

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Teuta Serreqi Jurić

**USPOREDBA JEZIČNO-STILSKIH
OSOBITOSTI PORFIROGENETOVIH
DJELA *VITA BASILII* I *DE THEMATIBUS***

DOKTORSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Milenko Lončar

Zagreb, 2016.

University of Zagreb

Faculty of Humanities and Social Sciences

Teuta Serreqi Jurić

**COMPARISON OF LINGUISTIC AND
STYLISTIC FEATURES OF
PORPHYROGENITUS' WORKS *VITA
BASILII* AND *DE THEMATIBUS***

DOCTORAL THESIS

Supervisor: Associate Professor Milenko Lončar

Zagreb, 2016.

INFORMACIJE O MENTORU

Mentor: izv. prof. dr. sc. Milenko Lončar (Sveučilište u Zadru)

SAŽETAK

Pitanje autorstva Porfirogenetova književnog opusa, unatoč neiscrpnim istraživačkim naporima, i dalje ostaje nepotpuno razjašnjenim te predmetom prijepora u znanstvenim krugovima, ponajviše zbog toga što se u njegovim djelima očituje čak šest različitih stilskih razina. Kao korak mogućem rješenju ovog pitanja nametnulo se dinamiziranje proučavanja stilskog izričaja Konstantinovih spisa. Korpus ovog istraživanja čine dva od carevih četiriju najvećih proznih djela, *Vita Basilii* i *De thematibus*, koja su u dosadašnjim spoznajama okarakterizirana kao međusobno najsličnija time što su pisana arhaizirajućim grčkim jezikom i po kanonima klasične grčke gramatike, no osjetna stilaska razlika među njima dala je poticaj za dublje proučavanje i usporedbu njihovih jezičnih i stilskih obilježja, što je ujedno i cilj ovog rada. Sintaktičkom analizom nastojalo se prepoznati odstupanja od pravila klasične grčke sintakse pri čemu je utvrđeno kako oba djela posjeduju elemente specifične za sintaksu postklasičnog i bizantskog grčkog, leksičkom su analizom obuhvaćene leksičke pojavnice prema ustaljenim kriterijima, dok je u stilskoj analizi prikazana upotreba stilskih figura kao i ostalih elemenata koji tvore autorov stilski izričaj (citati, parafraze, poslovice itd.), te je dan pregled upotrebe *ornatusa* po poglavljima. Saznanja do kojih se došlo usporedbom ovih kategorija potvrdila su naše očekivanje kako su sintaktičke, leksičke i stilske razlike među ovim djelima uvjetovane različitim književnim vrstama i tematikom njihova sadržaja. Razinu autorove angažiranosti oko stilskog izričaja odredila je namjena ovih djela. U *Vita Bas*, carskom govoru izrazito propagandnog karaktera, namijenjenom širokoj publici i pisanom u visokom stilu bizantske retorike, kojim se trebala s Porfirogenetova djeda Bazilija skinuti krivnja za ubojstvo njegova prethodnika, očituje se zamjetno veće sintaktičko, leksičko i stilsko bogatstvo; u sintaktičkim osobitostima te jezičnom korpusu odražava se i snažan utjecaj Svetog pisma, što je u skladu s idejom koja se provlači cijelim djelom, kako je Bazilije, vođen Božjom providnošću, došao na prijestolje Božjom voljom, a ne zahvaljujući svojem nemoralnom postupku. Dokumentarni karakter spisa *De them.*, koji donosi opis tema Bizantskog carstva, odredio je njegov niži stilski izričaj, kao i siromašniju sintaksu u kojoj nema velikih odstupanja od klasičnih pravila, te suženi leksički izbor. Po nekim zajedničkim sintaktičkim značajkama, zajedničkom fondu riječi te stilskim ukrasima zastupljenima u obama djelima može se naslutiti da je njihov autor ista osoba, no nemoguće je zaključiti je li to bio sam car. Najvjerodostojnijim se čini razmatrati nastanak ovih djela u sklopu književne produkcije 10. st., gdje su caru spisateljske usluge pružali njegovi učeni suradnici, pri čemu je Porfirogenet svakako duhovni autor spisa i vjerojatno je mogao napisati njihova uvodna

poglavlja, no što je točno u ostalim dijelovima proizašlo iz njegova, a što iz pera njegovih pomoćnika, i dalje ostaje nejasno.

Ključne riječi: Konstantin VII. Porfirogenet, bizantska historiografija 10. stoljeća, *Vita Basilii*, carski govor (βασιλικὸς λόγος), *De thematibus*, stilistika

SUMMARY

The question of authorship of Porphyrogenitus' works, despite the inexhaustible exploratory efforts, remains incompletely elucidated and is the subject of controversy in scientific circles, mostly because of six different levels of style reflected in his works. Emphasizing the study of stylistic features of Constantine's writings imposed as a step to possible solution of this issue. The corpus of this study consists of two of the emperor's four largest prose works, *Vita Basilii* and *De thematibus*. Previous researches characterized them as the most similar to each other because they are both written in archaic Greek language and follow the rules of classical Greek grammar, but noticeable stylistic differences between them gave the impetus for deeper study and comparison of their linguistic and stylistic features, which is at the same time the aim of this work. In syntactic analysis deviations from the rules of classical Greek syntax were sought to be identified, and we found out that both texts have elements specific for postclassical and Byzantine Greek syntax, in lexical analysis vocabulary corpus is covered according to the usual criteria, while in stylistic analysis the use of figures of speech is shown as well as other elements that constitute the author's stylistic expression (quotes, paraphrases, proverbs, etc.), and an overview of the use of ornatus by chapters is given. The findings that were obtained by comparing these categories have confirmed our expectation that the syntactic, lexical and stylistic differences between these works were caused by the different genres and themes of their content. *Vita Bas.*, the imperial speech of distinct propaganda character written in high style of Byzantine rhetoric, which was supposed to rid Porphyrogenitus' grandfather Basil of guilt for the murder of his predecessor, shows noticeably larger syntactic, lexical and stylistic richness; the syntactic features and linguistic corpus reflect the strong influence of the Holy Scriptures, which is consistent with the idea that runs through the entire work, that Basil, led by God's providence, came to the throne due to God's will, and not his immoral act. The documentary character of the work *De them.*, in which is given a description of themes in the Byzantine Empire, determined its lower stylistic expression, as well as poorer syntax with no major deviations from the classical rules, and limited lexical choice. According to some common syntactic features, common vocabulary and stylistic figures represented in both works, we can sense that their author was the same person, but it is impossible to conclude whether it was an emperor personally. The most reliable seems to consider the creation of these works within the literary production of 10th century., where writer services were provided for the emperor by his learned associates; Porphyrogenitus certainly was the spiritual author of the writings and could probably write

their introductory chapters, but what exactly in other parts came from his, and what from the pen of his assistants, still remains obscure.

Keywords: Constantine VII. Porphyrogenitus, Byzantine historiography of the 10th century, *Vita Basilii*, βασιλικὸς λόγος, *De thematibus*, stylistics

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1. 1. Uvodne napomene	1
1. 2. Porfirogenetov život	4
1. 3. Porfirogenetova književna djelatnost	6
1. 4. Stilske razine u Porfirogenetovim djelima	25
2. <i>VITA BASILII</i>	31
2. 1. Naslov i sadržaj	31
2. 2. Tekstualna transmisija	32
2. 2. 1. Rukopisi	32
2. 2. 2. Izdanja	35
2. 3. Datacija	36
2. 4. Autorstvo	41
2. 5. Generičke značajke	44
2. 5. 1. Carski govor (βασιλικὸς λόγος)	46
2. 5. 1. 1. Προοίμιον	49
2. 5. 1. 2. Πατρίς, γένος, γένεσις, φύσις	49
2. 5. 1. 3. Ἀνατροφή	51
2. 5. 1. 4. Ἐπιτηδεύματα	52
2. 5. 1. 5. Bazilijeva karijera do dolaska na vlast i digresija o vladavini i smrti cara Mihaela III.	53
2. 5. 1. 6. Πράξεις	58
2. 5. 1. 7. Τύχη	75
2. 5. 1. 8. Usporedba careve vladavine s prethodnima	78
2. 5. 1. 9. Ἐπίλογος	79

2. 5. 2. Dodirne točke s historiografskim žanrom	80
2. 5. 3. Dodirne točke s biografskim žanrom	84
2. 6. Zaključna razmatranja	87
3. <i>DE THEMATIBUS</i>	91
3. 1. Naslov i sadržaj	91
3. 2. Rukopisna tradicija	93
3. 3. Dvije glavne redakcije R i C	97
3. 4. Razlike između I. i II. knjige	100
3. 5. Datacija i autorstvo	102
3. 6. Usporedba poglavlja o saracenskoj ekspediciji na Dalmaciju, Langobardiju i Bari u <i>Vita Basilii</i> , <i>De thematibus</i> i <i>De administrando imperio</i>	109
3. 7. Izdanja	112
3. 8. Zaključna razmatranja	114
4. SINTAKTIČKE OSOBITOSTI	116
4. 1. <i>Vita Basilii</i>	117
4. 1. 1. Kongruencija	118
4. 1. 2. Sintaksa padeža	118
4. 1. 3. Prijedlozi	124
4. 1. 4. Prilozi	128
4. 1. 5. Upotreba vremena	129
4. 1. 6. Upotreba načina u zavisno-složenim rečenicama	133
4. 1. 7. Infinitiv	142
4. 2. <i>De thematibus</i>	145
4. 2. 1. Kongruencija	145
4. 2. 2. Sintaksa padeža	145
4. 2. 3. Prijedlozi	148
4. 2. 4. Prilozi	149

4. 2. 5. Upotreba vremena	150
4. 2. 6. Upotreba načina u zavisno-složenim rečenicama	150
4. 2. 7. Infinitiv	152
4. 3. Zaključna razmatranja	154
5. LEKSIK.....	156
5. 1. <i>Vita Basilii</i>	157
5. 1. 1. Podjela po semantičkim poljima	157
5. 1. 1. 1. Crkveni i religiozni termini	157
5. 1. 1. 2. Vojni termini	159
5. 1. 1. 3. Bizantske i strane carske titule i dvorske službe	160
5. 1. 1. 4. Administrativni i politički termini.....	161
5. 1. 1. 5. Mjerne i novčane jedinice	163
5. 1. 2. Podjela po porijeklu riječi (posuđenice)	163
5. 1. 3. Podjela po semantičkoj inovaciji i razvoju u jeziku – klasične riječi s promjenom u značenju, postklasične i bizantske riječi	165
5. 1. 4. Hapaksi i rijetke riječi	172
5. 1. 5. Deminutivi	174
5. 2. <i>De thematibus</i>	174
5. 2. 1. Podjela po semantičkim poljima	174
5. 2. 1. 1. Crkveni i religiozni termini	174
5. 2. 1. 2. Vojni termini	175
5. 2. 1. 3. Bizantske i strane carske titule i dvorske službe	176
5. 2. 1. 4. Administrativni i politički termini.....	177
5. 2. 2. Podjela po porijeklu riječi (posuđenice)	178
5. 2. 3. Podjela po semantičkoj inovaciji i razvoju u jeziku - klasične riječi s promjenom u značenju, postklasične i bizantske riječi	180
5. 2. 4. Hapaksi i rijetke riječi	184
5. 2. 5. Deminutivi	185

5. 3. Zaključna razmatranja	185
6. STILSKE OSOBITOSTI.....	189
6. 1. <i>Vita Basilii</i>	189
6. 1. 1. <i>Ornatus</i>	189
6. 1. 1. 1. <i>Figurae elocutionis</i>	190
6. 1. 1. 2. <i>Figurae sententiae</i>	230
6. 1. 1. 3. Tropi	246
6. 1. 2. <i>Loci communes</i>	249
6. 1. 3. Citati, parafraze, leksičke/frazeološke paralele i poslovice	250
6. 1. 3. 1. Citati	250
6. 1. 3. 2. Parafraze	253
6. 1. 3. 3. Leksičke/frazeološke paralele	259
6. 1. 3. 4. Poslovice	271
6. 1. 4. Ostale stilske osobitosti.....	273
6. 2. <i>De thematibus</i>	278
6. 2. 1. <i>Ornatus</i>	278
6. 2. 1. 1. <i>Figurae elocutionis</i>	278
6. 2. 1. 2. <i>Figurae sententiae</i>	288
6. 2. 1. 3. Tropi	290
6. 2. 2. Citati, parafraze i poslovice	291
6. 2. 2. 1. Citati	291
6. 2. 2. 2. Parafraze	317
6. 2. 2. 2. Poslovice	320
6. 2. 3. Ostale stilske osobitosti.....	320
6. 3. Raspored stilskih figura i tropa prema poglavljima.....	323
6. 3. 1. <i>Vita Basilii</i>	323
6. 3. 1. 1. <i>Figurae elocutionis</i>	323

6. 3. 1. 2. <i>Figurae sententiae</i> i tropi	329
6. 3. 2. <i>De thematibus</i>	335
6. 3. 2. 1. <i>Figurae elocutionis</i>	335
6. 3. 2. 2. <i>Figurae sententiae</i> i tropi	337
6. 4. Zaključna razmatranja	339
7. ZAKLJUČAK	342
8. IZVORI I LITERATURA	348

1. UVOD

1. 1. Uvodne napomene

Malo je koji bizantski car svojim djelovanjem toliko zadužio povijest bizantske književnosti kao što je to učinio Konstantin VII. Porfirogenet. Njegov se najveći značaj ne sastoji u političkom ili državničkom radu, budući da se na tim poljima nije posebno istaknuo, već u književno-znanstvenoj djelatnosti, koja zauzima jedno od istaknutijih mjesta u povijesti bizantske kulture. Konstantinova djela predstavljaju iznimno vrijedna vrela za bizantsku povijest, književnost i kulturu općenito, iako zbog pretežno dokumentarnog i povjerljivoga karaktera, o čemu svjedoči relativno siromašna rukopisna tradicija, tijekom vremena nisu pobuđivala znatniji interes kod čitatelja. Zahvaljujući njegovim *Excerptima*, zbirci izvadaka iz djela starijih klasičnih i bizantskih grčkih pisaca, sačuvani su fragmenti i imena nekih pisaca koji bi danas zasigurno bili nepoznati. Ne treba pak posebno isticati važnost *De administrando imperio* kao temeljnog izvora za poznavanje i proučavanje najranije povijesti hrvatskog naroda. No, ovom ćemo prigodom ostaviti po strani povijesni aspekt carevih djela, te ih promatrati isključivo u kontekstu njihova književnog značaja.

Ono što već više od jednog stoljeća intrigira znanstvenike koji proučavaju književnu ostavštinu vezanu uz Porfirogenetovo ime jest pitanje njegova autorstva. Mišljenja oko toga što je sam Porfirogenet uistinu napisao uglavnom su neusklađena, i na to se pitanje čini gotovo nemogućim precizno odgovoriti, osobito zato što je poznato kako je car oko sebe imao čitav niz učenih ljudi koji su mu asistirali u književno-znanstvenom radu. Često nas u tom pokušaju obeshrabruju i sami naslovi djela, iz kojih se teško može spoznati koliki je udio careva vlastita rada, a koliki njegovih pomoćnika. Prva sumnja oko autorstva potekla je prije više od stotinu godina od Mommsena, koji se razmatrajući jezične osobitosti nekih carevih djela zapitao jesu li ona sva proizišla iz pera istog autora.¹

Konstantinovi su spisi bili predmetom istraživanja znanstvenika mnogih polja, no promatrajući njihovu povijest proučavanja stječe se dojam da su dosadašnji istraživački naponi najviše bili usmjereni rasvjetljavanju pitanja datacije i autorstva, kao i razmatranju jezičnih ili generičkih osobitosti, dok je prosudba stilskih obilježja nepravedno bila

¹ Tycho Mommsen, *Beiträge zu der Lehre von den griechischen Präpositionen* (Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1895), str. 449, bilj. 190 i str. 522-523, bilj. 41.

zapostavljena. Iz dugog niza dragocjenih radova ovdje izdvajamo značajne spoznaje na području datacije i autorstva Konstantinovih djela u cjelini, čije istraživanje seže do unazad stotinu i četrdeset godina, koje su iznijeli redom A. Rambaud,² F. Hirsch,³ J. B. Bury,⁴ Gy. Moravcsik,⁵ P. Lemerle,⁶ A. Toynbee,⁷ a u novije vrijeme I. Ševčenko⁸ i E. Anagnostakis.⁹ Pojedinačne i uže rasprave koje se dotiču djela u užem krugu našeg interesa, *Vita Basilii* i *De thematibus*, bit će navedene u sklopu poglavlja o njihovoj dataciji, autorstvu i generičkim osobitostima u nastavku rada. Vrijedan doprinos u osvjetljavanju jezika ponajviše *De administrando imperio*, ali i ostalih Porfirogenetovih djela, dao je Gy. Moravcsik.¹⁰ Pogled na njihove stilske osobitosti u kraćim je crtama iznio L. Tartaglia¹¹ početkom osamdesetih godina prošloga stoljeća, ne uzevši pritom, nažalost, u obzir sva djela. U sklopu problema različitih stilskih razina Porfirogenetovih spisa neizostavno valja uputiti na spoznaje u već spomenutom Ševčenkovu radu *Re-reading Constantine Porphyrogenitus*.

Ako u cjelini razmotrimo književni opus koji je neposredno povezan s Konstantinovim imenom i ukoliko je točno sve što mu se atribuiralo, proizlazi da je car u pisanju prezentirao otprilike šest različitih stilskih razina, što je u najmanju ruku neobično i zbunjujuće. Dinamiziranje proučavanja stilske izričaja i usporedbe upotrijebljenih stilskih izražajnih sredstava u svim Konstantinovim djelima ne bi samo dalo snažan impuls rješavanju pitanja

² Alfred Rambaud, *L'Empire grec au Xe siècle, Constantin Porphyrogénète* (Paris: Librairie A. Franck, 1870), str. 51-174.

³ Ferdinand Hirsch, *Byzantinische Studien* (Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1876).

⁴ J. B. Bury, „The treatise *De administrando imperio*“, *Byzantinische Zeitschrift*, 15 (1906), 517-577.

⁵ Gyula Moravcsik, *Byzantinoturcica* I, II, 3. izd. (Leiden: E. J. Brill, 1983), I, str. 356-390, 540-544.

⁶ Paul Lemerle, *Le premier humanisme byzantin. Notes et remarques sur enseignement et culture à Byzance des origines au Xe siècle* (Paris: Presses Universitaires de France, 1971), str. 261-300.

⁷ Arnold Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus and his World* (London: Oxford University Press, 1973), str. 575-605.

⁸ Ihor Ševčenko, „Re-reading Constantine Porphyrogenitus“, u *Byzantine Diplomacy, Papers from the Twenty-fourth Spring Symposium of Byzantine Studies, Cambridge, March 1990*, ed. Jonathan Shepard and Simon Franklin (Aldershot, 1992), str. 167-195.

⁹ Elias Anagnostakis, „Οὐκ εἶσιν ἐμὰ τὰ γράμματα. Ιστορία και ιστορίες στον Πορφυρογέννητο“, *Σύμμεικτα*, 13 (1999), 97-139.

¹⁰ Gyula Moravcsik, „Τὰ συγγράμματα τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως“, u *Atti del 5 Congresso Internazionale di Studi Bizantini*, Roma 20.-26. settembre 1936, Studi Bizantini e Neoellenici 5 (Roma, 1939), str. 514-520.

¹¹ Luigi Tartaglia, „Livelli stilistici in Costantino Porfirogenito“, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, 32/2 (1982), 197-206.

njegova autorstva, nego i potvrdilo da ta djela pored povijesno-dokumentarne posjeduju i veliku književnu vrijednost.

Budući da bi za okvire rada ovakve vrste bilo preširoko uključiti sve što književna tradicija pripisuje Konstantinu, iako ćemo pri razmatranju stilskog izričaja nužno biti upućeni na čitav Porfirogenetov korpus, istraživanje smo odlučili usmjeriti na *Vita Basilii* i *De tematibus*, koja se uz *De administrando imperio* i *De cerimoniis* ubrajaju u četiri najveća careva djela, neobično važna za poznavanje bizantske administrativne povijesti, vanjske politike i diplomacije te općenito povijesti i kulture. Na duboku razliku među njima upozorio je još prije sedamdeset i više godina eminentni mađarski bizantolog Gy. Moravcsik. Proučavajući jezik Porfirogenetovih djela uočio je da *De adm. imp.* i *De cerim.* izrazito reflektiraju govorni jezik svojega doba, dok se, s druge strane, *Vita Bas.* i *De them.* ravnaju po pravilima klasične grčke gramatike i u njima nema vulgarizama. Iako je Moravcsik, gledajući s jezičnog aspekta, *Vita Bas.* i *De them.* svrstao u istu kategoriju, treba naglasiti da među tim dvama djelima postoji osjetna stilski razlika koja je lako uočljiva već pri površnom čitanju, i upravo je to dalo poticaj našem dubljem istraživanju njihovih stilskih osobitosti. Iscrpna poredbena analiza stilskog izričaja ovih djela, na kojoj će se u ovom radu uznastojati s ciljem ukazivanja na sličnosti i razlike među njima, dosad nije bila provedena.

Polazna točka pri razmatranju stilskih obilježja *Vita Bas.* i *De them.* obilježena je generičkom uvjetovanošću upotrebe stilskih sredstava u njima. Životopis Porfirogenetova djeda Bazilija ističe se svojom jedinstvenom stilskom dotjeranošću, koja odstupa u odnosu na ostala careva djela; osobita zasićenost velikim brojem stilskih figura i tropa ovdje zasigurno proizlazi izravno iz autorove nakane, budući da se radi o pohvalnom govoru, čija je svrha propagandnoga karaktera – pobuditi u slušatelju osjećaj divljenja prema nekoj osobi, događaju ili sl. S druge strane, specifična i uska tematika *De them.*, koje donosi opis nastanka i ustroja tema odnosno vojno-administrativnih jedinica u sastavu Bizantskog carstva, nameće ograničenu upotrebu stilskih ukrasa i svakako nižu razinu *ornatusa* u odnosu na pohvalni govor. Značajno odudaranje u stilu među ovim dvama djelima moglo bi biti i posljedica ranijeg nastanka *De them.*, koje se smatra Konstantinovim najranijim književnim proizvodom, no tu mogućnost treba uzeti s oprezom, budući da pitanje nastanka *De them.* još nije ni izbliza zaključeno.¹² U tom bismo slučaju morali pretpostaviti i mogućnost da se autor u razdoblju koje je proteklo između nastanka dvaju djela usavršio u poznavanju retoričkih tehnika te izvještio u njihovoj upotrebi.

¹² Vidi str. 102 i dalje.

Iako pri stilističkoj analizi neki u prvom redu uzimaju u obzir jezik, a drugi pak retoriku, u našem će slučaju biti nemoguće osloniti se samo na jedno od toga. *Vita Bas.* i *De them.* razmatrat ćemo s tri gledišta, sintaktičkog, leksičkog te upotrebe *ornatusa*, i to će činiti okosnicu našega rada. Pri sintaktičkoj analizi nastojat ćemo ukazati na osnovne sintaktičke značajke ovih djela u okvirima klasične grčke sintakse te posebnu pozornost obratiti eventualno uočenim elementima koji su svojstveni sintaksi postklasičnog i bizantskoga grčkog, a usporedbom dobivenih rezultata utvrditi podudaranja u primjeni prikazanih sintaktičkih pravila u oba djela. Leksička će se analiza temeljiti na uobičajenim kriterijima, gdje će se obuhvaćene leksičke pojavnice prezentirati po relevantnim kategorijama (semantička polja, porijeklo riječi, semantička inovacija i razvoj riječi u jeziku itd.) s ciljem prikaza osnovnih leksičkih značajki obaju djela kao i utvrđivanju njihovih sličnosti. Najveći će naglasak biti na poredbenoj analizi upotrebe stilskih izražajnih sredstava kojom će se, uz potkrepljivanje konkretnim primjerima iz teksta, demonstrirati u kolikoj je mjeri autor ovih djela upućen u primjenu retoričkih pravila. U tabličnom će prikazu biti dan pregled svih uočenih stilskih figura i tropa po poglavljima, iz čega će se moći uočiti njihov suodnos kao i moguće oscilacije u upotrebi *ornatusa* među poglavljima u odnosu na njihov sadržaj. Osim stilskih figura, u obzir će se uzeti i ostale stilske osobitosti koje karakteriziraju autorov stilski izričaj. Uvodna će pak poglavlja biti posvećena prikazu osnovnih podataka o Porfirogenetovu životu, njegovu književnom opusu i stilskim razinama u njegovim djelima, te pregledu dosadašnjih istraživanja i spoznaja koje se odnose na pitanja datacije i autorstva spomenutih djela te njihovih generičkih značajki.

1. 2. Porfirogenetov život

Konstantin VII. Porfirogenet rođen je 905. godine,¹³ kao drugi i jedini preživjeli sin Leona VI. Mudrog (886.-912.). Nadimak Porfirogenet (Πορφυρογέννητος „u grimizu rođen“) dobio je po tome što je rođen u Purpurnoj dvorani carske palače u Konstantinopolu. Godine 911. okrunjen je za Leonova suvladara. Već sa sedam godina izgubio je oca, nakon čega vlast preuzima njegov stric Aleksandar, koji je Konstantinovu majku Zoe protjerao iz palače. Nakon Aleksandrove iznenadne smrti 913., carstvom upravlja namjesništvo s carigradskim patrijarhom Nikolom Mistikom na čelu. To je namjesništvo već sljedeće godine svrgnuto te je

¹³ Preciznije o datumu Porfirogenetova rođenja vidi Romilly J. H. Jenkins, „The Chronological Accuracy of the "Logothete" for the Years A. D. 867-913“, *Dumbarton Oaks Papers*, 19 (1965), 90-112 (str. 108-109).

postavljeno novo na čelu s caricom Zoe, no i njezina je vladavina bila kratkoga vijeka. Slijedi razdoblje nemira u carstvu, iz kojih kao pobjednik izlazi drungarij carske mornarice Roman Lekapen, koji u prosincu 920. postaje Konstantinovima suvladarom. Iste je godine Roman oženio Konstantina svojom kćerju Helenom. Kako je težio osigurati prijestolje svojoj djeci, postavio je 921. za suvladara starijeg sina Kristofora, a 924. ostala dva, Stefana i Konstantina. Najmlađi sin Teofilakt postao je 933. carigradskim patrijarhom. Za vrijeme Romanove vladavine od 920. do 944. godine Porfirogenet je bio udaljen od državnih poslova i u potpunosti potisnut u sjeni Lekapenida. Godine 944. protiv Romana se dižu njegovi vlastiti sinovi Stefan i Konstantin, nakon čega je protjeran u samostan gdje je i umro 948. U siječnju 945. Konstantin se uspijeva sloboditi svojih suparnika i sjeda na carsko prijestolje s 40 godina. Vladao je sljedećih 15 godina, do 15. studenog 959., kad se razbolio i umro.¹⁴

Konstantinova samostalna vladavina pada u mirnije razdoblje bizantske povijesti, u odnosu na vrijeme vladavine njegova oca Leona VI. i Romana I. Lekapena. Nakon velikih ratova početkom 10. st., bugarski car Petar i bizantski dvor uspjeli su sklopiti primirje. Napadi avarskih plemena prestali su između 943. i 959. godine, te se car trudio izgraditi mirne diplomatske odnose s njima. Uspostavljene su trgovačke veze s Rusima, koji su u prvoj polovici 10. st. neprestano napadali Bizant. U jesen 957. Konstantinopol posjećuje i ruska kneginja Olga. Prijateljski odnosi vladaju i sa slavenskim plemenima Hrvatima i Srbima. Sukobi su se nastavili samo s Arapima. Dok su na Istoku vojskovođe Barda Foka i njegov sin Nikefor Foka osvojili niz važnih uporišta za carstvo, bezuspješnima su ostala nastojanja bizantske vojske za zadržavanjem Sirakuze kao i osvajanjem Krete. Porfirogenetovu vladavinu obilježila je mirnodopska politika, budući da je interese carstva zastupao radije diplomatskim putem nego ratovanjem. Narušeno zdravlje držalo ga je podalje od ratišta, pa su vojne pohode umjesto njega vodili njegovi vojskovođe.¹⁵

Zahvaljujući Romanovoj uzurpaciji prijestolja, Porfirogenet je veći dio svog života bio držan podalje od izvršavanja državnih poslova i dužnosti, pa je upravo iz toga razloga cijelu svoju mladost posvetio učenju. Pritom je bio presudan i utjecaj njegova odgojitelja i prijatelja Teodora, koji je u njemu pobudio zanimanje za znanost i književnost. Kad mu je konačno

¹⁴ Moravcsik 1983: I/356-357; Constantine Porphyrogenitus, *De administrando imperio*, ed. and. transl. Gy. Moravcsik and R. J. H. Jenkins (Washington: Dumbarton Oaks, 1967), str. 7-9 (u nastavku rada ovo će se izdanje navoditi u skraćenom obliku *De adm. imp.*); *Vizantiski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*, tom II, ur. Božidar Ferjančić (Beograd, 1959), str. 1. Opširnije o Porfirogenetovu životu vidi Rambaud 1870: 5-23, 38-50, i Toynbee 1973: 1-14.

¹⁵ Moravcsik 1983: I/357-358; *Vizantiski izvori*, str. 1-2.

pripala potpuna vlast, nastavio je svoju književnu i znanstvenu djelatnost. S tim je ciljem okupio oko sebe cijeli niz učenih ljudi, koji su pod njegovim vodstvom marljivo radili na očuvanju i skupljanju antičkih i ranobizantskih književnih djela. Izvori iz njegova doba spominju i da je car bio sklon umjetnosti i arhitekturi, slikao i volio glazbu. Posebnu je pozornost posvetio podučavanju, tako da je u vrijeme njegove vladavine Bardino sveučilište u Konstantinopolu doživjelo procvat. Kao vladar iskazao je i senzibilitet za socijalna pitanja.¹⁶

1. 3. Porfirogenetova književna djelatnost

Kad govorimo o Porfirogenetovoj literarnoj ulozi,¹⁷ ona se kreće u rasponu od poticanja književnog rada i njegova nadziranja sve do *ich-forme*, no teško je povući granicu među tim stupnjevima te odrediti razinu careva vlastita udjela.¹⁸ Pozamašan korpus djela povezanih s njegovim imenom može se strukturirati u dvije grupe:

- djela koja je on sam napisao, ili u čijem je nastajanju osobno sudjelovao
- zbirke tekstova i izvadaka iz starijih autora te spisi enciklopedijske naravi koji su sastavljeni na njegov nalog¹⁹

Među književna djela koja su nastala uz carevu potporu, no bez njegova osobnog suučesništva, ubrajaju se sljedeća:

Τὰ Βασιλικά

¹⁶ Moravcsik 1983: I/358; *De adm. imp.*, str. 9-11.

¹⁷ Pregledi Porfirogenetovih djela u: *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*, ed. J. P. Migne, t. 112, str. 10-31; Karl Krumbacher, *Geschichte der Byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches (527-1453)*, 2. izd. (München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1897), str. 252-264, 347-349; Moravcsik 1983: I/356-390, 540-544; Toynbee 1973: 575-605; Lemerle 1971: 267-300; Herbert Hunger, *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*, I, II (München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1978), I, str. 339-343, 360-367, 532-533, II, 96, 265-266, 273, 305-306, 329, 334-335, 455-457; Radoslav Katičić, „Bizantska književnost“, u *Povijest svjetske književnosti*, knjiga 2, ur. Vladimir Vratović (Zagreb: Mladost, 1977), str. 332-333.

¹⁸ Krumbacher 1897: 253.

¹⁹ Krumbacher 1897: 252.

Započeta u vrijeme Bazilija I. i završena za života Leona VI., ova zbirka pravnih tekstova proširena je na Porfirogenetov poticaj izvacima iz *Digesta*, *Novellae* i *Codexa Iustinianusa*.²⁰

Excerpta

Tematske zbirke izvadaka iz starijih pisaca također su sastavljene po Porfirogenetovim uputama, o čemu svjedoči odlomak iz istog uvodnog poglavlja u *Excerpta de legationibus* i *Excerpta de virtutibus et vitiis*:

ὁ τῆς πορφύρας ἀπόγονος Κωνσταντῖνος, ὁ ὀρθοδοξότατος καὶ χριστιανικώτατος τῶν πώποτε βεβασιλευκότων, ὁ ξυωπέστερον πρὸς τὴν τῶν καλῶν κατανόησιν διακείμενος καὶ δραστήριον ἐσχηκῶς νοῦν ἔκρινε βέλτιστον εἶναι καὶ κοινωφελὲς τῷ τε βίῳ ὀνησιφόρον, πρότερον μὲν ζητητικῇ διεγέρσει βίβλους ἄλλοθεν ἄλλας ἐξ ἀπάσης ἐκασταχοῦ οἰκουμένης συλλέξασθαι παντοδαπῆς καὶ πολυειδοῦς ἐπιστήμης ἐγκύμονας, ἔπειτα τὸ τῆς πλατυεπείας μέγεθος καὶ ἀκοὰς ἀποκναῖον ἄλλως τε καὶ ὀχληρὸν καὶ φορτικὸν φαινόμενον τοῖς πολλοῖς δεῖν ῥήθη καταμερίσαι τοῦτο εἰς λεπτομέρειαν ἀνεπιφθόνως τε προθεῖναι πᾶσι κοινῇ τὴν ἐκ τούτων ἀναφυομένην ὠφέλειαν, ὥς ἐκ μὲν τῆς ἐκλογῆς προσεκτικωτέρως καὶ ἐνδελεχέστερον κατεντυγχάνειν τοὺς τροφίμους τῶν λόγων καὶ μονιμώτερον ἐντυποῦσθαι τούτοις τὴν τῶν λόγων εὐφράδειαν, μεγαλοφυῶς τε καὶ εὐεπηβόλως πρὸς ἐπὶ τούτοις καταμερίσαι εἰς ὑποθέσεις διαφόρους, τρεῖς ἐπὶ τοῖς πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν οὖσας, ἐν αἷς καὶ ὑφ' αἷς ἅπανα ἱστορικὴ μεγαλουργία συγκλείεται. κοῦκ ἔστιν οὐδὲν τῶν συγκειμένων, ὃ διαφεύζεται τὴν τοιαύτην τῶν ὑποθέσεων ἀπαρίθμησιν.²¹

"Konstantin, potomak purpura, najpravoslavniiji i najkršćanskiji od onih koji su ikada vladali, vrlo pozoran u razumijevanju dobra, i imajući marljiv um, prosudio je da je najbolje i od opće koristi te za život probitačno, prvo budnim traženjem odasvud iz čitavog svijeta skupiti knjige, jedne s jedne, druge s druge strane, prepune svakojakog i mnogovrsnog znanja; zatim je zamislio da treba to široko i uhu zamorno mnoštvo priča, kako se i inače mnogima činilo teškim i dosadnim, podijeliti na sitno i bez zazora svima zajedno pružiti iz toga nastalu korist, da bi iz izbora pomnjjivije i trajnije dospijevala do gojenaca riječi i postojanije im se urezala rječitost iskaza, te k tome

²⁰ Krumbacher 1897: 257; Hunger 1978: II/447, 455-457.

²¹ *Exc. de legat., Patrologia Graeca*, tom. 113, col. 633 BC-636 A.

veleumno i blagotvorno podijeliti na različite predmete, pedeset i tri na broju, u kojima je i s kojima obuhvaćeno cjelokupno povijesno veledjelo; i nema ni jednog sadržaja, koji će izbjeći tom broju predmeta."

Sabrana djela klasičnih grčkih i bizantskih pisaca organizirana su u 53 grupe (ὕποθέσεις), no njihov je veći dio izgubljen, tako da nekima nije poznat niti naslov. Ipak, ono što je sačuvano ima veliku vrijednost, jer su zahvaljujući Porfirogenetu spašeni od zaborava, bar u fragmentima, neki autori koji bi inače bili izgubljeni, kao što su Eunapije, Prisko, Malho, Petar Patricij, Menandar Protektor, kroničar Ivan Antiohijski i Nikola iz Damaska. Pritom treba spomenuti da su rukopisi, koji su bili na raspolaganju redaktorima, već tada bili djelomično nepotpuni. Neovisno o književnoj i estetskoj vrijednosti pisaca, materijal je bio podijeljen na stručne teme s područja dvora i države (poslanstva, dolazak na prijestolje i nasljeđivanje prijestolja, uprava, politika prema kolonijama, vođenje ratova, atentati), književnosti (govori, pisma, poslovice), crkve, morala itd. U obzir su uzeta gotovo sva grčka povijesna djela; iz klasičnog razdoblja Herodot, Tukidid i Ksenofont, iz aleksandrijskog, rimskog i bizantskog razdoblja Polibije, Diodor Sicilski, Dionizije iz Halikarnasa, Nikola iz Damaska, Josip Flavije, Apijan, Arijan, Kasije Dion, Herodijan, Euzebij, Deksip, Eunapije, Zosim, Prisko, Malho, Ivan Malala, Ivan Antiohijski, Prokopije, Agatija, Menandar Protektor, Teofilakt, Teofan, Nikefor Patrijarh i Georgije Monah. Kao osamljeno u gnomskim izvadcima stoji ime Jambliha. Među imenima redaktora ovih zbirki nalazimo sačuvano samo Θεοδόσιος ὁ μικρός.²²

Od 53 odjeljka, poznati su nam naslovi njih 25. Potpuno sačuvana *Excerpta de legationibus* (Ἐκλογαὶ περὶ πρεσβειῶν) koja čine 27. odjeljak, sastavljena su od sakupljenih izvješća povjesničara o diplomatskoj djelatnosti u Bizantu i podijeljena na dva dijela – poslanstva stranih naroda Bizantincima i Bizantinaca stranim narodima. Napola sačuvana zbirka s područja morala *Excerpta de virtutibus et vitiis* (Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας), koja čini 50. odjeljak, važna je jer su u njoj preneseni veći dijelovi iz nekad još čitava djela povjesničara Kasija Diona. *Excerpta de sentiis* (Περὶ γνομῶν) došla su do nas u značajnijim ostacima, dok su *Excerpta de insidiis* (Περὶ ἐπιβουλῶν κατὰ βασιλέων γεγωνυῶν), izvadci o pokušajima ubojstava careva i uzurpacijama prijestolja, sačuvana u manjem dijelu. Nije poznato koje su odjeljke sačinjavala ova *excerpta*.²³

²² Krumbacher 1897: 259; Hunger 1987: I/361; Moravcsik 1983: I/359-360; ; Lemerle 1971: 280, 284-287.

²³ Krumbacher 1897: 259-260; Hunger 1978: I/361-362; Moravcsik 1983: I/359; Lemerle 1971: 283-284.

Nedovoljna su saznanja o sljedećim dvama naslovima, *Excerpta de strategematis* (Περὶ στρατηγημάτων) i *Excerpta de contionibus militaribus* (Περὶ δημηγοριῶν), u kojima se nalaze upute za sastavljanje govora vojskovođa. Ostali su dijelovi zbirke izgubljeni, ali iz bilješki na marginama sačuvanih komada može se pretpostaviti da su postojali odjeljci pod sljedećim nazivima: Περὶ βασιλέων ἀναγορεύσεως („O izboru careva“), Περὶ ἔθων („O običajima“), Περὶ κυνηγεσίας („O lovu“), Περὶ νίκης („O pobjedi“), Περὶ ἐπιστολῶν („O pismima“), Περὶ ἀνακλήσεως ἥττης („O zatvaranju bitke“), Περὶ οἰκισμῶν („O osnivanjima gradova“), Περὶ παραδόξων („O nevjerojatnim stvarima“), Περὶ ἐθνῶν („O narodima“), Περὶ συμβολῆς („O bitci“), Περὶ ἐκκλησιαστικῶν („O crkvenim pitanjima“), Περὶ ἐπιγραμμάτων („O natpisima“), Περὶ γάμων („O vjenčanjima“), Περὶ ἀνδραγαθημάτων („O junačkim djelima“), Περὶ πολιτικῶν („O političkim pitanjima“), Περὶ καيسάρων („O cezarima“), Περὶ τοῦ τίς τι ἐξεῦρε („O onome što je tko otkrio“), Περὶ διαδοχῆς βασιλέων („O preuzimanju carske službe“).²⁴

Poljodjelska zbirka (Γεωπονικά)

Ova zbirka od 20 knjiga, koju je nepoznati redaktor sastavio oko 950. godine, pripisuje se Porfirogenetu, što se vidi iz posvete. Prema uvodnom odlomku, sadržavala je sljedeća područja: vrijeme, godišnja doba, opće upute i mjesečni kalendar za zemljoradnike (knjige 1-3), vinogradarstvo (4-8), dobivanje ulja i uzgoj voća (9-10), ukrasne biljke i povrće (11-12), sredstva protiv štetočina (13) te životinje koje se koriste u poljoprivredi, perad (14), pčele (15), konji (16), goveda (17), sitna stoka (18), psi (19) i ribe (20). Zbirka se temelji na citatima iz poljodjelske zbirke *Eclogae de re rustica* (Ἐκλογαὶ περὶ γεωργίας) Kasijana Basa (kraj 6. ili početak 7. st.) te njegovih izvora Vindonija Anatolija (4. st, napisao djelo Συναγωγή γεωργικῶν ἐπιτηδευμάτων u 12 knjiga) i Didima (4. ili 5. st., sastavio Γεωργικά u 15 knjiga).²⁵

Medicinski priručnik (Ἱατρικά)

Ovaj priručnik, koji je na Porfirogenetov zahtjev sastavio liječnik Teofan Nono, temelji se na Oribazijevu djelu iz 350. g. Ἐπιτομή τῶν ἱατρικῶν θεωρημάτων, ali i na

²⁴ Krumbacher 1897: 260; Hunger 1978: I/362; Lemerle 1971: 283-284.

²⁵ Krumbacher 1897: 261-262; Hunger 1978: I/362, II/273; Lemerle 1971: 288-292.

izvacima iz Aecija iz Amide (6. st.), Aleksandra iz Tralesa (6. st.) i Pavla s EGINE (7. st.). Pod naslovom Σύνοψις ἐν ἐπιτομῇ τῆς ἰατρικῆς ἀπάσης τέχνης (skraćeno Ἱατρικά) okupljeno je 297 poglavlja koja se uglavnom bave lijekovima, dok je redaktor pokazao manje zanimanje za opise bolesti i kirurgiju.²⁶

Veterinarsko-medicinski priručnik (Ἱππιατρικά)

Smatra se da je sastavljanje ove zbirke sa saznanjima o lijekovima za životinje, analogno ostalim zbirkama, također potaknuo Porfirogenet, no ne može se dokazati bliža veza s carem niti da je zbirka nastala u 10. stoljeću. Najstariji rukopis potječe iz 10. st. Među starijim autorima iz čijih su djela preuzeti citati nalaze se Teomnest (prva polovica 4. st.), predstavnik Galenova hipokratizma, Apsirt (napisao djelo o bolestima i liječenju konja) i Eumel, te citati iz Προγνώσεις καὶ ἰάσεις anonimnog autora.²⁷

Izvadak iz Aristotelove *Povijesti životinja* (Τῶν Ἀριστοτέλους περὶ ζώων ἐπιτομή)

Naslov djela glasi:

Συλλογὴ τῆς περὶ ζώων ἱστορίας, χερσαίων πτηνῶν τε καὶ θαλασσιῶν, Κωνσταντίνῳ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ καὶ αὐτοκράτορι φιλοπονηθεῖσα.

„Sabrano djelo o povijesti životinja, kopnenih, morskih i ptica, marljivo izrađeno za velikog cara i samovladara Konstantina“

Ovaj je izvadak služio kao nadopuna poljodjelskoj i medicinskoj zbirci. Sastoji se uglavnom od citata iz Aristotelove *Povijesti životinja* i njegovih ostalih znanstvenih djela, na kojima se temelji djelo Aristofana Bizantinca, učenjaka iz aleksandrijskog razdoblja. Nalaze se i citati iz Timoteja iz Gaze i Klaudija Elijana, Aristofanovih izvora, te Agatarhida s Knida, Diodora i Bazilijevih *Homiliae in hexaemeron*. Od četiri knjige koje je zbirka sadržavala, sačuvane su prve dvije; prva knjiga govori o različitim vrstama životinja i njihovoj reprodukciji, a u drugoj su obrađeni βίος i ἦθος sisavaca. Treća i četvrta knjiga, koje su izgubljene, bave se ribama i pticama.²⁸

Βασιλεῖται Josipa Genezija

²⁶ Krumbacher 1897: 263; Hunger 1978: I/362, II/305-306; Lemerle 1971: 296.

²⁷ Krumbacher 1897: 263; Hunger 1978: I/362, II/306; Lemerle 1971: 296.

²⁸ Krumbacher 1897: 263; Hunger 1978: II/265-266; Lemerle 1971: 297.

Rodom iz ugledne obitelji, Genezije je pripadao krugu učenih ljudi koje je oko sebe Porfirogenet okupio. Na carev nalog napisao je između 945. i 959. godine četiri knjige „Povijesti careva“ obuhvativši vladavine Leona V. (813.-820.), Mihaela II. (820.-829.), Teofila (820.-842.) te Mihaela III. (842.-867.) i Bazilija I. (867.-886.). Djelo je sačuvano u samo jednom rukopisu iz 12. st. Iako je autorovo ime u njemu izbrisano a Genezijevo ime dodano drugom rukom, različitom od one koja je prepisala rukopis, autorstvo se općenito pripisuje Geneziju. Prema prvotnom planu, djelo je trebalo sadržavati povijesti prvih četiriju careva do makedonske dinastije (Bazilija I.). Priča o Baziliju, koja je uklopljena u knjigu o Mihaelu III., obrađena je površno i čini se kao da je dodatak čitavom djelu.²⁹

Genezije je djelo posvetio caru u obliku dvaju elegijskih distiha:

Τὴν ἐξ ἱστορίας τελέσας βίβλον ὥς ἐκέλευσας,
αὐτοκράτορ, μελέταις καὶ καμάτοις μεγάλους,
ἐν σοὶ δῶρον ἔθηκα, ὅπως ἐγνωσμένον εἶη
ἐκ φιλοδεσποτίας συντεθὲν ἔκ τε πόθου.³⁰

„Završivši knjigu iz povijesti kako si zapovjedio,

Vladaru, uz veliku revnost i trud,

Dao sam je tebi kao dar, kako bi bilo znano

Da je sastavljen iz čežnje i ljubavi prema gospodaru.“

U uvodnom poglavlju pak detaljnije pojašnjava carevu ulogu:

... ἅτε ταῦτά γε καὶ διαιτῆσαι προστεταγμένος πρὸς Κωνσταντίνου τοῦ αὐτοκράτορος, ἄλλως τε φιλοκάλου τὴν φύσιν καὶ τὴν προαίρεσιν, καὶ τῶν πώποτε βασιλέων λογιωτάτου, υἱοῦ Λέοντος τοῦ πανσόφου ἀειμνήστου ἄνακτος, ὥς ἂν τὰ μὴ παραδεδομένα βίβλῳ τῇ ἱστορούσῃ ἀπὸ τῆς κατὰ δυσσέβειαν φρενοβλαβοῦς Λέοντος βασιλείας τοῦ ἐξ Ἀμαλῆκ καὶ καθεξῆς ἀναγράψωμαι.³¹

"Od samovladara Konstantina, inače svojom naravi i voljom ljubitelja lijepoga i najučenijeg od ijednog cara, sin Leona, svemudrog vladara vječne uspomene, naređeno mi je pobrinuti se za to, da napišem ono što nije predano povijesnoj knjizi, od bezbožnog vladanja bezumnog Leona iz Amaleka i dalje po redu."

Kao što sam kaže na početku prve knjige, Geneziju su izvor bila usmena izvješća starijih ljudi koji su doživjeli ispriopovijedane događaje te „priča koja je okolo kružila“ (ἐκ τε

²⁹ Krumbacher 1897: 264; Hunger 1978: I/351.

³⁰ *Patrologia Graeca*, 109, col. 992 A.

³¹ *Patrologia Graeca*, 109, col. 992 B.

φήμης δῆθεν δραμούσης³²). No služio se također i pisanim izvorima, Ignacijevom biografijom patrijarha Nikefora, biografijom patrijarha Ignacija koju je napisao Niketa David Paflagonac, te kronikom Georgija Monaha. Međutim, upitna je vjerodostojnost podataka u posljednjoj knjizi, gdje se osjeća jaka pristranost prema Baziliju, djedu njegova pokrovitelja Porfirogeneta, te na silu pokušavaju prikriti mračne točke iz Bazilijeve prošlosti, osobito od njega inicirano ubojstvo Mihaela III. Možda je ovdje Genezije tako postupio na Konstantinov zahtjev, kojemu je moralo biti važno da njegov vlastiti spis o njegovu djedu (*Vita Bas.*), čija je objektivnost budućim naraštajima mogla biti sumnjiva, dobije oslonac i potvrdu u drugom djelu. U svojoj je povijesti trebao, umanjujući vrijednost opakom Mihaelu III., poduprijeti carevu fikciju iz *Vita Bas.* da je hrabri Bazilije Božjom providnošću bio predodređen za carsko prijestolje.³³

Theophanes Continuatus

Pod konvencionalnim naslovom *Scriptores post Theophanem* (Οἱ μετὰ Θεοφάνην), koji je od Bonnskog izdanja nadalje zamijenjen ustaljenijim *Theophanes Continuatus*, krije se skupina povijesnih izvješća koja je nepoznati redaktor skupio oko 1000. godine. Naziv *Theophanes Continuatus* u potpunosti je prikladan, jer se u naslovu djela izričito kazuje da se kronika nastavlja ondje gdje je Teofan stao, a isto stoji i pri kraju uvodnog dijela. Korpus tih historijskih tekstova, sačuvan u rukopisu *Vat. gr. 167* iz 11. st., pokriva razdoblje vladavine bizantskih careva od 813. do 961. godine i sastoji se od tri dijela:

a) prvi dio, kojemu prethodi *titulus* i uvodno poglavlje, obuhvaća knjige I-IV gdje su opisane vladavine Leona V. (813.-820.), Mihaela II. (820.-829.), Teofila (829.-842.) i Mihaela III. (842.-867.); knjige su u rukopisu označene kao Λόγος α', β', γ', δ'

b) drugi dio čini V. knjiga³⁴ u kojoj je opisana vladavina Bazilija I. (867.-886.); ovaj dio također ima svoj *titulus* i uvodno poglavlje

c) treći dio tj. VI. knjiga, koja nema niti *titulus* niti uvodno poglavlje, opisuje vladavine Leona VI. (886.-912.), Aleksandra (912.-913.), Konstantina VII. (913.-920.), Romana I. (920.-944.), ponovno Konstantina VII. (944.-959.) i Romana II. (959.-963.); tekst je prekinut usred rečenice koja opisuje bizantsko osvajanje Krete 961. godine; ovi su dijelovi

³² *Patrologia Graeca*, 109, col. 992 A.

³³ Krumbacher 1897: 264-265; Hunger 1978: I/352.

³⁴ U rukopisu *Vat. gr. 167* samo su prve četiri knjige označene s Λόγος α', β', γ', δ'. Bekker je u svom izdanju (1838.) drugi i treći dio proizvoljno označio kao liber V i VI.

pet puta naslovljeni Βασιλεία te jednom Αὐτοκρατορία (samostalna vladavina Konstantina VII.)³⁵

Neproporcionalno velik sadržaj šeste knjige, koja obuhvaća pet carskih biografija, dok ostale knjige sadrže samo jednu, objašnjava se različitim vremenom nastanka pojedinih knjiga.³⁶

U neposrednoj vezi s Porfirogenetom stoji prvih pet knjiga. Prve četiri, koje pokrivaju isto razdoblje kao i Genezijeve Βασιλείαι (od Leona V. do Bazilija I.), sastavljene su na Porfirogenetov nalog. O tome svjedoči nepotpuno čitljiv naslov djela u jedinom sačuvanom rukopisu:

Χρονογραφία συγγραφείσα ἐκ προστάγματος Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου καὶ πορφυρογεννήτου δεσπότη, υἱοῦ Λέοντος τοῦ σοφωτάτου δεσπότη καὶ αὐτοκράτορος *** ἀρχομένη ὅπου ἔληξε Θεοφάνης.³⁷

"Ljetopis napisan po naredbi Konstantina, kristoljubivog i u grimizu rođenoga gospodara, sina Leona, premudroga gospodina i vladara ... započinjući gdje je prekinuo Teofan."

Podnaslov dodatno pojašnjava korake koje je Porfirogenet poduzeo:

Τῶν δὲ καθ' ἕκαστα τὰς ὑποθέσεις ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Κωνσταντῖνος φιλοπόνως συνέλεξε καὶ εὐσυνόπτως ἐξέθετο, νῆ τῶν μετέπειτα δῆλα γίν *** τῆς βασιλείας.³⁸

"Pojedinačno je osnove o njima marljivo sabrao isti car Konstanin i pregledno izložio, da (od) onih poslije jasno *** vladavine."

U uvodnom poglavlju, gdje se opisuje zamisao kronografije te njezin cilj i način pisanja, prepoznatljiva je rečenica koja govori o Konstantinovu pisanju rukom njegovih pomoćnika:

ἱστορεῖς δὲ αὐτός, χεῖρα μόνως λαβὼν ἡμῶν διακονουμένην σοι, ὅσα τοῖς πρὸ σοῦ βεβίωται...³⁹

"Pripovijedaš sam, uzevši jedino našu ruku sebi na pomoć, što su proživjeli oni prije tebe..."

Autor prvih četiriju knjiga je nepoznat. Kako se u naslovu pojavljuje ime cara Mihaela III., Teofilova sina, može se zaključiti da je pisac dovršio svoje djelo s biografijom ovog cara.

³⁵ Krumbacher 1897: 347; Hunger 1978: I/339-340; H. G. Nickles, „The Continuatio Theophanis“, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 68 (1937), 221-227 (str. 221); Moravcsik 1983: I/540.

³⁶ Krumbacher 1897: 347.

³⁷ *Theoph. Cont.*, str. 3, tit. 1-7, ed. Bonn.

³⁸ *Theoph. Cont.*, str. 3, tit. 11-13, ed. Bonn.

³⁹ *Theoph. Cont.*, str. 4, 15-16, ed. Bonn.

Tomu u prilog ide i podatak da su samo prve četiri knjige u rukopisu označene kao λόγοι ili βιβλία, i u naslovu i u tekstu.⁴⁰ Također, u uvodnom poglavlju⁴¹ koje im prethodi autor se obraća Konstantinu u drugom licu jednine, dok se u ostatku teksta Konstantin navodi isključivo u trećem licu jednine.⁴²

Sam car poduzeo je pisanje *Vita Bas.*, biografije svoga djeda, koja je označena kao peta knjiga istoimene kronike.⁴³ Ta je biografija najduža u rukopisu, i od ostalih se biografija razlikuje po tome što sadrži dulji naslov, u kojem se djelo naziva „povijesno izlaganje“ (ἱστορικὴ διήγησις), te zasebno uvodno poglavlje koje je pisano u prvom licu jednine. Međutim, nije sasvim ispravno smatrati da ju je sastavio sam Porfirogenet. Riječi iz naslova⁴⁴ onemogućuju nam zaključiti u kolikoj je mjeri djelo rezultat njegova vlastita rada, a u kolikoj njegovih pomoćnika i suradnika.⁴⁵

O vremenu nastanka prvih pet knjiga između 945. i 959. (razdoblje samostalne Porfirogenetove vladavine) raspravlja se do danas. Kao izvor za prve četiri knjige poslužili su materijali koje je car sabrao za djela *De administrando imperio* i *De cerimoniis*, kao i izgubljeno Teognostovo povijesno djelo iz 9. st. U prilog tomu da su Porfirogenetova djela korištena pri sastavljanju kronike svjedoči usporedba poglavlja o utvrdi Sarkel u *De adm. imp.*⁴⁶ i III. knjizi *Theoph. Cont.*⁴⁷ Pitanje odnosa s Genezijem još je uvijek neriješeno. Dok Krumbacher⁴⁸ Genezija drži glavnim izvorom za prvih pet knjiga kronike, Moravcsik⁴⁹ smatra da česta podudaranja s Genezijem⁵⁰ ukazuju na to da se oba djela temelje na zajedničkim izvorima.⁵¹

⁴⁰ Λόγος α', β', γ', δ' u naslovima knjiga I-IV; ἐν τῷ πρὸ τοῦτου βιβλίῳ (*Theoph. Cont.*, str. 84, 16, ed. Bonn.), ἡ πρὸ ταύτης βίβλος (*Theoph. Cont.*, str. 174, 16, ed. Bonn).

⁴¹ *Theoph. Cont.*, str. 3-5, ed. Bonn.

⁴² Nickles 1937: 222.

⁴³ Detaljnije će o dataciji, autorstvu i ostalim osobitostima *Vita Basilii* biti govora u sljedećem poglavlju.

⁴⁴ Vidi str. 31.

⁴⁵ Nickles 1937: 223-224.

⁴⁶ *De adm. imp.*, pogl. 42, 23-55.

⁴⁷ *Theoph. Cont.*, str. 122, 19-124, 5, ed. Bonn.

⁴⁸ Krumbacher 1897: 348.

⁴⁹ Moravcsik 1983: I/541.

⁵⁰ O tezi H. Grégoira da je Genezije mlađi od *Theoph. Cont.* vidi F. Barišić, „Génésios et le Continuateur de Théophane“, *Byzation*, 28 (1958), 119-133. O zajedničkim izvorima Genezija i *Theoph. Cont.* vidi F. Barišić, „Les sources de Génésios et du Continuateur de Théophane pour l'histoire du règne de Michel II. (820-829)“, *Byzantion*, 31 (1961), 257-271.

⁵¹ Krumbacher 1897: 348; Hunger 1978: I/340-341; Moravcsik 1983: I/541.

Šesta knjiga, čiji zadnji dio seže iza Porfirogenetove smrti, vjerojatno je samo u manjem dijelu nastala na carev poticaj, dok njezin veći dio predstavlja kasnije dodanu dopunu.⁵² Njezini autori i izvori različiti su u odnosu na prethodni dio kronike. Sadržaj ove knjige može se podijeliti na dva dijela. U prvom se dijelu, koji obuhvaća razdoblje od Leona VI. (886.) do smrti Romana I. (948.), umjesto Genezija pojavljuje novi izvor, verzija B kronike Simeona Logoteta.⁵³ Ovaj se izvor datira oko 963. godine, u vrijeme cara Nikefora II. Foke (963.-969.), stoga bi prvi dio šeste knjige pripadao istom razdoblju. Ovaj je dio naklon Romanu I. te u isto vrijeme kritičan prema makedonskoj dinastiji, što pokazuje da njegov redaktor nije jednak onomu koji je sastavio prve četiri knjige, u kojima se iskazuje odanost Porfirogenetu. Drugi dio obuhvaća vladavinu samoga Konstantina VII. i Romana II. do 961. godine. Nije poznato koji su izvori u njemu korišteni, već sve upućuje da se taj dio temelji na informacijama suvremenika. Njegov se autor pohvalno odnosi prema Konstantinu VII. i Romanu II. Na temelju jednog mjesta u kronici Ivana Skilice i novijeg jezičnog istraživanja može se s velikom vjerojatnošću smatrati da je pisac i redaktor šeste knjige bio Teodor Dafnopat.⁵⁴

Od djela koja je Porfirogenet sam napisao ili osobno sudjelovao u njihovu nastanku, neka su izgubljena, kao što je djelo o vremenskoj prognozi Βροντολόγιον καὶ σεισμολόγιον, koje on sam spominje, te pisma i pjesme, koja spominju kasniji pisci.⁵⁵ Među sačuvanim pak naslovima nalaze se djela koja pripadaju različitim književnim vrstama.

Στρατηγικὸν περὶ ἑθῶν διαφορῶν ἔθνῶν („O običajima različitih naroda“)

Ovaj je fragmentarno sačuvan vojni priručnik bez većeg značaja, sastavljen od starijih vijesti o ratnim taktikama i različitim vrstama bitaka neprijateljskih naroda. Tekst se nalazi na

⁵² Rambaud (Rambaud 1870: 545-546) tvrdi da je šesta knjiga započeta u vrijeme Nikefora II. Foke (963.-969.) i završena mnogo kasnije. Hirsch (Hirsch 1876: 178-182, 267-302) smatra da je zadnji dio šeste knjige napisao suvremenik Romana II. (959.-963.).

⁵³ Identitet autora kronike Simeona Logoteta je nepoznat, iako se to ime tradicionalno upotrebljava. Kronika je sačuvana u tri oblika: kao originalno djelo, kao nastavak kronike Georgija Monaha (*Georgius Monachus Continuatus*) i kao kronika Pseudo-Simeona. Kronika pokriva razdoblje od 842. do 948. godine. O djelu, autoru i rukopisima vidi *Symeonis Magistri et Logothetae Chronicon*, ed. Staffan Wahlgren (Berlin–New York: Walter de Gruyter, 2006).

⁵⁴ Krumbacher 1897: 348-349; Hunger 1978: I/342-343; Moravcsik 1983: I/541-542.

⁵⁵ Moravcsik 1983: I/361.

rukopisu *Codex Laurentianus* 55, 4 iz 10. st. Carski se pisar ovdje poslužio 11. poglavljem Mauricijeva djela *Strategicon*. Budući da je kraj rukopisa izgubljen, sačuvan je samo dio s Perzijancima i Skitima.⁵⁶

Ἐξαποστειλάρια

Car se okušao i u pisanju religiozne poezije, o čemu Krumbacher kaže da je slab pokušaj, sačuvan za buduće naraštaje samo zbog autorova visoka položaja.⁵⁷

Pod govore bi spadali sljedeći naslovi:

Oratio de translatione Chrysostomi

Naslov djela glasi:

Κωνσταντίνου ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ, τῷ αἰωνίῳ βασιλεῖ, βασιλέως, υἱοῦ Λέοντος τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀειμνήστου βασιλέως, λόγος, ἡνίκα τὸ τοῦ σοφοῦ Χρυσοστόμου ἱερὸν καὶ ἅγιον σκῆνος ἐκ τῆς ὑπερορίας ἀνακομισθὲν ὥσπερ τις πολύολβος καὶ πολυέραςτος ἐναπετέθη θησαυρὸς τῇ βασιλίδι ταύτῃ καὶ ὑπερλάμπρῳ τῶν πόλεων.⁵⁸

„Govor cara Konstantina u samom Kristu vječnom kralju, sina premudrog i slavnog cara Leona, kad sveto i časno tijelo mudroga Krizostoma iz tuđine vraćeno kao neko presjajno i mnogoljubljeno blago bi položeno u toj divnoj kraljici gradova.“

Napisan oko 938., najvjerojatnije povodom petstote obljetnice prijenosa relikvija sv. Ivana Zlatoustog, ovaj govor spada u careva najranija djela.⁵⁹

De imagine Edessena

Književna tradicija sačuvala je na Porfirogenetov nalog sastavljen govor prigodom obilježavanja dana povratka čudesne Kristove slike iz Edese u Konstantinopol 944. godine. Naslov djela glasi:

⁵⁶ Krumbacher 1897: 258; Hunger 1978: II/334-335; Moravcsik 1983: I/384; Lemerle 1971: 292-293.

⁵⁷ Krumbacher 1897: 677; Hunger 1978: II/96.

⁵⁸ Const. Porph., *Or. de transl. Chrysost.*, 306, tit. 1-6, ed. Dyobouniotes.

⁵⁹ Moravcsik 1983: I/361; Lemerle 1971: 271.

Κωνσταντίνου ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλέως Ῥωμαίων διήγησις ἀπὸ διαφόρων ἀθροισθεῖσα ἱστοριῶν περὶ τῆς πρὸς Αὐγαρον ἀποσταλείσης ἀχειροποιήτου θείας εἰκόνης Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, καὶ ὡς ἐξ Ἑδέσης μετεκομίσθη πρὸς τὴν πανευδαίμονα ταύτην καὶ βασιλίδα τῶν πόλεων Κωνσταντινούπολιν.⁶⁰

„Razlaganje Konstantina u Kristu vječnom kralju cara Rimljana, skupljeno iz različitih ispovijesti o božanskoj nerukotvorenoj slici Isusa Krista Boga našega poslanoj Augaru i kako bi prenesena iz Edese u taj svebogati i kraljevski grad Konstantinopol.“

Govor se pripisuje Teodoru Dafnopatu, a car ga je održao između 945. i 959. godine.⁶¹

Ἐπιστολὴ ὡς ἐκ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου σχεδιασθεῖσα καὶ ἀποσταλεῖσα τῷ μεγάλῳ Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ ἡνίκα ἀνεκομίζετο⁶² ("Poslanica kao od cara Konstantina Porfirogeneta na brzu ruku sastavljena i odaslana velikom Gregoriju Teologu, kad bijaše donošen")

Pod ovim se naslovom krije poslanica napisana prigodom prijenosa relikvija sv. Grgura iz Nazijanza iz Kapadokije u Konstantinopol. Postoje oprečna mišljenja o tome kada se zbio taj događaj, pa se spominju godine 955.-956. ili 944. godina. Sam naslov međutim sprječava pripisati djelo osobno Porfirogenetu. Možda ga je mogao sastaviti Teodor Dafnopat, nositelj titule magistra i obnašatelj raznih visokih dužnosti u vrijeme Romana I., Konstantina VII. i Romana II.⁶³

Δημηγορίαι („Javni govori“)

Iako Porfirogenet nije sudjelovao u vojnim pohodima, sačuvana su dva govora koja su održana bizantskoj vojsci krajem njegove vladavine. Nalaze se na rukopisu iz 10. st. Jedan je govor upućen „istočnim stratezima“ i spada u 958. godinu. Drugi govor, u kojem se ne spominje komu je namijenjen, datira se oko 952.-953. godine, kad se bizantska vojska pripremala za ponovni sukob sa Sayfom al-Dawlom, pripadnikom arapske dinastije

⁶⁰ Mark Guscini, *The Image of Edessa* (Leiden-Boston: Brill, 2009), str. 8, tit. 1-5.

⁶¹ Moravcsik 1983: I/361; Lemerle 1971: 271.

⁶² *Théodore Daphnopatès Correspondance*, éditée et traduite J. Darrouzès et L. G. Westerink (Paris: Éditions du Centre national de la recherche scientifique, 1978), str. 143, pismo br. 11, tit. 1-4.

⁶³ Moravcsik 1983: I/361 Lemerle 1971: 271-272.

Hamdanida. Govori vrlo vjerojatno potječu iz poglavlja Περὶ δημηγοριῶν iz zbirke *Excerpta*.⁶⁴

Naposljetku dolazimo do četiri najveća i najpoznatija djela, *De thematibus*, *Vita Basilii*, *De administrando imperio* i *De cerimoniis*. Prvim dvama djelima, *De them.* i *Vita Bas.*, bit će posvećena sljedeća poglavlja ovog rada.

De administrando imperio

Naslov djela potječe od prvog izdavača spisa Meursiusa (1611. godina). Rukopisni tekst, koji nema grčkog naslova, sadrži posvetu Konstantinovu sinu Romanu:

Κωνσταντίνου ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλέως Ῥωμαίων πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμανὸν τὸν θεοστεφῆ καὶ πορφυρογέννητον βασιλέα.⁶⁵

„Od Konstantina u Kristu vječnom kralju cara Rimljana, vlastitomu sinu Romanu od Boga ovjenčanomu i u grimizu rođenomu caru.“

U rukopisnoj tradiciji spominju se četiri rukopisa, od kojih su tri prijepisa potpuna a jedan djelomičan. Najvažniji je *Codex Parisinus gr. 2009* s kraja 11. st.. Prepisao ga je Mihael Roizait, tajnik cezara Ivana Duke koji se u bizantskim izvorima spominje između 1059. i 1081. godine.⁶⁶ *Codex Vaticanus – Palatinus gr. 126* prepisan je iz pariškoga rukopisa 1509. godine rukom Antonija Eparha.⁶⁷ Prvi dio *Codexa Parisinusa gr. 2967* prepisao je također A. Eparh, što je vidljivo iz usporedbe rukopisa s onim u *Codex Vaticanus – Palatinus gr. 126*, a ostatak Mihael Damaščanin. Rukopis spada u razdoblje između 1509. i 1529. godine i ovisan je o vatikanskom.⁶⁸ *Codex Mutinensis gr. 179*, koji sadrži poglavlja 15-21, kopirao je Andrea Darmari, čiji se rukopisi datiraju između 1560. i 1586. godine.⁶⁹

U uvodnom poglavlju otac se s neupitno didaktičnom namjerom obraća sinu, dajući mu savjete koji su potrebni bizantskom caru u vladanju. Svoju temu sažima u četiri točke:

a) kakav je odnos pojedinih stranih naroda prema Bizantskom carstvu i koje se druge narode može upotrijebiti za rat protiv njih

⁶⁴ Moravcsik 1983: I/361; Lemerle 1971: 271-272; Hunger 1978: II/329.

⁶⁵ *De adm. imp.*, tit. 1-4.

⁶⁶ *De adm. imp.* str. 15-16.

⁶⁷ *De adm. imp.* str. 21.

⁶⁸ *De adm. imp.* str. 22-23.

⁶⁹ *De adm. imp.* str. 23.

- b) koja su potraživanja i zahtjevi pojedinih naroda
- c) opis naroda s etnografskog, povijesnog i geografskog stajališta
- d) unutarnje promjene u Rimskom carstvu

Car drži da su ove spoznaje od velike koristi njegovu sinu, kako bi se pravilno ophodio prema pojedinim narodima te ih pridobio na svoju stranu. Prolog završava molitvom kojom se zaziva Božji blagoslov za pomoć u vladavini prijestolonasljednika.⁷⁰

Spis je podijeljen trostruko: na 4 odsjeka, 53 poglavlja i 182 odlomka. Podjela na odsjeke je izvorno Porfirogenetova, sukladno raspodjeli građe priopćenoj u uvodnom poglavlju. Prvi odsjek (pogl. 1-13), posvećen bizantskom sjeveru, bavi se odnosima Pečenega, Uza, Hazara, Alana, Rusa, Bugara i Avara međusobno i prema Bizantskom carstvu. Ovdje je također dan opis poznatog vodenog puta na Dnjepru (pogl. 9) kojim su Rusi plovili od Kijeva do Konstantinopola. Drugi se odsjek (pogl. 13) bavi zahtjevima nabrojanih sjevernih plemena, koji se odnose na darove u carskim haljinama i krunama, grčku vatru i brak s carskom princezom. Pritom se daju savjeti kako se riješiti tih zahtjeva. Treći i najdulji odsjek (pogl. 14-48), koji sadrži opis povijesti, geografskog položaja i narodnih običaja stranih naroda, podijeljen je na tri dijela. U prvom se dijelu (pogl. 14-42) opisuje povijest Arapa, zatim Španjolske, Italije i Dalmacije, nakon čega dolazi povijest Hrvata i Srba te geografija područja naseljenih pod njima. Ovdje su također uklopljeni isječci iz povijesti Avara i Bugara. Posebno poglavlje posvećeno je Pečenezima, dok se tri poglavlja detaljno bave Avarima tj. dijelovima iz povijesti Hazara. Ovaj dio završava izvještajem o Sfindoploku, vladaru Moravije, te opisom područja između Dunava i Kavkaza, gdje je umetnuta pripovijest o izgradnji hazarske utvrde Sarkel na Donu. Drugi dio (pogl. 43-46) zauzimaju Armenci i kavkaski Iberi, a treći (pogl. 47-48), koji bi prema carevim riječima trebao opisivati diplomatske odnose između Bizantskog carstva i stranih naroda u proteklom razdoblju, donosi isječak iz povijesti Cipra iz 7. st. Četvrti odsjek (pogl. 48-53), koji se bavi unutarnjim promjenama u carstvu i zapravo predstavlja dopunu Konstantinovu spisu *De them.*, detaljno govori o naseljavanju Slavena na Peloponez te o bitkama koje su vođene protiv njih, kao i o povijesti Hersona. Ovdje se također nalazi jedno poglavlje s opisom carskog zapovjedničkog broda, u koje je umetnut isječak koji se bavi Avarima, iz bizantsko-bugarskog rata između 894. i 896. godine.⁷¹

⁷⁰ Moravcsik 1983: I/362; Hunger 1978: I/362-363.

⁷¹ Moravcsik 1983: I/362-363; Hunger 1978: I/363.

Odsjeci su podijeljeni na manje jedinice, poglavlja, a ona pak na odlomke. No na nekim se mjestima poglavlje proteže preko granica odsjeka tj. odsjek započinje usred poglavlja, a ima i odlomaka većih od nekih poglavlja, pa čak i odsjeka. Nedosljednost u razdiobi na poglavlja uočljiva je i u tome što je jedna četvrtina naslova preuska i ne pokriva čitav tekst, odnosno, nekim poglavljima nedostaju naslovi.⁷² Budući da je podjela na odsjeke Konstantinova, Bury je zaključio da podjela na poglavlja nije bila izvorna autorova zamisao, već su poglavlja jednim dijelom nastala tako da su bilješke na marginama pri prepisivanju preseljene na sredinu stranice, dobivši tako mjesto i ulogu naslova.⁷³ Većina odlomaka, oko tri četvrtine, počinje formulačnim izrazima ὅτι „da“ (77 odlomaka) i ἵστέον ὅτι „treba znati da“ (64).⁷⁴ Tako uvedeni odlomci najčešće reproduciraju pisani ili usmeni izvor,⁷⁵ iako to nije uvijek pravilo.

Na temelju uvodnog poglavlja u kojem se car obraća svom sinu i jedinstvenog plana djela iznesenog u njemu, kao i uzimajući u obzir da na početku svakog odsjeka stoje riječi upućene Romanu, pretpostavlja se da je sam car sastavio spis, iako se pri skupljanju materijala te obradi pojedinih dijelova poslužio i suradnjom svojih zaposlenika, kao uostalom i za svoja ostala djela. Kronološke naznake u pojedinim poglavljima ukazuju na to da su pojedini dijelovi spisa, neovisno jedni o drugima, nastali u različito vrijeme između 948. i 952. godine, te da je djelo dobilo svoj konačan oblik najranije oko 952. godine. Unatoč sustavnom planu i podjeli iznesenoj u uvodnom poglavlju, u sadržaju su prisutne mnoge nedosljednosti, a česta ponavljanja i protuslovlja pokazuju da pojedina poglavlja potječu iz različitih izvora i da predstavljaju odvojene zabilješke. Nakon što je skupio građu za svoje djelo, car je različite dijelove u različito doba dao prepisati, rasporediti i spojiti, o čemu svjedoče različite datacije, napisavši pritom sam uvodno poglavlje i podatke o sadržaju pojedinih odsjeka, pri čemu materijal nije prerađen niti sadržajno ujednačen, kao ni pretočen u književni oblik.⁷⁶

Temeljito istraživanje spisa pokazalo je da se građa sastoji od dva sloja. Jedan je sloj usmjeren na stariju prošlost i pripovijeda o povijesti naroda, dok se u drugom reflektiraju suvremena politika i događanja. To uočavanje slojevitosti u vremenu radnje dovelo je

⁷² Milenko Lončar, „Filološka analiza Porfirogenetovih vijesti o Hrvatima“ (diss., Sveučilište u Zadru, 2002), str. 50-51.

⁷³ Bury 1906: 520-522.

⁷⁴ Lončar 2002: 62.

⁷⁵ Moravcsik 1983: I/363.

⁷⁶ Moravcsik 1983: I/363-365.

Jenkinsa do otkrića nastanka *De adm. imp.*, pa je vrlo uvjerljivo njegovo stajalište kako je car prvotno htio napisati spis *Περὶ ἔθνων* („O narodima“), koji je možda bio namijenjen kao nadopuna spisu *Περὶ τῶν θεμάτων* („O temama“). Taj bi spis odgovarao poglavljima 14-42 u *De adm. imp.* Očito se car nakon nekog vremena predomislio i spis prenamijenio u praktični priručnik s didaktičkom svrhom, namijenjen podučavanju mladog princa Romana II. kako upravljati carstvom. Možda je spis Romanu bio predan kao poklon za 14. rođendan (sredina 952. godine).⁷⁷

Pisani izvori za ovaj spis samo su dijelom poznati. Među njima značajnu ulogu ima *Kronika* Teofana, koji je bio s carem u rodu i čije je djelo u Porfirogenetovo doba bilo vrlo cijenjeno. Iz te su kronike preuzeta poglavlja 17-22 koja se odnose na Arape, te događaji u 25. poglavlju koji su se odvijali u doba cara Valentijnijana III. (424.-455.). Pored toga, redaktor se mjestimično služio i kronikom Georgija Monaha (pogl. 14, 17) u njenom izvornom, neproširenom obliku. Za 16. poglavlje izvor mu je djelo matematičara Stefana (7. st.), koje je zapravo nastalo oko 775. godine. Poglavlja 23-24 koja se odnose na Iberiju i Španjolsku preuzeta su iz geografskog priručnika Stefana Bizantinca. U nepoznate pisane izvore morali bi spadati izvještaji poslanstava iz ranijeg doba kao i geografski opisi. Jedan je takav geografski izvor poslužio npr. pri opisu područja između Dunava i Kavkaza (pogl. 42). Neki se dijelovi *De adm. imp.* podudaraju s odgovarajućim poglavljima iz drugih Porfirogenetovih djela. Izvještaj o saracenskom pohodu na Dalmaciju i Langobardiju u 29. poglavlju gotovo je od riječi do riječi jednak onomu u *Vita Bas.* (pogl. 52-55) i *De them.* (II, 11, 18-44). Pripovijest o gradnji utvrde Sarkel (pogl. 42) nalazi se i u djelu *Theophanes Continuatus* (str. 122-124, ed. Bonn.).⁷⁸

Osim pisanih, car je upotrijebio i mnoštvo usmenih izvora različitog porijekla, prije svega izvještaje vlastitih poslanstava te podatke koje je dobio od stranaca koji su dolazili na njegov dvor. Izvještaj o povijesnim događajima u Italiji sličan je onomu u Liutprandovu djelu *Antapodosis* u tolikoj mjeri, da se može zaključiti kako je to poglavlje napisano na temelju obavijesti poslanika sa Zapada, koji je boravio na carskom dvoru 949.-950. godine. Na usmenim se izvješćima svakako temelje i oni dijelovi spisa koji potječu iz narodne predaje, kao što su neke južnoslavenske narodne priče o Avarima (pogl. 29, 30) te priča o propasti Sfindoploкова carstva (pogl. 41). Izvori se prenose doslovno, bez nastojanja da se priče

⁷⁷ Constantine Porphyrogenitus, *De administrando imperio. Volume II. Commentary*, ed. R. J. H. Jenkins (London: University of London, 1962), str. 3-5; Moravcsik 1983: I/364-365.

⁷⁸ Moravcsik 1983: I/366.

dovedu u sklad i uklone protuslovlja, tako da se često puta spajaju vijesti koje potječu iz različitih razdoblja.⁷⁹

Unatoč mnogobrojnim proturječnostima proizašlima iz upotrebe različitih izvora, ponavljanjima, pogreškama, nedosljednosti u rasporedu i ostalim nedostacima, ovaj spis s povijesnog stajališta sadrži neprocjenjive vijesti iz 10. st. i ranije. Okolnost da ga nijedan kasniji bizantski pisac nije spomenuo, kao i rukopisna tradicija spisa, potvrđuju njegov povjerljivi karakter (sadrži delikatne diplomatske upute) te da nije bio namijenjen za objavljivanje.⁸⁰

De cerimoniis

Pod tim se uobičajenim nazivom krije djelo koje u jedinom sačuvanom rukopisu s kraja 12. ili početka 13. st. posjeduje sljedeći naslov:

Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ τῷ αἰωνίῳ βασιλεῖ βασιλέως υἱοῦ Λέοντος τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀειμνήστου βασιλέως σύνταγμά τι καὶ βασιλείου σπουδῆς ὅντως ἄξιον ποίημα.⁸¹

„Neki sastav i djelo uistinu dostojno carskog nastojanja Konstantina, kristoljubivog i u samom Kristu, vječnom kralju, cara, sina Leona, premudroga cara vječne uspomene.”

Na tom se rukopisu, koji se čuva u biblioteci u Leipzigu, temelje sva dosadašnja izdanja, ono u Patrologiji,⁸² Bonnsko te kritičko izdanje prve knjige u dva sveska (I, pogl. 1-46; II, pogl. 47-92) uz komentar, koje je pripremio Albert Vogt (*Appendix* i druga knjiga nisu objavljeni). Rukopis je na više mjesta iskvaren zbog nestanka nekih sveščića i premještanja, te povećan glosama iz Porfirogenetova i kasnijeg vremena.⁸³

Prva se knjiga datira u razdoblje kad je Porfirogenet bio potisnut od Romana I. Lekapena (920.-944.).⁸⁴ Buryja na to razdoblje navodi iskaz iz uvodnog poglavlja, gdje se u pojašnjenju sadržaja knjige kaže da ju, među ostalim, čini i „ono... što je od nas samih viđeno

⁷⁹ Moravcsik 1983: I/366-367.

⁸⁰ Moravcsik 1983: I/365-366; *De adm. imp.* str. 13-14.

⁸¹ Constantin VII Porphyrogénète, *Le Livre des Cérémonies*, tome I, texte établi et traduit par Albert Vogt, deuxième tirage (Paris, 1967), str. 1. (u nastavku rada ovo će se izdanje navoditi u skraćenom obliku *De cerim.*).

⁸² *Patrologia Graeca*, 112.

⁸³ *De cerim.*, I, str. VI.

⁸⁴ Constantin VII Porphyrogénète, *Le Livre des Cérémonies, Commentaire*, par Albert Vogt, deuxième tirage (Paris, 1967), str. XXVI-XXVII.

i po nama urađeno“ (ὅσα... παρ' ἡμῶν αὐτῶν ἐθεάθη καὶ ἐν ἡμῖν ἐνηργήθη⁸⁵), pri čemu bi prvi dio iskaza značio da je djelo započeto za vladavine Romana I. Lekapena, kad je Porfirogenet bio samo promatrač, a drugi da je nastavljeno u vrijeme njegove samostalne vladavine.⁸⁶ Siguran *terminus post quem* za drugu knjigu nalazi se u 15. poglavlju gdje se spominje boravak ruske kneginje Olge u Carigradu u rujnu 957. godine.⁸⁷ Da je *De cerimoniis* sastavljeno od dijelova koji potječu iz različitih razdoblja i izvora, pokazuje činjenica da se u I. knjizi nalaze mjesta koji upućuju na vrijeme nastanka iza 956. godine, dok poglavlja 47. i 48. u drugoj knjizi ukazuju na razdoblje između 920.-924. i 945.-959. godine.⁸⁸

Posve je jasno da je car osobno napisao dio o Romanu, koji spada u razdoblje između 952. i 959. godine, kao i uvodno poglavlje na početku prve knjige, dok su većinu spisa sastavili carevi suradnici u skladu s njegovim naumom. Nepoznati je redaktor djelo dopunio Porfirogenetovim materijalima i kasnijim tekstovima, koji potječu iz vremena cara Nikefora II. Foke (963.-969.), te je nemoguće precizirati što je točno napisao Konstantin a što pripada prerađivačima.⁸⁹

Po pitanju sadržaja i rasporeda uočava se bitna razlika između prve i druge knjige. Prva knjiga, u kojoj je iscrpno opisan bizantski dvorski ceremonijal, sastavljena je po jasnom planu, unatoč tomu što nije sačuvana u cijelosti i što su vidljivi dodaci koji su van Porfirogenetova vremena. U njoj je izložen tijek religioznih (pogl. 1-46), civilnih (47-72) i profanih svečanosti (73-92).⁹⁰ U uvodnom poglavlju car govori o svojoj namjeri pozivajući se na starije izvore, izjave svjedoka, ali i običaje kojima je sam nazočio. Zatim su detaljno objašnjene upute za organizaciju raznih svečanosti, procesija, prijema, krunidbi, vjenčanja, proslava rođendana na carskom dvoru, izbora careva i ostalih dvorskih titula, utrka konja i drugih masovnih događanja. Većina poglavlja počinje stereotipnim izrazom ὅσα δεῖ παραφυλάττειν („na što treba paziti“). Posljednja poglavlja prve knjige, 84. i sljedeća, preuzeta iz izgubljenog djela Petra Patricija (6. st.), donose izvješća o izborima careva Leona I., Anastazija I., Justina I., Leona II. i Justinijana I., koji očito potječu iz arhivskih materijala.

⁸⁵ *De cerim.*, I, 2, 4-5, ed. Vogt.

⁸⁶ J. B. Bury, „The Ceremonial Book of Constantine Porphyrogenitus“, *The English Historical Review*, 86 (1907), 209-227 (str. 211).

⁸⁷ *Le Livre des Cérémonies, Commentaire*, str. XXVII; Moravcsik 1983: I/381.

⁸⁸ Moravcsik 1983: I/381.

⁸⁹ Moravcsik 1983: I/381.

⁹⁰ *Le Livre des Cérémonies, Commentaire*, str. XXII-XXIV.

Poglavlje 96 o proglašenju Nikefora II. Foke za cara dodano je djelu nakon Porfirogenetove smrti.⁹¹

Druga se knjiga bavi istom tematikom, no u njezinih se 57 poglavlja ne prepoznaje jasan i planski raspored sadržaja koji nalazimo u prvoj knjizi. Prva 23 poglavlja, pored uputa za različite dvorske događaje, donose i nekoliko izvješća o državnim posjetima i dolasku na prijestolje Romana II. (ovaj dio nedostaje zbog prekida teksta u rukopisu). Ostatak knjige sadrži različite izvještaje o patrijarsima, crkvi, carskim grobovima, pohodu na Kretu pod Leonom VI. i Konstantinom VII., te dijelove Filotejeva *Kletorologiona* (pogl. 52) i *Ekthesis* Epifanija s Cipra iz 4. st. (pogl. 54).⁹² Neka su poglavlja vjerojatno bila Porfirogenetovi pripremni radovi, koji nisu trebali u takvom obliku biti uvršteni u djelo (pogl. 46, 48-53, 55).⁹³ Poglavlje 42, u kojem je među carevima sahranjenima u Apostolskoj crkvi spomenut i Konstantin Porfirogenet, dodano je poslije careve smrti.⁹⁴

Za razliku od uvodnog poglavlja koje se ističe svojim čistijim i elegantnijim izričajem, u ostatku se *De cerim.*, kao i u *De adm. imp.*, susrećemo s govorno obojenom dikcijom. To je vjerojatno posljedica toga što je car prepisivao svoje izvore bez prerade ili je možda htio da ga se bolje razumije.⁹⁵

De expeditione

Vogt je uočio nesklad između Leipziškog rukopisa *De cerim.* i Bonnskog izdanja toga spisa (ponovljeno u *Patrologia Graeca*, 112). Tekst koji je Reiske nazvao *Appendixom* i stavio između prve i druge knjige *De cerim.*, u rukopisu se nalazi na samom početku, ispred obiju knjiga.⁹⁶ Osim toga, *Appendix* se sastoji od dva dijela. *Appendix I*, koji nema veze s Porfirogenetom, sadrži izvadak o vojnom pohodu Konstantina Velikog, u kojem se nabrajaju mjesta (ἄπληκτα) na kojima stratezi istočnih tema dočekuju cara na putu od Konstantinopola prema Istoku.⁹⁷

⁹¹ Hunger 1978: I/364; Moravcsik 1983: I/381.

⁹² Hunger 1978: I/365; Moravcsik 1983: I/381.

⁹³ *Le Livre des Cérémonies, Commentaire*, str. XXV-XXVI.

⁹⁴ Moravcsik 1983: 381.

⁹⁵ Hunger 1978: I/365; *Le Livre des Cérémonies, Commentaire*, str. 185-186.

⁹⁶ *Le Livre des Cérémonies, Commentaire*, str. XVIII-XIX.

⁹⁷ Moravcsik 1983: I/380; Hunger 1978: II/334.

Drugi dio, *Appendix II*, posebno je carevo djelo, nazvano *De expeditione*.⁹⁸ U njegovu se naslovu nalazi Konstantinovo ime i posveta sinu Romanu:

Κωνσταντίνου ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλέως Ῥωμαίων, υἱοῦ Λέοντος τοῦ αἰοιδίμου καὶ σοφωτάτου βασιλέως, ἀπογόνου δὲ Βασιλείου τοῦ ἀνδρικωτάτου καὶ γενναιοτάτου βασιλέως, πρὸς Ῥωμανὸν τὸν θεοστεφεῖ βασιλέα καὶ υἱὸν αὐτοῦ, ὅσα δεῖ γίνεσθαι, τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων μέλλοντος φοσσατεῦσαι.⁹⁹

"Konstantin, u vječnom kralju Kristu rimski car, sin Leona, slavnog i najmudrijeg cara, te potomak Bazilija, najhrabrijeg i najplemenitijeg cara, Romanu od Boga ovjenčanom caru i svom sinu, o tome što se treba događati kad veliki i uzvišeni rimski car namjerava ići u vojni pohod."

U uvodnom poglavlju, koje je kao i u *De adm. imp.* posvećeno sinu Romanu, car govori o sadržaju koji u nastavku slijedi te o tome kako o njegovoj temi, tj. o načinu na koji se treba odvijati carev vojni pohod, u carskoj palači nije bilo nijednog prikladnog djela, dok naposljetku nije u samostanu Sigriane naišao na knjigu magistra Leona Katakile, napisanu na nalog Porfirogenetova oca Leona VI., koju je on sada proširio za svoga sina.¹⁰⁰ Budući da Katakilino djelo, napisano govornim grčkim jezikom, nije odgovaralo zahtijevanom standardu, bilo ga je potrebno preraditi. Nakon uvodnog dijela slijedi nabrojanje priprema koje su carski službenici dužni učiniti kako bi osigurali sve što je potrebno za carev odlazak u vojni pohod na Istok. *Appendix* završava poglavljima koja govore o načinu careva povratka s pohoda, u kojima se nalaze isječci s pobjedonosnim povratkom Justinijana u Konstantinopol, Bazilijevim povratkom iz Tefrike i Germanikeje te Teofilovim trijumfalnim dolaskom s Istoka.¹⁰¹

1. 4. Stilske razine u Porfirogenetovim djelima

Prvi koji je dublje proučio Porfirogenetova djela s jezičnoga gledišta bio je znameniti mađarski bizantolog Gy. Moravcsik, koji je pritom uzeo u obzir četiri najveća careva prozna djela te govorničke spise. Njegovo je istraživanje pokazalo da su govori napisani arhaičnim

⁹⁸ *Le Livre des Cérémonies, Commentaire*, str. XVIII; Toynbee 1973: 578. Toynbee u bibliografiji na str. 701. djelo čak navodi pod imenom Leona Katakile, a samo prvi *Appendix* atribuirao Porfirogenetu.

⁹⁹ *Patrologia Graeca*, 112, col. 843-844.

¹⁰⁰ Moravcsik 1983: I/381.

¹⁰¹ Hunger 1978: I/365.

jezikom i visokim stilom bizantske retorike. Od proznih djela govorima su najbliži *Vita Bas.* i *De them.* Njihov je jezik nešto manje izvještačen, ali također poštuju kanone antičke gramatike i u njima nema ni traga vulgarizmima.¹⁰² No, kao što ćemo vidjeti u nastavku ovoga rada, među ovim dvama djelima postoji znatna razlika u stilskom izričaju, jer *De them.* pokazuje mnogo nižu stilsku razinu od *Vita Bas.* S druge strane, *De adm. imp.* i *De cerim.* većim dijelom prezentiraju govorni jezik svojega vremena, i značajno odstupaju u jezičnom pogledu od prethodnih djela.¹⁰³ Slijedi pitanje, kako je moguće da se isti pisac služi sad arhaičnim sad govornim jezičnim izričajem, pa je s pravom već T. Mommsen, uočivši da upotreba prijedloga u *De adm. imp.* i *De cerim.* obiluje barbarizmima, dok je u *Vita Bas.* pravilna, posumnjao u to da je isti čovjek napisao ta djela.¹⁰⁴ Tražeći odgovor na to pitanje, Moravcsik je posegnuo za prvim poglavljem *De adm. imp.* i uvodnim poglavljem *De cerim.*, gdje je car dao vlastita očitovanja o jeziku svojih djela.

Εἰ δὲ σαφεῖ καὶ κατημαξευμένῳ λόγῳ καὶ οἷον εἰκῇ ῥέοντι πεζῷ καὶ ἀπλοῖκῳ πρὸς τὴν τῶν προκειμένων ἐχρησάμην δῆλωσιν, μηδὲν θαυμάσης, υἱέ. Οὐ γὰρ ἐπίδειξιν καλλιγραφίας ἢ φράσεως ἡττικισμένης καὶ τὸ διηρμένον διογκούσης καὶ ὑψηλὸν ποιῆσαι ἐσπούδασα, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ κοινῆς καὶ καθωμιλημένης ἀπαγγελίας διδάξαι σοὶ ἔσπευσα...¹⁰⁵

„Ako sam se za izlaganje predmeta poslužio utabanom stazom jasnoga govora i tako reći osrednjim i jednostavnim izričajem, ne čudi se, sine. Jer nisam se trudio pokazati primjer lijepog pisanja niti aticističkog stila, uzvišenog i uzdignutog, nego sam radije nastojao poučiti te svakodnevnim i govornim jezikom...”

Ὡς ἂν δὲ σαφῇ καὶ εὐδιάγνωστα εἶεν τὰ γεγραμμένα, καὶ καθωμιλημένη καὶ ἀπλουστέρα φράσει κεχρήμεθα...¹⁰⁶

„Kako bi ono što je napisano bilo jasno i lako razumljivo, poslužili smo se govornim i jednostavnijim jezikom...”

Porfirogenet kaže da se hotimice poslužio jednostavnim i govornim jezikom iz dvaju razloga, da bi ono što je napisano bilo lakše razumljivo, i zato što želi poučiti svog sina, a ne pružiti primjer pisanja visokim stilom. Međutim, ako usporedimo određene dijelove *De cerim.* i *De adm. imp.*, uočit ćemo da se pisac upravo u uvodnim poglavljima, koja su pisana u 1. licu

¹⁰² Moravcsik 1939: 515-516.

¹⁰³ Moravcsik 1939: 516-517.

¹⁰⁴ Mommsen 1895: 449, bilj. 190, 522-523, bilj. 41.

¹⁰⁵ *De adm. imp.*, 1, 8-13.

¹⁰⁶ *De cerim.*, I, 2, 15-17, ed. Vogt.

i za koja možemo smatrati da ih je napisao sam car, kao i na onim mjestima na kojima se obraća sinu s opomenom ili poukom, poslužio arhaičnim jezikom, dok je jednostavan govorni jezik s vulgarizmima prisutan u onim poglavljima koja donose građu i potječu iz starijih izvora.¹⁰⁷

Razmatrajući pitanje Porfirogenetova autorstva, Ševčenko primijećuje da je car pisao u šest stilskih razina, ako je autentično sve što mu se pripisuje:

- pisma razmijenjena s Teodorom iz Kizika
- *Vita Basilii* i govor *De imagine Edessena*
- uvodno poglavlje *De cerimoniis*
- dijelovi *De administrando imperio* (uvodno poglavlje, pogl. 1, 4-24, pogl. 13, 12-200)
- dijelovi *De thematibus* (uvodno poglavlje i ostali dijelovi)
- svečani vojni govori¹⁰⁸

Pritom on osporava caru autorstvo većine djela. Smatra da *Vita Bas.* nije napisao Konstantin, već ista osoba koja je sastavila govor *De imag. Edessena*, argumentirajući to s otprilike 25 leksičkih i frazeoloških paralela u oba djela. U *De cerim.* samo je uvodno poglavlje carevo, dok su ostatak djela sastavili različiti ljudi u različito doba. Slično je i kod *De them.* Vojni govori pokazuju samo nekoliko leksičkih sličnosti i nijednu stilsku u odnosu na ostala djela koja se atribuiraju Konstantinu.¹⁰⁹ Što se tiče govora u čast prijenosa relikvija Ivana Zlatoustog, i drugi su znanstvenici izrazili sumnju u Porfirogenetovo autorstvo, dok nas sam naslov poslanice odaslane Grguru iz Nazijanza sprječava pripisati govor Konstantinu.¹¹⁰ Ševčenko zaključuje da se autentičnim Porfirogenetovim zapisima mogu smatrati samo careva pisma iz korespondencije s Teodorom iz Kizika te određeni dijelovi *De adm. imp.*, uvodno poglavlje, pogl. 1, 4-24 te pogl. 13, 12-200.¹¹¹

Uzimajući u obzir ove Ševčenkove spoznaje, ali ne isključivo i nužno, osvrnut ćemo se na mjesta koja su pisana u 1. licu i koja se s velikim pravom mogu smatrati Konstantinovima, a to su uvodna poglavlja u *De cerim.* i *De them.*, uvodno poglavlje, pogl. 1, 4-24 i pogl. 13, 12-200 u *De adm. imp.*, te careva pisma i djela *Vita Bas.* i *De imag. Edessena* u cjelini, i pokušati u kratkim crtama opisati njihove stilske razine.

¹⁰⁷ Moravcsik 1939: 518.

¹⁰⁸ Ševčenko 1992: 184, bilj. 44.

¹⁰⁹ Ševčenko 1992: 184-185, 187, bilj. 46, 49.

¹¹⁰ Ševčenko 1992: 187, bilj. 49; Lemerle 1971: 271-272.

¹¹¹ Ševčenko 1992: 176, 182, bilj. 40.

Početna točka za razmatranje Porfirogenetova stila svakako trebaju biti njegova pisma upućena prijatelju Teodoru, metropolitu grada Kizika, koja su jedini primjer njegovih nepobitno autentičnih zapisa. Pisma se datiraju između 941. (napad ruskog cara Igora na Konstantinopol) i pada Romana Lekapena krajem 944. godine.¹¹² U njima se sam Konstantin na više mjesta žali na nedostatke svojega stila pisanja.

... ἡμεῖς ἐκ τῆς πρώτης ἡλικίας πολλὰ λιμώξαντες εὐθὺς τῆς λογικῆς τῶν ἀναγκαίων τροφῆς καὶ οὐδ' ἐπ' ὀλίγον σχεδὸν συγχωρηθέντες ἐκμυζῆσαι τῆς τοῦ λογικοῦ γάλακτος θηλῆς...¹¹³

„Mi smo od najranije mladosti odmah bili veoma gladni umne hrane za potrebnim stvarima, i nije nam niti blizu bilo dopušteno sisati sisu iz koje teče mlijeko znanja...”

Σύγγνωθι τοίνυν περὶ τῆς ἀμουσίας ἡμῶν καὶ, εἰ τι σόλοικον ἢ βάρβαρον ἔγκειται τῇ ἡμετέρᾳ γραφῇ, μὴ ἡμᾶς αἰτιάζῃ...¹¹⁴

„Oprosti dakle na našoj neukosti i, ako se neka pogreška ili barbarizam nađe u našem pismu, ne okrivljuj nas...”

Καὶ γὰρ τὸ σαθρὸν τοῦ ἡμετέρου νοῶς καὶ τὸ βάρβαρον καὶ σόλοικον τῆς ἡμετέρας ἀμουσίας οὐ τοῖς πολλοῖς ἄγνωστον καὶ κεκρυμμένον ἐστί, ἀλλὰ δῆλον καὶ προφανές, κἂν ἡμεῖς ἀπαρνώμεθα.¹¹⁵

„Naime slabost našega uma i barbarizmi i pogreške naše neukosti nisu mnogima nepoznati i skriveni, već jasni i očiti, iako mi to poričemo.”

Τὸ δὲ μὴ συχνῶς ἐπιστέλλειν οὐκ ἄλλο τι τὸ κωλύον ἡμᾶς ἢ ἡ συγγηράσασα ἡμῖν ἀπαιδευσία καὶ ἀμουσία· ἀναλφάβητοι γὰρ τῷ ὄντι ἡμεῖς καὶ μουσικοῦ κρατῆρος παντάπασιν ἄγευστοι...¹¹⁶

„Ono što nas sprječava često slati pisma nije ništa drugo nego neobrazovanost i neukost koja je ostarjela zajedno s nama; jer mi smo uistinu nepismeni i svakako nismo okusili naobrazbu...”

... πρὸς οὕτω λόγιον ἄνδρα σόλοικα καὶ ἐπιλήψιμα καὶ βάρβαρα ἐπιστέλλειν.¹¹⁷

„... Tako učenom čovjeku pisati pogrešne, prijekorne i barbarske riječi.”

... τὴν ἡμετέραν ἀγροικίαν ἀκριβῶς ἐπιστάμενοι...¹¹⁸

¹¹² Jean Darrouzès, *Epistoliers byzantins du Xe siècle* (Paris: Institut français d'études byzantines, 1960), str. 59.

¹¹³ Darrouzès 1960: 317, pismo br. 1, 4-6.

¹¹⁴ Darrouzès 1960: 317, pismo br. 1, 33-34.

¹¹⁵ Darrouzès 1960: 320, pismo br. 3, 4-6.

¹¹⁶ Darrouzès 1960: 322, pismo br. 5, 15-18.

¹¹⁷ Darrouzès 1960: 322, pismo br. 5, 20-21.

„Točno poznavajući našu nespretnost...”

... ὀγκᾶσθαι μᾶλλον μαθόντες ἢ τι τῶν ἐπαινουμένων φθέγγεσθαι.¹¹⁹

„... Naučili smo radije rikati nego govoriti nešto pohvalno.”

Usprkos Konstantinovu pretjeranom isticanju svoje neukosti i manjka obrazovanja te upotrebe solecizama i barbarizama, njegov način pisanja prezentiran u pismima to ne pokazuje. Uočavaju se rijetki vulgarizmi ali su obilna leksička ponavljanja. Od stilskih figura prisutne su figure iskaza (hiperbat, homeoteleut, homeoarkt, izokolon, paromeoza, metabola, poliptot, sinonimija, paronomazija, zeugma), figure mišljenja (hijazam, antiteza, usporedba) te obilje metafore kao tropa. U šest od ukupno osam Konstantinovih pisama uklopljeni su citati iz Starog i Novog Zavjeta.

Uspoređujući uvodna poglavlja četiriju Konstantinovih prozних djela, koja su pisana u 1. licu i arhaičnim jezikom, možemo zaključiti sljedeće: uvodno poglavlje *Vita Bas.*, kao i uostalom čitavo djelo, pisano je visokim stilom bizantske retorike i odudara od ostalih djela, pri čemu treba naglasiti da se ne uočava razlika u stilskom izričaju između uvodnog dijela i ostatka teksta. Uvodna poglavlja *De them.* i *De cerim.* s prevladavajućim figurama iskaza (adjunkcija, hiperbat, homeoarkt, homeoteleut, paromeoza, zeugma) prezentiraju jednostavnije stilske osobitosti u odnosu na razmatrane dijelove *De adm. imp.* (uvodno poglavlje, pogl. 1, 4-24 te pogl. 13, 12-200), koje pored većeg broja uočenih figura iskaza (hiperbat, homeoteleut, homeoarkt, izokolon, paromeoza, metabola, paronomazija, sinonimija, polisindeton, zeugma) te figura mišljenja (antiteza, hijazam, usporedba) karakterizira i učestala upotreba metafore kao tropa, koja se nameće prirodnom Konstantinovu intimnom i didaktičnom tonu kojim su obojane riječi upućene njegovu sinu. Uvodno poglavlje *De them.* ujednačene je stilske razine s ostatkom spisa, dok je za uvodna poglavlja *De adm. imp.* i *De cerim.* već prethodno bilo rečeno kako se svojim arhaičnim jezikom razlikuju od ostalih dijelova spisa, u kojima prevladava govorni grčki jezik.

Jezični i stilski izričaj govora *De imag. Edessena*, kao što su već Moravcsik i Ševčenko zamijetili, najbliži je *Vita Bas.* Oba su djela pisana visokim stilom, njihov je jezik izvještačen a rečenice duge i kompleksne. Među upotrijebljenim stilskim figurama u najvećem se broju podudaraju figure iskaza (adjunkcija, figura etymologica, homeoarkt, hiperbat, homeoteleut, izokolon, metabola, poliptot, sinonimija, zeugma). Od figura mišljenja, u govoru se javlja dosta manji broj figura u odnosu na *Vita Bas.* (uočene su antiteza, hijazam i

¹¹⁸ Darrouzès 1960: 323, pismo br. 7, 5-6.

¹¹⁹ Darrouzès 1960: 324, pismo br. 7, 10.

poredba); od tropa zastupljeni su antonomazija, metafora i perifraza. Znakovito je to da se u obama djelima susreće upotreba kombinacije hijazma i hiperbata, što nije uočeno u razmatranim dijelovima ostalih Porfirogenetovih spisa. Pisac *Vita Bas.* često kombinira hijazam s hiperbatom ili izokolon s hiperbatom, kako bi razbio monotoniju koja bi se stvorila učestalom upotrebom hijazama i izokolona.¹²⁰ Usprkos ovim sličnostima, među ovim djelima postoji i jedna bitna razlika: u *De imag. Edessena* nije uočena upotreba citata i parafraza, koji su pak u *Vita Bas.* zastupljeni u visokoj mjeri, pa na temelju toga moramo zaključiti kako Bazilijeva biografija ipak prezentira višu stilsku razinu.

Ako bismo razmotrene dijelove Konstantinova korpusa poredali od najviše stilske razine ka najnižoj, poredak bi bio sljedeći:

1. *Vita Basilii*
2. *De imagine Edessena*
3. korespondencija s Teodorom iz Kizika i svečani vojni govori
4. dijelovi *De administrando imperio* (uvodno poglavlje, pogl. 1, 4-24 te pogl. 13, 12-200)
5. uvodno poglavlje *De thematibus* i *De cerimoniis*

¹²⁰ Vidi str. 216, 237-239.

2. VITA BASILII

2. 1. Naslov i sadržaj

Kao što je već rečeno u uvodnom poglavlju, *Vita Bas.* čini petu knjigu kronike poznate pod konvencionalnim naslovom *Theophanes Continuatus*. U glavnom rukopisu naslov djela glasi:

Ἱστορικὴ διήγησις τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων Βασιλείου τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως, ἣν Κωνσταντῖνος βασιλεὺς ἐν θεῷ Ῥωμαίων, ὁ τούτου υἱωνός, φιλοπόνως ἀπὸ διαφόρων ἀθροίσας διηγημάτων τῷ γράφοντι προσανέθετο.¹²¹

„Povijesno razlaganje života i djela slavnog cara Bazilija, koje je njegov unuk Konstantin, u Bogu car Rimljana, marljivo skupivši iz različitih izlaganja priložio onomu koji piše,“

102 poglavlja donose opis čitavog Bazilijeva života, od legendarnog podrijetla iz kraljevske loze, odgoja u djetinjstvu, uspona u političkoj karijeri i dolaska na vlast, postignuća na svim javnim područjima, političkom, ratnom, vjerskom, kulturnom i graditeljskom, koja je ostvario vođen Božjom providnošću, do same smrti. Opisane su i obiteljske okolnosti, od kojih su za Bazilija zasigurno najteže bile gubitak najstarijeg sina Konstantina i svađa s mlađim sinom Leonom.¹²²

Sadržaj djela po poglavljima izgleda ovako:

Prolog (1)

Podrijetlo (2–4)

Djetinjstvo i mladost (5–8)

Uspon u karijeri do dolaska na vlast (9–19)

Digresija o lošem vladanju i smrti Mihaela III (20–27)

Bazilijeva financijska politika (28–30)

Sudske reforme (31)

Crkvena pitanja (32)

Reforme zakona (33)

¹²¹ *Chronographiae quae Theophanis Continuati nomine fertur liber quo vita Basilii imperatoris amplexitur*, recensuit et Anglice vertit Ihor Ševčenko (Berlin-Boston: Walter de Gruyter, 2011), str. 8, tit. 1-6 (u nastavku rada ovo će se izdanje navoditi u skraćenom obliku *Vita Bas.*).

¹²² Vidi Toynbee 1973: 582-598.

Pobuna Simbatija i Georgija (34)
Bazilijeva djeca (35)
Bazilijevi vojni pothvati i reforme u vojsci (36)
Vojni pohodi na Istok (37– 51)
Vojni pohodi na Zapad (52– 71)
Privatan život i interesi, briga za narod (72)
Digresija o Bazilijevim dobročiniteljima (73– 77)
Građevinski pothvati (78– 94)
Misionarski rad i širenje kršćanstva (95– 97)
Smrt najstarijeg sina (98)
Zanimanje za napredak seoskog stanovništva (99)
Sukob između Bazilija i njegova sina Leona (100– 101)
Bazilijeva smrt i nasljednik (102)

2. 2. Tekstualna transmisija

2. 2. 1. Rukopisi

Rukopisna tradicija donosi jedan glavni rukopis (*Vat. gr. 167*) te tri njegove kopije (*Barb. gr. 232*, *Barb. gr. 264*, *Reg. gr. 105*), koje su nastale u drugoj četvrtini 17. st. i čuvaju se u Vatikanskoj knjižnici. Ovi nam prijepisi pomažu ući u trag kolanju teksta sve do pojave prvih dvaju tiskanih izdanja – L. Allatiusa (1653.) i F. Combefisiusa (1685.).¹²³ Moravcsik ih datira u 16. st.¹²⁴

1. V = *Cod. Vat. Gr. 167*

Glavni rukopis, sačuvan na pergamentu, potječe s početka 11. st.¹²⁵ U predgovoru Bonnskog izdanja Bekker prenosi dataciju u 12. st.¹²⁶ Moravcsik ga pak datira u 11. st.¹²⁷

¹²³ *Vita Bas.*, str. 17*.

¹²⁴ Moravcsik 1983: I/380.

¹²⁵ I. Mercati et P. Franchi de' Cavalieri, *Codd. Vat. Graeci*, I (Roma, 1923), str. 192, prema *Vita Bas.*, str. 14*. O detaljnom opisu rukopisa vidi Stefano Serventi, „Il Vat. gr. 167, testimone della Continuatio Theophanis, e i marginalia di un anonimo lettore bizantino“, *Aevum*, 75 (2001), 267-302.

¹²⁶ *Patrologia Graeca*, 109, col. 9-10.

Rukopis se sastoji od 168 folija, koje je u gornjem desnom kutu arapskim brojevima označila ruka iz 16. st. Folij 1r teško je oštećen i djelomično nečitak, dok je folij 168v dosta uprljan, što dokazuje da rukopis neko vrijeme nije bio zaštićen uvezom nakon gubitka posljednjih folija. Prema Serventijevu mišljenju, gotovo je čitav tekst napisan od iste ruke (A) u *perlschriftu*, osim folija 7r, red 7-38 (ruka B) i folija 56v, red 1-6 (ruka C). Pieralli pak vjeruje da je samo jedna ruka.¹²⁸

Tekst je prepun grešaka, koje se sastoje od pogrešnog razdvajanja riječi, dvostrukog pisanja jednog ili više slova (ditografija), spiritusa i naglasaka koji su ili ispušteni ili se nalaze na pogrešnom mjestu, sve do ispuštanja jednog ili više slova ili čak riječi. Ivan Skilica (Ἰωάννης ὁ Σκυλίτζης),¹²⁹ koji slijedi *Vita Bas.*, na mnogim mjestima omogućuje ispravno čitanje, iz čega se daje zaključiti kako mu je na raspolaganju bio bolji rukopis. Teško je objasniti nedostatke rukopisa V i oni ne moraju nužno upućivati na provincijalno podrijetlo rukopisa. Prije bi se moglo reći da je prepisivač bio neoprezan i slabo obrazovan.¹³⁰

Ranija povijest rukopisa je nepoznata. Prvi se put pojavljuje u katalogu Grčkog odsjeka Vatikanske knjižnice iz 1518., a ponovno je stavljen na popis 1533. i 1559., kad je preciznije opisan kao *imperfectum*.¹³¹

Nepoznatog je datuma čitatelj, koji je vjerojatno posjedovao ovaj rukopis, podijelio cijeli tekst na odlomke, označivši njihove početke četirima točkama (·:·), a završetke dvjema točkama i zavinutom crticom (:~). Nadalje je uza svaki, osim jednoga, dopisao na margini kalendarski datum te velikim slovima spomen liturgijskog slavlja. Nejasna je svrha ovih bilješki. Dok Ševčenko smatra da su se ti odlomci u naznačene dane čitali naglas u nekoj samostanskoj blagovaonici negdje na jugu Italije,¹³² Serventi drži da je oznake dodao netko tko je privatno proučavao rukopis,¹³³ što ipak dovoljno ne objašnjava označene datume.¹³⁴

¹²⁷ Moravcsik 1983: I/380.

¹²⁸ *Vita Bas.*, str. 14*-15*.

¹²⁹ Bizantski ljetopisac s kraja 11. st. (1045.-1125.), napisao kroniku *Pregled povijesti* (Σύνοψις Ἱστοριῶν) koja nastavlja Teofanovu kroniku i pokriva bizantske vladare od smrti Nikefora I. 811. god. do svrgnuća Mihaela VI. 1057. god.

¹³⁰ *Vita Bas.*, str. 15*.

¹³¹ *Vita Bas.*, str. 15*.

¹³² Ihor Ševčenko, „Storia letteraria“, u *La civiltà bizantina dal IX all'XI secolo*, Università degli Studi di Bari, Centro di Studi Bizantini, Corsi di Studi – II, 1977 (Bari, 1978), str. 91-127 (str. 96).

¹³³ Serventi 2001: 296-297.

¹³⁴ *Vita Bas.*, str. 15*.

2. Ba 232 – *Barberinianus gr. 232*¹³⁵

Nastao je oko 1628. godine. Sadrži šest knjiga kronike *Theoph. Cont.*, prepisanih izravno iz *Vat. gr. 167*; peta knjiga odnosno *Vita Bas.* obuhvaća folije 126-213. Ruka pripada stanovitom Nikodemu, čija su dva djela, napisana na grčkom jeziku, nađena u rukopisu *Barb. gr. 279*. Radi se o zbirci kratkih pohvalnih tekstova posvećenih uglavnom papi Urbanu VIII. ili njegovu nećaku, kardinalu Francescu Barberiniju. P. Canart povezao je ta djela s bilješkom u arhivima knjižnice iz 20. ožujka 1628., koja potvrđuje da je Nikodem ondje bio pisar.¹³⁶ Nikodem je prepisivao povijesne tekstove za Barberinijevu osobnu kolekciju, među kojima su bili Teofan, Ivan Skilica, Ana Komnena, Ivan Anagnost te Ivan Kamenijat. Tako opsežna transkripcija bila je moguća zahvaljujući tome što je Barberini bio glavni knjižničar od 1626. do 1633. godine.¹³⁷ Mogenet u svom opisu *Barb. gr. 232* kopiju pripisuje Henriju Dormalu.¹³⁸

3. Ba 264 = *Barberinianus gr. 264*¹³⁹

Prvi se dio rukopisa datira oko 1628. godine i sadrži povijesno djelo Georgija Akropolita. Prepisao ga je također Nikodem, iz čega proizlazi navedena datacija. Drugi dio, koji se datira oko 1630. godine i sadrži samo *Vita Bas.* prepisao je Neophytos Rhodinos. Ova dva nepovezana dijela, iako otprilike istovremeno nastala, dolaze iz velikog mnoštva rukopisa koji su pripadali osobno Leoneu Allacciju, koji je ušao u Barberinijevu knjižnicu nakon njegove smrti 1669.¹⁴⁰

Allacci je radio na Rhodinosovoj kopiji, paginirao tekst i upotrijebio margine za konjekturu i ispravke. Rhodinos je kopiju priredio direktno iz vatikanskog rukopisa, ali u drugom dijelu *Barb. gr. 264*, str. 4, red 11 nedostaje jedan cijeli red (= *Vat. gr. 167*, folij 74, red 14), koji je pak prisutan u *Barb. gr. 232* (folij 128v, redovi 7-8). Posljedica toga je da taj red nedostaje u Allaccijevu izdanju, ali je zbunjujuće to što bi trebao nedostajati i u izdanju

¹³⁵ Opis rukopisa vidi u J. Mogenet et al., *Codices Barberiniani graeci. II. Codices 164-281* (Vatikan, 1989), str. 75-76.

¹³⁶ P. Canart, *Les Vaticani graeci 1487-1962. Notes et documents pour l'histoire d'un fonds de manuscrits de la Bibliothèque Vaticane* (Città del Vaticano, 1979), str. 9, prema *Vita Bas.*, str. 17*.

¹³⁷ *Vita Bas.*, str. 17*-18*.

¹³⁸ Mogenet 1989: 76, 78, prema *Vita Bas.*, str. 18*.

¹³⁹ Opis rukopisa vidi u J. Mogenet et al., *Codices Barberiniani graeci. II. Codices 164-281* (Città del Vaticano, 1989), str. 108-109.

¹⁴⁰ *Vita Bas.*, str. 26*-27*.

Françoisa Combefisa, objavljenom 1685. (str. 135), pa odatle i u Bonnskom izdanju (str. 215).¹⁴¹

4. *Reginensis* gr. 105¹⁴²

Potječe iz 1642. godine. Rukopis sadrži samo kopiju *Vita Bas*, prepisanu iz drugog dijela *Barb. gr.* 264. Pisan je dvjema rukama. Folije 1-85 prepisao je Isaac Vossius, a folije 85v-90v nepoznati pisar koji je bio kod Allaccija u službi.¹⁴³

2. 2. 2. Izdanja

1. L. Allatius, 1653.

Editio princeps Vita Bas. izdavača Lea Allatiusa u Σύμμικτα, II, Coloniae Agrippinae, Apud Iodocum Kalcovium (= Amsterdam, Joan Blaeu), 1653., str. 1-178, temelji se na rukopisu Ba 264, s povremenim poboljšanjima prepisanima iz Skilice.

2. F. Combefisius, 1685.

Posthumno izdanje cijelog *Theophanesa Continuatusa* izdavača Franciscusa Combefisiusa u Pariškom korpusu (1685.), naslovljeno *Scriptores post Theophanem*. Temelji se na Ba 232, osim *Vita Bas*. koje se zasniva na Allatiusovu tiskanom izdanju a ne na rukopisu. Daljnja poboljšanja prepisana iz Skilice i dodatni odlomak, kojeg je pronašao J. Goar, dodani su pri kraju uvoda.

3. F. Combefisius, 1729.

Nepromijenjeni pretisak Combefisiusova izdanja objavljen je u Venecijanskom korpusu 1729. godine.

4. E. Bekker, 1838.

Izdanje Emmanuela Bekkera u Bonnskom korpusu (1838.), str. 211-353, temelji se na kombinaciji Allatiusova i Combefisiusova izdanja, bez ikakvog pozivanja na rukopise, ali je poboljšano velikim brojem ispravaka. Bekker je osmislio naslov *Theophanes Continuatus* (Οἱ μετὰ Θεοφάνην) i svojevoljno *Vita Bas*. označio s *Liber V*, a sve nakon s *Liber VI*.

5. Migne, *Patrologia Graeca* tom. 109, 1863.

¹⁴¹ *Vita Bas.*, str. 27*-28*.

¹⁴² Kratak opis vidi u H. Stevenson, *Codices manuscripti graeci Reginae Svecorum et Pii PP. II Bibliothecae Vaticanae* (Roma, 1888), str. 76.

¹⁴³ *Vita Bas.*, str. 29*.

Hibridno izdanje u Migne, *Patrologia Graeca*, tom. 109 (1863.), str. 225-369, kombinira Combefisiusov naslov (odatle *Scriptores pos Theophanem ex editione Francisci Combefisii*) i dio njegove tablice sadržaja s Bekkerovim tekstom i aparatom, uključujući numeriranje pete i šeste knjige.

6. Ihor Ševčenko, 2011.

Ševčenkovo izdanje *Chronographiae quae Theophanis Continuati nomine fertur liber quo Vita Basilii imperatoris amplectitur*, Berlin-Boston (2011.), temelji se na glavnom rukopisu Vat. gr. 167, stoga nema umetaka posuđenih iz Skiličina *Pregleda povijesti* koje su u svoja izdanja uklopili L. Allatius na ponekim mjestima, a F. Combefisius većinom. Njihov sljedbenik E. Bekker u svojem je Bonnskom izdanju preuzeo ove umetke kao izvorne dijelove kronike *Theoph. Cont.* Ovo je izdanje u velikoj mjeri proizašlo iz tekstualnih razmatranja i ispravaka sadržanih u nacrtu izdanja koje je ostavio Carl de Boor, ponovno otkrivenom početkom 1975. Grčki tekst u ovom izdanju razlikuje se na više od 500 mjesta od onoga u Bonnskom izdanju.¹⁴⁴

2. 3. Datacija

U svojoj *Raspravi De administrando imperio* Bury je kao *terminus post quem* predložio 948. godinu, pri čemu je jedini oslonac iskaz u poglavlju 48, 53 gdje se spominje osvajanje Adate za vrijeme Porfirogenetova vladanja. Adata je poistovjećena s Hadathom¹⁴⁵ (na području današnje Turske), a od arapskog povjesničara Yahie iz Antiohije saznajemo da ju je Leon, sin Barde Foke, osvojio 336. A. H., što bi odgovaralo razdoblju između 23. srpnja 947. i 10. srpnja 948. Polazeći od pretpostavke da je dio o pohodu Saracena na južnu Italiju i Dalmaciju u *Vita Bas.*¹⁴⁶ napisan nakon njemu odgovarajućeg poglavlja u *De adm. imp.*¹⁴⁷ (koje se datira oko 948. - 949. god.), Bury kao gornju postavlja 949. - 950. godinu.¹⁴⁸

Određenje vremenskih okvira nastanka *Vita Bas.* kao V. knjige *Theoph. Cont.* nužno je razmatrati u sklopu konteksta nastanka prvih četiriju knjiga iste kronike, no ne može se s

¹⁴⁴ *Vita Bas.*, str. 30*-32*.

¹⁴⁵ W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor* (London: John Murray, 1890), str. 301: "Hadath, a fort between Marash and Membitch is frequently mentioned by the Arab writers. It must be the Ḥadāṭa of the Byzantine historians."

¹⁴⁶ *Vita Bas.*, pogl. 52-55.

¹⁴⁷ *De adm. imp.*, 29, 88-112.

¹⁴⁸ Bury 1906: 551.

punom sigurnošću odrediti je li *Vita Bas.* napisana prije ili poslije njihova dovršetka. Činjenica je da veliki broj poglavlja u IV. knjizi *Theoph. Cont.*, koja sadrži život Mihaela III., odgovara poglavljima u *Vita Bas.* I dok Hirsch za njih smatra da potječu iz *Vita Bas.*,¹⁴⁹ Bury je mišljenja da su njihovi pisci, neovisno jedan o drugome, svaki na svoj način razradili jednostavne izvještaje koje je pripremio Porfirogenet. Dok je carev neimenovani pomoćnik pisao prve četiri knjige, Porfirogenet je, ako već nije počeo sastavljati *Vita Bas.*, zasigurno imao namjeru to učiniti, za što je pripremio materijale, a kako su neki od tih podataka bili relevantni i za opis Mihaelove vladavine, ustupio ih je svom suradniku. Takva dublirana poglavlja vjerojatno ne bi bila poželjna niti dopuštena, da je *Vita Bas.* bila unaprijed osmišljena kao dio kronike. Zaseban naslov Bazilijeve biografije Buryju daje dodatnu potvrdu da je zamisao o njenom pridruženju kronici *Theoph. Cont.* nastalo naknadno.¹⁵⁰

U prvih pet knjiga *Theoph. Cont.* nigdje se ne spominju događaji nakon pohoda na Kretu 949. god., što bi moglo navesti na zaključak da je djelo završeno prije *De adm. imp.* (952. god.), iako se ne može utvrditi nijedan pouzdan *terminus ante quem* prije Porfirogenetove smrti 959. godine. U II. knjizi *Theoph. Cont.*, koja donosi životopis Mihaela II., znakovito je spominjanje Konstantinova nastojanja oko ponovnog osvajanja Krete,¹⁵¹ što je Hirsch ispravno povezao s pohodom na Kretu pod vodstvom Konstantina Gongilesa 949. godine.¹⁵² Odatle proizlazi zaključak da su prve četiri knjige kronike dovršene ne kasnije od 950., te da su se sastavljale u isto vrijeme kad i *De adm. imp.* No, ono što je začudilo i Hirscha¹⁵³ i Buryja jest činjenica da u *Vita Bas.* nigdje nema spomena o tome kako je Bazilije preobratio poganske Grke na Peloponezu, što je pak zabilježeno u *De adm. imp.* (pogl. 50, 71-76). Bury oprezno naslućuje da je možda Porfirogenet to doznao nakon što je napisao *Vita Bas.*, što bi značilo da je *Vita Bas.* dovršena prije *De adm. imp.*, no svejedno ostaje pri zaključku da su prve četiri knjige *Theoph. Cont.* i *Vita Bas.* nastali 949. - 950. godine.¹⁵⁴

¹⁴⁹ Hirsch 1876: 222.

¹⁵⁰ Bury 1906: 571-572.

¹⁵¹ *Theoph. Cont.*, str. 81, 5-15, ed. Bonn.

¹⁵² Hirsch 1876: 180; *De cerim.*, II, 664, 4-6, ed. Bonn.: Ἡ κατὰ τῆς νήσου Κρήτης γενομένη ἐκστρατεία καὶ ἐξόπλισις τῶν τε πλοῖμων καὶ καβαλλαρικῶν ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν Πορφυρογεννήτων ἐν Χριστῷ πιστῶν βασιλέων εἰς ἰνδικτίονα ζ'. („Pohod na Kretu i naoružavanje lađa i konjaništva u vrijeme Konstantina i Romana, u grimizu rođenih careva vjernih u Kristu, koje se zbilo sedme indikcije.“).

¹⁵³ Hirsch 1876: 265.

¹⁵⁴ Bury 1906: 571-573.

Na osnovi Buryjevih spoznaja može se rekonstruirati kronologija dijela *corpusa Constantineuma*, prema kojoj su Genezijeve Βασιλείαι, *Theoph. Cont.*, *Vita Bas.* i *De adm. imp.* nastali u gotovo isto vrijeme:

<i>De thematibus</i>	934. – kraj 944.
<i>Genesisius</i> , Βασιλείαι	944. – 948.
<i>Theophanes Continuatus</i>	949. - 950.
<i>Vita Basilii</i>	oko 950.
<i>De administrando imperio</i>	948. – vjerojatno 952.
Τὰ βασιλικά ταξείδια	952. - 959.
<i>De cerimoniis Aulae Byzantinae</i>	? – 959.

Proučavajući suodnos između prvih četiriju knjiga kronike i *Vita Bas.*, Ševčenko je iznio pretpostavku da neki iskazi u II. i IV. knjizi ukazuju na to da je *Vita Bas.* već postojala dok se kronika sastavljala.¹⁵⁵ Na početku II. knjige (vladavina Mihaela II.) govori se o tome kako su Arapi opustošili Siciliju, Kalabriju i Langobardiju i da je takvo stanje potrajalo sve do vremena Bazilija I, nakon čega stoji:

... ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἢ ἐκείνου δηλώσει ἱστορία...¹⁵⁶
 „...ali to će pojasniti njegova povijest...”

Drugo se mjesto nalazi u IV. knjizi (vladavina Mihaela III.), u kojem se opisuje krunidba Bazilija kao suvladara 26. svibnja 866. godine:

Ἀλλ' ὅστις μὲν οὗτος ὁ Βασίλειος καὶ ὅθεν, καὶ ὅπως ἦλθεν εἰς γνῶσιν τοῦ κρατοῦντος, ἢ κατ' αὐτὸν ἱστορία δηλώσει.¹⁵⁷
 „Ali tko je bio ovaj Bazilije i odakle je došao te kako je vladar doznao za njega, ispričat će njegova povijest.”

Ako se ovi iskazi odnose na *Vita Bas.*, to bi značilo da je u vrijeme dok je kronika *Theoph. Cont.* bila pisana, *Vita Bas.* već bila završena i smatrana dijelom istog historijskoga korpusa, dok je s druge strane moguće i tumačenje da je pisac kronike ukazivao na namjeru pisanja Bazilijeve povijesti.¹⁵⁸ Na postojanje *Vita Bas.* prije *Theoph. Cont.* moglo bi upućivati i dvostruko izvješće o izopačenosti Mihaela III.¹⁵⁹ Ono se u *Theoph. Cont.* nalazi na kronološki pripadajućem mjestu, dok u *Vita Bas.* čini digresiju (umetnutu kako bi se

¹⁵⁵ Ševčenko 1978: 100.

¹⁵⁶ *Theoph. Cont.*, str. 83, 15-16, ed. Bonn.

¹⁵⁷ *Theoph. Cont.*, str. 207, 17-19, ed. Bonn.

¹⁵⁸ *Vita Bas.*, str. 9*.

¹⁵⁹ *Vita Bas.*, 20-23 i *Theoph. Cont.*, str. 200, 15-202, 4, ed. Bonn.

opravdalo Mihaelovo ubojstvo), no verzija u kronici prikazana je u puno kraćem obliku nego u *Vita Bas.*¹⁶⁰

Idući tragom pretpostavke da je Bazilijev životopis sastavljen prije, C. Mango u predgovoru Ševčenkova izdanja *Vita Bas.* kaže da je Porfirogenet najprije htio napisati povijest unazad sve do prvoga kršćanskog cara, nakon čega je, uvidjevši veličinu tog zadatka, to ograničio na biografiju svog djeda.¹⁶¹ Zaključivši kako je Teofanova kronika, koja obuhvaća razdoblje od 284. do 813. godine, dovoljno dobra, trudio se pokriti preostalu prazninu od 813. do 867. godine odnosno dolaska Bazilija na vlast. Zato je dao pisati kroniku *Theoph. Cont.*, koja nastavlja Teofana (razdoblje od 813. – 867.), te Genezije *Povijest careva* (Βασιλείαι), koja počinje istom godinom ali se nastavlja do 886. godine tj. do smrti Bazilija I. Iz toga proizlazi da je *Vita Bas.* nastala prva, nakon nje Genezije i na kraju kronika *Theoph. Cont.*¹⁶²

Prema Mangu, Buryjev *terminus ante quem* oko 952. godine (izostanak epizode o Bazilijevu preobraćenju Grka na Peloponezu u *Vita Bas.*, što se pak spominje u *De adm. imp.*) malo je uvjerljiv, a pod sumnjom je i *terminus post quem* 947.-948. god. (osvajanje Adate), jer su Adata Bizantinci dvaput osvojili, 947.-948. Leon Foka te 957. Nikefor Foka¹⁶³, kada je ta utvrda potpuno uništena a njeni stanovnici prognani. Možda bi izjava o „potpunom uništenju onih koji su nastanjivali Adata“ (τῆς παντηλοῦς ἀπολείας τῶν οἰκούντων τὴν Ἀδα¹⁶⁴) više odgovarala drugom zauzeću, što navodi i Ševčenko u kritičkom aparatu svog izdanja,¹⁶⁵ iz čega proizlazi da je Bazilijev životopis nastao 957.–959. god.¹⁶⁶ Ako se pritom pozovemo na Porfirogenetove riječi iz uvodnog poglavlja *Vita Bas.*, gdje on sam u prvom licu govori kako je već dugo namjeravao opisati djela svih rimskih careva koji su vladali Bizantom od početka naovamo, ali budući da je takav zadatak zahtijevao puno napora, mnoštvo knjiga i slobodnog vremena, odlučio je opisati djela i život jednog cara, svog uzornog djeda Bazilija, te da bi mogao dodati i povijest njegovih potomaka sve do svojega vremena, „ako bi bilo odmjereno još vremena života, i dogodi li se neko malo primirje bolesti,

¹⁶⁰ Ševčenko 1978: 98.

¹⁶¹ To su ujedno i Porfirogenetove riječi iz prvog poglavlja *Vita Bas.*

¹⁶² *Vita Bas.*, str. 8*.

¹⁶³ Warren Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society* (Stanford, California: Stanford University Press, 1997), str. 489 i 493.

¹⁶⁴ *Vita Bas.*, 48, 53.

¹⁶⁵ *Vita Bas.*, str. 172.

¹⁶⁶ *Vita Bas.*, str. 8*-9*.

i niti izvana ne bude kakve zapreke“ (... εἰ δὲ ἐπιμετρηθεῖη καὶ χρόνος ἡμῶν ἔτι ζωῆς, καὶ γένηται τις καὶ ἀπὸ τῶν νόσων ἐκεχειρία μικρά, καὶ μηδὲ τῶν ἑξωθεν εἴη τι ἐμποδὼν...¹⁶⁷), spominjanje bolesti te kondicional „ako bi bilo odmjereno još vremena života“, što bi ukazivalo na to da je Porfirogenet tada bio relativno star, mogli bi potvrditi tu pretpostavku. No, taj argument ipak nije dovoljno čvrst, jer, iako je sigurno da je Porfirogenet umro 959. s 54. godine te da je zadnjih godina svojega života bio slabog zdravlja, to ne znači da nije možda bolovao i u svojim četrdesetima (Buryjeva datacija 949.-950.) i tada mislio da neće još dugo poživjeti.¹⁶⁸ Također, može se posumnjati i da je odlomak o uništenju Adate možda naknadno dodan, osobito zato što u njemu nalazimo iskaz napisan u trećem licu jednine.¹⁶⁹

Od novijih istraživanja na području datacije i izvora *Vita Bas.* treba istaknuti ono P. Varone, koja na temelju usporedbe paralelnih dijelova IV. knjige *Theoph. Cont.* i Mihaelova *psogosa* u *Vita Bas.* (pogl. 20-27) zaključuje kako je IV. knjiga nastala kronološki prije *Vita Bas.* Samo pretpostavka o zajedničkom izvoru koji nije sačuvan može objasniti sličnosti između IV. knjige kronike i *psogosa* V. knjige, kao i to da se u obama djelima nalaze neki detalji koji se ne pojavljuju u drugom.¹⁷⁰ Važno je spomenuti da se svi iskazi koje sadrži Mihaelov *psogos* u *Vita Bas.* pojavljuju u IV. knjizi *Theoph. Cont.*, dok se, suprotno tomu, svi detalji Mihaelove vladavine iz IV. knjige ne nalaze u *Vita Bas.*, pa se stječe dojam da je autor Bazilijeve biografije iskoristio građu, preradio ju po svom ukusu i smjestio na prikladno mjesto, birajući ono što mu je bilo najzanimljivije, pri čemu se mogao poslužiti izvorom IV. knjige (tj. zajedničkim izvorom za *Theoph. Cont.* i Josipa Genezija), kao i samom IV. knjigom.¹⁷¹ Pretpostavku da IV. knjiga ne ovisi o *Vita Bas.* dokazuju i epizode koje sačinjavaju Mihaelov *psogos*, koje su raspoređene u različitom obliku u ovim dvama tekstovima. U *Vita Bas.* koncentrirane su u ekskursu na početku knjige (pogl. 20-27), dok su u IV. knjizi podijeljene na dva dijela, od kojih jedan obuhvaća sredinu,¹⁷² a drugi kraj knjige.¹⁷³ Na kraju, ništa u uvodnom poglavlju *Theoph. Cont.* kao ni u prvim četirima knjigama ne upućuje na stvarno postojanje *Vita Bas.* Činjenica da postoje dva uvodna poglavlja, jedan kao

¹⁶⁷ *Vita Bas.*, 1, 18-20.

¹⁶⁸ *Vita Bas.*, str. 7*.

¹⁶⁹ Vidi str. 43.

¹⁷⁰ Patricia Varona, „Contribución al problema de la cronología y las fuentes de la *Vita Basilii*“, *Byzantinische Zeitschrift*, 102/2 (2010), 739-775 (str. 752).

¹⁷¹ Varona 2010: 768, 774.

¹⁷² *Theoph. Cont.*, str. 171, 22-173, 22, ed. Bonn.

¹⁷³ *Theoph. Cont.*, str. 199, 8-202, 4, ed. Bonn.

uvod u prve četiri knjige, i drugi zaseban za *Vita Bas.*, ukazuje na dva međusobno neovisna djela.¹⁷⁴ Prema tome, ako se kao vrijeme nastanka IV. knjige *Theoph. Cont.* uzme 949.-950. godina, to bi ujedno bio i *terminus post quem* za *Vita Bas.*, dok bi *terminus ante quem* bila Porfirogenetova smrt 959. godine.¹⁷⁵

2. 4. Autorstvo

Po pitanju autorstva mišljenja su također uglavnom oprečna. Hirsch pouzdano smatra da je *Vita Bas.* sastavio sam car,¹⁷⁶ a ni Bury to ne dovodi u sumnju. Možemo nabrojati još cijeli niz znanstvenika koji podupiru tu pretpostavku: Mommsen,¹⁷⁷ Vogt¹⁷⁸, Nickles,¹⁷⁹ Jenkins,¹⁸⁰ Moravcsik,¹⁸¹ Tartaglia.¹⁸² Dok je Ševčenko u početku bio sklon tradicionalnom pripisivanju *Vita Bas.* Porfirogenetu,¹⁸³ kasnije je promijenio mišljenje. Proučavajući Porfirogenetova pisma upućena njegovu prijatelju Teodoru, metropolitu grada Kizika, koja su jedini primjer autentičnih carevih zapisa, zaključio je da carev stil pisanja nije bio na nekoj zavidnoj razini.¹⁸⁴ Ševčenko smatra da je *Vita Bas.* napisao anonimni γράφων *titulusa*, jedan od literata koji su boravili na Porfirogenetovu dvoru, za koje upotrebljava termin „ghost-writers“.¹⁸⁵ Na temelju više od dvadesetak frazeoloških sličnosti povezo ga je s autorom govora *De imagine Edessena*, koji je također anoniman.¹⁸⁶

¹⁷⁴ Varona 2010: 773.

¹⁷⁵ Varona 2010: 775.

¹⁷⁶ Hirsch 1876: 177.

¹⁷⁷ Mommsen 1895: 522-523, bilj. 41.

¹⁷⁸ Albert Vogt, *Basile Ier, empereur de Byzance (867-886) et la civilisation byzantine à la fin du IXe siècle* (Paris: Librairie Alphonse Picard et fils, 1908), str. VI.

¹⁷⁹ Nickles 1937: 223.

¹⁸⁰ R. J. H. Jenkins, „The Classical Background of the Scriptorum post Theophanem“, *Dumbarton Oaks Papers*, 8 (1954), 13-30 (str. 14).

¹⁸¹ Moravcsik 1983: I/380, 540.

¹⁸² Tartaglia 1982: 198.

¹⁸³ Ševčenko 1978: 99.

¹⁸⁴ Ševčenko 1992: 176-179.

¹⁸⁵ *Vita Bas.*, str. 13*.

¹⁸⁶ Ševčenko 1992: 184-187.

Ideju o carevim suradnicima, koju je prvi izložio Krumbacher,¹⁸⁷ njeguje i J. Signes Codoñer, koji se slaže s tim da je Konstantin autor djela, ali to autorstvo treba promatrati u sklopu radnih uvjeta i pisanja u 10. st., gdje je realizacija djela nastajala u suradnji s pisarima i pomoćnicima.¹⁸⁸ Od znanstvenika koji su u novije vrijeme razmatrali pitanje autorstva Porfirogenetovih djela treba istaknuti Anagnostakisa,¹⁸⁹ koji sugerira mogućnost da je car diktirao tekst *Vita Bas.*, što je još prije više od 140 godina natuknuo Rambaud.¹⁹⁰

Međutim, iako se većinom smatra da je Konstantin, pored toga što je duhovni otac, vlastitom rukom napisao *Vita Bas.*, pojedina nas mjesta u spisu doista mogu navesti na dvojbu, tko je zapravo napisao Bazilijev životopis, ili tko je što u njoj napisao. Pritom je zbunjujuće i to da se u cijelom djelu autor nigdje nije izjasnio kao Konstantin Porfirogenet, Bazilije nigdje nije spomenut kao djed niti Leon kao otac.

Prvo je poglavlje napisano u prvom licu jednine i množine (kao i u *De administrando imperio* i *De cerimoniis*), stoga tu nema mjesta sumnji oko Porfirogenetova autorstva, te završava riječima:

Εἰ δὲ ἐπιμετρηθεῖη καὶ χρόνος ἡμῖν ἔτι ζῶης, καὶ γένηται τις καὶ ἀπὸ τῶν νόσων ἐκεχειρία μικρά, καὶ μηδὲ τῶν ἑξωθεν εἴη τι ἐμποδὼν, ἴσως προσθῶμεν ἐχομένως καὶ τῆς ἄχρις ἡμῶν κατιούσης αὐτοῦ γενεᾶς τὴν ὅλην τῆς ἱστορίας ἀφήγησιν.¹⁹¹

„Ako bi nam bilo odmjereno još vremena života, i dogodi li se neko malo primirje bolesti, i niti izvana ne bude kakve zapreke, možda priložimo slijedom čitavo izlaganje povijesti njegova roda koji seže do nas.“

Pod izrazom „njegova roda koji seže do nas“ Porfirogenet očito misli na sebe; vjerojatno je priželjkivao redom opisati i vladavine Leona VI., Aleksandra, i možda svoju, ali kao što znamo, u tome nije uspio.

U cijelom se spisu prvo lice jednine pojavljuje na samo još jednom mjestu. Na kraju 71. poglavlja, nakon što je opisao Bazilijeva ratna postignuća, car kaže ovako:

¹⁸⁷ Krumbacher 1897: 253.

¹⁸⁸ Juan Signes Codoñer, „Algunas consideraciones sobre la autoria de Theophanes Continuatus“, *Erytheia*, 10 (1989), 17-28 (str. 27).

¹⁸⁹ Elias Anagnostakis, „Οὐκ εἴσιν ἐμὰ τὰ γράμματα. Ἱστορία καὶ ἱστορίες στον Πορφυρογέννητο“, *Σύμμεικτα*, 13 (1999), 97-139.

¹⁹⁰ Rambaud 1870: 137.

¹⁹¹ *Vita Bas.*, 1, 18-22.

Καὶ τὰ μὲν ἐν πολέμοις καταπραχθέντα διὰ τε αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν ὑποστρατήγων Βασιλείῳ τῷ βασιλεῖ, ὅσα εἰς ἐμὴν ἔφθασεν ἔλθειν ἀκοήν, διὰ τε τῆς ξηρᾶς καὶ ὑγρᾶς κατὰ ἀνατολὴν καὶ δύσιν, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἐτύγγανεν.¹⁹²

„I postignuća u ratu preko njega samog ili preko podzapovjednika, koja su došla do *mojih* ušiju, na kopnu i na moru, na istoku i zapadu, caru Baziliju takva i tolika su bila.“

S druge strane, u odlomku o osvajanju Adate nalazimo jednu rečenicu u trećem licu jednine. Pripovijeda se kako je Bazilije pokušao osvojiti Adatu, ali mu to nije uspjelo te se povukao prije zime. Što je razlog njegova neuspjeha, car je doznao od tamošnjeg stanovnika: građani se hrabro bore, jer će po jednom proročanstvu grad osvojiti tek nakon dugo vremena jedan od Bazilijevih potomaka imenom Konstantin.

Καὶ γὰρ ἐκείνου μὴ δυνηθέντος τότε τὴν πόλιν ἐλεῖν, νῦν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων Κωνσταντῖνος ὁ τῆς πορφύρας βλαστός, ὁ Λέοντος μὲν τοῦ σοφωτάτου υἱὸς ἐκείνου δὲ υἱωνός, τὸ τοιοῦτον προτέρημα ἀπηνέγκατο καὶ ἐπεγράφη τῷ κατορθώματι τῆς παντελοῦς ἀπωλείας τῶν οἰκούντων τὴν Ἰῶδα.¹⁹³

„I budući da on (sc. Bazilije) tada nije mogao osvojiti grad, sad je u naše vrijeme Konstantin potomak purpura, sin veoma mudrog Leona i njegov unuk, zadobio tu prednost i upisao si u uspjeh potpunu propast stanovnika Adate.“

C. Mango uvjeren je u to da ovaj dio nije napisao Porfirogenet.¹⁹⁴ Međutim, promatrajući kompoziciju čitavog poglavlja, nema dvojbe da je taj iskaz sastavni dio te zaokružene cjeline. No, ono što bi nas moglo zbuniti jest to da ovoj citiranoj rečenici prethodi rečenica u kojoj se pak pripovijeda u prvom licu množine:

Καὶ οὕτω μὲν ταῦτα, ἡμῖν δὲ θαυμάζειν ἐπέρχεται τοῖς μετὰ τοσοῦτον χρόνον τῆς προρρήσεως ἐκείνης ἰδοῦσι τὴν ἔκβασιν, τίς ἢ ἐν τοῖς βαρβάροις ἐκείνοις καὶ οὐδὲ πάντη τὰ περὶ τὸν βίον ἢ τὸ σέβας χρηστοῖς ἀκριβῆς οὕτω γνῶσις καὶ τῆς ἀληθείας κατάληψις.¹⁹⁵

„I bijaše tomu tako, a *nama* koji smo vidjeli ishod toliko vremena poslije onoga proročanstva dolazi da se čudimo, kako su oni barbari i sasvim nevaljani što se tiče života ili vjere, imali tako točnu spoznaju i shvaćanje istine.“

¹⁹² *Vita Bas.*, 71, 33-36.

¹⁹³ *Vita Bas.*, 48, 49-53.

¹⁹⁴ *Vita Bas.*, str. 13*.

¹⁹⁵ *Vita Bas.*, 48, 45-49.

Ako je autor isti, je li moguće da u jednoj rečenici govori o sebi u prvom licu množine, a već u sljedećoj u trećem licu jednine?

Na još jednom mjestu pisac nas zbunjuje prikazujući sebe kao da nije osoba na carskom položaju, već dio podaničkog mnoštva. Radi se o 72. poglavlju u kojem se govori o tome kako je Bazilije u čitavom svom životu i djelovanju bio vođem Božjom providnošću te kako su mu često u snu nadolazila rješenja teških situacija.

Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν τοὺς λειτουργίαν ὥσπερ τινὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐξουσίαν ἀνύοντας καὶ τὴν θείαν τῷ ὄντι διακονίαν ἐκτελοῦντας ἐν τοῖς κάτω περὶ ἡμᾶς, καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἀφωμοιωμένους παράδειγμα τὸν δυνατὸν τρόπον, ὑπὸ τῆς προνοίας παραθαρρύνεσθαι καὶ πρὸς τὸ συμφέρον ἰθύνεσθαι καὶ τὰ μέλλοντα προδιδάσκεσθαι.¹⁹⁶

„I ništa čudno da oni koji obnašaju vlast na zemlji baš kao neku službu božju i izvršavaju uistinu sveto poslanje ovdje dolje za *nas*, i koji su koliko je moguće postali slični boljem uzoru, budu bodreni od Providnosti, upravljani ka korisnom i poučavani o budućnosti.“

Ako je taj iskaz napisao Konstantin, zašto prikazuje sebe kao onoga kojim vlada netko drugi?

Iz ovih se razmatranja mogu izvesti dvije pretpostavke. Prva bi bila ta, da je car zaista napisao cijelo djelo, a da mjesta koja smo spomenuli kao upitna pokazuju stilsku osobitost autora, gdje on govori o sebi i u prvom i u trećem licu, iz skromnosti. Druga bi pretpostavka bila na tragu Ševčenkovich i Codoñerovich razmatranja, po kojoj je Porfirogenet duhovni otac djedova životopisa, što znači da je skupio i pripremio građu o životu i Bazilijevim djelima, kao što uostalom kaže i sam naslov djela. Pritom je car najvjerojatnije napisao uvodno poglavlje koje ga i predstavlja kao autora, a ostatak njegov bliski suradnik (sličan primjer nalazimo u *De administrando imperio* i *De cerimoniis*). No, u konačnici, pravi odgovor možemo samo nagađati, jer nas i sam naslov djela sputava u određenju toga koliki je dio posla napravio sam Konstantin, a koliki njegovi pisari.

2. 5. Generičke značajke

Samopodrazumijevajuće je i prirodno da se kao čitatelji nekog djela, kad ga uzmemo u ruke, upitamo zašto je ono napisano, komu je namijenjeno te što je pisac njime htio poručiti. Odgovore na ta pitanja Porfirogenet nam daje već u prvom poglavlju, gdje kaže:

¹⁹⁶ *Vita Bas.*, 72, 49-54.

... εἰς τὸν δεῦτερον ἐξ ἀνάγκης ὑποβέβηκα πλοῦν, καὶ τέως ἐνὸς βασιλέως, ἐπὶ μέγα τὸ τῆς βασιλείας κράτος ὑψώσαντος, ὃς καὶ τῆς βασιλείας ἐπώνυμος ἦν καὶ μέγα ὄφελος τῇ πολιτείᾳ Ῥωμαίων ἐγένετο καὶ τοῖς πράγμασιν, ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρις αὐτῆς τελευτῆς τὰς πράξεις καὶ τὴν ὅλην ἀγωγὴν διηγήσασθαι...¹⁹⁷

„Pošao sam na drugu plovidbu iz nužde, ispriповijedati djela i čitav život jednog cara od početka sve do same smrti, koji je veoma uzvisio moć carstva, i koji je dobio ime po carstvu i postao veoma koristan rimskoj državi i tadašnjim prilikama...”

Iz ovih se redaka jasno daje iščitati autorova namjera – pisac želi pripovijedati o životu i djelima velikog cara Bazilija od početka do samoga kraja njegova života. U nastavku stoji:

... ὥς ἂν καὶ τοῖς μετέπειτα μὴ ἀγνοῖται βασιλείου στελέχους ἐπὶ πολὺ τοῦ χρόνου παρεκταθέντος ἢ πρώτη πηγὴ καὶ ρίζα, καὶ τοῖς ἐκγόνοις ἐκείνου οἴκοθεν εἴη ἀνεσθηκῶς ὁ πρὸς ἀρετὴν κανὼν τε καὶ ἀνδριὰς καὶ τὸ ἀρχέτυπον τῆς μιμήσεως.¹⁹⁸

„Da ne bi potomcima bio nepoznat prvi izvor i podrijetlo kraljevske loze koja se protezala dugo vremena, i da bi potomcima njegovim iz kuće bio postavljen standard vrline te kip i model oponašanja.”

Cilj je dakle dvostruk, da potomci upoznaju podrijetlo makedonske kraljevske loze i da u budućnosti imaju Bazilija kao primjer vrline i oponašanja.

Pored odgovora na naša pitanja, iz ovih citiranih rečenica izranjaju još neke smjernice koje nas upućuju na karakteristike ovoga djela. Prvo - Porfirogenet želi o Baziliju stvoriti veoma lijepu sliku, kao da piše pohvalni govor; drugo – autor će pripovijedati „kroz usta vječne i besmrtnе povijesti“ (διὰ τοῦ ἀειμνήστου καὶ ἀθανάτου τῆς ἱστορίας στόματος¹⁹⁹) što bi pretpostavljalo da namjerava napisati povijesno djelo; treće – Bazilijev život i djela bit će prikazani od rođenja do smrti, što nas automatski upućuje na biografiju. Prosudbu *Vita Bas.* sa sva ta tri aspekta u pokušaju određenja njezinih generičkih osobitosti donosi nam L. Van Hoof.²⁰⁰

¹⁹⁷ *Vita Bas.*, 1, 10-14.

¹⁹⁸ *Vita Bas.*, 1, 15-18.

¹⁹⁹ *Vita Bas.*, 1, 3.

²⁰⁰ Lieve Van Hoof, „Among Christian Emperors: The *Vita Basilii* by Constantine VII Porphyrogenitus“, *Journal of Eastern Christian Studies*, 54 (2002), 163-183.

2. 5. 1. Carski govor (βασιλικὸς λόγος)

Kako *Vita Bas.* iscrpno opisuje život i djela cara Bazilija i sadrži elemente pohvalnoga govora, stručnjaci su je svrstali u βασιλικὸς λόγος (carski govor),²⁰¹ čiju je definiciju dao govornik Menandar iz Laodikeje (3. st.):

Ὁ βασιλικὸς λόγος ἐγκώμιόν ἐστι βασιλέως· οὐκοῦν αὖξῃσιν ὁμολογουμένην περιέξει τῶν προσόντων ἀγαθῶν βασιλεῖ, οὐδὲν δὲ ἀμφίβολον καὶ ἀμφισβητούμενον ἐπιδέχεται διὰ τὸ ἄγαν ἔνδοξον τὸ πρόσωπον εἶναι...²⁰²

„Carski je govor pohvalni govor za cara; dakle, sadržavat će u sebi veličanje potvrđenih dobrih stvari koje se pripisuju caru, ali neće biti dopušteno izricanje dvosmislenih ili osporivih osobina, zbog veličine osobe o kojoj se govori...”

Sudeći prema autorovu pretjerano toplome, pohvalnom i intimnom tonu u opisu života njegova djeda, ovo djelo u potpunosti odgovara Menandrovoj definiciji.

Bazilijevo je porijeklo slavno i s majčine i s očeve strane; u njegovu se djetinjstvu događaju čuda koja ukazuju na njegovu veliku budućnost. Razborit je, pobožan, milosrdan i pravedan. Nakon dolaska na vlast, uspješan je u svim segmentima svoga djelovanja, u ratnim podvizima, politici, administraciji, zakonodavstvu te brizi za društveno dobro. Pritom Bazilije utjelovljuje četiri glavne vrline: umjerenost, hrabrost, mudrost i pravednost. Budući da je tako dobar, Bog ga je izabrao za cara i pomaže mu u svemu što radi. Prema bizantskom mišljenju, upravo bi takva trebala biti veza između Boga i cara.²⁰³

Jenkins i Toynbee kažu da su bez sumnje vjerodostojne zasluge koje Porfirogenet pripisuje Baziliju,²⁰⁴ a sam autor tvrdi da će se suzdržati od pretjeranih pohvala, te da neće pripisivati Baziliju postignuća koja su lažna ili sumnjiva.

... τὴν τῶν ἐπαίνων ἀπληστίαν ὥσπερ ἄλλο τι τῶν οὐκ ἐπαινετῶν ἀπωθούμενοι.²⁰⁵

„Odbijajući obilje pohvala kao i nešto drugo od onoga što nije pohvaljivo.”

²⁰¹ P. J. Alexander, „Secular Biography at Byzantium“, *Speculum*, 15 (1940), 194-209 (str. 198).; Jenkins 1954: 21.

²⁰² *Menander Rhetor*, ed. and. transl. D. A. Russell and N. G. Wilson (Oxford: Clarendon Press, 1981; repr. 2004), pogl. 368, red 3-7 (u nastavku rada ovo će se izdanje navoditi u skraćenom obliku *Men. Rhet.*).

²⁰³ Van Hoof 2002: 165.

²⁰⁴ Jenkins 1954: 28-29; Toynbee 1973: 592.

²⁰⁵ *Vita Bas.*, 5, 42-43.

... τὰ δὲ ἀμάρτυρον ἔχοντα τὴν πίστιν, εἰ καὶ λέγεται πολλάκις, ἀλλ' ἡμεῖς ἀβασανίστως προσδέχεσθαι οὐ βουλόμεθα διὰ τὸ μὴ δόξαι πεπλασμένην μὴ γεγνόντων πραγμάτων διήγησιν ἀνατιθέναι τῷ βασιλεῖ...²⁰⁶

„A one stvari koje imaju vjeru bez svjedočanstva, iako se o njima često govori, ja neprovjereno ne želim prihvatiti iz razloga da se ne bi činilo da pripisujem caru izmišljenu priču o stvarima koje se nisu dogodile...“

... καὶ ὅσα ἢ τῆς ὅλης αὐτοῦ ζωῆς περιέχει ὑπόθεσις, κατὰ τὸ ἡμῖν ἐφικτόν, καθὼς ἢ τῆς ἀληθείας εἶχε φύσις, ἀπήγγελλται καὶ ἱστορεῖται.²⁰⁷

„I sve što obuhvaća predmet njegova čitavog života, koliko je meni bilo dostižno, i kako je iziskivala priroda *istine*, objavljeno je i ispriповijedano.“

Međutim, pitanje je možemo li vjerovati Porfirogenetovu obećanju kako neće iznositi nikakve lažne podatke, a činjenica da se u čitavom djelu nigdje ne navodi nijedna negativna osobina njegova djeda s pravom nas može dovesti u sumnju oko toga je li to što car govori o Baziliju u potpunosti istinito. Čak su i neki ružni događaji iz njegova života, koji očito nisu mogli ostati prešućeni, prikazani u pozitivnom svjetlu. To se prvenstveno odnosi na ubojstvo Mihaelova ujaka cezara Barde,²⁰⁸ zatim Bazilijeva prethodnika, cara Mihaela III. (842.-867.),²⁰⁹ te izvještaj o gotovo tragičnoj svađi između Bazilija i njegova sina i nasljednika na prijestolju Leona.²¹⁰

Iz ovoga možemo zaključiti kako je Porfirogenet nesumnjivo sklon prikazivanju stvari u Bazilijevu korist, što se i moglo očekivati, budući da je njegova namjera bila, kao što je sam rekao u prvom poglavlju, ostaviti potomcima standard vrline te kip i model oponašanja. Ipak, on ne ide tako daleko u pisanje pravog panegirika, kao što je to slučaj kod Isokrata u *Euagori* ili u nadgrobnom govoru Leona VI. (866.-912.),²¹¹ izbjegavajući *comparationes* koji su tipični za epideiktiske govore i u kojima se subjekt panegirika otvoreno i pohvalno uspoređuje s drugim osobama.²¹²

²⁰⁶ *Vita Bas.*, 47, 12-16.

²⁰⁷ *Vita Bas.*, 102, 23-26.

²⁰⁸ *Vita Bas.*, 17.

²⁰⁹ *Vita Bas.*, 27.

²¹⁰ *Vita Bas.*, 100-101.

²¹¹ Porfirogenetov otac Leon VI. naslijedio je Bazilija nakon njegove smrti 886. god. te napisao nadgrobni govor u čast svom ocu i majci Eudokiji Ingerini.

²¹² Van Hoof 2002: 166.

Osim pohvale subjekta, Menandar je odredio i druge elemente koji sačinjavaju carski govor, te njihov redoslijed:

1. προοίμιον (prolog)²¹³
2. πατρίς (domovina)²¹⁴
3. γένος (rod, podrijetlo)²¹⁵
4. γένεσις (rođenje)²¹⁶
5. φύσις (fizički izgled/ljepota)²¹⁷
6. ἀνατροφή (odgoj/školovanje)²¹⁸
7. ἐπιτηδεύματα (karakterne kvalitete: δίκαιος, σώφρων, φιλόανθρωπος...)²¹⁹
8. πράξεις (djela, postignuća)
 - a) πράξεις κατὰ τὸν πόλεμον²²⁰ (postignuća u ratu)
 - b) πράξεις κατὰ τὴν εἰρήνην²²¹ (postignuća u miru)

U sklopu πράξεις naglašene su četiri vrline (ἀρεταί) po kojima bi trebala biti podijeljena postignuća: hrabrost, pravednost, umjerenost i mudrost (ἀνδρεία, δικαιοσύνη, σωφροσύνη, φρόνησις).²²²

9. τύχη (sudbina koja prati cara u svemu što radi)²²³
10. τὸ ἀντεξετάζειν τῆς αὐτοῦ βασιλείας πρὸς τὰς πρὸ αὐτοῦ βασιλείας²²⁴ (usporedba careve vladavine i carstva s prethodnima)
11. ἐπίλογος (epilog)²²⁵
12. εὐχή (molitva kojom završava epilog)²²⁶

²¹³ Men. Rhet., 368, 21.

²¹⁴ Men. Rhet., 369, 18.

²¹⁵ Men. Rhet., 370, 11.

²¹⁶ Men. Rhet., 370, 30.

²¹⁷ Men. Rhet., 371, 15.

²¹⁸ Men. Rhet., 371, 18.

²¹⁹ Men. Rhet., 372, 3-12.

²²⁰ Men. Rhet., 372, 27.

²²¹ Men. Rhet., 375, 6.

²²² Men. Rhet., 373, 6-7.

²²³ Men. Rhet., 376, 25.

²²⁴ Men. Rhet., 376, 31-32.

²²⁵ Men. Rhet., 377, 9-15.

²²⁶ Men. Rhet., 377, 28-30.

Alexander i Jenkins utvrdili su da *Vita Bas.* slijedi ovu shemu, ali djelomično, uz sljedeće razlike:

a) prije Bazilijevih πράξεις umetnuta je digresija koja sadrži izvještaj o ubojstvu Bazilijeva prethodnika Mihaela III. te dosta strogu osudu njegovog načina života i osobnosti (to bi, po Menandru, trebala biti preposljednja tema, u kojoj se postojeća vlast uspoređuje s prijašnjom)

b) Bazilijeve aktivnosti u ratu i miru nisu poredane onim redoslijedom kako sugerira Menandar

c) tema πράξεις nije podijeljena na vrline (ἀνδρεία, δικαιοσύνη, σωφροσύνη, φρόνησις), već se obrađuje po različitim područjima (državna administracija, vojni pohodi, privatni život itd.)

d) izvještaj o πράξεις prikazan je više u povijesnom nego u biografskom kontekstu, osobito što se tiče detaljnog opisa Bazilijevih vojnih pohoda i graditeljskih pothvata²²⁷

2. 5. 1. 1. Προοίμιον

U prologu nam autor govori o sebi i svom pisanju; namjera mu je opisati život svog djeda, kako bi ga svi njegovi potomci, imajući njegovu sliku pred očima, mogli oponašati kao dobar primjer.

2. 5. 1. 2. Πατρίς, γένος, γένεσις, φύσις

U skladu s Menandrovim savjetima, nakon uvoda Porfirogenet počinje s Bazilijevom πατρίς (pogl. 2), pripovijedajući kako je Bazilijeva obitelj iz Armenije preko Konstantinopola došla u Makedoniju da bi se na kraju nastanila u Hadrianopolisu.

Slijedi γένος (pogl. 3), gdje se Baziliju pripisuje izvrsno podrijetlo – on nije samo potomak Arsaka (s očeve strane), nego i Konstantina Velikog²²⁸ te Aleksandra Velikog (s majčine strane). Tako Porfirogenet zaključuje:

²²⁷ Alexander 1940: 197; Jenkins 1954: 21-22.

²²⁸ O pripisivanju Bazilijeva podrijetla Konstantinu Velikom vidi Athanasios Markopoulos, „Constantine the Great in Macedonian Historiography: Models and Approaches“, u *New Constantines. The Rhythm of Imperial Renewal in Byzantium, 4th-13th Centuries*, Papers from the Twenty-sixth Spring Symposium of Byzantine Studies, St Andrews, March 1992, ed. Paul Magdalino (Aldershot, 1994), str. 159-170.

Ἐκ τοιούτων γεννητόρων προελθὼν ὁ Βασίλειος εὐθὺς πολλὰ τῆς ὕστερον δόξης σύμβολα εἶχεν ὑποφαινόμενα...²²⁹

„Potekavši od takvih roditelja, Bazilije je odmah pokazivao mnoge znakove buduće slave...“

No, kao što ćemo vidjeti u jednom od sljedećih citata, Bazilije je prije potjecao iz neugledna roda. Taj je problem, prema Pseudo-Simeonu,²³⁰ riješio Fotije tako što je za Bazilija osmislio genealogiju koja je vukla lozu od Arsaka.²³¹

Idući je γένεσις (pogl. 4), međutim, suprotno Menandrovu savjetu da treba dodati božanske znakove (σύμβολα) koji su se eventualno pojavili u vrijeme careva rođenja, kao što je to bilo u slučaju Romula ili Kira, Porfirogenet to ne čini u ovom, već u kasnijim poglavljima.

U 5. poglavlju gdje se opisuje φύσις, spominje se nekoliko čudnih događaja iz Bazilijeva djetinjstva, čime se naglašava prisutnost Božje providnosti u Bazilijevu životu. Kad je Bazilije bio malo dijete, jednom prilikom dok su njegovi roditelji radili u polju a on spavao, doletio je orao i raširio krila kako bi mu napravio sjenu. Njegova se majka uplašila i otjerala orla, ali on se vratio još dva puta tog istog dana, kao i još mnogo puta za vrijeme njegova života, da bi mu napravio sjenu dok spava. Prema Porfirogenetu, to je očito bio Božji znak kao nagovještaj buduće Bazilijeve slave.

Οὕτω τῶν μεγάλων πραγμάτων ἀεὶ πόρρωθεν ὁ θεὸς προκαταβάλλεται τινα σύμβολα καὶ τεκμήρια τῶν εἰς ὕστερον.²³²

„Tako Bog s visine stalno šalje neke znakove i znamenja velikih događaja u budućnosti.“

Dalje dodaje da ti događaji nisu privukli veliku pozornost, budući da nitko nije očekivao da bi se takvo što moglo dogoditi u obitelji čije je podrijetlo nisko i neugledno.

Ἀλλ' ἐν οὐδενὶ σχεδὸν λόγῳ τότε ταῦτα ἐτίθετο· πρὸ τοῦ γὰρ ἐμφανεῖς καταστῆναι τὰς ἐν αὐτῷ ἀρετάς, κἂν μεγάλα τὰ προφαινόμενα ἡμελεῖτο καὶ παρελάνθανεν, οὐδενὸς δυναμένου ἐν οἰκίᾳ λιτῇ καὶ δημοτικῇ ὅπως ἔλθῃ ποτὲ βαλέσθαι εἰς νοῦν.²³³

²²⁹ *Vita Bas.*, 3, 27-29.

²³⁰ *Ps.-Sym.*, 689, 7-8, ed. Bonn.

²³¹ Arsak I. bio je osnivač dinastije Arsakida i Partskog carstva na području Perzije, koje je trajalo od 250. pr. Kr. do 224. posl. Kr.

²³² *Vita Bas.*, 5, 29-31.

²³³ *Vita Bas.*, 5, 33-37.

„Ali tada gotovo nitko nije mario za to. Prije nego su postale očite vrline u njemu, iako je to što se nagovješćivalo bilo veliko, zanemarivalo se i ostalo skrivenim, budući da nitko nije mogao pomisliti da se to dogodilo u običnom i prostom domu.“

Na kraju 5. poglavlja Porfiriozenet kaže da se boji kako ne bi zvučalo da laska pripovijedajući takve priče, iako Menandar savjetuje da se pisac carskoga govora ne treba ustručavati čak i izmisliti nešto, ali da to bude uvjerljivo.²³⁴

Πλὴν ἐπεὶ καὶ τὸ τούτοις ἐπὶ πλεον ἐνδιατρίβειν οὐ πόρρω τυχὸν δόξει τρόπου θωπεύοντος, καὶ νομισθῶμεν ἴσως ἀπορία τῶν περὶ αὐτὸν καλῶν ἐν τούτοις τὴν ἱστορίαν ἀπασχολεῖν, τὰ τοῦ ὁμοίου εἶδους καὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας πάντα παρήσομεν, ἐπὶ δὲ τὰ ἔμπροσθεν τὸν λόγον σπουδῇ προαγάγωμεν, τὴν τῶν ἐπαίνων ἀπληστίαν ὥσπερ ἄλλο τι τῶν οὐκ ἐπαινετῶν ἀπωθούμενοι.²³⁵

„Ali, budući da se daljnje zadržavanje na ovim stvarima neće baš činiti dalekim od laskanja, i smatrat će se možda da zbog nedostatka dobrih djela o njemu skrećem pripovijedanje na ovo, zanemarit ću sve događaje koji su slični i koji se odnose na djetinjstvo, i marljivo ću skrenuti priču na ono što slijedi, odbijajući obilje pohvala kao i nešto drugo od onoga što nije pohvaljivo.“

2. 5. 1. 3. Ανατροφή

Nakon φύσις slijedi ἀνατροφή (pogl. 6), gdje se opisuje kako je Bazilija njegov otac odgojio i poučio dobrim stvarima i vrlinama, pa se na neki način izostanak pravog školovanja objašnjava time da Baziliju nisu bili potrebni učitelji.

Τρεφόμενος τοίνυν ὁ παῖς παρὰ τῷ πατρί, καὶ αὐτὸν ἔχων τῶν πρακτέων ὑφηγητὴν καὶ τῶν ῥητέων ἐξηγητὴν καὶ διδάσκαλον καὶ παιδοτρίβην πρὸς ἅπαν σπουδαῖον καὶ ἐπαινούμενον, οὔτε μιζανθρώπου Χείρωνος ἐδεήθη ὥς Ἀχιλλεὺς οὔτε Λυκούργου νομοθέτου καὶ Σόλωνος οὔτε ὑπερορίου καὶ ξενικῆς ἀγωγῆς...²³⁶

„Dakle, dječak se odgajao kod oca, i imajući oca kao savjetnika u onome što treba raditi i tumača onoga što treba govoriti te učitelja i odgajatelja u svemu što je čestito i pohvalno, nije trebao niti polučovjeka Hirona kao Ahilej niti Likurga donositelja zakona niti Solona niti tuđi odgoj u inozemstvu...“

²³⁴ Men. Rhet., 371, 11-12.

²³⁵ Vita Bas., 5, 37-43.

²³⁶ Vita Bas., 6, 1-5.

To što i Menandar i Porfirogenet spominju Hirona u ovom kontekstu, ne znači da se Porfirogenet isključivo oslanja na Menandra, jer je u antičkoj književnosti Hiron bio učestalo korišten kao model učitelja.²³⁷ Josip Genezije također uspoređuje Bazilijevo obrazovanje s Ahilejevim od strane Hirona.²³⁸

Kasnije je Bazilije, nakon što je došao na vlast, u rijetkim slobodnim trenucima kojima je raspolagao, slušao povijesna djela, političke i moralne upute, duhovne savjete svetih otaca koji su mu čitani naglas; proučavao je običaje, živote i vojne pothvate vojskovođa i careva, posvećivao se čitanju i pisanju.²³⁹ Potrudio se svojoj djeci, jednako i sinovima i kćerima, pružiti adekvatno obrazovanje.

... καὶ κἄν ὁ φυτοσπóρος τούτων οὐκ ἔσχεν ἐξ ἀρχῆς οἰκείως πρὸς γράμματα διὰ τὴν βιωτικὴν περιπέτειαν...²⁴⁰

„Iako njihov roditelj nije imao od početka veze s knjigama zbog životnih okolnosti...”

2. 5. 1. 4. Ἐπιτηδεύματα

U nastavku 6. poglavlja Porfirogenet prelazi na ἐπιτηδεύματα, opisujući svog djeda kao pobožnog, poslušnog, ljubaznog, milosrdnog, pravednog itd.

... ἀλλ' ὑπὸ τῷ φύσαντι μόνῳ τὰ τῶν καλῶν ἐξασκούμενος κάλλιστα, πρὸς τε τὸ θεῖον ὁσιότητα καὶ εὐσέβειαν καὶ πρὸς τοὺς τεκόντας αἰδῶ καὶ εὐπείθειαν, πρὸς γεραιτέρους ὕπειξιν καὶ πρὸς ἥλικας καὶ φυλέτας ἄδολον εὐνοίαν, πρὸς δυνάστας ὑποταγὴν καὶ πρὸς πένητας ἔλεον, ἐν πάσαις ταῖς ἀρεταῖς ἐπιδήλως ἐξέλαμψεν, σώφρων ἐκ νέου καὶ ἀνδρεῖος ἀναφαινόμενος, τὴν τε ἰσότητα μετὰ φρονήσεως ἀγαπῶν καὶ διαφερόντως τιμῶν, καὶ ἐν μηδενὶ τῶν ταπεινότερων κατεπαιρόμενος ἐξ ὧν εὐνοία παρὰ πάντων αὐτῷ καὶ τὸ πᾶσιν εἶναι προσφιλεῖ καὶ ἐράσμιον.²⁴¹

„Nego je samo pod očevim odgojem iskazivao najbolje od najboljeg, prema Bogu pobožnost i štovanje, prema roditeljima strahopoštovanje i poslušnost, prema starijima popustljivost a prema vršnjacima i pripadnicima istog plemena iskrenu dobrohotnost, prema moćnima pokornost a prema siromašnima sažaljenje, u svim je vrlinama

²³⁷ Van Hoof 2002: 168, bilj. 14.

²³⁸ Za razliku od *Vita Bas.*, gdje stoji da je Bazilija odgojio otac te da mu nije bio potreban Hiron kao Ahileju, Genezije (*Genes.*, 107, 18-20, ed. Bonn.) kaže da je Bazilija školovao otac kao što je Ahileja Hiron.

²³⁹ *Vita Bas.*, 72, 6-18.

²⁴⁰ *Vita Bas.*, 89, 52-54.

²⁴¹ *Vita Bas.*, 6, 5-14.

vidljivo sjajio, pokazujući se trezvenim i hrabrim odmalena, ljubeći i osobito cijeneći pravednost uz razboritost, i ne oholeći se ni pred kim od slabijih; sve mu je to donijelo dobrohotnost od svih, i svima je bio drag i mio.“

2. 5. 1. 5. Bazilijeva karijera do dolaska na vlast i digresija o vladavini i smrti cara Mihaela III.

Od 9. do 19. poglavlja pripovijeda se o Bazilijevom napredovanju u karijeri, od dolaska u Konstantinopol, zbližavanja s Mihaelom III. i cezarom Bardom, prelaska u službu *protostratora*²⁴² i *parakoimomenosa*²⁴³ do postignuća suvladarske pozicije na vlasti. Autorova ideološka namjera u djelu, kako je Baziliju bilo od Boga suđeno postati carem, ostvaruje se ustrajnim naglašavanjem prisutnosti Božje providnosti naročito u ovim poglavljima. Osim toga, navode se i Bazilijeve izvanredne sposobnosti zbog kojih je došao na visok položaj.

Tako u 9. poglavlju autor kaže da je Teofil,²⁴⁴ iako je u svojoj pratnji imao hrabre, snažne i izvrsni mladiće, zavolio Bazilija te ga učinio *protostratorom*, jer se isticao među njima, kako snagom tijela, tako i uma. To je bio početak Bazilijeve karijere.

... καὶ κατὰ πολὺ προέχειν δόξαντα τῶν λοιπῶν κατὰ τε σωματικὴν ἀλκὴν καὶ ψυχικὴν ἀνδρείαν, πρωτοστράτορα αὐτοῦ πεποίηκεν ὁ Θεόφιλος...²⁴⁵

„Budući da se činilo da veoma nadmašuje ostale snagom tijela i hrabrošću duha, Teofil ga je izabrao za svog *protostratora*...“

... ἐφαίνετο γὰρ καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖος καὶ κατὰ ψυχὴν συνετὸς καὶ πρὸς τὸ κελεύόμενον πᾶν ὀξύς τε καὶ ἐπιτήδειος.²⁴⁶

„Pokazivao se vještim u djelima ruku i mudrim u umnim sposobnostima te za svaku zapovijed žustrim i učinkovitim.“

Ukupno se spominju tri junačka pothvata u kojima je Bazilije odigrao važnu ulogu, prije nego što je došao na samo prijestolje. Za vrijeme jedne gozbe na kojoj su sudjelovali cezar Barda, njegov sin Antigon, Teofil i prijatelji iz Bugarske, Bazilije je uspio u hrvanju

²⁴² *Protostrator* je prvi konjušar (bizantska dvorska služba).

²⁴³ *Parakoimomenos* je spavao uz carevu ložnicu i najčešće bio osoba od careva najvećeg povjerenja (bizantska dvorska služba).

²⁴⁴ Teofil je bio rođak Mihaela III. i cezara Barde.

²⁴⁵ *Vita Bas.*, 9, 51-53.

²⁴⁶ *Vita Bas.*, 9, 55-57.

pobijediti jednog Bugarina, kojim su se ostali Bugari hvalili da ga nitko nikad nije pobijedio. Nakon tog događaja Porfirogenet kaže:

Τούτου δὲ γεγονότος οὐδεὶς τῶν παρόντων ἦν ὃς οὐ περιεῖπε καὶ ἐθαύμαζε τὸν Βασίλειον.²⁴⁷

„Kad se to dogodilo, među onima koji su bili nazočni nije bilo nikoga a da nije cijenio i hvalio Bazilija.“

Ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς ἡμέρας ἤρξατο ἐπὶ πλεον ἢ τοῦ Βασιλείου φήμη εἰς πᾶσαν τὴν πόλιν διαφοιτᾶν, καὶ τοῖς ἀπάντων διεφέρετο στόμασιν, ἀπόβλεπτος ἤδη καθεστηκώς.²⁴⁸

„Od tog se dana još više počeo širiti dobar glas o Baziliju po čitavom gradu, i pronosio se ustima sviju, budući da je već postao poznat.“

U 13. se poglavlju opisuje kako je Bazilije uspio ukrotiti Mihaelova konja. Prema izvještaju, to je bio izvrstan konj, ali veoma divlji, i kad je jednom prilikom pobjegao Mihaelu, nikomu nije pošlo za rukom uhvatiti ga osim Baziliju. Nakon tog čina, Mihael ga je zadivljen njegovom snagom i oštroumnosti odmah premjestio u carske *stratore*.

... προσεῖχε δὲ καὶ ἡγάπα αὐτόν, ὅρῳ αὐτοῦ τὸ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐν πᾶσι διαφέρον κατὰ πολύ. διὸ καὶ πολλάκις ἐπιδειξάμενον κατενώπιον αὐτοῦ εἰς τὴν τοῦ πρωτοστράτορος ἀξίαν ἐβίβασε.²⁴⁹

„Štovao ga je i cijenio (sc. Mihael), videći u svemu njegovu veliku izvrsnost kojom je nadvisivao ostale ljude. Zbog toga ga je, budući da je često puta dokazao tu izvrsnost, unaprijedio u službu protostratora.“

U nastavku se govori o tome kako je Bazilije jednom prilikom ubio velikog vuka,²⁵⁰ te kako je prešao u službu *parakoimomenosa*.²⁵¹ Iako spomenuta poglavlja nesumnjivo dokazuju da je Bazilije doista posjedovao iznimne sposobnosti, ipak se mora pretpostaviti kako zasigurno ne bi tako brzo došao na prijestolje, da se u međuvremenu nisu dogodila ubojstva cezara Barde i Mihaela III. Ne mogavši, suprotno Menandrovu savjetu,²⁵² prešutjeti negativne događaje koji su neminovno ubrzali Bazilijev dolazak na vlast, Porfirogenet je osjetio potrebu detaljnije objasniti u kakvim su se okolnostima ubojstva dogodila, a čini se da mu je namjera

²⁴⁷ *Vita Bas.*, 12, 34-35.

²⁴⁸ *Vita Bas.*, 12, 37-39.

²⁴⁹ *Vita Bas.*, 13, 26-29.

²⁵⁰ *Vita Bas.*, 14, 8-10.

²⁵¹ *Vita Bas.*, 16, 21-23.

²⁵² *Men. Rhet.*, 368, 5-6.

bila skinuti s Bazilija krivnju za ta ubojstva.²⁵³ Zato još nije spreman prijeći na Menandrovu temu - πράξεις, već, kako sam kaže, smatra nužnim umetnuti ekskurs u kojem će ukratko (διὰ βραχέων) opisati Mihaelov život.²⁵⁴

Μᾶλλον δέ, ἐπεὶ ἐνταῦθα τοῦ λόγου ἐγενόμην, οἶμαι δεῖν τὴν μὲν κατὰ τὸν βασιλέα Βασίλειον ἱστορίαν σχολάσαι ἐπὶ μικρόν, ἄνωθεν δὲ ἀναλαμβάνοντα δηλῶσαι διὰ βραχέων, ὥς οἷόν τε, οἷος ἦν ὁ βίος τῷ βασιλεῖ Μιχαήλ καὶ οἷσις πράγμασιν ἔχαιρε καὶ ἐπὶ τίσι τὸν χρόνον καὶ τὴν πᾶσαν αὐτοῦ σπουδὴν καὶ τὰ δημόσια κατανήλiske χρήματα, ἵν' ἐντεῦθεν εἰδέναι λογιζόμενος ἔχοι πᾶς ὁ βουλόμενος ὅτι καὶ τὸν Βασίλειον θεία ψῆφος σαφῶς ἦν ἢ ἐπὶ τὸ ἄρχειν καλέσασα (ἀδύνατον γὰρ ἦν ὥς εἶχεν ἔχοντα συστήναι τὰ πράγματα)...²⁵⁵

„Još k tomu, kad sam već ovdje došao s pričom, mislim da je potrebno proučiti Bazilijevu povijest naširoko, i krenuvši od početka razjasniti ukratko, koliko je moguće, kakav je život vodio car Mihael i kakvim se stvarima radovao i na kakve je stvari potratio život i čitav svoj trud i državne novce, da bi iz toga prosuđujući svatko tko hoće mogao saznati da je očito da je Božji glas taj koji je pozvao Bazilija na vlast (nemoguće naime bijaše da se stvari poslože tako kako su se posložile)...“

U nastavku kaže:

... καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα αὐτὸς ὁ Μιχαήλ καθ' ἑαυτοῦ τὰ ξίφη ἠκόνησε καὶ τὰς τῶν ἀνελόντων αὐτὸν ἐστόμωσε δεξιᾶς καὶ εἰς τὴν οἰκείαν σφαγὴν διηρέθισε· τοσοῦτον ἑαυτὸν τῶν καθηκόντων ἐξεδιήτησε, καὶ τοσοῦτον πρὸς πᾶσαν παράνομον ἐξεβακχεύθη πρᾶξιν, καὶ οὕτως τὰ τε θεῖα ἐξωρχήσατο καὶ πρὸς τοὺς τῆς πολιτείας ὁμοῦ καὶ τῆς φύσεως νόμους ἐξύβρισεν.²⁵⁶

„I da je poslije toga sam Mihael na sebe naoštrio mačeve i osnažio desnice onih koji su ga ubili te ih natjerao na njegovo vlastito ubojstvo; toliko je odstupio od pristojnosti i toliko se zanio u protuzakonitim poslovima, i tako je i božansko izigrao i prekršio u isto vrijeme građanske zakone i zakone prirode.“

Dakle, Baziliju je od Boga bilo predodređeno postati carem, dok je Mihael svojim lošim vladanjem sam sebe osudio na smrt; nigdje ni spomena o tome da je Bazilije sudjelovao u njegovu ubojstvu. S druge strane, povjesničar Simeon Logotet, koji je manje naklon makedonskoj dinastiji, donosi nam potpuno drugo izvješće o tim događajima. Prema njemu,

²⁵³ Toynbee 1973: 582-598.

²⁵⁴ *Vita Bas.*, 20-27.

²⁵⁵ *Vita Bas.*, 20, 1-9.

²⁵⁶ *Vita Bas.*, 20, 9-14.

Bazilije je bio ljut zbog Mihaelove namjere da na suvladarsko mjesto postavi stanovitog Bazilicinus, i zato ga je odlučio ubiti.²⁵⁷

Umetanjem digresije o Mihaelovu životu Porfirogenet je izbjegao izvijestiti o Mihaellovoj smrti po kronološkom redoslijedu tj. neposredno nakon što je Bazilije postao suvladar, što bi zasigurno pobudilo sumnju u Bazilijevo upletenost u ubojstvo.²⁵⁸ Budući da nikako nije mogao prešutjeti tako važan događaj, kombinirao je Bazilijev *epainos* s Mihaelovim *psogosom*, svrha čega je bila da se isticanjem Mihaelove loše osobnosti stvori što veći kontrast u odnosu na izvanredne Bazilijeve kvalitete. Mihaelovo vladanje detaljno je opisano u šest poglavlja (20-26), dok je samo ubojstvo izneseno šturo i koncizno (27. pogl.). Za razliku od Mihaelova ubojstva, ubojstvo cezara Barde, Mihaelova ujaka, opisano je iscrpno, prilikom čega se opravdava Bazilijevo sudjelovanje u tom činu, koji je tako postupio jer je bilo nužno spasiti Mihaelov život.²⁵⁹

Svrha detaljnog opisa Mihaelovih negativnih crta u ekskursu o njegovoj vladavini i životu veoma je jasna i u njemu nije moguće ne primijetiti Porfirogenetovu subjektivnost – Mihaela je stigla takva sudbina i tako je skončao život zato što je bio loš čovjek. Trošio je državni novac na konje, utrke kolima, pijanke, gozbe i bludnice, obeščastio je svete crkvene obrede. Porfirogenet ga opisuje:

... μετὰ τῶν παμμιάρων ὁ μιαιώτατος, μετὰ τῶν βεβήλων ὁ ἐναγής.²⁶⁰

„S opakima najopakiji, s bezbožnima bezbožan.“

... ἀνόητος καὶ παραπλήξ βασιλεὺς...²⁶¹

„Bezuman i ludi kralj...“

... οὕτως ἦν ἄνθρωπος ὑπὸ τῆς κατακοροῦς μέθης καὶ τῶν ἀθέσμων καὶ ἀσελγῶν πράξεων ὅλως τῶν δεόντων ἐξεστηκὼς καὶ φρενοπλήξ καὶ παράφορος.²⁶²

„Tako bijaše čovjek od pretjerana pijanstva te nezakonitih i raskalašenih radnji sasvim odstupio od pristojnosti, zaluden i mahnit.“

Za razliku od Mihaela, Bazilije je prikazan ne samo kao čovjek koji se ne želi odavati tim porocima, dapače, on je tužan i zabrinut zbog Mihaelova ponašanja, milosrdan je i pokušava mu pomoći nastojeći ga odvratiti s krivoga puta.

²⁵⁷ Sym. Log., pogl. 131, 46-51, ed. Wahlgren.

²⁵⁸ Van Hoof 2002: 168.

²⁵⁹ *Vita Bas.*, 17, 51-58.

²⁶⁰ *Vita Bas.*, 21, 24-25.

²⁶¹ *Vita Bas.*, 23, 3.

²⁶² *Vita Bas.*, 25, 25-28.

... ὁρῶν ταῦτα καὶ ἀκούων ἐκεῖνος λίαν ἐδυσφόρει καὶ ἡνιᾶτο καὶ τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ἀπελέγετο. βουλόμενος δὲ πᾶσαν τὴν δυνατὴν ἐπιφέρειν βοήθειαν καὶ μηδὲν τῶν εἰς ἐπ' ἀνόρθωσιν δοκούντων τείνειν παραλιπεῖν, πρότερον μὲν δι' ἐτέρων ἐπειρᾶτο ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀποτρέπειν αὐτὸν καὶ πρὸς τὸ δέον ἐπαναγαγεῖν, ἔπειτα ἐθάρρησέ ποτε καὶ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ μετ' εὐνοοῦσης γνώμης καὶ προαιρέσεως νουθετῆσαι τὸν βασιλέα, καὶ εἰ δυνατόν, ἀποστῆσαι τῶν τοιούτων ἀσεβημάτων, καὶ τοιάδε πρὸς αὐτὸν μεθ' ὑποπεπτωκότος καὶ ταπεινοῦ διελέχθη τοῦ σχήματος. “δίκαιόν ἐστιν, ὃ δέσποτα καὶ βασιλεῦ, τοσούτων εὐεργεσιῶν τε καὶ δωρεῶν παρὰ σοῦ με καταπολαύσαντα καὶ εἰσηγεῖσθαι τὰ δέοντα καὶ ὑποτιθέναι τὰ ἄριστα καὶ ὑπομιμνήσκειν τὰ λυσιτελεῖ καὶ σωτήρια.²⁶³

„A on (sc. Bazilije) gledajući to i slušajući veoma se žalostio i bio mrzovoljan, te je izgubio nadu u svoj život. Želeći pružiti svu moguću pomoć i ne propustiti ništa od onog što se čini da potiče popravak, prvo ga je preko drugih pokušavao odvratiti od takvih stvari i navesti ga na ono što je pravo, a zatim se i sam ohrabrio preko sebe uz dobrohotan um i volju opomenuti kralja, i ako je moguće, odgovoriti ga od takvih bezboštva, i ove su riječi rečene kralju pokornim i poniznim licem: “Pravedno je, gospodaru i kralju, da ja, koji sam primio tolika dobročinstva i darove od tebe, savjetujem ono što je pravo i predlažem ono što je najbolje i podsjećam na ono što je korisno i spasonosno.“

Međutim, Mihael nije imao sluha za Bazilijeve molbe, već ga je počeo mrziti, što je dovelo čak do toga da ga je pokušao ubiti jednom prilikom za vrijeme lova.²⁶⁴ Nakon što mu to nije pošlo za rukom, odustao je od ubojstva i odlučio za suvladara postaviti čovjeka iz njegova izopačenog društva, imenom Bazilicinus.²⁶⁵ I dalje je nastavio s ubijanjem i sakaćenjem nedužnih ljudi te rasipanjem državnog novca.

... ἔκ τε γὰρ τῆς μέθης παροινῶν καὶ ἐκ τῆς εὐτυχίας παρανόμως εἰς ἅπαν ἐξώκειλε δυσσεβές. ὅτε οὖν ὅλος τοῦ ἀκράτου καὶ τῆς μέθης ἐγένετο καὶ πάντη τὰς οἰκείας φρένας ἀπώλεσε, πρὸς φόνους ἐχώρει καὶ πρὸς ἀναιτίων ἀνθρώπων ἀλλοκότους ποινὰς καὶ σφαγὰς...²⁶⁶

²⁶³ *Vita Bas.*, 24, 4-16.

²⁶⁴ *Vita Bas.*, 24, 40-49.

²⁶⁵ *Vita Bas.*, 25, 1-11.

²⁶⁶ *Vita Bas.*, 26, 6-10.

„Bivajući obijestan od pijanstva i sreće protuzakonito je srljao u sve što je nečasno. Kad je postao potpuno pijan i mamuran i posve izgubio zdrav razum, okrenuo se na ubojstva i nečuvena kažnjavanja i ubijanja nevinih ljudi...”

Nakon detaljne analize Mihaelova raskalašenog ponašanja, careva smrt opisana je u jednoj rečenici:

Δι' ἧ δὴ πάντα συμφρονήσαντες τῶν ἐν τέλει οἱ δοκιμώτατοι καὶ τὸ ἔμφρον τῆς συγκλήτου βουλῆς, διὰ τῶν προκοιτούντων τοῖς βασιλεῦσι στρατιωτῶν, ἐν τοῖς παλατίοις τοῦ ἁγίου μάρτυρος Μάμαντος ἀναιροῦσιν αὐτόν, ἐκ τῆς ἄγαν οἰνοφλυγίας ἀνεπαισθήτως τὸν ὕπνον τῷ θανάτῳ συνάψαντα.²⁶⁷

„Zbog toga, nakon što su se zajedno složili naizvršnji od poglavara i najrazboritiji iz sazvanog vijeća, preko vojnika koji su bili oko kralja, uhvatili su ga i ubili u palači svetog proroka Mamanta, u trenutku kad je od prevelikog pijanstva neosjetno spojio san sa smrću.”

Ono što svakako ovdje pobuđuje sumnju jest to da je izostavljen bilo kakav komentar o tome je li Bazilije sudjelovao u ubojstvu ili ne, te je li imao ikakvu ulogu u tom činu. Kako je Bazilijeva upletenost u ovaj događaj vjerojatno bila poznata stvar u Konstantinovo doba, autor je prosudio da će šutnjom o tome manje nauditi ugledu svog djeda te da nespominjanjem Bazilijeva imena neće dovesti u pitanje njegovu nevinost.

2. 5. 1. 6. Πράξεις

Nakon ove digresije Porfirogenet prelazi na πράξεις, ali opet ne slijedi Menandrove upute, prema kojima bi prvo trebao prikazati postignuća u ratu a zatim u miru. On prvo raspravlja o Bazilijevu djelovanju u mirnodopskom razdoblju (pogl. 28–35), nakon toga o njegovim ratnim uspjesima (pogl. 36–71), da bi se na kraju opet vratio na razdoblje mira (pogl. 72– 97). Odgovor na pitanje zašto se car nije držao Menandrovih uputa u rasporedu građe leži u tome što je bilo presudno kronološko prikazivanje događaja.

Također, prema Menandru, postignuća u ratu trebala bi biti podijeljena i opisana prema četirima vrlinama (hrabrost, pravednost, umjerenost i mudrost), a postignuća u miru prema trima (pravednost, umjerenost, mudrost). Porfirogenet je pak građu obradio tematski (postignuća u miru) i geografski (postignuća u ratu).²⁶⁸ Međutim, može se potvrditi da

²⁶⁷ Vita Bas., 27, 38-43.

²⁶⁸ Van Hoof 2002: 169.

Konstantin i u ovom pogledu slijedi Menandra, jer su te vrline u njegovu izvještaju ispremiješane ali ipak prisutne.

1. Πράξεις κατὰ τὴν εἰρήνην

Postignuća u miru podijeljena su na sljedeće teme:

- finansijska politika (pogl. 28– 30)
- sudske reforme (pogl. 31)
- crkvena pitanja (pogl. 32)
- reforme zakona (pogl. 33)
- pobuna Simbatija i Georgija (pogl. 34)
- Bazilijeva djeca (pogl. 35)

Zatim su umetnute reforme u vojsci (pogl. 36), koje služe kao uvod u opis vojnih pothvata (pogl. 37- 71), nakon čega u nastavku slijedi:

- privatan život i interesi (pogl. 72)
- digresija o Bazilijevim dobročiniteljima (pogl. 73– 77)
- građevinski pothvati (pogl. 78– 94)
- misionarski rad i širenje kršćanstva (pogl. 95– 97)

a) Finansijska politika, sudske reforme, reforme zakona, crkvena pitanja

Pored toga što je prvenstveno bio zadužen za vojne pohode i obranu carstva od neprijatelja, odgovornost bizantskog cara protezala se i na ostale segmente administrativnog djelovanja, od rješavanja finansijskih i sudskih pitanja do brige oko crkvenih prilika.²⁶⁹ Prema Porfirogenetovu izvještaju, sve je ovo bilo sustavno zanemarivano u vrijeme vladavine Mihaela III.

Nakon Mihaelove smrti, kad je Bazilije u dobi od 55 godina postao jedinim vladarom, zateklo ga je veoma loše finansijsko stanje u carstvu. Prvi mu je zadatak bio popuniti državnu blagajnu, a kasnije nije više imao finansijskih problema, budući da je s novcem postupao razborito.²⁷⁰ Proveo je sudske reforme te poboljšao zakone, koje je također zatekao u neredu, a za obavljanje državnih poslova izabrao je najbolje ljude.

²⁶⁹ Cyril Mango, *Byzantium: The Empire of New Rome* (London, 1980), str. 220.

²⁷⁰ Treadgold 1997: 456.

Καὶ πρῶτα μὲν ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἀδωρότατα τοὺς πάντων ἀρίστους ἐκλεγόμενος προεβάλλετο, οἷς ἦν καὶ οἰκοθεν, ἅτε ἀρίστοις οὔσι, καὶ ἀπὸ τῆς ἀκριβοῦς τοῦ βασιλεύοντος ἐπισκέψεως πρῶτον ἔργον καὶ σπούδασμα τὸ πρὸ τῶν ἄλλων τὰς ἰδίας χεῖρας καθαρὰς ἀπὸ παντοίου διαφυλάξαι λήμματος, εἴθ' οὕτως πασῶν τῶν ἀρετῶν πλέον τιμῆσαι δικαιοσύνην, καὶ ἰσότητα παρασκευάσαι ἐμπολιτεύεσθαι πανταχοῦ, καὶ τὸ μὴ καταδυναστεύεσθαι ὑπὸ τῶν πλουτούντων τοὺς πένητας, μηδὲ ἀδίκως ζημίᾳ τινὰ ὑποβάλλεσθαι, ἀλλὰ ρύεσθαι πένητα καὶ πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ, καὶ κατὰ μικρὸν ἀναλαβεῖν τοὺς ἀνθρώπους οὕσπερ ἀπὸ τῶν φθασάντων ἥδει λειποψυχοῦντάς τε καὶ ἐκλείποντας, καὶ ἀναρρωννύοντας ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἅπαντας εὐετηρίας σπουδάζειν ἀποκαθιστᾶν.²⁷¹

„I kao prvo, birajući najbolje od svih postavio ih je na vlast kao najnepodmitljivije, kojima i od kuće, budući da su bili najbolji, i od pomnog careva nadzora bijaše glavni posao i zadatak pred drugima sačuvati vlastite ruke čistima od bilo kakvog osobnog probitka, te tako od svih vrlina najviše cijeniti pravednost, i pobrinuti se da svugdje vlada jednakost među građanima, i da siromašni ne budu podložni bogatima, niti da itko nepravedno trpi štetu, nego da se siromah i potrebit izbave iz ruku onih koji su jači od njih, i da malo pomalo potpomognu ljude za koje se zna da su postali malodušni i srušili se zbog onih koji su ih pretekli, i da se potrudu njih sve ojačane ponovno vratiti u prijašnje blagostanje.“

Bazilijevim dolaskom na vlast vratila se pravda i ravnopravnost u carstvo.

... καὶ ἰσονομία πᾶσα καὶ δικαιοσύνη ὥσπερ ἀπὸ τινος ὑπερορίου φυγῆς ἐδόκει κατιέναι πρὸς τὸν βίον καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐμπολιτεύεσθαι.²⁷²

„I činilo se da se sva ravnopravnost i pravda kao iz nekakvog progona i bijega vraća u život i vlada među ljudima.“

U opisu Bazilijeve politike uočljivo je autorovo ustrajno nastojanje oko naglašavanja brige za siromašne i nemoćne, koju je njegov djed iskazivao. Tako Porfirogenet kaže:

... τοῦτο μὲν θεοῦ διὰ τὸν πρὸς τοὺς πένητας ἔλεον αὐτοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην πολλοὺς τῶν ὑπὸ γῆν θησαυρῶν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ εἰς φῶς εὐδοκήσαντος προελθεῖν...²⁷³

²⁷¹ Vita Bas., 30, 7-20.

²⁷² Vita Bas., 30, 42-44.

²⁷³ Vita Bas., 29, 15-18.

„Tako je Bog zbog njegova (sc. Bazilijeva) milosrđa prema siromašnima i pravednosti uredio da veliki dio bogatstva skrivenog pod zemljom u danima njegove vladavine izađe na svjetlo dana...“

Καὶ τοῦτο μὲν τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον τῆς περὶ τὸ ὑπῆκοον κηδεμονίας αὐτοῦ καθέστηκε γνῶρισμα, καὶ ὅτι ὑπ' οὐδενὸς οὐδένα ἀδικεῖσθαι ἐβούλετο.²⁷⁴

„I to i takvo i toliko je bilo obilježje njegove brige za potlačene, da nije htio da itko od ikoga trpi nepravdu.“

... καὶ τῶν εἰς τὰς ἀρχὰς προβαλλομένων ἐκάστοτε μιμεῖσθαι σπουδαζόντων...τὸν πρὸς τοὺς πένητας ἔλεον καὶ τὴν πρὸς πάντας δικαιοσύνην καὶ ἰσότητα. ἐκείνου γὰρ ἦν ἐντολὴ καὶ παράγγελμα τὸ μήτε τὸν ἥττονα ὑπὸ τοῦ μείζονος καταδυναστεύεσθαι μήτε τὸν ὑπερέχοντα ὑπὸ τοῦ ἐνδεοῦς λοιδορεῖσθαι ἢ διαβάλλεσθαι, ἀλλ' ἐκεῖνόν τε ὡς ἀδελφὸν ἀγκαλίζεσθαι καὶ περιέπειν τὸν πένητα...²⁷⁵

„I oni koji su obnašali državnu službu svakodnevno su nastojali oponašati...carevo milosrđe prema siromašnima i pravdu i jednakost prema svima. Jer njegova zapovijed i naputak bijaše da slabiji ne bude tlačen od jačega niti da onaj koji je potrebit kori i optužuje nadmoćnijeg, nego da nadmoćniji siromašnog primi u naručje i cijeni ga kao brata...“

Pored ovih kršćanskih vrijednosti, u Bazilijev su opis nesumnjivo utkane i Menandrove vrline. Tako φρόνησις (mudrost) znači voditi dobru vojnu strategiju u ratu, ali isto tako donositi mudre zakone te vladati i postupati u korist potlačenih.²⁷⁶ Ona također ukazuje i na to da car ne bi mogao sve uspješno obavljati i istovremeno podnositi teret tako velikih i ozbiljnih stvari, kad ne bi ostale ljude nadvisivao mudrošću, što na kraju omogućava da i razboritost i ostale njegove vrline urode plodom.²⁷⁷ Pod δικαιοσύνη (pravednost) Menandar podrazumijeva blagost i plemenitost prema podložnima (τὸ ἡμερον τὸ πρὸς τοὺς ὑπηκόους) te uljudnost i čovjekoljublje prema siromašnima i potrebitima (τὴν πρὸς τοὺς δεομένους φιλανθρωπίαν, τὸ εὐπρόσοδον).²⁷⁸ Isto tako, car bi trebao slati pravedne državne službenike u narode, plemena i gradove kao čuvare zakona, dostojne careve pravednosti, a ne skupljače blaga.²⁷⁹ Car se mora brinuti i da porezi i nameti budu takvi da ih siromašni građani

²⁷⁴ *Vita Bas.*, 31, 51-54.

²⁷⁵ *Vita Bas.*, 72, 34-41.

²⁷⁶ *Men. Rhet.*, 373, 11-14.

²⁷⁷ *Men. Rhet.*, 376, 16-19.

²⁷⁸ *Men. Rhet.*, 375, 8-10.

²⁷⁹ *Men. Rhet.*, 375, 18-21.

moгу lako podnositi.²⁸⁰ On postavlja pravedne zakone, a nepravedne briše.²⁸¹ Σωφροσύνη (umjerenost) pak podrazumijeva da ljudi, gledajući cara kao primjer, nastoje provoditi život poput njega (οἷον γὰρ ὁρῶσι τὸν βασιλέως βίον, τοιοῦτον ἐπανάηρται.).²⁸²

U Konstantinovoj biografiji Bazilije je prikazan kao blag (pogl. 28 i 34) i uljudan (pogl. 29, 30, 72 i 93), a iznimno čovjekoljublje pokazao je u tri navrata, kad su bile skovane urote protiv njega i kad mu je život bio u opasnosti. Začetnici prve urote, koja se dogodila za vrijeme Mihaelove vladavine, bili su Simbatije i Pegan.²⁸³ Drugi pokušaj Bazilijeva ubojstva opisuje se u 34. poglavlju, u čemu su glavnu ulogu imali Simbatije i Georgije, dok je treći put neki Kurkuas pokušao ubiti Bazilija.²⁸⁴ Sve su urote završile neuspješno, a urotnici su kažnjeni najblažom kaznom. Tako Porfirogenet na kraju opisa posljednje urote zaključuje:

Ἀλλὰ πάλιν ἡ τοῦ γενναίου βασιλέως φιλανθρωπία τὴν τῶν νόμων αὐστηρίαν παρέθραυεν καὶ τὰς ποινὰς ἐμετρίαζε· διὸ τοῦ προεξάρχοντος ἐκκοπέντος τοὺς ὀφθαλμούς, οἱ λοιποὶ διὰ τῶν εἰς τὸ σῶμα πληγῶν καὶ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν τριχῶν φιλανθρώπως ἐσωφρονίζοντο.²⁸⁵

„Ali opet je čovjekoljubivost plemenitoga cara razbila strogoću zakona i ublažila kaznu; dok su začetniku urote bile izvađene oči, ostali su blago kažnjeni bičevanjem tijela i odsijecanjem brada. I tako ih je on (sc. Bazilije) poput oca više nego poput gospodara doveo u red.“

Bazilije bira pravedne i nepodmitljive službenike (pogl. 30 i 31), postavlja pravedne zakone a nepravedne ukida (pogl. 33), njegovi su porezi primjereni (pogl. 91 i 99). Svi nastoje živjeti poput njega i nasljedovati njegovo milosrđe, pravednost i jednakost (pogl. 72).

Καὶ ἀπὸ τούτου διηνεκῶς ἐνδiciaτωμένην παρ' αὐτῷ τὴν τῶν ἀρετῶν ὑπῆρχεν ὁρᾶν τετρακτύν, καὶ ἐθαυμάζετο αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀνδρίας τὸ φρόνημα καὶ μετὰ τῆς σωφροσύνης τὸ δίκαιον, καὶ πάντα εἶχε τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπίδοσιν.²⁸⁶

„I otad je uvijek bilo moguće vidjeti u njemu četverostrukost vrlina, i divili su se njegovoj razboritosti združenoj s hrabrošću te pravednosti združenoj s trezvenošću, i sve je napredovalo na bolje.“

²⁸⁰ Men. Rhet., 375, 23-24.

²⁸¹ Men. Rhet., 375, 25-26.

²⁸² Men. Rhet., 376, 8-9.

²⁸³ Vita Bas., 19.

²⁸⁴ Vita Bas., 45.

²⁸⁵ Vita Bas., 45, 8-13.

²⁸⁶ Vita Bas., 72, 27-30.

Crkvenim je pitanjima posvećeno 32. poglavlje. Budući da su crkvene stvari bile poprilično zanemarene za vrijeme vladavine Mihaela III., Bazilije se zbog svoje ljubavi prema Bogu i božanskomu pobrinuo to popraviti.

Μὴ βουλόμενος δὲ μηδὲ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ δοκεῖν ἀμελεῖν (πάντως γὰρ ὡς ἐν τῷ κοσμικῷ περιεχόμεναι σκάφει, ὑπὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ κρατοῦντος καὶ αὐταὶ τυγχάνουσιν, ἐκείνου δὲ καὶ μᾶλλον ἅτε θεοφιλοῦς καὶ πολλὴν περὶ τὰ θεῖα κεκτημένου εὐλάβειαν)...²⁸⁷

„Ne želeći da se čini da zanemaruje Božju crkvu (budući da se i ona čvrsto drži svjetovne (državne) lađe, svakako se nalazi pod brigom vladara, a pod njegovom (sc. Bazilijevom) još i više, jer je ljubio Boga i imao veliko poštovanje prema božanskim stvarima)...“

Nakon epizode o pobuni Simbatija i Georgija (pogl. 34) te o Bazilijevoj djeci (pogl. 35), autor neočekivano prekida priču o Bazilijevim aktivnostima u mirnodopskom razdoblju, te nas 36. poglavljem, u kojem je opisana reforma vojske, uvodi u Bazilijeva πράξεις κατὰ τὸν πόλεμον, nakon čega se priča opet vraća na πράξεις κατὰ τὴν εἰρήνην.

b) Građevinski pothvati

Čak je sedamnaest poglavlja (78–94) posvećeno Bazilijevim građevinskim pothvatima, u kojima pisac naročito naglašava dosad već uočljivu carevu veliku povezanost s crkvom i Bogom. Gradnja je također bila jedna od važnijih aktivnosti idealnog vladara, koji je time pokazivao svoje kreativne sposobnosti kao i dobročinstvo te brigu za narod.

Poimence se nabrajaju crkve i kapelice koje je Bazilije dao uljepšati, obnoviti ili ponovno izgraditi,²⁸⁸ te se pritom spominju i sakralne građevine koje je osnovao. Kad se govori o gradnji crkve posvećene Majci Božjoj, naglašava se da je njena gradnja poduzeta jer je Baziliju bilo veoma stalo do toga da budu zadovoljene duhovne potrebe naroda.

Ὅρῶν γὰρ τὸν ἀστικὸν καὶ βάνανσον ὄχλον τὸν κατὰ τὴν ἀγοράν, ἥ Φόρος προσαγορεύεται, διατρίβοντα καὶ προστετηκότα ταῖς χρεῖαις τοῦ βίου ἐν τῷ μὴ ἔχειν πλησίον οἶκον εὐκτήριον τῆς ψυχικῆς ἐπιμελείας λήθην λαμβάνοντα, ναὸν περικαλλῆ

²⁸⁷ *Vita Bas.*, 32, 1-5.

²⁸⁸ *Vita Bas.*, 78-84, 93 i dalje.

καὶ σεβάσμιον τῇ θεομήτορι κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐδείματο, ὥς ἂν καὶ ὄμβρων καὶ χειμῶνων εἴη τοῖς ὄχλοις ἀλέξημα καὶ ψυχικῆς σωτηρίας ἐντρύφημα καὶ βοήθημα..²⁸⁹

„Videći da gradski i prosti puk boravi na trgu, koji se zove Foros, i posve je predan zarađivanju za životne potrebe, a da nema blizu crkvu koja bi mu pružila zaborav duševnih briga, izgradio je na tom trgu veoma lijepi i vrijedan divljenja hram posvećen Bogorodici, da bi bio zaštita puku od kiše i zime te veselje i pomoć za duševni spas.“

Pored sakralnih objekata, spominju se i druge građevine koje je Porfirogenetov djed dao izgraditi, kao što su trijemovi, carske palače, igralište, vrtovi, spremište za vodu i carsko kupalište.²⁹⁰ Sva su ta zdanja bila iznimne ljepote i raskoši.

Κατ' αὐτὰ γὰρ τὰ βασιλεία τίνα τῶν πώποτε μνημονευομένων ἐν ταῖς περὶ τὰ τοιαῦτα φιλοτιμίαις οὐχ ὑπερβέβηκεν ἔν τε πολυτελείᾳ καὶ κάλλει καὶ τῷ καινοπρεπεῖ τῶν σχημάτων καὶ ταῖς περὶ πάντα τὰ ἀξιάγαστα χάρισιν, οὐ μόνον ἐν ναῶν καλλωναῖς καὶ πολυτελείαις καὶ τέρψεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν διαιτητηρίων βασιλικῶν ὄντως καὶ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομαῖς, μετὰ τοῦ πολυτελοῦς τὸ τερπνὸν καὶ μετὰ τοῦ τέρποντος πολὺ τὸ χρήσιμον ἐχόντων καὶ θαύματος ἄξιον;²⁹¹

„Unutar same carske palače, koga od onih koje povijest poznaje po ljubavi prema takvim stvarima nije nadvisio (sc. Bazilije) u raskoši, ljepoti, novitetima oblika i ljupkosti svih ovih divnih stvari, ne samo u ljepoti, raskoši i ugodnosti hramova, nego i u izabranim i uistinu veličanstvenim carskim kućama, koje uz raskoš posjeduju ugodu, a uz ugodu veliku korist i vrijednost divljenja?“

Osim što se kao razlog za detaljan prikaz tih građevina navodi činjenica da nisu bile dostupne široj javnosti, ne može se ne primijetiti kako Porfirogenet pritom želi iskazati divljenje prema njihovom tvorcu te istaknuti Bazilijevu ljubav prema ljepoti i raskoši.

Ἀλλ' ἐπεὶ τὰ τοιαῦτα κάλλη οὐ πᾶσιν εἰς ὄρασιν πρόκειται, ἥ καὶ μᾶλλον ἀκριβῆς τῶν τοιούτων πέφυκεν εἶναι διδάσκαλος, ἀνάγκη διὰ τῆς γραφῆς παρατεθῆναι τῶν σπουδαίων ταῖς ἀκοαῖς, ἵν' ἐντεῦθεν ὃ τε δημιουργὸς αὐτῶν ἀξίως θαυμάζεται καὶ οἱ τῶν βασιλείων εἰσόδων εἰργόμενοι μὴ παντελῇ τούτων ἔχοιεν ἄγνοιαν.²⁹²

„Ali budući da takve ljepote nisu svima dostupne pred očima, a vid je po prirodi stvoren da bude najtočniji učitelj u takvim stvarima, bijaše nužno da te ljepote opisivanjem budu predane ušima čestitih ljudi, da se odatle njihovom tvorcu dostojno

²⁸⁹ *Vita Bas.*, 93, 4-11.

²⁹⁰ *Vita Bas.*, 86, 89-92.

²⁹¹ *Vita Bas.*, 87, 1-8.

²⁹² *Vita Bas.*, 87, 8-13.

iskazuje divljenje i da oni kojima je zabranjen ulaz u carsku palaču ne budu u potpunom neznanju o njima.“

Τὰ δὲ τῶν οἴκων κάλλη, ἅπερ ὡς βασιλείων βασιλεία ἐν αὐτοῖς τοῖς βασιλείοις ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἀνεδείματο, λαμπροτέρων ἐδεῖτο κηρύκων λόγων εἰς δῆλωσιν καὶ χειρὸς ἐντελεστέρας εἰς τὸ δύνασθαι λόγῳ δηλοῦν ἃ τοῖς ἔργοις ἐστὶν ἀμίμητα.²⁹³

„Što se tiče ljepote kuća, koje je kao carske car Bazilije izgradio u samoj carskoj palači, bile bi potrebne sjajnije pohvalne riječi za dokaz i savršenija ruka da bi se moglo riječima opisati ono što se djelima ne može oponašati.“

... τοῦ αὐτοῦ βασιλέως ἔργα τυγχάνουσιν, ἐκ τοῦ πολυτελοῦς καὶ ἀφθόνου τῶν τιμωμένων ὑλῶν καὶ τοῦ καινοπρεποῦς τῶν σχημάτων καὶ τῆς μεγαλουργοῦ διαθέσεως τὸ μεγαλόψυχον καὶ φιλόκαλον τοῦ ἀνδρὸς ἀπεμφαίνοντα.²⁹⁴

„Djela samoga cara, po raskoši i obilju cijenjenog drva, novitetima oblika i veličanstvenom nacrtu, upravo pokazuju njegovu velikodušnost i ljubav prema ljepoti.“

c) Misionarski rad i širenje kršćanstva

Nakon iscrpnog izvješća o Bazilijevim građevinskim pothvatima, u sklopu opisa postignuća u miru, poglavlja 95-97 posvećena su njegovu misionarskom radu. Bizantinci su vjerovali da je car, kao jedan od apostola, bio izabran od Boga da širi kršćansku vjeru te preobradi sve one koji je još nisu prihvatili.²⁹⁵

Prvi takav Bazilijev pokušaj nalazimo u poglavljima 52-55, u kojima se opisuje kako su se slavenska plemena na istočnoj obali Jadranskog mora pobunila protiv bizantske vlasti, a nakon što im je zaprijetila opasnost od Arapa, poslala su u Konstantinopol poziv u pomoć zahtijevajući od Bazilija povratak pod bizantsku vlast. Bazilije je uvažio njihovu zamolbu i smjesta poslao svećenike u njihove krajeve. Pokršćavanje slavenskih plemena bilo je najvažnije religijsko postignuće tog razdoblja, za što imaju zaslugu i bizantska crkva i bizantska država.²⁹⁶

²⁹³ *Vita Bas.*, 89, 1-5.

²⁹⁴ *Vita Bas.* 90, 12-16.

²⁹⁵ Jonathan Shepard, „Spreading the Word: Byzantine Missions“, u *The Oxford History of Byzantium*, ed. Cyril Mango (Oxford: Oxford University Press, 2002), str. 230.

²⁹⁶ Treadgold 1997: 556.

Τὸ δὲ περὶ τοὺς ἐν Δαλματία παρὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικουρίας γεγονὸς καὶ τὰ προμνημονευθέντα γένη θεασάμενοι, οἱ τε Χρωβάτοι καὶ Σέρβλοι καὶ οἱ λοιποί, καὶ τοῦ ἄρτι βασιλεύοντος Ῥωμαίων τὴν ἐπιείκειαν καὶ περὶ πάντα δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν πυνθανόμενοι, καὶ τὸ καλῶς ἄρχεσθαι τοῦ ἐπισφαλῶς ἐκ θρασύτητος ἄρχειν προκρίναντες, σπουδὴν ποιοῦνται πάλιν εἰς τὴν προτέραν δεσποτείαν ἐπανελθεῖν καὶ πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπαναχθῆναι δούλωσιν.²⁹⁷

„Vidjevši to što je za one u Dalmaciji učinjeno rimskom zaštitom, prijespomenuti narodi, Hrvati, Srbi i ostali, i doznajući za blagost i pravednost u svemu i krepost onoga koji je upravo postao carem Rimljana, izabравši radije da budu pod dobrom vlašću nego da sami nestalno iz drskosti vladaju, ulažu napore da opet dođu pod prijašnju vlast i da budu dovedeni pod rimsku podložnost.“

Ὡν ὡς εὐλόγου τῆς δεήσεως ἐπακούσας ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ καὶ πρὸ τούτου ἐδυσφόρει περὶ αὐτῶν καὶ ἥσχαλλεν ὡς οὐ μικρῷ μέρει περικεκομμένης καὶ διηρπασμένης τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς, εὐμενῶς, ὡς τὸν ἀφρόνως ἀφηνιάσαντα υἱόν, εἶτα μεταγρόντα καὶ ὑποστρέψαντα ὁ φιλόανθρωπος πατήρ, καὶ αὐτὸς τούτους προσήκατο καὶ ἀνεδέξατο, καὶ ἱερεῖς εὐθέως μετὰ καὶ βασιλικοῦ ἀνθρώπου σὺν αὐτοῖς ἐξαπέστειλεν, ὡς ἂν πρὸ τῶν ἄλλων τοῦ ψυχικοῦ τούτους κινδύνου ἐξέλῃται καὶ πρὸς τὴν προτέραν πίστιν ἐπανασώσῃται καὶ τῶν ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀνοίας ἀπαλλάξῃ πλημμελημάτων αὐτούς.²⁹⁸

„Nakon što je car njihovu zamolbu uslišao kao razumno, i budući da se i prije toga žalostio zbog toga i bio nestrpljiv jer je ne malim dijelom njegova vlast bila odsječena i rastrgana, dobrohotno ih je primio i prihvatio, kao čovjekoljubivi otac sina koji se nerazumno razuzdao, a zatim se predominislio i vratio, i poslao je smjesta s njima svećenike s carskim čovjekom, da bi ih prije svega izbavio iz duševne pogibelji i opet privukao prijašnjoj vjeri te ih odvratio od grešaka iz neznanja ili nerazumnosti.“

U 95. poglavlju govori se preobraćenju Židova na kršćanstvo. Mnogi su se od njih dali preobratiti na kršćanstvo, potaknuti i materijalnim nagradama koje im je car ponudio.

Εἰδὼς δὲ ὅτι ἐπ' οὐδενὶ τοσοῦτον ὅσον ἐπὶ σωτηρίᾳ ψυχῶν ὁ θεὸς ἐπευφραίνεται, καὶ ὅτι ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου ὡς στόμα χρηματίζει Χριστοῦ, οὐδὲ περὶ τὸ ἀποστολικὸν τοῦτο ἔργον ἀμελὴς ἐφάνη καὶ ῥάθυμος, ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὸ τῶν

²⁹⁷ Vita Bas., 54, 1-8.

²⁹⁸ Vita Bas., 54, 14-23.

Ἰουδαίων ἔθνος ἀπερίτμητόν τε καὶ σκληροκάρδιον, τὸ ὅσον ἐπ' αὐτῷ, εἰς τὴν ὑποταγὴν σαγηνεύει Χριστοῦ.²⁹⁹

„Znajući da se Bog ničemu ne veseli toliko koliko spasenju duša, i da onaj koji izvodi dostojno iz nedostojnog nosi ime Kristova glasnogovornika, nije pokazao nebrigu i nemar u tom apostolskom radu, nego je prvo židovski narod, neobrezan i okorjela srca, koliko bijaše prepušten sebi, doveo u pokornost Kristu.“

Još je više ojačalo bizantsku crkvu pokršćavanje Bugara i Rusa, posljedica čega je bila širenje utjecaja carstva daleko izvan njegovih granica.³⁰⁰ O tome govore poglavlja 96-97. Iako su Bugari bili prihvatili kršćanstvo, ono još uvijek nije bilo dovoljno čvrsto na tom području.

Τὸ γὰρ τοιοῦτον ἔθνος, εἰ καὶ πρὸ τούτου τὴν πρὸς εὐσέβειαν μεταβολὴν εἰσδέξασθαι ἔδοξε καὶ πρὸς τὸν χριστιανισμόν μετελθεῖν, ἀλλ' ὅμως ἀπαγὲς ἦν ἔτι πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀνίδρυτον, ὥς ὑπὸ ἀνέμου φύλλα ῥαδίως σαλευόμενον καὶ μετακινούμενον.³⁰¹

„A taj narod, iako se i prije toga činilo da je prešao na pobožnost i primio kršćanstvo, ipak još bijaše nepostojan i nestalan u kreposti, kao lišće koje se na vjetru lako njiše i treperi.“

Zahvaljujući uvjerenjima i raskošnim darovima, Bazilije ih je privolio da ostanu kršćani.

Uspjeh u kristianizaciji bio je dokaz jakog utjecaja koji je Bizant imao na svoje susjede. Bizantska je crkva time postigla više od širenja samoga kršćanstva, prisilivši preobraćene narode da prihvate bizantsku vlast i na kulturnom i na političkom polju.³⁰²

2. Πράξεις κατὰ τὸν πόλεμον

Ratni su pothvati podijeljeni po geografskim cjelinama na:

- vojne pohode na Istok (pogl. 37–51)
- vojne pohode na Zapad (pogl. 52–71)

te po taktici ratovanja na:

- kopnene bitke (pogl. 37– 58)
- pomorske bitke (pogl. 59– 71)

Porfirogenet je trećinu svog djela posvetio ovoj temi, želeći prikazati Bazilija kao vještog i uspješnog zapovjednika. Bazilije je uistinu posjedovao izvrsne vojne vještine te je

²⁹⁹ *Vita Bas.*, 95, 1-6.

³⁰⁰ Treadgold 1997: 552.

³⁰¹ *Vita Bas.*, 96, 2-5.

³⁰² Treadgold 1997: 557.

osobno predvodio vojsku i izlagao se raznim opasnostima. U vrijeme njegove vladavine, Bizantinci su postigli mnoge uspješne pobjede.³⁰³ Tako Porfirogenet spominje tri velika podviga pod Bazilijevim vodstvom:

a) osvajanje Abare i Spate nakon neuspjelog napada na Tefriku (pogl. 37)³⁰⁴

b) osvajanje Zapetre i Samosate³⁰⁵ te niza utvrda nakon neuspjelog napada na Melitenu (pogl. 40)³⁰⁶

c) pohod na Siriju s najstarijim sinom Konstantinom (pogl. 46–49)

Osim Bazilijevih, spominju se i pobjede njegovih vojskovođa:

a) pobjeda Kristofora nad Hrizohirom i paulikijancima (pogl. 41–43)

b) pobjeda Eniata, stratega Grčke, nad mornaricom iz Tarza i emirom Esmanom (pogl. 59)

c) pobjeda patricija Nikete Oorifa nad kretskom mornaricom u dva navrata (pogl. 60–61)

d) pobjeda Nazara nad mornaricom poslanom od sultana iz Afrike, te uspješan pohod na Siciliju i Italiju (pogl. 62–65)

e) osvajanje Tarenta od zapovjednika Leona (pogl. 66)

f) pobjedničke bitke Nikefora Foke protiv Arapa (pogl. 71)

U opisu vojnih pothvata zanimljivo je razmotriti kako se autor trudi što više zasluga za pobjede pripisati osobno Baziliju, dok se umanjuje važnost ratnih postignuća Bazilijevih vojskovođa. Ako promotrimo opis pobjede nad Hrisohirom, uočiti ćemo da priča započinje i završava Bazilijem, iako on osobno nije sudjelovao u tom pohodu. Bazilije je tada bio zaokupljen državnim pitanjima, a u pohod je poslao *domestika skola*.³⁰⁷

Καὶ πάλιν αὐτὸν φροντίδες πολιτικαὶ διεδέχοντο, καὶ ταῖς ἀπὸ διαφόρων ἔθνων πρεσβείαις τὰ πρόσφορα ἐχρημάτιζε· καὶ πρὸς ὀλίγον τοῖς τέκνοις συνευφρανθεὶς καὶ τῇ γυναικί, καὶ τοὺς κατὰ τὸ ἄστυ περιελθὼν ἱεροὺς καὶ θείους ναοὺς καὶ τὰς εὐχὰς

³⁰³ O Bazilijevoj vladavini i ratnim uspjesima vidi Treadgold 1997: 455–461.

³⁰⁴ Utvrde na području današnje istočne Turske.

³⁰⁵ Bazilije je 873. godine prodro na područje Eufrata te osvojio Zapetru i Samosatu.

³⁰⁶ Melitena se također nalazila na području današnje istočne Turske.

³⁰⁷ Tagme glavnoga grada bile su sastavljene od profesionalnih vojnika, a na njihovu su se čelu nalazili domestici. Najvažnije su četiri tagme: skola, ekskubita, aritma i hikanata. Domestik skola često se javlja kao vrhovni zapovjednik cjelokupne vojske.

ἀποδούς, συνήθως ἦν αὖθις ἐπὶ τῶν πολιτικῶν διοικήσεων καὶ τῶν κρίσεων, τὴν περὶ τὸ ὑπήκοον κηδεμονίαν καὶ ἄγρυπνον πρόνοιαν ἐνδεικνύμενος.³⁰⁸

„I opet su ga obuzimale brige za državu, i surađujući s poslanicima iz raznih naroda radio je za državni probitak; i malo se proveselivši s djecom i ženom, obiđavši svetišta i svete hramove i pomolivši se, po običaju se opet bavio državnom upravom i sudovima, pokazujući brigu i neumornu skrb za potlačene.“

Ime vojskovođe koji je postigao pobjedu uopće nije spomenuto, a kod Georgija Monaha i Simeona Logoteta saznajemo da se radi o Bazilijevu zetu Kristoforu.³⁰⁹

Τὴν δὲ τῶν Μανιχαίων πόλιν τὴν Καταβάταλα καλουμένην κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον διὰ τῶν οἰκείων στρατηγῶν ἐξεπόρθησεν. ἀλλ' οὐ τοσοῦτον αὐτὸν ἢ δι' ἐτέρων πρόθεσις εὐφραινεν, ὅσον ἡνία τὸ μὴ τοῖς αὐτοῦ πόνοις καὶ κινδύνοις τὰ τρόπαια ἴστασθαι.³¹⁰

„Grad Manihejaca koji se zove Katabatala u ono je vrijeme preko svojih vojskovođa razorio. Ali nije ga toliko veselilo širenje vlasti pomoću drugih, koliko se žalostio zbog toga što spomenici nisu podignuti njegovim naporom i trudom.“

Prije Hrizohirova poraza Porfirogenet skreće pozornost na Bazilijeve postupke:

Οὐ διελίμπανε δὲ ὅμως καθ' ἐκάστην εἰς τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον ναὸν εἰσιῶν καὶ ἱκετεύων τὸν κύριον, καὶ μεσίτας πρὸς τοῦτο τὸν τε ἀρχιστράτηγον Μιχαὴλ καὶ Ἥλιον τὸν προφήτην πρὸς θεὸν προβαλλόμενος, τοῦ μὴ πρότερον τοῦ βίου ὑπεξελθεῖν πρὶν ἢ τὸν τοῦ Χρυσόχειρος ὄλεθρον ἐπιδεῖν καὶ τρία βέλη τῇ αὐτοῦ καταπῆξαι μιὰρᾳ κεφαλῇ.³¹¹

„Ipak nije prestajao svaki dan ići u svetište i sveti hram i moliti Gospodina, i pozivao se pred Bogom na arhandela Mihaela i proroka Iliju kao zagovaratelje toga, da se ne rastavi sa životom prije nego vidi Hrizohirovu propast i zabode tri strijele u njegovu okaljanu glavu.“

Priča se završava zaključkom kako je pobjeda postignuta zahvaljujući Bazilijevim usrdnim molitvama.

Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν Χρυσόχειρα καὶ τὴν ἀνθοῦσαν τότε δύναμιν τῆς Τεφρικῆς τοιοῦτον τὸ τέλος ἐδέξατο συνεργεῖα θεοῦ, ταῖς πολλαῖς ἱκεσίαις καμφθέντος Βασιλείου τοῦ εὐσεβῶς βασιλεύοντος.³¹²

³⁰⁸ *Vita Bas.*, 41, 1-7.

³⁰⁹ Georg. Mon. Cont., 841, 17-20, ed. Bonn.; Sym. Log., 132, 7, ed. Wahlgren.

³¹⁰ *Vita Bas.*, 46, 12-16.

³¹¹ *Vita Bas.*, 41, 7-12.

³¹² *Vita Bas.*, 43, 38-41.

„I takav je svršetak dočekaao Hrizohira i tada moćnu vojsku grada Tefrike uz pomoć Boga, dirnutoga mnogim molitvama Bazilija koji je pobožno vladao.“

Sličan je slučaj i s epizodama o porazu paulikijanaca (pogl. 42) i mornarice iz Tarza (pogl. 59), gdje se također naglašava Bazilijeva uloga, zahvaljujući čijim je molitvama bila osigurana Božja naklonost u svim pobjedničkim bitkama. U 42. poglavlju opis bitke protiv paulikijanaca završava ovim riječima:

Εὐθὺς οὖν τῷ ἀνελπίστῳ καταπλαγέντες οἱ βάρβαροι ... ὥρμησαν πρὸς φυγὴν, τῆς τοῦ βασιλέως τούτους πάντως ἐπιμόνου ἐκδειματούσης εὐχῆς καὶ συνελαυνούσης πρὸς ὄλεθρον..³¹³

„Iznenada su se barbari prestrašeni neočekivanim događajem ... dali u bijeg, budući da ih je careva ustrajna molitva svakako natjerala u strah i odvela u propast.“

Opis pobjede nad mornaricom iz Tarza također počinje i završava Bazilijevim molitvama. Ime vojskovođe Eniata samo je usput spomenuto.

Ἀλλὰ ταῖς τοῦ βασιλέως ἐπιμόνοις δεήσεσι πρὸς θεὸν καὶ ταῖς ἔμφοσι διατάξεσι καὶ τῇ δεούσῃ τῶν πραγμάτων μεταχειρίσει μετὰ τῶν Ῥωμαίων ἡ νίκη ἐγένετο καὶ δυσκλεᾶ τὴν ἥτταν οἱ ἐκ τῆς Ἄγαρ ἠνέγκαντο.³¹⁴

„Ali carevim ustrajnim molitvama upućenima Bogu i mudrim naredbama i predanim upravljanjem pobjeda je bila na strani Rimljana, a stanovnici Agara su pretrpjeli težak poraz.“

Οὕτως ὁ βαρβαρικὸς στόλος δίχα ναυτικῆς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως, ταῖς τοῦ βασιλέως εὐχαῖς καὶ ταῖς τῶν ἀντιπαραταξαμένων ἀλκαῖς, περιφανῶς ἡττήθη καὶ δυσκλεῶς ἀνεχώρησεν.³¹⁵

„Tako je barbarska mornarica od rimske carske flote, carevim molitvama i hrabrošću onih koji su se borili, slavno poražena i sramotno se povukla.“

U opisu pobjede nad arapskom flotom ne spominje se ime vojskovođe Nazara, već se pobjeda pripisuje mornarici. Ta epizoda završava Bazilijevom zahvalom Bogu.

Καὶ οὕτω μὲν ὁ ναυτικὸς στρατὸς ... ἐπανῆλθε πρὸς βασιλέα, εὐφροσύνης ἐμπλήσας πᾶν τὸ πολίτευμα, καὶ βασιλεῖ πολλὰς ἀφορμὰς παρασχὼν τῆς πρὸς θεὸν εὐχαριστίας καὶ ἀνθομολογήσεως.³¹⁶

³¹³ *Vita Bas.*, 42, 33-38.

³¹⁴ *Vita Bas.*, 59, 2-6.

³¹⁵ *Vita Bas.*, 59, 34-37.

³¹⁶ *Vita Bas.*, 65, 11-15.

„I tako se mornarica ... vratila caru, ispunivši veseljem čitavu državu, i pruživši caru razloge za zahvalnost i priznanje Bogu.“

Za razliku od prethodnih slučajeva, patriciju Niketi Oorifi i Nikeforu Foki u potpunosti su priznate zasluge za njihove pobjede. Niketa je opisan ovako:

... καὶ ἄνδρα συνέσει καὶ ἐμπειρίᾳ τῶν πολλῶν διαφέροντα ἐκλεξάμενος, τὸν πατρίκιον Νικήταν φημί, τὸν τοῦ πλωΐμου δρουγγάριον, ὃς κατ' ἐπωνυμίαν Ὡορύφας ἐλέγετο, ὥσπερ τινὰ πρηστήριον κεραυνὸν κατὰ τῶν πολεμίων ἐκπέμπει..³¹⁷

„I izabравši (sc. Bazilije) čovjeka koji se nad mnogima isticao po razboritosti i iskustvu, patricija Niketu kažem, drugarija carske flote, koji se po nadimku zvao Oorifa, poslao ga je na neprijatelje kao neki ognjeni grom.“

... ἐπεὶ καὶ ὁ Ῥωμαϊκὸς ναύαρχος συνέσει καὶ ἀνδρίᾳ πολὺ πάντων διέφερε..³¹⁸

„...budući da se i rimski zapovjednik nad svima veoma isticao razboritošću i hrabrošću...“

Nikefor Foka također je pohvalno opisan.

... καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀποστέλλεται Νικηφόρος ὁ κατὰ τὸν Φωκᾶν προσαγορευόμενος, ἀνὴρ ἐπιμελὴς τε καὶ ἄγρυπνος καὶ κατὰ χεῖρά τε καὶ βουλήν γενναῖός τε καὶ συνετός..³¹⁹

„I umjesto njega poslan je Nikefor, koji je dobio nadimak po Foki, marljiv čovjek i neumoran te izvršan u djelima i razborit u mišljenju...“

Ἐνωθεὶς οὖν ὁ Νικηφόρος ταῖς μετὰ Στεφάνου δυνάμεσι πολλὰ καὶ συνέσεως ἔργα καὶ πολεμικῆς ἀνδρίας καὶ γενναιότητος ἀπεδείξατο..³²⁰

„Dakle, ujedinjen sa Stefanovim postrojbama, Nikefor je pokazao mnoga djela razboritosti, ratničke vrline i izvrsnosti.“

Osim što je izvojevala mnoge pobjede, bizantska je vojska za vrijeme Bazilijeve vladavine pretrpjela i poraze. Bazilijev prvi pohod protiv Hrizohira, poglavara grada Tefrike i vođe paulikijanaca koji je nanosio štetu bizantskom teritoriju u to vrijeme, bio je bezuspješan,³²¹ a na isti je način završila i opsada grada Adate.³²² Spominje se i poraz kod

³¹⁷ *Vita Bas.*, 53, 30-33.

³¹⁸ *Vita Bas.*, 55, 27-28.

³¹⁹ *Vita Bas.*, 71, 12-14.

³²⁰ *Vita Bas.*, 71, 18-20.

³²¹ *Vita Bas.*, 37.

³²² *Vita Bas.*, 48.

Tarza,³²³ dok je vrlo težak udarac koji je Bizant pretrpio na Siciliji, kad je Sirakuza pala u ruke Arapa 878. godine,³²⁴ opisan u 69. poglavlju. U ovim se izvještajima Baziliju priznaju neuspjesi, ali je uočljivo i to kako pisac nastoji umanjiti Bazilijevu odgovornost za iste poraze. Tako je priča o neuspjelom pokušaju osvajanja Adate upotrijebljena da bi se proslavio Bazilijev unuk, vladajući car Konstantin VII. Porfirogenet.

Καὶ γὰρ ἐκείνου μὴ δυνηθέντος τότε τὴν πόλιν ἐλεῖν, νῦν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων Κωνσταντῖνος ὁ τῆς πορφύρας βλαστός, ὁ Λέοντος μὲν τοῦ σοφωτάτου υἱὸς ἐκείνου δὲ υἱωνός, τὸ τοιοῦτον προτέρημα ἀπηνέγκατο καὶ ἐπεγράφη τῷ κατορθώματι τῆς παντελοῦς ἀπωλείας τῶν οἰκούντων τὴν Ἰδατα.³²⁵

„I budući da on (sc. Bazilije) tada nije mogao osvojiti grad, sad je u naše vrijeme Konstantin potomak purpura, sin veoma mudrog Leona i njegov unuk, zadobio tu prednost i upisao si u uspjeh potpunu propast stanovnika Adate.“

Gubitak Sirakuze Konstantin objašnjava nepovoljnim vjetrovima te lakoumnošću i nemarom Adriana,³²⁶ koji je u to vrijeme slučajno bio zapovjednik carske flote,³²⁷ dok se Bazilijev očigledno pogrešan odabir vojskovođe za pohod na Tarz, koji je rezultirao teškim porazom, opravdava time što se „često prevare i razumni ljudi“ (ἀπατῶνται γὰρ πολλάκις καὶ φρόνιμοι³²⁸).

Po Menandrovu naputku, postignuća u ratu također bi trebala biti opisana po vrlinama (ἀνδρεία, δικαιοσύνη, σωφροσύνη, φρόνησις). Kako autor kod postignuća u miru to ne radi onako dosljedno kao što Menandar preporučuje, iako su te vrline konstantno prisutne u njegovu pripovijedanju, tako je i u slučaju opisivanja ratnih pothvata.

Porfirogenet pripovijeda kako je Bazilije pokazao iznimnu velikodušnost time što je udovoljio želji stanovnika grada Tarante, kad su mu, nakon što je napao grad Tefriku, slali poslanike za sklapanje mira i savezništva.

Ὁ δὲ κράτιστος βασιλεὺς, ὅσῃν πρὸς τοὺς ἀντιταττομένους ἀνδρείαν, τοσαύτην πρὸς τοὺς ὑποταττομένους ἐπιείκειαν ἐνδεικνύμενος, ἡττήθη τε τῆς πρεσβείας καὶ τῆς

³²³ *Vita Bas.*, 51.

³²⁴ Ostrogorski 2002: 85.

³²⁵ *Vita Bas.*, 48, 49-53.

³²⁶ *Vita Bas.*, 69, 10-20.

³²⁷ Simeon Logotet (Sym. Log. 132, 12, ed. Wahlgren) pak izvještava da je pad Sirakuze bio uzrokovan Bazilijevim nemarom, jer flotu nije držao spremnom već je angažirao u gradnji crkve.

³²⁸ *Vita Bas.*, 50, 57.

ειρήνης τοῖς αἰτοῦσι μετέδωκε, καὶ συμμάχους ἀντὶ πολέμιων τὸ ἀπὸ τοῦδε ἐκέκτητο.³²⁹

„Najbolji car, pokazujući toliku blagost prema podređenima koliko hrabrost prema protivnicima, popustio je poslansvu i udijelio mir onima koji su tražili, i otad je imao saveznike umjesto neprijatelja.“

... θαυμάσας αὐτοῦ τὸ μετὰ τοῦ ἀνδρείου ἐπιεικὲς καὶ μετὰ τῆς δυνάμεως δίκαιον.³³⁰

„Zadivivši se njegovoj (sc. Bazilijevoj) blagosti združenoj s hrabrošću i pravednosti sa snagom.“

Nakon osvajanja Zapetre i Samosate, u pohodu na utvrdu Melitenu, došavši s vojskom do Eufrata, Bazilije je osobno sudjelovao u gradnji mosta preko rijeke, pri čemu je pokazao iznimnu tjelesnu snagu. Nakon prelaska rijeke osvojio je niz utvrda.

Εἶδεν ἄν τις τότε ἰσομέγεθες βάρος οὐπὲρ ὁ βασιλεὺς ῥαδίως ἐβάσταζε, τρεῖς τῶν στρατιωτῶν ὁμοῦ μόλις διακομίζοντας.³³¹

„Mogao je netko tada vidjeti kako car lako nosi teret iste težine za trojicu vojnika koji su ga jedva nosili.“

... τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἐπεδείξατο, ὥς μὴ μόνον τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀλλὰ καὶ τοὺς πολέμιους περιφανῶς ἐκπλαγῆναι τὴν ἀνδρίαν αὐτοῦ καὶ εὐχέρειαν. ἐμφρόνως γὰρ ἅμα καὶ νεανικῶς προσμίζας τοῖς πολέμοις, καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖος φανεῖς καὶ τόλμη διαφέρων, καὶ παρὰ δεινὰ ὀρώμενος εὐθαρσής τε καὶ ἀκατάπληκτος...³³²

„Pokazao je vlastitu hrabrost, tako da su se ne samo oni koji su bili pod njim, nego i neprijatelji očito zaprepastili njegovom hrabrošću i spretnošću. Razumno i smjelo navalivši na neprijatelja, isticao se smionošću i pokazao se se vrstan u djelima, i u opasnosti srčan i neustrašljiv...“

Pored toga što je bio vrstan vojskovođa, Bazilije je pokazivao i brigu za siromašne i za opće dobro, koja se očituje u sljedećim citatima:

... τὴν περὶ τὸ ὑπήκοον κηδεμονίαν καὶ ἄγρυπνον πρόνοιαν ἐνδεικνύμενος. οὐ διελίμπανε δὲ ὅμως καθ' ἐκάστην εἰς τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον ναὸν εἰσιῶν καὶ ἱκετεύων τὸν κύριον...³³³

³²⁹ *Vita Bas.*, 38, 4-7.

³³⁰ *Vita Bas.*, 38, 11-12.

³³¹ *Vita Bas.*, 40, 13-15.

³³² *Vita Bas.*, 40, 23-28.

³³³ *Vita Bas.*, 41, 6-8.

„Pokazujući brigu za podanike i budnu opreznost. Ipak nije propuštao svaki dan ići u sveti božji hram i moliti Gospodina...”

Οὕτως οὐδένα, καθ' ὅσον οἷός τε ἦν, περιεώρα λυπούμενον, ἀλλὰ πᾶσιν εὐμενῶς τε καὶ προσηνῶς προσεφέρετο καὶ τὸν δυνατὸν τρόπον οὐκ ἡμέλει παραμυθούμενος.³³⁴

„Tako nikomu, koliko je mogao, nije dopuštao da bude žalostan, nego je svima prilazio ljubazno i susretljivo, i nije zanemarivao utješiti nekoga, koliko je mogao.”

... οὕτω πατρικῶς τε καὶ κηδεμονικῶς πρὸς τοὺς ὑπὸ χεῖρα διατιθέμενος...³³⁵

„Tako je očinski i brižno postupao prema podložnima...”

Αὐτὸν δὲ οὐκ εἶα καθεύδειν ἢ ὑπὲρ τῶν ὅλων φροντὶς καὶ τὰ ἔτι περιλειπῇ τρόπαια.³³⁶

„Briga za opće dobro i pobjede koje su još preostale nisu ga puštale spavati.”

U prvoj polovici 9. stoljeća vezu s Bizantom raskinuli su dalmatinski gradovi i slavenska plemena na obali i u unutrašnjosti. Ti se povijesni događaji opisuju u poglavljima 52–55. Budući da je jadranskoj obali tada prijetila opasnost od Arapa iz južne Italije, u obrani im je mogla pomoći samo bizantska carska flota. Osvojivši gradove Budvu i Kotor, Arapi su započeli opsadu Dubrovnika 867. godine, nakon čega su stanovnici Dubrovnika poslali u Konstantinopol poziv u pomoć.³³⁷ Pritom je Bazilije pokazao iznimno razumijevanje i čovjekoljublje.

... ἐξ ἀνθρώπων μὲν ὁ φαῦλος γίνεται βασιλεύς, ἐπὶ δὲ τὸν ἐγρηγορότα καὶ νήφοντα τῶν κοινῶν φροντιστὴν Βασίλειον τὰ τῆς αὐτοκράτορος ἐξουσίας περιίσταται πράγματα· ὃς καὶ πρὸ τούτου λίαν περὶ τῶν τοιούτων δυσφορῶν καὶ διαπονούμενος, καὶ τότε δὲ τῶν πρέσβων ἐπιμελῶς ἀκροασάμενος καὶ ὡς οἰκεῖα τραύματα τὰ τῶν ὁμοπίστων παθήματα ἠγησάμενος, περὶ τὴν παρασκευὴν ἐγίνετο τῶν εἰς τὴν τῶν ἱκετευσάντων βοήθειαν μελλόντων ἐξαποστέλλεσθαι.³³⁸

„Sa svijeta je otišao nevaljali car (sc. Mihael), a samodržačka je moć prešla na Bazilija, budnoga i trijeznoga skrbnika za zajedničko dobro; koji se i prije toga veoma žalostio i mučio oko toga, i tada pomno saslušavši poslanike i shvativši patnje istovjernika kao svoje rane, dao se na pripremu onoga što je trebalo poslati u pomoć onima koji su ga zamolili...”

³³⁴ *Vita Bas.*, 44, 14-16.

³³⁵ *Vita Bas.*, 45, 1-2.

³³⁶ *Vita Bas.*, 46, 1-2.

³³⁷ Ostrogorski 2002: 122.

³³⁸ *Vita Bas.*, 53, 20-28.

... καὶ τοῦ ἄρτι βασιλεύοντος Ῥωμαίων τὴν ἐπιείκειαν καὶ περὶ πάντα δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν πυνθανόμενοι...³³⁹

„I doznajući za blagost i pravednost u svemu i krepost onoga koji je upravo postao carem Rimljana...”

Ὡν ὡς εὐλόγου τῆς δεήσεως ἐπακούσας ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ καὶ πρὸ τούτου ἐδυσφόρει περὶ αὐτῶν καὶ ἥσχαλλεν ὡς οὐ μικρῷ μέρει περικεκομμένης καὶ διηρπασμένης τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς, εὐμενῶς, ὡς τὸν ἀφρόνως ἀφηνιάσαντα υἱόν, εἶτα μεταγνόντα καὶ ὑποστρέψαντα ὁ φιλόανθρωπος πατήρ, καὶ αὐτὸς τούτους προσήκατο καὶ ἀνεδέξατο...³⁴⁰

„Nakon što je car njihovu zamolbu uslišao kao razumno, i budući da se i prije toga žalostio zbog toga i bio nestrpljiv jer je ne malim dijelom njegova vlast bila odsječena i rastrgana, dobrohotno ih je primio i prihvatio, kao čovjekoljubivi otac sina koji se nerazumno razuzdao, a zatim se predomislio i vratio...”

... ἀκούων ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἠνιάτο σφοδρῶς, καὶ ταῖς περὶ τούτων φροντίσιν ἐπαγρυπνῶν ἐζήτει πῶς ἂν εὐπετῶς δυνηθεῖν ἢ τελέως τροπώσασθαι τοὺς ἐχθροὺς ἢ κἂν ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας ἀπώσασθαι καὶ ἐξελάσαι τὸ δυσμενές.³⁴¹

„Slušajući to car bijaše silno žalostan i bdijući od brige oko toga tražio je način kako bi bez muke mogao potpuno poraziti neprijatelje ili odagnati i otjerati zlo iz rimske države.”

Nakon što je Bizant pritekao u pomoć, ponovno je uspostavljena njegova vlast na istočnoj jadranskoj obali i ojačao njegov utjecaj, a kao posljedica toga, narodi koji su živjeli na istočnoj obali Jadrana tada su od Bizanta primili kršćanstvo.³⁴²

2. 5. 1. 7. Τύχη

Prema Menandru, pisac carskoga govora trebao bi spomenuti i dobru sudbinu, koja cara prati u svim njegovim riječima i djelima. Po tom pitanju Porfirogenet također slijedi Menandra. U čitavom je djelu značajno zaokupljen isticanjem prisutnosti Božje providnosti u

³³⁹ *Vita Bas.*, 54, 3-5.

³⁴⁰ *Vita Bas.*, 54, 15-20.

³⁴¹ *Vita Bas.*, 55, 7-10.

³⁴² Ostrogorski 2002: 122.

različitim dijelovima Bazilijeva života. To nije ništa neobično jer je u bizantsko doba bilo uvriježeno mišljenje da je vladar bio izabran od samoga Boga.³⁴³

Prisutnost Božje providnosti naročito dolazi do izražaja u izvještaju o Bazilijevu životu od rođenja do uspona na vlast. Tako se u 5. poglavlju spominje orao koji je doletio Baziliju kad je bio malo dijete, i još mnogo puta tijekom života, kao očiti znak Božje prisutnosti.³⁴⁴ Nakon toga, Bazilijeva je majka u tri navrata usnula san, a u jednom od njih prikazao joj se prorok Ilija i rekao joj da će Bog njenog sina učiniti carem.

Ἐπεὶ δὲ κυριωτέραν ἔδει τὴν θεῖαν γενέσθαι βουλὴν καὶ τοῦτον πρὸς ὅπερ ἀφώριστο κατὰ μικρὸν ὁδῶ βαδίζοντα ἀνελθεῖν, ὀνειράτων ὅψεις πείθουσι τὴν μητέρα ὑπενδοῦναι αὐτῷ καὶ ὑπεῖξαι τῆς πρὸς τὴν πόλιν ὁρμῆς...³⁴⁵

„I kad je trebalo da božanski naum zavlada i da ovaj (sc. Bazilije) idući korak po korak dođe do onoga što je predodređeno, snovi uvjeravaju majku da malo popusti njegovoj (sc. Bazilijevoj) želji i dopusti odlazak u Konstantinopol...“

„ὁ ἀγαπώμενος ὑπὸ σοῦ ὁ υἱός σου Βασίλειος τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας παρὰ θεοῦ τὰ σκῆπτρα ἐγχειρισθήσεται, καὶ δεῖ σε προτρέψασθαι τοῦτον πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰσελθεῖν.“³⁴⁶

„Tvoj voljeni sin Bazilije od Boga će u svoje ruke primiti žezlo rimskog carstva, i trebaš ga nagovoriti da dođe u Konstantinopol.“

Nakon što je Bazilije iz Makedonije došao u Konstantinopol, svećenik iz samostana sv. Diomeda usnuo je san u kojem mu se pokazao sam Diomed i rekao mu da izađe i vikne ime „Bazilije“, i tko god se odazove, da ga dovede u samostan i pruži mu hranu i utočište.

... κεχρισμένον γὰρ εἰς βασιλέα τυγχάνειν παρὰ θεοῦ...³⁴⁷

„Jer je pomazan od Boga da bude car...“

Jednom prilikom kad je s Teofilovom pratnjom bio na Peloponezu, Bazilije je ušao u crkvu sv. Andrije da se pomoli, a kad ga je vidio svećenik koji je imao dar predviđanja, rekao je da nije ugledao običnog čovjeka, već:

... ἀλλ' ὡς μέγαν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων ὑπὸ Χριστοῦ κεχρισμένον εἶδον...³⁴⁸

„Vidio sam velikoga kralja Rimljana pomazanog od Krista...“

³⁴³ Mango 1980: 219.

³⁴⁴ Vidi str. 50.

³⁴⁵ *Vita Bas.*, 8, 1-4.

³⁴⁶ *Vita Bas.*, 8, 16-19.

³⁴⁷ *Vita Bas.*, 9, 16-17.

³⁴⁸ *Vita Bas.*, 11, 32-33.

U čitavom djelu još se mnogo puta ističe kako je Bazilijev dolazak na vlast bio predodređen od Boga.

Ἀλλ' ὅταν ἡ πρόνοια πρὸς ὃ βούλεται συνελαύνῃ τὰ πράγματα...³⁴⁹

„Ali kad Božja providnost usmjeri stvari onamo kamo želi...”

Τῆς δὲ προνοίας ἀγούσης τὸν Βασίλειον εὐμηχάνως πρὸς ὅπερ ἐβούλετο...³⁵⁰

„Božja providnost je vješto vodila Bazilija tamo gdje je željela...”

... καὶ δὴ θεοῦ συνεφαπτομένου τῆς βουλῆς καὶ τοῦ πράγματος... τὸν βασίλειον ὁ Βασίλειος περιτίθεται στέφανον, χειρὶ μὲν τοῦ τότε Μιχαὴλ βασιλεύοντος, ψήφῳ δὲ καὶ κρίσει Χριστοῦ τοῦ ἀεὶ βασιλεύοντος.³⁵¹

„I baš kad se Bog prihvatio nauma i djela..na Bazilija se stavlja carska kruna, rukom Mihaela koji je tada vladao, a glasom i odlukom Krista koji vječno vlada...”

... τὸν Βασίλειον θεία ψήφος σαφῶς ἦν ἡ ἐπὶ τὸ ἄρχειν καλέσασα...³⁵²

„Očito bijaše Božji glas taj koji je Bazilija pozvao na vlast...”

Τότε δέ, ἐπεὶ ἐπὶ τῶν τῆς ἀρχῆς οἰάκων ὑπὸ τῆς προνοίας προβιβασθεὶς ἐκάθισεν ὁ Βασίλειος...³⁵³

„I tada, kad je za kormilom vlasti stao Bazilije vođen Božjom providnošću...”

Sukladno Božjoj volji, spominje se proročanstvo prema kojem će potomak Arsaka postati carem.

... μετὰ τοσοῦτον χρόνον τὸν μεταξὺ ἐκ τῶν ἀπογόνων Ἀρσάκου μέλλει τις ἐπὶ τὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας σκῆπτρα ἀναβιβάζεσθαι.³⁵⁴

„Nakon toliko vremena u međuvremenu neki od Arsakovih potomaka namjerava biti uzdignut na vlast rimskog carstva...”

Onoga dana kad je Bazilije došao na mjesto vladara, u Konstantinopol su stigle vijesti o mnogim pobjedama i velikom broju oslobođenih kršćana:

... ὥσπερ ἐνδεικνυμένου θεοῦ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω τῶν Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων μεταβολήν...³⁵⁵

„Kao da Bog ukazuje na promjenu na bolje u rimskim državnim prilikama...”

³⁴⁹ *Vita Bas.*, 16, 16-17.

³⁵⁰ *Vita Bas.*, 18, 1-2.

³⁵¹ *Vita Bas.*, 18, 33-39.

³⁵² *Vita Bas.*, 20, 7-8.

³⁵³ *Vita Bas.*, 30, 1-2.

³⁵⁴ *Vita Bas.*, 19, 38-40.

³⁵⁵ *Vita Bas.*, 29, 2-3.

Božja providnost štitila je Bazilija i u opasnim trenucima. Mihaelov ujak cezar Barda iskazivao je zavist prema njemu, ali nije mogao ništa učiniti protiv Božje volje.

Ἐξ οὗ καὶ ὑφωρᾶτο καὶ ἐνήδρευεν ὁ Καῖσαρ ἀεὶ τὸν Βασίλειον, εἰ καὶ μηδὲν ἀκυρῶσαι ἠδύνατο τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ προκυρωθέντων βουλήματος.³⁵⁶

„Otađ je cezar gledao Bazilija prijekim okom i smještao mu zamke, iako nije mogao prekinuti ništa što je određeno Božjom voljom.“

Καὶ τότε μὲν οὕτως τὸ τοιοῦτον κῦμα ὑπὸ θεοῦ φρουρούμενος παρέδραμεν ὁ Βασίλειος.³⁵⁷

„I tada je tako Bazilije zaštićen od Boga izbjegao takvu oluju.“

Bog ga je blagoslovio s mnogo djece,³⁵⁸ pod vodstvom Božje providnosti upravljao je državom i državnim poslovima u razdobljima mira, vodio ratove i izvojevaio mnoge pobjede, kako on sam, tako i njegovi pomoćnici.

... καὶ πρὸς τὸν θεῖον ἐστηρίζετο φόβον καὶ πρὸς τὰ τοῦ θεοῦ δικαιώματα κατηθύνετο.³⁵⁹

„Učvršćivao se u strahu od Boga i upravljao se prema Božjem pravu...“

Οὕτω δὲ τὸν βίον αὐτοῦ ρυθμίζων καὶ τῆς θείας προνοίας τὴν οἰκείαν ἐξαρτῶν...³⁶⁰

„Tako uređujući život i vežući svoju uz Božju providnost...“

... ἀλλ' ὃ γε φιλόθεος βασιλεὺς ἐντελεῖς τοῦ ἔργου τοὺς μισθοὺς ἔνεκα τῆς σπουδῆς παρὰ θεοῦ ἀπολήψεσθαι ἔμελλεν.³⁶¹

„Ali bogoljubivi je car trebao dobiti punu nagradu od Boga zbog svoje marljivosti.“

2. 5. 1. 8. Usporedba careve vladavine s prethodnima

Usporedba s prethodnim carevima trebala bi slijediti neposredno prije epiloga. Menandar kaže da je neumjesno kuditi ih i potcjenjivati, već im se treba diviti a postojećeg cara isticati kao savršenog. Tu Porfirogenet ne slijedi Menandra u dvjema stvarima. Prvo, usporedba s prethodnim carem ne nalazi se na mjestu koje Menandar savjetuje, i drugo, Porfirogenet puno više kritizira Mihaela nego što bi to bilo dopušteno u carskom govoru.

³⁵⁶ *Vita Bas.*, 14, 23-25.

³⁵⁷ *Vita Bas.*, 15, 29-30.

³⁵⁸ *Vita Bas.*, 35.

³⁵⁹ *Vita Bas.*, 72, 26-27.

³⁶⁰ *Vita Bas.*, 72, 44-45.

³⁶¹ *Vita Bas.*, 95, 19-21.

O vladavini Mihaela III. kao i njegovu ubojstvu Porfirogenet nas izvještava prije πράξεις, ciljano izbjegavajući pripovijedati o događajima koji su, po kronološkom redoslijedu, prethodili Bazilijevu dolasku na vlast, kako bi otklonio ikakvu sumnju u Bazilijevu upletenost u ubojstvo.³⁶² S druge strane, kritiziranjem Mihaela postiže se kontrast u odnosu na Bazilija; Mihaelu nedostaju sve one osobine koje Bazilije posjeduje u izobilju i koje ga čine dobrim carem. Mihael krši zakone (pogl. 20. i 26.), Bazilije ih unaprjeđuje (pogl. 30., 31., 33.). Bog okreće leđa Mihaelu (pogl. 24.), ali štiti Bazilija itd.³⁶³ Mihael je zanemarivao državne poslove, bio je omražen od naroda i skupštine, dok su Bazilija svi podržavali i voljeli.

... ἐγίνοντο καταβολήσεις τε καὶ διαγογγυσμοὶ κατὰ τοῦ βασιλέως παρὰ τε τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ τοῦ πολιτεύματος καὶ παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν ὄντων ἐπὶ τῶν διοικήσεων καὶ μεταχειριζομένων τὰ πράγματα, ἔτι δὲ καὶ παρὰ τῶν στρατευμάτων καὶ παντὸς τοῦ πλήθους τοῦ ἀστικοῦ.³⁶⁴

„Nastale su optužbe i mrmljanja protiv cara od skupštine i državnih činovnika, i od svih koji su bili u državnoj upravi i obavljali države poslove, još i od vojske i čitavoga gradskog stanovništva.“

... καὶ παρὰ τε τῆς ἐντίμου βουλῆς καὶ τῶν ὑποβεβηκότων ταγμάτων καὶ παντὸς τοῦ στρατεύματος καὶ τοῦ ὄχλου τοῦ ἀστικοῦ ὁ καὶ πρὸ τούτου δι' ἱκετηρικῶν εὐχῶν ἐπιζητούμενος ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ Βασίλειος.³⁶⁵

„I Bazilije biva proglašen carem od časne skupštine i od podložnih vojnika i cijele vojske i od gradskog stanovništva, čovjek koji je i prije toga bio tražen kroz zaklinjanja i molitve.“

Svrha je Mihaelova *psogosa* pokazati kako je Mihael svojim lošim ponašanjem sebi presudio, dok je Baziliju bilo suđeno od Boga postati bizantskim carem.³⁶⁶

2. 5. 1. 9. Ἐπίλογος

³⁶² Van Hoof 2002: 168.

³⁶³ Van Hoof 2002: 169.

³⁶⁴ *Vita Bas.*, 18, 18-22.

³⁶⁵ *Vita Bas.*, 28, 2-5.

³⁶⁶ Van Hoof 2002: 168.

Prema Menandru, u epilogu treba spomenuti blagostanje u carstvu i njegovim gradovima, mir i vjeru u Boga. Epilog završava molitvom, da carstvo dugo potraje i da ga naslijede careva djeca i potomci.

U epilogu *Vita Bas.* nalazi se pohvalni sažetak upućen Baziliju, ali nedostaje završna molitva, umjesto koje Porfirogenet iznosi svoje zasluge za nastanak ovog djela.

2. 5. 2. Dodirne točke s historiografskim žanrom

Da je *Vita Bas.* možda bila zamišljena i kao povijesno djelo, na to nas upućuje sam naslov spisa - Ἱστορικὴ διήγησις τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων Βασιλείου τοῦ αἰοδίδιμου βασιλέως... („*Povijesno razlaganje života i djela slavnog cara Bazilija...*“), kao i još neka mjesta gdje Porfirogenet spominje termin ἱστορία. Pisac nas uvodi u djelo govoreći kako će pripovijedati „kroz usta vječne i besmrtnosti povijesti“ (διὰ τοῦ ἀειμνήστου καὶ ἀθανάτου τῆς ἱστορίας στόματος³⁶⁷), a pri kraju prvog poglavlja kaže da bi, ako još poživio, „mogao redom priložiti i povijest Bazilijevih potomaka sve do svojega vremena“ (ἴσως προσθῶμεν ἐχομένως καὶ τῆς ἄχρις ἡμῶν κατιούσης αὐτοῦ γενεᾶς τὴν ὅλην τῆς ἱστορίας ἀφήγησιν³⁶⁸). Nadalje, na početku 20. poglavlja, gdje je umetnut ekskurs o Mihaellovoj vladavini, Porfirogenet kaže da će „pustiti da se Bazilijeva povijest malo odmori“ (τὴν μὲν κατὰ τὸν βασιλέα Βασίλειον ἱστορίαν σχολάσαι ἐπὶ μικρόν³⁶⁹), da bi mogao ukratko ispriopovijedati o Mihaelovu životu i djelima. I u piščevoj namjeri da se prikažu čitav Bazilijev život i sva njegova djela, kako ih „ne bi odnijela rijeka zaborava“ (ὅσα μὴ τῆς λήθης παρεσύρη ρεύμασι³⁷⁰), također nalazimo historiografske impulse.

Sama kronološka struktura *Vita Bas.* također bi mogla odgovarati standardima historiografskog djela, budući da Porfirogenet priču počinje Bazilijevim pretcima, njegovim rođenjem, obrazovanjem te usponom na vlast sve do same smrti. Kronologije se držao i u pogledu πράξεις, kad je ispriopovijedao najprije Bazilijeva postignuća u miru, a zatim u ratu. Međutim, pisac se ne drži konstantno strogo kronološkog okvira tj. radnju strukturira i po drugim načelima, ovisno o potrebi. Tako je Bazilijeva postignuća u miru podijelio po temama (financijska politika, sudske reforme, crkvena pitanja, reforme zakona, građevinski pothvati,

³⁶⁷ *Vita Bas.*, 1, 2-3.

³⁶⁸ *Vita Bas.*, 1, 20-22.

³⁶⁹ *Vita Bas.*, 20, 2-3.

³⁷⁰ *Vita Bas.*, 102, 22.

misionarski rad i širenje kršćanstva), a postignuća u ratu prema geografskim cjelinama (ratovi na Istoku, ratovi na Zapadu) te taktici ratovanja (ratovi na kopnu, ratovi na moru).³⁷¹

Na još se nekim mjestima Porfirogenet svjesno ne drži kronologije, pa to i sam kaže. U 34. poglavlju, nakon što je opisao pobunu Simbatija i Georgija, pripovijeda o tome kako je Bazilije svoja dva najstarija sina, Konstantina i Leona, unaprijedio na više carske dužnosti, nakon čega 35. poglavlje posvećuje ostaloj Bazilijevoj djeci – sinovima Aleksandru i Stefanu te četirima kćerima. Na kraju tog poglavlja kaže da je tu priču mogao uklopiti i kasnije, ali objašnjava zašto nije tako postupio:

Ταῦτα δὲ εἰ καὶ τοῖς χρόνοις ὕστερον τυχὸν γέγονεν, ἀλλ' οὖν ἐνταῦθα κείσθω συνημμένα, ὥσπερ τῇ φύσει, οὕτω δὲ καὶ τῇ διηγήσει τῆς τετρακτύος τῶν ἀδελφῶν.³⁷²

„Iako bi to u vremenu bilo kasnije (sc. priča o Bazilijevim kćerima), ipak neka bude pridruženo ovdje, kao što je po prirodi, pripovijedanju o četvorici braće.“

Na početku izvještaja o Bazilijevim dobročiniteljima (poglavlja 73-77), gdje se govori o svećeniku iz samostana sv. Diomeda i Danelis, ženi s Peloponeza, Porfirogenet kaže da će o tim događajima pripovijedati sada, iako su se dogodili na početku Bazilijeve vladavine, budući da ih nikako nije mogao uklopiti na njima odgovarajuće mjesto s obzirom na vrijeme kad su se dogodili, jer je prije toga govorio o Bazilijevim ratnim postignućima.³⁷³ Na kraju tog izvještaja kaže:

Ταῦτα εἰ καὶ πολὺ τοῖς χρόνοις τὰ μὲν ἐτύγχανε πρότερα τῶν ἱστορουμένων κατὰ τὸ προκείμενον μέρος πραγμάτων τε καὶ καιρῶν, τὰ δὲ οὐκ ὀλίγον ὕστερον ... ἀλλ' ὁμως εἰς χάριν τῆς εἰρημένης γραδὸς καὶ ἔνδειξιν τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐγενείας αὐτῆς καὶ τῆς προαιρέσεως ἐνταῦθα κείσθω κατὰ παρέκβασιν.³⁷⁴

„Iako su se te stvari dogodile mnogo prije djela i događaja ispriповijedanih u ovom dijelu priče, a neke mnogo kasnije, ali se nisu činile važnima za priču, ipak ... neka ostanu ovdje kao digresija.“

I na kraju opisa Bazilijevih ratnih pohoda, car također kaže da se bitke nisu odvijale jedna za drugom kao što je prikazano u njegovu izvještaju. Te Konstantinove izjave pokazuju da je svjestan toga da ne poštuje uvijek stvarnu kronologiju događaja, iako se često stječe dojam da ju prati.³⁷⁵

³⁷¹ Van Hoof 2002: 171.

³⁷² *Vita Bas.*, 35, 13-16.

³⁷³ *Vita Bas.*, 73, 1-4.

³⁷⁴ *Vita Bas.*, 77, 18-23.

³⁷⁵ Van Hoof 2002: 172.

Εἰ δὲ μὴ συνημμέναι τοῖς χρόνοις ἀλλήλαις αἱ μάχαι ἐτύγχανον, ὥσπερ οὖν ἡ διήγησις, ἀλλ' ὅμως ἐπεὶ ὁ ἐκάστης πράξεως ἀκριβὴς ἡγνοεῖτο χρόνος, διὰ τοῦτο μίαν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τάξιν ἐδέξατο ἅπαντα..³⁷⁶

„Iako se ova djela ne podudaraju međusobno u vremenu, kao u izlaganju, ipak su sva u izvještaju prikazana u jednom slijedu, budući da nije bio poznat točan datum svakog djela.“

Stoga nas to što Porfirogenet u nekoliko navrata spominje termin *ιστορία* ne smije zavarati i navesti na zaključak da se ipak radi o povijesnom djelu. Još jedna stvar koja umanjuje njegovu povijesnu vjerodostojnost jest to da carski govor mora veličati careva dobra djela i isključiti sve elemente koji bi bili pogrdni ili negativni. U *Vita Bas.* Porfirogenet pripovijeda samo o onim stvarima u kojima bi Bazilije trebao služiti kao dobar primjer nasljedovanja, dok su negativni događaji iz Bazilijeva života prikazani veoma ublaženo. Time se automatski poništavaju standardi historijske objektivnosti.³⁷⁷ I sam pisac, u 47. poglavlju gdje opisuje Bazilijeve pohode na Siriju, kaže kako se ne drži uvijek u potpunosti istine.

Ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ ὁ χρόνος ἤδη ρεύσας διὰ μέσου πολλὺς τὰ καθ' ἕκαστα τῶν ἔργων διὰ τῆς μεταξὺ σιγῆς οἷον ἡμαύρωσε, καὶ οὔτε παρατάξεων τρόπους οὔτε προσβολῶν ἐφόδους οὔτε φαλάγγων ἐκτάσεις καὶ συστολὰς οὔτε στρατηγημάτων ἐπικαίρους χρήσεις εἰδέναι καὶ ἀπαγγέλλειν ἔχομεν, οὐκ ἔστι περὶ τὰ κατὰ μέρος ἐγχρονίζειν καὶ οἷον ἐμφιλοχωρεῖν, ἐξ ὧν πλατύνεται τὸ διήγημα..³⁷⁸

„I budući da vrijeme koje je u međuvremenu prošlo, kao da je zamračilo sva djela, kroz šutnju u međuvremenu, i ne možemo znati i izvijestiti niti o načinima bitaka, niti vrstama napada, niti rastezanju i stiskanju falanga, niti prikladnoj upotrebi ratnog lukavstva, nije bilo moguće zadržavati se i posvetiti više vremena pojedinačnim točkama, iz čega se gradi priča.“

Ako pođemo od početka, priča o Bazilijevim slavnim pretcima, točnije, Arsacima s očeve strane te Aleksandru Velikom s majčine, kao i čuda koja su se događala u njegovom

³⁷⁶ *Vita Bas.*, 71, 29-33.

³⁷⁷ Usp. Polyb., I, 14, 6: ... ἐξ ἱστορίας ἀναιρεθείσης τῆς ἀληθείας τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελὲς γίνεται διήγημα... („Ako se iz povijesti oduzme istina, ono što ostaje od nje je beskorisna priča.“); Polyb. X, 21: ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος ὁ τόπος, ὑπάρχων ἐγκωμιαστικός, ἀπῆται τὸν κεφαλαιώδη καὶ μετ' αὐξήσεως τῶν πράξεων ἀπολογισμόν, οὕτως ὁ τῆς ἱστορίας, κοινὸς ὢν ἐπαίνου καὶ ψόγου, ζητεῖ τὸν ἀληθῆ... („Kao što je pohvalni govor zahtijevao najznamenitije izlaganje uz veličanje djela, tako povijest, nepristrana prema pohvali i pokudi, traži istiniti izvještaj...“).

³⁷⁸ *Vita Bas.*, 47, 6-12.

djetinjstvu, zasigurno su potpuno neistiniti; jedino što je tu vjerodostojno jest da je Bazilije bio armenskog podrijetla i da je ili on, ili vjerojatnije njegov otac, bio neko vrijeme zarobljen u Bugarskoj.³⁷⁹ Priča o Bazilijevu slučajnom dolasku u Konstantinopol, kako bi iskušao sreću, također nije točna. Genezije³⁸⁰ nam donosi podatak da je Bazilije, u vrijeme kad je došao u Konstantinopol, sa ženine strane bio u rodbinskoj vezi s Konstantinom Maniakismom (možda je bio i njegov zet), djedom samoga Genezija, koji je bio istaknut na dvoru cara Teofila još dok je Bazilije bio dijete. Što se tiče Bazilijeva uspona na vlast, od velike je koristi usporedba s izvješćem Simeona Logoteta.³⁸¹ Sigurno je da je Bazilije ubio cezara Bardu kao i to da je sudjelovao u Mihaelovu ubojstvu, ali teško se može od riječi do riječi povjerovati u Mihaelov *psogos*. Izvještaj o Bazilijevoj djeci također je zbunjujući. Porfirogenet kaže da je njegov djed imao četiri kćeri, i da ih je posvetio Bogu na dar pa su postale Kristove nevjestice. To bi trebalo značiti da su sve ostale neudane, što opet ne odgovara istini. Vjerojatno je jedna od njih bila udana za Kristofora Magistra,³⁸² dok je druga, Helena, bila u braku s Artavasdom, koji je Baziliju pružao značajnu pomoć u pogibeljnim trenucima njegove karijere.³⁸³ Izvještaj o Bazilijevim vojnim pothvatima, koji je uglavnom točan (osim pohoda na Bari), s povijesnog nam je stajališta od velike važnosti, budući da je to jedini opis Bazilijevih bitaka u grčkim izvorima. Pri kraju djela, u 100. poglavlju, opisuje se Bazilijev sukob sa sinom Leonom, koji je nastao kao posljedica toga što je svećenik Sandabaren Bazilija uvjerio u to da ga vlastiti sin pokušava ubiti. Ta priča, na način kako ju je ispričao Porfirogenet, iz čega proizlazi da je Bazilije veoma naivno izigran, također nije baš uvjerljiva.³⁸⁴

Na kraju slijedi zaključak da *Vita Bas.* nije povijesno djelo i ne udovoljava standardima povijesnog djela. Iako se na početku stječe dojam da Porfirogenet piše povijest, forma carskoga govora, gdje je piscu dopušteno strukturirati radnju ne samo po kronologiji, nego i po drugim načelima, ovisno o potrebi, kao i preduvjet da se iznose samo pozitivne činjenice iz života osobe o kojoj se govori, poništavaju kriterije historiografije u pogledu objektivnosti. Porfirogenet na više mjesta priznaje da se svjesno ne drži kronologije, kao i da ne govori potpunu istinu. U analizi *Vita Bas.* kao carskoga govora, vidjeli smo da pisac pristupa događajima selektivno, opisujući pretjerano pohvalnim tonom epizode kojima može

³⁷⁹ Treadgold 1997: 455.

³⁸⁰ Genes., 110, 9-10, ed. Bonn.

³⁸¹ Sym. Log. 131, 7-132, ed. Wahlgren.

³⁸² Vidi str. 69.

³⁸³ AA. SS., Nov., vol. III, col. 882 D.

³⁸⁴ Jenkins 1954: 27-30.

stvoriti pozitivnu sliku o svom djedu, kao i ublažavajući negativne događaje iz njegova života. Ostaje pitanje, je li Porfirogenet znao pravu istinu, ali ju nije htio ispričati, ili ju nije znao, pa ju nije ni mogao napisati, iako je možda to htio.³⁸⁵

2. 5. 3. Dodirne točke s biografskim žanrom

Budući da *Vita Bas.* opisuje život jedne osobe, a u naslovu samog djela nalazi se riječ βίος (Ἱστορικὴ διήγησις τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων Βασιλείου...), nužno je razmotriti ulazi li ovo djelo i u okvire biografije. No, često je vrlo teško odrediti razliku između historiografskog i biografskog djela, pogotovo na osnovi opisa života jedne osobe kao jedinoga kriterija.³⁸⁶

Biography in antiquity was not a rigidly defined genre. *Bios* „life“ or *bioi* „lives“ could span a range of types of writing, from Plutarch's cradle-to-grave accounts of statesman to Chamaeleon's extravagant stories about literary figures, and even to Dicaearchus' ambitious *Life of Greece*. Consequently the boundaries with neighbouring genres – the encomium, the biographical novel on the model of Xenophon's *Cyropaedia*, the historical monograph on the deeds of a great man like Alexander the Great – are blurred and sometimes artificial. One should not think of a single „biographical genre“ with acknowledged conventions, but rather of a complicated picture of overlapping traditions, embracing works of varying form, style, length, and truthfulness.³⁸⁷

Uspoređujući *Vita Bas.* s Plutarhovim modelom biografije, Van Hoof zaključuje kako povjesničari i biografi ne biraju svoju građu po istim kriterijima.³⁸⁸ Tako Plutarh na početku svog djela *Vita Alexandris*, s kojim je Porfirogenet bio dobro upoznat³⁸⁹ i čije je dijelove možda uklopio u zbirku *De cerimoniis*,³⁹⁰ kaže da neće opisivati sva Aleksandrova i Cezarova djela, već će se kratko osvrnuti na većinu.

³⁸⁵ Van Hoof 2002: 172.

³⁸⁶ Van Hoof 2002: 173.

³⁸⁷ „Biography“, u *The Oxford Classical Dictionary*, ed. Simon Hornblower and Antony Spawforth, 3rd revised edition (Oxford: Oxford University Press, 2003), str. 241.

³⁸⁸ Van Hoof 2002: 174.

³⁸⁹ Jenkins 1954: 17.

³⁹⁰ *De Cerim.*, I, 515, 17-18, ed. Bonn.

Οὐτε γὰρ ἱστορίας γράφομεν, ἀλλὰ βίους, οὔτε ταῖς ἐπιφανεστάταις πράξεσι πάντως ἔνεστι δῆλωσις ἀρετῆς ἢ κακίας, ἀλλὰ πρᾶγμα βραχὺ πολλάκις καὶ ῥῆμα καὶ παιδιὰ τις ἔμφασιν ἤθους ἐποίησε μᾶλλον ἢ μάχαι μυριόνεκροι καὶ παρατάξεις αἱ μέγισται καὶ πολιορκίαι πόλεων.³⁹¹

„Jer ne opisujemo povijest, nego život, i svakako se ne nalazi dokaz vrline ili zlobe u najslavnijim djelima, nego često i male stvari, riječ i poneka šala pokazuju karakter više nego bitke s tisućama mrtvih, najveći bojni redovi i opsade gradova.“

To znači da Plutarh, opisujući djela i riječi, bira građu koja će pokazati karakter osobe o kojoj piše, što svakako uključuje i vrline i mane.³⁹²

... οὕτως ἡμῖν δοτέον εἰς τὰ τῆς ψυχῆς σημεῖα μᾶλλον ἐνδύεσθαι, καὶ διὰ τούτων εἰδοποιεῖν τὸν ἐκάστου βίον, ἑάσαντας ἑτέροις τὰ μεγέθη καὶ τοὺς ἀγῶνας.³⁹³

„Tako nam treba biti dopušteno prodrijeti do karakteristika duše, i pomoću njih prikazati život svakoga čovjeka, prepustivši drugima velika djela i bitke.“

U tom smislu *Vita Bas.* nikako ne odgovara Plutarhovoј definiciji biografije. Porfirogenet je, kako i sam kaže, opisao život i sva Bazilijeva djela, a kako je htio da njegov djed služi kao dobar primjer svojim potomcima, u priču je uvrstio samo ono što je pozitivno i vrijedno oponašanja. Stoga on ne bira građu da bi opisao karakter, niti prikazuje istodobno i mane i vrline, kao Plutarh.³⁹⁴

Porfirogenet i Plutarh se razlikuju i u njihovom osobnom vrednovanju subjekta. Porfirogenet veoma često Baziliju pripisuje pohvalne epitete i ne suzdržava se od nabranja Bazilijevih kvaliteta, dok Plutarh rijetko iznosi svoje mišljenje o subjektima i često prepušta čitateljima da sami iz nečijih djela izvuku vrline i mane. Još jedna značajna razlika među njima sastoji se u tretiranju drugih likova. Oba se autora usredotočuju na glavni subjekt, ali se pored njega pojavljuju i druge osobe. Kod Porfirogeneta, osim Mihaelova *psogosa* u poglavljima 20- 27, čija je svrha bila da se njegovim ocrnjivanjem stvori što veći kontrast u odnosu na Bazilijeve pozitivne osobine, ostali su likovi uglavnom samo ukratko spomenuti i iskorišteni za Bazilijevo veličanje, što naročito dolazi do izražaja u prikazu ratnih postignuća. S druge strane, Plutarh ravnopravno tretira i sporedne i glavne likove, prikazujući njihove mane i vrline.³⁹⁵

³⁹¹ Plut. *Alex.*, 1, 2.

³⁹² Van Hoof 2002: 175.

³⁹³ Plut. *Alex.*, 1, 3.

³⁹⁴ Van Hoof 2002: 175-176.

³⁹⁵ Van Hoof 2002: 176.

Plutarhov utjecaj na *Vita Bas.* u pogledu vokabulara, rasporeda povijesne građe te frazeoloških sličnosti razmatrao je Jenkins.³⁹⁶ Te sličnosti doista postoje, kako u jeziku i stilu, tako i u rasporedu građe, koja je i kod Plutarha i u *Vita Bas.* uglavnom kronološki strukturirana – od rođenja i podrijetla sve do same smrti (kao uostalom i u povjesnim djelima te carskom govoru).³⁹⁷ Prema Jenkinsu, opis Mihaelovih negativnih osobina direktno je posuđen iz Plutarhove *Vita Antonii* kao i izgubljene *Vita Neronis*.³⁹⁸ Van Hoof pak smatra da jezične i stilske sličnosti ne moraju nužno upućivati na to da je Porfirogenet izravno citirao Plutarha, već su prije odraz književnih i stilskih osobitosti toga doba kao i tadašnjeg obrazovanja.³⁹⁹ Za vrijeme vladavine Mihaela III., oko 855. godine, cezar Barda osnovao je školu Magnaura, koju je kasnije reorganizirao i unaprijedio Konstantin VII. Ondje se podučavala gramatika, filozofija i govorništvo, a proučavali su se i antički pisci, među kojima je sigurno bio i Plutarh.⁴⁰⁰ Na isti se način može objasniti i vidljivi utjecaj Izokrata u predgovoru *Theoph. Cont.*,⁴⁰¹ čija su djela zasigurno također bila uvrštena u osnove retoričkog obrazovanja u istoj školi.⁴⁰²

Pored Plutarhova modela biografije, antika je poznavala još jedan, Izokratov enkomij, za koji nam kao najbolji primjer može poslužiti *Euagora*, djelo koje je tada bilo zasigurno veoma poznato i utjecajno. Iako se ta dva tipa antičke biografije ne mogu strogo odvojiti, jer su oba utjecala jedan na drugi, ipak postoji važna razlika u koncepciji. Cilj Plutarhove biografije bio je edukativan i psihološki – prikazati osobnost subjekta pomnim izborom povijesne građe i anegdota, dok je cilj Izokratova enkomija više moralne i političke prirode, a ne povijesne – prikazati subjekt kao sliku savršenog vladara, koji će služiti narednim generacijama kao primjer divljenja i oponašanja, prilikom čega se podrazumijeva da iz opisa mora biti izuzeto sve što je negativno ili bezvrijedno. Uzimajući to u obzir, *Vita Bas.* se svakako može smatrati izvanrednim primjerkom Izokratova tipa enkomija odnosno

³⁹⁶ R. J. H. Jenkins, „Constantine VII's Portrait of Michael III“, *Académie Royale de Belgique. Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences Morales et Politiques*, 34 (1948), 71-77 (str. 72). Jenkins uspoređuje prikaz Mihaelovih negativnih kvaliteta s Plutarhovim Antonijem, tvrdeći da Porfirogenetov način njihova prikaza u više slučajeva pokazuje sličnost s Plutarhovim.

³⁹⁷ Van Hoof 2002: 177.

³⁹⁸ Jenkins 1954: 23.

³⁹⁹ Van Hoof 2002: 178.

⁴⁰⁰ „Education“, u *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. Alexander P. Kazhdan (New York-Oxford: Oxford University Press, 1991), str. 678.

⁴⁰¹ *Theoph. Cont.*, str. 3-5, ed. Bonn.

⁴⁰² Jenkins 1954: 16.

biografije.⁴⁰³ Izokratov utjecaj može se ondje uočiti i u pogledu forme. Tako digresija o vladavini Bazilijeva prethodnika Mihaela III. (pogl. 20-27) tj. *psogos* (pokuda koja služi tome da se opiše kako je stanje bilo loše prije vladavine glavnog lika) prethodi promjeni na bolje (μεταβολή πρὸς τὸ κρεῖττον), koja slijedi odmah nakon dolaska glavnog lika na vlast.⁴⁰⁴ Isti takav primjer nalazi se i u *Euagori*.

P. J. Alexander još je preciznije Bazilijevu biografiju svrstao u tip enkomija poznat pod nazivom βασιλικὸς λόγος. Proučavajući na koji se način sačuvao tradicionalni oblik antičke sekularne biografije, koji se ponovno pojavio u 10. stoljeću, zaključio je kako je poveznica mogla biti hagiografija, koja je preživjela kroz sva stoljeća od Prokopija iz Gaze (oko 465. - 528.) do Porfirogeneta.⁴⁰⁵ U stilističkoj usporedbi *Vita Bas.* s hagiografskim djelima, uočio je mnoge jezične i stilske paralele, koje se opet mogu pripisati činjenici da su pisci tih djela bili podučavani u istoj tradiciji antičke retorike i da obje vrste biografije vuku korijene iz grčko-rimske biografije.⁴⁰⁶

2. 6. Zaključna razmatranja

Pitanje datacije i autorstva *Vita Bas.* uglavnom ostaje neriješenim i prijepornim u znanstvenim krugovima, kao uostalom i drugih Porfirogenetovih djela. Čini se da 948. godina kao donja granica, koju je postavio Bury na temelju iskaza u 48. poglavlju gdje se spominje osvajanje Adate, nije u potpunosti čvrst oslonac, jer je Adata bila dvaput osvojena, 947.-948. od Leona Foke te 957. od Nikefora Foke. Jedina sigurna gornja granica bila bi 959. odnosno godina Porfirogenetove smrti. U literaturi se navodi 948.-950. kao godina nastanka Bazilijeva životopisa.

Većina starijih stručnjaka autorstvo spisa pripisuje osobno Porfirogenetu, dok su novija istraživanja pokazala sklonost razmatranju Porfirogenetova autorstva u sklopu književne produkcije 10. stoljeća, gdje je Porfirogenet oko sebe imao niz učenih pomoćnika i suradnika. Naizglednije bi stoga bilo smatrati da je car napisao uvodno poglavlje, koje je pisano u prvom licu i koje ga potvrđuje kao autora, dok je za ostatak spisa caru pružio spisateljske usluge neki od njegovih pomoćnika, kao što uostalom kaže i sam naslov djela.

⁴⁰³ Jenkins 1954: 20.

⁴⁰⁴ Jenkins 1954: 23.

⁴⁰⁵ Alexander 1940: 200.

⁴⁰⁶ Jenkins 1954: 22.

Analiza generičkih osobitosti pokazala je da *Vita Bas.* posjeduje karakteristike enkomija, historiografskog djela i biografije. Od toga bi najbliža bila enkomiju, ali ipak ne njegovu standardnom tipu kao što je npr. Izokratov *Euagora*, jer se ne stječe dojam da je to bio govor održan za posebnu priliku. U tom slučaju Van Hoof kao najprikladniji predlaže termin *enkomiastička biografija*.⁴⁰⁷ Po formi i sadržaju djelo slijedi shemu carskoga govora, kako je ustvrdio P. J. Alexander. U pogledu istinitosti i objektivnosti spis ne udovoljava standardima historijskog djela, iako Porfirogenet u nekoliko navrata kaže da piše povijest i strukturira građu uglavnom kronološki, čega se opet ne drži dosljedno. Što se tiče biografskog aspekta, vidjeli smo da taj pojam u antici pokriva nekoliko vrsta književnih djela, te da *Vita Bas.* nije isti tip biografije kao što je Plutarhova, iako opisuje život jedne osobe od rođenja do smrti.

Na kraju se još nameće pitanje zašto je Porfirogenet pisao o svom djedu te zašto je odabrao upravo formu carskoga govora. Ono je naročito opravdano ako se uzme u obzir da još jedno djelo pisano na njegov nalog pokriva isto vremensko razdoblje. Pored prvih četiriju knjiga kronike *Theoph. Cont.*, koje opisuju vladavine careva od 813. do 867., na koje se nadovezuje *Vita Bas.* kao V. knjiga (867.–886.), tu su i *Βασιλείαι* (813.–886.) autora koji se obično spominje pod imenom Josip Genezije.

Evidentno je da je Porfirogenetov cilj bio političke prirode: htio je sakriti činjenice da je njegov djed Bazilije bio niskog podrijetla, da je bio slabo obrazovan, te da je došao na vlast zahvaljujući ubojstvima cezara Barde i svog prethodnika Mihaela III., u kojima je osobno sudjelovao. Bazilijev je ugled trebao biti očišćen time što će se iskriviti istina, i upravo je to bio Genezijev zadatak, no on nije uspio ispuniti Porfirogenetovu nečasnu namjeru, jer unatoč falsificiranju podataka nije mogao zataškati ono što je već bilo poznato. Zato je Porfirogenet ponovno odlučio napisati djedovu biografiju, iako je bilo van njegove moći zaustaviti istinitu priču. Ni on u svojoj biografiji nije mogao ne spomenuti Bazilijevo sudjelovanje u ubojstvima, ali je Bazilijeva krivnja donekle ublažena okolnostima u kojima su se ubojstva dogodila, jer mu je bio ugrožen život.⁴⁰⁸

Porfirogenet je pripadao trećoj generaciji makedonske dinastije, koja se s Bazilijem na čelu ustoličila 867. godine.⁴⁰⁹ Nakon Bazilijeve smrti 886. godine, Porfirogenetov otac Leon VI. napisao je nadgrobni govor u čast svom ocu i majci Eudokiji Ingerini, čiju je kopiju među svojim spisima sigurno posjedovao i Porfirogenet. Eudokija Ingerina bila je Bazilijeva druga

⁴⁰⁷ Van Hoof 2002: 179.

⁴⁰⁸ Toynbee 1973: 582-591.

⁴⁰⁹ Treadgold 1997: 454-455.

žena, a ujedno i Mihaelova ljubavnica, zbog čega je Leon bio svjestan da je legitimitet njegova podrijetla bio upitan.⁴¹⁰ Bazilije je imao četiri sina, Konstantina, Leona, Aleksandra i Stefana. Najstariji sin Konstantin, iz prvog braka sa ženom Marijom, ujedno i njegov miljenik, umro je mlad 879. godine. Za Leona i najmlađeg Stefana se smatra da im je otac bio Mihael,⁴¹¹ no to nije sigurno, jer nema dokaza da je Mihael uopće imao djecu, budući da ih nije imao sa svojom ženom koja se također zvala Eudokia.⁴¹²

Nakon Konstantinove smrti Bazilije se okrutno ponašao prema Leonu, nasjeo je na lažnu priču da mu radi o glavi i bacio ga u tamnicu, ali takav se tretman ne mora nužno pripisati tomu da je Bazilije sumnjao da mu je Leon sin i da je zbog toga pokazivao tako različite osjećaje prema Konstantinu s jedne strane, i Leonu s druge. No sam je Leon nedokazanu sumnju u Bazilijevo očinstvo potkrijepio time što je, nakon Bazilijeve smrti, prvo ekshumirao Mihaelovo tijelo iz grobnice u Hrisopolisu i prenio ga uz carske počasti u sarkofag u crkvu sv. Apostola u Konstantinopolu, a ne svečano održao nadgrobni govor Baziliju u čast.⁴¹³ S ovakvom obiteljskom poviješću i njezinim skandalima, svjestan slabosti dinastije kojoj je i sam pripadao, Porfirogenet se nadao da će svojom verzijom priče promijeniti mišljenje drugih ljudi o začecima makedonske dinastije te potvrditi ne samo svoj već i legitimitet cijele svoje obitelji jednom zauvijek, i to je zasigurno bio jedan od najsnažnijih motiva koji ga je potakao da se prihvati pisanja djedova životopisa.⁴¹⁴

Jenkins upućuje na to da je Porfirogenet, kad je pisao *Vita Bas.*, imao namjeru prikazati svog djeda ponovnim utemeljiteljem i obnoviteljem Rimskog carstva, te da je pri opisu njegova života kao uzor imao cara Augusta – osnivača Rimskog carstva.⁴¹⁵ Zaključio je to na temelju usporedbe nekih dijelova *Vita Bas.* i fragmenata enkomija koji je grčki historičar Nikola iz Damaska (rođen oko 64. god. pr. Kr.) napisao u čast cara Augusta ubrzo nakon njegove smrti. Ti su fragmenti sačuvani samo u Porfirogenetovu djelu *Excerpta*,⁴¹⁶ i činjenica da ih je Porfirogenet čitao i uvrstio u svoju zbirku Jenkinsu daje potvrdu da je car

⁴¹⁰ Van Hoof 2002: 181; Toynbee 1973: 593-594.

⁴¹¹ Treadgold 1997: 455.

⁴¹² Toynbee 1973: 595.

⁴¹³ Toynbee 1973: 593-596.

⁴¹⁴ Van Hoof 2002: 181-182.

⁴¹⁵ Jenkins 1954: 23.

⁴¹⁶ *Excerpta historica iussu imperatoris Constantini Porphyrogeneti confecta*, II, 353-361, ed. Büttner-Wobst, Berlin, 1906; III, 33-58, ed. De Boor, Berlin, 1905.

htio prikazati Bazilija kao novog Augusta, iako djelo Nikole iz Damaska zasigurno nije bilo jedino koje je Porfirogenet imao kao model prilikom pisanja životopisa svoga djeda.⁴¹⁷

⁴¹⁷ Jenkins 1954: 26.

3. DE THEMATIBUS

3. 1. Naslov i sadržaj

U glavnim rukopisima naslov djela glasi:

Φιλοπόνημα Κωνσταντίνου βασιλέως υιοῦ Λέοντος περὶ τῶν θεμάτων τῶν ἀνηκόντων
τῇ βασιλείᾳ τῶν Ῥωμαίων

Πόθεν ἔσχον τὰς ὀνομασίας καὶ τί σημαίνουν αἱ τούτων προσηγορίαι καὶ ὅτι τὰ μὲν
αὐτῶν ἀρχαῖζουσι τὰ δὲ νέαν ἐκτήσαντο τὴν προσηγορίαν⁴¹⁸

"Marljivo djelo cara Konstantina, Leonova sina, o pokrajinama koje pripadaju
Rimskom carstvu, odakle dobiše imena i što znače njihovi nazivi i da jedne od njih
imaju starinski, a druge stekoše nov naziv."

Djelo je u skladu s tematikom podijeljeno u dvije knjige. U prvoj su u 17 poglavlja
opisane istočne odnosno maloazijske bizantske teme, a u drugoj u 12 poglavlja zapadne tj.
europske. U njima se govori o nastanku pokrajina, njihovim stanovnicima i pripadajućim
gradovima, te se tumače njihova imena mitološkim i etimološkim pojašnjenjima. U uvodu se
objašnjava postanak naziva *tema*.

I. knjiga:

1. Tema Anatolik
2. Tema Armenijak
3. Tema Trakesij
4. Tema Opsikij
5. Tema Optimat
6. Tema Bukelarij
7. Tema Paflagonija
8. Tema Haldija
9. Tema Mezopotamija
10. Tema Koloneja
11. Tema Sebasteja

⁴¹⁸ Costantino Porfirogenito, *De thematibus*, ed. Andrea Pertusi (Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1952), str. 7 i 59 (ubuduće će se ovo izdanje navoditi u skraćenom obliku *De them.*). Sam Pertusi, str. 13, pomišlja na to da je izvorni naslov spisa bio περὶ τῶν θεμάτων τῶν ἀνηκόντων τῇ βασιλείᾳ τῶν Ῥωμαίων κτλ., te da je Φιλοπόνημα Κωνσταντίνου βασιλέως υιοῦ Λέοντος naknadno dodano.

12. Tema Likand
13. Tema Seleukeja
14. Tema Kibireot
15. Tema Cipar
16. Tema Samos
17. Tema Egejsko more

II. knjiga

1. Tema Trakija
2. Tema Makedonija
3. Tema Strimon
4. Tema Solun (Tesalonika)
5. Tema Helada
6. Tema Peloponez
7. Tema Kefalonija
8. Tema Nikopol
9. Tema Drač (Dirahij)
10. Tema Sicilija
11. Tema Langobardija
12. Tema Herson

Spis se uglavnom temelji na antičkim i ranobizantskim izvorima, najčešće na Stefanu Bizantincu i Hijeroklu.⁴¹⁹ Stoga se u opisu tema odražava stanje carstva u 6. st., u vrijeme cara Justinijana I (527.-565.), čiji je suvremenik bio Hijeroklo, dok je podjela carstva na 17 istočnih i 12 zapadnih tema iz Porfirogenetova vremena,⁴²⁰ iako su neke teme koje su u to doba postojale u spisu izostavljene. Zbog autorovih često beskorisnih digresija i siromaštva geografskih i administrativnih podataka, neki su, preoštro sudeći, *De them.* smatrali od minimalne ili gotovo nikakve važnosti za administrativnu povijest Bizanta.⁴²¹ Međutim, ovaj spis, sačuvan u bizantskoj književnoj tradiciji kao jedini primjerak ove vrste, koju bismo

⁴¹⁹ Usp. *De them.*, str. 203-205 (Fontes et testimonia).

⁴²⁰ Rambaud 1870: 166; Krumbacher 1897: 253-254; Vogt 1908: VII; Moravcsik 1983: I/385.

⁴²¹ Usp. Vogt 1908: VII-VIII. Th. L. F. Tafel u *Constantinus Porphyrogenitus, De provinciis regni byzantini, lib. II, Europa* (Tubingae, 1847) = *Patrologia Graeca*, 113, col. 25-26, iako negoduje zbog Porfirogenetove značajne „socordia“ ili „inscitia“ što se tiče geografskog i povijesnog znanja, priznaje da je to jedini preostali dokument iz bizantske geografije, važan za Hijeroklov *Synekdemos* i *Ethnica* Stefana Bizantinca.

mogli nazvati zemljopisno-administrativnom,⁴²² ipak posjeduje svoju vrijednost, jer nam donosi važne podatke o geografiji i administraciji Bizantskog carstva u 9. i 10. st.⁴²³

3. 2. Rukopisna tradicija

Rukopisna je tradicija Porfirogenetovih djela siromašna, što ponajprije pokazuje da su to bili povjerljivi diplomatski dokumenti, kao i to da je tijekom vremena kod čitatelja vladao nedostatak interesa zbog pretežito dokumentarnoga karaktera tih djela. Tako i *De them.*, koje je do nas došlo u dvjema međusobno različitim glavnim redakcijama, dijeli istu sudbinu s ostalim djelima koja se pripisuju ovom bizantskom caru.⁴²⁴

Popis poznatih rukopisa:

R = *Cod. Vat. gr. 1065*, 12. st. (lib. I - ff. 7v–21r)

A = *Cod. Leid. B. Vulcanii gr. 56*, 14. st. (lib. I - ff. 103r-115r)

S = *Cod. Vat. gr. 1202*, 16. st. (lib. I - ff. 8r-21v)

G = *Cod. Athen. A. Kolyvas 199*, 18. st. (lib. I – ff. 2r-20v)

M = *Cod. Leid. B. Vulcanii gr. 7*, 16. st. (lib. I – ff. 2r-17r; lib. II – ff. 28v-34r)

P = *Cod. Leid. J. Scaligeri gr. 39*, 16. st. (lectiones in lib. I – ff. 63-64; lib. II – ff. 65v-74r)

C = *Cod. Paris. gr. 854*, 13. st. (lib. I. et II – ff. 105v-120r)⁴²⁵

Uz ovaj popis možemo navesti još i *Cod. Paris. gr. 1335 (K)* iz 14. st., koji na f. 14r sadrži fragment s imenima gradova na Cipru, te *Cod. Petropol. gr. 108*⁴²⁶ iz 12.-13. st., koji na ff. 129r i 130v također sadrži fragment iz *De them.*⁴²⁷

1. R = *Cod. Vat. gr. 1065*

Sastoji se od 103 folija, uvezan u karton prekriven pergamentom. Napisan je od tri ruke (*a*, foliji 1r-7r; *b*, foliji 7v-28v; *c*, foliji 29r-100v). Nemoguće je utvrditi kako je izgledala izvorna kompozicija svežnjeva, jer je kodeks teško oštećen od vlage i na nekim

⁴²² Pertusi koristi termin „geopolitički“ (*De them.*, str. 2).

⁴²³ *De them.*, str. 2-3; Vogt 1908: VII.

⁴²⁴ *De them.*, str. 3.

⁴²⁵ *De them.*, str. 3-4.

⁴²⁶ Usp. E. De Muralt, *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque impériale publique* (Petrograd, 1864), gdje stoji da se na folijima 129r i 130v nalazi fragment iz II. knjige *De thematibus*, pogl. 8, 1 i dalje te pogl. 10, 23-44.

⁴²⁷ *De them.*, str. 4.

mjestima od moljaca. Redoslijed prvih folija bio je pobrkan, što se može vidjeti i u *Cod. Vat. gr. 1202*, njegovoj izravnoj kopiji. Foliji idu slijedom 1, 6, 5, 3, 4, 2, 7. Iz bilješke na foliju cv doznajemo da ih je u red postavio Nicola Franco, grčki pisar iz Vatikanske knjižnice.⁴²⁸ Što se tiče datacije, J. Haury⁴²⁹ ga smješta u 13., a Gy. Moravcsik u 12. stoljeće.⁴³⁰

I. knjiga *De them.* obuhvaća folije 7v-21r. U rukopisu se naslov djela pojavljuje u sljedećem obliku: (f. 7v) φιλοπόνημα Κωνσταντίνου βασιλέως υιοῦ Λέοντος: - περὶ τῶν θεμάτων τῶν ἀνηκόντων τῇ βασιλείᾳ τῶν Ῥωμαίων πόθεν ἔσχον τὰς ὀνομασίας καὶ τί σημαίνουναι αἱ τούτων προσηγορίαι καὶ ὅτι τὰ μὲν αὐτῶν ἀχαΐζουσι (ἀρχ- corr. R²) τὰ δὲ νέαν ἐκτήσαντο τὴν προσηγορίαν. Tekst je na ponekim mjestima korigirala druga ruka, različita od *a*, *b*, *c*, s kraja 13. st., vjerojatno ista koja je na marginama folija 20v i 21r-v na dnu spisa dodala neka geografska pojašnjenja. Te korekcije otkrivaju da iza anonimnog ispravljača stoji učenjak koji je dobro poznao cijeli kodeks, jer su popunjene neke lakune.⁴³¹

2. A = *Cod. Leid. B. Vulcanii gr. 56*

Ovaj rukopis (137 folija) iz 14. st. je, prema Molhuysenu koji ga je opisao,⁴³² onaj poznati *codex Mechlinensis* kojeg spominje Vulcanius⁴³³ u svojem *editio princeps*. Po tom je rukopisu Vulcanius načinio svoj prijepis (nalazi se u *Cod. Leid. B. Vulcanii gr. 7*, foliji 2-17, koji je poslužio i Burckhardtu⁴³⁴ za njegovo izdanje).⁴³⁵ Sudbina rukopisa bila je sljedeća: mnogo godina ležao je u prašini u knjižnici engleskog liječnika Tome Klementa u gradu

⁴²⁸ *De them.*, str. 5.

⁴²⁹ Haury je na temelju ovog rukopisa izradio kritičko izdanje Prokopijeva djela *De aedificiis*. Usp. *Procopii Caesariensis opera omnia*, vol. III, 2, ed. Jacobus Haury (Lipsiae: B. G. Teubneri, 1913), gdje se u predgovoru na str. IV nalazi kratak opis ovog rukopisa. Sadržaj kodeksa opisan je ukratko i u katalogu rukopisa koji se nalazi u Vatikanskoj knjižnici (vol. I, f. 45), ali ne u potpunosti.

⁴³⁰ Moravcsik 1983: I, 385.

⁴³¹ *De them.*, str. 6-7.

⁴³² P. C. Molhuysen, *Bibliotheca Universitatis Leidensis, Codices manuscripti, I, Codices Vulcaniani* (Leiden 1910), str. 24.

⁴³³ B. Vulcanius, *ed. pr. lib. I*, 1588.

⁴³⁴ *Hieroclis Synecdemos. Accedunt fragmenta apud Constantinum Porphyrogenetum servata et nomina urbium mutata*, ed. Augustus Burckhardt (Lipsiae: B. G. Teubneri, 1893), str. X (ubuduće će se ovo izdanje navoditi u skraćenom obliku *Hieroclis Synecdemos*).

⁴³⁵ *De them.*, str. 9-10.

Mechlinia,⁴³⁶ zatim je ukraden prilikom zauzeća toga grada, nakon čega ga je otkupio sam Vulcanius.⁴³⁷

I. knjiga *De them.* obuhvaća folije 103r-115r. Unatoč Hauryjevu mišljenju da je rukopis A kopija izvornika vrlo sličnog onomu od kojeg je potekao rukopis R, Pertusi na osnovi lakuna na trima mjestima (pogl. 8, 4-5; pogl. 14, 27 i dalje; pogl. 15, 9 i dalje) koje se podudaraju u obama rukopisima zaključuje da je direktna kopija samoga R. Naslovi pojedinih poglavlja u A ponekad su znatno drugačiji od onih u R, no ne pripadaju istoj ruci koja je napisala tekst, nego ih je dodala novija ruka, možda ista ona koja je napisala i neke bilješke na marginama. Ne može se pouzdano zaključiti radi li se o Vulcaniusovoj ruci, jer se neki naslovi razlikuju od onih u njegovu izdanju. Pertusi smatra da je sumnjiv i naslov spisa, koji su urednici složno prihvatili, također zbog novije ruke. Prema njemu, onaj koji je dodao naslovu τοῦ σοφωτάτου βασιλέως κωνσταντίνου πορφυρογεννήτου περὶ τῶν θεμάτων, nije obratio pozornost na to da su pravi naslov spisa bile početne riječi περὶ τῶν θεμάτων τῶν ἀνηκόντων τῇ βασιλείᾳ τῶν Ῥωμαίων, πόθεν κτλ.⁴³⁸

3. S = *Cod. Vat. gr. 1202*

Datira se u drugu polovicu 16. st. Radi se bez sumnje o direktnoj kopiji *Vat. gr. 1065*, izrađenoj u Vatikanskoj knjižnici. Još nije otkriveno o čijoj se ruci radi, koja je transkribirala i ostale rukopise (*Vat. gr. 1195, 1197, 1203, 1205* – djelomično, i *Vat. gr. 1206* – samo neke folije), ali svakako je to bila osoba iz Vatikanske knjižnice zadužena za prepisivanje oštećenih rukopisa. I. knjiga *De them.* nalazi se na folijima 8r-21v. Rukopis je pun pravopisnih grešaka, mnoge su riječi pogrešno prepisane, ispušteni su dijelovi rečenica kao posljedica bilo homeoteleuta bilo homeoarkta, a ima i mnogo ponavljanja zbog nepažnje prepisivača.⁴³⁹

4. G = *Cod. Athen. A. Kolyvas 199*

Potječe iz 18. st.,⁴⁴⁰ nalazi se u muzeju Loverdos u Ateni. I. knjiga *De them.* obuhvaća folije 2r-20v. Ima još manju vrijednost od rukopisa S.⁴⁴¹

⁴³⁶ Današnji Mechelen u Belgiji.

⁴³⁷ Vulcaniusov predgovor u *Patrologia Graeca*, 113, col. 10-11.

⁴³⁸ *De them.*, str. 10, 12-13.

⁴³⁹ *De them.*, str. 13-14.

⁴⁴⁰ Opis rukopisa vidi kod S. P. Lambros, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῶν ἐν Ἀθῆναις βιβλιοθηκῶν πλὴν τῆς Ἑθνικῆς. Γ'. Κώδικες τῆς βιβλιοθήκης Ἀλεξίου Κολυβά, Νέος Ἑλληνομνήμων, 16 (1922), str. 112.

⁴⁴¹ *De them.*, str. 15.

5. M = *Cod. Leid. B. Vulcanii gr. 7*

Rukopis s kraja 16. st., sastoji se od 67 folija. Na folijima 2r-17r nalazi se I. knjiga *De them.*, koju je Vulcanius prepisao iz rukopisa A.⁴⁴² Kopija je brižljivo izrađena i jasno napisana.⁴⁴³ Na folijima 28v-34r nalazi se II. knjiga *De them.*, kopija rukopisa P.⁴⁴⁴

6. P = *Cod. Leid. J. Scaligeri gr. 39*

Rukopis P zbirka je različitih spisa koje je Scaliger dao zajedno uvezati, s kraja 16. st. Na folijima 63-64 nalaze se „variae lectiones in Constantini Porphyrogenetae de thematibus libro I, ex Cod. Paris. 854 ad edit. Vulcanianam 1588.“⁴⁴⁵ Deveti se svežanj (foliji 65v-74r) sastoji od kopije II. knjige *De them.* (s kraja 16. st.). Nemarni je prepisivač počinio veliki broj grešaka. Tu i tamo uočava se ruka Pierrea Pithoua, koji je dodao neke bilješke i ispravke. Ovaj se dio u potpunosti podudara s rukopisom C što se tiče teksta i grafije, kao i grešaka prouzročenih nemarnošću prepisivača.⁴⁴⁶

7. C = *Cod. Paris. gr. 854*

Iz 13. st., sastoji se od 422 folija. Napisan je od različitih ruku; od folija 51r počinje ruka koja je transkribirala i *De them.*, tj. od Palefatova djela *De incredibilibus*, i čini se da završava na foliju 120v, gdje je i završetak *De them.* Ovaj rukopis, čiji je sadržaj pretežno teološkoga karaktera, vjerojatno je pripadao nekom učenjaku, međutim, u njemu ne nalazimo ništa što bi moglo reći nešto više o njegovu nastanku ili tko ga je posjedovao. Sigurno je jedino da dolazi iz zbirke kardinala Ridolfija, nećaka pape Leona X., da ga je nakon njegovi smrti kupio Pietro Strozzi, i da je nakon njegove smrti 20. lipnja 1558. pripao njegovoj rođakinji Caterini de' Medici. Nakon njezine smrti 1589., zajedno s ostalih 800 rukopisa, postao je dio fonda knjižnice poznatog Pierrea Pithoua.⁴⁴⁷ I. i II. knjiga *De them.* nalaze se na folijima 105v-120r.⁴⁴⁸

⁴⁴² Molhuysen 1910: 4; *Hieroclis Synecdemus*, str. X.

⁴⁴³ *De them.*, str. 15.

⁴⁴⁴ *De them.*, str. 17.

⁴⁴⁵ Molhuysen 1910: 11-12.

⁴⁴⁶ *De them.*, str. 15, 17.

⁴⁴⁷ Pierre Pithou (1539-1596), francuski odvjetnik i učenjak. Njegova vrijedna knjižnica, osobito bogata rukopisima, u većem je dijelu prenesena u Bibliothèque Nationale u Parizu.

⁴⁴⁸ *De them.*, str. 15-16.

3. 3. Dvije glavne redakcije R i C

Dva osnovna i najvažnija rukopisa su rukopis R koji sadrži samo I. knjigu, i rukopis C koji obuhvaća I. i II. knjigu tj. cijelo djelo. Promatrajući njihove naslove, uočljivo je da se naslov iz rukopisa C razlikuje u sljedećim dvjema točkama:

a) apelativ βασιλεύς odnosi se na Leona, uz čije ime stoji također i σοφός, a ne na Konstantina

b) εἰ δοκεῖ premješteno je ispred πρῶτον μὲν οὖν τοῦ καλουμένου Ἀνατολικοῦ⁴⁴⁹

Na kraju I. knjige, na foliju 115r stoji ἐνταῦθα τὰ τῆς δύσεως θέματα ἡγουν τῆς Ἑυρώπης, nakon čega počinje II. knjiga riječima Πρῶτον θέμα τὸ ἐπὶ τῆς δύσεως, κτλ. Po tome je Pertusi zaključio kako je anonimni nastavljivač, pozivajući se na formulu s početka I. knjige ἐνταῦθα τῆς Ἀνατολῆς θέματα ἡγουν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, dovršio spis na svoj način, lažno podastirući pod Porfirogenetovo ime svoje osobno djelo. Dodatan mu je argument i to da rukopis R, u kojem se nalazi samo I. knjiga, ne daje ni najmanjeg traga sumnji da je djelo bilo nedovršeno.⁴⁵⁰

U rukopisu C uočava se sustavno nastojanje za depersonalizacijom Porfirogenetova spisa. Tamo gdje su u I. knjizi spomenuti Bazilije i Leon, Porfirogenetovi djed i otac, prerađivač je izbacio riječ „otac“ i „djed“ i zamijenio ih općenitijim izrazima.⁴⁵¹

	R	C
IX, 3	τοῦ μακαρίου καὶ ἁγίου πατρός μου Λέοντος	Λέοντος τοῦ ἀοιδίμου καὶ σοφωτάτου ἐν βασιλεῦσι
X, 10	ὁ ἐμὸς πάππος κύριος Βασίλειος	Βασίλειος ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς
XII, 2	τοῦ μακαρίτου καὶ ἁγίου μου πατρός	Λέοντος τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως
XII, 8	τὸν μακαρίτην καὶ ἁγίόν μου πατέρα	Λέοντα τὸν ἀοίδιμον βασιλέα
XII, 14	τοῦ μακαρίου μου πατρός	τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως
XII, 46-47	τοῦ μακαρίου μου πατρός	Λέοντος τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως

⁴⁴⁹ *De them.*, str. 18.

⁴⁵⁰ *De them.*, str. 18.

⁴⁵¹ *De them.*, str. 21.

XII, 48	τοῦ ἐμοῦ πατρός	τοῦ σοφοῦ βασιλέως
XV, 21-22	ἐν βασιλεῦσι ὁ ἐμὸς πάππος Βασίλειος	ὁ ἀοίδιμος ἐν βασιλεῦσι Βασίλειος

Jedan od razloga depersonalizacije mogao je biti taj da anonimni prerađivač nije imao hrabrosti predstavljati se unukom ili sinom tako velikih careva. Vrlo je vjerojatno da je ta ista osoba sastavila II. knjigu, u kojoj uz Bazilijevo i Leonovo ime nigdje nisu upotrijebljeni apelativi „djed“ i „otac“.⁴⁵²

Pri proučavanju I. knjige Pertusi je uspoređujući rukopis R, korekcije u rukopisu R (označeno R²) i rukopis C izdvojio tri kategorije:

1. Izmjene u C nepotvrđene u R i R²

Na nekim mjestima u rukopisu C nalazimo izmjene i dodatke koji nisu potvrđeni u redakciji R, za koje Pertusi smatra da potječu od učene ruke (praef. 5-6 – dodano ἐλέγετο Κεραινοβόλος; I, 1, 27-28 – dodano καὶ ἑκατονταρχίας καὶ πεντηκονταρχίας; I, 3, 40 – popisu od 20 gradova u sastavu teme Trakesij dodan je εἰκοστή πρώτη Φιλαδέλφεια; I, 5, 5-6 – dodano μετὰ τοῦ λαοῦ; I, 15, 3 – popisu od 13 gradova u sastavu teme Cipar dodani su još Κούριον i Νέμευος; I, 17, 26 – dodano Διονύσιος).⁴⁵³

2. Dodaci i varijante u R² potvrđeni ili nepotvrđeni u C

Iz usporedbe korekcija u R² s C proizlazi da korektor rukopisa R nije imao rukopis identičan onomu C (Pertusi je nabrojao oko 400 različitih čitanja). Iako se veliki broj korekcija podudara, ostaje pitanje zašto je izvršio samo neke, a zanemario druge, također važne. Zato Pertusi zaključuje da je posrednik između R i R² morao biti rukopis koji je bio potpuniji od R, ali to zasigurno nije bio izvornik rukopisa C.⁴⁵⁴

3. Varijante u C nepotvrđene u R i R²

U rukopisu C kod imena mnogih gradova uočene su korekcije suprotne Porfirogenetovu arheološkom ukusu (npr. I, 2, 62 τὰ Θέρμα R : τὰ Θερμά C; I, 2, 64 Μωκισσός R : Μωκισός C; I, 3, 38 Στρατονίκη R : Στρατονίκια C; I, 3, 38 Ἀλάβανδα R : Ἀλάβανδος C – nepotvrđeni oblik; I, 3, 39 Ἀλίνδα R : Ἀλίνδος C – nepotvrđeni oblik; I, 4, 28 Κοτυάειον R : Κοτυάιον C; I, 4, 28 Δορυλάειον R : Δορυλάϊον C; I, 4, 29 Μηδάειον R : Μιδάϊον C; I, 5, 18 Σάγαρις R : Σαγγάριος C; I, 8, 5 Συσπειρίτης R : Συρίτης C). Ondje gdje je Porfirogenet zbog svog ukusa ili površnog znanja upotrijebio posebne oblike imena gradova, prerađivač ih je zamijenio uobičajenijima. Na onim pak mjestima gdje prerađivač značajno odstupa od

⁴⁵² *De them.*, str. 20-21.

⁴⁵³ *De them.*, str. 21-25.

⁴⁵⁴ *De them.*, str. 25.

Porfirogeneta, počinjene su greške kao posljedica pogrešne leksije (npr. I, 2, 14 Ταύρου Ταυρικὴν R : Ταυρωνικὴν C; I, 4, 20 Μηροῦ R : Μικροῦ C; I, 6, 23 Μαρυανδηνοί R : Βαρυανδηνοί C; I, 13, 19 Διοκαισάρεια R : Καισάρεια C; I, 14, 36 Ποδάλειαν R : Πανδάλειαν C; I, 15, 9 Κινύρου R : Κιόρου C; I, 15, 20 Ἀβουβάχαρος R : ὁ Βουβάραχος C; I, 16, 1 Ἀγκαίου R : Ἀγηαίου C). Pored toga, prerađivač se nije ustručavao niti izvršiti gramatičke i stilske korekcije u čitavoj I. knjizi, kojih je Pertusi nabrojao oko 200. Ondje gdje je prerađivač utvrdio da gramatika ili smisao ne odgovaraju njegovim pogledima, ili gdje mu se tekst učinio nerazumljivim, po potrebi je ispravio ili izmijenio brojeve i vremena kod glagola, prefikse kod glagola, upotrebu prijedloga, deklinaciju imenica, pridjeva, vlastitih imena, zamjenica, pojednostavio naslove, izmijenio red riječi, ubacio pojašnjenja, izbacio ili dodao članove, čestice, enklitike itd.⁴⁵⁵

II. se knjiga ovog spisa nema s čim usporediti, budući da je sačuvana samo u rukopisu C. Već je Honigmann,⁴⁵⁶ proučavajući Hijerokla kao Porfirogenetov izvor, shvatio da je na nekim mjestima tekst uistinu nerazumljiv. Jedno od takvih mjesta nalazi se u prvom poglavlju, gdje autor tvrdi da je Trakija dobila ime po kralju Traku, te dodaje da su se Tračani kao nasljednici mitskog Dolonka, sina nimfe Titanide i Krona, u starini nazivali i Dolonkima. Nakon toga slijedi:

Μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ *** τὸ τῶν Δολόγκων ἔθνος τῇ Θράκῃ συναριθμῶν. Ἱεροκλῆς <δὲ> ὁ γραμματικὸς ὁ γράψας τὸν Συνέκδημον *** λέγων οὕτως· «εἰσὶν αἱ πᾶσαι ἐπαρχίαι καὶ πόλεις, αἱ ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων διοικούμεναι τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπαρχίαι μὲν ξδ´, πόλεις <δὲ> ἄλε´».⁴⁵⁷

„Svjedoči pričom i *** da se narod Dolonka ubraja u Trakiju. A Hijeroklo gramatičar, onaj koji je napisao Συνέκδημον *** govoreći ovako: „Od eparhija i gradova kojima upravlja rimski car u Konstantinopolu, eparhija je ukupno 64 a gradova 935“.“

Iz ovog odlomka proizlazi da je autor htio opisati pripadnost Dolonka Trakiji Hijeroklovom tvrdnjom da su pod vlašću rimskog cara 64 eparhije i 935 gradova, što nema smisla. Pertusi je, pretpostavivši da se tu radi o dvostrukoj lakuni, gdje je red preskočen zbog homeoteleuta, rekonstruirao tekst na ovaj način:

Μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ <Στέφανος ὁ γραμματικὸς ὁ γράψας τὰ Ἐθνικά> τὸ τῶν Δολόγκων ἔθνος τῇ Θράκῃ συναριθμῶν. Ἱεροκλῆς <δὲ> ὁ γραμματικὸς ὁ γράψας τὸν

⁴⁵⁵ *De them.*, str. 29-30.

⁴⁵⁶ Usp. *Le Synekdomos d' Hiérôklès et l' opusculé géographique de Georges de Chypre*, ed. Ernst Honigmann, (Bruxelles: Institut de philologie et d'histoire orientales et slaves, 1939), str. 7 col. I.

⁴⁵⁷ *De them.*, II, 1, 34-39.

Συνέκδημον <πάσας τὰς πόλεις τῇ Κωνσταντινουπόλει συντάττει> λέγων οὕτως·
«εἰσὶν αἱ πᾶσαι ἐπαρχίαι καὶ πόλεις, αἱ ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων διοικούμεναι
τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπαρχίαι μὲν ξδ', πόλεις <δὲ> ᾗλε'».

„Svjedoči pričom i Stefan gramatičar, onaj koji je napisao Ἐθνικὰ, da se narod
Dolonka ubraja u Trakiju. A Hijeroklo gramatičar, onaj koji je napisao Συνέκδημον,
sve gradove Konstantinopolu dodijeljuje, govoreći ovako: „Od eparhija i gradova
kojima upravlja rimski car u Konstantinopolu, eparhija je ukupno 64 a gradova
935“^{.458}

Lakuna na početku teme Langobardije također je vjerojatno nastala iz istog razloga:

Ἡ δὲ Λαγοβαρδία διισοῖς ὀνόμασι κέκληται· παρὰ μὲν τισι Λογγιβαρβία, τουτέστι
πολυγένεια· παρὰ δέ τισι Λαγοβαρδία, ὥς [πολυγένεια] <***>.⁴⁵⁹

„Langobardija se naziva dvama imenima: kod nekih Longibardija, tj. mnogobradata;
kod nekih Lagobardija, kao <***>.

Na osnovi ovih lakuna Pertusi je zaključio da je rukopis C kopija starijeg izgubljenog
originala koji je morao bio napisan kurzivnom minuskulom. Dodatan argument toj tvrdnji
nalazi se u II, 1, 54 - u rukopisu C stoji Κμιμόντου umjesto Ἡμιμόντου kao što je kod
Hijerokla (635, 9), gdje je pogreška nastala zamjenom η i κ, što se lako može dogoditi u
minuskuli.⁴⁶⁰

Lakuna koja se nalazi na kraju 12. poglavlja odnosno na kraju zapadnih tema, koju je
moguće popuniti prema Stefanu Bizantincu, vjerojatno nije postojala u originalu, jer se u C (f.
120r) jasno vidi da je tekst prekinut i nije više nastavljen.⁴⁶¹

3. 4. Razlike između I. i II. knjige

Pored već spomenutog sustavnog ispuštanja obiteljskih veza Bazilija I. i Leona VI. s
Konstantinom u II. knjizi, Pertusi je u odnosu na I. knjigu uočio još neke bitne razlike koje bi
mogle upućivati na različite autore. Glavna vrela na kojima se temelji *De them.* su Hijeroklo i
Stefan Bizantinac, ali postoji duboka razlika u njihovoj upotrebi između I. i II. knjige. U I. se
knjizi ni jedan ni drugi autor nigdje ne spominju, iako nije nedostajalo prigode, dok su u II.

⁴⁵⁸ *De them.*, str. 31-32.

⁴⁵⁹ *De them.*, II, 11, 1-3.

⁴⁶⁰ *De them.*, str. 33.

⁴⁶¹ *De them.*, str. 33-34.

knjizi njihovi citati najzastupljeniji.⁴⁶² Razliku su primijetili i stariji istraživači. Tako već Burckhardt u predgovoru izdanja Hijeroklova djela Συνέκδημος, uspoređujući popise gradova, kaže:

Iam quae ratio inter Constantini libros de thematibus Hieroclemque intercedat accuratius examinemus. Facile enim inuenies, imperatorem auctoris verba licentius saepe et suo arbitratu reddidisse. Atque primum de altero thematum libro disputabimus, in quo ipsius Hieroclis quater Constantinus mentionem facit.... Longe aliter res in primo Constantini libro se habet. Ibi enim Hieroclis omnino nulla fit mentio.⁴⁶³

Također i Tafel:

Ceterum ipse liber primus, exceptis paucis, multo melius se habet quam secundus... Id quod maxime cadit in librum secundum, incredibili socordia scriptum; aut meliora eius factorum iniquitas abstraxit, exceptis, ut dixi, ultimis capitibus, ubi scriptor immunis erat a recoctione Hieroclea.⁴⁶⁴

Hijeroklo je u II. knjizi vjerno citiran u poglavljima o Trakiji, Makedoniji, Solunu, Heladi, Peloponezu, Nikopolu i Draču. Međutim, iako je Hijeroklovo geografsko djelo temeljno i za I. knjigu (Porfirogenet ga zasigurno slijedi u temama Armenijakon, Bukelarij, Paflagonija i Opsikion), ovdje je taj izvor upotrijebljen na dosta drugačiji način tj. mnogo slobodnije (osobito u temama Trakesij, Opsikij, Seleukeja, Kibireot). Slično je i sa Stefanom Bizantincem. Jedino mjesto u I. knjizi gdje se može naslutiti da je Porfirogenet podatke preuzeo iz njegova djela nalazi se u 15. poglavlju o eparhiji Cipar, dok u II. knjizi ima najmanje 12 mjesta u kojima je autor upotrijebio ovaj izvor.⁴⁶⁵

I. i II. knjiga ovog spisa međusobno se razlikuju i po pitanju geografskih pogrešaka i nedosljednosti. One su, po Pertusijevu mišljenju, u I. knjizi opravdane nedovoljnim saznanjima o istočnim područjima u Porfirogenetovo doba. U II. su knjizi te pogreške osjetno teže, po čemu bi se moglo zaključiti da su izvori kojima je Porfirogenet raspolagao bili siromašniji i manjkavi. No, ako se uzme u obzir da su $\frac{3}{4}$ *De adm. imp.* posvećene upravo tom dijelu Europe i područjima koja su bila u rukama slavenskih naroda, čudno je da je

⁴⁶² *De them.*, str. 34.

⁴⁶³ *Hieroclis Synecdemos*, str. XXXI-XXXII.

⁴⁶⁴ Tafel, *Patrologia Graeca*, 113, col. 16 i 26.

⁴⁶⁵ *De them.*, str. 35-36.

Porfirogenet mogao počinuti tako ozbiljne greške, i da su ponekad podaci u *De them.* u kontradikciji s onima u *De adm. imp.*⁴⁶⁶

Duboka razlika u načinu upotrebe glavnih izvora između dviju knjiga, osjetno teže geografske pogreške u II. knjizi te ispuštanje apelativa „otac“ i „djed“ uz imena Leona VI. i Bazilija I. u njoj, Pertusiju su odlučujući argumenti za pretpostavku da ju je sastavio drugi autor.⁴⁶⁷

Ostrogorski u Pertusijevu ustrajnom pokušavanju da dokaže razliku između dviju knjiga, posljedica čega bi bili i različiti autori, ne vidi dovoljno čvrste dokaze. Što se tiče rodbinskih naslova, u rukopisu C se carske titule koriste jednako u objema knjigama, iz čega Ostrogorski izvodi zaključak da se radi o razlici između dva prijepisa R i C, a ne između I. i II. knjige. No spominje i važan podatak, da se u *De adm. imp.* i *De cerim.* Leon VI. i Basilije I. navode na isti način kao u rukopisu C.⁴⁶⁸ Ni u pogledu upotrebe glavnih izvora ne vidi veliku razliku već, dapače, veliku sličnost, jer su Hijeroklo i Stefan Bizantinac najčešće korišteni izvori i u I. i u II. knjizi, bilo da su izričito navedeni ili ne (Hijeroklo je u II. knjizi imenom naveden 4 puta, a upotrijebljen na još 14 mjesta bez neposrednog spominjanja; Stefan Bizantinac naveden je na jednom, a korišten na još 7 mjesta).⁴⁶⁹ U objema knjigama ima i drugih zajedničkih izvora kao što su Strabon, Dionizije Perieget, Nikola iz Damaska (koji se navode imenom i u I. i u II. knjizi), ili Agatije, čiji su epigrami citirani na vrlo sličan način i u prvom i u drugom dijelu.⁴⁷⁰ Konačno, još jednu potvrdu u prilog sličnosti između obiju knjiga kao i jedinstva njihova autora Ostrogorski nalazi u tome što se epiteti *ὁ καλός τε καὶ ἀγαθὸς βασιλεύς*, dani Romanu I. Lekapenu (920.-944.), jednako koriste u objema knjigama (I, 13, 12; II, 6, 4).⁴⁷¹

3. 5. Datacija i autorstvo

⁴⁶⁶ *De them.*, str. 37-38.

⁴⁶⁷ *De them.*, str. 21, 37-38.

⁴⁶⁸ Georgije Ostrogorski, „O datumu sastavljanja spisa o temama i vremenu stvaranja prvih tema u Maloj Aziji“, u *Iz vizantijske istorije, istoriografije i prosopografije*. Sabrana dela Georgija Ostrogorskog, knj. 3 (Beograd 1969), str. 91.

⁴⁶⁹ Vidi *De them.*, str. 203-205 (Fontes et testimonia).

⁴⁷⁰ Ostrogorski 1969: 92.

⁴⁷¹ Ostrogorski 1969: 95.

Većina se dosadašnjih izdavača (Vulcanius, Morellus, Meursius, Bandurius, Bekker, Tafel, Burckhardt) kao i znanstvenika koji su proučavali Porfirogenetova djela (Rambaud, Krumbacher, Bury, Vogt, Moravcsik, Ostrogorski, Lemerle, Hunger⁴⁷²) slaže držeći da je djelo u cjelini Porfirogenetovo. Suglasni su i oko toga da je ovaj spis Porfirogenetov najraniji književni proizvod, nastao između 934. i 944. O datumu sastavljanja spisa prvi opširnije govori Rambaud, pripisujući Porfirogenetovoj mladosti i nedostatku iskustva i političkih stavova nesavršenost spisa te njegov kompilacijski karakter.⁴⁷³ Moravcsik smatra da je spis plod geografskih proučavanja u carevoj mladosti.⁴⁷⁴ *Terminus post quem* određen je spomenom teme Seleukeje (I, 13, 9-14) kao "nedavno" stvorene od Romana I. (920.-944.), a još sigurniji oslonac daje primjedba o Melijasu, prvom strategu Likanda, kao „nedavno umrlom“ (I, 12, 9-10), dok je taj isti Melijas 934. u vrijeme zauzeća Melitene još bio na čelu armenskog odreda u Kurkuasovoj vojsci.⁴⁷⁵ Epiteti „dobar i čestit car“ (ὁ καλὸς τε καὶ ἀγαθὸς βασιλεὺς⁴⁷⁶), pripisani Romanu, trebali bi svjedočiti o tome da je on živ i još uvijek na vlasti, za razliku od atributa „blaženi“ (μακαρίτης) koji je upotrijebljen u *De adm. imp.*, sastavljenom nakon njegove smrti, po čemu bi gornja granica na vremenskoj osi bila 944. godina, odnosno kraj Romanove vladavine.⁴⁷⁷

Pertusi je iz takva datiranja izdvojio II. knjigu, smatrajući je mlađom najmanje 50 godina. Po njegovu mišljenju, I. knjigu *De them.* u redakciji R treba smatrati originalnim Porfirogenetovim djelom, najvjerojatnije iz njegove mladosti (933.-934.), koje je nedovršeno, dok su I. i II. knjiga iz redakcije C djelo prerađivača, pri čemu se prerada I. knjige spisa kao i nastanak II. knjige morao odvijati u sklopu Konstantinovog enciklopedizma, krajem 10.

⁴⁷² Rambaud 1870: 164; Krumbacher 1897: 253; Bury 1906: 549; Vogt 1908: VII; Moravcsik 1983: 384; Ostrogorski 1969: 95; Lemerle 1971: 279; Hunger 1978: I/532.

⁴⁷³ Rambaud 1870: 165-166. Rambaud je pogrešno izračunao da je Porfirogenet sastavio spis u svojoj 19. godini života, pri čemu ga Vogt (Vogt 1908: VIII) slijedi pomišljajući na to da je spis bio Porfirogenetova školska zadaća. Ako je Porfirogenet rođen 905., a spis sastavljen oko 934., u to je vrijeme car imao 29. godina. No unatoč pogrešnom izračunu dobi, složiti ćemo se s Rambaudom oko toga da je spis pun nedostataka zbog Porfirogenetova pisalačkog neiskustva.

⁴⁷⁴ Moravcsik 1983: 385.

⁴⁷⁵ *Georg. Mon. Cont.* 907, 19-21, ed. Bonn.; *Theoph. Cont.*, str. 416, 14-17, ed. Bonn.; *Ps.-Sym.*, 742, 3-5, ed. Bonn.

⁴⁷⁶ *De them.*, I, 13, 12-13 i II, 6, 42.

⁴⁷⁷ Rambaud 1870: 164-165; Ostrogorski 1969: 95; Bury 1906: 549-550.

stoljeća. Pertusi naslućuje da je taj anonimni prerađivač i nastavljач mogao biti Josip Genezije.⁴⁷⁸

Odlučujući argument za dataciju II. knjige Pertusiju je iskaz na kraju teme Drač da je "Dalmacija zemlja Italije" (Ἡ δὲ Δαλματία τῆς Ἰταλίας ἐστὶ χώρα⁴⁷⁹). Kako se među temama nabrojanim u spisu *De them.* ne spominje tema Dalmacije, njezino bi se odsustvo objašnjavalo time da u doba sastavljanja II. knjige Dalmacija nije više pripadala Bizantskom carstvu, jer je bila sastavni dio Italije. Videći u Italiji sinonim za Veneciju, Pertusi je zaključio da je II. knjiga mogla biti napisana oko 998., kad je Dalmacija postala sastavni dio mletačke države. Po tome njezin autor ne može biti Porfirogenet, već njegov nastavljач, koji je živio najmanje 50 godina poslije.⁴⁸⁰ Međutim, čini se da se Pertusiju dogodio propust, jer se ono što se u 9. poglavlju II. knjige govori o Dalmaciji, nadovezuje na pripovijest o podjeli carstva koju je učinio Konstantin Veliki,⁴⁸¹ a to bi onda spadalo u prvu polovicu 4. stoljeća. Pored toga, tema Dalmacija nije jedina koja nedostaje u spisu, iako je postojala u vrijeme njegova sastavljanja; nedostaju tako i teme Kapadokija i Harsijanon.⁴⁸² Kod Stefana Bizantinca pak, pod natuknicom Dalmacija, nalazi se rečenica „Delmatija, zemlja Italije. Stanovnici Delmati i Dalmati“ (Δελματία, Ἰταλίας χώρα. οἱ οἰκῆτορες Δαλματεῖς καὶ Δαλμάται.⁴⁸³), koja također ne govori o Mlecima, nego najkasnije o 5. stoljeću.⁴⁸⁴

U prilog svojoj kronologiji Pertusi navodi i odlomak iz poglavlja o Peloponezu, u kojem se spominje da je neki pisac Eufemije napisao podrugljivi jamb protiv Nikete Rentakiosa, koji je svoju kćer Sofiju dao za ženu Kristoforu, sinu Romana Lekapena:

Ἐσθλαβώθη δὲ πᾶσα ἡ χώρα καὶ γέγονε βάρβαρος, ὅτε ὁ λοιμικὸς θάνατος πᾶσαν ἐβόσκετο τὴν οἰκουμένην, ὀπηνίκα Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς κοπρίας ἐπώνυμος, τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν Ῥωμαίων διεῖπεν ἀρχῆς, ὥστε τινὰ τῶν ἐκ Πελοποννήσου μέγα φρονοῦντα ἐπὶ τῇ αὐτοῦ εὐγενείᾳ, ἵνα μὴ λέγω δυσγενείᾳ, Εὐφήμιον ἐκείνον τὸν περιβόητον γραμματικὸν ἀποσκῶψαι εἰς αὐτὸν τουτοῖ τὸ θρυλούμενον ἱαμβεῖον·

Γαρασδοειδῆς ὄψις ἐσθλαβωμένη.

⁴⁷⁸ *De them.*, str. 48.

⁴⁷⁹ *De them.*, II, 9, 35-36.

⁴⁸⁰ *De them.*, str. 40-43.

⁴⁸¹ *De them.*, II, 9, 23-24.

⁴⁸² Ostrogorski 1969: 94.

⁴⁸³ Steph. Byz., Δελματία, str. 224, 14-15, ed. Meineke.

⁴⁸⁴ Lončar 2002: 20.

Ἦν δὲ οὗτος Νικήτας, ὁ κηδεύσας ἐπὶ θυγατρὶ Σοφίᾳ Χριστοφόρον τὸν υἱὸν τοῦ καλοῦ Ῥωμανοῦ καὶ ἀγαθοῦ βασιλέως.⁴⁸⁵

"Poslavenjena bi sva zemlja i postala je barbarska, kad je kužna smrt pasla po svemu svijetu, dok je Konstantin, imenjак smeću, upravljao žezlima rimske vlasti, tako da se nekomu s Peloponeza, vrlo ponosnom na svoju plemenitost, da ne kažem neplemenitost, onaj poznati pisac Eufemije narugao njemu ovim kolajućim stihom:

‘Goradoliko lice poslavenjeno.’

Bijaše to Niketa koji je po kćeri Sofiji postao rod Kristoforu, sinu dobroga i čestitog cara Romana."

Pertusi naginje Kretschmerovu⁴⁸⁶ tumačenju riječi "goradolik" u značenju "lukava izgleda",⁴⁸⁷ ali ne vidi u čemu se točno sastoji podrugljivi kontekst, da li možda u tome što je pridjev „lukav“ ironično upotrijebljen za „glup“, ili u tome što je riječ poluslavenska.⁴⁸⁸ Smisao bi tu bio sljedeći: Peloponez je poslavenjen, što znači barbarski. Ako se Niketa hvali plemenitim podrijetlom, a ima poslavenjeno lice, onda je jasno što se time htjelo poručiti. Gorazd bi možda moglo biti ime nekog poznatog peloponeskog Slavena, ili njihovo karakteristično ime.⁴⁸⁹ Iz ovoga bismo mogli shvatiti da se autor, citirajući Eufemijev stih, izruguje članu carske obitelji, pa se postavlja pitanje, je li Roman Lekapen još uvijek na vlasti, ako Porfirogenet tako otvoreno ismijava tasta njegova sina Kristofora.

Nadalje, Pertusi smatra da je Eufemije živio u Konstantinovo vrijeme, jer je brak Niketine kćeri Sofije i Kristofora sklopljen 20. veljače 922.-923. No kako se o tome u spisu pripovijeda kao o davnom događaju, to bi značilo da autor nije Eufemijev suvremenik, pa tako ni Porfirogenetov.⁴⁹⁰ Ostrogorski pak navodi da se taj datum ne odnosi na sklapanje

⁴⁸⁵ *De them.*, II, 6, 33-42.

⁴⁸⁶ P. Kretschmer, „Die slavische Vertretung von indogerman. 'o'“, *Archiv für slavische Philologie*, 27 (1905), str. 232-233.

⁴⁸⁷ Riječ γαρασδοειδής tumači se kao slavensko-grčki hibrid, gdje je prvi dio riječi u vezi sa staroslavenskim *gorazdŭ*, podrijetlom iz gotskog (Franz Miklosich, „Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen“, *Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse*, 15 (1867), str. 90). Drugi riječ izvode iz mađarskoga *garázda*, *garázna* „svadljiv“ (Erich K. Berneker, *Slavisches etymologisches wörterbuch*, I, (Heidelberg, 1924), str. 330).

⁴⁸⁸ *De them.*, str. 173-174, bilj. uz retke 33 i dalje.

⁴⁸⁹ Lončar 2002: 21.

⁴⁹⁰ *De them.*, str. 40.

braka između Sofije i Kristofora, već na smrt carice Theodore, žene Romana I.,⁴⁹¹ nakon čega je istog mjeseca uslijedilo krunjenje Sofije, Kristoforove žene.⁴⁹² Pertusijev se argument ovdje čini neuvjerljivim, jer, iako je priča u prošlom vremenu, iz nje nije moguće spoznati koliko je vremena prošlo, pa tako ne može biti dokaz da je II. knjigu sastavio netko tko je živio iza Porfirogeneta.⁴⁹³

U datiranju *De them.* okušao se i T. C. Lounghis,⁴⁹⁴ pomičući vremensku granicu nastanka spisa iza Romanove vladavine. Pritom se oslonio na sljedeću rečenicu iz poglavlja o Siciliji:

Κρατεῖται δὲ νῦν ὑπὸ τὴν ἀρχὴν Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὸ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως θαλασσοκρατεῖν μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν, καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς ὧδε θαλάσσης.⁴⁹⁵

"Držana je sad pod konstantinopolskom vlasti, zato što konstantinopolski vladar vlada morem do Heraklovih stupova i ujedno čitavim ovdašnjim morem."

Poznato je da je Bizant potpuno izgubio Siciliju nakon pada Sirakuze (878.) i Taormine (902.).⁴⁹⁶ Lounghis je uzevši u obzir Porfirogenetove aktivnosti na zapadu te jednu Cedrenovu tvrdnju⁴⁹⁷ zaključio da je Siciliju Bizant nakratko osvojio 952. godine. Na osnovi njegova tumačenja da se vremenski prilog νῦν u rečenici odnosi na vrijeme kad je sastavljen spis, proizlazi zaključak da je on napisan oko te godine.⁴⁹⁸ No, kontekst je tu sasvim drukčiji. U dijelu koji prethodi citiranoj rečenici pripovijeda se o tome kako Sicilija, dok je carska vlast postojala u Rimu, nije bila pod konstantinopolskim carom. Nakon raskida odnosa između dviju prijestolnica sredinom 8. st., Rim je izgubio pravo na taj otok i on je sad pod vlašću Konstantinopola. Međutim, sljedeći odlomak pokazuje da Sicilijom stvarno vladaju Saraceni:

Ἔχει δὲ πόλεις ἐπισήμους τὴν τε Συράκουσαν καὶ τὸ καλούμενον Ταυρομένιον, καὶ αὐτὴν τὴν Ἀκράγαντα καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις, τὰς μὲν ἡρημωμένας, τὰς δὲ κρατούμενας παρὰ τῶν Σαρακηνῶν. Τὴν μὲν οὖν Συράκουσαν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ αἰοδίδιμου βασιλέως παρέλαβον οἱ Σαρακηνοί, τὸ δὲ Ταυρομένιον ἐπὶ Λέοντος τοῦ

⁴⁹¹ *Teoph. Cont.*, 402, 8-12, ed. Bonn.; *Ps.-Sym.*, 733, 16-20, ed. Bonn.; *Georg. Mon. Cont.*, 894, 10-15, ed. Bonn.

⁴⁹² Ostrogorski 1969: 94.

⁴⁹³ Lončar 2002: 22.

⁴⁹⁴ T. C. Lounghis, „Sur la date du *De thematibus*“, *Révue des études byzantines*, 31 (1973), 299-305.

⁴⁹⁵ *De them.*, II, 10, 5-7.

⁴⁹⁶ Ostrogorski 2002: 123, 133.

⁴⁹⁷ *Cedr.*, II, 359, ed. Bonn.

⁴⁹⁸ Lounghis 1973: 301-302.

σοφωτάτου βασιλέως. Ὅσα τοίνυν κατελείφθησαν κάστρα, παρὰ τῶν ἀθέων Σαρακηνῶν κρατοῦνται· μόνη δὲ ἀντίπεραν ἡ Καλαβρία κρατεῖται παρὰ τῶν Χριστιανῶν...⁴⁹⁹

„Ima ugledne gradove Sirakuzu i takozvani Tauromenij, i sam Agrigent i ostale gradove, od kojih su jedni pusti a drugima vladaju Saraceni. Sirakuzu su osvojili Saraceni za slavnoga cara Bazilija, a Tauromenij za premudroga cara Leona. Svim gradovima koji bijahu napušteni vladaju bezbožni Saraceni; samo Kalabrijom, koja je preko mora, vladaju Kršćani...”

Stoga razmatrana rečenica ne može biti dokaz o vremenu nastanka *De them.*, jer ona ne govori o najnovijem preotimanju nadzora nad Sicilijom, nego o stanju od prije nekoliko stoljeća, u sklopu bizantsko-rimskih odnosa.⁵⁰⁰

Ahrweiler, još jedna pobornica teze o nastanku *De them.* nakon 944. tj. kraja vladavine Romana I., pokušavajući pobiti argument koji je mnoge znanstvenike, od Rambauda i Moravcsika do Ostrogorskog, naveo na pretpostavku da je spis nastao u vrijeme Romanove vladavine, preciznije nedugo iza 934., zbog spomena Melijasove smrti (koji je 934. još bio živ i sudjelovao u pohodu na Melitenu), napominje da je taj isti Melijas spomenut u *De adm. imp.*,⁵⁰¹ u dijelu koji je sigurno napisan iza 952. godine, gdje se uopće ne govori o njegovoj smrti.⁵⁰²

Rambaud i Ostrogorski su prilikom datacije skrenuli pozornost i na poštovanje s kojim Konstantin govori o Romanu na dvama mjestima u *De them.* No, po mišljenju Ahrweilera, Porfirogenetov iskaz o Romanu ὁ καλὸς τε καὶ ἀγαθὸς βασιλεύς,⁵⁰³ na temelju čega je Ostrogorski zaključio da je Roman u to vrijeme bio živ i na vlasti, nije dovoljno čvrst argument za dataciju prije 944., jer odsustvo epiteta ἐκείνος ili bilo kojeg drugog izraza koji označava da je osoba mrtva (npr. αἰδίδιμος) ne mora nužno značiti da je Roman bio živ kad je Porfirogenet pisao o njemu. Doista, izjava o Romanu u *De them.* u velikoj je suprotnosti s uvredljivim tonom kojim se isti car odnosi prema svom tastu u *De adm. imp.*, napisanom sigurno nakon Romanove smrti, gdje je Roman I. naveden kao „neuk i neobrazovan čovjek“

⁴⁹⁹ *De them.*, II, 10, 31-37.

⁵⁰⁰ Lončar 2002: 26.

⁵⁰¹ *De adm. imp.*, 50, 152-166.

⁵⁰² Hélène Ahrweiler, „Sur la date du *De thematibus* de Constantin VII Porphyrogénète“, *Travaux et Mémoires*, 8 (1981), 1-5 (str. 2).

⁵⁰³ *De them.*, I, 13, 12-13 i II, 6, 42.

(ἰδιώτης καὶ ἀγράμματος ἄνθρωπος⁵⁰⁴), no taj veliki kontrast Ahrweiler vidi kao posljedicu toga što su djela bila namijenjena različitim stranama. U *De them.*, djelu namijenjenom široj publici, Porfirogenet govori o svom prethodniku i tastu sa svim dužnim poštovanjem koje cara pripada, dok u *De adm. imp.*, namijenjenom osobnoj upotrebi budućeg cara, Porfirogenetova sina Romana II., car sebi dopušta izražavanje iskrenijeg mišljenja o svom prethodniku. Prema tome, samo razlika u namjeni između *De them.* i *De adm. imp.* može objasniti suprotnost Porfirogenetovih izjava o svom tastu, te ih stoga ne treba smještati u kontekst različitih vremenskih razdoblja, gdje bi pohvalna izjava pripadala vremenu dok je Roman I. bio živ, a uvredljiva izjava vremenu nakon njegove smrti. Naprotiv, Ahrweiler smatra da izraz ὁ καλός τε καὶ ἀγαθός βασιλεύς može čak sugerirati da car nije bio živ, jer pridjevi καλός i ἀγαθός podsjećaju na mudrost i sadrže konotaciju blaženstva i života vođenog po moralnim načelima.⁵⁰⁵

Čvrst dokaz za dataciju *De them.* nakon smrti Romana Lekapena (948.) Ahrweiler nalazi u drugom poglavlju I. knjige, gdje se govori o prijenosu relikvija sv. Grgura Nazijanskog u Konstantinopol. U tom se poglavlju u sklopu teme Armenijakon govori o Kapadokiji i njezinoj diobi na tri dijela, Armenijakon, Kapadokiju i Harsijanon, u vrijeme Justinijana ili nekog drugog cara. Među znamenitim ljudima koji su potekli iz Kapadokije spominje se i Grgur Nazijanski:

Καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, ὁ Ναζιανζοῦ τὴν ἐπισκοπὴν κληρωσάμενος, νυνὶ ἐν τῷ τῶν Ἀποστόλων ναῷ κατατεθεὶς μετὰ τῶν πατριαρχῶν ταύτης τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς καὶ φιλοχρίστου βασιλέως Κωνσταντίνου...⁵⁰⁶

„I Teolog Grgur, koji je bio episkop Nazijanaza, sad je položen u crkvi Apostola uz patrijarhe toga grada u vrijeme pobožnog i kristoljubivog cara Konstantina...”

Po njezinu mišljenju, ovaj je odlomak bez sumnje potvrda da je prijenos relikvija sv. Grgura izvršen za vrijeme vladavine samog Porfirogeneta, dakle nakon 944., te da bi stoga to bio *terminus post quem* za dataciju *De them.* Tomu u prilog govori i jedno pismo upućeno sv. Grguru, koje se pripisuje Teodoru Dafnopatu, a napisano je u ime Konstantina Porfirogeneta, u kojem Konstantin moli Grgura da dopusti prijenos svojih ostataka u Konstantinopol. Pismo je datirano oko 945.-946. godine,⁵⁰⁷ pa se i prijenos relikvija trebao dogoditi negdje u to

⁵⁰⁴ *De adm. imp.*, 13, 150 i dalje.

⁵⁰⁵ Ahrweiler 1981: 2-3.

⁵⁰⁶ *De them.*, I, 2, 85-88.

⁵⁰⁷ *Théodore Daphnopatès Correspondance*, str. 18, 142-144.

vrijeme. Istom događaju bilješku posvećuje i Pseudo-Simeon⁵⁰⁸ koji ga vezuje za vrijeme patrijarha Polieukta, što nas dovodi iza 956. godine.⁵⁰⁹ Priča o prijenosu relikvija u *Acta Sanctorum* također spominje samo Porfirogeneta,⁵¹⁰ te da se taj događaj zbio u vrijeme patrijarha Teofilakta ili Polieukta.⁵¹¹

Ako bi pretpostavka da se prijenos relikvija sv. Grgura dogodio u vrijeme patrijarha Polieukta i za vladavine Konstantina VII. Porfirogeneta bila točna, to bi značilo da je spis *De them.* mogao nastati oko 956.-959., i da je to Porfirogenetovo posljednje djelo, koje je vjerojatno ostalo nedovršeno, osobito ako se uzme u obzir posljednje poglavlje II. knjige. Ahrweiler konačno zaključuje da je spis nastao svakako iza 945.-946. godine te da ga Porfirogenet nije napisao u svojoj mladosti, kao što je bilo općenito prihvaćeno među prijašnjim istraživačima.⁵¹²

3. 6. Usporedba poglavlja o saracenskoj ekspediciji na Dalmaciju, Langobardiju i Bari u *Vita Basilii*, *De thematibus* i *De administrando imperio*

Tri Porfirogenetova djela, *Vita Bas.* (pogl. 52-58), *De them.* (II, 11, 18-44) i *De adm. imp.* (pogl. 29, 58-216), donose nam izvještaj o povijesti južne Italije i Dalmacije, u koji je uklopljena priča o saracenskom pohodu na Dalmaciju, Langobardiju i Bari (oko 866.-867. godine), započetom u vrijeme cara Mihaela III. i završenom za Bazilijeve vladavine.⁵¹³

Izvještaj se u cijelosti ponavlja u *Vita Bas.* i *De adm. imp.*, te samo djelomično u *De them.*:

odmetnuće slavenskih plemena	<i>DAI</i> pogl. 29, 58-69 = <i>VB</i> pogl. 52
poštenje Slavena	<i>DAI</i> pogl. 29, 70-84 = <i>VB</i> pogl. 54
pohod Saracena	<i>DAI</i> pogl. 29, 88-119 = <i>VB</i> pogl. 53, 55 = <i>DT</i> II, pogl. 11, 18-44
priča o Soldanu i Ludoviku II.	<i>DAI</i> pogl. 29, 119-216 = <i>VB</i> pogl. 56-58

⁵⁰⁸ Ps.-Sym., 755, 1-10, ed. Bonn.

⁵⁰⁹ Polieukt je bio patrijarh od 3. travnja 956. do 5. veljače 970. Usp. Athanasios Markopoulos, „Le témoignage du Vaticanus Gr. 163 pour la période entre 945-963“, *Σύμμεικτα*, 3 (1979), 83-119 (str. 92 i 103) .

⁵¹⁰ AA. SS., Maii, II, 445 F - 446 A.

⁵¹¹ AA. SS. Maii, II, 450 C; AA. SS., Maii, II, 452 BC.

⁵¹² Ahrweiler 1981: 4-5.

⁵¹³ *De them.*, str. 44.

Izvjestaji su usko povezani jedni s drugima, a njihovu međuovisnost Bury objašnjava pretpostavkom da je postojao zajednički izvor koji je izgubljen.⁵¹⁴ Među njima su uočljive sljedeće sličnosti i razlike:

- u *De them.* i *Vita Bas.* stoji da je dubrovačko poslanstvo bilo poslano Mihaelu III., ali su poslanici nakon dolaska u Konstantinopol na prijestolju našli Bazilija; u *De adm. imp.* pak nalazimo iskaz „stanovnici Raguze su se izjasnili Baziliju“ (οἱ Ῥαουσαῖοι ἐδηλοποίησαν Βασιλείῳ⁵¹⁵), gdje se ne spominje da je to bilo u vrijeme Bazilijeva dolaska na vlast
- *De adm. imp.* donosi točan podatak o kronološkom trajanju opsade Dubrovnika od 15 mjeseci (παρεκάθισαν αὐτῷ μῆνας δεκαπέντε⁵¹⁶), dok u *De them.* i *Vita Bas.* nalazimo općeniti izraz „opsjedali su dugo vremena“ (ἐπὶ χρόνον ἐπολιόρκουν ἱκανόν⁵¹⁷)
- u *De them.* i *Vita Bas.* nedostaje podatak o 40 godina koliko je Langobardija bila pod Soldanom, što se spominje u *De adm. imp.* (κατεκράτησεν τὴν πᾶσαν Λαγουβαρδίαν μέχρι Ῥώμης ἔτη τεσσαράκοντα⁵¹⁸)
- u *De them.* i *Vita Bas.* spominje se da su Saraceni razorili 150 gradova,⁵¹⁹ čega nema u *De adm. imp.*
- u *De them.* ispušteno je ime zapovjednika bizantske flote Nikete Oorifa (spominje se u *Vita Bas.* i *De adm. imp.*), pozvanog od Bazilija da pritekne u pomoć dalmatinskim plemenima, umjesto kojeg stoji „marljivi vođa“ (δραστήριος ἄρχων⁵²⁰)⁵²¹

<i>De thematibus</i>	<i>De administrando imperio</i>	<i>Vita Basilii</i>
... ἀνῆλθεν ἀπὸ Ἀφρικῆς στόλος λς' κομπαρίων , ἔχων κεφαλὴν τόν τε Σολδανόν καὶ τὸν Σάβαν καὶ τὸν Καλφοῦς . Καὶ ἐχειρώσαντο	... ἐλθόντων Σαρακηνῶν ἀπὸ Ἀφρικῆς, τοῦ τε Σολδανοῦ καὶ τοῦ Σάβα καὶ τοῦ Καλφοῦς , μετὰ καραβίων λς' , κατέλαβον ἐν Δελματία,	... οἱ ἀπὸ Καρχηδόνο Ἀγαρηνοί, καὶ ἄρχοντας ἐπιστήσαντες τόν τε Σολδάνον καὶ Σάμβαν καὶ τὸν Καλφοῦς... ἔξ καὶ

⁵¹⁴ Bury 1906: 550-551. Usp. također Moravcsik 1939: 519.

⁵¹⁵ *De adm. imp.* 29, 94-95.

⁵¹⁶ *De adm. imp.* 29, 93-94.

⁵¹⁷ *Vita Bas.* 53, 10-11; *De them.* II, 11, 23.

⁵¹⁸ *De adm. imp.* 29, 102-103.

⁵¹⁹ *Vita Bas.* 55, 5-6; *De them.* II, 11, 33-34.

⁵²⁰ *De them.* II, 11, 27-28.

⁵²¹ Bury 1906: 549; *De them.*, str. 44-46.

<p>διαφόρους πόλεις τῆς Δαλματίας καὶ τὴν τε Βούτοβαν καὶ τὴν Ῥώσαν καὶ τὰ κάτω Δεκάτερα.</p>	<p>καὶ ἐπόρθησαν τὸ κάστρον τὰ Βούτοβα καὶ τὸ κάστρον τὴν Ῥώσαν καὶ τὸ κάστρον τὰ Δεκάτερα, τὸ κάτω.</p>	<p>τριάκοντα πλοίων πολεμικῶν κατὰ Δαλματίας στόλον ἀπέστειλαν, ὅφ' οὗ διάφοροι πόλεις ἐάλωσαν Δαλματῶν, οἷον ἡ τε Βούτομα καὶ Ῥώσα καὶ τὰ κάτω Δεκάτερα.</p>
<p>Ἦλθον δὲ καὶ πρὸς τὴν τούτων μητρόπολιν, ἣ Ῥαούσιον λέγεται, καὶ ταύτην ἐπὶ χρόνον ἐπολιόρκουν ἱκανόν.</p>	<p>Καὶ ἦλθον καὶ εἰς τὸ κάστρον Ῥαουσίου, καὶ παρεκάθισαν αὐτῷ μῆνας δεκαπέντε.</p>	<p>... ἦλθον καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ ὅλου ἔθνους μητρόπολιν, ἣ Ῥαούσιον λέγεται, καὶ ταύτην ἐπὶ χρόνον ἐπολιόρκουν ἱκανόν.</p>
<p>Οἱ δὲ τοῦ κάστρου Ῥαουσίου ἀπέστειλαν πρὸς τὸν βασιλέα ἐξαιτούμενοι διὰ στόλου βοήθειαν· τῶν δὲ εἰς τοῦτο ἀποσταλέντων ἀνελθόντων, εὔρον ὑπὸ Θεοῦ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀρχὴν Βασίλειον τὸν αἰοίδιμον βασιλέα ἤδη λαβόντα, ὃς καὶ τὰ τῆς αὐτῶν πρεσβείας καὶ δεήσεως ἐπακούσας καὶ στόλον ἱκανὸν καὶ δραστήριον ἄρχοντα πρὸς τὴν τούτων βοήθειαν εὐθὺς ἐξαπέστειλε.</p>	<p>Τότε βιασθέντες οἱ Ῥαουσαῖοι ἐδηλοποίησαν Βασιλείῳ, τῷ ἀειμνήστῳ βασιλεῖ Ῥωμαίων, λέγοντες αὐτῷ οὕτως· «Ἐλέησον ἡμᾶς, καὶ μὴ ἐάσης ἀπολέσθαι παρὰ τῶν ἀρνητῶν τοῦ Χριστοῦ.» Ὁ δὲ βασιλεὺς σπλαγχνισθεὶς ἀπέστειλεν τὸν πατρίκιον Νικήτα, δρουγγάριον τοῦ πλωΐμου, οὗ τὸ ἐπὶ κλινὴν Ὡορύφας, μετὰ χελανδίων ἑκατόν.</p>	<p>Ὡς οὖν ἐπὶ χρόνον οἱ ἐν Ῥαουσίῳ ἐταλαιπώρουν... πέμπουσι πρέσβεις ὡς βασιλέα ... ἐλεῆσαι παρακαλοῦντες καὶ ἐπαμῦναι... οὕτω δὲ τῶν πρέσβεων καταλαβόντων τὴν βασιλεύουσαν... ἐπὶ δὲ τὸν ἐγρηγορότα καὶ νήφοντα τῶν κοινῶν φροντιστὴν Βασίλειον τὰ τῆς αὐτοκράτορος ἐξουσίας περίσταται πράγματα· ὃς... καὶ ἄνδρα... ἐκλεξάμενος, τὸν πατρίκιον Νικήταν φημί, τὸν τοῦ πλωΐμου δρουγγάριον, ὃς κατ' ἐπωνυμίαν Ὡορύφας ἐλέγετο... κατὰ τῶν πολεμίων ἐκπέμπει.</p>
<p>Τοῦτο δὲ διὰ αὐτομόλου</p>	<p>Οἱ δὲ Σαρακηνοὶ μαθόντες</p>	<p>Οἱ δὲ ἐξ Ἀφρικῆς</p>

<p>μαθόντες οἱ Ἄφροι καὶ περὶ τὴν πολιορκίαν ἀπρακτήσαντες, μᾶλλον δὲ πτήξαντες τὴν τοῦ βασιλικοῦ στόλου κατ' αὐτῶν παρουσίαν, ἀνεπέρασαν ἐν Λαγοβαρδία καὶ πολιορκήσαντες τὸ κάστρον Βάρης ὤκησαν ἐν αὐτῷ, παραλαβόντες πάντα τὰ κάστρα καὶ τὴν πᾶσαν Λογγιβαρδίαν καὶ τὰ λοιπὰ κάστρα Καλαβρίας μέχρι Ῥώμης, ὡς εἶναι πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν πορθηθέντα κάστρα ρν'.</p>	<p>τὴν μετὰ τοῦ στόλου ἄφιξιν τοῦ πατρικίου δρουγγαρίου τοῦ πλωΐμου, ἔφυγον καταλιπόντες τὸ κάστρον Ῥαουσίου, καὶ ἀντεπέρασαν ἐν Λαγουβαρδία, καὶ πολιορκήσαντες τὸ κάστρον Βάρεως, τοῦτο ἐπόρθησαν. Τότε ὁ Σολδανὸς κτίσας ἐκεῖσε παλάτια, κατεκράτησεν τὴν πᾶσαν Λαγουβαρδίαν μέχρι Ῥώμης ἔτη τεσσαράκοντα.</p>	<p>Σαρακηνοί... δι' αὐτομόλων ἀναμαθόντες τοὺς Ῥαουσίους πρέσβεις ἀποστεῖλαι πρὸς βασιλέα ... λύουσι τὴν πολιορκίαν καὶ τῶν τόπων ἐκείνων ἀπαναστεύουσι. κατὰ δὲ τὴν Ἰταλίαν, ἣ νῦν Λαγοβαρδία ὠνόμασται, διαπεράσαντες τὸ κάστρον Βάρεως ἐξεπόρθησαν... πᾶσαν τὴν Λαγοβαρδίαν ἄχρι καὶ αὐτῆς σχεδὸν τῆς ποτὲ μεγαλοδόξου Ῥώμης ἐκράτησαν. ... ἔτι κατὰ τὴν Ἰταλίαν διέτριβον, συνεχῶς αὐτὴν κατατρέχοντες καὶ ἀφειδῶς ληϊζόμενοι, ὡς καὶ μέχρι τῶν πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν κάστρων τὰ μὲν ἐκ προδοσίας τὰ δὲ πολιορκία χειρώσασθαι.</p>
---	---	--

U usporedbi s *Vita Bas.* i *De adm. imp.*, izvještaj u *De them.* je sažetijeg karaktera:

- ispušteno je ime Nikete Oorifa, umjesto kojeg stoji δραστήριος ἄρχων
- ne spominje se da je Langobardija bila pod Soldanom 40 godina
- izostavljen je dio o odmetnuću slavenskih plamena i njihovu pokrštenju
- nema nastavka priče o tome kako je Soldan prevario cara Ludovika II.⁵²²

3. 7. Izdanja

1. B. Vulcanius, 1588.

Editio princeps I. knjige *De thematibus*.

⁵²² *De them.*, str. 44.

2. F. Morellus, 1609.

CONSTANTINI PORPHYROGENNETAE IMP. DE THEMATIBUS *occiduae partis Orientalis imperii Lib. II graece nunc primum prodit e Biblioth. Reg.* FED. MORELLUS *Interpres Regius recensuit, Latine vertit, et notis illustravit.* Lutetiae. Apud Federicum Morellum Architypographum Regium, MDCIX. Na str. 3-8 nalazi se predgovor; str. 1-28 latinski prijevod II. knjige; str. 29-41 bilješke uz grčki tekst objavljen od Vulcaniusa, koje su preuzete iz *Cod. Paris. gr. 854*; str. 42-104 bilješke uz II. knjigu; str. 1-40 grčki tekst II. knjige.

3. J. Meursius, 1617.

Constantini Porphyrogenetae Imperatoris Opera in quibus Tactica nunc primum prodeunt JOANNES MEURSIUS *collegit, coniunxit, edidit.* Lugduni Batavorum 1617. Tekst I. i II. knjige nalazi se na str. 1-51 i 75-111, u skladu s izdanjima Vulcaniusa i Morellusa.

4. A. Bandurius, 1711.

Imperium Orientale sive Antiquitates Constantinopolitanae in quattuor partes distributae, etc. Opera et studio Domini ANSELMI BANDURI Ragusini Presbyteri ac Monachi Benedectini e Congregatione Melitensi, Tomus Primus, Parisiis MDCCXI, str. 1-30 (ponovno tiskan u venecijanskom izdanju, t. XXII i u *Patrologia Graeca* 113, 63-139). Tekst se temelji na *Cod. Paris. gr. 854*, ali se na više mjesta uvažava i tekst objavljen od Vulcaniusa.

5. J. Lami, 1745.

Joannis Meursi Operum volumen sextum ex recensione Ioannis Lami, Florentiae MDCCXLV. Ovdje se nalazi izdanje koje je objavio Bandurius (col. 1421-1468), a ne Meursius, kako stoji u naslovu.

6. I. Bekker, 1840.

Constantinus Porphyrogenitus, de thematibus et de administrando imperio recensuit I. BEKKER, Bonnae 1840, str. 11-64. Koristi prethodna izdanja, te ispravke Jacobsa za citate pjesnika i Valesiusa za citate povjesničara. Nije poznao vatikanski rukopis (rukopis R).

7. L. F. Tafel, 1847.

Constantinus Porphyrogenitus. De provinciis regni byzantini. Liber secundus. Europa. Accedit appendix aliorum libellorum, cum civilium tum ecclesiasticorum, veterem geographiam cum media, imprimis Byzantina, illustrantium. Novis curis edidit epistolamque criticam praemisit Th. L. Fr. TAFEL, Tubingae MDCCCXLVII, str. 1-10. Kritičko izdanje koje se temelji na Bekkerovom, s korekcijama, posebno vlastitih imena.

8. A. Burckhardt, 1893.

Hieroclis Synecdemus. Accedunt fragmenta apud Constantinum Porphyrogenetum servata et nomina urbium mutata, rec. A. BURCKHARDT, Lipsiae MDCCCXCIII, str. 49-60. Izdanje imena gradova s popisa gradova iz Hijerokla. Poslužio se rukopisima *Cod. Paris. gr. 854* i *Cod. Leid. B. Vulcanii gr. 7*.

9. A. Perusi, 1952.

Costantino Porphyrogenito de thematibus. Introduzione, testo critico, commento a cura di A. PERTUSI, Città del Vaticano 1952. I. knjiga temelji se na rukopisu R (*Cod. Vat. gr. 1065*), a pri razjašnjavanju nerazumljivih mjesta i grešaka izdavač je posegnuo za rukopisom C (*Cod. Paris. gr. 854*) te u manjoj mjeri rukopisom A (*Cod. Leid. B. Vulcanii gr. 56*). II. knjiga temelji se na rukopisu C.⁵²³

3. 8. Zaključna razmatranja

Iako je vrijednost ovog spisa bila donekle osporavana zbog njegove nedorađenosti i kompilacijskoga karaktera, budući da se uglavnom temelji na antičkim i ranobizantskim vrelima, najčešće Hijeroklu i Stefanu Bizantincu, stručnjaci se slažu da je *De them.*, kao jedini zemljopisno-administrativni spis sačuvan u bizantskoj književnosti, neobično važan dokument za geografiju i administrativnu povijest Bizantskog carstva. Spis je podijeljen u dvije knjige; u prvoj su opisane istočne bizantske teme a u drugoj zapadne. Djelo je do nas došlo u dvjema glavnim rukopisnim redakcijama - R (*Cod. Vat. gr. 1065* iz 12. st.), u kojoj se nalazi samo I. knjiga, i C (*Cod. Paris. gr. 854* iz 13. st.), u kojoj se nalaze obje knjige. No, među tim dvjema redakcijama postoji značajna razlika. Spis u redakciji C je depersonaliziran, tj. na onim mjestima gdje su u I. knjizi u rukopisu R spomenuti Bazilije i Leon, Porfirogenetovi djed i otac, u rukopisu C anonimni je prerađivač izbacio riječi „djed“ i „otac“ te ih zamijenio općenitijim izrazima.

U pogledu datacije i autorstva *De them.* mišljenja stručnjaka se razilaze. Većina (Rambaud, Krumbacher, Bury, Vogt, Moravcsik, Ostrogorski, Lemerle, Hunger) autorstvo pripisuje Porfirogenetu i smatra da je spis nastao u njegovoj mladosti, oko 934. i svakako ne iza 944. (kraja vladavine Romana I.), te da je zahvaljujući tome nedorađen i pun nedostataka. Pritom su glavni oslonci za dataciju spomen Melijasa, prvog stratega Likandosa, kao nedavno umrlog (I, 12, 9-10) te najjači Ostrogorskijev argument, način na koji Porfirogenet govori o svom prethodniku na vlasti, tastu Romanu Lekapenu, nazivajući ga na dvama mjestima u

⁵²³ *De them.*, str. 54-55.

spisu ὁ καλός τε καὶ ἀγαθὸς βασιλεύς (I, 13, 12-13 i II, 6, 42), što bi potvrđivalo da je Roman I. još uvijek na vlasti. Ahrweiler pak pomiče granicu nastanka spisa nakon Romanove vladavine te ga smješta u razdoblje oko 956.-959. godine, uzimajući u obzir jedno mjesto u I. knjizi gdje se govori o prijenosu relikvija sv. Grgura Nazijanskog u Konstantinopol (I, 2, 85-88). Uspoređujući iskaze o Romanu I. koje Porfirogenet koristi u *De them.* (ὁ καλός τε καὶ ἀγαθὸς βασιλεύς) i *De adm. imp.* (ἰδιώτης καὶ ἀγράμματος ἄνθρωπος), napisanom nakon Romanove smrti, pokušava dokazati da je suprotnost iskaza u tim dvama djelima posljedica njihove namjene različitim stranama (*De them.* je namijenjeno široj publici, dok je *De adm. imp.* namijenjeno za osobnu upotrebu Porfirogenetova sina Romana II.), te da ne treba nužno smještati pohvalan iskaz u vrijeme Romanova života i vladavine, a uvredljivi u razdoblje nakon njegove smrti. Pertusi na temelju razlike u upotrebi izvora između I. i II. knjige, težih zemljopisnih pogrešaka u II. knjizi te ispuštanja rodbinskih naslova „otac“ i „djed“ uz ime Leona VI. i Bazilija I. zaključuje da je II. knjigu sastavio drugi autor. Smješta je na sam kraj 10. stoljeća, no čini se da njegovi argumenti nisu dovoljno čvrsti za takvu pretpostavku. Stoga nam na kraju preostaje zaključiti kako pitanje datacije i autorstva ovog spisa i dalje ostaje neriješenim i otvorenim za daljnje istraživačke napore.

4. SINTAKTIČKE OSOBITOSTI

Početnu točku za proučavanje srednjovjekovnog i modernoga grčkog jezika čini koinḗ διάλεκτος ili „zajednički jezik“ helenističkog svijeta. Tim se terminom, naslijeđenim od aleksandrijskih gramatičara, označava modificirani atički dijalekt koji je postao zajedničkim i službenim jezikom u helenističkom i grčko-rimskom razdoblju.⁵²⁴ Nakon osvajačkih pohoda Aleksandra Makedonskog nastalo je golemo carstvo, čije se stanovništvo služilo grčkim jezikom koji mu nije bio materinji, što je dovelo do promjena u strukturi jezika koje su uglavnom bile usmjerene što većem pojednostavljenju jezika. Na taj su način nastale korjenite promjene na svim jezičnim razinama, od fonetsko-fonološke i morfološke, do sintaktičke i leksičko-semantičke. Kako se na koiné nadovezuje čitav daljnji razvoj grčkog jezika osim tsakonskog dijalekta, u skladu s tim, helenistička koiné tvori prijelomnicu u povijesti grčkog jezika, označavajući na taj način početak tzv. postklasičnoga grčkog. Promjene koje su obilježile ovu povijesnu etapu grčkog jezika kao i grčki iz vremena Krista i Evanđelja, odredile su strukturu i daljnji razvoj grčkog jezika.⁵²⁵

Osim što je bio službeni jezik, koiné je također, uz manje iznimke, postao i jezikom prozne književnosti. Naša saznanja o koiné zasnivaju se na književnim djelima napisanima na njemu (kao što su npr. Polibijeve *Historiae*, *Bibliotheca historica* Diodora Sicilskog ili Epiktetove *Dissertationes*), grčkom prijevodu Starog Zavjeta s hebrejskog nastalom u Aleksandriji u 3. st. pr. Kr., Novom Zavjetu i drugim ranokršćanskim zapisima te pismima i drugim dokumentima sačuvanima na papirusima u Egiptu koji datiraju od kraja 4. st. pr. Kr. do 8. st. posl. Kr.⁵²⁶

Iako su oba djela, kao što je već zamijetio Moravcsik,⁵²⁷ pisana arhaičnim jezikom i po pravilima klasičnog uzusa, njihov se pisac ipak nije u potpunosti mogao oduprijeti promjenama koje su nastale u sintaksi grčkog jezika u postklasičnom i bizantskom razdoblju.

⁵²⁴ Robert Browning, *Medieval and Modern Greek*, 2. izd. (Cambridge: Cambridge University Press, 1983; repr. 1995), str. 19 i 22. Usp. također Francisco Rodríguez Adrados, *A History of the Greek Language: From its Origins to the Present* (Leiden-Boston: Brill, 2005), str. 175-176.

⁵²⁵ Vesna Cvjetković Kurelec, „Novozavjetni grčki i helenistička koiné“, *Književna smotra*, 26/92-94 (1994), 63-69 (str. 63-64).

⁵²⁶ Browning 1995: 22.

⁵²⁷ Vidi str. 25-26.

Neke od najvažnijih kategorija koje su okarakterizirale sintaksu grčkog u ovoj jezičnopovijesnoj etapi su sljedeće:

- na području sintakse padeža raste upotreba akuzativa a smanjuje se upotreba genitiva i dativa
- dativ postupno gubi sve svoje funkcije i nestaje (npr. ἐν s dativom se zamjenjuje s εἰς s akuzativom)
- širi se upotreba prijedložnih izraza, naročito s akuzativom
- nestaje futur (zamjenjuje se indikativom prezenta ili konjunktivom aorista)
- povlači se optativ
- indikativ i konjunktiv se počinju upotrebljavati bez razlike
- kod vremenskih rečenica gubi se razlika između veznika ὅτε i ὅταν, pa ὅτε stoji s konjunktivom a ὅταν s indikativom
- kod pogodbenih su rečenica veznici εἰ i ἐάν poprimili isto značenje, tako da često puta umjesto ἐάν stoji εἰ; u irealnim se pogodbenim rečenicama u apodozi ispušta čestica ἄν
- infinitiv se zamjenjuje s ἵνα + konjunktiv ili ὅτι + indikativ
- raste upotreba supstantiviranog infinitiva s prijedlozima⁵²⁸

U prikazu će sintaktičkih osobitosti stoga biti navedeni primjeri pravilne primjene klasičnih sintaktičkih pravila kao i primjeri koji pokazuju odstupanja od klasičnih normi grčke sintakse. Kako se oba djela većinom ravnaju prema pravilima klasične grčke sintakse, kod primjera s klasičnim sintaktičkim pravilima bit će navedena odabrana mjesta. Kod primjera gdje su uočena odstupanja od klasičnih normi bit će uzeta u obzir sva mjesta, da bi se demonstriralo u kolikoj su mjeri prisutni elementi sintakse postklasičnog i bizantskoga grčkog.

4. 1. *Vita Basilii*⁵²⁹

⁵²⁸ Browning 1995: 30, 31, 36, 37, 43; Cvjetković Kurelec 1994: 68. Za fonološke, morfološke i leksičke osobitosti koiné vidi Browning 1995: 24-43.

⁵²⁹ Pri analizi sintaktičkih osobitosti ovog djela uzela sam u obzir i kratke upute koje nudi *index graecitatis* Ševčenkova izdanja *Vita Basilii*.

4. 1. 1. Kongruencija

Subjekt u N. pl. srednjeg roda s predikatom u pluralu

Pored primjera uobičajenog slaganja gdje uza subjekt u pluralu srednjeg roda stoji predikat u singularu, nalazimo i mjesta gdje uza subjekt u pluralu srednjeg roda stoji predikat u pluralu:

τὰ ἀσθενῇ πρὸ τούτου τῶν πενήτων μέλη ἐρρώννυτο (30, 27)

Σιδόνια ἔργα παμποίκιλα, ἃ δὴ νῦν παραφθαρέντος τυχὸν τοῦ ὀνόματος τῇ τῶν πολλῶν ἀμαθίᾳ λέγεται σενδαῖς (74, 31-33)

ἐστάλησαν εἰς τὸ θέμα Λαγοβαρδίας τρισχίλια σώματα (77, 13-14)

ἃ μετὰ τοῦ τέρποντος καὶ τὸ ἀσφαλὲς περιττῶς ἐκλήρωσαντο (90, 26-27)

Constructio ad sensum

Slaganje po smislu nalazimo u ovim primjerima:

τὸ Θεοφιλίδιον τοῦτο γαῦρον ὄν τῷ φρονήματι καὶ μεγαλοφροσύνης οὐκ ἀφεστῶς, ἀλλ' ἀεὶ σπουδὴν ἔχων (9, 45-46)

τὰ προμνημονευθέντα γένη θεασάμενοι, οἳ τε Χρωβάτοι καὶ Σέρβλοι καὶ οἱ λοιποί, καὶ τοῦ ἄρτι βασιλεύοντος Ῥωμαίων τὴν ἐπιείκειαν καὶ περὶ πάντα δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν πυνθανόμενοι (54, 2-5)

4. 1. 2. Sintaksa padeža

Genitiv

Genitiv je padež koji u postklasičnom grčkom dobiva prednost u odnosu na dativ koji je u procesu povlačenja.⁵³⁰ U *Vita Bas.* nalazimo genitiv u mnogim sintaktičkim ulogama, a brojnošću se najviše ističe dijelni genitiv, čijom se frekventnošću htio postići što uzvišeniji stil govora.

a) Genitiv posvojni

⁵³⁰ Ludwig Radermacher, *Koine* (Wien, 1947), str. 44.

ἡ τῶν Ταρσιτῶν ἰσχὺς (50, 2)

μήτηρ καλεῖσθαι βασιλέως ἀξιοθεῖσα (75, 3)

b) Genitiv cijene

γνωρίζειν καὶ ἐντυγχάνειν καὶ ὁμιλεῖν ἐποιεῖτο περὶ πολλοῦ (72, 21-22)

c) Genitiv kvalitete

πεντήκοντα λιτρῶν ἐπιδόσει (27, 25)

ἔξ καὶ τριάκοντα πλοίων πολεμικῶν κατὰ Δαλματίας στόλον (53, 5-6)

Na jednom je mjestu umjesto genitiva kvalitete upotrijebljen prijedložni izraz ἐν s dativom:

ἐν ἱματισμῷ καὶ διαφόροις εἶδεσι πλοῦτον πολύν (11, 46-47)

d) Genitiv dijelni

Susreće se veoma učestala upotreba dijelnoga genitiva, čime se postiže uzvišeni stil govora.

τὰς ἀξιολογωτέρας τῶν πράξεων (1, 7)

ἐν μηδενὶ τῶν ταπεινοτέρων (6, 12)

πολλοὺς τῶν ὑπὸ γῆν θησαυρῶν (29, 16-17)

τοῖς γλυκέσι μάλιστα τῶν ξύλων (34, 1-2)

πολλοὺς τῶν εἰς προνομὴν ἐκτρεχόντων (50, 6)

τοῖς παρακλητικοῖς τῶν λόγων (50, 31)

συχνοὺς τῶν βαρβάρων (59, 17)

τὰ μὲν εἴκοσι τῶν Κρητικῶν σκαφῶν (60, 14)

τὸν ἕνα τῶν ὀφθαλμῶν ἐκκοπεῖς, ἀφαιρεθεὶς δὲ καὶ τῶν χειρῶν τὴν μίαν (67, 23-24)

τῶν ἐθνικῶν βασιλέων οὐδείς (74, 22)

τῷ πολυχρόῳ τῶν ὑποκειμένων ἐκ μαρμάρων πλακῶν (84, 15-16)

τοῖς τοιούτοις τῶν λόγων (101, 18-19)

e) Genitiv uz glagole osjetilne percepcije

Uz glagole osjetilne percepcije (ἀκούω, ἀκροάομαι, αἰσθάνομαι, πυνθάνομαι) izvor zvuka stoji u genitivu, a sadržaj u akuzativu. U *Vita Bas.* uz glagol ἀκούω umjesto genitiva lica često stoji παρὰ s genitivom:

ἤκουον παρὰ τοῦ πατρός σου (15, 17)

παρ' ἐνὸς ἀκούει τῶν ἐγγωρίων (48, 24-25)

ἤκουσε παρ' αὐτοῦ (76, 15)

Uz glagole ἀκροάομαι i πυνθάνομαι stoji samo genitiv:

πυνθάνεσθαι τοῦ ἀνδρός (14, 18-19)

τῶν πρέσβων ἐπιμελῶς ἀκροασάμενος (53, 24-25)

ἡκροῶτο ἱστορικῶν τε διηγημάτων καὶ πολιτικῶν παραγγελμάτων καὶ ἠθικῶν παιδευμάτων καὶ πατρικῶν τε καὶ πνευματικῶν νοουθετημάτων καὶ εἰσηγήσεων (72, 6-9)

f) Genitiv sjećanja

ἐπανόδου ἐμνήσθη (49, 3-4)

ἀλκῆς μεμνήσθαι (61, 21)

g) Genitiv brige

Μὴ βουλόμενος δὲ μηδὲ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ δοκεῖν ἀμελεῖν (32, 1-2)

εὐταξίας ὅτι μάλιστα λόγον ἔχειν ἐθίσας καὶ πεφροντικέναι τοῦ εὐπειθοῦς (36, 12-13)

h) Genitiv obilja

πλήρης γενομένη χαρᾶς (8, 20-21)

βδελυρίας ἀπάσης μεστοὺς ἀφρόνως διεσκορπίζετο (27, 32-33)

τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν ἱκανῆς ὠφελείας ἐνέπλησε (71, 25-26)

i) Genitiv oskudice

ἐδεῖτο τὸ πρᾶγμα καὶ χρόνου πολλοῦ καὶ πόνου συχνοῦ καὶ βιβλίων ἀφθονίας (1, 8)

δεῖ γάρ, φησί, χρημάτων (29, 28-29)

j) Genitiv odvajanja

ἀποστῆσαι τῶν τοιούτων ἀσεβημάτων (24, 11)

ἀπέστη τῆς πρὸς τὴν πολιορκίαν χρονίου ἐπιμονῆς (37, 26)

ἀπέσχετο τοῦ πρόσω χωρεῖν (50, 48)

ὁμοφύλων φόνου τὰς χεῖρας τηρήσει καθαρὰς (62, 21-22)

τῆς βαρβαρικῆς χειρὸς ἡλευθέρωσε (65, 9-10)

τῶν ἐρυθρῶν πεδίλων ἀπογυμνοῖ (100, 47)

k) Genitiv uspoređivanja

τῶν ἄλλων προτιμότερα (3, 20)

πασῶν τῶν ἀρετῶν πλέον τιμῆσαι δικαιοσύνην (30, 12-13)

τοῦ τοὺς πολεμίους ἐλεῖν κρεῖττον (48, 43)

ὁ Ῥωμαϊκὸς ναύαρχος συνέσει καὶ ἀνδρία πολὺ πάντων διέφερε (55, 28)

l) Genitiv uzroka

πολλὰ τῆς ἀπονοίας καὶ ἀταξίας ὀνειδίσας τε καὶ λοιδορησάμενος (19, 23)

m) Genitiv mjesta

Ἄρας οὖν ἐκ Μακεδονίας τῆς Θράκης (9, 1)

n) Genitiv vremena

ἡ νυκτὸς καὶ ἡμέρας κατὰ τὴν Ἄνναν ἐκείνην οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ θεοῦ ναοῦ (10, 8-9)

Dativ

Što se tiče sintakse padeža, u postklasičnom grčkom najdrastičnije promjene vezane su za dativ. U to vrijeme dativ postupno počinje gubiti sve svoje funkcije, te potpuno nestaje iz govornoga grčkoga u 10. st.; zamjenjuje se genitivom, akuzativom ili raznim prijedložnim izrazima.⁵³¹ *Vita Bas.* u tom pogledu ne pokazuje jezično stanje svojega vremena, jer se dativ upotrebljava u širokom rasponu.

a) Dativ posvojni

εὐνοια παρὰ πάντων αὐτῷ (sc. ἦν) (6, 13)

οἶος ἦν ὁ βίος τῷ βασιλεῖ Μιχαήλ (20, 4)

ἔστι τις τοῖς πονηροῖς εἰς τὸ ἀδικεῖν ἀφορμὴ (31, 42)

b) Dativ radnog lica

U klasičnom grčkom dativ radnog lica stoji uz glagolske pridjeve i često uz pasiv (umjesto ὑπό + genitiv), osobito uz mediopasivni perfekt. U *Vita Bas.* ga nalazimo ne samo uz mediopasivni perfekt, već i uz prezent, imperfekt i aorist pasivni:

τὰ κατ' αὐτοῦ μοι βεβουλευμένα (17, 49-50)

⁵³¹ Cvjetković Kurelec 1994: 68; Radermacher 1947: 36, 44-45; Friedrich Blass and Albert Debrunner, *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*, a Translation and Revision of ninth-tenth German Edition incorporating supplementary notes of A. Debrunner by R. W. Funk (Cambridge and Chicago, 1961), str. 100.

ἡ στρατεία τῷ βασιλεῖ καταλύεται (17, 60)

καθὼς ἤδη καὶ πρὸ ὀλίγου μοι εἴρηται (28, 13)

τῷ βασιλεῖ κατεπράττετο (68, 2)

τὰ μὲν ἐν πολέμοις καταπραχθέντα διὰ τε αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν ὑποστρατήγων Βασιλείῳ τῷ βασιλεῖ (71, 33-34)

c) Dativ obzira

Akuzativ obzira postupno nestaje u postklasičnom grčkom (iako ga i dalje nalazimo), a njegovu ulogu preuzima dativ, ἐν + dativ ili rjeđe εἰς + akuzativ.⁵³² U *Vita Bas.* pored klasičnog akuzativa obzira susreće se i učestala upotreba dativa obzira:

εὐεξία σώματος καὶ ῥώμη διαφέρων (3, 14-15)

ἐτύγγανε γάρ πως τὸ Θεοφιλίδιον τοῦτο γαῦρον ὃν τῷ φρονήματι (9, 44-45)

οὐ μόνον ἀνδρεῖα ἀλλὰ καὶ συνέσει τῶν πολλῶν διαφέροντα (18, 29)

ὁ Ῥωμαϊκὸς ναύαρχος συνέσει καὶ ἀνδρεία πολὺ πάντων διέφερε (55, 28)

d) Dativ uzroka

τῷ φθόνῳ δακνόμενος (16, 28-29)

οἷοις πράγμασιν ἔχαιρε (20, 4)

ταῖς περὶ τούτων φροντίσιν ἐπαγρυπνῶν (55, 7-8)

e) Dativ sredstva

φυγῇ τὴν σωτηρίαν λαβεῖν ἐπειράθησαν (19, 17)

τῷ τοῦ πρωτοσπαθαρίου ἐτίμησεν ἀξιώματι (74, 2)

οὔτε ὀχήματι ἔποχος οὔτε ἵππῳ γενέσθαι ἦν δυνατή (74, 11)

f) Dativ društva

σὺν τοῖς θιασώταις αὐτοῦ καὶ συνοργιασταῖς (24, 29)

σὺν ὀλίγοις φεύγοντα (43, 2)

g) Dativ razlike

πολλῷ πλείονας τῶν προτέρων καὶ μείζονας καρπουμένη τιμᾶς (75, 12-13)

⁵³² Blass i Debrunner 1961: 87 §160, 105 §197.

Akuzativ

Upotreba akuzativa ili prijedložnih izraza s akuzativom širi se na račun genitiva i dativa.⁵³³ U *Vita Bas.* je zastupljenost sva tri padeža podjednaka. Ipak, kod upotrebe prijedloga uočeno je da najveći broj prijedloga stoji s akuzativom.⁵³⁴

a) Akuzativ obzira

τὰ δ' ἄλλα γενναῖος καὶ ἀγαθὸς καὶ καθ' ἡλικίαν καὶ κάλλος καὶ τάχος μέγας καὶ θαυμαστός (13.2-4)

ἀπολέξασα νέους καὶ ἰσχυροὺς τὸ σῶμα (74, 14)

οἱ δὲ δακρύων ὑποπλησθέντες τοὺς ὀφθαλμοὺς (101, 9-10)

b) Akuzativ protezanja u prostoru i vremenu

τὴν ὥς ἐπὶ Μελιτηνὴν ἀπάγουσαν διήει ὁδόν (40, 1-2)

τόπος τις ἔστι κατὰ Πελοπόννησον οὐ μακρὰν Μονεμβασίας διεστηκώς (70, 2-3)

συμβασιλεύσας μὲν τῷ πρὸ αὐτοῦ Μιχαὴλ χρόνον ἕνα (102, 9)

c) Akuzativ objekta s akuzativom predikata

τὸ μὴ μετέχειν τῶν ἡδονῶν δύσνοιαν ὀνομάζοντες (24, 34-35)

κληρονόμον αὐτὸν τῆς οἰκείας ποιησαμένη ὑπάρξεως (76, 22)

Neklasična upotreba padeža

Postklasični grčki karakterizira i zbrka u upotrebi padeža; glagoli koji su se u klasičnom grčkom slagali s genitivom ili dativom, sada se slažu s akuzativom i obrnuto.⁵³⁵ U tom pogledu *Vita Bas.* pokazuje tragove karakterističnog razvoja grčkog jezika u postklasičnom i bizantskom periodu.

a) Genitiv umjesto akuzativa

ἐξασφαλίσασθαι δὲ τοῦ μηδένα τῶν ἀπάντων τολμῆσαι (62, 31)

⁵³³ Radermacher 1947: 45, Blass i Debrunner 1961: 82-84. Usp. i Rodríguez Adrados 2005: 194.

⁵³⁴ Vidi tablicu na str. 124-125.

⁵³⁵ Cvjetković Kurelec 1994: 68.

b) Dativ umjesto akuzativa

ἀναδιδάσκων τῷ βασιλεῖ (16, 9)

γνωρίζει τῷ πατρικίῳ Συμβατίῳ λογοθέτῃ τοῦ δρόμου (17, 32-33)

λαθεῖν αὐτῷ (17, 49)

οὐκ ἡδυνήθη τὸν διατήκοντα φθόνον αὐτῷ ἀνθρωπίνως ὑπενεγκεῖν (19, 2-3)

τίνα τὰ παρ' αὐτοῦ καταγγελλόμενα καὶ αὐτοῖς διδάσκεσθαι μέλλοντα (97, 14-15)

c) Akuzativ umjesto dativa

Γροῦλλον τὸ τοῦ πατριάρχου ἐπιφημίσας ὄνομα (21, 15-16)

τὴν ἰδίαν μητέρα διὰ τινος τῶν θαλαμηπόλων εὐνούχων δηλοῖ (23, 9-10)

μὴ χρῆναι πιστεύειν οἰόμενος τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν δαιμόνων λεγόμενα (70, 19-20)

4. 1. 3. Prijedlozi⁵³⁶

Radi što boljeg uvida, upotreba prijedloga u *Vita Bas.* prikazana je u tablici niže. Iz tablice je vidljivo sljedeće: najmanje su zastupljeni ἀνά, ἀμφί i ὥς, dok su ἀντί i σύν značajno reducirani. U postklasičnom grčkom raste upotreba prijedloga s akuzativom; u *Vita Bas.* najbrojniji su κατά i πρὸς s akuzativom. U vrijeme Novog Zavjeta postupno nestaje dativ sa svim prijedlozima (ἀνά, μετά, περί, ὑπό) osim ἐν.⁵³⁷ U *Vita Bas.* nema dativa s ἀνά, μετά, περί, a s ὑπό samo tri primjera. Od prijedloga koji stoje sa sva tri padeža, najviše je prijedloga upotrijebljeno s akuzativom (8), zatim s genitivom (6), a najmanje s dativom (3).

prijedlozi		+ genitiv	+ dativ	+ akuzativ	ukupno
s pojedinačnim padežima	ἀντί	10	---	---	10
	ἀπό	122	---	---	122
	εἰς	---	---	175	175
	ἐκ	125	---	---	125

⁵³⁶ Kod upotrebe prijedloga u *Vita Bas.* i *De them.* smatralo se neophodnim pobrojati sve prijedloge u djelima, kako bi se uočila eventualna odstupanja od pravila klasične sintakse, budući da u postklasičnom grčkom i kasnije raste upotreba prijedloga s akuzativom a smanjuje se upotreba prijedloga s dativom.

⁵³⁷ Blass i Debrunner 1961: 100, 5 i 110 § 203.

	ἐν	---	108	---	108
	πρό	39	---	---	39
	σύν	---	13	---	13
	ὥς	---	---	1	1
s genitivom i akuzativom	διά	80	---	83	163
	κατά	79	---	255	334
	ὑπέρ	14	---	8	22
s genitivom, dativom i akuzativom	ἀμφί	0	0	1	1
	ἀνά	0	0	1	1
	ἐπί	47	44	48	139
	μετά	101	0	34	135
	παρά	69	15	12	96
	περί	31	0	89	120
	πρός	2	14	336	351
	ὑπό	75	3	31	109

Iako se prijedlozi u *Vita Bas.* u najvećem dijelu upotrebljavaju prema pravilima klasičnoga grčkog, ipak nalazimo i određeni broj primjera koji pokazuju osobitosti postklasičnog i bizantskoga grčkog i u kojima se krše pravila klasične upotrebe.

Ἀντί

Ἀντί je u postklasičnom grčkom značajno reduciran.⁵³⁸ U *Vita Bas.* taj se prijedlog javlja dosta manje u odnosu na ostale prijedloge (10 puta). Na jednom mjestu nalazimo ἀντί + genitiv umjesto διά + genitiv (u instrumentalnom značenju):

καὶ τὸ γῆρας ἀνθ' ἰκετηρίας καὶ τοὺς πολλοὺς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καμάτων καὶ πόνους αὐτῶν προβαλλόμενοι (99, 33-34)

⁵³⁸ Blass i Debrunner 1961: 112 §208.

Ἀπό

Od vremena Novog Zavjeta ἀπό sve više potiskuje ἐκ, što će postupno dovesti do njegove potpune prevlasti - tako je u modernom grčkom ἐκ ostao sačuvan samo u okamenjenim prijedložnim izrazima.⁵³⁹ U *Vita Bas.* je pak zastupljenost tih dvaju prijedloga podjednaka. Nalazimo i mjesta gdje umjesto ἐκ stoji ἀπό:

γνοὺς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἔξωθεν καταστάσεως (3, 5)

Ἀπό s genitivom (ili ἐκ s genitivom) u postklasičnom grčkom potisnuli su genitiv odvajanja.⁵⁴⁰ U *Vita Bas.* nalazimo dosta primjera genitiva odvajanja, a na sljedećim mjestima funkciju genitiva odvajanja ima prijedložni izraz ἀπό s genitivom:

οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ θεοῦ ναοῦ (10, 9)

ἐπειρᾶτο ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀποτρέπειν αὐτὸν (24, 8)

Εἰς i ἐν

Εἰς je u postklasičnom i bizantskom razdoblju veoma čest zahvaljujući tome što raste upotreba akuzativa dok se upotreba genitiva i dativa smanjuje. Dolazi i do zbrke u upotrebi εἰς i ἐν – to će dovesti do toga da će s vremenom prevlast preuzeti εἰς, što je u skladu s povlačenjem i nestajanjem dativa.⁵⁴¹ U *Vita Bas.* se εἰς javlja 175 puta, a ἐν 108.

U skladu s tendencijom grčkoga da izjednačava kretanje prema nekom cilju (smjer) i bivanje na jednom mjestu, u vrijeme Novog Zavjeta ἐν + dativ počinje se zamjenjivati s εἰς + akuzativ.⁵⁴² Budući da istovremeno dolazi do zbrke u upotrebi tih prijedloga, tako i u *Vita Bas.* nalazimo primjere gdje εἰς + akuzativ stoji za oznaku mjesta (gdje?) umjesto ἐν + dativ, te ἐν + dativ uz glagole kretanja za oznaku cilja (kamo?) umjesto εἰς + akuzativ:

a) Dativ s ἐν umjesto akuzativa s εἰς

ἐν Βουλγαρίᾳ παραγένηται (12, 23-24)

ἐν τούτοις τοίνυν σίνηπι καὶ ὄξος ἐμβαλόντες (21, 33)

ἐν μέσῳ τοῦ χάρακος γυμνοῖς τοῖς ξίφεσιν εἰσεπήδησαν (51, 22-23)

⁵³⁹ Blass i Debrunner 1961: 113 §209.

⁵⁴⁰ Blass i Debrunner 1961: 97 §180.

⁵⁴¹ Radermacher 1947: 4; Blass i Debrunner 1961: 110 § 205.

⁵⁴² Browning 1995: 36.

ἐν Καπύῃ ἀπήγαγεν (55, 33)

ἐξόριστον ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἀπέστειλε (66, 25-26)

πολίτευμα μεταθεμένων ἐν οὐρανοῖς (72, 20-21)

ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν ἀναφθεῖση ἐμβληθῆναι πυρκαϊᾷ (97, 33)

U Novom Zavjetu ἐν τινι γίνεσθαι ima značenje „stići u koje mjesto“; takvu konstrukciju s tim značenjem u *Vita Bas.* nalazimo na sljedećim mjestima:

ἐν Κήποις δὲ γενομένων αὐτῶν (17, 6)

ἐν Μηδαίῳ δὲ γεγονὼς ὑποστρέφων ὁ βασιλεύς (49, 23)

b) Akuzativ s εἰς umjesto dativa s ἐν

τοῦτο δὲ καὶ εἰς τὴν ἐχομένην ἡλικίαν οὐκ ὀλίγας γέγονεν (5, 31-32)

τυγχάνει χώρα τοῖς σπάδουσι τούτοις εἰς τὰ βασίλεια (74, 26-27)

c) Dvojba između εἰς i ἐν

πεποιθώς εἰμι ἐν θεῷ (43, 11)

μετὰ τῆς εἰς θεὸν πεποιθήσεως (50, 30)

Μετά i σύν

Za oznaku pratnje ili društva u klasičnom grčkom upotrebljavaju se μετά s genitivom ili σύν s dativom. Funkciju σύν s dativom u postklasičnom grčkom u nekim će slučajevima preuzeti μετά s genitivom (npr. uz πολεμεῖν, συμφονεῖν, φίλος εἶναι, λαλεῖν). U Novom Zavjetu μετά brojnošću tri puta nadmašuje σύν.⁵⁴³ Moderni grčki pak ima samo μετά (μέ). U *Vita Bas.* za oznaku društva prevladava μετά s genitivom (52 puta), dok se σύν s dativom u toj funkciji nalazi 11 puta.

Κατά

Prijedlog κατά je veoma zastupljen i uglavnom se ravna prema pravilima klasične upotrebe. Prijedložni izraz κατά + akuzativ koristi se u *Vita Bas.* za oznaku smjera (kamo?) ali i za oznaku mjesta (gdje?).

⁵⁴³ Blass i Debrunner 1961: 118 § 221, 120-121 § 227.

a) Κατά + akuzativ za oznaku smjera

γενόμενος δὲ κατὰ τὰς Πάτρας τῆς Ἀχαΐας (11, 5-6)

κατὰ δὲ τὴν Ἰταλίαν, ἣ νῦν Λαγοβαρδία ὠνόμασται, διαπεράσαντες (53, 40-41)

ἐπὶ καὶ εἴκοσι κομβάρια κατὰ Κρήτην ἐγένετο (60, 4-5)

b) Κατά + akuzativ za oznaku mjesta

κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν τὴν οἰκισιν ἔχουσα (3, 9-10)

κατὰ τὴν αὐλὴν αὐτῆς ἐστηκός (10, 4-5)

ὃν συνέβη ποτὲ κατὰ Τεφρικὴν γεγονότα αἰχμάλωτον (43, 3-4)

Παρά i ὑπό

Oba su prijedloga s genitivom podjednako zastupljena, no nalazimo mjesta gdje je u pasivnoj konstrukciji upotrijebljen παρά s genitivom umjesto ὑπό:

παρὰ τοῦ υἱοῦ καὶ βασιλέως ἐπηρωτᾶτο (15, 14)

ὃς εἰ καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐστέργετο (100, 14)

διηρέθιστο δὲ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ (100, 47-48)

4. 1. 4. Prilozi

Upotreba priloga mjesta u *Vita Bas.* pokazuje određenu nedosljednost – brkaju se kategorije mjesta (gdje?), cilja (kamo?) i ishodišta (odakle?). Tako za izricanje cilja stoje prilozi na –θι (gdje?), a za izricanje mjesta prilozi na –θεν (odakle?) ili –σε (kamo?). Ta je pojava započela još u klasičnom grčkom, ali se intenzivirala u postklasičnom i bizantskom razdoblju, kad su završeci –θεν ili –σε postali beznačajni.⁵⁴⁴

a) ἄλλοθι umjesto ἄλλοσε

ὅταν κατὰ θήραν ἢ που ἄλλοθι μέλλεις τῆς βασιλίδος ὑπεξελθεῖν (100, 33)

b) ἐκεῖθεν umjesto ἐκεῖ

Prilog ἐκεῖ nalazimo na samo jednom mjestu (75, 11), a u ostalim slučajevima umjesto njega stoje ἐκεῖθεν ili ἐκεῖσε.

⁵⁴⁴ Blass i Debrunner 1961: 56 §§ 103-104.

ἐξέλιπε τὸν βίον ὁ φύσας πατήρ καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ἀπῆρε κατάστασιν (7, 3-4)
πρὸς τὸ ἐκεῖθεν μέρος κατὰ τὸ ξηρὸν διαβιβάσας (61, 17)
τὴν πρὸς τὸν ἐκεῖθεν βίον ἐκδημίαν αὐτῆς (77, 5)

c) ἐκεῖσε umjesto ἐκεῖ

ἐν τοῖς ἐκεῖσε βάθοις ἀτημελῶς οὕτως ἐπιρρίψας ἑαυτὸν ἀνεπαύετο (9, 9-10)
ὅπερ τῶν ἐκεῖσε τυχόντων ἰδόντες (11, 17-18)
τὰς ἐκεῖσε λόχμας ἐμπρήσας (48, 3)
ὅς τῶν ἐκεῖσε τόπων ἐκυρίευε (49, 9)
ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε νεμόντων ποιμένων (70, 6)
τὰς πρότερον ἐκεῖσε τυγχανούσας οἰκίας (86, 13-14)
ἥτις ἀπὸ τῆς ἐκεῖσε πρότερον ἱσταμένης ... λιθίνης φιάλης (90.29-30)

d) ἔνδοθεν umjesto ἔνδον

διὰ τὸ ἐκθύμως τοὺς ἔνδοθεν ἀγωνίζεσθαι (53, 11-12)

e) οἴκοθεν umjesto οἶκοι

τοῖς ἐκγόνοις ἐκείνου οἴκοθεν εἶη ἀνεστηκὼς ὁ πρὸς ἀρετὴν κανὼν (1, 17)

Na jednom mjestu nalazimo i prilog mjesta pojačan prijedlogom:
ἀνέκαθεν (52, 9)

4. 1. 5. Upotreba vremena

Historijski prezent

Historijski je prezent favoriziran ne samo u klasičnim grčkim proznim djelima, nego i u postklasičnom grčkom, što se može zaključiti na temelju njegove velike učestalosti u određenim knjigama Novog Zavjeta (npr. u Markovu i Matejevu evanđelju).⁵⁴⁵ U *Vita Bas.* ga također nalazimo na mnogim mjestima:

βλέπει καὶ ἀκούει (9, 21)

⁵⁴⁵ Blass i Debrunner 1961: 167 § 321; J. H. Moulton, *A Grammar of New Testament Greek*, I, 2. izd. (Edinburgh: T. & T. Clark, 1908), str. 121.

υίοποιεῖται τοῦτον ὁ βασιλεὺς (18, 2-3)

κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν πόλεως ἐκστρατεύει ὁ βασιλεὺς (37, 11-12)

αὐτοὶ τὰς πανοπλίας ἐνδύονται, καὶ ἀφανῶς διὰ νυκτὸς τῇ στρατοπεδείᾳ τῶν δυσμενῶν πλησιάζουσι (42, 28-29)

προσγίνονται τῷ Πουλάδῃ καὶ ἕτεροι... τὴν τοῦ Χρυσόχειρος ἀποτέμνουσι κεφαλὴν... συγκαταλέγουσι δὲ καὶ τὸν Διακονίτζην ἐκεῖνον (43, 21-24)

ὁ βασιλεὺς παραπεῖθεται ... καὶ παραλύει τῆς ἀρχῆς τὸν Ἀνδρέαν (50, 56-58)

ἀποκλείουσι κατ' αὐτοῦ τὰς πύλας καὶ οὐκέτι τὴν εἴσοδον συγχωροῦσιν αὐτῷ (57, 27-28)

ἐπανελθὼν ἐξάγει τε τῆς φρουρᾶς καὶ εἰς ὄψιν ἄγει αὐτοῦ, καὶ τὴν πένθιμον ἀμείβει στολὴν, καὶ τὸ περιττὸν τῆς ἐν τῇ λύπῃ τραφείσης κόμης περαιρεθῆναι κελεύει, καὶ τὴν προτέραν τῆς βασιλείας τάξιν καὶ τιμὴν ἀποδίδωσιν (100, 21-24)

Imperfekt umjesto aorista

U klasičnom grčkom imperfekt označava prošlu nesvršenu radnju a aorist prošlu svršenu. Ta je razlika dobro sačuvana u *Vita Bas.*, međutim, na nekim je mjestima upotrijebljen imperfekt umjesto aorista:

ἔλεγεν (15, 16)

τὴν πορείαν διήνυεν (22, 22-23)

ὥς δὲ ἑώρα ... ἐπύθετο ... προσέβαλε γῇ (40, 38-42)

εἶχετο τῆς ὁδοῦ (49, 26)

ἐπεὶ διερευνώμενος εὑρίσκειν ... τῆς τε ἀρχῆς παρέλυσεν (66, 23-25)

Aorist umjesto futura

Futur je doživio mnoge promjene u postklasičnom grčkom koje su na kraju dovele do njegova potpunog nestanka iz grčkog jezika. Umjesto futura koristi se indikativ prezenta (ta se pojava susreće i u klasičnom grčkom, a naročito je učestala u Novom Zavjetu)⁵⁴⁶ ili konjunktiv aorista (kod bizantskih kroničara, u Starom Zavjetu)⁵⁴⁷, a postojala je i opća tendencija u postklasičnom grčkom da se njegovi sintetički oblici zamijene perifrastičnima,

⁵⁴⁶ Blass i Debrunner 1961: 168 § 323.

⁵⁴⁷ Stamatios B. Psaltes, *Grammatik der Byzantinischen Chroniken* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1913), str. 217.

pomoću glagola μέλλω + infinitiv (veoma učestalo u Novom Zavjetu⁵⁴⁸) ili ἔχω + infinitiv (taj je izraz nestao iz upotrebe nakon što je preuzeo funkciju perifrastičnog perfekta).⁵⁴⁹ U *Vita Bas.* pored klasičnog futura nalazimo i perifrastične oblike s μέλλω i infinitivom:

ἐπὶ μεγάλης μέλλει τιμῆς ἀνυψοῦν (11, 54-55)

τὰ σύμβολα γάρ, ἅπερ ἔλεγεν ἔχειν τὸν ἡμᾶς διαδέχεσθαι μέλλοντα (15, 19-20)

ὅς αὐτῶν μέλλει τὴν πόλιν ποιεῖσθαι ἀνάστατον (48, 35)

μετὰ δεύτερον χρόνον μέλλει ἀπαίρειν τοῦ ζῆν (76, 15-16)

Na sljedećim mjestima nalazimo infinitiv aorista umjesto infinitiva futura:

δηλοῦν ἀπεφήνατο βασιλέα Ῥωμαίων γενέσθαι σου τὸν υἱόν (10, 11-12)

πτῶσιν ἀπὸ τῶν ῥηγμάτων σύντομον ὑπομεῖναι δηλοῦντας (78, 5-6)

U sljedećem primjeru umjesto futura stoji ἵνα s konjunktivom, što predstavlja vulgarizam (pisac je to možda namjerno upotrijebio da bi dočarao Teofilov govor):⁵⁵⁰

ἔχω, δέσποτα, ἄνθρωπον ὅς ἐάν κελεύῃς ἵνα παλαίσῃ μετὰ τοῦ περιβοήτου τούτου Βουλγάρου (12, 20-21)

Primjeri rečenica u kojima umjesto indikativa futura stoji konjunktiv aorista nalaze se u upotrebi načina u zavisno-složenim rečenicama (eventualne pogodbene rečenice).⁵⁵¹

Perfekt umjesto aorista

U postklasično doba dolazi do izjednačenja upotrebe aorista i perfekta, što je rezultiralo velikom zbrkom, tako da vrlo često perfekt stoji ondje gdje bismo očekivali aorist.⁵⁵² Stoga su se radi razlikovanja za perfekt počeli upotrebljavati perifrastični oblici pomoću glagola ἔχω ili εἰμί i participa (i u klasičnom grčkom su se koristili perifrastični oblici εἰμί + particip perfekta za opisivanje određenih načina, ali sada se ta upotreba širi van klasičnih granica).⁵⁵³ Tako i *Vita Bas.* daje uvid u ovo prijelazno razdoblje perfekta, gdje pored klasičnih oblika perfekta nalazimo i opisne:

ἦν ... συνεστηκός (4, 1-2)

υἰοποιησάμενος ἦν (18, 28)

⁵⁴⁸ Blass i Debrunner 1961: 181 § 356.

⁵⁴⁹ Psaltes 1913: 216-217.

⁵⁵⁰ *Vita Bas.*, str. 49 (kritički aparat).

⁵⁵¹ Vidi str. 138-139.

⁵⁵² Psaltes 1913: 229.

⁵⁵³ Blass i Debrunner 1961: 175 § 340, 179 § 352 ; Psaltes 1913: 230-231.

ἦν . . . καλέσασα (20, 7-8)

εἶχεν ἐξ ὁδοῦ παραγεγονώς (40, 54)

πεποιθώς εἰμι (43, 11)

ἦν ὀρισθεὶς καὶ ἀποσταλεὶς (77, 1-1)

U *Vita Bas.* također na više mjesta nalazimo perfekt koji je upotrijebljen za izricanje prošle svršene radnje umjesto aorista, što pokazuje promjenu njegova značenja i prijelaz u aorisnu upotrebu:

ιδόντες καὶ ἀκηκοότες (11, 18)

ἡ πονηρία γέγονε (24, 25-26)

γυμνάσας τούτους ταῖς τακτικαῖς μελέταις, καὶ τοῖς ἐνδελεχέσι πόνοις ἐμπείρους τῆς πολεμικῆς ἀγωνίας πεποιηκώς (36, 10-12)

τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς μετηγάγετο, καὶ μάχαις ἄλλαις καὶ παρατάξεσι τοὺς ἐκ τῆς Ἄγαρ νενίκηκε (71, 24-25)

Kako se u postklasičnom grčkom umjesto perfekta sve više upotrebljava aorist, to će dovesti do toga da će perfekt sasvim nestati u grčkom (novogrčki je zadržao samo εὔρηκα, ali kao aorist).⁵⁵⁴

Pluskvamperfekt umjesto aorista ili imperfekta

Pluskvamperfekt je u postklasičnom grčkom također u procesu nestanka, često se brka s drugim vremenima (imperfektom, aoristom ili perfektom) i zamjenjuje perifrastičnim oblicima.⁵⁵⁵ Na sljedećim je mjestima u *Vita Bas.* upotrijebljen umjesto aorista ili imperfekta: ἡττήθη τε τῆς πρεσβείας καὶ τῆς εἰρήνης τοῖς αἰτοῦσι μετέδωκε, καὶ συμμάχους ἀντὶ πολέμιων τὸ ἀπὸ τοῦδε ἐκέκτητο (38, 5-7)

τὰ τῆς φιλονεικίας αὐτοῖς ἐχώρει καὶ τὰ φρονήματα διηρέθιστο (42, 10-11)

ἐκέχρητο μηχαναῖς, καὶ ἐπ' ἐλπίδος ἦν (48, 19-20)

ἐγεγήθει τε καὶ ἐγάννυτο (75, 4)

Varijacija vremena

⁵⁵⁴ Blass i Debrunner 1961: 176 § 340.

⁵⁵⁵ Blass i Debrunner 1961: 177-178 § 347; Psaltes 1913: 230.

ὥς τὸ πλεῖστον τοῦ κράτους εἰς ἑαυτὸν μετηγάγετο καὶ πολλάκις ἐκφέρεται τοῦ καθήκοντος (16, 6-7)

αὐτοῖς προσβάλλει τοῖς τείχεσι, καὶ ταῖς πρὸς πολιορκίαν ἐκέχρητο μηχαναῖς, καὶ ἐπ' ἐλπίδος ἦν οὐ μικρᾷς (48, 18-20)

καταλαμβάνει μετὰ τοῦ στόλου τὴν βασιλεύουσαν, καὶ τῷ μεγάλῳ τοῦ θεοῦ τεμένει, ἐν ᾧ τὸ τῆς αὐτοῦ σοφίας ἐπικεκλήρυκται ὄνομα, ὥς ἱκέτης προσέφυγεν (70, 30-32)

τῶν πτωμάτων τε διανίστησι καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἀκμὴν ἀνακαλεσάμενος ὠραιότητος ἀπάσης ἔδειξεν ἔμπλεων (94, 25-26)

κατὰ τοῦ υἱοῦ διανίσταται, καὶ κατὰ τινα τῶν βασιλείων οἴκων, ὃς Μαργαρίτης κατονομάζεται, ἔμφρουρον τοῦτον πεποίηται, καὶ τῶν ἐρυθρῶν πεδίων ἀπογυμνοῖ (100, 45-47)

4. 1. 6. Upotreba načina u zavisno-složenim rečenicama

Razlika između postklasičnog i klasičnoga grčkog očituje se više u upotrebi načina nego u upotrebi vremena. Po pitanju upotrebe načina u *Vita Bas.* se ne uočava sasvim stroga primjena klasičnih pravila. Tako se, u skladu s tendencijom karakterističnom za bizantski grčki, konjunktiv i optativ na nekim mjestima upotrebljavaju bez neke bitne razlike i bez obzira na vrijeme u glavnoj rečenici.⁵⁵⁶ Optativ, čiji nestanak u postklasičnom grčkom čini jednu od glavnih razlika u odnosu na klasični grčki i koji je već u vrijeme Novog Zavjeta gotovo izišao iz upotrebe⁵⁵⁷, u *Vita Bas.* je još uvijek dobro zastupljen.

Izrične rečenice

Uvode se veznicima ὅτι i ὥς i stoje uglavnom s indikativom (nisu uočeni primjeri sa zavisnim optativom). Brojnije su izrične rečenice s ὅτι, ali su dobro zastupljene i rečenice s ὥς:

ἦδει γὰρ ὥς οὐδὲ τῶν βαναύσων καὶ χυδαίων τούτων τεχνῶν οὐδεμίαν ἔστιν εἰδέναι (36, 15-16)

καίτοι σχεδὸν οὐκ ἀγνοοῦντες ὥς εἰς ἄλλα μᾶλλον ὁ κρατῶν ἀπησχόληται (53, 15-16)

⁵⁵⁶ Tartaglia 1982: 199.

⁵⁵⁷ Blass i Debrunner 1961: 36 § 65, 194-195 §§ 384-386; Radermacher 1947: 13, 34.

ἀγνοῶν ὅτι τοῦτο οὐχὶ πρόγνωσις ἦν ἀλλὰ τῶν ἀποβάντων καὶ τελεσθέντων δήλωσις (70, 21-22)

Namjerne rečenice

Uvode se veznicima ἵνα, ὅπως, ὥς ἂν, μή, a konstruiraju se s indikativom, konjunktivom ili optativom. Pored primjera klasičnog slaganja, uočena su i mjesta gdje se ne poštuju pravila klasične sintakse.

a) Namjerne rečenice s indikativom

ἔσπευσεν, ἵνα χθαμαλή μὲν καὶ ταπεινὴ ἢ τοῦ αὐτοκράτορος σκηνὴ δείκνυται (17, 14-15)
ἀπόχρη περὶ τούτων τὰ εἰρημένα, μὴ καὶ ἀπειροκαλίας τις γραφὴν ἀποίσεται καθ' ἡμῶν (86, 25-27)

τί νεανίας ἤδη ὢν ... μὴ ἐπιφέρῃ κρυπτῶς ῥομφαίαν ἢ μάχαιραν ... ἵνα καὶ αὐτῷ ... ἐπιδίδως (100, 21-24)

b) Namjerne rečenice s konjunktivom iza historijskih vremena

λέοντα ἀντεισήγαγον, ἵνα πάντας ἡμᾶς λαφύξῃ καὶ καταβρώξῃται (16, 33)
ὁ Καῖσαρ πρὸς τὴν τοῦ βασιλέως ἤλθε σκηνὴν ... ὅπως περὶ τῶν προκειμένων βουλευσονται (17, 29-31)

τοῦ θεοῦ δεηθεὶς στῆσαι τὴν τοιαύτην βλασφημίαν καὶ ὕβριν ... ἵνα μὴ βεβηλῶνται τὰ ἅγια καὶ τὰ μυστικὰ καὶ σεπτὰ διασύρωνται (22, 19-22)

σύνθημα δόντες καιροῦ, ἵν' ... ἐκπληκτικὴν βοήν ἀναρρήξωσιν (42, 25-28)

Κωνσταντῖνον τὸν πρῶτον τῶν υἱῶν προσλαβόμενος, ὥς ἂν αὐτὸν οἶα γενναῖον σκύλακα πολέμιων γεύσῃ φόνου καὶ αὐτὸς αὐτῷ διδάσκαλος ... γένηται (46, 16-20)

αὐτὸς μετὰ τῆς βαρείας δυνάμεως εἵπετο, ἵνα ἐνεργοῦ μαχαίρας ἡγήται τὸ ἀκμαιότατον, τὸ δὲ ἔτι στιβαρότερον ἀπελαύνηται (46, 24-26)

καὶ ἱερεῖς ... ἐξάπέστειλεν, ὥς ἂν πρὸ τῶν ἄλλων τοῦ ψυχικοῦ τούτους κινδύνου ἐξέλῃται καὶ πρὸς τὴν προτέραν πίστιν ἐπανασώσῃται καὶ τῶν ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀνοίας ἀπαλλάξῃ πλημμελημάτων αὐτοῦς (54, 20-24)

ἀπῆρεν ... ὥς ἂν ἐν τούτῳ καὶ τὸν τῆς σαρκὸς ἀπόθῃται χοῦν (76, 25-27)

c) Namjerne rečenice s optativom iza glavnih vremena

οἶομαι δεῖν τὴν μὲν κατὰ τὸν βασιλέα Βασίλειον ἱστορίαν σχολάσαι ἐπὶ μικρόν ... ἵν' ἐντεῦθεν εἰδέναι λογιζόμενος ἔχοι πᾶς ὁ βουλόμενος (20, 1-7)

d) Namjerne rečenice s konjunktivom i optativom u istoj rečenici

εἰς τὸν δεύτερον ἐξ ἀνάγκης ὑποβέβηκα πλοῦν ... ὥς ἂν καὶ τοῖς μετέπειτα μὴ ἀγνοῖται βασιλείου στελέχους ἐπὶ πολὺ τοῦ χρόνου παρεκταθέντος ἢ πρώτη πηγὴ καὶ ρίζα, καὶ τοῖς ἐκγόνοις ἐκείνου οἴκοθεν εἴη ἀνεστηκὼς ὁ πρὸς ἀρετὴν κανὼν (1, 10-17)

νύκτωρ διηγρύπνει καὶ μεθ' ἡμέραν διεσκόπει, πάντα κινῶν λογισμὸν καὶ πᾶν στρέφων βούλευμα, ὅπως ἀγαθοῦ τινὸς αἴτιος τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἅπασι γένοιτο καὶ ὅπως ἐπὶ τὸ ἄμεινον ἐμφανῇ καὶ μεγάλην μεταβολὴν τὰ πράγματα δέξηται (30, 4-7)

ἐκάλει δὲ αὐτὸν ἡ ζέουσα περὶ τῶν ὅλων φροντὶς καὶ πρὸς ὑπερορίους στρατείας, ὥς ἂν τοῖς οἰκείοις πόνοις καὶ τῇ αὐτοῦ ἀνδρείᾳ καὶ γενναιότητι πλατύνει μὲν τὰ ὅρια τῆς ἀρχῆς, πορρωτέρω δὲ συνώσῃ καὶ ἀπελάσῃ τὸ δυσμενές (36, 2-6)

θέλων δὲ τὸν κόπον παραμυθεῖσθαι τῶν οἰκείων στρατιωτῶν καὶ τοὺς πόνους ῥαδίως ὑποφέρειν πεῖσαι, ἅμα δὲ καὶ ἑαυτὸν ἐν τοῖς ἐκουσίοις ἀποτρύχειν πόνοις, ἵνα, εἰ καὶ ἀκούσιος πολλάκις συμβῇ, μὴ ξενοπαθῇ μηδὲ ἀήθης εὐρίσκοιτο (40, 7-11)

σκοπῶν δὲ ὅπως καὶ ὁμοφύλων φόνου τὰς χεῖρας τηρήσῃ καθαρὰς καὶ τὸ προσῆκον ἐμποιήσῃ δέος τοῖς ὑπολοίποις τῶν ἐρετῶν, ὥς ἂν μὴ καὶ ἄλλοις εἴη πρὸς μίμησιν ἢ τούτων κακία καὶ ἐθελοκακῶσιν οἱ πλεῖστοι καὶ ῥαστώνευνται (62, 21-24)

ἀνάγκη ... παρατεθῆναι ... ἵν' ἐντεῦθεν ὃ τε δημιουργὸς αὐτῶν ἀξίως θαυμάζεται καὶ οἱ τῶν βασιλείων εἰσόδων εἰργόμενοι μὴ παντελῇ τούτων ἔχοιεν ἄγνοιαν (87, 10-13)

Rečenice staranja, nastojanja, brige

Ravnaju se prema klasičnim pravilima:

σκοπῶν δὲ ὅπως καὶ ὁμοφύλων φόνου τὰς χεῖρας τηρήσῃ καθαρὰς καὶ τὸ προσῆκον ἐμποιήσῃ δέος τοῖς ὑπολοίποις τῶν ἐρετῶν (62, 21-22)

Rečenice bojazni

Rečenice bojazni konstruiraju se s konjunktivom:

δεδοικέναι καὶ τὴν ἀπὸ θεοῦ ἀγανάκτησιν χρή, καὶ φοβεῖσθαι μὴ πειραθῶμεν αὐτοῦ ὀργιζομένου καὶ χαλεπαίνοντος (24, 22-23)

δείσας γὰρ μὴ ἀπορία τῶν ἐπιτηδείων πολλάκις τινὲς πρὸ τοῦ πέρας τὴν κατ' αὐτοὺς ὑπόθεσιν δέξασθαι τῶν τῆδε ἀναχωρήσωσι (31, 17-19)

δείσαντες μὴ πρὸς τὴν αὐτῶν ἤδη πρὸς τὸ ἐξῆς διαπερᾶσαι ὁ στόλος ὁ Ῥωμαϊκὸς πειρασθῆ (69, 2-3)

Rečenice opreza

Ravnaju se prema pravilima klasične sintakse:

φύλαξον αὐτοὺς ἐν τῷ θελήματί σου, μή τις αὐτῶν παραδράμη τι τῶν σῶν ἐντολῶν (89, 74-75)

Posljedične rečenice

Uvode se veznicima ὥστε, ὡς i stoje s infinitivom:

τὴν οἰκείαν εὐγένειαν ἐπεδείκνυτο, ὡς ἐκπλαγῆναι μὲν τὸν ἄρχοντα, διαγριαίνεσθαι δὲ λεληθότως τὴν δορυφόρον τάξιν αὐτοῦ (4, 33-35)

εἰς τοσοῦτον δὲ προῆλθε τὰ τῆς μανίας αὐτοῦ ὥστε πρὸς τὴν λαθραίαν χωρῆσαι ἀναίρεσιν (24, 40-42)

τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἐπεδείξατο, ὡς μὴ μόνον τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀλλὰ καὶ τοὺς πολεμίους περιφανῶς ἐκπλαγῆναι τὴν ἀνδρίαν αὐτοῦ καὶ εὐχέρειαν (40, 23-26)

ῥαθυμότερος, ὡς ἔοικεν, ὦν καὶ μὴ ἔχων ζέουσιν τὴν ψυχὴν, ὥστε καὶ πρὸς ἐναντία παραβάλλεσθαι πνεύματα καὶ δι' εἰρεσίας ἐν ταῖς διὰ μέσου γαλήναις πρὸς τὸ προκείμενον κατεπείγεσθαι (69, 17-20)

Na sljedećem je mjestu ὅτι = ὥστε (takvu upotrebu nalazimo i u Starom i Novom Zavjetu⁵⁵⁸):

τοῦτο μὲν τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον τῆς περὶ τὸ ὑπήκοον κηδεμονίας αὐτοῦ καθέστηκε γνῶρισμα, καὶ ὅτι ὑπ' οὐδενὸς οὐδένα ἀδικεῖσθαι ἐβούλετο (31, 52-54)

Vremenske rečenice

Uvode se veznicima ὅτε, ὅταν, ἡνίκα, ὡς, ἐπεὶ, ἕως, πρὶν, ἀφ' οὗ, ἐξ οὗ. Većinom se konstruiraju po klasičnim pravilima, s indikativom ili s infinitivom (πρὶν), no na nekim je

⁵⁵⁸ Blass i Debrunner 1961: 238 § 456 (2).

mjestima uočena neklasična upotreba gdje *ὅτε* stoji s konjunktivom a *ὅταν* s indikativom (kao u Starom i Novom Zavjetu). Ta su dva veznika u postklasičnom grčkom poprimila isto značenje, izgubila se razlika u njihovom slaganju s indikativom i konjunktivom, pa se često često zamjenjuju.⁵⁵⁹

a) Primjeri klasičnog slaganja

ἡνίκα Κωνσταντῖνος μετὰ Εἰρήνης τῆς μητρὸς ἐβασίλευεν (3, 1-2)

ὥς περὶ πλήθουσιν ἀγορὰν ἢ ἡμέρα προέκοπτε καὶ ὁ ἥλιος ἤδη σφοδρότερον ταῖς μεσημβριναῖς ἀκτῖσιν ἐπέφλεγεν (5, 5-7)

ἐξ οὗ καὶ ὑφωρᾶτο καὶ ἐνήδρευεν ὁ Καῖσαρ ἀεὶ τὸν Βασίλειον (14, 23-24)

ὅταν ἢ πρόνοια πρὸς ὃ βούλεται συνελαύνῃ τὰ πράγματα (16, 16-17)

ὅτε τὴν μόναρχον ἐξουσίαν ἐδέξατο (19, 30)

ἀφ' οὗ τὴν τῶν ὅλων ἐξουσίαν οὗτος ἐδέξατο (27, 11)

ἕως τὴν ἀπὸ τοῦ δικαστοῦ ἀπόφασιν ἔλαβον (31, 20-21)

πρὶν ἢ τὸν τοῦ Χρυσόχειρος ὄλεθρον ἐπιδεῖν καὶ τρία βέλη τῇ αὐτοῦ καταπῆξαι μιὰ κεφαλῇ (41, 11-12)

ἐπεὶ διερευνώμενος εὗρισκεν ἐκ τῆς συμπεσούσης φιλονεικίας κατ' αὐτὴν τοῦ πολέμου συμβολὴν ἀπολωλέναι τὸν ὁμοστράτηγον (66, 23-25)

b) Rečenice s *ὅτε* i konjunktivom

ὅτε δὲ καὶ τὸ ἐξ ἀνθρώπων εἰς οὐδὲν λογισώμεθα (24, 21-22)

ὅτε δὲ τῶν ὀρίων Συρίας ὁ ἐκεῖθεν στόλος ὑπερκύπτων φανῇ (68, 20)

c) Rečenice s *ὅταν* i indikativom

ὅταν ἐξῆγε τὰς ἀποφάσεις (26, 15-16)

ὅταν ἔμφροντις ἐπὶ τὴν κοίτην ἦι καὶ περὶ τινος τῶν κοινῶν ἐσφάδαζε (72, 46-47)

ὅταν εἰς τὰ βασίλεια εἴσεισιν (74, 30)

ὅταν οὐ πρὸς ἐπίδειξιν ἀλλὰ πρὸς σωτηρίαν ψυχῶν μέλλει γίνεσθαι τὰ γινόμενα (97, 26-27)

ὅταν κατὰ θήραν ἢ που ἄλλοθι μέλλεις τῆς βασιλίδος ὑπεξελεθεῖν (100, 32-33)

Uzročne rečenice

⁵⁵⁹ Blass i Debrunner 1961: 193 § 382; Radermacher 1947: 46, 50.

Počinju veznicima ὅτι, ὥς, ἐπεὶ i stoje s indikativom:

ἐπεὶ δὲ ἐδεῖτο τὸ πρᾶγμα καὶ χρόνου πολλοῦ καὶ πόνου συχνοῦ (1, 7-8)

ὥς οὖν ἐπὶ πλεον τὰ τῆς φιλονεικίας αὐτοῖς ἐχώρει (42, 9-10)

μάλιστα ὅτι οὐδὲ ἐκεῖνος ἔτι ζῶν τὰ πρὸς χάριν θωπευτικῶς ὑποτρέχοντα ῥήματα ἐφαίνετο προσιέμενος (47, 16-17)

Pogodbene rečenice

Počinju veznicima εἰ, ἐάν i ἄν. Tijekom vremena veznici εἰ i ἐάν poprimili su isto značenje, tako da često puta u eventualnim rečenicama umjesto ἐάν stoji εἰ. Po pitanju upotrebe načina, po klasičnim su pravilima konstruirane uglavnom realne i irealne pogodbene rečenice, dok su kod eventualnih i potencijalnih uočena odstupanja. Kod irealnih se rečenica u apodozi ispušta čestica ἄν.

U *Vita Bas.* su još uvijek zastupljene gotovo sve vrste pogodbenih rečenica, ali su uočene i promjene koje su nastale u postklasičnom grčkom, u što svakako spada ispuštanje čestice ἄν, koja od vremena Novog Zavjeta više nije obavezna u apodozi irealnih pogodbenih rečenica.⁵⁶⁰ U postklasičnom grčkom u upotrebi su ostale realne (koje se sad upotrebljavaju samo za prezent), eventualne (prevladavaju one s ἐάν i konjunktivom) i irealne, dok su potencijalne i eventualne iterativne za prošlost nestale.⁵⁶¹

a) Realne pogodbene rečenice

Konstruiraju se s indikativom u protazi i apodozi:

εἰ ἔτυχέν τις πρὸς ὃν οὐκ εἶχον ἡδέως ἀλλ' ἀπεχθῶς, ἀπεχρῶντο τῇ βασιλικῇ κελεύσει, καὶ τῇ τιμωρίᾳ τὸν ἀθῶον ἐξεδίκουν κατάδικον (26, 17-19)

εἰ δέ τις οἶον ὅζος κακίας ἔν τινι στερεῶς εὖ μάλα συναθροισθεὶς ὑπὸ τῶν κατὰ μέρος ἀρχόντων μεταβληθῆναι ἢ τέλεον ἐκκοπῆναι οὐχ οἷός τε ἦν, δι' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ βασιλεύοντος ἢ μετεβάλλετο ἢ ἀλλοίως πως τὴν ἰατρείαν ἐδέχετο (30, 34-37)

Na sljedećem mjestu nalazimo željni optativ u apodozi:

εἰ μὲν γὰρ ἐλέγχεται ἀδικῶν καὶ κατὰ τῆς πατρικῆς κεφαλῆς εὐτρεπίσας τὴν δεξιάν, αὐτόχειρες αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες γενοίμεθα καὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ κορεσθῆμεν (101, 14-16)

U sljedećoj rečenici u apodozi stoji konjunktiv s ἄν:

⁵⁶⁰ Blass i Debrunner 1961: 182 § 360.

⁵⁶¹ Blass i Debrunner 1961: 188 § 371, 194 § 385.

εἰ μή τι τῶν ὁμοίων” ἔφασαν εὐθέως οἱ Ῥῶς “καὶ ἡμεῖς θεασόμεθα, καὶ μάλιστα οἷον τὸ ἐν τῇ καμίνῳ τῶν τριῶν λέγεις παίδων, οὐκ ἄν σοι ὅλως πιστεύσωμεν, οὐδὲ τὰς ἀκοὰς ἡμῶν ἔτι τοῖς ὑπὸ σοῦ λεγομένοις ὑπόσχωμεν (97, 19-23)

b) Eventualne pogodbene rečenice

U eventualnim je rečenicama εἰ = ἔάν. Uočena je samo jedna rečenica koja počinje veznikom ἔάν.

U klasičnim eventualnim futurskim rečenicama stoji u protazi prospektivni konjunktiv, a u apodozi indikativ futura ili bilo koji drugi oblik koji pokazuje budućnost. U *Vita Bas.* su uočene dvije futurske rečenice od kojih se jedna u potpunosti ravna po klasičnim pravilima, dok u drugoj u apodozi stoji konjunktiv aorista koji ima vrijednost futura (u postklasičnom grčkom futur se često zamjenjuje konjunktivom aorista⁵⁶²):

οὐδεὶς ὑποίσει τὴν ἀλαζονείαν αὐτῶν, εἰ οὗτος ἀκαταγώνιστος ἐν Βουλγαρίᾳ παραγένηται (12, 22-24)

εἰ παραδράμω τὸν βασιλικὸν ἵππον καὶ ἀπὸ τοῦ ἐμοῦ ἵππου ἐκτιναχθεὶς ἔποχος αὐτοῦ γένωμαι, ἄρα μὴ διὰ τὸ βασιλικοῖς φαλάροις κεκοσμηθῆναι αὐτὸν ἀγανάκτησις παρὰ τοῦ βασιλέως γένηται κατ' ἐμοῦ (13, 17-21)

U klasičnim eventualnim iterativnim rečenicama za sadašnjost stoji u protazi prospektivni konjunktiv, a u apodozi indikativ sadašnji. U *Vita Bas.* se jedna rečenica ravna po tim pravilima, a u drugoj u apodozi stoji konjunktiv aorista u prohibitivnoj funkciji:

εἰ μὴ θᾶπτον ἀναρρώσης τοὺς εἰς τὸ πρᾶγμα ἠὑτρεπισμένους καὶ παρορμήσης αὐτίκα πρὸς τὸ ἔργον χωρῆσαι, πάντως οἶδα ὅτι εὐθέως ἐμὲ δεήσει ὑπὸ τούτου ἀναιρεθῆναι (17, 46-49)

ἐὰν εὗρητε ἀλύσεις τε καὶ δεσμά, μὴ ἀπιστήσητε τῶν πρὸς σωτηρίαν ὑμῶν λεγομένων ὑμῖν (57, 22-24)

c) Potencijalne pogodbene rečenice

Kod klasičnih potencijalnih pogodbenih rečenica za sadašnjost u protazi stoji εἰ + optativ, a u apodozi optativ + ἄν (potencijal sadašnji). Obje rečenice u protazi imaju optativ, dok u apodozi jedna ima konjunktiv, a druga indikativ futura. U Novom se Zavjetu često upotrebljava indikativ futura umjesto potencijanog optativa (optativ + ἄν je nestao).⁵⁶³

⁵⁶² Psaltes 1913: 217; E. A. Sophocles, *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods*, 3. izd. (Hildesheim-Zürich-New York, 1992), str. 45.

⁵⁶³ Blass i Debrunner 1961: 194 § 385.

εἰ δὲ ἐπιμετρηθεῖη καὶ χρόνος ἡμῖν ἔτι ζωῆς, καὶ γένηταί τις καὶ ἀπὸ τῶν νόσων ἐκεχειρία μικρά, καὶ μηδὲ τῶν ἔξωθεν εἴη τι ἐμποδὼν, ἴσως προσθῶμεν ἐχομένως καὶ τῆς ἄχρις ἡμῶν κατιούσης αὐτοῦ γενεᾶς τὴν ὅλην τῆς ἱστορίας ἀφήγησιν (1, 18-22)

εἰ ἐξελθὼν πρὸς ἀνατολὰς ποιήσασθαι τὴν πορείαν θελήσειας, ἄλλον εὐρήσεις ἰσομήκη τοῦ πρὸς βορρᾶν καὶ ἰσόδρομον δίαυλον (86, 8-10)

d) Irealne pogodbene rečenice

Konstruiraju se klasično, i u protazi i u apodozi stoji preterit, ali se izostavlja čestica ἄν u apodozi:

εἰ δίχα μαθήσεως καὶ ἱκανῆς ἐμπειρίας ἐξῆν εἰδέναι τῷ βουλομένῳ, οὐκ εἶχον ἄρα νοῦν ἀλλ' ἐλήρουν οἱ πολλὰ περὶ τὸ μέρος τοῦτο πονήσαντες (36, 18-21)

εἰς χεῖρας ἡμῶν ταύτην δέδωκεν ὁ θεός, εἰ ἐπεξῆλθε τῇ νίκῃ (50, 53-55)

Dopusne rečenice

Uvode se veznicima εἰ καὶ i κἄν (stegnuto od καὶ ἔάν) s indikativom, bez obzira na vrstu dopusne rečenice. Realne dopusne rečenice su najbrojnije, a uočene su i dvije irealne. Kod irealnih rečenica ispušta se čestica ἄν uz preterit u apodozi.

Realne dopusne rečenice:

εἰ καὶ πρόδηλός μοι τυγχάνει ὁ θάνατος καὶ ἐν χερσὶν ἢ σφαγῇ, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀποκρύψομαι τὴν ἀλήθειαν (58, 24-26)

κἄν ὁ φυτοσπόρος τούτων οὐκ ἔσχεν ἐξ ἀρχῆς οἰκείως πρὸς γράμματα διὰ τὴν βιωτικὴν περιπέτειαν, ἀλλ' οὗν τοὺς οἰκείους ἅπαντας βλαστοὺς ἐν μετοχῇ σοφίας πεποίηκε (89, 52-55)
πολλοὺς τοῦ ἐπικειμένου καλύμματος τῆς πωρώσεως ἠλευθέρωσε καὶ πρὸς πίστιν εἴλκυσε τοῦ Χριστοῦ, εἰ καὶ πάλιν οἱ πλείους μετὰ τὴν ἐκ τοῦ βίου τοῦ βασιλέως ἐπαναχώρησιν πρὸς τὸν οἰκεῖον ὡς κύνες ὑπέστρεψαν ἐμετόν (95, 14-17)

Irealne dopusne rečenice:

ἃ τίς ἀκούων τε καὶ ὁρῶν, εἰ καὶ λιθίνην καρδίαν ἐκέκτητο ἢ παντάπασιν ἀναίσθητος ἦν, μὴ πρὸς ὀργὴν ἐκινήθη καὶ διεθερμάνθη ποτὲ πρὸς τὴν τῶν ἀναιτίως ἀπολλυμένων ἐκδίκησιν (26, 33-36)

πῶς δὲ οὐκ ἔμελλον ἐπιλιπεῖν, κἄν ἐκ ποταμῶν ἐπέρρει (27, 13-14)

Odnosne rečenice

Uvode se odnosnim zamjenicama i indikativom ili konjunktivom s ili bez *ἄν*:

ἐξ ὀνόματος καλέσαι Βασίλειον, καὶ ὃς ἂν αὐτῷ ὑπακούσῃ καλοῦντι, τοῦτον εἰσαγαγεῖν εἰς τὸ μοναστήριον καὶ ἐπιμελείας ἀξιῶσαι (9, 13-15)

ὁ καὶ πρὸ τούτου δι' ἱκετηρικῶν εὐχῶν ἐπιζητούμενος ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ Βασίλειος. ὃς ἅμα τῷ παρελθεῖν ἐπὶ τὴν τῶν ὅλων ἀρχὴν καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰς τοῦ κράτους ἡνίας θεῷ ἀνατέθεικεν (28, 4-7)

ἀλλ' οὐ τοσοῦτον αὐτὸν ἢ δι' ἐτέρων πρόθεσις εὐφραίνειν, ὅσον ἡνία τὸ μὴ τοῖς αὐτοῦ πόνοις καὶ κινδύνους τὰ τρόπαια ἴστασθαι (46, 14-16)

Τοῦ τε γὰρ περιωνύμου καὶ θείου ναοῦ ὃς τὸ τῆς μεγάλης τοῦ θεοῦ σοφίας κεκλήρωται ὄνομα, τὴν πρὸς δύσιν ἀψῖδα (79, 1-2)

Upravni i neupravni govor

Jedna od specifičnih karakteristika Novog Zavjeta je visok stupanj upotrebe direktnoga govora,⁵⁶⁴ što je također uočeno i u *Vita Bas.* (uključujući i upitne rečenice). Upravni govor nalazimo na sljedećim mjestima:

a) uz ἀποκρίνομαι (9, 29; 11, 30-31; 99, 21)

b) uz λέγω (8, 16; 12, 19-20; 13, 17; 14, 22; 15, 16-17; 24, 36; 42, 11-12; 48, 34-36; 58, 14)

c) uz εἶπον (8, 22; 11, 53-54; 14, 12-13; 15, 24; 58, 18; 98, 20; 99, 36-37; 101, 10)

c) uz φημί (8, 24; 11, 24; 16, 32; 26, 11; 43, 7; 50, 53; 56, 12; 57, 14; 57, 20; 58, 17; 58, 24; 59, 23; 97, 19-20; 97, 27; 98, 22; 99, 9; 99, 29; 99, 42; 100, 20-21)

d) uz δηλόω (10, 11-12; 17, 45-46; 23, 10)

e) uz ἀποφθέγγομαι (23, 21)

f) uz ἀπαγγέλλω (100, 31-32)

Direktni se govor vrlo često uvodi s *ὥς* ili *ὅτι* *recitativum* koji ima ulogu navodnika, što je karakteristično za koine (tako u Novom Zavjetu), ali postoje takvi primjeri još u klasičnom grčkom.⁵⁶⁵

διαρρήδην λέγοντα πρὸς αὐτὴν ὅτι ὁ ἀγαπώμενος ὑπὸ σοῦ ὁ υἱός σου Βασίλειος τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας παρὰ θεοῦ τὰ σκῆπτρα ἐγχειρισθήσεται, καὶ δεῖ σε προτρέψασθαι τοῦτον πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰσελθεῖν (8, 16-19)

⁵⁶⁴ Blass i Debrunner 1961: 195 § 386, 246-247 § 470; Radermacher 1947: 47.

⁵⁶⁵ Blass i Debrunner 1961: 246-247 § 470.

λέγει οὖν πρὸς αὐτὸν ὁ Σολδάνος ὡς εἰ ὑπηρετήσεις μου τῷ βουλήματι, καὶ σωτηρίας ἀξιωθήσῃ καὶ δωρεῶν ἀπολαύσεις (58, 14-16)

Nalazimo i primjere gdje se miješa upravni i neupravni govor:

οὐ τοσοῦτον ὁ ἐξηγούμενος ἔλεγε τὸν Κωνσταντῖνον ἐκεῖνον εἶναι ὅς αὐτῶν μέλλει τὴν πόλιν ποιεῖσθαι ἀνάστατον, ἄλλον δέ τινα μετὰ χρόνον συχνὸν τῶν ἀπογόνων τῶν σῶν (48, 34-36)

4. 1. 7. Infinitiv

Supstantivirani infinitiv

Učestala upotreba supstantiviranog infinitiva s prijedlozima za izricanje adverbijalnih oznaka svrhe, vremena, uzroka itd. jedna je od glavnih karakteristika postklasičnog i bizantskoga grčkog,⁵⁶⁶ koju također nalazimo u *Vita Bas*. U ovom je djelu supstantivirani infinitiv s prijedlozima toliko čest da se može smatrati pravilom. Nalazimo također i supstantivirani infinitiv bez prijedloga u nominativu u službi subjekta i akuzativu u službi objekta, te supstantivirani infinitiv u genitivu bez prijedloga uz imenice, pridjeve ili glagole.

a) Supstantivirani infinitiv u nominativu i akuzativu bez prijedloga

- nominativ:

τὸ τούτοις ἐπὶ πλέον ἐνδιατρίβειν (5, 37-38)

τὸ πᾶσιν εἶναι προσφιλῆ καὶ ἐράσμιον (6, 13-14)

τὸ πρὸ τῶν ἄλλων τὰς ἰδίας χειρας καθαρὰς ἀπὸ παντοίου διαφυλάξαι λήμματος (30, 11-12)

τὸ μὴ τοῖς αὐτοῦ πόνοις καὶ κινδύνους τὰ τρόπαια ἴστασθαι (46, 15-16)

τὸ πρὸς τὴν οἰκείαν πατρίδα συγχωρηθῆναι αὐτῷ ἀπελθεῖν (58, 2-3)

- akuzativ:

τὸ ποιήσασθαι πνευματικῆς ἀδελφότητος σύνδεσμον (11, 48)

τὸ μὴ μετέχειν τῶν ἡδονῶν δύσνοιαν ὀνομάζοντες καὶ τὸ μὴ συνεξαμαρτάνειν καταφρονεῖν (24, 34-36)

⁵⁶⁶ Blass i Debrunner 1961: 205 § 398, 207-208 §§ 402-404; Radermacher 1947: 37, Moulton 1908: 213 i dalje. Usp. i Geoffrey Horrocks, *Greek: A History of the Language and its Speakers*, 2. izd. (Chichester: Wiley-Blackwell, 2010), str. 94-95.

τὸ δὲ προσκαθῆσθαι τῇ διαβάσει καὶ ταπεινὸν προσμένειν γενέσθαι τὸν ποταμὸν ἀγεννὲς ἐνόμισε (40, 4-5)

τὸ καλῶς ἄρχεσθαι τοῦ ἐπισφαλῶς ἐκ θρασύτητος ἄρχειν προκρίναντες (54, 5-6)

b) Supstantivirani infinitiv u genitivu bez prijedloga

Najčešće se upotrebljava prema klasičnim pravilima, uz imenice, pridjeve ili glagole koji uza se traže genitiv:

πρόνοια γίνεται τοῦ μὴ τὸ τοῖς Πέρσαις δοκοῦν εἰς πέρας ἐλθεῖν (2, 3)

προφάσει τοῦ τὸ θηρίον βαλεῖν (24, 43-44)

ἔτυχε τῶν στρατειῶν σχολάζων καὶ τοῦ χρηματίζειν (31, 23-24)

ἔπαυε διὰ τῆς νομίμου τιμωρίας τοῦ μηκέτι τολμᾶν (31, 32-33)

ἀπέσχετο τοῦ πρόσω χωρεῖν (50, 48)

τοῦ κακὸς εἶναι μὴ ἐκστὰς (58, 4-5)

τοῦ μὴ καταρρυῆναι ἀλλὰ πρὸς ἀκμὴν αὐθις ἐπανελθεῖν καὶ νεότητα ἐγένετο αἴτιος (78, 9-11)

U Novom Zavjetu infinitiv s τοῦ ili τοῦ μὴ učestalo se upotrebljava za izricanje namjere,⁵⁶⁷ tako da je postupno preuzeo funkciju ne samo infinitiva kao adverbijalne oznake svrhe, nego i participa za označavanje namjere te namjernih rečenica. Takvu upotrebu supstantiviranog infinitiva u genitivu u *Vita Bas.* nalazimo na sljedećim mjestima:

ἵκετεύων τὸν κύριον ... τοῦ μὴ πρότερον τοῦ βίου ὑπεξελθεῖν (41, 8-11)

ἀποστέλλεται μετὰ τῶν τοῦ Σολδάνου ὑπηρετῶν τοῦ ταῦτα πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει εἰπεῖν (58, 21-22)

c) Supstantivirani infinitiv s prijedlozima

- genitiv

ἀπὸ τοῦ ... κεχρηῆσθαι (31, 42-44)

ἔκ τε τοῦ παντελῶς ἀπερυθριᾶσαι καὶ μηδὲν τῶν ἐπονειδίστων ὀκνηῆσαι (27, 21-22)

ἐκ τοῦ μήτε τόπους ὄχυροὺς καταλαβέσθαι μήτε χάρακα καὶ τάφρον προβαλέσθαι (51, 9-10)

πρὸ τοῦ πέρας τὴν κατ' αὐτοὺς ὑπόθεσιν δέξασθαι (31, 18-19)

πρὸ τοῦ δοῦναι τὰς ἀποκρίσεις (58, 13)

πρὸ τοῦ ἐπιστῆναι (69, 23)

- dativ

ἅμα τῷ παρελθεῖν ἐπὶ τὴν τῶν ὅλων ἀρχὴν (28, 5-6)

⁵⁶⁷ Blass i Debrunner 1961: 206 § 400.

ἅμα τῷ γενέσθαι (74, 1)

ἐν δὲ τῷ ἐκείνους ἐνασχολεῖσθαι τοῖς θερισταῖς (5, 10-11)

ἐν τῷ μὴ ἐπιδείκνυσθαι μηδὲ θαυμάζεσθαι (7, 20)

ἐν τῷ πολλάκις περὶ τούτων πυνθάνεσθαι τοῦ ἀνδρός (14, 18-19)

ἐν τῷ νῦν τὴν πόλιν ἀλίσκεσθαι (48, 33)

ἐν τῷ μετὰ δυνάμεως ἀδράς ἀπιέναι (50, 17)

ἐν τῷ κτίζεσθαι τὸν ἐκεῖσε θεῖον ναὸν (90, 34-35)

ἐν τῷ μὴ ἔχειν πλησίον οἶκον εὐκτήριον (93, 6-7)

- akuzativ

διὰ τὸ βασιλικοῖς φαλάροις κεκοσμηθῆσθαι αὐτὸν (13, 19-20)

διὰ τὸ ὁμότιμον σχεδὸν εἶναι καὶ κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς, καὶ διὰ τὸ δεδιέναι πάντας τὴν ἑταιριῶτιν αὐτοῦ φατρίαν καὶ σύστασιν, καὶ τὸ πάντας τοὺς ἄρχοντας τε καὶ στρατηγούς αὐτῷ προσανακεῖσθαι καὶ πρὸς αὐτὸν μᾶλλον ἢ πρὸς τὸν βασιλέα ὄραν, ὥς καὶ μᾶλλον ἐκείνου τοῖς πράγμασι νήφοντος καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν μεταφέροντος ἕκαστα, καὶ μάλιστα διὰ τὸ τὸν ἀνθύπατον καὶ πατρίκιον Ἀντίγονον τὸν υἱὸν αὐτοῦ δομέστικον τὸ τηνικαῦτα τῶν βασιλικῶν τυγχάνειν σχολῶν (17, 19-26)

διὰ τὸ πρὸς ἄλλοις μᾶλλον εἶναι τὸν βασιλέα ἢ περὶ τῶν τοιούτων ἐθέλειν σκοπεῖν (19, 49-50)

διὰ τὸ ἀδεῶς ἕκαστον τὴν οἰκείαν βῶλον ἐργάζεσθαι καὶ τὸν ἴδιον ἀμπελῶνα καρποῦσθαι, καὶ τὴν ἐλαίαν καὶ τὴν συκὴν τὴν πατρώαν μηδένα εἶναι τὸν τολμῶντα ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ποιεῖσθαι ἐξουσίαν, ἀλλ' ἕκαστον ἐν τῇ συνήθει καὶ πατρώᾳ τούτων σκιᾷ ἀναπαύεσθαι (30, 28-32)

εἰς τὸ τῶν ταγμάτων ἐξηγεῖσθαι (50, 60)

εἰς τὸ τούτων κατεξουσιάζειν (54, 31-32)

εἰς τὸ δύνασθαι λόγῳ δηλοῦν (89, 4)

ἢ ἐπὶ τὸ ἄρχειν καλέσασα (20, 7-8)

μετὰ τὸ προσλαβέσθαι καὶ ἀνυψῶσαι τὸν Βασίλειον (24, 3)

μετὰ τὸ σχολάσαι (73, 3)

πρὸς τὸ μὴ ἀδικεῖσθαι τοὺς πένητας (31, 51)

ἀποσταλεῖς πρὸς τὸ πάντα τὰ παρὰ τῆς γραδὸς αἰτηθέντα καὶ διατυπωθέντα ἀποπληρῶσαι (77, 2-3)

Infinitiv u funkciji objekta u akuzativu

Upotrebljava se prema klasičnim pravilima:

μὴ βουλόμενος δὲ μηδὲ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ δοκεῖν ἀμελεῖν (32, 1)
κρίναντες δὲ δεῖν διὰ κατασκόπων πρότερον τὰ βασιλέως πράγματα κατιδεῖν (68, 8-9)
ἐπεθύμησε καὶ τὸν ἐκείνου υἱὸν Λέοντα, ἥδη τὴν αὐτοκράτορα λαβόντα ἀρχὴν, ἀνελθοῦσα
ιδεῖν (76, 16-18)

Na jednom mjestu uz glagole zahtijevanja umjesto objektnog infinitiva stoji *ἵνα* + konjunktiv. Tu se također radi o utjecaju Novog Zavjeta, u kojem je upotreba namjernih rečenica veoma raširena, jer se rečenicama s *ἵνα* često zamjenjuje infinitiv (infinitiv kao adverbijalna oznaka svrhe te infinitiv u funkciji objekta u akuzativu).⁵⁶⁸

οὐδὲν ἕτερον ἐπιζητῶ ἢ ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ πλὴν ἵνα ἀγαπᾷς καὶ ἐλεῇς ἡμᾶς (11, 55-56)

4. 2. *De thematibus*

4. 2. 1. Kongruencija

Subjekt u N. pl. srednjeg roda s predikatom u pluralu

Subjekt u N. pl. srednjeg roda s predikatom u singularu:

Τὰ δὲ πρὸς θάλασσαν καὶ τὸν βορρᾶν πλατύνεται (I, 6, 15)

Subjekt u N. pl. srednjeg roda s predikatom u pluralu:

ὅσα μὲν οὖν εἰσι μεσόγαια καὶ πρόσοικα τῷ Ταύρῳ (I, 1, 18-19)

τὰ ἀργυρὰ μινσοῦρια τὰ ἀνάγλυφα, ἅπερ κεῖνται ἐν τῷ βασιλικῷ βεστιαρίῳ (I, 1, 37-38)

ὅσα τοῖνυν κατελείφθησαν κάστρα (II, 10, 35-36)

Varijacija brojeva

Na sljedećem mjestu uz isti subjekt jedan predikat stoji u jednini a drugi u množini:

προσέφυγε Παγκρατούκας ἐκεῖνος ὁ Ἀρμένιος καὶ Πουκρίκας καὶ Ταυτούκας οἱ ἀδελφοὶ
αὐτοῦ καὶ παρέδωκαν τὰ ἐκεῖσε καστέλλια (I, 9, 3-5)

4. 2. 2. Sintaksa padeža

⁵⁶⁸ Blass i Debrunner 1961: 186 § 369, 196 § 388, 197 § 390, 199 § 392.

Genitiv

a) Genitiv posvojni

ἀπὸ τῆς τῶν Ἀρμενίων γενεᾶς τε καὶ γλώττης (I, 12, 24-25)

b) Genitiv kvalitete

ἡ λεγεὼν ἡ τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων (uvod, 5)

c) Genitiv dijelni

τις τῶν ἱστορίας γραψάντων (uvod, 2-3)

οὔτε ἄλλος τις τῶν ἱστορίας γεγραφότων (I, 2, 8)

ἐν μιᾷ τῶν πλακῶν (I, 5, 20)

d) Genitiv obilja

μεστὴ γέγονε τῶν Ἀρμενίων (I, 12, 20-21)

e) Genitiv sjećanja

οὔτε γὰρ Στράβων ὁ γεωγράφος τῆς τοιαύτης ὀνομασίας ἐμνήσθη (I, 2, 5-6)

Ὅμηρος αὐτοῦ μνημονεύει (I, 7, 2-3)

οὐδὲ ὁ ποιητὴς ἐμνήσθη Ἑλλήνων (II, 5, 6-7)

f) Genitiv odvajanja

ὅτε δὲ τοῦ στρατεύειν οἱ βασιλεῖς ἀπεπαύσαντο (uvod, 17-18)

ἀπέστη δὲ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς (II, 8, 5-6)

g) Genitiv cijene

γραφῆς ἄξιον (I, 12, 36)

Dativ

a) Dativ posvojni

ὥς ἦν ἔθος αὐτοῖς (I, 1, 58)

b) Dativ obzira

ἔστι δὲ χερρόνησος ἀμπέλου φύλλῳ τῷ σχήματι παρεμφερής (II, 6, 13-14)

μυριάδα προβάτων ταῖς χροιαῖς διαλλάττουσαν (I, 12, 36)

ἐτερόχροια καὶ παρηλλαγμένοι τοῖς χρώμασι (I, 12, 43-44)

c) Dativ sredstva

εἰς στρατηγίδα περίδοξον ἀνήχθη σπουδῇ τουτουῖ τοῦ κραταιόφρονος (I, 12, 23)

τῷ δέρματι τῆς κεφαλῆς τοῦ λέοντος ἑαυτοὺς ταινιοῦσι (II, 2, 18-19)

d) Dativ društva

ἐκεῖνος σὺν παντὶ τῷ λαῷ ἐπεπτώκει (II, 6, 23)

Akuzativ

a) Akuzativ obzira

Ἐγένετο δὲ καὶ ἐν τοῖς κάτω χρόνοις ἄλλος τις στρατηλάτης τὴν ἀξίαν πατρίκιος, τοῦνομα Ἰορδάνης (I, 1, 36-37)

καίτοι Καππαδόκης ὦν τὸ γένος (I, 2, 6)

τὸ γὰρ οἰκεῖον ὄνομα τοῦ ἔθνους καὶ Ἑλληνικόν (I, 6, 7)

δελτωτὴ τὸ σχῆμα, τὴν δὲ γραμμὴν τρίγωνος (I, 14, 44-45)

b) Akuzativ protezanja u prostoru i vremenu

ὅς καὶ ἐπεκράτησεν αὐτῆς χρόνους ἑπτὰ (I, 15, 23)

c) Akuzativ objekta s akuzativom predikata

κολωνοὺς δὲ τοὺς ὑψηλοὺς καὶ ἐπηρμένους λόφους καλοῦσιν Ἕλληνες (I, 10, 3)

οἱ γὰρ παλαιοὶ Ἕλληνες σάμον τὸ ὑψηλὸν ἐκάλουν τόπον (I, 16, 3-4)

οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι τοὺς τὴν Πελοπόννησον οἰκοῦντας Ἀχαιοὺς ὀνομάζουσιν (II, 6, 2-3)

Neklasična upotreba padeža

U *De them.* također nalazimo elemente postklasičnog i bizantskoga grčkog u upotrebi padeža uz neke glagole. Tako u sljedećem primjeru nalazimo genitiv umjesto akuzativa:

λέων προσαπαντήσας τοῦ ἵππου τοῦ βασιλέως (I, 2, 24-25)

Na sljedećim mjestima stoji umjesto dativa prijedložni izraz μετά s genitivom:

Αὔγουστος πόλεμον ἔσχε μετὰ Κλεοπάτρας τῆς Αἰγυπτίας καὶ Ἀντωνίου (II, 8, 3-4)

συνέβαλον μετὰ Καίσαρος ἐν πολέμῳ (II, 8, 7-8)

4. 2. 3. Prijedlozi

Najmanje su zastupljeni prijedlozi ὥς, σύν, ἀμφί (1) i πρό (2), dok ἀνά uopće nema. Najbrojniji su ἐν (96), ἀπό (68) i πρὸς (67). Nema dativa s ἀμφί, ἀνά, μετά, περί i πρὸς. Od prijedloga koji stoje s tri padeža, najviše ih ima s akuzativom (7), zatim s genitivom (6), a najmanje s dativom (3).

prijedlozi		+ genitiv	+ dativ	+ akuzativ	ukupno
s pojedinačnim padežima	ἀντί	6	---	---	6
	ἀπό	65	---	---	65
	εἰς	---	---	58	58
	ἐκ	32	---	---	32
	ἐν	---	96	---	96
	πρό	2	---	---	2
	ὥς	---	---	1	1
	σύν	---	1	---	1
s genitivom i akuzativom	διά	2	---	28	30
	κατά	1	---	24	25
	ὑπέρ	1	---	4	5
s genitivom, dativom i akuzativom	ἀμφί	0	0	1	1
	ἀνά	0	0	0	0
	ἐπί	27	11	5	43
	μετά	16	0	9	26
	παρά	13	5	3	21

	περί	22	0	8	30
	πρός	1	0	66	67
	ὕπό	23	2	31	56

Upotreba prijedloga u *De them.* uglavnom se ravna prema klasičnim pravilima, ali su isto tako uočeni i neki elementi neklasične upotrebe:

Εἰς ἔν

I u *De them.*, kao i u *Vita Bas.*, nalazimo primjere u kojima se ἔν s dativom upotrebljava za izricanje cilja umjesto akuzativa s εἰς:

κατήντησεν ἔν τῇ Λυκανδῶ (I, 12, 32)

πρῶτος ἔν αὐτῇ διαπεράσας Ἀβουβάχαρος (I, 15, 19)

διεπέρασεν ἔν αὐτῇ Ἀλέξιον στρατηγὸν ἐκεῖνον τὸν περιβόητον (I, 15, 22)

ἀνεπέρασαν ἔν Λαγοβαρδία (II, 11, 30-31)

Μετά ἰ σύν

Za oznaku pratnje ili društva u *De them.* se češće upotrebljava μετά s genitivom koji u toj ulozi nalazimo na 13 mjesta, dok je σύν s dativom prisutan na samo jednom mjestu.

Παρά ἰ ὑπό

Prijedlog ὑπό s genitivom je upotrijebljen 23 puta a παρά s genitivom 13 puta. Kao i u *Vita Bas.*, također nalazimo na nekim mjestima upotrebu prijedloga παρά umjesto ὑπό:

δεσπύζεται κυρίως παρά τινος κατὰ καιρὸν Πάπα (II, 10, 4-5)

τὰς δὲ κρατουμένας παρὰ τῶν Σαρακηνῶν (II, 10, 33)

παρὰ τῶν Ῥωμαίων βασιλέων δεσπύζεται (II, 11, 43-44)

4. 2. 4. Prilozi

Kod upotrebe priloga mjesta i u *De them.* nalazimo brkanje kategorije mjesta (gdje) i cilja (kamo?), ali u mnogo manjoj mjeri nego u *Vita Bas.* Na sljedećim mjestima stoji prilog ἐκεῖσε umjesto ἐκεῖ:

παρέδωκαν τὰ ἐκεῖσε καστέλλια (I, 9, 5)

ὁ ὑπὸ τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν ἐκεῖσε τοποθεσίαν τέτακται (I, 1, 62-63)

διὰ τὸ ἐκεῖσε ἡττηθῆναι τὸν Ἀντώνιον (II, 8, 10)

4. 2. 5. Upotreba vremena

Historijski prezent

Historijski je prezent upotrijebljen na ovim mjestima:

λέγεται Φρυγία Σαλουταρία ἕως τοῦ Ἰκονίου (I, 1, 12-13)

ὃς διορίζει τὴν Καππαδοκίαν (I, 2, 20)

μετὰ δὲ Ἀριαράθην βασιλεύει αὐτῆς Ἀρχέλαος (I, 2, 55)

ὕφ' ὧν τυράννων καὶ Ἀνάξαρχος ὁ φιλόσοφος ἀναιρεῖται (I, 15, 13)

Perfekt umjesto aorista

Pored klasičnih oblika perfekta nalazimo i opisne:

ἦν διηρημένη (I, 1, 67)

εἶναι πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν πορθηθέντα (II, 11, 33-34)

Na sljedećim je mjestima upotrijebljen perfekt za izricanje svršene radnje umjesto aorista:

ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως τῆς ὀνομαζομένης Μηροῦ πεποιήται (I, 1, 11-12)

ἐν ᾧ γέγονεν ἡ πρώτη μάχη (I, 4, 16)

ὁ πρωτοβεστιάριος τοῦ μακαρίου μου πατρὸς ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ ἠφαντώθη καὶ γέγονεν ἄδηλος (I, 12, 14-15)

4. 2. 6. Upotreba načina u zavisno-složenim rečenicama

Izrične rečenice

U cijelom djelu uočene su dvije izrične rečenice, u kojima stoji ὅτι s indikativom. Rečenice s ὡς nisu uočene.

Δοκῶ δὲ εἰπεῖν ὅτι ἐπὶ Ἡρακλείου βασιλέως καὶ τῶν κάτω χρόνων τὴν τοιαύτην προσηγορίαν ἐκληρονόμησεν (I, 2, 3-5)

Μαρτυρεῖ καὶ Φλέγων ἐν Ὀλυμπιάδων πεντεκαιδεκάτῃ ὅτι »ἐβασιλεύετο <ὁ> Βόσπορος Κότυϊ τῷ Βοσποριανῷ βασιλεῖ, ὃ καὶ διάδημα ἐκέλευσε φορεῖν ὁ Καῖσαρ καὶ τὰς πόλεις αὐτῷ καθυπέταξεν, ἐν αἷς συναριθμεῖ καὶ αὐτὴν Χερσῶνα» (II, 12, 13-16)

Namjerne rečenice

U cijelom djelu uočena je jedna namjerna rečenica koja se uvodi veznikom ἵνα i u kojoj stoji konjunktiv:

ἵνα μὴ μακρολογῶμεν καὶ δοκῶμέν τισι τερατεύεσθαι περὶ τῆς τῶν θεμάτων ὀνομασίας (I, 1, 8-9)

Posljedične rečenice

Uvode se veznicima ὥστε i ὡς, i u njima stoji infinitiv:

ὡς καὶ παροιμίαν περὶ αὐτῶν ἐξενεχθῆναι τοιαύτην (I, 2, 69)

ὥστε καὶ αὐτὸ ἀποβαλεῖν τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα (I, 2, 26-27)

ὥστε εἶναι τοὺς στρατιώτας ἐλαφροὺς καὶ ἀβαρεῖς πρὸς τὸν πόλεμον (I, 6, 5)

ὥστε ῥηθῆναι ἐπ' αὐτοῦ τουτοῖ τὸ λόγιον (II, 6, 28-29)

ὡς μηδένα κοπετὸν ἀπολειφθῆναι τῆς ἐκείνου ταφῆς (II, 10, 46-47)

ὡς εἶναι πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν πορθηθέντα κάστρα ρν' (II, 11, 33-34)

Vremenske rečenice

Uvode se veznicima ὅτε, ὀπηνίκα, πρὶν i ἀφ' οὗ, stoje s indikativom osim πρὶν koji stoji s infinitivom:

ὅτε δὲ Πέρσαι ἐκράτουν καὶ μετ' αὐτοὺς Μακεδόνες, εἰς σατραπείας ἦν διηρημένη ἡ πᾶσα Ἀσία, (I, 1, 66-68)

ὅτε καὶ θεοδόσιος ὁ πρωτοβεστιάριος τοῦ μακαρίου μου πατρὸς ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ ἠφαντώθη καὶ γέγονεν ἄδηλος (I, 12, 14-15)

ἀφ' οὗ τὸ τῶν Βουλγάρων γένος τὸν Ἰστρον ποταμὸν διεπέρασεν (II, 1, 7)

πρὶν ἢ τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν αὐξηθῆναί τε καὶ διαδραμεῖν πάντα τὰ τοῦ κόσμου πληρώματα (II, 1, 10-11)

όπηνίκα Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς κοπρίας ἐπώνυμος, τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν Ῥωμαίων διεῖπεν ἀρχῆς (II, 6, 35-36)

ὅτε Μάρκελλος ἐκεῖνος ἐστρατήγει καὶ ναύαρχος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου ἀνεδείκνυτο (II, 10, 43-44)

Uzročne rečenice

Počinju veznicima ὅτι i ἐπεὶ i konstruiraju se s indikativom:

Ἀνατολικὸν τοίνυν τὸ θέμα καλεῖται, οὐχ ὅτι τῆς ἄνω καὶ πρώτης ἀνατολῆς ἐστίν, ὅθεν ἀνίσχει ὁ ἥλιος, ἀλλ' ὅτι πρὸς ἡμᾶς τοὺς κατοικοῦντας τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν τῆς Εὐρώπης γῆν λέγεται ἀνατολικόν (I, 1, 1-3)

πάντες Γραικοὶ ὀνομάζονται καὶ κοινῇ διαλέκτῳ χρῶνται, πλὴν Βυζαντίων, ὅτι Δωριέων ἐστὶν ἀποικία (I, 17, 20-22)

ἐπεὶ καὶ πόλις ἐστὶ βασιλεύουσα τοῦ τε κόσμου παντὸς ὑπερέχουσα (II, 1, 2-3)

Pogodbene rečenice

U čitavom je djelu uočena jedna realna pogodbena rečenica, koja počinje veznikom εἰ, a u apodozi ima adhortativni konjunktiv:

πρῶτον μὲν οὖν τοῦ καλουμένου Ἀνατολικοῦ, εἰ δοκεῖ, μνημονεύσωμεν (uvod, 29-30)

Odnosne rečenice

Počinju odnosnim zamjenicama i stoje s indikativom:

ὃς διορίζει τὴν Καππαδοκίαν ἀπὸ τε τοῦ Ταύρου καὶ Λυκαονίας (I, 2, 20-21)

ὃ ὑπὸ τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν ἐκεῖσε τοποθεσίαν τέτακται (II, 1, 62-63)

4. 2. 7. Infinitiv

Supstantivirani infinitiv

U *De them.* nalazimo upotrebu supstantiviranog infinitiva u nominativu bez prijedloga u službi subjekta, supstantiviranog infinitiva u genitivu bez prijedloga ili s prijedlogom te najviše supstantiviranog infinitiva u akuzativu s prijedlogom *διά*.

a) Supstantivirani infinitiv u nominativu bez prijedloga

τὸ καλεῖσθαι Σελεύκεια (I, 13, 15)

b) Supstantivirani infinitiv u genitivu bez prijedloga

Primjeri klasične upotrebe:

τοῦ στρατεύειν οἱ βασιλεῖς ἀπεπαύσαντο (uvod, 17-18)

ἔλαβε δὲ τὴν προσωρυμίαν τοῦ καλεῖσθαι Χαλδία (I, 8, 8)

Na sljedećem se mjestu supstantivirani infinitiv u genitivu upotrebljava u funkciji infinitiva kao adverbijalne oznake svrhe:

ἔγραψε δὲ πρὸς Λοδοῦχον τὸν ῥῆγα Φραγγίας καὶ τὸν Πάπα Ῥώμης τοῦ συνεπαμῶναι τῷ ἑαυτοῦ στρατῷ (II, 11, 36-37)

c) Supstantivirani infinitiv s prijedlozima

- genitiv

πρὸ τοῦ τὸν ζυγὸν καὶ τὴν ἀρχὴν ἐμπεσεῖν (I, 1, 45)

- akuzativ

διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐργοπόνους ἐργώδεις τε καὶ χειρώνακτας (I, 3, 24-25)

διὰ τὸ προπορεύεσθαι ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως (I, 4, 23-24)

διὰ τὸ ἐπακολουθεῖν τοῖς στρατιώταις καὶ τὰς τροφὰς αὐτῶν ἐπιφέρεισθαι (I, 6, 3)

διὰ τὸ εἶναι τὸν τόπον δυσπρόσοδον (I, 13, 11-12)

διὰ τὸ ἐκεῖσε ἡττηθῆναι τὸν Ἀντώνιον (II, 8, 10)

Infinitiv u funkciji objekta u akuzativu

Upotrebljava se prema klasičnim pravilima:

ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ παρὰ τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν ἥρξατο κολοβοῦσθαι καὶ ἀκρωτηριάζεσθαι καὶ συστέλλεσθαι κατὰ μικρόν (I, 1, 49-50)

αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σκυθῶν καὶ αὐτῶν τῶν Βουλγάρων εἰς θέματος τάξιν ἀγαγεῖν αὐτὸ καὶ στρατηγὸν ἐν αὐτῷ χειροτονῆσα (II, 1, 27-29)

4. 3. Zaključna razmatranja

Oba su djela u glavnini pisana prema pravilima klasične grčke sintakse, no u njima su uočeni i elementi karakteristični za razvoj grčkoga u postklasičnom i bizantskom periodu. Pritom *Vita Bas.* svojim dugim i kompleksnim rečenicama, protkanim čestom upotrebom genitiva apsolutnog i vezanog participa uz široku prisutnost sintakse padeža kao i ostalih sintaktičkih konstrukcija, demonstrira sintaktičku raznolikost i bogatstvo kao i odmak od klasičnih pravila grčke sintakse u mnogo većoj mjeri nego što je to uočeno u *De them.*, što se može objasniti snažnim utjecajem jezika Starog i Novog Zavjeta. Ta razlika, kao i jednostavnije sintaktičke konstrukcije te jednostavnije rečenice, u *De them.* su očekivane i generički uvjetovane.

Oba djela pokazuju sljedeće zajedničke sintaktičke osobitosti postklasičnog i bizantskoga grčkog:

- subjekt u N. pl. srednjeg roda s predikatom u pluralu
- brkanje padeža prilikom kojeg glagoli koji u klasičnom grčkom stoje s genitivom ili dativom sada stoje s akuzativom ili obrnuto
- najviše je prijedloga upotrijebljeno s akuzativom; nema dativa s ἀνά, μετά, περί
- εἰς + akuzativ za izricanje mjesta i ἐν + dativ za izricanje cilja
- brkanje kategorije mjesta i cilja kod upotrebe priloga mjesta
- upotreba perfekta umjesto aorista za izricanje prošle svršene radnje
- učestala upotreba supstantiviranog infinitiva s prijedlozima za izricanje različitih adverbijalnih oznaka
- genitiv supstantiviranog infinitiva bez prijedloga u funkciji infinitiva kao adverbijalne oznake svrhe

Pored navedenih primjera, utjecaj Svetog Pisma u *Vita Bas.* očituje se naročito u upotrebi vremena i upotrebi načina u zavisno-složenim rečenicama. U djelu se učestalo javlja historijski prezent, što je karakteristika pojedinih knjiga Novog Zavjeta. Futur se na nekim mjestima opisuje pomoću μέλλω i infinitiva, a pored klasičnih oblika perfekta susreću se i opisni pomoću glagola εἰμί i participa aorista ili perfekta. Kod upotrebe vremena, osim spomenutog perfekta koji stoji umjesto aorista, nalazimo i mjesta na kojima se imperfekt upotrebljava umjesto aorista, aorist umjesto futura te pluskvamperfekt umjesto aorista ili imperfekta. Što se tiče načina u zavisnim rečenicama, neklasičnu upotrebu susrećemo kod namjernih rečenica koje se konstruiraju s indikativom, s konjunktivom iza historijskih

vremena te optativom iza glavnih. Kod vremenskih rečenica izgubila se razlika između veznika ὅτε i ὅταν, pa ὅτε stoji s konjunktivom a ὅταν s indikativom, kao u Starom i Novom Zavjetu. U eventualnim pogodbenim rečenicama veznik εἰ stoji umjesto ἐάν, a u irealnim pogodbenim rečenicama ispušta se čestica ἄν. Utjecaj Novog Zavjeta vidljiv je i u visokom stupnju upotrebe upravnoga govora.

Sintaksa rečenica kod *De them.* mnogo je siromašnija; prevladavaju jednostavne rečenice, a kod nevelikog broja zavisnih rečenica nisu uočena odstupanja od klasičnih pravila grčke sintakse. Također nisu uočeni primjeri upotrebe upravnoga govora.

5. LEKSIK

U svojoj dugoj povijesti grčki je jezik pretrpio promjene koje se nisu zbivale istovremeno, već postepeno i na neki način neosjetno, tako da bi bilo nemoguće precizno utvrditi vrijeme prijelaza iz jednog razdoblja u drugo. Tako se i leksik mijenjao u periodu nakon onoga koji podrazumijeva klasični grčki. Povijesni, društveno-politički i civilizacijski čimbenici utjecali su na njegov razvoj te na važne sematičke promjene na leksičkom planu, kao i na obogaćivanje jezičnoga korpusa novim pojmovima. Počele su nestajati riječi s malim semantičkim nijansama, a mnoge su zamijenjene jednostavnijim oblicima ili drugim riječima koje su bile starogrčke ili novije. Paralelno s tim procesom, vokabular se širio izvedenicama, posuđenicama i prevedenicama te pridijevanjem novog značenja starim riječima. Glavni je izvor posuđenica latinski, koji je bio službeni jezik Istočnog rimskog carstva do 7. st. Rimskom administracijom u velikom su broju usvojeni vojni, upravni i trgovački termini (većinom imenice i pridjevi, s minimalnim brojem glagola), koji su u grčki ušli preko govornog jezika ili pisanih dokumenata poreznih službenika i trgovaca, no učeni ih ljudi uglavnom izbjegavaju i smatraju barbarizmima. Nakon pojave kršćanstva u jezični korpus ulazi i dosta hebreizama. U manjoj su mjeri prisutni arabizmi, perzijske, keltske, slavenske riječi itd.⁵⁶⁹

Leksik ne oblikuju samo vanjski čimbenici, već se u njemu oslikavaju i mnoge autorove osobine, koje su odraz vremena u kojem autor živi, njegova školovanja, položaja u društvu, ali i njegove inventivnosti i stila. Leksičke pojavnice uočene u *Vita Bas.* i *De them.* ovise ponajprije o tematici i generičkim značajkama tih djela te će biti prikazane po sljedećim kategorijama:

- semantička polja (crkveno-religiozni, vojni, administrativno-politički termini itd.)
- porijeklo riječi (arabizmi, latinizmi itd.)
- semantička inovacija i razvoj u jeziku (klasične riječi s promjenom u značenju, postklasične i bizantske riječi)
- učestalost pojave kod Porfirogeneta i ostalih klasičnih i bizantskih autora (hapaksi i rijetke riječi)
- deminutivi

⁵⁶⁹ Browning 1995: 38-42; Cvjetković Kurelec 1994:68. Usp. i Horrocks 2010: 126-128.

Kod određenog broja riječi ova se polja preklapaju, pa će one biti uvrštene u svaku pripadajuću skupinu.

5. 1. *Vita Basilii*

5. 1. 1. Podjela po semantičkim poljima

5. 1. 1. 1. Crkveni i religiozni termini

Što se tiče crkvenih i religioznih termina, u *Vita Bas.* ih nalazimo u velikoj mjeri, što je sukladno vremenu u kojem je djelo nastalo i njegovoj tematici. Vjera je igrala jako veliku ulogu u životu bizantskog cara, od toga da se vjerovalo kako je car bio odabran Božjom voljom i vođen Božjom providnošću u svom djelovanju, do toga da je jedna od njegovih najvažnijih dužnosti bila širenje kršćanstva i gradnja sakralnih objekata. Stoga ne čudi širok raspon upotrebe riječi koji spadaju u ovo značenjsko polje. U ovu su grupu uvršteni termini kojima se označavaju crkvene titule kao i općeniti pojmovi iz religije.

a) imenice

ἀδελφότης, -ητος, ή, braća po vjeri (11, 48; 74, 4)

ἀπόστολος, -ου, ό apostol (11, 7; 11, 10; 11, 12; 79, 7; 80, 1; 80, 15; 81, 6; 88, 7; 94, 3; 94, 11)

ἀρχιεπίσκοπος, -ου, ό arhiepiskop (21, 20; 96, 8; 97, 5)

ἀρχιερεύς, -έως, ό vrhovni svećenik, episkop, patrijarh (4, 8; 4, 13; 22, 14; 22, 16; 23, 7; 23, 18; 24, 20; 32, 10; 70, 36; 97, 14; 100, 49)

ἀρχιστράτηγος, -ου, ό arhandeo (41, 9; 68, 18; 88, 9; 94, 21)

βάπτισμα, -ατος, τό, krštenje (52, 13; 54, 11; 54, 25; 61, 28; 61, 34; 97, 5)

βιβλίον, -ου, τό, Evandjelje (97, 39)

βίβλος, -ου, ή, Sveto Pismo (89, 49); Evandjelje (97, 16; 97, 39; 97, 43)

ἐκκλησία, -ας, ή, crkva (32, 1; 32, 11; 32, 14; 32, 17; 35, 8; 44, 5; 63, 14; 76, 2; 90, 10)

ἐπίσκοπος, -ου, ό episkop, biskup (96, 8)

εὐαγγέλιον, -ου, τό, Evandjelje (8, 23; 97, 16; 97, 32; 97, 39)

εὐαγγελιστής, - οὔ, ό, evangelist, misionar (80, 16; 94, 4)

εὐκτήριον, -ου, τό, i εὐκτήριος οἶκος kapelica (87, 22; 87, 27; 88, 2; 88, 9; 90, 5; 90, 18; 90, 22; 91, 17; 91, 20; 93, 7)
 εὐλογία, -ας, ἡ, blagoslov (72, 25)
 ἡγούμενος, -ου, ὁ, svećenik (9, 20; 9, 40; 9, 44)
 ἱεράρχης, -ου, ὁ, glavni svećenik, biskup (83, 11)
 ἱερεύς, -έως, ὁ, svećenik (19, 37; 20, 23; 21, 27; 22, 14; 54, 20; 72, 36; 97, 35; 100, 13)
 ἱερομάρτυς, -υρος, ὁ, svećenik mučenik, svećenik smaknut kao mučenik (93, 22)
 ἱερόν, -οῦ, τό, svetište, crkva (80, 15; 86, 1; 90, 12)
 καθηγούμενος, -ου, ὁ, svećenik (9, 11)
 λειτουργία, -ας, ἡ, liturgija, Božja služba (21, 24; 72, 49)
 μαρτύριον, -ου, τό, mučeništvo (4, 22)
 μάρτυς, -ρος, ὁ, mučenik (9, 7; 9, 11; 9, 23; 9, 28; 9, 35; 21, 5; 27, 41; 35, 10; 73, 10; 80, 11; 81, 1; 81, 12; 82, 6; 82, 9; 82, 11; 82, 13; 86, 5; 87, 22; 87, 23; 90, 5; 91, 16; 94, 15)
 μητροπολίτης, -ου, ὁ, biskup glavnoga grada biskupije, dijeceze (21, 13; 21, 18; 22, 7)
 μοναστήριον, -ου, τό, samostan, manastir (9, 8; 9, 14; 93, 27)
 μοναστής, -οῦ, ὁ, monah (96, 11)
 μοναχός, -οῦ, ὁ, monah (11, 11; 11, 20; 11, 22; 11, 30; 19, 37; 74, 8; 76, 15; 94, 19; 100, 12)
 μονή, -ῆς, ἡ, samostan, manastir (9, 11; 9, 12; 9, 18; 9, 30; 9, 41; 73, 8; 73, 13; 94, 20)
 μυσταγωγία, -ας, ἡ, misa, liturgija (21, 24; 21, 32)
 ναός, -οῦ, ὁ, kršćanska crkva, Božji hram (10, 9; 11, 7; 11, 10; 11, 12; 18, 37; 21, 4; 22, 4; 27, 36; 29, 6; 41, 4; 41, 8; 68, 18; 69, 28; 70, 35; 76, 1; 78, 3; 79, 1; 79, 16; 80, 6; 80, 9; 80, 12; 81, 6; 82, 6; 82, 9; 82, 14; 82, 17; 83, 12; 84, 5; 85, 1; 85, 4; 86, 17; 86, 20; 86, 22; 87, 4; 87, 15; 87, 20; 88, 9; 90, 35; 91, 12; 93, 8; 93, 12; 93, 16; 93, 18; 93, 23; 94, 5; 94, 8; 94, 16)
 Παλαιά (ἱστορία) Stari Zavjet (97, 18)
 πάπας, -α, ὁ, (Ρώμης) rimski papa (55, 20)
 πατριάρχης, -ου, ὁ, patrijarh, najviša crkvena dužnost, titula koju su nosili biskupi Rima, Konstantinopola, Jeruzalema, Antiohije i Aleksandrije (21, 13; 21, 16; 22, 1; 23, 2; 23, 6; 23, 11; 44, 1; 49, 27; 97, 6)
 σεμνεῖον, -ου, τό, ženski samostan (35, 10; 43, 29)
 σύνοδος, -ου, ἡ, koncilij episkopa (32, 10; 32, 12)
 σχῆμα, -ατος, τό, haljina monaha (35, 11)
 Σωτήρ, -ῆρος, ὁ, Isus Krist (68, 18; 76, 3; 87, 26; 97, 17)
 τέμενος, -ους, τό, crkva (70, 31; 80, 2; 81, 1; 94, 11)
 φελόνης, -ου, ὁ, manje točno za φαινόλης, -ου, ὁ, vrsta svećeničke haljine (22, 10)

χριστιανισμός, -οῦ, ὁ, kršćanstvo (96, 3)
ὁμοφóριον, -ου, τό, haljina episkopa (21, 17)

b) pridjevi

ἀρχιερατικός, 3 visoko svećenički (21, 16; 23, 5)
ἐκκλησιαστικός, 3 crkveni (22, 2)
ιερατικός, 3 svećenički, posvećen, svet
φιλόχριστος, 2 koji voli Krista (78, 1)
χριστιανικός, 3 kršćanski (4, 16; 43, 26)

c) glagoli

βαπτίζω krstiti (95, 12; 97, 45)
εὐλογέω blagosloviti
λειτουργέω vršiti liturgiju, Božju službu (21, 32)
πατριαρχέω biti patrijarh (40, 55)

5. 1. 1. 2. Vojni termini

U vojne termine spadaju pojmovi kojima se označavaju vojne titule u bizantskoj vojsci, vrste vojnih postrojba te stručni termini kojima se nazivaju područja pod vojnom upravom.

βίγλα, -ας ili -ης, ἡ, straža, dio tagmi koji je u Konstantinopolu imao stalni tabor (62, 25)
δομέστικος, -ου, ὁ, (τῶν σχολῶν) zapovjednik skola tj. dijela tagmi ili vojske koja je u Konstantinopolu bila stalno stacionirana (12, 2; 17, 25; 41, 29)
δρουγγάριος, -ου, ὁ, zapovjednik *drungusa*, pješačke vojske koja se sastojala od 1 000 do 3 000 ljudi (53, 31; 62, 25)
θέμα, -τος, τό, tema, pokrajina kojom su upravljali strateg i vojska (18, 11; 42, 6; 77, 14; 99, 8; 99, 47)
κοῦρσον, -ου, τό, vojska u pohodu (39, 3)
λοχαγός, -οῦ, ὁ, lohag, vođa jednog loha, satnik, četovođa (42, 6; 50, 34)
ναύαρχος, -ου, ὁ, zapovjednik brodova, admiral (55, 28; 61, 6; 69, 12)
ὁμοστράτηγος, -ου, ὁ, = συστράτηγος, -ου, ὁ, suvojskovoda (66, 25)
στρατηγίς, -ίδος, ἡ, područje (tema) pod strategom (19, 2; 19, 5)

στρατηγός, -οῦ, ὁ, strateg, voditelj lokalne uprave u temi i zapovjednik tematske vojske (18, 11; 41, 24; 42, 4; 42, 17; 42, 22; 42, 40; 59, 9; 62, 39; 63, 3; 63, 9; 65, 4; 66, 4; 69, 10); vođa vojske (1, 6; 17, 21; 19, 42; 36, 23; 46, 13; 49, 6; 50, 56; 51, 3; 51, 11; 71, 5; 72, 10)

σχολαί, -ῶν, αἱ, skole, dio tagmatske vojske (12, 2; 17, 26; 41, 16; 41, 24; 42, 20)

τάγμα, -ατος, τό, legija sastavljena od profesionalnih vojnika koja je imala stalne tabore u Konstantinopolu (28, 3; 42, 40; 50, 60)

ταξῆτος, -ου, ὁ, vojnici tematskih vojski, uvijek spremni za rat (70, 26)

ταξιάρχης, -ου, ὁ, zapovjednik domaćih i stranih vojnika koji su se borili kopljima (42, 6; 50, 34)

ὑποστράτηγος, -ου, ὁ, podvojskovođa, vojskovođa pod carem i domestikom skola (1, 6; 50, 33; 68, 1; 71, 34; 89, 20)

5. 1. 1. 3. Bizantske i strane carske titule i dvorske službe

a) imenice

ἀμερμουμνής, -ῆς, ὁ, vođa vjernika, jedna od titula za arapskoga kalifa (2, 37; 62, 2)

ἀμῆρᾱς, -ᾱ, ὁ, emir, arapski princ (50, 36; 56, 4; 59, 6; 59, 30)

ἀνθύπατος, -ου, ὁ, prokonzul (17, 24)

βασιλεύς, -έως, ὁ, bizantska carska titula, rimski imperator, car (tit, 3; tit, 4; 1, 11; 2, 25; 2, 31; 2, 40; 2, 47; 9, 17; 9, 42; 10, 12; 11, 17; 11, 29; 11, 32; 13, 1; 13, 6; 13, 8; 13, 13; 13, 15; 13, 20; 13, 21; 13, 23; 14, 3; 14, 11; 14, 16; 15, 1; 15, 4; 15, 7; 15, 14; 15, 23; 16, 2; 16, 3; 16, 9; 16, 12; 16, 13; 16, 22; 16, 27; 17, 1; 17, 5; 17, 8; 17, 16; 17, 22; 17, 27; 17, 29; 17, 32; 17, 35; 17, 41; 17, 51; 17, 53; 17, 55; 17, 57; 17, 58; 17, 60; 18, 3; 18, 10; 18, 13; 18, 19; 18, 23; 19, 8; 19, 20; 19, 29; 19, 49; 20, 2; 20, 4; 22, 5; 23, 3; 23, 22; 23, 32; 24, 10; 24, 13; 24, 38; 25, 1; 25, 18; 25, 22; 25, 25; 27, 4; 27, 18; 27, 40; 28, 8; 28, 14; 28, 25; 29, 6; 29, 14; 29, 28; 30, 34; 34, 14; 37, 12; 37, 19; 38, 4; 39, 11; 40, 1; 40, 14; 40, 36; 41, 15; 42, 37; 43, 27; 45, 7; 45, 8; 46, 7; 46, 30; 46, 32; 46, 38; 47, 16; 48, 2; 49, 1; 49, 13; 49, 23; 50, 10; 50, 56; 53, 15; 53, 21; 53, 36; 53, 38; 54, 9; 54, 16; 54, 27; 55, 7; 55, 35; 58, 9; 58, 10; 58, 19; 58, 30; 58, 35; 58, 38; 59, 3; 59, 35; 62, 6; 62, 19; 63, 17; 63, 19; 65, 3; 65, 13; 65, 14; 66, 21; 66, 22; 67, 4; 67, 8; 67, 12; 67, 13; 67, 21; 68, 2; 68, 3; 68, 8; 68, 11; 68, 26; 69, 5; 69, 6; 69, 10; 70, 33; 70, 40; 71, 27; 71, 29; 71, 34; 72, 2; 73, 6; 74, 6; 74, 9; 74, 19; 74, 21; 74, 23; 75, 3; 75, 9; 76, 11; 76, 13; 76, 21; 76, 26; 77, 17; 78, 1; 86, 11; 86, 13; 86, 20; 87, 46; 89, 2; 89, 23; 89, 63; 89, 72; 90, 13; 90, 24; 91, 1; 91, 12; 92, 3; 92, 4; 92, 10; 92, 12; 92, 15; 92, 23; 94, 29; 95, 17; 95,

19; 96, 6; 96, 11; 98, 2; 98, 9; 99, 6; 99, 13; 99, 21; 99, 36; 99, 38; 99, 51; 100, 3; 100, 12; 100, 14; 100, 18; 100, 31; 100, 38; 100, 45; 101, 5; 101, 8; 101, 19; 102, 2; 102, 14; 102, 16)
 εὐνοῦχος, -ου, ὁ, eunuh, uškopljenik (16, 2; 23, 10; 28, 15)
 ἐντομίας, -ου, ὁ, = ἐκτομίας, -ου, ὁ, eunuh, uškopljenik (74, 25)
 Καῖσαρ, -αρος, ὁ, cezar, jedno od najviših dostojanstava, vrsta velikog vezira (9, 42; 11, 3; 12, 5; 12, 10; 12, 20; 12, 24; 12, 29; 13, 15; 14, 10; 14, 22; 14, 23; 16, 5; 16, 8; 16, 9; 16, 19; 16, 28; 17, 2; 17, 3; 17, 9; 17, 11; 17, 34; 17, 56; 18, 16)
 κουβικουλάριος, -ου, ὁ, eunuh koji je služio u carevoj spavaćoj sobi (67, 3)
 μάγιστρος, -ου, ὁ, glavni službenik carske palače (18, 4; 67, 22; 99, 25; 99, 37; 99, 40)
 μαγλαβίτης, -ου, ὁ, nepravilno za μαγκλαβίτης, -ου, ὁ, pripadnik carske straže opremljen remenima ili bičevima (13, 11; 67, 14)
 παρακοιμώμενος, -ου, ὁ, *parakoimomenos*, eunuh koji je spavao uz carevu ložnicu i čuvao ga noću, jedna od osoba careva najvećeg povjerenja (16, 1; 16, 22; 17, 45)
 πατρίκιος, -ου, ὁ, patricij, vrlo visoka dužnost (12, 1; 12, 11; 12, 12; 12, 25; 16, 2; 16, 23; 17, 25; 17, 33; 17, 45; 19, 4; 27, 17; 50, 9; 53, 31; 55, 13; 60, 12)
 πορφύρα, -ας, ἡ, grimizna carska haljina (25, 11)
 πρωτοβεστιάριος, -ου, ὁ, eunuh, predstojnik carske garderobe i carske riznice (65, 3; 67, 5)
 πρωτοσπαθάριος, -ου, ὁ, prvi *spatharius*, visoka dužnost (između dishipata i magistra); *spathariusi* su bili carevi tjelohranitelji (28, 16; 74, 2; 77, 1)
 πρωτοστράτωρ, -ορος, ὁ, prvi konjušar (9, 53; 13, 28; 14, 2; 15, 6; 67, 2)
 στέμμα, -ατος, τό, carska kruna (89, 44; 89, 46)
 σπάδων, -οντος, ὁ, eunuh, uškopljenik
 στράτωρ, -ορος, ὁ, konjušar (13, 25)

b) glagoli

ἀμηρεύω biti emir (50, 13; 60, 3)

5. 1. 1. 4. Administrativni i politički termini

a) imenice

ἀρχή, -ῆς, ἡ, Rimsko carstvo (1, 5; 2, 11; 2, 12; 2, 15; 2, 20; 2, 27; 2, 39; 17, 19; 18, 12; 18, 16; 18, 27; 19, 42; 28, 1; 28, 6; 29, 2; 30, 1; 34, 27; 36, 5; 38, 9; 51, 28; 54, 18; 58, 4; 65, 5; 71, 24; 74, 1; 76, 17; 100, 8; 102, 11; 102, 13; 102, 17)

ἀρχή, -ῆς, ἡ, vrhovna uprava, poglavarstvo (18, 10; 25, 9; 30, 8; 31, 28; 50, 58; 66, 25; 71, 7; 71, 12; 72, 34; 99, 1; 99, 3; 99, 26)

ἄρχων, -οντος, ὁ, vladar općenito (37, 4); poglavar, državni službenik (1, 6; 13, 11; 17, 21; 29, 24; 30, 35; 71, 16); vladar ili državni službenik iz drugog naroda (4, 4; 4, 26; 4, 28; 4, 32; 4, 34; 52, 11; 54, 29; 54, 33; 53, 3; 57, 5; 57, 15; 57, 20; 57, 24; 58, 1; 97, 9)

αὐτοκράτωρ, -ορος, ὁ, rimski imperator (1, 5; 2, 2; 17, 12; 17, 15; 19, 10; 28, 5; 29, 1; 36, 22; 37, 14; 39, 12; 40, 50; 46, 11; 53, 22; 72, 11; 72, 17; 76, 17; 86, 28; 89, 26; 89, 42; 93, 4; 102, 10)

βασιλεία, -ας, ἡ, carstvo (1, 11; 1, 12; 8, 18; 19, 40; 19, 48; 24, 2; 25, 13; 28, 8; 34, 24; 34, 28; 51, 34; 52, 2; 55, 1; 83, 9; 89, 67; 89, 81; 98, 1; 98, 28; 100, 9; 101, 24; 102, 5; 102, 11; 102, 21; 102, 23)

βουλή, -ῆς, ἡ, senat, skupština (18, 19; 24, 19; 27, 40; 28, 2; 100, 50; 101, 5)

γενικόν, -οῦ, τό, državna blagajna (99, 7)

γενικός, -οῦ, ὁ, logotet državne blagajne (99, 16)

γερουσία, -ας, ἡ, senat, skupština (28, 10; 100, 53)

δήμευσις, -εως, ἡ, zapljena imovine, konfiskacija (34, 1)

δημόσιον, -ου, τό, državna blagajna (11, 2; 11, 36; 28, 19)

εἰδικόν, -οῦ, τό, kuća u kojoj se čuvao nova za isplatu plaća, skupocjena odjeća magistrata i osobne careve stvari (29, 18)

ἐξισωτής, -οῦ, ὁ, procjenitelj iz državne blagajne (99, 9)

ἐπόπτης, -ου, ὁ, inspektor državne blagajne (99, 9)

ἐπικράτεια, -ας, ἡ, vrhovna vlast (2, 42; 30, 33; 43, 37; 46, 3; 46, 8; 52, 10; 55, 2; 55, 9; 59, 2; 60, 8; 61, 36; 62, 3)

θέμα, -τος, τό, tema, pokrajina kojom su upravljali strateg i vojska (18, 11; 42, 6; 77, 14; 99, 8; 99, 47)

θησαυροφυλάκιον, -ου, τό, državna blagajna, riznica (28, 23; 90, 26)

κάστρον, -ου, τό, utvrđeno mjesto, grad (46, 3; 46, 10; 46, 30; 53, 41; 55, 6; 55, 29; 57, 5; 57, 15; 58, 9; 58, 17; 58, 38; 59, 8; 59, 10; 59, 12; 65, 8; 66, 17; 71, 22; 77, 3)

κράτος, -ους, τό, Rimsko carstvo (28, 7; 48, 56; 61, 39)

λογοθήτης, -ου, ὁ, (τοῦ δρομοῦ) magistrat koji se brinuo za državne poslove i primao poslanike stranih naroda u Konstantinopolu (12, 11; 17, 33)

ῥήξ, -ηγός, ὁ, kralj; kod bizantskih pisaca taj se termin upotrebljava za zapadne kraljeve, dok se βασιλεύς primjenjuje za rimskog cara i perzijskoga kralja (55, 20; 55, 32; 56, 3; 56, 6; 56, 7; 56, 9; 56, 11; 56, 19; 57, 7; 57, 9; 57, 14; 57, 18; 57, 22; 57, 26; 58, 7)

στρατηγίς, -ίδος, ή, područje (tema) pod strategom (19, 2; 19, 5)
στρατηγός, -οῦ, ὁ, strateg, voditelj lokalne uprave u temi i zapovjednik tematske vojske (18, 11; 41, 24; 42, 4; 42, 17; 42, 22; 42, 40; 59, 9; 62, 39; 63, 3; 63, 9; 65, 4; 66, 4; 69, 10)
ταμειῶν, -ου, τό, državna blagajna (28, 21)
ὑπαρχος, -ου, ὁ, načelnik, upravitelj grada (25, 8)
φρούριον, -ου, τό, utvrđeno mjesto, tvrđava, grad (19, 18; 37, 27; 40, 16; 40, 19; 40, 44; 46, 27; 49, 11; 49, 18)
φύλαξ, -ακος, ὁ, državna blagajna (27, 8; 28, 11)

b) glagoli

δημεύω zaplijeniti (27, 3)

5. 1. 1. 5. Mjerne i novčane jedinice

κεντηνάριον, -ου, τό, lat. *centenarium* = 100 litra (27, 6; 27, 10; 27, 13; 27, 16; 28, 14; 28, 24)
λίτρα, -ας, ή, funta (27, 25; 64, 7)
μίλιον, ου, τό, rimska milja = 1 000 koraka (oko 750 m) (42, 42; 61, 14)
ὀβολός, -οῦ, ὁ, obol (64, 7)

5. 1. 2. Podjela po porijeklu riječi (posuđenice)

Od posuđenica iz drugih jezika, očekivano je uočeno najviše riječi koje porijeklo vuku iz latinskog jezika, no nalazimo i nešto riječi arapskog i perzijskog porijekla.

a) arabizmi

ἀμνηρᾶς, -ᾶ, ὁ, (arap. *amīr*) emir, arapski princ (50, 36; 56, 4; 59, 6; 59, 30)
ἀμηρεύω biti emir (50, 13; 60, 3)
ἀμερμουμνής, -ῆ, ὁ, vođa vjernika, jedna od titula za arapskoga kalifa (2, 37; 62, 2)
σακτούρα, -ας, ή, (arap. *satēr* brz) laka i brza lađa (60, 6)

b) latinizmi

βεστιάριον, -ου, τό, (lat. *vestiarium*) ormar, carska garderoba, riznica (90, 26)

βίγλα, -ας ili -ης, ἡ, (lat. *vigilia*) straža, dio tagmatske vojske koji je u Konstantinopolu imao stalni tabor (62, 25)

γαλέα, -ας, ἡ, (lat. *galea*) lađa, galija (60, 7)

δομέστικος, -ου, ὁ, (τῶν σχολῶν) (lat. *domesticus*) vođa skola tj. dijela tagmi, vojske koja je u Konstantinopolu imala stalne tabore (12, 2; 17, 25; 41, 29)

δούλκιον, -ου, τό, (lat. *dulcis*) slastice, desert (15, 3)

δρουγγάριος, -ου, ὁ, (lat. *drungarius*; got. *driugan* ratovati, stir. *drong* mnoštvo, gomila) zapovjednik *drungusa*, pješačke vojske koja se sastojala od 1 000 do 3 000 ljudi (53, 31; 62, 25)

κάστρον, -ου, τό, (lat. *castrum*) utvrđeno mjesto, grad (46, 3; 46, 10; 46, 30; 53, 41; 55, 6; 55, 29; 57, 5; 57, 15; 58, 9; 58, 17; 58, 38; 59, 8; 59, 10; 59, 12; 65, 8; 66, 17; 71, 22; 77, 3)

κεντηνάριον, -ου, τό, (lat. *centenarium*) = 100 litra (27, 6; 27, 10; 27, 13; 27, 16; 28, 14; 28, 24)

κινστέρνη, -ης, ἡ, (lat. *cisterna*) spremnik za vodu (92, 14)

κομβάριον, -ου, τό, = κουμβάριον, -ου, τό, (lat. *cumba*) vrsta lađe kojom su se služili Arapi (59, 7; 60, 5)

κόρτη, -ης, ἡ, (lat. *cohors*) carski šator (17, 8)

κουβικουλάριος, -ου, ὁ, (lat. *cubicularius*) eunuh koji je služio u carevoj spavaćoj sobi (67, 3)

κουῦρσον, -ου, τό, (lat. *cursus*) vojska u pohodu (39, 3)

κῶδιξ, -ικος, ὁ, (lat. *codex*) registar (31, 50)

λίτρα, -ας, ἡ, (lat. *libra*) funta (27, 25; 64, 7)

μάγιστρος, -ου, ὁ, (lat. *magister*) glavni službenik carske palače (18, 4; 67, 22; 99, 25; 99, 37; 99, 40)

μαγλαβίτης, -ου, ὁ, nepravilno za μαγκλαβίτης, -ου, ὁ, (lat. *manus, clavus*) pripadnik carske straže opremljen remenima ili bičevima (13, 11; 67, 14)

μουῦλτος, -ου, ὁ, (lat. *tumultus*) pobuna (19, 5)

παλάτιον, -ου, τό, (lat. *Palatium*) carska palača, rezidencija (19, 22; 27, 41; 91, 19; 92, 6)

πατρίκιος, -ου, ὁ, (lat. *patricius*) patricij, vrlo visoka dužnost (12, 1; 12, 11; 12, 12; 12, 25; 16, 2; 16, 23; 17, 25; 17, 33; 17, 45; 19, 4; 27, 17; 50, 9; 53, 31; 55, 13; 60, 12)

πάτρων, -ωνος, ὁ, (lat. *patronus*) zaštitnik, branitelj (43, 10)

Πραιτώριον, -ου, τό, (lat. *Praetorium*) zgrada (tamnica) u Konstantinopolu

πρωτοβεστιάριος, -ου, ὁ, (lat. *vestiarius*) eunuh, predstojnik carske garderobe i carske riznice (65, 3; 67, 5)

πρωτοσπαθάριος, -ου, ὁ, (lat. *spatharius*) prvi *spatharius*, visoka dužnost, carev tjelohranitelj (28, 16; 74, 2; 77, 1)

πρωτοστράτωρ, -ορος, ὁ, (lat. *strator*) prvi konjušar (9, 53; 13, 28; 14, 2; 15, 6; 67, 2)

ῥήξ, -ηγός, ὁ, (lat. *rex*) kralj; kod bizantskih pisaca taj se termin upotrebljava za zapadne kraljeve, dok se βασιλεύς primjenjuje za rimskog cara i perzijskoga kralja (55, 20; 55, 32; 56, 3; 56, 6; 56, 7; 56, 9; 56, 11; 56, 19; 57, 7; 57, 9; 57, 14; 57, 18; 57, 22; 57, 26; 58, 7)

ρόγα, -ας, ἡ, (lat. *erogatio*) novac, bogati darovi (31, 4; 36, 8)

στράτωρ, -ορος, ὁ, (lat. *strator*) konjušar (13, 25)

φατλίων, -ου, τό, (deminutiv od lat. *facula*) bakljica, zublјica (27, 24)

φούρκα, -ας, ἡ, (lat. *furca*) vješala (62, 42)

c) perzijske riječi

σενδαῖς (σενδές brokat, vrsta tekstila, perz. SNDS) sidonski tekstil (Sidon – grad u Fenikiji) (74, 33)

5. 1. 3. Podjela po semantičkoj inovaciji i razvoju u jeziku – klasične riječi s promjenom u značenju, postklasične i bizantske riječi

U ovu skupinu svrstane su riječi koje su nakon razdoblja koje podrazumijeva klasični grčki dobile nova značenja, kao i one koje su ušle u upotrebu iz Starog i Novog Zavjeta te one koje su karakteristične za bizantski grčki.⁵⁷⁰

a) imenice

ἀδελφότης, -ητος, ἡ, braća po vjeri (11, 48; 74, 4); od Novog Zavjeta naovamo

ἀμνηρς, -ᾱ, ὁ, emir, arapski princ (50, 36; 56, 4; 59, 6; 59, 30)

ἀμερμουμνῆς, -ῆ, ὁ, vođa vjernika, jedna od titula za arapskoga kalifa (2, 37; 62, 2)

ἀπόστολος, -ου, ὁ apostol (11, 7; 11, 10; 11, 12; 79, 7; 80, 1; 80, 15; 81, 6; 88, 7; 94, 3; 94, 11); u klas. značenju poslanik, putnik, od Novog Zavjeta apostol, Božji glasnik

ἀρχιεπίσκοπος, -ου, ὁ arhiepiskop (21, 20; 96, 8; 97, 5)

⁵⁷⁰ Pokraj klasičnih grčkih riječi koje su pretrpjele semantičku inovaciju bit će navedeno njihovo značenje u klasičnom grčkom kao i njihovo novo značenje. Kod riječi koje se javljaju po prvi put u Starom i Novom Zavjetu, to će biti naglašeno. Ostale riječi, pored kojih nema komentara, spadaju u kasnija razdoblja i javljaju se kod pisaca nakon Starog i Novog Zavjeta.

ἀρχιστράτηγος, -ου, ὁ arhandeo (41, 9; 68, 18; 88, 9; 94, 21); od Starog Zavjeta nadalje
 βάμμα, -ατος, τό, obrub (3, 31); u klas. značenju nešto u što je neka stvar umočena
 βάπτισμα, ατος, τό, krštenje (52, 13; 54, 11; 54, 25; 61, 28; 61, 34; 97, 5); u klas. značenju
 namakanje, kupanje, od Novog Zavjeta krštenje
 βαρδούκιον, -ου, τό, = ῥόπαλον, carski štap (14, 4; 14, 9)
 βασιλῆς, -ίδος, ἡ, Konstantinopol (2, 17; 9, 5; 19, 12; 44, 8; 61, 3; 68, 15; 69, 14; 100, 33; 100,
 49); u klas. značenju kraljica, kasnije se upotrebljava kao naziv za Rim ili Konstantinopol
 βεστιάριον, -ου, τό, ormar, carska garderoba, riznica (90, 26)
 βιβλίον, -ου, τό, Evanđelje (97.39); u klas. značenju knjižica, pismo, od Starog Zavjeta Sveto
 Pismo
 βίβλος, -ου, ἡ, Sveto Pismo (89, 49); Evanđelje (97, 16; 97, 39; 97, 43); u klas. značenju
 knjiga, pismo
 βίγλα, -ας ili -ης, ἡ, straža, dio tagmatske vojske koji je u Konstantinopolu imao stalni tabor
 (62, 25)
 γαλέα, -ας, ἡ, lađa, galija (60, 7)
 γενικόν, -οῦ, τό, državna blagajna (31, 26; 99, 7); u klas. grčkom pridjev γενικός, 3 koji
 pripada rodu, generalni
 γενικός, -οῦ, ὁ, procjenitelj državne blagajne (99, 16)
 γηροκομεῖον, -ου, τό, bolnica za starije osobe (93, 27)
 δεξιῶσις, -εως, ἡ, gostoprimstvo (74, 9; 75, 4; 96, 7); kod Filona iz Aleksandrije (*Philo
 Iudaeus*) i Plutarha pozdravljanje stiskanjem ruku, pružanjem desne ruke
 διάταγμα, -ατος, τό, zapovjed, naredba (30, 39); od Diodora Sicilskog
 δομέστικος, -ου, ὁ, (τῶν σχολῶν) vođa skola tj. dijela tagmi, vojske koja je u Konstantinopolu
 imala stalne tabore (12, 2; 17, 25; 41, 29)
 δούλκιον, -ου, τό, slastice, desert (15, 3)
 δοχή, -ῆς, ἡ, gozba (74, 18); u klas. grčkom u značenju posuda, spremnica, u Starom i Novom
 Zavjetu gozba, doček
 δρόμος, -ου, ὁ, = lat. *cursus publicus* (12, 11); u klas. značenju trčanje, trkalište
 δρουγγάριος, -ου, ὁ, zapovjednik *drungusa*, pješačke vojske koja se sastojala od 1 000 do 3
 000 ljudi (53, 31; 62, 25)
 εἰδικόν, -οῦ, τό, kuća u kojoj se čuvao novac za isplatu plaća, skupocjena odjeća magistrata i
 osobne careve stvari (29, 18); u klas. grčkom pridjev εἰδικός, 3 poseban, specifičan, suprotno
 od γενικός, 3

ἐκκλησία, -ας, ἡ, crkva (32, 1; 32, 11; 32, 14; 32, 17; 35, 8; 44, 5; 63, 14; 76, 2; 90, 10); u klas. značenju narodna skupština, u Novom Zavjetu crkva

ἐντομίας, -ου, ὁ, = ἐκτομίας, -ου, ὁ, eunuh, uškopljenik (74, 25)

ἐξισωτής, - οὔ, ὁ, procjenitelj iz državne blagajne (99, 9)

ἐξορία, -ας, ἡ, progonstvo (19, 26; 19, 28)

ἐπίσκοπος, -ου, ὁ episkop, biskup (96, 8); u klas. značenju nadzornik, upravitelj, čuvar

ἐπόπτης, -ου, ὁ, inspektor državne blagajne (99, 9); u klas. značenju gledatelj, svjedok

εὐαγγέλιον, -ου, τό, Evanđelje (8, 23; 97, 16; 97, 32; 97, 39); u klas. značenju nagrada ili dar za dobru vijest, u Starom Zavjetu u pl. dobre vijesti, u Novom Zavjetu Evanđelje o Isusu Kristu

εὐαγγελιστής, - οὔ, ὁ, evanđelist, misionar (80, 16; 94, 4); od Novog Zavjeta naovamo

εὐκτήριον, -ου, τό, i εὐκτήριος οἶκος kapelica (87, 22; 87, 27; 88, 2; 88, 9; 90, 5; 90, 18; 90, 22; 91, 17; 91, 20; 93, 7)

εὐλογία, -ας, ἡ, blagoslov (72, 25); u klas. značenju lijepi govor, pohvala, u Starom i Novom Zavjetu blagoslov, obilan dar, sveta večera ili pričest

ἡγούμενος, -ου, ὁ, svećenik (9, 20; 9, 40; 9, 44); u klas. značenju kao ptcp. prez. mp. glagola ἡγέομαι vođa, vojskovođa, vladar

θέμα, -τος, τό, tema, pokrajina kojom su upravljali strateg i vojska (18, 11; 42, 6; 77, 14; 99, 8; 99, 47); u postklas. grčkom u značenju nešto što je postavljeno, depozit (položeni novac), u Starom Zavjetu hrpa, gomila, blago; u bizantskom grčkom u značenju vojne postrojbe analogne legiji i pokrajine pod vojnom upravom

θησαυροφυλάκιον, -ου, τό, riznica (28, 23; 90, 26)

θρίαμβος, -ου, ὁ, trijumf (40, 51); u klas. grčkom himna Dionizu koja se na njegovim svečanostima pjevala njemu u čast; trijumf kod Polibija, Diodora Sicilskog, Plutarha, Dionizija iz Halikarnasa i dalje

ἱεράρχης, -ου, ὁ, glavni svećenik, biskup (83, 11)

ἱερομάρτυς, -υρος, ὁ, svećenik mučenik, svećenik smaknut kao mučenik (93, 22)

ἵπποστάσιον, -ου, τό, staja (13, 11)

καθηγούμενος, -ου, ὁ, svećenik (9, 11)

κάστρον, -ου, τό, utvrđeno mjesto, grad (46, 3; 46, 10; 46, 30; 53, 41; 55, 6; 55, 29; 57, 5; 57, 15; 58, 9; 58, 17; 58, 38; 59, 8; 59, 10; 59, 12; 65, 8; 66, 17; 71, 22; 77, 3)

κεντηνάριον, -ου, τό, 100 litra (27, 6; 27, 10; 27, 13; 27, 16; 28, 14; 28, 24)

κινστέρνη, -ης, ἡ, spremnik za vodu (92, 14)

κλητόριον, -ου, τό, gozba (12, 2)

κομβάριον, -ου, τό, = κουμβάριον, -ου, τό, vrsta lađe kojom su se služili Arapi (59, 7; 60, 5)
 κωμόπολις, -εως, ή, selo jednako gradu (37, 19); kod Strabona i u Novom Zavjetu
 κόρτη, -ης, ή, carski šator (17, 8)
 κουβικουλάριος, -ου, ό, eunuh koji je služio u carevoj spavaćoj sobi (67, 3)
 κοῦρσον, -ου, τό, vojska u pohodu (39, 3)
 κῶδιξ, -ικος, ό, registar (31, 50)
 λειτουργία, -ας, ή, liturgija, Božja služba (21, 24; 72, 49); u klas. značenju državno plaćanje, služba; u Novom Zavjetu Božja služba
 λίτρα, -ας, ή, funta (27, 25; 64, 7); od Polibija
 μάγιστρος, -ου, ό, glavni službenik carske palače (18, 4; 67, 22; 99, 25; 99, 37; 99, 40)
 μαγλαβίτης, -ου, ό, nepravilno za μαγκλαβίτης, -ου, ό, pripadnik carske straže opremljen remenima ili bičevima (13, 11; 67, 14)
 μαρτύριον, -ου, τό, mučeništvo (4, 22); u klas. značenju svjedočenje, dokaz; u Novom Zavjetu navješćivanje Evanđelja, propovijed
 μάρτυς, -ρος, ό, mučenik (9, 7; 9, 11; 9, 23; 9, 28; 9, 35; 21, 5; 27, 41; 35, 10; 73, 10; 80, 11; 81, 1; 81, 12; 82, 6; 82, 9; 82, 11; 82, 13; 86, 5; 87, 22; 87, 23; 90, 5; 91, 16; 94, 15); u klas. značenju svjedok, u Novom Zavjetu mučenik
 μεγάλοπολις, -εως, ή, Konstantinopol (75, 9); u klas. grčkom pridjev μεγάλοπολις, -ι koji sačinjava veliki grad
 μητροπολίτης, -ου, ό, biskup glavnoga grada biskupije, dijeceze (21, 13; 21, 18; 22, 7)
 μοναστήριον, -ου, τό, samostan, manastir (9, 8; 9, 14; 93, 27)
 μοναστής, -οῦ, ό, monah (96, 11)
 μοναχός, -οῦ, ό, monah (11, 11; 11, 20; 11, 22; 11, 30; 19, 37; 74, 8; 76, 15; 94, 19; 100, 12); u klas. grčkom pridjev μοναχός, 3 sam, samotan, osamljen
 μονή, -ης, ή, samostan, manastir (9, 11; 9, 12; 9, 18; 9, 30; 9, 41; 73, 8; 73, 13; 94, 20); u klas. značenju ostajanje, boravljenje
 μουλτος, -ου, ό, pobuna (19, 5)
 μυοπάρων, -ωνος, ό, brza gusarska lađa (60, 6)
 μυσταγωγία, -ας, ή, misa, liturgija (21, 24; 21, 32); kod Plutarha uvođenje u misterije
 νακοτάπης, -ητος, ό, = ἐπεύχιον, -ου, τό, vuneni tepih za klanjanje prilikom molitve Bogu (76, 6)
 νοσοκομείον, -ου, τό, bolnica (93, 26)

οἰκονομεῖον, -ου, τό, spremnica ili podrum crkve ili samostana, ured upravitelja (opskrbitelja) samostana (86, 17); u klas. grčkom pridjev οἰκονόμος, 2 koji upravlja kućom, supst. domaćin, gospodar

ὁμοστράτηγος, -ου, ὁ, = συστράτηγος, -ου, ὁ, suvojskovođa (66, 25)

ὄραμα, -ατος, τό, vizija, ukazanje u snu (19, 38); u klas. značenju nešto što je viđeno, viđeni objekt, pogled; u Starom Zavjetu ukazanje u snu

Παλαιά (ἱστορία) Stari Zavjet (97, 18); od Starog Zavjeta

παλάτιον, -ου, τό, carska palača, rezidencija (19, 22; 27, 41; 91, 19; 92, 6); kod Diodora Sicilskog, Dionizija Halikarnašanina, Strabona i Plutarha brežuljak Palatin u Rimu

πάπας, -α, ὁ, (Πώμης) rimski papa (55, 20); u klas. grčkom πάππας, -ου, ὁ, otac, tata

παρακοιμώμενος, -ου, ὁ, *parakoimomenos*, eunuh koji je spavao uz carevu ložnicu i čuvao ga noću, jedna od osoba careva najvećeg povjerenja (16, 1; 16, 22; 17, 45)

πατριάρχης, -ου, ὁ, patrijarh, najviša crkvena dužnost, titula koju su nosili biskupi Rima, Konstantinopola, Jeruzalema, Antiohije i Aleksandrije (21, 13; 21, 16; 22, 1; 23, 2; 23, 6; 23, 11; 44, 1; 49, 27; 97, 6); u Starom i Novom Zavjetu u značenju otac plemena ili obitelji, praotac

πατρίκιος, -ου, ὁ, patricij, vrlo visoka dužnost (12, 1; 12, 11; 12, 12; 12, 25; 16, 2; 16, 23; 17, 25; 17, 33; 17, 45; 19, 4; 27, 17; 50, 9; 53, 31; 55, 13; 60, 12); od Polibija i Diodora Sicilskog nadalje

πάτρων, -ωνος, ὁ, zaštitnik, branitelj (43, 10); od Diodora Sicilskog

Πόλις, -εως, ἡ, Konstantinopol (8, 4; 12, 38; 22, 3; 24, 19; 31, 38; 37, 2; 62, 35; 93, 25; 94, 1; 98, 4); u klas. značenju grad

Πραιτώριον, -ου, τό, zgrada (tamnica) u Konstantinopolu

προστασία, -ας, ἡ, zaštita, patronat (7, 14); u klas. značenju predstojništvo, vrhovna uprava

πρωτοβεστιάριος, -ου, ὁ, eunuh, predstojnik carske garderobe i carske riznice (65, 3; 67, 5)

πρωτοσπαθάριος, -ου, ὁ, prvi *spatharius*, visoka dužnost (između dishipata i magistra); *spathariusi* su bili carevi tjelohranitelji (28, 16; 74, 2; 77, 1)

πρωτοστράτωρ, -ορος, ὁ, prvi konjušar (9, 53; 13, 28; 14, 2; 15, 6; 67, 2)

πτωχοτροφεῖον, -ου, τό, dom za siromašne (93, 25)

ρήξ, -ηγός, ὁ, kralj; kod bizantskih pisaca taj se termin upotrebljava za zapadne kraljeve, dok se βασιλεύς primjenjuje za rimskog cara i perzijskoga kralja (55, 20; 55, 32; 56, 3; 56, 6; 56, 7; 56, 9; 56, 11; 56, 19; 57, 7; 57, 9; 57, 14; 57, 18; 57, 22; 57, 26; 58, 7); od Plutarha

ρόγα, -ας, ἡ, novac, bogati darovi (31, 4; 36, 8)

σακτούρα, -ας, ἡ, laka i brza lađa (60, 6)

σεμνεῖον, -ου, τό, ženski samostan (35, 10; 43, 29); u klas. grčkom pridjev σεμνός, 3 svet, častan, dostojanstven

σενδαῖς (σενδές brokat, vrsta tekstila) sidonski tekstil (Sidon – grad u Fenikiji) (74, 33)

σπάδων, -οντος, ό, eunuh, uškopljenik (74, 26); kod Polibija, u Starom Zavjetu, kod Plutarha i kasnije

στρατηγίς, -ίδος, ή, područje (tema) pod strategom (19, 2; 19, 5); u klas. značenju vojvodska lađa, zapovjednikov šator

στράτωρ, -ορος, ό, konjušar (13, 25)

σύνοδος, -ου, ή, koncilij episkopa (32, 10; 32, 12); u klas. značenju sastanak, skupština, vijećanje

σύστημα, -ατος, τό, vojna postrojba (42, 12); zbor svećenika (94, 18); u klas. značenju društvo, zajednica, državni ustav, kod Polibija u značenju vojna postrojba, kod Polibija i Strabona u značenju zbor svećenika

σχῆμα, -ατος, τό, haljina monaha (35, 11); u klas. značenju držanje tijela, oblik, stanje, položaj

σχολαί, -ῶν, αἱ, skole, dio tagmatske vojske (12, 2; 17, 26; 41, 16; 41, 24; 42, 20); u klas. grčkom imenica σχολή, ης, ή, dokolica, odmor, slobodno vrijeme

ταξῆτος, -ου, ό, vojnici tematskih vojski, uvijek spremni za rat (70, 26)

ταχυδρόμος, -ου, ό, glasnik (62, 19); u klas. grčkom pridjev ταχυδρόμος, 2 koji brzo trči

τέμενος, -ους, τό, crkva (70, 31; 80, 2; 81, 1; 94, 11); u klas. značenju odijeljeni komad zemlje koji je vladar dobivao od državne imovine, sveti kotar, gaj s hramom

τόμος, -ου, ό, knjiga (Svetog Pisma) (89, 47); u klas. značenju komad, u Starom Zavjetu svitak papirusa

ὑπαρχος, -ου, ό, načelnik grada (25, 8); u klas. značenju podvojvoda, namjesnik, upravitelj

ὑπερορία, -ας, ή, progonstvo (19, 30); u klas. grčkom pridjev ὑπερόριος, 2 preko granica, inozemni, supst. inozemstvo

φατλίον, -ου, τό, bakljica, zublјica (27, 24)

φατριάρχης, -ου, ό, glavni urotnik (22, 5)

φατρία, -ας, ή, stranka (2, 50; 4, 2; 17, 20)

φελόνης, -ου, ό, manje točno za φαινόλης, -ου, ό, vrsta svećeničke haljine (22, 10); u Novom Zavjetu putnička kabanica

φούρκα, -ας, ή, vješala (62, 42); od Plutarha

φύλαξ, -ακος, ό, državna blagajna (27, 8; 28, 11); u klas. značenju čuvar, stražar

χάραξ, -κος, ὁ, nasip oko grada (4, 5), nasip kojim je učvršćen tabor (50, 38; 51, 10; 59, 22); u klas. značenju kolac za vinovu lozu, utvrđeni tabor

χορηγία, -ας, ἡ, darivanje (36, 30; 73, 14; 78, 7; 91, 10; 93, 18); u klas. značenju služba korovođe, trošak za opremanje korova

χριστιανισμός, -οῦ, ὁ, kršćanstvo (96, 3); u Novom Zavjetu pridjevi χριστός, 3 pomazanik Gospodnji i χριστιανός, 3 kršćanin

χρόνος, -ου, ὁ, godina (3, 1; 27, 10; 31, 34; 41, 13; 50, 1; 76, 11; 76, 16; 82, 2; 94, 8; 94, 23; 102, 9; 102, 10); u klas. značenju vrijeme, dob

χύμευσις, -εως, ἡ, taljenje (87, 41)

ψυχάριον, -ου, τό, rob, sluga (77, 15); u klas. grčkom deminutiv od ψυχή, -ῆς, ἡ, dušica

ῥωμοφόριον, -ου, τό, haljina episkopa (21, 17)

ὠφέλεια, -ας, ἡ, ratni plijen (48, 17; 71, 26); u klas. značenju pomoć, korist, dobitak, ratni plijen kod Polibija, Diodora Sicilskog, Dionizija iz Halikarnasa i u Starom Zavjetu

b) pridjevi

αὐγουστιακός, 3 koji pripada carici (29, 24)

ἔθνικός, 3 poganski (4, 16); kod Polibija koji pripada narodu, narodni, u Novom Zavjetu poganski

εἰκονομάχος, 2 protivnik svetih slika (32, 13)

ἐκκλησιαστικός, 3 crkveni (22, 2); u klas. značenju koji je za ili pripada narodnoj skupštini

θεοσύλλεκτος, 2 božanski skupljen, sabran (94, 20)

σηρικός, 3 svilen (9, 49; 83, 18; 84, 13; 97, 2)

ὑπεράγιος, 3 presvet (50, 15)

ὑπόφορος, 2 koji je dužan plaćati danak, porez (52, 5; 64, 3; 68, 7)

φιλόχριστος, 2 koji voli Krista (78, 1)

χριστιανικός, 3 kršćanski (4, 16; 43, 26)

c) glagoli

ἀμηρεύω biti emir (50, 13; 60, 3)

ἄρχουσα (sc. τῶν πόλεων), ptcp. prez akt. glagola ἄρχω, Konstantinopol (9, 1); u klas. značenju vladati

βαπτίζω krstiti (95, 12; 97, 45); u klas. značenju umočiti, u Novom Zavjetu krstiti

βασιλευμένη, ptcp. prez. mp. glagola βασιλεύω, Konstantinopol (7, 15); u klas. značenju vladati

βασιλεύουσα, pter. prez. akt. glagola βασιλεύω, Konstantinopol (2, 13; 2, 19; 7, 12; 7, 22; 8, 5; 8, 28; 11, 37; 11, 58; 12, 8; 17, 61; 18, 8; 19, 13; 21, 4; 29, 4; 31, 16; 40, 49; 49, 26; 53, 19; 55, 36; 67, 8; 68, 28; 70, 31; 74, 10; 74, 17; 93, 2); u klas. značenju vladati
 ἐξολοθρεύω potpuno uništiti (15, 18); od Starog i Novoga Zavjeta
 εὐλογέω blagosloviti; u klas. značenju slaviti, govoriti dobro o kome, u Novom Zavjetu blagosloviti
 καταλαμπρύνω učiniti sjajnim (73, 16); u klas. grčkom λαμπρύνω osvijetliti
 κατοχυρόω učvrstiti (37, 23; 82, 10); u klas. grčkom ὀχυρόω utvrditi, učvrstiti
 λειτουργέω vršiti liturgiju, Božju službu (21, 32); u klas. značenju obnašati javnu službu u državi, u Novom Zavjetu vršiti Božju službu
 πατριαρχέω biti patrijarh (40, 55)
 ὑπατεύω darivati novac (29, 8; 29, 12); kod Plutarha u značenju biti konzul
 φθάνω doći, stići (19, 14; 48, 5; 49, 26; 70, 12); u klas. značenju preteći, u Starom i Novom Zavjetu prvi doći, stići
 φιλοτιμέομαι darivati (17, 14; 19, 31; 84, 22); u klas. značenju častoljubiv biti, ponositi se
 χορηγέω darivati (28, 25; 98, 26); u klas. značenju voditi kolo (kor), plaćati troškove za opremu kora, opskrbiti koga čim
 χρηματίζω biti (43, 30; 83, 10; 84, 9; 90, 26; 94, 8; 95, 3); postati (17, 50; 83, 10); postojati (2, 5); u klas. značenju raspravljati, baviti se poslom; u Starom i Novom Zavjetu proricati, tumačiti proroštva; kod kasnijih pisaca, od Polibija nadalje, ima značenje zvati se, nositi ime

5. 1. 4. Hapaksi i rijetke riječi

a) imenice

ἀκροπύργιον, -ου, τό, gornji grad (88, 8); Sophocles i TLG baza navode samo ovaj primjer
 ἀμάλιον, -ου, τό, tekstil od tankog lana (74, 34); Du Cange navodi samo ovaj primjer, a u TLG bazi pored ovog još se jedan primjer nalazi kod Konstantina Porfirogeneta (*De cerim.*, lib. 1.84-2.56, 462, 13)

λινομαλλωτάριον, -ου, τό, tekstil od lana i vune (74, 33); Du Cange i u TLG bazi samo ovaj primjer, Sophocles pored ovog navodi još jedan primjer kod Konstantina Porfiorogeneta (*De cerim.*, 469)

περίοδευμα, -ατος, τό, hodanje uokolo, izlet (15, 2); Sophocles i u TLG bazi samo ovaj primjer

πλουτοκράτωρ, -ορος, ό, ή, koji upravlja bogatstvom (74, 25); Sophocles i u TLG bazi samo ovaj primjer

σακτούρα, -ας, ή, laka i brza lađa (60, 6); Sophocles, Du Cange i u TLG bazi samo ovaj primjer

σενδαῖς sidonski tekstil (Sidon – grad u Fenikiji) (74, 33); Du Cange i u TLG bazi samo ovaj primjer

συνοργιαστής, -οῦ, ό, suučesnik u žrtvenim obredima (24, 29); u TLG bazi samo ovaj primjer
τοξοβαλλίστρα, -ας, ή, ratna sprava za bacanje strelica (59, 16); Sophocles pored ovog navodi još jedan primjer kod Leona VI. (*Tact.*, 5, 7)

b) pridjevi

ἀνεξίσωτος, 2 mjeriteljima (ἐξισωταῖς) nedostupan (99, 46); u TLG bazi pored ovoga mjesta navode se još primjeri kod Georgija Kedrena (*Compendium historiarum*, II, 245, 3) i Ivana Skilice (*Synops.*, *Bas. I*, 45, 30)

ἀνέμποτος, 2 onaj kojeg inspektori (ἐπόπται) ne mogu uočiti (99, 45); u TLG bazi samo ovaj primjer

εὐθύτορνος, 2 ispravno okrenut (89, 30); u TLG bazi samo ovaj primjer

σκιάστρια, žena koja izrađuje svilene plašteve i tunike (σχιαστάς)? (74, 31); Du Cange i u TLG bazi samo ovaj primjer

c) prilozi

πανικῶς poput Pana (22, 13); u TLG bazi pored ovog navodi se primjer kod Nikete Honijata (*Hist.*, *Alex. II*, 271, 5)

σατυρικῶς poput satira (22, 13); u TLG bazi pored ovog navodi se primjer kod Mihaela Psela (*Orat. min.*, 30, 153)

d) glagoli

ἐπευνόεομαι kupiti po niskoj cijeni (64, 6); Sophocles i u TLG bazi samo ovaj primjer

προκαταπίμπλημι napuniti (49, 21); u TLG bazi pored ovog navode se još dva primjera, kod Georgija Kedrena (*Compendium historiarum*, II, 216, 5) i Ivana Skilice (*Synops.*, *Bas. I*, 23, 58)

συναπομαίνομαι bješnjeti (19, 3); u TLG bazi samo ovaj primjer

5. 1. 5. Deminutivi

βιβλίον, -ου, τό, deminutiv od βίβλος, -ου, ή, knjižica (1, 8; 73, 11; 97, 32)

πολίχνιον, -ου, τό, deminutiv od πόλις, -εως, ή, gradić (48, 16)

φατλίον, -ου, τό, deminutiv od lat. *facula*, bakljica, zublјica (27, 24)

χαρτίον, -ου, τό, deminutiv od χάρτης, -ου, ό, knjižica (31, 51)

5. 2. *De thematibus*

5. 2. 1. Podjela po semantičkim poljima

5. 2. 1. 1. Crkveni i religiozni termini

U crkvene i religiozne termine uvrštene su riječi kojima se označavaju crkvene titule kao i pojmovi koji općenito spadaju u područje religije.

a) imenice

ἀπόστολος, -ου, ό, apostol (I, **3**, 4; II, **4**, 4)⁵⁷¹

ἀρχάγγελος, -ου, ό, arhandeo (I, **3**, 37)

ἀρχιεπίσκοπος, -ου, ό, arhiepiskop (I, **2**, 83)

Γραφή, -ής, ή, Sveto Pismo (I, **8**, 6)

ἐπίσκοπος, -ου, ό, episkop, biskup (I, **2**, 81, 85)

εὐαγγελιστής, -οῦ, ό, evanđelist, misionar (I, **3**, 4)

ἱστορία, -ας, ή, (θεία) Sveto Pismo (I, **12**, 34)

μαρτύριον, -ου, τό, mučeništvo (I, **2**, 83)

μεγαλομάρτυς, -υρος, ό, ή, veliki mučenik (I, **10**, 7; I, **13**, 20)

ναός, -οῦ, ό, kršćanska crkva, Božji hram (I, **2**, 86; I, **3**, 37; I, **13**, 21)

πατριάρχης, -ου, ό, patrijarh, najviša crkvena dužnost, titula koju su nosili biskupi Rima, Konstantinopola, Jeruzalema, Antiohije i Aleksandrije (I, **2**, 87)

χριστιανισμός, -οῦ, ό, kršćanstvo (praef. 13)

⁵⁷¹ Prva i druga knjiga spisa označene su rimskim brojevima I i II. Broj poglavlja označen je boldiranim arapskim brojevima, a redovi običnim arapskim brojevima.

b) pridjevi

φιλόχριστος, 2 koji voli Krista (I, 2, 87)

5. 2. 1. 2. Vojni termini

U skladu s tematikom djela, u *De them.* nalazimo u najvećoj mjeri riječi koje pripadaju ovom semantičkom polju. U obzir su uzete riječi kojima se označavaju vojne titule te ostali stručni termini koji se upotrebljavaju u vojnom rječniku.

ἄπληκτον, -ου, τό, nepravilno za ἄπλικτον, -ου, τό, logor, tabor (I, 1, 65)

ἄρχων, -οντος, ὁ, zapovjednik mornarice (II, 11, 28)

δεξιολάβος, -ου, ὁ, kopljonoša, stražar (I, 1, 77)

δομέστικος, -ου, ὁ, zapovjednik (I, 5, 4, 11)

δουκᾶτον, -ου, τό, pokrajina kojom upravlja δούξ (I, 1, 60)

δούξ, -κός, ὁ, zapovjednik (praef. 7)

δροῦγγος, -ου, ὁ, *drungus*, pješачka vojska koja se sastojala od 1 000 do 3 000 ljudi (I, 5, 3)

ἐκατονταρχία, -ας, ἡ, centurija, satnija od 100 vojnika (I, 1, 27)

ἐκατόνταρχος, -ου, ὁ, centurion, zapovjednik satnije od 100 vojnika (praef. 26)

θέμα, -τος, τό, tema, pokrajina kojom su upravljali strateg i vojska (praef. 1, 18, 28, 30; I, 1, tit., 1, 9, 10, 21, 26, 42, 48; I, 2, tit., 1, 37, 43, 50; I, 3, tit., 1, 25; I, 4, tit., 1, 26; I, 5, tit., 1, 2, 17, 27; I, 6, tit., 1, 8, 20; I, 7, tit., 1; I, 8, tit., 1; I, 9, tit., 1; I, 10, tit., 12; I, 11, tit., 1; I, 12, tit., 1, 22, 49; I, 13, tit., 9; I, 14, tit., 1, 26, 32, 43; I, 15, 21; I, 16, tit., 8, 9, 14, 15, 16; I, 17, tit., 1, 39; II, 1, tit., 6, 23, 28, 41, 61, 62; II, 2, tit., 31, 45; II, 3, tit., 1, 2; II, 4, tit., 1; II, 5, tit., 11; II, 6, tit.; II, 7, tit., 2; II, 8, tit., 17; II, 9, tit.; II, 10, tit.; II, 11, tit., 17; II, 12, tit., 1)

ἱκανᾶτοι, -ων, οἱ, hikanati, vojna postrojba sastavljena od odabranih vojnika (I, 5, 7)

κεντουρίων, -ωνος, ὁ, = ἐκατόνταρχος, -ου, ὁ, centurion, zapovjednik satnije od 100 vojnika (praef. 26)

λεγεών, -ῶνος, ἡ, = λεγιών, -ῶνος, ἡ, legija (praef. 4, 5)

λογγῖνος, -ου, ὁ, = χιλίαρχος, -ου, ὁ, zapovjednik 1 000 vojnika (praef. 25)

μονοστράτηγος, -ου, ὁ, vrhovni zapovjednik, vojskovođa (I, 1, 52; I, 12, 31)

ὀπίματος, -ου, ὁ, civil koji slijedi vojsku na bojnom pohodu (I, 5, 8)

πελταστής, -οῦ, ὁ, peltast, lako naoružani vojnik (I, 1, 77)

πεντακοσιαρχία, -ας, ή, vojna postrojba sastavljena od 512 vojnika kojom zapovijeda πεντακοσιάρχης (I, 1, 27)

πεντηκονταρχία, -ας, ή, vojna postrojba sastavljena od 64 lako naoružanih vojnika kojom zapovijeda πεντηκόνταρχος (I, 1, 27-28)

πραιπόσιτος, -ου, ό, časnik, vojna titula (praef. 8)

πραιτώριον, -ου, τό, pretorij, glavno mjesto u rimskom taboru (I, 1, 63, 63-64; I, 16, 16)

πρίγκιψ, -ιπος, ό, *principes*, vojnici koji su stajali u drugom redu (isprva u prvom, odatle naziv) (I, 1, 61)

στρατηγίς, -ίδος, ή, područje (tema) pod strategom (I, 9, 6; I, 12, 23; I, 13, 10, 14; II, 2, 31)

στρατηγός, -οῦ, ό, strateg, voditelj lokalne uprave u temi i zapovjednik tematske vojske (praef. 18, 26; I, 1, 55; I, 4, 4; I, 5, 10-11, 12; I, 14, 31; I, 15, 22; I, 16, 12, 15; I, 17, 22; II, 1, 25, 28; II, 6, 4; II, 10, 39, 40); vojskovođa (praef. 15)

στρατηλάτης, -ου, ό, vojskovođa (I, 1, 36, 39)

σχολαί, -ῶν, αἱ, skole, dio tagmatske vojske (I, 5, 7)

τάγμα, -ατος, τό, legija sastavljena od profesionalnih vojnika koja je imala stalne tabore u Konstantinopolu (praef. 4, 24; I, 1, 28, 29, 30; I, 5, 6, 8; I, 12, 13, 31; I, 16, 13)

ταξιάρχης, -ου, ό, zapovjednik domaćih i stranih vojnika koji su se borili kopljima (praef. 15)

τούρμα, -ας, ή, garnizon pokrajine (I, 5, 3)

τουρμάρχης, -ου, ό, zapovjednik *turme* (I, 1, 75)

χιλιαρχία, -ας, ή, vojna postrojba od 1024 vojnika (I, 1, 27)

χιλιάρχης, -ου, ό, zapovjednik hilijarihije (praef. 25)

5. 2. 1. 3. Bizantske i strane carske titule i dvorske službe

ἀμνηρᾶς, -ᾶ, ό, (arap. *amīr*) emir, arapski princ (II, 11, 41)

ἀνθύπατος, -ου, ό, prokonzul (I, 1, 28, 31, 32, 36; I, 2, 58; I, 3, 2; II, 1, 17; II, 2, 28)

βασιλεύς, -έως, ό, bizantska carska titula, rimski imperator, car (tit.; praef. 8, 12, 14, 16, 17, 18; I, 1, 54, 64, 65; I, 2, 4, 88; I, 4, 3, 5, 24; I, 5, 14, 19; I, 10, 11; I, 12, 28, 29; I, 13, 13; I, 15, 21; II, 1, 3, 24, 27, 37; II, 6, 42; II, 9, 21, 37; II, 10, 2, 34, 35; II, 11, 24, 26, 34, 39, 43-44)

ἐξκούβιτος, -ου, ό, = ἐξκουβίτωρ, -ορος, ό, čuvar u carskoj palači (I, 12, 13-14)

μάγιστρος, -ου, ό, glavni službenik carske palače (I, 1, 30)

πατρίκιος, -ου, ό, patricij, vrlo visoka dužnost (I, 1, 37)

πορφύρα, -ας, ή, grimizna carska haljina (II, 2, 18)

πρωτοβεστιάριος, -ου, ὁ, eunuh, predstojnik carske garderobe i carske riznice (I, 12, 14)

στέμμα, -ατος, τό, carska kruna (II, 2, 18, 19)

5. 2. 1. 4. Administrativni i politički termini

ἀρχή, -ῆς, ἡ, Rimsko carstvo (I, 11, 3; I, 13, 14; II, 1, 12; II, 10, 2, 5; II, 11, 26, 34);
administrativno područje, pokrajina (I, 10, 13)

ἄρχων, -οντος, ὁ, upravitelj provincije (I, 1, 32; I, 2, 46; I, 5, 11)

αὐτοκράτωρ, -ορος, ὁ, vladar (II, 10, 6)

βασιλεία, -ας, ἡ, carstvo (tit.; praef. 21; I, 1, 51, 59; I, 2, 12; I, 12, 30; I, 15, 18; II, 1, 10, 30; II, 9, 21)

δουκᾶτον, -ου, τό, pokrajina kojom upravlja δούξ (I, 1, 60)

ἐπαρχία, -ας, ἡ, pokrajina (I, 1, 59; I, 2, 57, 59; I, 15, tit.; II, 1, 16, 37, 38, 46, 48, 52, 54, 56, 58; II, 2, 30, 33, 39, 41; II, 8, 1; II, 9, 4, 6, 7, 8, 9)

ἡγεμών, -όνοϛ, ὁ, načelnik grada, upravitelj pokrajine (I, 2, 63; II, 1, 16, 19, 54, 58; II, 2, 39; II, 8, 1; II, 9, 7)

θέμα, -τος, τό, tema, pokrajina kojom su upravljali strateg i vojska (praef. 1, 18, 28, 30; I, 1, tit., 1, 9, 10, 21, 26, 42, 48; I, 2, tit., 1, 37, 43, 50; I, 3, tit., 1, 25; I, 4, tit., 1, 26; I, 5, tit., 1, 2, 17, 27; I, 6, tit., 1, 8, 20; I, 7, tit., 1; I, 8, tit., 1; I, 9, tit., 1; I, 10, tit., 12; I, 11, tit., 1; I, 12, tit., 1, 22, 49; I, 13, tit., 9; I, 14, tit., 1, 26, 32, 43; I, 15, 21; I, 16, tit., 8, 9, 14, 15, 16; I, 17, tit., 1, 39; II, 1, tit., 6, 23, 28, 41, 61, 62; II, 2, tit., 31, 45; II, 3, tit., 1, 2; II, 4, tit., 1; II, 5, tit., 11; II, 6, tit.; II, 7, tit., 2; II, 8, tit., 17; II, 9, tit.; II, 10, tit.; II, 11, tit., 17; II, 12, tit., 1)

κάστρον, -ου, τό, utvrđeno mjesto, grad (I, 10, 1; II, 10, 36; II, 11, 23, 31, 32, 33, 34, 40)

κονσιλάριος, -ου, ὁ, = κονσουλάριος, -ου, ὁ, konzul (I, 1, 60; I, 15, 1; II, 1, 17, 19, 48, 56; II, 2, 33; II, 9, 1, 4, 6)

πρόοικος, -ου, ὁ, načelnik grada (I, 12, 28, 33)

ῥήξ, -ηγός, ὁ, kralj; kod bizantskih pisaca taj se termin upotrebljava za zapadne kraljeve, dok se βασιλεύς primjenjuje za rimskog cara i perzijskoga kralja (II, 11, 37, 42)

σατραπεία, -ας, ἡ, pokrajina u Perziji kojom upravlja satrap (I, 1, 67)

σατράπης, -ου, ὁ, satrap, perzijski pokrajinski namjesnik (I, 1, 68)

στρατηγίς, -ίδος, ἡ, područje (tema) pod strategom (I, 9, 6; I, 12, 23; I, 13, 10, 14; II, 2, 31)

στρατηγός, -οῦ, ὁ, strateg, voditelj lokalne uprave u temi i zapovjednik tematske vojske (praef. 18, 26; I, 1, 55; I, 4, 4; I, 5, 10-11, 12; I, 14, 31; I, 15, 22; I, 16, 12, 15; I, 17, 22; II, 1, 25, 28; II, 6, 4; II, 10, 39, 40)

τούρμα, -ας, ἡ, pokrajina (I, 16, 14)

ὑπαρχος, -ου, ὁ, načelnik, upravitelj grada (I, 1, 62)

5. 2. 2. Podjela po porijeklu riječi (posuđenice)

Među posuđenicama uočeno je najviše latinizama kao i u *Vita Bas.*, te po jedna riječ arapskog i slavenskog porijekla.

a) arabizmi

ἀμνηρᾶς, -ᾶ, ὁ, (arap. *amīr*) emir, arapski princ (II, 11, 41)

b) slavenske riječi

γαρασδοειδής, 2 (staroslav. *garazdŭ*; mađ. *garázda*) ? (II, 6, 40)

b) latinizmi

ἄπληκτον, -ου, τό, nepravilno za ἄπλκτον, -ου, τό, (lat. *applicatus*; *apliccare castra* utaboriti, smjestiti u logor) logor, tabor (I, 1, 65)

βεστιάριον, -ου, τό, (lat. *vestiarium*) ormar, carska garderoba, riznica (I, 1, 38)

βουκελλάριος, -ου, ὁ, nepravilno za βουκελλάριος, -ου, ὁ, (lat. *buccellarius*) osoba koja je išla s vojnicima u ratne pohode i nosila njihovu hranu, kako bi vojnici bili hitri i neopterećeni (I, 6, 4)

βούκελλος, -ου, ὁ, (lat. *buccella*) okrugli kolač, komad kruha (I, 6, 6)

δομέστικος, -ου, ὁ, (lat. *domesticus*) zapovjednik (I, 5, 4, 11)

δουκᾶτον, -ου, τό, (lat. *ducatus*) pokrajina kojom upravlja δούξ (I, 1, 60)

δούξ, -κός, ὁ, (lat. *dux*) zapovjednik (praef. 7)

δροῦγγος, -ου, ὁ, (lat. *drungus*, got. *driugan* ratovati, stir. *drong* mnoštvo, gomila) *drungus*, pješачка vojska koja se sastojala od 1 000 do 3 000 ljudi (I, 5, 3)

ἐξκούβιτος, -ου, ὁ, = ἐξκουβίτωρ, -ορος, ὁ, (lat. *excubitor*) čuvar u carskoj palači (I, 12, 13-14)

ἰνδικτιών, -ῶνος, ἡ, (lat. *indictio*) indikcija (II, 8, 11, 12, 13)

καβαλλαρικός, 3 = ἱππικός, 3 (lat. *caballarius* konjanik) konjanički (II, 11, 36, 39)

καστέλλιον, -ου, τό, (lat. *castellum*) utvrda, gradić (I, 9, 5)
 κάστρον, -ου, τό, (lat. *castrum*) utvrđeno mjesto, grad (I, 10, 1; II, 10, 36; II, 11, 23, 31, 32, 33, 34, 40)
 κελλάριος, -ου, ό, (lat. *cellarius*) čuvar kruha (I, 6, 6)
 κεντουρίων, -ωνος, ό, (lat. *centurio*) = ἑκατόνταρχος, -ου, ό, centurion, zapovjednik satnije od 100 vojnika (praef. 26)
 κλεισοῦρα, -ας, ή, (lat. *clausura*) prolaz između planina (I, 9, 2; II, 3, 4); utvrda (I, 13, 10; II, 3, 2)
 κόμης, -ητος, rijetko -ιτος, ό, (lat. *comes*) upravitelj, zapovjednik (praef. 26; I, 4, 4)
 κομπάριον, -ου, τό, = κουμβάριον, -ου, τό, (lat. *cumba*) vrsta lađe kojom su se služili Arapi (II, 11, 19)
 κονσιλάριος, -ου, ό, = κονσουλάριος, -ου, ό, (lat. *consularis*) konzul (I, 1, 60; I, 15, 1; II, 1, 17, 19, 48, 56; II, 2, 33; II, 9, 1, 4, 6)
 κορτελῖνος, -ου, ό, (lat. *cohortalinus*) vratar, čuvar pretorija (pretorij –glavno mjesto u rimskom taboru; ured upravitelja provincije) (I, 5, 10)
 λεγεών, -ῶνος, ή, = λεγιών, -ῶνος, ή, (lat. *legio*) legija (praef. 4, 5)
 μάγιστρος, -ου, ό, (lat. *magister*) glavni službenik carske palače (I, 1, 30)
 μινσούριον, -ου, τό, (lat. *missorium*) pladanj, tanjur (I, 1, 37)
 ὀπτίματος, -ου, ό, (lat. *optimates*) civil koji slijedi vojsku na bojnom pohodu (I, 5, 8)
 ὀψίκιον, -ου, τό, (lat. *obsequium*) careva pratnja (I, 4, 2)
 πατρίκιος, -ου, ό, (lat. *patricius*) patricij, vrlo visoka dužnost (I, 1, 37)
 πραιπόσιτος, -ου, ό, (lat. *praepositus*) časnik, vojna titula (praef. 8)
 πραιτώριον, -ου, τό, (lat. *praetorium*) pretorij, glavno mjesto u rimskom taboru (I, 1, 63, 63-64; I, 16, 16)
 πρίγκιψ, -ιπος, ό, (lat. *princeps*) *principes*, vojnici koji su stajali u drugom redu (isprva u prvom, odatle naziv) (I, 1, 61)
 πρωτοβεστιάριος, -ου, ό, (lat. *vestiarius*) eunuh, predstojnik carske garderobe i carske riznice (I, 12, 14)
 ῥήξ, -ηγός, ό, (lat. *rex*) kralj; kod bizantskih pisaca taj se termin upotrebljava za zapadne kraljeve, dok se βασιλεύς primjenjuje za rimskog cara i perzijskoga kralja (II, 11, 37, 42)
 σκουτάριον, -ου, τό, (lat. *scutum*) = σκουῦτον, -ου, τό, štit (I, 13, 20)
 σκρινιάριος, -ου, ό, (lat. *scrinium*) = χαρτοφύλαξ, -ακος, ό, čuvar dokumenata, arhivist (I, 1, 62)
 τζαῖσαι (lat. *caedere*) sjeći (I, 11, 8)

τούρμα, -ας, ἡ, (lat. *turma*) garnizon pokrajine, pokrajina (I, 5, 3; I, 16, 14)

τουρμάρχης, -ου, ὁ, (lat. *turma*) zapovjednik *turme* (I, 1, 75)

τροῦλλος, -ου, ὁ, (lat. *trullum*) kupola, svod (I, 13, 21)

5. 2. 3. Podjela po semantičkoj inovaciji i razvoju u jeziku - klasične riječi s promjenom u značenju, postklasične i bizantske riječi

Kao i kod *Vita Bas.*, ovdje će biti navedene klasične riječi koje su poprimile nova značenja, riječi koje su karakteristične za Stari i Novi Zavjet te bizantske riječi.⁵⁷²

a) imenice

ἀμνηρᾶς, -ᾶ, ὁ, emir, arapski princ (II, 11, 41)

ἀντιδιαστολή, -ῆς, ἡ, razlika, suprotnost (I, 2, 35)

ἄπληκτον, -ου, τό, nepravilno za ἄπλικτον, -ου, τό, logor, tabor (I, 1, 65)

ἀπόστολος, -ου, ὁ, apostol (I, 3, 4; II, 4, 4); u klas. značenju poslanik, putnik, od Starog i Novog Zavjeta apostol, Božji glasnik

ἀρχάγγελος, -ου, ὁ, arhanđeo (I, 3, 37); od Starog i Novog Zavjeta

βασιλῆς, -ίδος, ἡ, Konstantinopol (II, 1, 39); u klas. značenju kraljica, kasnije se upotrebljava kao naziv za Rim ili Konstantinopol

βεστιάριον, -ου, τό, ormar, carska garderoba, riznica (I, 1, 38)

βουκελλάριος, -ου, ὁ, nepravilno za βουκκελλάριος, -ου, ὁ, osoba koja je išla s vojnicima u ratne pohode i nosila njihovu hranu, kako bi vojnici bili hitri i neopterećeni (I, 6, 4)

βούκελλος, -ου, ὁ, okrugli kolač, komad kruha (I, 6, 6)

Γραφή, -ῆς, ἡ, Sveto Pismo (I, 8, 6); u klas. značenju pismo

δεξιολάβος, -ου, ὁ, kopljonoša, stražar (I, 1, 77); od Novog Zavjeta nadalje

διαβάθρα, -ας, ἡ, prolaz između planina (II, 3, 4); kod Strabona i Dionizija iz Halikarnasa u značenju ljestve

δομέστικος, -ου, ὁ, zapovjednik (I, 5, 4, 11)

⁵⁷² Pokraj klasičnih grčkih riječi koje su pretrpjele semantičku inovaciju bit će navedeno njihovo značenje u klasičnom grčkom kao i njihovo novo značenje. Kod riječi koje se javljaju po prvi put u Starom i Novom Zavjetu, to će biti naglašeno. Ostale riječi, pored kojih nema komentara, spadaju u kasnija razdoblja i javljaju se kod pisaca nakon Starog i Novog Zavjeta.

δουκᾶτον, -ου, τό, pokrajina kojom upravlja δούξ (I, 1, 60)
 δούξ, -κός, ό, zapovjednik (praef. 7)
 δροῦγγος, -ου, ό, *drungus*, pješачка vojska koja se sastojala od 1 000 do 3 000 ljudi (I, 5, 3)
 ἑκατονταρχία, -ας, ή, centurija, satnija od 100 vojnika (I, 1, 27); kod Izokrata centurija, centurionovo zapovjedništvo
 ἐξκούβιτος, -ου, ό, = ἐξκουβίτωρ, -ορος, ό, čuvar u carkoj palači (I, 12, 13-14)
 ἐπίσκοπος, -ου, ό episkop, biskup (I, 2, 81, 85); u klas. značenju nadzornik, upravitelj, čuvar, u Novom Zavjetu crkveni predstojnik
 ἐπιταγή, -ής, ή, = ἐπίταγμα, -ατος, τό, naredba, zapovijed (I, 14, 43); od Polibija
 εὐαγγελιστής, -οῦ, ό, evanđelist, misionar (I, 3, 4)); od Novog Zavjeta
 θέμα, -τος, τό, tema, pokrajina kojom su upravljali strateg i vojska (praef. 1, 18, 28, 30; I, 1, tit., 1, 9, 10, 21, 26, 42, 48; I, 2, tit., 1, 37, 43, 50; I, 3, tit., 1, 25; I, 4, tit., 1, 26; I, 5, tit., 1, 2, 17, 27; I, 6, tit., 1, 8, 20; I, 7, tit., 1; I, 8, tit., 1; I, 9, tit., 1; I, 10, tit., 12; I, 11, tit., 1; I, 12, tit., 1, 22, 49; I, 13, tit., 9; I, 14, tit., 1, 26, 32, 43; I, 15, 21; I, 16, tit., 8, 9, 14, 15, 16; I, 17, tit., 1, 39; II, 1, tit., 6, 23, 28, 41, 61, 62; II, 2, tit., 31, 45; II, 3, tit., 1, 2; II, 4, tit., 1; II, 5, tit., 11; II, 6, tit.; II, 7, tit., 2; II, 8, tit., 17; II, 9, tit.; II, 10, tit.; II, 11, tit., 17; II, 12, tit., 1)
 ἰνδικτιών, -ῶνος, ή, indikcija (II, 8, 11, 12, 13)
 ἱκανᾶτοι, -ων, οἱ, hikanati, vojna postrojba sastavljena od odabranih vojnika (I, 5, 7)
 ἱστορία, -ας, ή, (θεία) Sveto Pismo (I, 12, 34)
 καστέλλιον, -ου, τό, utvrda, gradić (I, 9, 5)
 κάστρον, -ου, τό, utvrđeno mjesto, grad (I, 10, 1; II, 10, 36; II, 11, 23, 31, 32, 33, 34, 40)
 κελλάριος, -ου, ό, čuvar kruha (I, 6, 6)
 κεντουρίων, -ωνος, ό, = ἑκατόνταρχος, -ου, ό, centurion, zapovjednik satnije od 100 vojnika (praef. 26); od Polibija
 κλίμα, -ατος, τό, okrug, pokrajina (II, 1, 56; II, 12, 3); od Polibija
 κλεισοῦρα, -ας, ή, prolaz između planina (I, 9, 2; II, 3, 4); utvrda (I, 13, 10; II, 3, 2)
 κόμης, -ητος, rijetko -ιτος, ό, upravitelj, zapovjednik (praef. 26; I, 4, 4)
 κομπάριον, -ου, τό, = κουμβάριον, -ου, τό, vrsta lađe kojom su se služili Arapi (II, 11, 19)
 κονσιλάριος, -ου, ό, = κονσουλάριος, -ου, ό, konzul (I, 1, 60; I, 15, 1; II, 1, 17, 19, 48, 56; II, 2, 33; II, 9, 1, 4, 6)
 κορτελῖνος, -ου, ό, vratar, čuvar pretorija (pretorij –glavno mjesto u rimskom taboru; ured upravitelja provincije) (I, 5, 10)
 κωμόπολις, -εως, ή, grad (I, 1, 11; I, 4, 20, 22; I, 6, 9); kod Strabona i u Novom Zavjetu
 λεγεών, -ῶνος, ή, = λεγιών, -ῶνος, ή, legija (praef. 4, 5)

λογγῖνος, -ου, ὁ, = χιλίαρχος, -ου, ὁ, zapovjednik 1 000 vojnika (praef. 25)
 μάγιστρος, -ου, ὁ, glavni službenik carske palače (I, 1, 30)
 μαρτύριον, -ου, τό, mučeništvo (I, 2, 83); u klas. značenju svjedočenje, dokaz; u Novom
 Zavjetu navješćivanje Evanđelja, propovijed
 μεγαλομάρτυς, -υρος, ὁ, ἡ, veliki mučenik (I, 10, 7; I, 13, 20)
 μινσύριον, -ου, τό, pladanj, tanjur (I, 1, 37)
 μονοστράτηγος, -ου, ὁ, vrhovni zapovjednik, vojskovođa (I, 1, 52; I, 12, 31)
 ναός, -οῦ, ὁ, kršćanska crkva, Božji hram (I, 2, 86; I, 3, 37; I, 13, 21); u klas. značenju hram,
 od Novog Zavjeta kršćanska crkva
 ὀπίματος, -ου, ὁ, civil koji slijedi vojsku na bojnom pohodu (I, 5, 8)
 ὀψίκιον, -ου, τό, careva pratnja (I, 4, 2)
 πατριάρχης, -ου, ὁ, patrijarh, najviša crkvena dužnost, titula koju su nosili biskupi Rima,
 Konstantinopola, Jeruzalema, Antiohije i Aleksandrije (I, 2, 87); u Starom i Novom Zavjetu u
 značenju otac plemena ili obitelji, praotac
 πατρίκιος, -ου, ὁ, patricij, vrlo visoka dužnost (I, 1, 37); od Polibija
 πομπή, -ῆς, ἡ, sramota (I, 7, 21); u klas. značenju svečana pratnja, povorka, od glagola
 πομπεύω pratiti, u svečanom ophodu obilaziti, grditi, sramotiti
 πραιπόσιτος, -ου, ὁ, časnik, vojna titula (praef. 8)
 πραιτώριον, -ου, τό, pretorij, glavno mjesto u rimskom taboru (I, 1, 63, 63-64; I, 16, 16)
 πρίγκιψ, -ιπος, ὁ, *principes*, vojnici koji su stajali u drugom redu (isprva u prvom, odatle
 naziv) (I, 1, 61); od Polibija
 πρόσφυξ, -υγος, ὁ, = πρόσφυγος, -ου, ὁ, izbjeglica (I, 12, 9); od Filona iz Aleksandrije (*Philo
 Iudaeus*)
 πρωτοβεστιάριος, -ου, ὁ, eunuh, predstojnik carske garderobe i carske riznice (I, 12, 14)
 ῥήξ, -ηγός, ὁ, kralj; kod bizantskih pisaca taj se termin upotrebljava za zapadne kraljeve, dok
 se βασιλεύς primjenjuje za rimskog cara i perzijskoga kralja (II, 11, 37, 42); od Plutarha
 σάμος, -ου, ἡ, = ὕψος, -ους, τό, visina, visoko mjesto (I, 16, 3-4)
 σκουτάριον, -ου, τό, = σκουῶτον, -ου, τό, štit (I, 13, 20)
 σκρινιάριος, -ου, ὁ, = χαρτοφύλαξ, -ακος, ὁ, čuvar dokumenata, arhivist (I, 1, 62)
 σταδιασμός, -ου, ὁ, mjerenje stadijima (I, 2, 7); od Strabona
 στρατηγίς, -ίδος, ἡ, područje (tema) pod strategom (I, 9, 6; I, 12, 23; I, 13, 10, 14; II, 2, 31); u
 klas. značenju zapovjednička lađa, zapovjednikov šator
 συνάντημα, -ατος, τό, susret (I, 2, 26); od Starog Zavjeta

σχολαί, -ῶν, αἱ, skole, dio tagmatske vojske (I, 5, 7); u klas. grčkom imenica σχολή, ἥς, ἡ, dokolica, odmor, slobodno vrijeme

τοποθεσία, -ας, ἡ, topografija (II, 1, 63); od Diodora Sicilskog

τούρμα, -ας, ἡ, garnizon pokrajine, pokrajina (I, 5, 3; I, 16, 14)

τουρμάρχης, -ου, ὁ, zapovjednik *turme* (I, 1, 75)

τροῦλλος, -ου, ὁ, kupola, svod (I, 13, 21)

ὑπαρχος, -ου, ὁ, načelnik, upravitelj grada (I, 1, 62); u klas. značenju podvojvoda, namjesnik, upravitelj

χριστιανισμός, -οῦ, ὁ, kršćanstvo (praef. 13); u Novom Zavjetu pridjevi χριστός, 3 pomazanik Gospodnji i χριστιανός, 3 kršćanin

χρόνος, -ου, ὁ, godina (I, 15, 23; II, 8, 16); u klas. značenju vrijeme, dob

ψωμίον, -ου, τό, diminutiv od ψωμός, -οῦ, ὁ, zalogajčić (I, 6, 6); od Novog Zavjeta

b) pridjevi

ἀπαραμίλλητος, 2 koji se ne može usporediti (I, 14, 12)

γαρασδοειδής, 2 (staroslav. *garazdŭ*; mađ. *garázda*) ? (II, 6, 40)

ἐτερόχροιος, 2 mnogobojan, išaran bojama (I, 12, 43)

ἐφύβριστος, 2 sramotan, drzak (I, 14, 27); u Starom Zavjetu prijezira vrijedan, podao

θεομίσητος, 2 = θεομισής, 2 bogovima mrzak, zlosretan (II, 1, 25-26)

καβαλλαρικός, 3 = ἵππικός, 3 konjanički (II, 11, 36, 39)

κρικελοειδής, 2 kružnog oblika (I, 6, 6)

πολύφωτος, 2 veoma svijetleći, sjajan (I, 2, 7)

φιλόχριστος, 2 koji voli Krista (I, 2, 87)

c) prilozi

κατέναντι = κατεναντίον nasuprot (I, 14, 13); od Starog i Novog Zavjeta

ῥωμαϊστί na latinskom jeziku (I, 4, 2)

d) glagoli

ἀρχαίζω biti star, oponašati stare, prikazivati kao staro (tit.); od Dionizija iz Halikarnasa

διανέμω upravljati, vladati (I, 14, 31; II, 3, 3); u klas. značenju razdijeliti, u Novom Zavjetu raširiti, raznijeti

διευθετέω razmjestiti (I, 1, 65); u klas. grčkom εὐθετέω urediti, kod Teofrasta i Diodora Sicilskog u značenju pristajati, biti prikladan

ἐξολοθρεύω potpuno uništiti (I, **10**, 10); od Starog i Novoga Zavjeta
καταλαμπρύνω učiniti sjajnim (I, **14**, 19); u klas. grčkom λαμπρύνω osvijetliti
κατιόω rđati (I, **15**, 17); od Starog Zavjeta i Strabona
κατοχυρόω učvrstiti (I, **12**, 18-19); u klas. grčkom ὀχυρόω utvrditi, učvrstiti
κληροδοτέω dodijeliti, doznačiti, ostaviti u nasljeđe (I, **16**, 13); od Starog Zavjeta
παραγραμματίζω igrati se slično napisanim riječima (II, **12**, 31); od Strabona
προσαράσσω udarati o što (I, **17**, 32); od Diodora Sicilskog
προσκυρόω potvrditi, odrediti za najvišu vlast (I, **17**, 38)
σπαίρω dahtati, teško disati (I, **11**, 6); od Apolonija Rodanina
σχολιογραφέω pisati bilješke, sholije (I, **17**, 3)
τερματίζω ograničiti, završiti (I, **1**, 22); od Strabona
τῶσαι sjeći (I, **11**, 8)
χρηματίζω nazivati se, dobiti ime (I, **2**, 37, 43, 50-51; I, **4**, 4, 28; I, **12**, 49; I, **13**, 9-10; I, **17**, 1;
II, **1**, 23; II, **4**, 1; II, **7**, 2; II, **11**, 17); biti (I, **12**, 31; II, **1**, 25); u klas. značenju raspravljati,
baviti se poslom; u Starom i Novom Zavjetu proricati, tumačiti proroštva; kod kasnijih pisaca,
od Polibija nadalje, ima značenje zvati se, nositi ime

5. 2. 4. Hapaksi i rijetke riječi

a) imenice

διαβάθρα, -ας, ἡ, prolaz između planina (II, **3**, 4); Sophocles u ovom značenju navodi samo ovo mjesto

ἰδιοκρατορία, -ας, ἡ, nezavisna vlast, uprava, država (II, **10**, 4); Sophocles i u TLG bazi samo ovaj primjer

πρόοικος, -ου, ὁ, načelnik grada (I, **12**, 28, 33); Sophocles i TLG baza pored ovog navode dva primjera kod Teofana (*Chron.*, 402, 25 i 403, 4 u značenju dvorski upravitelj)

φιλοπόνημα, -ατος, τό, marljivo djelo (tit.); u TLG bazi osim ovog mjesta nalaze se primjeri kod Fotija (*Biblioth.*, cod. 147, 99a, 21; cod. 149, 99a, 38; cod. 161, 105a, 5; cod. 233, 292b, 37, ed. Bekker)

b) pridjevi

γαρασδοειδής, 2 (staroslav. garazdŭ; mađarski garázda) ? (II, **6**, 40); u TLG bazi samo ovaj primjer

διάφημος, 2 slavan, izvrstan (I, **14**, 5); u TLG bazi samo ovaj primjer
 κραταίοφρων, 2 = κρατερόφρων, 2 hrabar, neustrašiv (I, **12**, 23); u TLG bazi pored ovog
 primjera nalaze se još dva, kod Ignacija (*Vita Niceph.*, 146, 9) i u *Magica* (Papyri Graecae
 magicae, 2, 86)
 πινινότριχος, 2 s vunom boje školjke bisernice (I, **12**, 42); Sophocles i u TLG bazi samo ovaj
 primjer
 φοινικόθριξ, -τριχος koji ima dlaku boje purpura (I, **12**, 41); u TLG bazi pored ovog navodi se
 primjer i kod Bakhilida (*Epinicia*, 11, 105)

c) glagoli

προσανεγείρω dizati, buditi (I, **17**, 32); u TLG bazi pored ovog navodi se primjer kod
 Konstantina Manasije (*Compendium chronicum*, 2348)
 σθλαβόω slavenizirati, napuniti Slavenima (II, **6**, 33, 40); Sophocles i u TLG bazi samo ovaj
 primjer
 τζαῖσαι (lat. *caedere*) sjeći (I, **11**, 8); Sophocles i u TLG bazi samo ovaj primjer

5. 2. 5. Deminutivi

πολισμάτιον, -ου, τό, deminutiv od πόλισμα, -ατος, τό, gradić (I, **14**, 28, 29; II, **10**, 38)
 πολίχνιον, -ου, τό, deminutiv od πόλις, -εως, ή, gradić (I, **3**, 20)
 ψωμίον, -ου, τό, deminutiv od ψωμός, -οῦ, ό, zalogajčić (I, **6**, 6)

5. 3. Zaključna razmatranja

Leksička analiza obaju djela pokazala je da njihov vokabular obiluje crkvenim, religioznim, vojnim, administrativnim i političkim terminima, što je svakako posljedica mnogih vanjskih elemenata koji su oblikovali katalog leksičkoga korpusa njihova autora. To je mogao biti ili sam car, koji je u bizantsko doba u jednoj osobi utjelovljavao mnoge funkcije, od vladara, diplomata, političara, vrhovnog vojnog zapovjednika, do osobe koja je, kako se u ono doba vjerovalo, predodređena i izabrana Božjom providnošću za to mjesto, imala važnu misionarsku ulogu u širenju kršćanstva, ili netko od njegovih literata i najbližih suradnika na dvoru. Osim tih termina, uočavaju se i posuđenice (najviše latinizmi, i to oni koji su u upotrebu ušli u bizantskom razdoblju), deminutivi, postklasične, bizantske i rijetke riječi.

Leksički izbor koji nalazimo u ovim djelima usklađen je s njihovom tematikom i književnim žanrom. *Vita Bas.* pokazuje izniman utjecaj jezika Starog i Novog Zavjeta, što je očekivano, s obzirom na prikrivenu namjenu ovog pohvalnoga govora napisanog u čast Porfirogenetova djeda Bazilija. Želeći očistiti Bazilija od krivnje za ubojstvo njegova prethodnika cara Mihaela III i cezara Barde, autor je ciljanom upotrebom crkvenih i religioznih termina pokušao naglasiti kako su Bazilijevo ubrzano napredovanje u karijeri i dolazak na prijestolje bili događaji predodređeni Božjom voljom, a ne posljedica njegovih nemoralnih postupaka. U *De them.* pak najučestaliji su vojni termini, što ne iznenađuje s obzirom na to da se u djelu opisuju teme (administrativne jedinice pod upravom stratega i vojske) istočnog i zapadnog dijela Bizantskog carstva. Svakako treba još spomenuti da u konačnici *Vita Bas.* pokazuje mnogo veću leksičku raznolikost i bogatstvo u odnosu na *De them.*, što je odraz ne samo toga što tematika pohvalnoga govora to zahtijeva, nego i činjenice da je to djelo gotovo tri puta veće od *De them.*

Na kraju će biti korisno dati pregled riječi koje se javljaju u obama djelima, prezentiranih po kategorijama na temelju kojih je izvršena leksička analiza:

a) crkveni i religiozni termini

ἀπόστολος, -ου, ό, apostol; ἀρχιεπίσκοπος, -ου, ό, arhiepiskop; ἐπίσκοπος, -ου, ό, episkop, biskup; εὐαγγελιστής, -οῦ, ό, evanđelist, misionar; μαρτύριον, -ου, τό, mučeništvo; ναός, -οῦ, ό, kršćanska crkva, Božji hram; πατριάρχης, -ου, ό, patrijarh, najviša crkvena dužnost, titula koju su nosili biskupi Rima, Konstantinopola, Jeruzalema, Antiohije i Aleksandrije; φιλόχριστος, 2 koji voli Krista; χριστιανισμός, -οῦ, ό, kršćanstvo

b) vojni termini

δομέστικος, -ου, ό, zapovjednik skola tj. dijela tagmi ili vojske koja je u Konstantinopolu bila stalno stacionirana; θέμα, -τος, τό, tema, pokrajina kojom su upravljali strateg i vojska; στρατηγίς, -ίδος, ή, područje (tema) pod strategom; στρατηγός, -οῦ, ό, strateg, voditelj lokalne uprave u temi i zapovjednik tematske vojske; σχολαί, -ῶν, αἱ, skole, dio tagmatske vojske; τάγμα, -ατος, τό, legija sastavljena od profesionalnih vojnika koja je imala stalne tabore u Konstantinopolu; ταξιάρχης, -ου, ό, zapovjednik domaćih i stranih vojnika koji su se borili kopljima

c) bizantske i strane carske titule i dvorske službe

ἀμνηρς, -ᾱ, ό, emir, arapski princ; ἀνθύπατος, -ου, ό, prokonzul; βασιλεύς, -έως, ό, bizantska carska titula, rimski imperator, car; μάγιστρος, -ου, ό, glavni službenik carske palače; πατρίκιος, -ου, ό, patricij, vrlo visoka dužnost; πορφύρα, -ας, ή, grimizna carska haljina;

πρωτοβεστιάριος, -ου, ό, eunuh, predstojnik carske garderobe i carske riznice; στέμμα, -ατος, τό, carska kruna

d) administrativni i politički termini

ἀρχή, -ῆς, ἡ, Rimsko carstvo; ἄρχων, -οντος, ό, poglavar, državni službenik, upravitelj provincije; βασιλεία, -ας, ἡ, carstvo; θέμα, -τος, τό, tema, pokrajina kojom su upravljali strateg i vojska; κάστρον, -ου, τό, utvrđeno mjesto, grad; ῥήξ, -ηγός, ό, kralj; kod bizantskih pisaca taj se termin upotrebljava za zapadne kraljeve, dok se βασιλεύς primjenjuje za rimskog cara i perzijskoga kralja; στρατηγίς, -ίδος, ἡ, područje (tema) pod strategom; στρατηγός, -οῦ, ό, strateg, voditelj lokalne uprave u temi i zapovjednik tematske vojske; ὑπαρχος, -ου, ό, načelnik, upravitelj grada

e) deminutivi

πολίχνιον, -ου, τό, gradić

f) posuđenice

arabizmi: ἀμῆρᾱς, -ᾱ, ό, (arap. *amīr*) emir, arapski princ

latinizmi: βεστιάριον, -ου, τό, (lat. *vestiarium*) ormar, carska garderoba, riznica; δομέστικος, -ου, ό, (lat. *domesticus*) vođa skola tj. dijela tagmi, vojske koja je u Konstantinopolu imala stalne tabore; κάστρον, -ου, τό, (lat. *castrum*) utvrđeno mjesto, grad; κομβάριον, -ου, τό, i κομπάριον, -ου, τό, (lat. *cumba*) vrsta lađe kojom su se služili Arapi; μάγιστρος, -ου, ό, (lat. *magister*) glavni službenik carske palače; πατρίκιος, -ου, ό, (lat. *patricius*) patricij, vrlo visoka dužnost; πραιτώριον, -ου, τό, (lat. *praetorium*) pretorij, glavno mjesto u rimskom taboru; πρωτοβεστιάριος, -ου, ό, (lat. *vestiarium*) eunuh, predstojnik carske garderobe i carske riznice; ῥήξ, -ηγός, ό, (lat. *rex*) kralj

g) klasične riječi s promjenom u značenju, postklasične i bizantske riječi

ἀμῆρᾱς, -ᾱ, ό, emir, arapski princ; ἀπόστολος, -ου, ό, apostol; βασιλῖς, -ίδος, ἡ, Konstantinopol; βεστιάριον, -ου, τό, ormar, carska garderoba, riznica; δομέστικος, -ου, ό, (τῶν σχολῶν) vođa skola tj. dijela tagmi, vojske koja je u Konstantinopolu imala stalne tabore; ἐξολοθρεύω potpuno uništiti; ἐπίσκοπος, -ου, ό, episkop, biskup; εὐαγγελιστής, -οῦ, ό, evanđelist, misionar; θέμα, -τος, τό, tema, pokrajina kojom su upravljali strateg i vojska; κάστρον, -ου, τό, utvrđeno mjesto, grad; καταλαμπρύνω učiniti sjajnim; κατοχυρώω učvrstiti; κομβάριον, -ου, τό, = κουμβάριον, -ου, τό, vrsta lađe kojom su se služili Arapi; κωμόπολις, -εως, ἡ, selo jednako gradu; μάγιστρος, -ου, ό, glavni službenik carske palače; μαρτύριον, -ου, τό, mučeništvo; ναός, -οῦ, ό, kršćanska crkva, Božji hram; πατριάρχης, -ου, ό, patrijarh, najviša crkvena dužnost; πατρίκιος, -ου, ό, patricij, vrlo visoka dužnost; πραιτώριον, -ου, τό, pretorij, glavno mjesto u rimskom taboru; πρωτοβεστιάριος, -ου, ό, eunuh, predstojnik carske

garderobe i carske riznice; ῥήξ, -ηγός, ὁ, kralj; στρατηγίς, -ίδος, ἡ, područje (tema) pod strategom; σχολαί, -ῶν, αἱ, skole, dio tagmatske vojske; ὑπαρχος, -ου, ὁ, načelnik grada; φιλόχριστος, 2 koji voli Krista; χρηματίζω biti; χριστιανισμός, -οῦ, ὁ, kršćanstvo; χρόνος, -ου, ὁ, godina

6. STILSKE OSOBITOSTI

Iako se sintaktičkom i leksičkom analizom u prethodnim poglavljima došlo do određenih spoznaja o osobitostima Porfirogenetovih djela *Vita Bas.* i *De them.*, najveći naglasak našeg istraživanja bit će usmjeren na razmatranje elemenata koji posjeduju stilsku vrijednost. Stilske će se osobitosti promatrati s aspekta upotrebe stilskih sredstava (*ornatusa*) te ostalih specifičnih pojava koje karakteriziraju stil jednog autora.

Uzimajući u obzir da je upotreba stilskih figura generički uvjetovana, a pred nama su djela različitih književnih žanrova, ne očekujemo istu razinu upotrebe *ornatusa* u njima. *Vita Bas.* kao pohvalni ili epideiktički govor, čija je svrha pobuditi u slušatelju osjećaj divljenja prema nekoj osobi ili događaju, nesumjivo je pogodno tlo za upotrebu velikog broja retoričkih postupaka koji se svrstavaju u figure i trope. Naime, funkcija elokucije tj. retoričkih ukrasa ponajprije je postizanje emocionalnog retoričkog cilja (*movere*) a zatim i ostvarivanje estetskog učinka.⁵⁷³ Tomu u prilog ide i izrazito propagandni karakter ovoga djela, jer je, kako se čini, njegova prikrivena namjera bila dvostruka – očistiti Bazilija od krivnje za ubojstvo njegova prethodnika na prijestolju, kao i potvrditi Porfirogenetovu pripadnost makedonskoj dinastiji. *De them.* je svojom tematikom zacijelo bilo namijenjeno mnogo užoj publici, tako da se tu ne očekuje visoka razina upotrebe *ornatusa*.

U nastavku će se navesti sve stilske figure koje su uočene u obama djelima, čime će se na konkretnim primjerima demonstrirati autorova upućenost u retorička pravila. U tabličnom će prikazu biti dan pregled upotrebe svih stilskih figura po poglavljima, s tendencijom da se uoče eventualne oscilacije u upotrebi *ornatusa* među poglavljima u odnosu na njihov sadržaj. U obzir će također biti uzete i ostale specifičnosti od kojih je satkan autorov stilski izričaj, kao što su upotreba citata, parafraza i poslovice, korištenje stereotipnih fraza, pripovijedanje u 1. licu jednine ili množine s autorove pozicije itd.

6. 1. *Vita Basilii*

6. 1. 1. *Ornatus*

⁵⁷³ Heinrich Lausberg, *Handbook of literary rhetoric: a foundation for literary study*, edited by David E. Orton and R. Dean Anderson (Leiden–Boston–Köln: Brill, 1998), str. 243.

Pod stilskim sredstvima kojima pisac želi podići i obogatiti stilsku razinu nekog teksta tradicija antičke retorike razlikuje *figurae elocutionis*, *figurae sententiae* te *trope*. Iako je svrha svih stilskih sredstava ista, ipak, nemaju sve figure isti učinak, osobito ako se koriste učestalo, jer se time smanjuje intenzitet njihove izražajnosti. To osobito vrijedi za „preumjetne“ figure, koje trebaju biti upotrijebljene samo nekoliko puta da bi postale karakterističan element autorova stila. Prilikom analize upotrebe *ornatusa* posebna će se pozornost obratiti onim stilskim sredstvima koja su ciljano upotrijebljena za podizanje naboja i retoričke stilizacije.⁵⁷⁴

6. 1. 1. 1. *Figurae elocutionis*

Adjunkcija

Vrsta izokolona u kojem su zajedničkom predikatu pridodane koordinirane sintaktičke cjeline sastavljene od najmanje dva rečenična elementa.⁵⁷⁵ Nužno je povezana sa zeugmom.⁵⁷⁶

τοῦ θεοῦ *δεηθεῖς* **στῆσαι** τὴν τοιαύτην βλασφημίαν καὶ ὕβριν καὶ **διασκεδάσαι** παρὰ τὸν ἄδην τοὺς δυσσεβεῖς (22, 19-21)

καὶ οὔτε παρτάξεων τρόπους οὔτε προσβολῶν ἐφόδους οὔτε φαλάγγων ἐκτάσεις καὶ συστολὰς οὔτε στρατηγημάτων ἐπικαίρους χρήσεις εἰδέναι καὶ ἀπαγγέλλειν ἔχομεν (47, 8-11)

⁵⁷⁴ Za svaku stilsku figuru bit će navedeno nekoliko primjera, a popis svih primjera uočenih u tekstu bit će dan u fus-notama.

⁵⁷⁵ Ostali primjeri adjunkcije uočeni u tekstu: ἦδει γὰρ ἐν ταῖς μεγάλαις καὶ μάλιστα ταῖς βασιλευμέναις τῶν πόλεων τὰς δεξιὰς φύσεις εὐδοκμεῖν καὶ τοὺς τῶν ἄλλων κατὰ τι προέχοντας ἐπὶ λαμπροτέρας τύχης γνωρίζεσθαι, ἐν δὲ ταῖς ἀδοξοτέραις τῶν πόλεων καὶ ταπειναῖς, ὥσπερ ἐν ταῖς κωμητικαῖς ἀναστροφαῖς, ἀμαυροῦσθαι καὶ φθίνειν τὰς ἀρετάς, καὶ αὐτὰς ὑφ' ἑαυτῶν ἐν τῷ μὴ ἐπιδείκνυσθαι μηδὲ θαυμάζεσθαι πρὸς τὸ ἐξίτηλον χωρεῖν καὶ μαραίνεισθαι (7, 15-21); διενοεῖτο μὲν ὁ βασιλεὺς μηχανάς τε πηγνυσθαι καὶ ἅπαν ὄργανον πολιορκητικὸν μεταπέμπεσθαι καὶ ἔργα τόλμης καὶ γενναιότητος περὶ τὴν τειχομαχίαν ἐνδείξεσθαι (40, 36-38); ἐζήτει πῶς ἂν εὐπετῶς δυνηθεῖ ἢ τελέως τροπώσασθαι τοὺς ἐχθροὺς ἢ κἂν ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας ἀπόσασθαι καὶ ἐξελάσαι τὸ δυσμενές (55, 8-10); μιμεῖσθαι σπουδαζόντων τὴν δεσποτικὴν καὶ περὶ τὸ θεῖον εὐλάβειαν καὶ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ μονάζοντας αἰδῶ καὶ τὸν πρὸς τοὺς πένητας ἔλεον καὶ τὴν πρὸς πάντας δικαιοσύνην καὶ ἰσότητα (72, 35-38); ἔδοξεν εὐθέως ἢ κατ' αὐτοῦ προσαγγελία πιστὴ καὶ αἰ παρ' αὐτοῦ ἀπολογία μάταιαι καὶ κεναί (100, 42-43).

⁵⁷⁶ Lausberg 1998: 331-332.

ἐκείνου γὰρ ἦν ἐντολὴ καὶ παράγγελμα τὸ μήτε τὸν ἥττονα ὑπὸ τοῦ μείζονος καταδυναστεύεσθαι μήτε τὸν ὑπερέχοντα ὑπὸ τοῦ ἐνδεοῦς λαιδορεῖσθαι ἢ διαβάλλεσθαι (72, 38-40)

εὐχαριστία ἐγγράμματος παρὰ τε τῶν φυσάντων ὑπὲρ τῶν τέκνων λεγομένη πρὸς τὸν θεὸν καὶ παρὰ τῶν τέκνων αὐθις ὑπὲρ τῶν γεννητόρων (89, 68-69)

Anafora

Ponavljjanje iste riječi na početku dvaju ili više uzastopnih dijelova iskaza.⁵⁷⁷ U *Vita Bas.* je zastupljenost anafore mnogo manja u odnosu na ostale figure iskaza. Najčešći su primjeri anafore s ponavljanjem istog elementa na početku dvaju dijelova iskaza:

ὥς ἐπὶ μείζονος ἀσφαλείας μετώκισε ... ὥς ἐπὶ λαμπροτέρας πολιτείας καὶ καταστάσεως μετεβίβασεν (2, 46-48)

ἄλλοτε μὲν εὐρίσκοντο οἱ ζητούμενοι, ἄλλοτε δὲ ἀνόνητος ἦν αὐτῷ ἢ ἐπὶ τοῖς ἀνοσίοις τῶν ἔργων μετάνοια (26, 28-30)

εἴτε ἀπὸ τίνος θειότερας γνώσεως εἴτε ἀπὸ ἐπιστημονικῆς μεθόδου (48, 25-26)

Nalazimo i primjere anafore gdje se isti element ponavlja tri puta na početku svakog dijela jednog iskaza:⁵⁷⁸

⁵⁷⁷ Lausberg 1998: 281 i dalje.

⁵⁷⁸ Ostali primjeri anafore u tekstu: ἐγίνοντο καταβοήσεις τε καὶ διαγογγυσμοὶ κατὰ τοῦ βασιλέως παρὰ τε τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ τοῦ πολιτεύματος καὶ παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν ὄντων ἐπὶ τῶν διοικήσεων καὶ μεταχειριζομένων τὰ πράγματα, ἔτι δὲ καὶ παρὰ τῶν στρατευμάτων καὶ παντὸς τοῦ πλήθους τοῦ ἀστικοῦ (18, 19-22); ὅτι καὶ τὸν Βασίλειον θεία ψήφος σαφῶς ἦν ἢ ἐπὶ τὸ ἄρχειν καλέσασα (ἀδύνατον γὰρ ἦν ὡς εἶχεν ἔχοντα συστήναι τὰ πράγματα) καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ καθ' ἑαυτοῦ τὰ ξίφη ἠκόνησε (20, 7-10); τοσοῦτον ἑαυτὸν τῶν καθηκόντων ἐξεδήτησε, καὶ τοσοῦτον πρὸς πᾶσαν παράνομον ἐξεβακχεύθη πρᾶξιν (20, 11-13); περὶ κώμους καὶ μέθας καὶ ἔρωτας ἀσελγεῖς καὶ αἰσχρὰ διηγήματα, ἔτι δὲ περὶ ἠνιόχους καὶ ἵππους καὶ ἄρματα καὶ τὴν ἐντεῦθεν μανίαν καὶ παρακοπὴν τῶν φρενῶν (20, 17-19); Ὅτι μὲν οὖν ἄρματηλάτης καὶ ἠνιόχος ἦν, ... καὶ ὅτι πάμπολλα χρήματα εἰς ταῦτα ἀνήλπισκε (21, 1-6); καὶ ὅτε μὲν μυστηριώδης δῆθεν εὐχὴ ἐλέγετο, ἡρέμα τὰς κιθάρας ἔδει ὑποφωνεῖν· ὅτε δὲ ἱερέως ἐκφώνησιν ἢ λαοῦ ἀμοιβαίαν ἀπόκρισιν ὁ χρόνος ὑπέβαλλεν (21, 25-28); ὅτε μὲν μυστηριώδης δῆθεν εὐχὴ ἐλέγετο, ἡρέμα τὰς κιθάρας ἔδει ὑποφωνεῖν· ὅτε δὲ ἱερέως ἐκφώνησιν ἢ λαοῦ ἀμοιβαίαν ἀπόκρισιν ὁ χρόνος ὑπέβαλλεν, ἐπὶ μέγα τὰς κιθάρας τῷ πλήκτρῳ κρουομένας ἔδει ἡχεῖν (21, 25-29); παρὰ τε τῆς πόλεως πάσης καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς, καὶ παρὰ τῶν ἀρχιερέων θεοῦ ἐπάρατοι καθεστήκαμεν (24, 18-20); οὕτω δευσοποιὸς ἢ πονηρία γέγονε παρ' αὐτῷ, καὶ οὕτως ἐξεκώφει πρὸς πάντα λόγον σωτήριον (24, 25-26); διὰ τὴν τῆς ὄψεως ὠνόμαζεν ἀγριότητα, διὰ δὲ τὸ χοιρῶδες τοῦ βίου μᾶλλον καὶ ῥυπαρὸν (27, 18-19); ὅπως ἀγαθοῦ τινὸς αἴτιος τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἅπασι γένοιτο καὶ ὅπως ἐπὶ τὸ ἄμεινον ἐμφανῇ καὶ μεγάλην μεταβολὴν τὰ πράγματα δέξεται (30, 5-7); διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὰ βελτίω ροπήν (τοιοῦτοι γὰρ

ἄλλοτε μὲν τὰ πρὸς τὸ δέον τῇ ἔμφρονι μεταχειρίσει κατηύθυνεν, ἄλλοτε δὲ τὴν ἀκοὴν ὑπετίθει καὶ ἐπιμελῶς ἠκροῶτο ἱστορικῶν τε διηγημάτων καὶ πολιτικῶν παραγγελμάτων καὶ ἠθικῶν παιδευμάτων καὶ πατρικῶν τε καὶ πνευματικῶν νουθετημάτων καὶ εἰσηγήσεων, ἄλλοτε δὲ καὶ τὴν χεῖρα πρὸς τὸν γραφικὸν ἐξεπαίδευε καὶ κατηύθυνε κάλαμον (72, 5-10)

Anakolut

Sintaktičko nepodudaranje dijelova iskaza odnosno rečenica čiji se svršetak ne podudara s početkom.⁵⁷⁹ Spada u solecizme, ali može biti upotrijebljeno i u stilističke svrhe, stoga ga navodimo pod figurama iskaza. U *Vita Bas.* je uočeno desetak primjera.⁵⁸⁰

πάντως οἱ ἐκλεγόμενοι) καὶ διὰ τὴν τοῦ κρατοῦντος περὶ ταῦτα σπουδὴν (30, 20-22); ἀπὸ μὲν μαθημάτων ἔχειν μαρτυρουμένους τὸ ἱκανόν, ἀπὸ δὲ γνώμης καὶ προαιρέσεως τὸ εὐσεβές τε καὶ ἀδωρόληπτον (31, 1-3); οὐ μόνον δὲ διὰ τῆς τῶν κριτῶν ἐκλογῆς τε καὶ προβολῆς τοὺς ἀδικεῖσθαι λέγοντας τῶν δικαίων τυγχάνειν προενοήσατο, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς παροχῆς τῆς καθ' ἡμέραν τροφῆς (31, 13-15); διὰ νέων συλλογῆς τε καὶ ἐκλογῆς ἀνεπλήρωσεν καὶ διὰ τῆς τῶν δεόντων παροχῆς τε καὶ ἐπιδόσεως ἔρρωσεν (36, 9-10); ὡς ἐκ γεροντικῆς ἐμπειρίας συνετὸν καὶ σοφὸν καὶ ὡς ἐξ εὐτυχοῦς δυστυχῆς (57, 3-4); καὶ δὴ κατὰ τε τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς ἐν Συρίᾳ παραθαλασσίους πόλεις ναῦς τεκτινάμενοι, κατὰ τῆς ὑποφόρου Ῥωμαίοις γῆς καὶ θαλάσσης ἐκστρατεῦσαι διεννοοῦντο (68, 5-8); καὶ νῦν μὲν στρατηγῶν τε καὶ αὐτοκρατόρων ἀνδρῶν ἦθη καὶ βίους καὶ μεταχειρίσεις πραγμάτων καὶ πολεμικοὺς ἀγῶνας διηρευνᾶτο, καὶ ἀνασκοπῶν, τὰ κράτιστα τούτων καὶ ἐπαινούμενα ἐκλεγόμενος, εἰς οἰκείας πράξεις ἐσπούδαζε τὴν μίμησιν κατατίθεσθαι, νῦν δὲ τῶν ἐν τῇ κατὰ θεὸν ἀρίστη πολιτείᾳ διαπρεψάντων ἀνδρῶν τοὺς βίους ἐπιμελῶς καταμανθάνων καὶ τὰς ἀλόγους ὁρμὰς τῆς ψυχῆς περιέκοπτεν (72, 10-17); εἰδὼς δὲ ὅτι ἐπ' οὐδενὶ τοσοῦτον ὅσον ἐπὶ σωτηρίᾳ ψυχῶν ὁ θεὸς ἐπευφραίνεται, καὶ ὅτι ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου ὡς στόμα χρηματίζει Χριστοῦ (95, 1-3); ὅτι κεφάλαιον τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ὁ Χριστὸς ἦν καὶ ὅτι σκιᾶς τύπον εἶχεν ὁ νόμος (95, 9-10); ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος, ἐν τῷ πρὸς ζῆλον ἄρχεσθαι τρέχειν τῆς πατρικῆς γενναιότητος (98, 9-11).

⁵⁷⁹ Krešimir Bagić, *Rječnik stilskih figura* (Zagreb: Školska knjiga, 2012), str. 42.

⁵⁸⁰ Ostali primjeri anakoluta u tekstu: ὁ γὰρ τῶν Βουλγάρων ἄρχων μὴ δυνάμενος ἐπὶ πολὺ πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ἀνταγωνίζεσθαι πάλιν εἰς ὑπόπτωσιν ἔνευεν), ἐν τῷ ἐπισυνάγεσθαι πρὸς τὸν ἄρχοντα τὸν εἰς τὰ οἰκεῖα ἀπολύεσθαι μέλλοντα λαὸν τῶν Χριστιανῶν, ἰδὼν τὸν παῖδα Βασίλειον τῇ τε μορφῇ ἐλευθέριον καὶ χαρίεν ὑπογελῶντα καὶ περισκαίροντα πρὸς ἑαυτὸν ἐφειλκύσατο, καὶ μῆλον θαυμαστὸν τῷ μεγέθει ἐπέδωκεν (4, 25-32); συνέβη καὶ τὸν δυσσεβῆ καὶ βέβηλον τοῦ βασιλέως φατριάρχην Γροῦλλον, ἱερατικὴν στολὴν ἀμπεχόμενον καὶ ὄνῳ ἐποχούμενον, μετὰ τῶν δυσσεβεστέρων αὐτοῦ μητροπολιτῶν καὶ πάσης αὐτοῦ τῆς σκηνῆς τε καὶ Σατυρικῆς χορείας καὶ τάξεως, ἀκόλουθα τῶν οἰκείων πράξεων θυμελικῶς ἐπιτραγωδοῦντας καὶ ᾄδοντας ἐξ ἐναντίας χωρεῖν (22, 5-10); Μιχαὴλ τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων συγχωνεύσας, λέγω δὴ τὴν χρυσὴν ἐκείνην καλουμένην πλάτανον καὶ τοὺς δύο ὀλοχρύσους γρῦπας καὶ τοὺς δύο χρυσοὺς σφυρηλάτους λέοντας καὶ τὸ ὀλόχρυσον ὄργανον καὶ ἕτερα τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης χρυσωμάτων ἔργα διάφορα καὶ τὰς βασιλικὰς τε καὶ αὐγουστιακὰς στολὰς καὶ τὰς ἄρχουσι μεγάλους ἀρμοζούσας ἐσθῆτας, πάσας τυγχανούσας χρυσοῦφεῖς ἃ δὴ πάντα συγχωνεύσας (29, 19-25); Μὴ βουλόμενος δὲ μὴδὲ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ δοκεῖν ἀμελεῖν (πάντως γὰρ

τούτῳ τοίνυν αἰσχρολογοῦντί ποτε κατενώπιον αὐτοῦ καὶ ταῖς ἀπὸ σκηνῆς φλυαρίαις καταχρωμένῳ, ἕκ τε τοῦ παντελῶς ἀπερυθρίασαι καὶ μηδὲν τῶν ἐπονειδίστων ὀκνῆσαι καὶ ψόφον ἀκόλαστον ἀπὸ τῆς μιαρᾶς ἀφέντος γαστρός (27, 20-23)

ἔτι γε μὴν καὶ τῶν ἐν Παννονίᾳ καὶ Δαλματίᾳ καὶ τῶν ἐπέκεινα τούτων διακειμένων Σκυθῶν, Κρωβάτοι φημί καὶ Σέρβλοι καὶ Ζαχλουμοὶ Τερβουνιῶταί τε καὶ Καναλῖται καὶ Διοκλητιανοὶ καὶ Ῥεντανοί, τῆς ἀνέκαθεν τῶν Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἀφηνιάσαντες (52, 6-10)

Asindeton

Figura iskaza koja se sastoji u nizanju riječi bez veznika.⁵⁸¹ U *Vita Bas.* se u odnosu na suprotnu figuru polisindeton javlja u vidno manjoj mjeri, iz čega proizlazi da je pisac *Vita Bas.* skloniji učestaloj upotrebi veznika. U obzir su uzeta mjesta u kojima se učinilo da je

ὥς ἐν τῷ κοσμικῷ περιεχόμεναι σκάφει, ὑπὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ κρατοῦντος καὶ αὗται τυγχάνουσιν, ἐκείνου δὲ καὶ μᾶλλον ἅτε θεοφιλοῦς καὶ πολλὴν περὶ τὰ θεῖα κεκτημένου εὐλάβειαν), ἐπεὶ γοῦν καὶ ταύτας οἶον εἶναι ἐν σάλῳ τινὶ καὶ ταράχῳ τυγχανούσας ἑώρα (32, 1-6); Ἄλλ' ἐπεὶ τοῖς ἀγαθοῖς αἰεὶ παραφύεται φθόνος ὥς τοῖς γλυκέσι μάλιστα τῶν ξύλων οἱ σκώληκες, καὶ τῇ κοσμικῇ εὐετηρίᾳ καὶ εὐθηνίᾳ βασκαίνοντα τὰ φαῦλα δαιμόνια διὰ πονηρῶν ἀνθρώπων πειρᾶται τὴν τῶν ἀγαθῶν συνταράξει φορᾶν, ἐκ τούτων καὶ τούτῳ συσκευὴν ἐπιβουλῆς, μελετᾷ καὶ πρὸς φόνον ὀπλίζεται Συμβάτιος καὶ Γεώργιος (34, 1-6); ὃς ἐξελθὼν καὶ πάντα τὸν Ῥωμαϊκὸν στρατὸν συμπαράλαβὼν, ἐπεὶ κατὰ πρόσωπον ἐμφανῶς ἀντιστῆναι πρὸς αὐτὸν ἀπεδείλια, τὰ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματα συμπαρεῖπετο τέως αὐτῷ ἀπὸ τινος διαστήματος, καὶ τὰς μερικὰς ἀνεῖργε καταδρομάς, καὶ οὐ συνεχώρει κατὰ τῆς χώρας ἀδεῶς διασκίδνασθαι (41, 16-21); μετὰ δακρύων πολλῶν τῇ εἰκόνι τῆς θεομήτορος, ἡγκαλισμένον φερούση καὶ τὸν υἱόν (50, 18-19); οἱ δὲ βάρβαροι τὸ ἀπροφύλακτον αὐτοῦ κατασκευνῶμενοι ἐκ τοῦ μήτε τόπους ὄχυροὺς καταλαβέσθαι μήτε χάρακα καὶ τάφρον προβαλέσθαι τῆς στρατοπεδείας, μήτ' ἄλλο τι τῶν ἃ τὸ λελογισμένον τῶν στρατηγῶν καὶ ἔμφορον προδιοικονομεῖται καταπραξάμενον (51, 9-12); δεξαμένην τυγχάνουσαν ὕδατος, μεγάλην τε καὶ εὐρύχωρον, ἔργον καὶ πόνημα τοῦ καλλύναντος βασιλέως κατ' ἀρχὰς τὸ προάστειον, ὑπὸ δὲ τοῦ βασιλέως Ἡρακλείου συγχωσθεῖσαν καὶ γεωθεῖσαν καὶ καταφύτευσιν δεξαμένην δένδρων τε καὶ λαχάνων, καθάπερ καὶ αἱ τῶν βασιλικῶν παλατίων οὔσαι ἐντός, ἥ τε πρὸ τῆς Μαгнаύρας καὶ ἡ μεταξὺ τοῦ τε Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου καὶ τοῦ τῆς Ἐκθέσεως, αἵτινες καὶ αὐταὶ ὕδωρ ἄφθονον ἔχουσαι καὶ ἰχθύας πρὸς τέρψιν καὶ ἄγραν τῶν βασιλέων ἐκτρέφουσιν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως ἡπειρωθεῖσαι εἰς παραδείσων κατασκευὴν ἐχρημάτισαν διὰ τὸ Στέφανον τὸν μαθηματικὸν τὴν γένεσιν τοῦ εἰρημένου βασιλέως πολυπραγμονήσαντα εἰπεῖν ἐξ ὕδατος αὐτὸν τελευτᾶν. διὰ τὴν τοιαύτην οὖν αἰτίαν καὶ τῆς ἐν Ἱερείᾳ κινστέρνης εἰς παράδεισον μεταμειφθείσης, ἰδὼν τὸ χωρίον ὁ αὐιδίμος βασιλεὺς Βασίλειος πρὸς μὲν παραδείσων καταφυτεύσεις τόπους κεκτημένον ἀποχρῶντας καὶ ἱκανούς, ὑποσπανίζον δὲ ὕδατος ποτίμου καὶ καθαροῦ, αὐθις ἐκφορήσας τὸν χοῦν πολυχειρίᾳ τε καὶ σπουδῇ τὸν ὀρώμενον πρὸ ὀλίγου λειμῶνα κομῶντα φυτοῖς εἰς τὸ ἀρχαῖον σχῆμα μετήγαγε (92, 2-20).

⁵⁸¹ Lausberg 1998: 315.

pisac namjerno upotrijebio ovu stilsku figuru, sukladno sadržaju, kako bi opisani događaji dobili ritam i ostali bolje zapamćeni.⁵⁸²

ἐκ τρίτου συνέβη τὰ ὅμοια, ὁ ἀετὸς ἐπὶ τὸ παιδίον, οἱ θεωροῦντες βοῶντες, καὶ ἡ μήτηρ ἐπὶ τὸν ἀετὸν, καὶ ὁ ἀετὸς πρὸς βίαν καὶ μόλις ἀπαλλαττόμενος (5, 27-29)

ὃς ἀπὸ τῆς βασιλίδος ἐξορμισάμενος, πνευμάτων δὲ μὴ εὐμοιρήσας ἐπιτηδείων καὶ δεξιῶν, μόλις κατῆλθεν ἄχρι Πελοποννήσου, ἐν Μονεμβασίᾳ δὲ ἐν τῷ λιμένι τῷ καλουμένῳ Ἰέρακος προσορμίσας τὰς ναῦς ἐπίφορον πνεῦμα ἀνέμενε, ῥαθυμότερος, ὥς ἔοικεν, ὢν καὶ μὴ ἔχων ζέουσιν τὴν ψυχὴν (69, 13-18)

ὁ γὰρ φίλτατος καὶ πρωτότοκος υἱὸς τῷ βασιλεῖ Κωνσταντῖνος ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος, ἐν τῷ πρὸς ζῆλον ἄρχεσθαι τρέχειν τῆς πατρικῆς γενναιότητος, ὁξείᾳ νόσῳ περιπεσὼν καὶ ἐπὶ ὀλίγαις ἡμέραις τῷ πυρετῷ καυσωθείς, πᾶσαν τὴν ζωτικὴν ἰκμάδα τοῦ παρὰ φύσιν λάβρου πυρὸς συντόμως ἐκδαπανήσαντος, τὸν βίον ἐξέλιπε, πένθος ἀμύθητον καταλιπὼν τῷ πατρί (98, 9-15)

Epanalepsa (*geminatio, iteratio*)

Epanalepsa ili geminacija, ponavljanje iste riječi unutar istog iskaza,⁵⁸³ rijetka je u *Vita Bas*. Nalazimo jedan primjer parentetičkog tipa (... x(y)x...):

μισούμεθα, γίνωσκε, δέσποτα, μισούμεθα (24, 16-17)

Figura etymologica (*paregmen, derivatio*)

⁵⁸² Ostali primjeri asindetona u tekstu: καὶ πάλιν ὁμοίως ἡ φωνὴ παρὰ τῶν θεατῶν, καὶ ἡ μήτηρ πρὸς τὸ παιδίον, καὶ τῇ βολῇ τοῦ λίθου ὁ ἀετὸς ἀποσοβούμενος, καὶ ἡ τῆς μητρὸς πρὸς τοὺς ἐργαζομένους ἐπιστροφή (5, 22-24); οἱ δὲ ἐξ Ἀφρικῆς Σαρακηνοί, οἱ τῇ πολιορκίᾳ τῆς πόλεως προσκαθήμενοι, δι' αὐτομόλων ἀναμαθόντες τοὺς Ῥαουσίους πρέσβεις ἀποστεῖλαι πρὸς βασιλέα τοὺς αἰτησομένους δύνανται καὶ στρατὸν κατ' αὐτῶν, τοῦτο μὲν τὴν σύντομον ἀπογινώσκοντες ἄλωσιν, τοῦτο δὲ τὴν ἀφικέσθαι προσδοκωμένην ἐκ βασιλέως δεῖσαντες βοήθειαν, λύουσι τὴν πολιορκίαν καὶ τῶν τόπων ἐκείνων ἀπαναστεύουσι (53, 33-40); καὶ μᾶλλον εἰς παραμυθίαν τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν γεγονὼς ἦν ἐπὶ τῶν συνήθων αὐθις, προῖστάμενος ὀρφανῶν, χήραις ἐπικουρῶν, χορηγῶν στρατιώταις καὶ πένησιν, ἀδικουμένοις ἐπαμύνων, καὶ τῶν φοβουμένων τὸν κύριον ἡδέως καὶ εὐμενῶς ἀκροώμενος, τὰ λυσιτελῆ καὶ σωτήρια καὶ τὴν ἄνω βασιλείαν προξενούντα ἐξηγουμένων καὶ ὑποτιθεμένων αὐτῷ (98, 23-29); ἵνα τί νεανίας ἦδη ὢν καὶ παρὰ τῷ πατρί σου φιλούμενος μὴ ἐπιφέρῃ κρυπτῶς ῥομφαίαν ἢ μάχαιραν, ὅταν κατ' ἀγροὺς συνιπάζῃ σου τῷ πατρί, ἵνα καὶ αὐτῷ, εἰ κατὰ θηρίου χρεῖαν σχῇ, ἐπιδιδῶς, καὶ εἴ τι λαθραῖον πολλάκις κατ' αὐτοῦ ἐπιβούλεμα γένηται, μὴ ἄνοπλος εὐρεθῇς, ἀλλ' ἔχῃς τι μεθ' ὅτου δυνηθῇς τοὺς πατρικοὺς ἐχθροὺς ἀνταμύνασθαι (100, 21-26).

⁵⁸³ Lausberg 1998: 275 i dalje.

Upotreba u istom iskazu riječi istoga korijena ali koje pripadaju različitim vrstama riječi.⁵⁸⁴ Evo nekoliko primjera:⁵⁸⁵

ἀνάθημα θεῷ ἀνατίθησιν (35, 11)

πῶς καὶ τὸ μετέωρον τούτων ταπεινοῦται καὶ τὸ ταπεινὸν αὖθις μετεωρίζεται (56, 13-14)

μέτριον ἔχων καὶ κεκολασμένον ὁ βασιλεὺς τὸν θυμὸν ἐν τοῖς κοινοῖς οὐ πάνυ τι ἐμετρίαζεν (70, 40-41)

Hendiadioin

Hendiadioin, podvrsta epimerizma, figura u kojoj se umjesto subordinirane sintagme upotrebljava koordinirani izraz,⁵⁸⁶ također se javlja rijetko u *Vita Bas.*⁵⁸⁷

τῆς περὶ αὐτὸν ἐκκλησιαστικῆς δορυφορίας καὶ τάξεως (22, 2)

μετὰ βαρβαρικῶν ἀλαλαγμῶν καὶ φρυαγμάτων (40, 23)

ἀνάπλεως πολυτελείας καὶ ὠραιότητος (87, 15-16)

Hiperbat

Izmještanje riječi iz njihovog prirodnog redoslijeda na mjestima gdje je poželjno isticanje, prilikom kojeg se dvije sintaktički usko povezane riječi razdvajaju jednom ili više

⁵⁸⁴ Lausberg 1998: 291.

⁵⁸⁵ Ostali primjeri figurae etymologicae u tekstu: ἐξ ὧν ἐβλάστησεν ἡ βασιλείος αὕτη ρίζα Βασίλειος (3, 24); ὁ ἀγαπώμενος ὑπὸ σοῦ ὁ υἱός σου Βασίλειος τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας παρὰ θεοῦ τὰ σκῆπτρα ἐγγχειρισθήσεται (8, 17-18); τὴν μὲν κατὰ τὸν βασιλέα Βασίλειον ἱστορίαν (20, 2); πόσον ἦν κάλλιον τοῦτόν με ποιῆσαι βασιλέα ἢ τὸν Βασίλειον (25, 22-23); νυμφίῳ νυμφευομέναις (35, 13); ὁδεῦν ὁδῶν (48, 6); τῆς εὐσεβοῦς βασιλείας Βασιλείου (51, 33-34); βουλὴν βουλεύεται συνετὴν (61, 12; 62, 25); πολλὰς πολλάκις (69, 30); ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοιδίμος ἔζη Βασίλειος (71, 27); τὸν εἰς ὄνομα τῆς θείας Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσεως καὶ Ἀναστασίας τῆς μάρτυρος (82, 5-6); τῶν οἴκων κάλλη, ἅπερ ὡς βασιλείων βασιλεία ἐν αὐτοῖς τοῖς βασιλείοις ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἀνεδείματο (89, 1-2); βασιλεῦ τῶν βασιλευόντων (89, 72); ἔχρισας αὐτὸν τῷ χρίσματι (89, 79); τοιοῦτος ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοιδίμος Βασίλειος ἦν (94, 29); δεξάμενον δέξασθαι (97, 6-7); οὕτως οὖν τῶν τοιούτων ἔργων ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας τοῦ συνετοῦ βασιλέως Βασιλείου καταπραπτομένων (98, 1-2); περὶ τῆς εὐσεβοῦς βασιλείας βασιλέως Βασιλείου τοῦ ἀοιδίμου (102, 21).

⁵⁸⁶ Lausberg 1998: 302.

⁵⁸⁷ Ostali primjeri hendiadioina u tekstu: πάσης αὐτοῦ τῆς σκηνικῆς τε καὶ Σατυρικῆς χορείας καὶ τάξεως (22, 7-8); ὦ μητὲρ τοῦ λόγου τε καὶ θεοῦ (50, 20); δύναιμι καὶ στρατὸν (53, 36); πρὸς ἀκμὴν αὖθις ἐπανελθεῖν καὶ νεότητα (78, 10); τῆς τοῦ θεοῦ καὶ λόγου μητρὸς (90, 17); ἐπὶ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν διοικήσεων (99, 1-2).

umetnutih riječi.⁵⁸⁸ Tu su klasičnu figuru iskaza osobito njegovali sljedbenici Druge sofistike u svrhu polučivanja kićene otmjenosti govora, koju su vidjeli u prisilnom razmještanju riječi iz njihova logičnog poretka.⁵⁸⁹ U skladu s time, pisac *Vita Bas.* je izrazito često upotrebljava, uz neke od tzv. gorgijinskih figura⁵⁹⁰ (antiteza, homeoteleut, izokolon, paronomazija). Najčešće se razdvaja član od pripadajuće mu imenice, pridjev, zamjenica ili particip od imenice. Među umetnutim riječima koje razdvajaju sintaktički usko povezane riječi najčešće nalazimo glagole, u nekom vremenu, infinitivu ili participu, a rjeđe umetnuti objekt ili subjekt. Vrlo se često participom, koji je dio konstrukcije genitiva apsolutnog, odvajaju usko povezane riječi. Rjeđi su blagi hiperbati, gdje su sintaktičke cjeline rastavljene jednom ili dvije riječi, dok primjera s jačim hiperbatom ima više. Također je na nekim mjestima uočljiv takav poredak riječi da se unakrsno isprepleću dva hiperbata, pa će takvi primjeri biti posebno izdvojeni.⁵⁹¹

Primjeri s blagim hiperbatom:⁵⁹²

⁵⁸⁸ Lausberg 1998: 318 i dalje.

⁵⁸⁹ Usp. Eduard Norden, *Die Antike Kunstprosa: vom VI. Jahrhundert v. Chr. bis in die Zeit der Renaissance*, I, 10. izd. (Stuttgart-Leipzig: Teubner, 1995), str. 66-68 i J. D. Denniston, *Greek Prose Style* (Oxford: Clarendon Press, 1965), str. 57-59.

⁵⁹⁰ Norden 1995: 16-29; George A. Kennedy, *A New History of Classical Rhetoric* (Princeton: Princeton University Press, 1994), str. 20.

⁵⁹¹ Kod hiperbata će biti iscrpljeni primjeri u kojima se između dviju usko povezanih riječi nalazi glagolski oblik, subjekt ili objekt. Ostali se primjeri neće uzimati u obzir prilikom analize zbog izuzetno velike brojnosti. Kao blagi hiperbat smatrat će se primjeri kod kojih se između dviju povezanih riječi nalazi jedna riječ ili dvije, a kao jači oni primjeri gdje se između dviju usko povezanih riječi nalaze tri riječi ili više (uključujući član i čestice).

⁵⁹² Ostali primjeri blagog hiperbata u tekstu: χρόνος ἡμῖν ἔτι ζωῆς (1, 19); τῆς προγονικῆς ἐκπεπωκότες ἀρχῆς (2, 12); τὴν βασιλεύουσιν ταύτην καταλαμβάνουσι Κωνσταντινούπολιν (2, 13-14); τὸ ἔθνος ὁ Πέρσης ὑποτάξει βουλόμενος (2, 27-28); τὴν τούτων ἐποιεῖτο μετάπεμψιν (2, 28); οὐτε τῶν Ῥωμαίων ἐλυσιτέλει τοῖς πράγμασιν (2, 29); τὴν, εἰ τύχοι, εὐχέρειαν (2, 31); κατ' ἰδίαν ὥσπερ συνεστηκότες φατρίαν (2, 50); ἐπ' εὐπορίας κατέστησαν ἱκανῆς (2, 51); παντοδαπαῖς κοσμούμενος ἀρεταῖς (3, 15); τὴν Ἀλεξάνδρου ἡῦχε λαμπρότητα (3, 27); καὶ χρόνον προκαθίσας συχνὸν (4, 6); πρὸς τὴν ἀληθινὴν πίστιν μετήγαγον τοῦ Χριστοῦ (4, 14); τῆς ἐθνικῆς τοῦς Σκύθας πλάνης μεθέλκοντες (4, 16-17); εἰς κρείττονα πεσεῖν λογισμὸν (5, 18); πρὸς τὴν ἐκείθεν ἀπῆρε κατάστασιν (7, 4-5); τὴν ἐγγύθεν ἀπαιτούσης ἐπικουρίαν (7, 25-26); Ἐπεὶ δὲ κυριωτέραν ἔδει τὴν θεῖαν γενέσθαι βουλὴν (8, 1); ὁ δὲ “Ἡλίας” φησὶ “Ὁ Θεοβίτης εἰμί (8, 24); ἐν μηδενὶ τὴν προγονικὴν καταισχυναὶ εὐγένειαν (8, 33); καὶ ὅς ἂν αὐτῷ ὑπακούσῃ καλοῦντι (9, 13-14); καὶ αὔξησιν τῆς παρούσης γενέσθαι μονῆς (9, 18); ἔτι νωθῆς καὶ ὑπνώδης, ὡς ἔοικεν, ὢν (9, 22-23); σηρικαῖς τε κοσμουμένους ἐσθῆσι (9, 49-50); οὐτε τινὸς ἡξίωσε ῥήματος (11, 14); πολλοῖς καὶ μεγάλοις δεξιούται χαρίσμασιν (11, 42); ὡς ὑπὲρ αὐτὸν μᾶλλον οὔσαν διωθεῖτο τὴν ἔντευξιν (11, 49-50); ἐπὶ μεγάλῃς μέλλει τιμῆς ἀνυσοῦν (11, 54-55); τοῦ δὲ Καίσαρος γενέσθαι

προστάξαντος (12, 24); ἐπεὶ δίνυρον εἶδε τὸν τόπον (12, 27); τοῖς ἀπάντων διεφέρετο στόμασιν (12, 38-39); εἰς τοὺς βασιλικούς κατέταξε στράτορας (13, 25); τὸν ἡμᾶς διαδέχεσθαι μέλλοντα (15, 19-20); μὴδ' ὑπόνοιάν τινα κέκτησο πονηράν (15, 28); ὑπὸ θεοῦ φρουρούμενος παρέδραμεν ὁ Βασίλειος (15, 29-30); εἰς τὸ τοιοῦτον ἐπαναβιβασθῆναι ἀξίωμα (16, 19-20); τῶν βασιλικῶν τυγχάνειν σχολῶν (17, 24-26); τῆς δὲ τῶν Ἰώνων ἦτοι Θρακησίων στρατηγίας αἰτεῖ τὴν ἀρχὴν (18, 9-10); ἀλλὰ συναπομανέντα σχῶν καὶ Πηγάνην ἐκεῖνον τὸν πατρίκιον (19, 3-4); διὰ μαστίγων πρότερον ἐπεξελθὼν ἱκανῶν (19, 24); καὶ τὰ δημόσια κατανήλισκε χρήματα (20, 5-6); ἔχοντα συστήναι τὰ πράγματα (20, 8-9); πᾶσαν παράνομον ἐξεβακχεύθη πρᾶξιν (20, 12-13); ὁ Ῥωμαϊκὸς ἐξεχεῖτο πλοῦτος (21, 8); μαργάρων κατεκοσμεῖτο φαιδρότησιν (21, 30-31); πρὸς τινα πορευομένου θεῖον ναὸν (22, 3-4); τὸν δυσσεβῆ καὶ βέβηλον τοῦ βασιλέως φατριάρχην Γροῦλλον, ἱερατικὴν στολὴν ἀμπεχόμενον (22, 5-6); πρὸς τὸν ἀγιώτατον κεκτημένη Ἰγνάτιον (23, 14-15); πᾶσαν τὴν δυνατὴν ἐπιφέρειν βοήθειαν (24, 6); μεθ' ὑποπεπτωκότος καὶ ταπεινοῦ διελέχθη τοῦ σχήματος (24, 12-13); τὴν λαθραίαν χωρῆσαι ἀναίρεσιν (24, 41-42); εἰς ἑτέραν ἦλθε βουλὴν πονηράν (25, 2); συμφυῆς πέλει στέφος (25, 20); εἰς ἅπαν ἐξώκειλε δυσσεβῆς (26, 7); τὸν ἀθῶον ἐξεδίδουν κατάδικον (26, 19); τῷ βασιλικῷ προσανεκλίνετο σκίμποδι (26, 21); ψόφον ἀκόλαστον ἀπὸ τῆς μιᾶς ἀφέντος γαστροῦς (27, 22-23); τρόπου φιλοτίμου ἐνόμισε σύμβολα (27, 30-31); ἐπιζητούμενος ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ Βασίλειος (28, 5); τριακόσια ἐπεισαχθῆναι κεντηνάρια (28, 24); ἐπὶ τὴν αὐτοκράτορα ἦλθεν ἀρχὴν (29, 1-2); ἀνάρρυσιν πλήθους αἰχμαλώτων ἀγγελθῆναι Χριστιανῶν (29, 5); ἐτέρων χρημάτων πλήθος αὐτῷ ἱκανόν (29, 14-15); προβιβασθεὶς ἐκάθισεν ὁ Βασίλειος (30, 2); πάντα κινῶν λογισμὸν (30, 4-5); πᾶν στρέφον βούλευμα (30, 5); ἀπὸ παντοίου διαφυλάξαι λήμματος (30, 11-12); ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ποιεῖσθαι ἐξουσίαν (30, 30-31); ὁ εὐσεβὴς διεγίνετο βασιλεύς (30, 33-34); κοινὸν κατέστησε δικαστήριον (31, 12); τοὺς περὶ αὐτὸν δορυφόρους ἀπέστειλε ζητοῦντας (31, 37); ἐν τῷ κοσμικῷ περιεχόμενοι σκάφει (32, 2-3); τὴν τε πρὸ τούτου ἐβδόμην ἀγίαν ἐπικυρώσας σύνοδον (32, 11-12); τὴν ἐνδεχομένην καὶ ταύτῃ γαλήνῃ (32, 17-18); τῶν κυρίων ἀνακαθάρας τὸ πλῆθος (33, 6); μετανόιας παρέσχε καιρὸν (34, 20); εἰς πᾶσαν ἐκλάμποντας ἀρχικὴν ἀρετὴν (34, 25-26); τοῦ οἰκείου προκινδυνεύειν λαοῦ (37, 4-5); μετὰ συχνῶν, ὡς εἴρηται, λαφύρων (37, 29); εἶτα τὰς ἐφεξῆς πυρπολήσαντες χώρας (39, 8); πολλὴν λαβόντες αἰχμαλωσίαν καὶ λάφυρα (39, 11-12); τὴν ὡς ἐπὶ Μελιτηνὴν ἀπάγουσαν διῆει ὁδόν (40, 1-2); ταπεινὸν προσμένειν γενέσθαι τὸν ποταμὸν (40, 4-5); τὸν κόπον παραμυθεῖσθαι τῶν οἰκείων στρατιωτῶν (40, 7-8); ἑαυτὸν ἐν τοῖς ἐκουσίοις ἀποτρέχειν πόνοις (40, 9-10); τοῖς οἰκείοις αἵρων ὤμοις (40, 12-13); τῇ Μανιχαίων προσέβαλε γῇ (40, 42); πᾶν διαφθεῖρων τὸ ἐν ποσὶ (40, 43-44); τρία βέλη τῇ αὐτοῦ καταπῆξαι μιᾶς κεφαλῇ (41, 12); τὰς μερικὰς ἀνεῖργε καταδρομὰς (41, 19-20); προθυμίαν κατανοήσαντες τοῦ λαοῦ (42, 18); ἀπείροις καταστρωθῆναι νεκροῖς (42, 43-44); ὃ ἄθλιε διεπραξάμην Πουλάδῃ (43, 7-8); τῶν οἰκείων ἀναμνησθεὶς προσευχῶν (43, 31); τὴν παροῦσαν ἀλλαξαμένου ζωῆν (44, 4); καιρὸν ἐζήτει τῆς ἐπιθέσεως (45, 6); διὰ δυσβάτων ὁδεύων ὁδῶν (48, 6); ὡς πεδίον δείξας ἀφανισμοῦ (48, 12); αὐτοῖς προσβάλλει τοῖς τείχεσι (48, 18-19); καὶ ἐπ' ἐλπίδος ἦν οὐ μικρὰς (48, 19-20); παρ' ἐνὸς ἀκούει τῶν ἐγχωρίων (48, 24-25); τὴν τοιαύτην ἁλῶναι πόλιν (48, 30); αὐτῶν μέλλει τὴν πόλιν ποιεῖσθαι ἀνάστατον (48, 35); τοῦ τοὺς πολεμίους ἐλεῖν (48, 43); ἀπὸ Μανιχαϊκῶν ἐτύγγανε πόλεων (49, 18-19); τῆς οἰκείας ἕκαστον ἀρετῆς προβιάσας (49, 24-25); τοῦ ὅλου ἀπορρηγνυμένους στρατεύματος (50, 7); ὁ τῆς Μαρίας ὠφελῆσει υἱὸς (50, 16); ὁ ὁμώνυμος ρεῖ ποταμός (50, 28); τὸ βαρβαρικὸν εὗρεν ἀντιπαραταττόμενον στράτευμα (50, 29); ἀμερίμνῳ ἐπιτίθενται αὐτῷ (51, 13-14); ἵππους συναγαγόντες συχνούς (51, 17-18); τοιαύταις ὄντων ἀναρχίαις (53, 1-2); πόλεις ἑάλωσαν Δαλματῶν (53, 7); ἐπὶ χρόνον ἐπολιόρκουν ἱκανόν (53, 10-11); εἰς ἐσχάτας συνηλαύνοντο ἀπορίας (53, 14); ἐξ ἀνθρώπων μὲν ὁ φαῦλος γίνεται βασιλεύς (53, 20-21); περὶ τὴν παρασκευὴν ἐγίνετο τῶν εἰς τὴν τῶν ἱκετευσάντων βοήθειαν μελλόντων ἐξαποστέλλεσθαι (53, 27-28);

στόλον ἐξαρτυσάμενος νεῶν (53, 29-30); τὴν σύντομον ἀπογινώσκοντες ἄλωσιν (53, 37); πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπαναχθῆναι δούλωσιν (54, 8); τοῦ ψυχικοῦ τούτου κινδύνου (54, 22); πάντων τοῦ θεοῦ μετασχόντων βαπτίσματος (54, 25); εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπανελθόντων ὑπόπτωσιν (54, 26); τοὺς ταύτης κατανοήσας τροχούς (56, 12-13); ὡς εἰκόνα ταῦτα λαβὼν τῆς ἀσταθμότητος καὶ ἀβεβαίου τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονίας (56, 14-15); τοὺς πρώτους παραγενέσθαι τῆς πόλεως (58, 23-24); πρὸς τὴν αὐτοῦ συντηρήσαν δούλωσιν (58, 38-39); τὰ ἀρμόζοντα παρασκευασαμένου ἀμυντήρια (59, 11-12); τὰ πλοῖα τοῖς τεύχεσι πλησιάζοντα (59, 12-13); τῶν πυλῶν αὐτοῖς ἀναζυγισῶν (59, 28); κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἐξιόντες ἐπικρατείας (60, 7-8); αἰσιφ' χρησάμενος πλῶ (61, 8); τῷ λιμένι προσορμισάμενος Κεγχρεῶν (61, 9-10); βουλὴν βουλευέται συνετὴν (61, 12); τοῦ προσήκοντος ὑστερήσαι καιροῦ (61, 14-15); τὰς δὲ καταποντώσας τῶν πολεμίων νεῶν (61, 22-23); τοῦ ἰδίου αὐτοῖς μεταδιδόναι βαπτίσματος (61, 34); τὰ μεσημβρινὰ διεσκεδάστο πνεύματα (61, 37-38); μετὰ δυνάμεως ἐκπέμπει ἀδράς (62, 8); αἰσίοις χρησάμενος πνεύμασι (62, 10-11); τὰς χεῖρας τηρήσει καθαρὰς (62, 21-22); τὸ προσήκον ἐμποιήσῃ δέος (62, 22); βουλὴν βουλευέται συνετὴν (62, 25); ὁ στρατηγὸς ἐπετρέπη Πελοποννήσου (62, 39-40); πᾶσαν ἀποθέμενος μαλακίαν (62, 45); ἀπὸ τῶν οἰκείων ἐξερχομένων νεῶν (63, 6-7); τὰς ὑποκειμένας ληϊζομένων χώρας (63, 7); πολλὰς ἀφορμὰς παρασχὼν τῆς πρὸς θεὸν εὐχαριστίας (65, 13-15); τὸ κάστρον κατεπολέμησε Τάραντος (66, 17-18); κατὰ τῆς ὑποφόρου Ῥωμαίοις γῆς (68, 6-7); τὸ τε πλῆθος ἰδὼν τῶν νεῶν (68, 22-23); πρὸς τὴν ταύτης ἐλθόντες μητρόπολιν (69, 7-8); ῥαθυμότερος, ὥς ἔοικεν, ὢν (69, 17); πρὸς ἐναντία παραβάλλεσθαι πνεύματα (69, 18-19); φόνον γενέσθαι πολύν (69, 25); μέτριον ἔχων καὶ κεκολασμένον ὁ βασιλεὺς τὸν θυμὸν (70, 40); δαιμονία τις ἐφήδρευε δύναμις (70, 5-6); τὰ νεμόμενα διαφυλάττειτο θρέμματα (70, 7-8); οὐκ οὔσης αὐτοῖς τῆς προγνώσεως (70, 21); τοῖς κοινοῖς ἐνασχολούμενος πράγμασι (72, 3); τεταμένην ἔχων διηνεκῶς τὴν διάνοιαν (72, 4); καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν ψυχικὴν ἐκαρπούτο ὠφέλειαν (72, 18); πρὸς τὸν θεὸν ἐστηρίζετο φόβον (72, 26); πάντα εἶχε τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπίδοσιν (72, 30-31); ἐπὶ τῆς ἀρχαίας γενέσθαι εὐταξίας (72, 31-32); περὶ τίνος τῶν κοινῶν ἐσφάδαζε μεριμνῶν (72, 47); ἐπ' ἐλπίδος ἐγένετο ἀγαθῆς (72, 48); τὸν τῆς ψυχῆς κατέστελλε θόρυβον (72, 48-49); πρὸς τὸ κρεῖττον ἀφωμοιωμένους παράδειγμα (72, 52); τὸν οἰκεῖον ῥηθῆναι καιρὸν (73, 2); οὕτως ὑπὸ δέκα τὸ λέχος αἰρόντων (74, 15-16); μήτηρ καλεῖσθαι βασιλέως ἀξιωθεῖσα (75, 3); πολλῶν μετασχοῦσα βασιλικῶν δεξιώσεων (75, 3-4); ὡς ἴδιον κτῆμα τυγχάνον αὐτῆς (75, 8); μεζονας καρπούμενη τιμὰς (75, 12-13); μακρόβιον γενέσθαι αὐτὴν (76, 13); τὴν ἐκείνης ἐπεκταθῆναι ζωὴν (76, 14); τῆς οἰκείας ποιησαμένη ὑπάρξεως (76, 22); τὸ φῶς διαμένειν προσεπενοήσατο ἄσβεστον (79, 14-15); τὸ ἀρχαῖον ἀποβαλόντα κάλλος (80, 6-7); τῶν παλαιῶν ἀνακαθάρας πτωμάτων (80, 16-17); οὐκ ὀλίγοις ὑποπεσὼν ῥήγμασι (81, 1-2); ὡς καὶ τὴν ἱερὰν κατεάξει τράπεζαν (81, 3); κόσμον ἄλλον ἐπιθεῖς ἀξιάγαστον (82, 7-8); παντοίοις κατασφαιλισάμενος ὀχυρώμασι (82, 13-16); τὰ πανταχόθεν συνέδραμε κάλλιστα (83, 14); τῷ ἀθανάτῳ προσήγαγε νυμφίῳ Χριστῷ (83, 19); αἱ τῶν ἐκτὸς διείργουσαι τὰ θυσιαστήρια κιγκλίδες (84, 7-8); διάτρητος ἀνέστηκε στρόβιλος (85, 10-11); στεφάνην ἄνωθεν ἔχοντες περιθέουσιν (85, 12-13); μακρὸς τις ἐκδέχεται περίπατος (86, 1-2); τοὺς μαρτυρικοὺς περιέχων ἄθλους καὶ τὰ παλαισμάτα (86, 3-4); τοῦ εἰρημένου τυγχάνειν ναοῦ (86, 17); παντοίοις κομῶντα φυτοῖς (86, 23-24); μὴ παντελῆ τούτων ἔχοιεν ἄγνοιαν (87, 13); ἱερὰ ἐναπέθετο λείψανα (87, 23-24); τιμίους πεποικιλμένον λίθοις (87, 34); ὅλον ἡδίῳ ποιήσοι τὸν θεατὴν (88, 12-13); λαμπροτέρων ἐδεῖτο κηρύκων λόγων (89, 3); ἐκ λίθου τυγχάνοντες Θετταλῆς (89, 8-9); στολαῖς κεκοσμημένους βασιλικαῖς (89, 43); ταῖς βασιλείοις καὶ αὐτοὶ στολαῖς (89, 45-46); βουλομένου δεῖξαι τοῦ τεχνίτου (89, 50); τὰ ἱερὰ μεμύηται γράμματα (89, 51); ὑπερκειμένην ἔχει τὴν ἴδρυσιν (90, 8-9); ὁ αὐτὸς ἐτεκτῆνατο βασιλεὺς (90, 24); τὸ ὄνομα σώζει περιλειπόμενον (90, 30-31); εἰς οἰκείας καταναλίσκειν χρείας (91, 5); καταφύτευσιν δεξαμένην δένδρων (92, 5-6); ἰδὼν τὸ χωρίον ὁ αἰοίδιμος

τῆς προνοίας δηλῶσαι θελησάσης (5, 25)

ἐκ τῆς ἐκατέρων ἔγνω διαβολῆς (57, 2)

ὅσα εἰς ἐμὴν ἔφθασεν ἐλθεῖν ἀκοήν (71, 34-35)

Primjeri s jačim hiperbatom.⁵⁹³

βασιλεὺς Βασίλειος (92, 15); δοχεῖον ἀπειργάσατο ὕδατος (92, 20-21); φωτοδόχας ἐκατέρωθεν ἀναστήσας ἀψίδας (93, 13-14); πολλῆς ἐμπλήσας τερπνότητος (93, 23-24); πλείστα ἀνενεώσατο νοσοκομεῖα (93, 26); τὴν ὁμοίαν ἐπεδείκνυτο ἐπιμέλειαν (94, 2-3); πλείστοις ὀκλάσαντα ῥήγμασι (94, 23); ὡς στόμα χρηματίζει Χριστοῦ (95, 2-3); εἰς τὴν ὑποταγὴν σαγηνεῖ Χριστοῦ (95, 5-6); ἀξιωματῶν τοῖς προσερχομένοις διανομὰς (95, 12-13); τοῦ βάρους τῶν προτέρων ἀπαλλάξας φόρων (95, 13); πρὸς πίστιν εἴλκυσε τοῦ Χριστοῦ (95, 15-16); τῶν τριῶν λέγεις παίδων (97, 21); τῇ ὑπ' αὐτῶν ἀναφθεῖση ἐμβληθῆναι πυρκαϊᾷ (97, 33); τῷ μεγέθει καταπλαγέντες τοῦ θαύματος (97, 44-45); τὸν υἱὸν ἔχων ὁμοίως θνητόν (98, 17); μονιμωτέραν ἐντεῦθεν οἰόμενοι τὴν ἀρχὴν (99, 3); τοῖς οἰκείοις ἐπέκλυσε ῥεύμασι (99, 11); πολλῆς ἐνομίσθη μέμψεως (99, 18); σφοδροτέροις ὑπεβλήθη ὀνειδισμοῖς (99, 19); πατρικὴν ἐπιδεικνύμενος κηδεμονίαν (99, 50-51); τοῦ φιλτάτου τῷ βασιλεῖ υἱοῦ Κωνσταντίνου τὸν βίον ἀπολιπόντος (100, 3-4); ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου διεκωμωδεῖτο Λέοντος (100, 16-17); πρὸς τὸν χρηστὸν ὑποκρίνεται Λέοντα (100, 20); οὐδὲ ὑπονοεῖν ἐστὶ τὰ πονηρὰ εὐχερές (100, 28-29); πρὸς τὴν σὴν αὐτὸ σφαγὴν ἡτοιμάσατο (100, 35-36); προσποιεῖται χρεῖαν ἔχειν μαχαίρας (100, 37-38); ἐφελκυσάμενος ἦν ἐπεφέρετο μάχαιραν (100, 41); χρόνου δὲ παραδραμόντος συχνοῦ (100, 51); εὐλογον ἔσχον ἀφορμὴν (100, 56); τὸν οἰκεῖον ἀνακαλεῖται δεσπότην (101, 12-13); πένθιμον ἀμείβει στολήν (101, 22); τῆς λήθης παρεσύρη ῥεύμασι (102, 22).

⁵⁹³ Ostali primjeri jačeg hiperbata u tekstu: ταῖς τῶν σπουδαιοτέρων ἐμφυτεῦσαι διανοίαις (1, 2); εἰς τὸν δεῦτερον ἐξ ἀνάγκης ὑποβέβηκα πλοῦν (1, 10); οὗτος ὃν ὁ λόγος νῦν ὑποδεῖξαι κατεπαγγέλλεται, αὐτοκράτωρ Βασίλειος (2, 1-2); ὃς ἀνδρὶ περιτυγχάνει κατὰ τύχην ὁμογενεῖ (3, 4-5); τὸ πρὸς αὐτὸν ἀσπασάμενος κῆδος (3, 11-12); ὁ τοῦ ἱστορουμένου προῆλθε πατήρ (3, 12-13); πολλοὺς ἐκίνει τοὺς δι' ἐπιγαμίας θέλοντας (3, 15-16); φήμη γάρ τις διέτρεχεν οὐ παντελῶς ἀμυδρὰ (3, 19); πολλὰ τῆς ὕστερον δόξης σύμβολα (3, 28); τοὺς τοῦ Βασιλείου γεννήτορας, ἔτι τοῦτον ἐν τοῖς σπαργάνοις ἔχοντας (4, 10-11); εἰς τὴν τῶν Βουλγάρων ἀπαχθῆναι γῆν (4, 11); τὰ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας κατεβάλοντο σπέρματα (4, 15-16); πρὸς τὸ τῆς θεογνωσίας μετάγοντες φῶς (4, 17-18); τὸν εἰς τὰ οἰκεῖα ἀπολύεσθαι μέλλοντα λαὸν (4, 28-29); οἱ τοῦ Βασιλείου γονεῖς, τὸν φίλτατον αὐτοῖς παῖδα προσεπαγόμενοι (4, 38-39); θαυμάσιον, τὴν εἰς ὕστερον τύχην παραδηλοῦν (5, 2); ἰδοῦσα δὲ τὸν αἰτὸν σκιὰν ταῖς πτέρυξι τῷ παιδίῳ περιποιούμενον (5, 15-16); καὶ μηδὲ πρὸς τὴν ταύτης ἐκπλαγέντα ἐπέλευσιν (5, 16); πρὸ τοῦ γὰρ ἐμφανεῖς καταστῆναι τὰς ἐν αὐτῷ ἀρετάς (5, 34); τὰ τῶν καλῶν ἐξασκούμενος κάλλιστα (6, 6); τοῖς ἀνδρικωτέροις καιρὸν ἔχοντος προσβαίνειν ἐπιτηδεύμασιν (7, 2-3); τοῦτον πρὸς ὅπερ ἀφώριστο κατὰ μικρὸν ὁδῷ βαδίζοντα ἀνελθεῖν (8, 2); μέγιστον ἐξ αὐτῆς ἀναβλαστῆσαι φυτόν (8, 8); ὁρᾷ κατὰ τοὺς ὕπνους ἄνδρα τινὰ γηραιόν, οὗ πῦρ ἐξῆι ἀπὸ τοῦ στόματος, διαρρήδην λέγοντα πρὸς αὐτὴν (8, 15-16); πλησίον τυγχάνοντι τῷ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Διομήδους προσπελάζει μοναστηρίῳ (9, 7-8); καὶ πάσης μεταδόντα τῆς ἐνδεχομένης χρεῖας (9, 15-16); τὴν τοῦ μάρτυρος αὐτῷ ἐφάνερωσε πρόρρησιν (9, 35); ὁ δὲ Βασίλειος περὶ τὴν οἰκεῖαν διακονίαν, ὡς ἔοικεν, ἀσχολούμενος (11, 7-8); ἐν τῷ τοῦ ἀποστόλου σχολάζων ναῶ (11, 12); κατέστησεν ἐπ' εὐπορίας ἅπαντας τοὺς προσήκοντας ἱκανῆς (11, 61-62); κλητόριον ἐν ταῖς βασιλικαῖς οἰκίαις, αἱ κατὰ τὴν πλησιάζουσιν τοῖς βασιλείοις αὐλήν ὠκοδόμητο, καὶ πολυτελὲς ἐσκευάσατο (12, 2-4); ἦν ὁ πρωτοστράτωρ κατὰ τὸν τύπον τοῦ βασιλέως προπορευόμενος ἔφιππος (14, 2-3); παρὰ Λέοντός φασι τοῦ

τηνικαῦτα ἐπὶ παντοδαπῇ σοφίᾳ πρωτεύοντος (14, 17-18); ἐνίας τῶν τοῦ Καίσαρος ἀνέτρεπεν διοικήσεων (16, 7-8); γυναικὶ συζεύξας εὐμορφίᾳ σώματος καὶ κάλλει καὶ κοσμιότητι πρωτευούσῃ (16, 23-24); τοὺς ἐπὶ διαβολῇ τοῦ Δαμιανοῦ γενέσθαι αὐτὸν βουλευσαμένους (16, 29-30); ταύτης εὐλόγου δῆθεν δραζάμενοι ἀφορμῆς (17, 10); πλὴν ἔσχε πολλοὺς ὁ βασιλεὺς τοὺς κοινωνοῦντας αὐτῷ τοῦ βουλεύματος (17, 26-27); πρὸς τὴν τοῦ βασιλέως ἦλθε σκηνὴν (17, 29); καὶ τῇ τοῦ βασιλέως αὐτοὺς ὑπηρετήσασθαι βουλῇ διηρέθισεν (17, 53-54); ὁ Καῖσαρ, ὅπερ ἦν, ἐπ' αὐτὸν δόξας εἶναι τὴν συνδρομὴν (17, 55-56); τοῖς τοῦ βασιλέως περιεπλάκη ποσὶν (17, 57); πρὸς τοὺς τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν ἐφοίτησε μαθητάς (18, 35-36); τὸν βασιλεῖον ὁ Βασίλειος περιτίθεται στέφανον (18, 37); Μαθὼν δὲ τὸ γεγονὸς ὁ Συμβάτιος (19, 1); ὃς τῆς κατὰ τὸ Ὀψίκιον ἡγεῖτο στρατηγίδος (19, 4-5); τῆς τοῦ βασιλέως ληφθέντες χειρὸς (19, 20); καὶ τὰς τῶν ἀνελόντων αὐτὸν ἐτόνωσε δεξιὰς (20, 10); τὴν τοῦ βασιλικοῦ μεγέθους ἀτιμάσας σεμνότητα (20, 16-17); τὸ τοῦ πατριάρχου ἐπιφημίσας ὄνομα (21, 16); ἀρχιερατικῇ τοῦτον χρυσοστόκτῳ καὶ ὑπερλάμπρῳ κοσμήσας στολῇ (21, 16-17); δωδέκατον ἑαυτὸν Κολωνείας ὀνομάσας ἀρχιεπίσκοπον (21, 20-21); τὴν ἱερὰν δῆθεν παίζων καὶ κατορχούμενος ἐπετέλει μυσταγωγίαν (21, 23-24); τὴν ἀρχιερεῖ θεοῦ πρέπουσαν ἀπονέμων τιμὴν (23, 7-8); ἀφορμὴν ἐξήτει τῆς ἀναιρέσεως εὐλογον (24, 39-40); τοῦ ὕπνου τοὺς ἐκ τοῦ οἴνου ἀτμοὺς καὶ τὴν παχεῖαν ἐκείνην ἀχλὺν μόλις ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου διασκεδάσαντος (26, 23-24); ἡνίοχου γάρ ποτε παιδίον δεζάμενος τοῦ οὕτω καλουμένου Χειλᾶ (27, 15-16); διὰ τὴν τῆς ὄψεως ὠνόμαζεν ἀγριότητα (27, 18); ἐμπληξίας λογίσαιτ' ἂν τις εἶναι τεκμήρια (27, 34-35); ἀναιροῦσιν αὐτόν, ἐκ τῆς ἄγαν οἰνοφλυγίας ἀνεπαισθήτως τὸν ὕπνον τῷ θανάτῳ συνάψαντα (27, 42-43); τὸ τέλος ἐδέξατο, τῶν προβεβιωμένων ἐπάξιον (27, 49-50); τὸν τῶν βασιλείων θησαυρῶν ἀνέφξε φύλακα (28, 11); τρία καὶ μόνα, καθὼς ἤδη καὶ πρὸ ὀλίγου μοι εἴρηται, κεντηνάρια (28, 13-14); ὧν καὶ διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὰ βελτίω ροπήν ... καὶ διὰ τὴν τοῦ κρατοῦντος περὶ ταῦτα σπουδὴν καὶ ἐγρηγορυῖαν πανταχόσε περίβλεψιν εἰς πᾶν τὸ δέον προθύμως ἀλλήλους ὑπερβαλέσθαι ἀμιλλωμένων (30, 20-24); πᾶσα δόσις μέχρι τότε τὸ εὐλογον ἔχειν δοκοῦσα (30, 40-41); τὴν παντελῇ τῆς ἀδικίας ἐπενοήσατο ἐξολοθρευσιν (31, 22); τοὺς ὑπὸ τῶν εἰσπραττόντων τοὺς δημοσίους φόρους πολλάκις, οἷα συμβαίνει, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς ἀδικουμένους (31, 27-29); τὴν τοιαύτην τῶν ἀδικεῖν βουλομένων περιελεῖν ἀφορμὴν (31, 46-47); τοὺς τῶν ἀπαιτήσεων γράφεσθαι κώδικας (31, 49-50); τὸ εἰς τοῦτο τάξας ἀνάλωμα (31, 50); τοσοῦτον τῆς περὶ τὸ ὑπήκοον κηδεμονίας αὐτοῦ καθέστηκε γνῶρισμα (31, 52-53); πολλὴν περὶ τὰ θεῖα κεκτημένου εὐλάβειαν (32, 4-5); τοὺς πολιτικούς νόμους πολλὴν ἀσάφειαν καὶ σύγχυσιν ἔχοντας (33, 1-2); τὴν τῶν ἀγαθῶν συνταράξαι φορὰν (34, 4); κοῦρσον κατὰ τῆς λεγομένης Ζαπέτρας ἀπέστειλεν ἐπιλέκτων πολεμιστῶν (39, 3-4); τοὺς κατὰ τὸ ἄστῳ περιελθὼν ἱεροὺς καὶ θείους ναοὺς (41, 4); τῆς τοῦ βασιλέως τούτους πάντως ἐπιμόνου ἐκδειματούσης εὐχῆς (42, 37-38); τὸν τῆς διανοίας ἐκτείνας ὀφθαλμόν (43, 32-33); τρία κατὰ τῆς παλαμναίας κεφαλῆς ὀπισθοφανῶς ἀφῆκε βέλη (43, 34-35); ἐν πολλοῖς τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ κατηγάλωσεν ἔτεσι (43, 37-38); τοῦ αἰοιδίμου πατριάρχου Ἰγνατίου ὁσίως καὶ θεαρέστως τὸν βίον ἀνύσαντος (44, 1-2); τὸν ὑπ' αὐτὸν ἐξοπλίσας λαὸν (46, 22); ὁ χρόνος ἤδη ρεύσας διὰ μέσου πολὺς (47, 6-7); ταῖς πρὸς πολιορκίαν ἐκέχρητο μηχαναῖς (48, 19); οὐ τοσοῦτον ὁ ἐξηγούμενος ἔλεγε τὸν Κωνσταντῖνον ἐκεῖνον εἶναι (48, 34-35); τῶν εἰς τὸ παπῶον κράτος ἀποθρασυνθῆναι τολμησάντων (48, 56-57); σύμμαχον αὐτὸν τὸ ἀπὸ τοῦδε κατὰ τῶν ὁμοφύλων εἶχεν ἐθελοντήν (49, 13-14); τὸ τοῦ Ἀργέου διελθὼν ὅρος (49, 15); τὸν τῆς νίκης ἐδέξατο στέφανον (49, 27-28); εἰς τὸ τῶν πατρικίων προῆλθεν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀξίωμα (50, 9-10); μέγαν ἀπὸ τούτων ποιησάμενος κολωνόν (50, 40-41); τὸ τῆς Νεμέσεως λυμήνηται φθονερόν (50, 47-48); στρατηγῆματι χρησάμενοι πρὸς τὴν ἀπορίαν αὐτῶν καὶ περίστασιν, ὡς ἐφάνη, σοφῶ (51, 14-15); κατὰ πολλὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοπέδου ἐπαφιᾶσι μέρη (51, 19-20); τοιοῦτον ἢ βάσκανος Νέμεσις κατὰ τῶν εὐτυχησάντων πρότερον Ῥωμαίων τὸ τρόπαιον (51, 31-32); τὰ τῆς αὐτοκράτορος ἐξουσίας περίσταται

πράγματα (53, 22-23); τῶν ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀνοίας ἀπαλλάξῃ πλημμελημάτων (54, 23-24); πατρικὴν πρὸς αὐτοὺς διασώζειν ὀφείλοντας εὖνοιαν (54, 34); οἱ ἐπὶ τῆς ἐκμελοῦς τε καὶ ῥαθύμου βασιλείας πρὸς τὴν ἐπικράτειαν τῶν Ῥωμαίων διαπεράσαντες βάρβαροι (55, 1-2); ἄλλας δὲ πάλιν ἀπ' ἐντεῦθεν ἀποστέλλειν δυνάμεις (55, 17-18); τοὺς οἰκείους ἢ χώρα ἀπολαμβάνει οἰκήτορας (55, 31); τῷ κατάφωρον αὐτὸν γελῶντα πεποιηκότι (56, 7-8); οἱ τῶν κάστρων Καπύης καὶ Βενεβενδοῦ παρεγίνοντο ἄρχοντες (57, 4-5); ταῖς τῶν πολεμίων περιεσχέθην χερσίν (58, 28-29); τριάκοντα πλοίων μεγίστων, ἃ κομβάρια λέγεται, στόλον ἐξαρτυσάμενος (59, 7); τοῦ δὲ στρατηγοῦ Ἑλλάδος (ὁ Οἰνιάτης οὗτος ἦν) κελεύσει βασιλικῇ τὸν ἱκανὸν εἰς φυλακὴν τοῦ κάστρου λαὸν ἀπὸ πάσης Ἑλλάδος εἰσαγαγόντος (59, 8-11); τοὺς βαρβάρους βελῶν ἀφέσει συχνῶν ἀναστέλλειν καὶ ἀπωθεῖν πειρωμένους (59, 13-14); ὁ τῶν Ῥωμαϊκῶν τριήρεων ἄρχειν λαχὼν (60, 12-13); τὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης διέφυγον κίνδυνον (60, 17); τὴν τῆς σαρκὸς ἀπέσπα δορὰν (61, 27-28); ἀναλόγους τῶν ἐργασθέντων αὐτοῖς ποινὰς (61, 35); ὁ γὰρ τῆς Ἀφρικῆς ἀμερμουμνῆς παμμεγέθεις ναῦς ἐξήκοντα τὸν ἀριθμὸν κατασκευασάμενος (62, 1-3); ἐπιτίμιον δὲ τῆς τόλμης ὀρίσασθαι θάνατον (62, 32-33); τὸν τοῦ πυρὸς διέφυγον κίνδυνον (63, 13-14); Προκόπιος ὁ τοῦ βασιλέως ἡγεῖτο πρωτοβεστιάριος (65, 3-4); τὸ ἐκ τῆς ἔριδος συσκήσει συμβάν (66, 15); τῶν κατὰ θάλασσαν ἀνθάπτεσθαι πραγμάτων (68, 4-5); ὥς ἂν μὴ σχολάζων ὁ ναυτικὸς ὄχλος ἀτακτότερος γίνοιτο (68, 16); τοῦ δὲ στρατηγοῦ τῆς Σικελίας δῆλα ταῦτα τῷ βασιλεῖ καταστήσαντος (69, 10-11); δύναμις πρὸς Σικελίαν ἐκπέμπεται, Ἀδριανὸν τινα ναύαρχον ἔχουσα (69, 11-12); πνευμάτων δὲ μὴ εὐμοιρήσας ἐπιτηδεῖων (69, 14-15); πόλιν περιφανῇ καὶ λαμπρὰν καὶ πολλὰς πολλακίς Ἑλληνικὰς τε καὶ βαρβαρικὰς δυνάμεις ἐπ' αὐτὴν ἐλθούσας καταβαλοῦσαν (69, 29-31); ἐν ᾧ τὸ τῆς αὐτοῦ σοφίας ἐπικεκλήρηται ὄνομα (70, 31-32); τοῦ μεγέθους τῆς συμφορᾶς τὰ βασιλέως σπλάγχνα δριμύτως διασπαράξαντος (70, 32-34); καὶ τὸν Διακονίτιζιν ἐκεῖνον, ὃς ὑπηρετῆς ποτὲ τοῦ κατὰ τὴν Τεφρικὴν Χρυσόχειρος ἦν, στίφος τῶν ἀπὸ Μάνεντος τὴν θρησκείαν ἐλκόντων προσεπαγόμενον (71, 16-18); τῶν ἀπὸ Μάνεντος τὴν θρησκείαν ἐλκόντων (71, 17-18); ὁ ἐν βασιλεῦσιν αἰοίδιμος ἔζη Βασίλειος (71, 27); ὁ ἐκάστης πράξεως ἀκριβὴς ἡγνοεῖτο χρόνος (71, 31-32); τὴν τῶν ἀρετῶν ὑπῆρχεν ὁρὰν τετρακτύν (72, 28-29); τοὺς λειτουργίαν ὥσπερ τινὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐξουσίαν ἀνύοντας (72, 49-50); ἡ ῥύμη τοῦ λόγου παρήνεγκε φέρουσα (73, 1); τῷ τοῦ πρωτοσπαθαρίου ἐτίμησεν ἀξιώματι (74, 2-3); τριακοσίους τῶν οἰκετῶν ἀπολέξασα νέους (74, 13-14); λαβοῦσα δὲ μέτρα τοῦ ἔνδον τούτου χωρήματος ἢ γυνὴ (76, 5); νακοτάπητας μεγάλους, τοὺς παρ' ἡμῖν ἀπὸ τῆς εὐχῆς τὸ ἐπώνυμον φέροντας (76, 6-7); τὸν τῆς σαρκὸς ἀπόθηται χοῦν (76, 27-28); πρὸς τὸ πάντα τὰ παρὰ τῆς γραδὸς αἰτηθέντα καὶ διατυπωθέντα ἀποπληρῶσαι (77, 2-3); κινδυνευόντων ἀποσβεσθῆναι τῶν λύχνων τῶν ἱερῶν (79, 12-13); καὶ τὸν πλησιάζοντα δὲ τούτῳ κατὰ τὸ μέρος τὸ πρὸς δυσμὰς Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου τῶν ἀποστόλων ναὸν (81, 5-6); τὴν τοῦ ναοῦ κατιδὼν ὀροφὴν (82, 9); τοίχων ἐν οἷς ἔδει κατοχυρώσας τὸν οἶκον ἐπιβολαῖς (82, 10); τὴν τε περὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ δηλοῦν ὁσιότητα (83, 4-5); εἰκόνων ὡς ἀστέρων ἀστράπτει κάλλεσιν (84, 2-3); καὶ πᾶσαν ἐντιθέντα ταῖς τῶν θεωμένων διανοίαις ἐκπληξιν (85, 2-3); πέριξ δὲ κιονίσκοι λευκοὶ καὶ τὸ ἔνδον ὑπόκειναι χοροῦ σχῆμα σώζοντες (85, 11-12); πολύτρητον στρόβιλον καὶ αὐτὴ κατὰ τὸ μέσον τοῦ πυθμένου προβαλλομένη ἐξέχοντα (85, 17-18); ὁ αὐτὸς αἰοίδιμος βασιλεὺς, τὰς πρότερον ἐκεῖσε τυγχανούσας οἰκίας ἐξωνησάμενος (86, 13-14); ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ναοῦ παροπλισθῆναι οἰκοδομῇ (86, 20); μᾶλλον ἀκριβὴς τῶν τοιούτων πέφυκεν εἶναι διδάσκαλος (87, 9-10); διείργουσα τὰ ἄδυστα τοῦ θεοῦ οἴκου τούτου κιγκλῖς (87, 35-36); τὰ μὲν ὡς ἂν εἴποι τις ἐῷα κάλλη (87, 45-46); ἄργυρον ἔχει τοὺς κύκλους τῶν μαρμάρων ἐμπερικλείοντα (88, 4-5); τὰ τοῦ κάλλους φερόμενος νικητήρια (89, 27-28); οἱ μὲν ἄρρενες τόμους ἐπιφερόμενοι δείκνυνται τὰς θείας ἐντολάς, αἷς στοιχεῖν ἐπαιδεύοντο, περιέχοντας (89, 47-48); ὡς ἄστρα κατ' οὐρανὸν θεάσῃ ἐκλάμποντα (89, 62); τὸ τῆς θεοτόκου ὥραϊον καὶ πάντερπνον τῆς προσευχῆς ἐστὶν ἱερὸν (90, 11-12); ἕτερον τῆς τοῦ θεοῦ καὶ λόγου μητρὸς τυγχάνει εὐκτήριον

τὴν ὁμοῦ τῶν Ἀρσακιδῶν κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἐπύθετο **οἴκησιν** (3, 9-10)

τοῦτο μὲν **θεοῦ** διὰ τὸν πρὸς τοὺς πένητας ἔλεον αὐτοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην πολλοὺς τῶν ὑπὸ γῆν θησαυρῶν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ εἰς φῶς **εὐδοκήσαντος** προελθεῖν (29, 15-18)

ἡμῖν δὲ θαυμάζειν ἐπέρχεται τοῖς μετὰ τοσοῦτον χρόνον τῆς προρρήσεως ἐκείνης **ἰδοῦσι** τὴν ἔκβασιν (48, 45-46)

τὸ τῆς μεγάλης τοῦ θεοῦ σοφίας κεκλήρωται **ὄνομα** (79, 1-2)

ἔργα τυγχάνουσιν, ἐκ τοῦ πολυτελοῦς καὶ ἀφθόνου τῶν τιμωμένων ὑλῶν καὶ τοῦ καινοπρεποῦς τῶν σχημάτων καὶ τῆς μεγαλουργοῦ διαθέσεως τὸ μεγαλόψυχον καὶ φιλόκαλον τοῦ ἀνδρὸς **ἀπεμφαίνοντα** (90, 13-16)

Primjeri s dvostrukim hiperbatom:⁵⁹⁴

(90, 17-18); προσόδους ἐκ γεωργίας ἀπέταξεν ἐν αὐτοῖς ἱκανάς (91, 7-8); ὃ τε τοῦ ἁγίου προφήτου Ἡλιοῦ τυγχάνει οἶκος σεπτὸς (91, 13-14); Στέφανον τὸν μαθηματικὸν τὴν γένεσιν τοῦ εἰρημένου βασιλέως πολυπραγμονήσαντα (92, 11-13); τὸν ἀστικὸν καὶ βάνασον ὄχλον τὸν κατὰ τὴν ἀγοράν, ἡ Φόρος προσαγορεύεται, διατρίβοντα (93, 5-6); οἶκον εὐκτήριον τῆς ψυχικῆς ἐπιμελείας λήθην λαμβάνοντα (93, 7-8); τοιοῦτος ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος Βασίλειος ἦν (94, 29); αὐτοὺς τῆς οἰκείας θρησκείας τὰς ἀποδείξεις κομίζοντας (95, 6-7); πρὸς τὸν οἰκεῖον ὡς κύνες ὑπέστρεψαν ἐμετόν (95, 17-18); σπονδὰς πρὸς αὐτοὺς σπεισάμενος εἰρηνικὰς (97, 3-4); ἐν μετοχῇ γενέσθαι καὶ τοῦ σωτηριώδους βαπτίσματος (97, 4-5); ἀρχιεπίσκοπον παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου τὴν χειροτονίαν δεξάμενον (97, 5-6); τοῦ γὰρ ἄρχοντος τοῦ τοιοῦτου γένους σύλλογον τοῦ ὑπηκόου ποιησαμένου (97, 9-10); τοῦ δὲ τὴν ἱεράν τοῦ θεοῦ εὐαγγελίου βίβλον προτείναντος (97, 16); τοῦ ἱερέως πρὸς τὸν θεὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς χεῖρας ἐπάραντος (97, 35-36); τὸ πέρα τοῦ μετρίου τὸ συμβὰν ἀποδύρεσθαι (98, 17-18); ἀκίβδηλον καὶ καθαρὸν τῆς ἀρετῆς ἐξενηνόχασιν τὸ δοκίμιον (99, 27-28); οὐδένα ἔχων τοῦ πράγματος διοικητὴν ἀξιοχρεῶν (99, 40); ἐτέραν ἡγείρε περὶ τὰ βασιλεία ζάλην (100, 1-2); τὸ πρᾶον καὶ ἡσυχον καὶ εὐσεβὲς ἅμα καὶ ἐμμελές, ὡς ἔοικεν, ὁρῶν τοῦ διαδέχεσθαι μέλλοντος (100, 6-7); τὴν ἐντεῦθεν τοῦ ὑπηκόου στοχαζόμενον ἐπὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας εὐετηρίαν (100, 8-9); περὶ τὴν αὐτοκράτορα τῆς βασιλείας διαπρέψας ἀρχὴν (102, 10-11); περὶ τὴν αὐτοκράτορα τῆς βασιλείας διαπρέψας ἀρχὴν (102, 10-11); ἡ τῆς ἀληθείας εἶχε φύσις (102, 25); ἡ τῆς ὅλης αὐτοῦ ζωῆς περιέχει ὑπόθεσις (102, 24)

⁵⁹⁴ Ostali primjeri dvostrukog hiperbata uočenih u tekstu: τῶν εἰρημένων ἐθνῶν ὑπὸ τῆς τοιαύτης βασιλευομένων σειρᾶς (2, 8-9); Λέων ἦν ὁ μέγας τηνικαῦτα τὴν Ῥωμαϊκὴν διέπων ἀρχὴν (2, 14-15); ὁ τότε τὰ τῆς Περσικῆς διέπων ἀρχῆς (2, 20); τοῖς τῶν προτέρων ἀπογόνοις Ἀρσακιδῶν (2, 37); μίαν καὶ αὐτὴν τῶν κατὰ Μακεδονίαν τυγχάνουσαν πόλεων (2, 45-46); τὴν ταύτης θυγατέρα κάλλει διαφέρουσαν σώματος (3, 22-23); Κροῦμος ἐκεῖνος ... εἰς τὰς πρὸς Ῥωμαίους ἐξυβρίσας σπονδὰς (4.4-5); ὁ δὲ παῖς ἀκάκως καὶ θαρραλέως τοῖς τοῦ ἄρχοντος ἐπεριδόμενος γόνασιν (4, 32-33); τῶν τούτου γονέων ἐπὶ τὸν ἴδιον ἐξελθόντων ἀγρόν (5, 3-4); καὶ τοῦτο προσλαβοῦσα λοιπὸν ἡ μήτηρ (10, 13); τὸ ὀφειλόμενον καὶ αὐτὸς τῷ ἀποστόλῳ σέβας ἀποδιδούς (11, 9-10); γυνὴ Δαναῖς πολλοῖς καὶ μεγάλοις δεξιούται χαρίσμασιν, ἐμφρόνως πάνυ καὶ συνετῶς ὥσπερ τινὰ σπόρον εἰς ἀγαθὴν αὐτὰ καταβαλλομένη χώραν (11, 42-44); Βούλγαρον ἐπ' ἀνδρίᾳ σεμνυνόμενον σώματος (12, 14-15); τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ προκυρωθέντων βουλήματος (14, 24-25); τοῦ βασιλέως ἐπὶ τραπέζῃ μετὰ Θεοδώρας καθεσθέντος τῆς οἰκείας μητρὸς (15, 4-5); ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ δέος ἀφαιρῶν τῆς μητρὸς (15, 22-23); τῆς τοῦ βασιλέως αὐλαίας ἦτοι κόρτης ἐπὶ χθαμαλοῦ καὶ ἐπιπέδου ταθείσης τόπου (17, 8-9); ὁ δὲ Πηγάνης καὶ αὐτὸς τῇ

Ἦδη δὲ αὐτοῦ τὴν παιδικὴν παραλλάξαντος ἡλικίαν (7, 1-2);

ὁμοίως ταῖς καθαρῶς καὶ ἀμιάντως τῷ ἀθανάτῳ νυμφίῳ νυμφευομέναις παρθένοις Χριστῷ (35, 12-13)

τῶν δὲ Σαρακηνῶν ἤδη πολλὴν δειλίαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ καταγόντων στόλου (63, 4-5)

φθινάδι νόσῳ περιπίπτει ὁ βασιλεὺς, ἐκ διαρροίας παρακολουθησάσης γαστροῦ (102, 1-2)

τῶν ὀφθαλμῶν ὑποπεσῶν ἐκκοπῇ (19, 27-28); τοῦ δις τὴν τοῦ ὑπάρχου μετὰ ταῦτα ἐγχειρισθέντος ἀρχὴν (25, 8-9); ἑβδομήκοντα γὰρ καὶ ἑννακόςια κεντηνάρια κεχαραγμένου χρυσοῦ, χωρὶς ἀργύρου τοῦ τε ἀσήμου καὶ ἐπισήμου, καταλιπόντος Θεοφίλου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ φύλακι τηρούμενα τῷ βασιλικῷ (27, 5-8); Θεοδώρας τῆς τούτου μητρὸς ἄλλα προσθείσης τριάκοντα (27, 8-9); καὶ ἀναρρωννύντας ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἅπαντας εὐετηρίας (30, 18-19); οὗτοι μηδένα μηδαμοῦ εὐρηκεῖν λέγοντες ἐγκαλοῦντα (31, 39-40); αὐτὸς δὲ τῇ Μελιτηνῇ προσβαλὼν, εὐανδρούσῃ τότε καὶ πλῆθος ἐχούσῃ βαρβάρων συχρόν (40, 21-22); εἰς τὰς τῶν Ῥωμαίων ἐμβαλόντος χώρας τοῦ προμνημονευθέντος Χρυσόχειρος (41, 13-14); οὕτω τοῦ ἡλίου τὸ ὑπὸ γῆν τελείως παραλλάξαντος ἡμισφαίριον (42, 30-31); τῶν οὖν διωκόντων Ῥωμαίων καὶ τοὺς μὴ συνόντας συνεχῶς ἐπιβομένων στρατηγούς (42, 39-40); τὴν τοῦ Χρυσόχειρος ἀποτέμνουσι κεφαλὴν λειποψυχοῦντος ἤδη καὶ ἐκλιμπάνοντος (43, 22-23); οἱ συνεχῶς τὰς βασιλικὰς διεθρύλουν προκαταλαμβάνοντες ἀκοὰς (50, 51); τῇ εἰκόνι τῆς θεομήτορος, ἡγκαλισμένον φερούσῃ καὶ τὸν υἱόν (50, 18-19); τῶν δὲ μὴ πάνυ πιστὸν τέως ἡγησάμενων τὸ μηνυόμενον (57, 12-13); γνόντες οὖν ἐν τούτοις τὸν βάρβαρον οἱ ἄρχοντες ἀληθεύοντα (57, 24-25); οἱ τῶν τοιούτων ἐξηγούμενοι κάστρων (58, 37-38); τοῦ γὰρ Σαῖτ ἐκείνου τοῦ Ἀποχὰψ τῆς τοιαύτης ἀμνηρεύοντος νήσου (60, 2-3); τὸν τῶν ναυτικῶν ἡγεμόνα δυνάμεων (62, 7); αὐτοῦ τε διηνεκὴ κεκτημένου πρόνοιαν (72, 32-33); τῶν ἐν τῇ ἐλάττονι ἔτι τύχῃ ὄντα θεραπευσάντων τὸν βασιλέα (73, 5-6); τὸν ἐκείνου υἱὸν Λέοντα, ἥδη τὴν αὐτοκράτορα λαβόντα ἀρχὴν (76, 17); περιουσίαν ἐν τε ἀργυρώμασι καὶ χρυσώμασιν ἐσθῆτι τε καὶ χαλκῷ καὶ ἀνδραπόδοις καὶ κτήνεσι, πάντα ἰδιωτικὸν ὑπερβαίνουσιν πλοῦτον (77, 8-10); πολλοὺς τῶν ἱερῶν καὶ θείων ναῶν, τῶν προγεγονότων διαρραγέντας σεισμῶν (78, 3-4); τὸν ἕτερον τῆς θεοτόκου ναόν, ὃς τὸ Σίγμα εἶχεν ἐπὶ πύλωνα, πτόμα πεσόντα δεινόν (80, 8-9); ὃ τε γὰρ ὄροφος ἐκ πέντε συμπληρούμενος ἡμισφαιρίων (84, 1); ἐξ ἀργύρου πάντα περικεχυμένον ἔχοντος τὸν χρυσόν (84, 10-11); λίθοις τιμίαις ἐκ μαργαριτῶν ἡμφιεσμένοις πολυτελῶν (84, 11-12); φιάλαι δύο ἐσθῆκασιν, ἡ μὲν πρὸς νότον ἡ δὲ πρὸς βορρᾶν, πᾶσαν ἔχουσαι καὶ τέχνης ὑπερβολὴν (85, 5-6); Ἡλιοῦ τῷ Θεσβίτῃ ναός, οὗ τὰ ἐντὸς μόνον πάσης ἀνάπλεως πολυτελείας (87, 15-16); τό τε τοῦ ἱεροκέρκυκος Παύλου σεπτὸν τυγχάνει εὐκτήριον, τὸν αὐτὸν κεκτημένον δημιουργόν (88, 1-3); ἅπας ὁ οἶκος κατακεχυρῶται, προκαθήμενον ἔχον τὸν τοῦ ἔργου δημιουργόν (89, 19-20); ὑπέρλαμπρος ἐξάνισχει κοιτῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ φιλοτεχνηθεὶς αὐτοκράτορος (89, 25-26); οἱ δὲ παρ' ἐκάτερα τοῖχοι ὕαλου πολυχρόις πλαξὶ περισκέπονται, διαφόρων ἀνθέων δοκοῦντες μορφαῖς ὠραῖζεσθαι (89, 38-39); τερπνότης ἄλλη, ἔνθρονον δεικνύσα τὸν τοῦ ἔργου δημιουργὸν αὐτοκράτορα (89, 41-42); δυτικώτερα τῆς νέας τυγχάνοντα τῶν ἐκκλησιῶν (90, 9-10); δύο οἶκοι εὐκτήριοι εἰς ὄνομα καὶ δόξαν εὐσεβῶς δομηθέντες τῆς θεομήτορος (91, 17-18); ἰδὼν τὸ χωρίον ὁ αἰοίδιμος βασιλεὺς Βασίλειος πρὸς μὲν παραδείσων καταφυτεύσεις τόπους κεκτημένον ἀποχρῶντας καὶ ἱκανούς (92, 15-17); τὸν πλησιόχωρον αὐτοῦ τοῦ προδρόμου οἶκον, πολλῶν καταπτωθέντα χρόνων (94, 7-8); τὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ἱερὸν οἶκον ἐν τῷ Σωσθενίῳ, ἐκ μακρῶν διαρρυνέντα χρόνων (94, 22-23); τῶν ἐν τοῖς κλειδώμασι τῆς βίβλου κροσσῶν τὴν οἶαν οὖν ὑπομεινάντων φθορὰν ἢ ἀλλοίωσιν (97, 42-44); ὁ τὴν τοῦ γενικοῦ τὸ τηνικαῦτα διέπων ἀρχὴν (99, 7); πρὸς τὸ καὶ τοὺς λύχνους ἐπισβέσαι τῶν ὀφθαλμῶν (100, 48-49).

Homeoarkt

Glasovno podudaranje početnih slogova dviju ili više uzastopnih riječi unutar istog izričaja,⁵⁹⁵ uočeno je u *Vita Bas.* u sljedećim primjerima:⁵⁹⁶

βασιλέα Βασίλειον (20, 2)

μεγάλην μεταβολήν (30, 7)

όδεύων όδῶν (48, 6)

βουλήν βουλεύεται (61, 12)

Homeoteleut

Vrsta izokolona s paralelnim podudaranjem završetaka riječi unutar istog izričaja, što rezultira rimom.⁵⁹⁷ Spada u tzv. gorgijanske figure (uz antitezu, izokolon i paronomaziju). U *Vita Bas.* je, pored hiperbata, izokolona i hijazma, najzastupljenija stilska figura. Na nekim se mjestima dade uočiti i ekstremno podudaranje s rimom, pa će takvi primjeri biti zasebno izdvojeni.

Primjeri s homeoteleutom:⁵⁹⁸

⁵⁹⁵ Bagić 2012: 148.

⁵⁹⁶ Ostali primjeri homeoarkta uočeni u tekstu: πειράσας πεῖσαι (4, 21); νέηλυν νεανίαν (9, 51); μεγάλης μέλλει (11, 54); βασιλικὸν βαρδούκιον (14, 9); θᾶπτον θαρραλέους (17, 52-53); πόθον πολὺν (23, 13-14); παμβεβήλου παμμέγεθες (23, 23); φαῖνον φατλίον (27, 24); μηδένα μηδαμοῦ (31, 39); ἀρχικὴν ἀρετὴν (34, 26); νυμφίῳ νυμφευόμεναις (35, 13); διχῇ διαιροῦσι (42, 20-21); βασιλείας Βασιλείου (51, 33-34); πολλὰς πολλάκις (69, 30); μηδενὸς μηδένα (72, 33); δεξάμενον δέξασθαι (97, 6-7).

⁵⁹⁷ Lausberg 1998: 323-324.

⁵⁹⁸ Ostali primjeri homeoteleuta uočeni u tekstu: διὰ τοῦ ἀειμνήστου καὶ ἀθανάτου (1, 3); τῶν τε αὐτοκρατόρων καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀρχόντων (1, 5-6); καὶ στρατηγῶν καὶ ὑποστρατήγων (1, 6); τοὺς ἄνδρας ὑποδεξάμενος καὶ ἀξίως τῆς περὶ αὐτοὺς εὐγενείας φιλοφρονησάμενος (2, 15-16); τὴν ἐκ τῆς πατρίδος φυγὴν καὶ πρὸς τὴν βασιλεύουσιν αὐτὴν καταφυγὴν (2, 18-19); εἰς τὴν πατρίδα ἡγεμονίαν ἐγκαταστήσαι ... ὑπισχνούμενος ... τὴν τοῦ ἔθνους ἐντεῦθεν ὑποταγὴν μνηστεύμενος (2, 21-23); ἐπ' εὐρυχωρίας δῆθεν καὶ ἀδείας (2, 33-34); κατὰ τινα πρεσβείαν ἢ χρεῖαν (3, 3); εὐγενὴ καὶ περιφανῇ (3, 7); δι' ἐπαινουμένης ἀγωγῆς καὶ τροφῆς (3, 13-14); τῆς ἐθνικῆς τοὺς Σκύθας πλάνης μεθέλκοντες καὶ πρὸς τὸ τῆς θεογονίας μετάγοντες φῶς (4, 16-18); πολλοὺς τῶν τοῦ Βασιλείου συγγενῶν μαρτυρικῆς εὐκλείας τυχεῖν, ὥς μὴδὲ τῆς ἐντεῦθεν σεμνότητος αὐτὸν ἀμοιρεῖν (4, 22-24); ἐπισκεπτομένου θεοῦ τὸν λαὸν αὐτοῦ (4, 24-25); ἐν τῷ ἐπισυνάγεσθαι πρὸς τὸν ἄρχοντα τὸν εἰς τὰ οἰκεῖα ἀπολύεσθαι μέλλοντα λαὸν τῶν Χριστιανῶν (4, 27-29); ἰδὼν τὸν παῖδα Βασίλειον τῇ τε μορφῇ ἐλευθέριον (4, 29-30); ὑπογελῶντα καὶ περισκαίροντα (4, 30); τῶν τούτου γονέων ἐπὶ τὸν ἴδιον ἐξελεθόντων ἀγρόν καὶ τοῖς

θερισταῖς ἐπιστατούντων καὶ διεγειρόντων συντόνως ἐργάζεσθαι (5, 3-5); ἀετὸς ἐπικαταπτὰς καὶ ἄνωθεν ἐπικαθίσας (5, 11); φιλόστοργος καὶ φιλότεκνος (5, 14); οἱ θεωροῦντες βοῶντες (5, 28); καὶ ὁ ἀετὸς πρὸς βίαν καὶ μόλις ἀπαλλαττόμενος (5, 28-29); τὰ τοῦ ὁμοίου εἶδους καὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας πάντα παρήσωμεν, ἐπὶ δὲ τὰ ἔμπροσθεν τὸν λόγον σπουδῇ προαγάγωμεν (5, 40-42); πρὸς τε τὸ θεῖον ὁσιότητα καὶ εὐσέβειαν καὶ πρὸς τοὺς τεκόντας αἰδῶ καὶ εὐπείθειαν (6, 6-8); σώφρων ἐκ νέου καὶ ἀνδρεῖος ἀναφαινόμενος, τὴν τε ἰσότητα μετὰ φρονήσεως ἀγαπῶν καὶ διαφερόντως τιμῶν, καὶ ἐν μηδενὶ τῶν ταπεινοτέρων κατεπαιρόμενος (6, 10-13); Ἦδη δὲ αὐτοῦ τὴν παιδικὴν παραλλάξαντος ἡλικίαν καὶ πρὸς τὴν τῶν μαιρακίων ἐλάσαντος καὶ τοῖς ἀνδρικωτέροις καιρὸν ἔχοντος προσβαίνειν ἐπιτηδεύμασιν (7, 1-3); ἡ περὶ τὸν οἶκον ἐπιμέλεια καὶ ἡ πρόνοια τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν (7, 9-10); καὶ μεγαλωφελῇ τὴν προστασίαν ἐπιδείξασθαι καὶ προμήθειαν (7, 14-15); ἐν δὲ ταῖς ἀδοξοτέραις τῶν πόλεων καὶ ταπειναῖς, ὥσπερ ἐν ταῖς κωμητικαῖς ἀναστροφαῖς (7, 18-19); καὶ αὐτὰς ὑφ' ἐαυτῶν ἐν τῷ μὴ ἐπιδείκνυσθαι μηδὲ θαυμάζεσθαι πρὸς τὸ ἐξίτηλον χωρεῖν καὶ μαραίνεισθαι (7, 20-21); ἀνθεῖλκε δὲ καὶ κατεῖχεν ὁ τῆς μητρὸς πόθος (7, 23); καὶ τὸ θέλγειν ἐπικουρίζειν (7, 23-24); ἐπικουρίαν καὶ ὑπουργίαν (7, 26); μέγιστον ἐξ αὐτῆς ἀναβλαστῆσαι φυτόν, ὡς ἡ Κύρου μήτηρ εἶδε τὴν ἄμπελον (8, 7-8); ἄνθεσι τε κομῶν καὶ καρπῷ βρίθον (8, 10); ὁ μὴ ἀπαξιώσας ἐποφθῆναι τῇ δούλῃ σου, ἀλλ' οὕτως εὐφρόσυνα εὐαγγέλια προσκομίσας μοι (8, 22-23); ὁ δὲ “Ἠλίας” φησί “ὁ Θεοσβίτης εἰμί” (8, 24); ἐνουθέτει καὶ παρεκάλει (8, 28); τόν τε θεῖον φόβον διηνεκῶς ἔχειν ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ νομίζειν ἀεὶ τὸν τῆς προνοίας ὀφθαλμὸν παῖσαν πρᾶξιν αὐτοῦ καὶ πᾶν νόημα ἐφορᾶν καὶ μηδὲν ἀνάξιον τῆς τοιαύτης ἐφορείας σπουδάζειν (8, 28-31); οὐκέτι πρῶως καὶ ἱλαρῶς παρακελεύόμενον ἀλλὰ σφοδρῶς (9, 23-24); τῶν δυνατῶν τινὶ καὶ περιφανῶν προσμύζαι βουλόμενος καὶ εἰς θεραπείαν καὶ δουλείαν αὐτοῦ ἐαυτὸν ἀποτάξαι καὶ καταστῆσαι (9, 2-4); εἰς θεραπείαν καὶ δουλείαν (9, 3-4); τροφῆς τε καὶ σκέπης (9, 15); κελεύων ἐπὶ τὸν πυλῶνα τῆς μονῆς ἐξελθεῖν καὶ ἐξ ὀνόματος καλέσαι Βασίλειον, καὶ ὅς ἂν αὐτῷ ὑπακούσῃ καλοῦντι, τοῦτον εἰσαγαγεῖν εἰς τὸ μοναστήριον καὶ ἐπιμελείας ἀξιῶσαι (9, 12-15); καὶ πάσης μεταδόντα τῆς ἐνδεχομένης χρείας καὶ θεραπείας (9, 16); ἐκ δευτέρου βλέπει καὶ ἀκούει τὰ ὅμοια (9, 21); ἔτι νωθῆς καὶ ὑπνώδης (9, 22); καὶ ἰδὼν ῥυπῶντά τε καὶ αὐχμῶντα καὶ πολὺν ἐπὶ τοῦ προσώπου τὸν ἥλιον φέροντα (9, 30-32); εἰσοικισθῆναι καὶ πρὸς δουλείαν δοθῆναι (9, 38-39); γενναίους ἄνδρας καὶ εὐειδεῖς καὶ εὐήλικας καὶ ἐπ' ἀνδρία μάλιστα καὶ ῥώμῃ σώματος διαφέροντας (9, 46-47); τούτοις καταλεγέντα τὸν νέηλιν νεανίαν Βασίλειον, καὶ κατὰ πολὺν προέχειν δόξαντα (9, 50-52); καὶ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἐπὶ πλέον ἡγαπᾶτο παρ' αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῖς οἰκείοις προτερήμασιν ἐθαυμάζετο (9, 54-55); κατὰ τε σωματικὴν ἀλκὴν καὶ ψυχικὴν ἀνδρείαν (9, 52-53); δυσθυμοῦσά τε καὶ ἀσχάλλουσα (10, 3); βλέπει πάλιν κατὰ τοὺς ὕπνους μέγα φυτὸν κυπαρίσσω προσεοικός, κατὰ τὴν αὐλὴν αὐτῆς ἐστηκός (10, 3-5); φύλλοις τε χρυσοῖς πυκαζόμενον καὶ χρυσοῦς τοὺς κλάδους καὶ τὸ στέλεχος ἔχον (10, 5-6); ταῖς εὐχαῖς καὶ νηστείαις ἐσχόλαζε (10, 9-10); οὐκέτι περὶ αὐτοῦ ἐδυσφόρει οὐδὲ ἥσχαλλεν, ἀλλὰ τρεφομένη ταῖς ἐλπίσι καὶ τὴν ἄνωθεν ἀντίληψιν ἐκδεχομένη ἀνέθαλλεν (10, 13-15); Συνέβη δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον τὸν κύριον τοῦ Βασιλείου Θεόφιλον (11, 1-2); γενόμενος δὲ κατὰ τὰς Πάτρας τῆς Ἀχαΐας ὁ εἰρημένος Θεόφιλος εἰσῆει εἰς τὸν τοῦ πρωτοκλήτου ἀποστόλου Ἀνδρέου ναὸν προσευξόμενος (11, 5-7); εἰς τὸν τοῦ πρωτοκλήτου ἀποστόλου Ἀνδρέου ναὸν (11, 6-7); ἰδόντες καὶ ἀκηκοότες τινὲς (11, 18); οἷδάς με πάντως οὖσαν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς καὶ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὑπερέχουσιν καὶ προάρχουσιν (11, 24-26); διατρίψαντος τοίνυν ἐν τοῖς ἐκεῖσε μέρεσιν ἐπὶ χρόνον τινὰ τοῦ κυρίου τοῦ Βασιλείου, καὶ τὰς ἐπιτραπείας αὐτῷ τοῦ δημοσίου δουλείας ἀνύσαντος καὶ ἀνατρέχειν πρὸς τὴν βασιλεύουσιν μέλλοντος (11, 35-38); μετὰ χρόνον τινὰ τῆς νόσου κρείττων ἐγένετο καὶ πρὸς τὴν ἄνοδον καὶ αὐτὸς ἡτοιμάζετο (11, 40-41); διὰ τὸ δοκοῦν τῆς γυναικὸς περιφανὲς καὶ τὸ αὐτοῦ κατὰ τὸ ὁρώμενον εὐτελές (11, 50-51); καὶ οὐδὲν ἕτερον ἐπιζητῶ ἢ ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ (11, 55); ἵνα ἀγαπᾷς καὶ ἐλεῇς ἡμᾶς (11, 56); ὁ τοῦ

καθ' ἡμᾶς λογοθέτου τοῦ δρόμου καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ ἄκρου καὶ ἀδωροτάτου περιφανῶς πατρικίου Θωμᾶ πατὴρ (12, 11-12); οἱ δὲ Βούλγαροι αἰεὶ πῶς οἰηματῖαι καὶ καυχηματῖαι τυγχάνοντες, ἐπεὶ ἔτυχον τότε μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες (12, 13-14); οἰηματῖαι καὶ καυχηματῖαι τυγχάνοντες (12, 13-14); λέγει ὁ μικρὸς ἐκεῖνος Θεόφιλος (12, 19); ἵνα παλαίσῃ μετὰ τοῦ περιβοήτου τούτου Βουλγάρου (12, 21); ὁ Βασίλειος, καὶ θάπτον συμπίεσας καὶ περισφίγγας αὐτόν ... οὕτω ῥαδίως αὐτόν ἐπάνω τῆς τραπέζης μετεωρίσας ἀπέρριπεν (12, 30-33); οὐδεὶς τῶν παρόντων ἦν ὃς οὐ περιεῖπε καὶ ἐθαύμαζε τὸν Βασίλειον (12, 34-35); ἵππος ἀφηνιαστὴς καὶ ἄτακτος σκληραύχην τε καὶ ἀγέρωχος, , τᾶλλα γενναῖος καὶ ἀγαθὸς καὶ καθ' ἡλικίαν καὶ κάλλος καὶ τάχος μέγας καὶ θαυμαστός (13, 1-2); ὃς εἰ ἔτυχε λυθεὶς τοῦ δεσμοῦ ἢ ἄλλως πῶς ἀφεθείς (13, 4); συνέβη δὲ ποτε τὸν βασιλέα πρὸς θήραν ἐξελθόντα καὶ τὸν τοιοῦτον ἵππον ἐπιβεβηκότα (13, 6-8); καὶ πολλῶν συνδραμόντων, καὶ τῶν τε τοῦ ἵπποστασίου ἀρχόντων καὶ μαγγλαβιτῶν καὶ λοιπῶν τῶν περὶ αὐτοὺς συγκινηθέντων (13, 10-12); μὴ διὰ μίαν κακίαν τοσαύτην ἀρετὴν ἵππου μάτην παραπολέσθαι (13, 15-16); τοῦ δὲ βασιλέως ὑπομνησθέντος καὶ κελεύσαντος (13, 21-22); ἐτοίμως καὶ εὐφυῶς (13, 22); ὀρμήσας δὲ κατ' αὐτοῦ ὁ Βασίλειος, καὶ ῥίψας ἐξόπισθεν τὸ βασιλικὸν βαρδούκιον (14, 8-9); πορευόμενος καὶ τὸ γεγονὸς θεασάμενος (14, 11-12); εἶπε πρὸς τινὰς τῶν συνεπομένων συνήθων αὐτοῦ καὶ γνωστῶν (14, 12-13); τὸ πρὸς πάντα τούτου ἐπιτυχές τε καὶ εὐτυχές (14, 15); οὗτος τυγχάνει ὃν ἔλεγον διάδοχον ὑμῶν μέλλειν ἔσεσθαι (14, 22-23); οὐ γὰρ οὕτως ἀπροσδόκητον ὥς ἄφικτον αἰεὶ τὸ πεπωμένον ἐστίν (14, 25-26); Φιλοθήρου δὲ τοῦ βασιλέως τυγχάνοντος, καὶ ... κατὰ τὸν τῆς Ἀρμαμενταρέας λεγόμενον τόπον περάσαντος (15, 1-3); εἶτα δουλείου κατ' ἰδίαν εὐτρεπισθέντος καὶ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τραπέζης μετὰ Θεοδώρας καθεσθέντος τῆς οἰκείας μητρὸς (15, 3-5); καὶ τῶν ιδίων συγγενῶν καὶ οἰκειωτέρων τῆς συγκλήτου (15, 5-6); καὶ κατανοεῖν καὶ παρεπισκοπεῖν αὐτὸν ἀκριβέστερον (15, 9); εἰς ἑαυτὴν δὲ ἐλθοῦσα καὶ ἀναλάμψασα (15, 13); Εἶχε δὲ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους παρακοιμώμενον ὁ βασιλεὺς τὸν εὐνοῦχον Δαμιανὸν τὸν πατρίκιον (16, 1-2); ὑπὸ τῶν οἰκείων φίλων καὶ γνησίων παραινετῶν καὶ συμβούλων (16, 9-10); μετεκίνησε τὴν τοῦ βασιλέως γνώμην καὶ ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Δαμιανὸν εὐνοίας μετέστησεν (16, 13-14); ἐχίρειε λοιπὸν ἐπὶ χρόνον τινὰ τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα (16, 15-16); λογοποιούντων καὶ λεληθότως ἐπισπενδόντων (16, 20-21); ὁρῶν ὁ Καῖσαρ καὶ τῷ φθόνῳ δακνόμενος καὶ ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ὀρρωδῶν (16, 28-29); ταύτης εὐλόγου δῆθεν δραξάμενοι ἀφορμῆς οἱ πάλοι βαρυνόμενοι καὶ μισοῦντες τὸν Καῖσαρα (17, 10-11); ὥς ἐντρυφῶντος ἤδη καὶ φανερῶς εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐξυβρίζοντος (17, 12-13); πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ συσκευὴν καὶ πρὸς τὴν βουλὴν καὶ σκέψιν τῆς αὐτοῦ ἀναιρέσεως (17, 16-18); διὰ τὸ τὸν ἀνθύπατον καὶ πατρίκιον Ἀντίγονον τὸν υἱὸν αὐτοῦ δομέστικον (17, 24-25); πονηρῶν οἰωνῶν προφανέντων αὐτῷ (17, 30); καὶ διὰ τινος τῶν βασιλείων κατευναστῶν μαθὼν (17, 41); καὶ τῶν ἑνδον τινὰ οἰκεῖον τε καὶ πιστὸν ἐκπέμπει πρὸς Βασίλειον τὸν πατρίκιον καὶ παρακοιμώμενον (17, 44-45); εἰ μὴ θάπτον ἀναρρώσεις τοὺς εἰς τὸ πρᾶγμα ηὐτρεπισμένους καὶ παρορμήσεις αὐτίκα πρὸς τὸ ἔργον χωρῆσαι, πάντως οἶδα ὅτι εὐθέως ἐμὲ δεήσει ὑπὸ τούτου ἀναιρεθῆναι (17, 46-49); ἅπερ ἀκηκοὺς ὁ Βασίλειος, καὶ περὶ τοῦ βασιλέως μὴ τι πάθῃ ἐν ἀγωνίᾳ γεγονώς (17, 51-52); θαρραλέους ἐποίησε τοὺς δειλοὺς καὶ τοὺς τρέμοντας εὐθαρσεῖς, καὶ τῇ τοῦ βασιλέως αὐτοὺς ὑπηρετήσασθαι βουλῇ διηρέθισεν (17, 52-54); ὧν ὥσπερ μένους πλησθέντων καὶ ἀθρόως εἰσπηδησάντων (17, 54-55); ὁ Καῖσαρ, ὅπερ ἦν, ἐπ' αὐτὸν δόξας εἶναι τὴν συνδρομήν, ἀναπηδήσας τοῖς τοῦ βασιλέως περιεπλάκη ποσίν (17, 55-57); ἡ στρατεία τῷ βασιλεῖ καταλύεται, καὶ πρὸς τὴν βασιλεύουσιν ἐπανέρχεται (17, 60-61); τῇ βασκανίᾳ διαρρηγνύμενος ὁ λογοθέτης Συμβάτιος, καὶ μὴ δυνάμενος τὸν φθονούμενον καθορᾶν (18, 5-6); τῆς ἀρχῆς κραδαιομένης καὶ ζητούσης τὸν προστησόμενον (18, 12-13); οὐ μόνον ἀμέλειαν καὶ ῥαθυμίαν ἀλλὰ καὶ ἀνεπιτηδεϊότητα καὶ ἀφέλειαν (18, 24-25); καὶ ἐπανάστασιν ἢ ἀπόστασιν (18, 25-26); ἐν τῷ περιβλέπτῳ καὶ ἐπυνύμφῳ τῆς τοῦ θεοῦ Σοφίας ναῷ (18, 37-39); κατασχόντες καὶ κατακαύσαντες (19, 14); πολλὰ τῆς ἀπονοίας

καὶ ἀταξίας ὀνειδίσας (19, 23); ὅτε τὴν μόναρχον ἐξουσίαν ἐδέξατο, καὶ τῆς ὑπερορίας ἀνεκαλέσατο καὶ ταῖς πρὸ τῆς ἀποστασίας δωρεαῖς ἐφιλοτιμήσατο (19, 30-32); ὁμοδιαίτους πολλάκις ἐποιεῖτο καὶ λόγοις παρεμυθεῖτο (19, 33); τὰς ἀδίκους ἐξ αὐτῶν ἀφαιρέσεις καὶ τὰς ὥσπερ ἀναστάσεις τῶν ταπεινότερων (19, 46-47); περὶ ἑαυτὸν ἀσελγῶν καὶ μιαρῶν καὶ παμπονήρων ἀνθρώπων (20, 15-16); ἀντιτύπους τῶν σεμνῶν ἱερέων ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν μίμων καὶ γελοίων καταστησάμενος (20, 23-24); μεθ' ἡνιόχου στολῆς καθεζόμενος καὶ πρὸς τοὺς διαύλους τῶν δρόμων τοῖς ἀντιτέχνοις διαμιλλώμενος (21, 2-3); θεωρικῶν γενομένων τῶν στρατιωτικῶν (21, 6-7); ἀπὸ τῶν συνόντων αὐτῷ μιαρῶν καὶ ἀσελγῶν ἀνδρογύνων (21, 12); μιάρωτατον ἐκεῖνον Γροῦλλον (21, 15); ἱερέως ἐκφώνησιν ἢ λαοῦ ἀμοιβαίαν ἀπόκρισιν (21, 27); ῥημάτων αἰσχυρῶν καὶ σχημάτων ἀποτροπαίων καὶ βδελυρῶν (21, 35); ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἰγνατίου (22, 1); μετὰ τῆς εἰωθυίας ἱερᾶς μελωδίας (22, 4); ἱερατικὴν στολὴν ἀμπεχόμενον καὶ ὄνῳ ἐποχούμενον (22, 6); πάσης αὐτοῦ τῆς σκηνικῆς τε καὶ Σατυρικῆς χορείας καὶ τάξεως (22, 7-8); ἐπιτραγωδοῦντας καὶ ᾄδοντας (22, 9); ῥήματα καὶ ᾄσματα πορνικὰ (22, 12); Πανικῶς τε καὶ Σατυρικῶς (22, 13); διαβολικὴν χορείαν καὶ πορείαν (22, 15); τοῦ ἀοιδίμου τούτου Ἰγνατίου τοῦ πατριάρχου (23, 2); ἔξω δὲ πάσης κακίας καὶ ὑπονοίας (23, 16); ἔξω δὲ πάσης κακίας καὶ ὑπονοίας τυγχάνουσα καὶ μηδὲν τι φαῦλον ὑποτοπῆσασα (23, 16-17); ὁ δὲ παμμίαρος ἐκεῖνος τῆς καθέδρας ὀλίγον ὑπεγερεθὺς καὶ ἀπ' αὐτῆς τοῦναντίον ἀποστραφεὶς, ὀνόδῃ ψόφον ἀπὸ τῶν μυσαρῶν ἐγκάτων ἀφείς (23, 19-21); τοῦ δὲ βασιλέως ἀνακαγχάσαντος καὶ αὐτοῦ τοῦ παμβεβήλου παμμέγεθες ἐκγέλασαντος (23, 22-24); καὶ πολλὰ καταφλυαρησάντων ἢ μᾶλλον τῷ παραφύρῳ τῆς γνώμης ἀλογώτατα ἐξοιστρησάντων (23, 24-25); ἐπεὶ καὶ μετὰ τὸ προσλαβέσθαι καὶ ἀνυψῶσαι τὸν Βασίλειον περὶ τὰ ὅμοια ἀνεστρέφετο, ὁρῶν ταῦτα καὶ ἀκούων ἐκεῖνος λίαν ἐδυσφόρει καὶ ἡνιάτο καὶ τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ἀπελέγετο (24, 2-4); τοσούτων εὐεργεσιῶν τε καὶ δωρεῶν (24, 13-14); οὐ μόνον γὰρ οὐ μετεβάλλετο πρὸς τὸ ἄμεινον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἤδη ἐμίσει καὶ ἀπεστρέφετο (24, 27-29); διαβάλλων καὶ μυκτηρίζων (24, 30); κατ' αὐτοῦ συνεκινούντο καὶ συνετάττοντο, καὶ τὰς διαβολὰς πιθανῶς ὑπεκρίναντο (24, 32-33); τὸ μὴ συνεξαμαρτάνειν καταφρονεῖν (24, 35); φαῦλον καὶ μιαρὸν θηλυδρίαν τε καὶ φιλόκωμον (25, 5-6); τὸν περίοπτον καὶ ἐπίφθονον στέφανον (25, 12); κρατῶν καὶ ὑπουργῶν (25, 15); ἰδόντες τε καὶ ἀκούσαντες (25, 23-24); τῶν ἀθέσμων καὶ ἀσελγῶν πράξεων (25, 26-27); τὸ μειλίχιον μόνον καὶ λυαῖον καὶ τρυφηλόν τε καὶ ἀνεμμένον καὶ ἀπαλὸν (26, 1-2); ὁ δειλῖος ἐκεῖνος καὶ ἄθλιος (26, 19-20); πόρρω τῶν νυκτῶν μετὰ τῶν ἀκολάστων ἔργων καὶ λόγων (26, 31-32); ἀκούων τε καὶ ὁρῶν (26, 33); πάντων σχεδὸν τῶν ἀποθέτων χρημάτων ἐπιλειπόντων, ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἀναλωθέντων (27, 1-2); ἡνιόχοις καὶ πόρναις καὶ ἀσελγέσιν ἀνθρώποις (27, 4-5); χωρὶς ἀργύρου τοῦ τε ἀσήμου καὶ ἐπισήμου (27, 6-7); διεφόρησε καὶ ἀνάλωσεν (27, 11-12); ἐκ τε τοῦ παντελῶς ἀπερυθριάσαι καὶ μηδὲν τῶν ἐπονειδίστων ὀκνήσαι (27, 21-22); ἀσωτίας πάντως καὶ παροινίας καὶ ἐμπληξίας (27, 34); οὐκ ὀλίγον ἔτι περιλειφθῆναι τῆς δωρεᾶς, καὶ τῷ βασιλικῷ θησαυροφυλακίῳ τριακόσια ἐπείσαχθῆναι κεντηνάρια (28, 22-24); ἀφ' ὧν ἐν τοῖς ἐπείγουσιν ἤρξατο χορηγεῖν καὶ δεόντως ὁ βασιλεὺς διοικεῖν (28, 24-25); Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐπὶ τὴν αὐτοκράτορα ἦλθεν ἀρχὴν (29, 1-2); καὶ τὰς βασιλικὰς τε καὶ αὐγουστιακὰς στολὰς (29, 23-24); νύκτωρ διηγρύπνει καὶ μεθ' ἡμέραν διεσκόπει (30, 4); μεγάλην μεταβολὴν (30, 7); λειποψυχοῦντάς τε καὶ ἐκλείποντας, καὶ ἀναρρωννύντας (30, 18-19); διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὰ βελτίω ῥοπήν ... καὶ διὰ τὴν τοῦ κρατοῦντος περὶ ταῦτα σπουδὴν (30, 20-22); τῶν τε χωρῶν καὶ τόπων καὶ πόλεων (30, 33); μεταβληθῆναι ἢ τέλεον ἐκκοπῆναι (30, 35-36); ἢ μετεβάλλετο ἢ ἄλλοιως πῶς τὴν ἰατρειάν ἐδέχετο (30, 37); σιτηρεσίων ἄλλων καὶ φιλοτιμιῶν (31, 5); λαμπρότατον τὸ πάλαι καὶ ἀξιάγαστον οἶκημα (31, 8); οὐ μόνον δὲ διὰ τῆς τῶν κριτῶν ἐκλογῆς τε καὶ προβολῆς τοὺς ἀδικεῖσθαι λέγοντας τῶν δικαίων τυγχάνειν προενοήσατο, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς παροχῆς τῆς καθ' ἡμέραν τροφῆς (31, 13-15); ὥσπερ εἰς κοινὸν πρυτανεῖον εἰς τὸ τοιοῦτον διαιτητήριον καταφεύγοντας (31, 29); μετὰ πόνου πολλοῦ καὶ συχνῆς ἐπιμελείας

ἐξήταζεν, καὶ οὕτω τοῖς ἀδικουμένοις ἐπήμυνεν καὶ τοὺς ἀδικούντας ἔπαυεν (31, 31-32); γράμμασι λιτοῖς, ἃ καὶ τοῖς ἀγροίοις ἀναγινώσκειν ἐστὶν ἐν δυνατῷ, καὶ ὀλογράφους καὶ φανεραῖς ταῖς ψήφοις (31, 47-49); τοῦτο μὲν τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον (31, 52); οὐδὲ τούτων ἡμέλησεν, ἀλλὰ ... ταῖς ἐκκλησίαις τὸν σάλον κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἔστησεν (32, 9-11); τῶν ἀνηρημένων καὶ πολιτευομένων (33, 3); τῇ κοσμικῇ εὐετηρίᾳ καὶ εὐθηνίᾳ (34, 2-3); μετὰ καὶ δήμευσιν καὶ τῶν ὄντων ἀπάντων ἔκπτωσιν (34, 12-13); βασιλικῶς ἀναγομένους καὶ παιδευομένους (34, 25); τῶν εὐσεβῶν καὶ μακαρίων ἀνδρῶν (35, 4); πολὺπαιδα καὶ καλλίπαιδα (35, 5); ὥσπερ τῇ φύσει, οὕτω δὴ καὶ τῇ διηγῆσει (35, 15); συνώσῃ καὶ ἀπελάσῃ (36, 5); διὰ νέων συλλογῆς τε καὶ ἐκλογῆς (36, 9); ὑπὲρ τῶν φυλετῶν καὶ συγγενῶν καὶ ὑπηκόων (36, 14); τῶν βαναύσων καὶ χυδαίων τούτων τεχνῶν (36, 15-16); πολεμικὴν ἐπιστήμην ἢ τέχνην (36, 18-19); ταῖς ἀρμοζούσαις χορηγίαις καὶ δωρεαῖς (36, 29-30); καὶ κατάστασιν πόλεως ἐνευκαιρήσας καὶ σχολάσας πράξεις (37, 1-2); τὰ ὄπλα ἀνείλετο καὶ μετὰ τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων ζυνεξητάζετο (37, 3-4); ἐπιλέκτων πολεμιστῶν (39, 4); διατρίβοντα καὶ ἀργεῖν μὲν δοκοῦντα (39, 13-14); πλημμυροῦντα καὶ πελαγίζοντα (40, 3-4); λείας πολλῆς καὶ ἀνδραπόδων δι' αὐτῶν ἐκυρίευσεν καὶ τὰ φρούρια τό τε Κουρτικίου καὶ τὸ Χαχὸν καὶ τὸ Ἄμερ καὶ τὸ Μουρινίξ καλούμενον καὶ τὸ Ἀβδελα ἐξεπόρθησεν (40, 19-21); μετὰ βαρβαρικῶν ἀλαλαγμῶν καὶ φρυαγμάτων (40, 23); τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ καὶ εὐχέρειαν (40, 25); τοὺς δὲ περιλιπεῖς εἰς τὸ ἄστυ συγκλεισθῆναι ἀναγκασθῆναι καὶ τοῦ λοιποῦ ἐξόδου παντάπασιν εἴργεσθαι (40, 34-35); ἱεροὺς καὶ θεῖους ναοὺς (41, 4); τὴν περὶ τὸ ὑπήκοον κηδεμονίαν καὶ ἄγρυπνον πρόνοιαν ἐνδεικνύμενος (41, 6-7); τοῦ μὴ πρότερον τοῦ βίου ὑπεξελθεῖν πρὶν ἢ τὸν τοῦ Χρυσόχειρος ὄλεθρον ἐπιδεῖν (41, 10-11); ὃς ἐξελθὼν καὶ πάντα τὸν Ῥωμαϊκὸν στρατὸν συμπααραλαβὼν (41, 16-17); τὰ μὲν δρῶν τὰ δὲ ἀπρακτῶν (41, 21); τοῖς τῶν δύο θεμάτων στρατιώταις καὶ ταξιάρχαις καὶ λοχαγωγοῖς (42, 6); βοῇ στιβαρᾷ παιανίσαντες καὶ τὸ “σταυρὸς νενίκηκε” συμβοήσαντες (42, 31-32); ἐκδειματούσης εὐχῆς καὶ συνελαυνούσης (42, 37-38); λειποψυχοῦντος ἤδη καὶ ἐκλιμπάνοντος (43, 23-24); τοῦ αἰοιδίμου πατριάρχου Ἰγνατίου (44, 1); εὐμενῶς τε καὶ προσηνῶς (44, 15); πατρικῶς τε καὶ κηδεμονικῶς (45, 1); εἶχεν ὁμῶς τοὺς μισοῦντας, μᾶλλον δὲ φθοноῦντας καὶ ἐπιβουλεύοντας αὐτοῦ τῇ ζωῇ (45, 2-3); οὕτως πατρικῶς μᾶλλον ἢ δεσποτικῶς (45, 12-13); τῇ φθασάσῃ * * * ῥαθυμία καὶ τῇ τῶν λυσιτελῶν ὀλιγορία (46, 4-5); αὐτάνδρον παρὰ τῶν Ἀγαρηνῶν ληφθὲν καὶ διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ τόπου ἀσφάλειαν ὀχυρωθὲν καὶ κρατούμενον (46, 5-6); ἕως μὲν μακρὰν ἀπεῖχεν ὁ βασιλεὺς, βαρβαρικῶς ἐθρασύνετο, τότε δὲ μετὰ τοῦ τῶν Μελιτηνῶν στίφους φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπορίζετο (46, 31-33); μηδεὶς θανμαζέτω, ἀλλὰ μηδὲ ἐγκαλείτω (47, 2-3); οὐκ ἔστι περὶ τὰ κατὰ μέρος ἐγχρονίζειν καὶ οἷον ἐμφιλοχωρεῖν (47, 11-12); τοῦ δὲ τὸν υἱὸν ἐπιδείξαντος καὶ ὡς οὕτω καλεῖται διδάξαντος, καὶ μηδὲ τὸ παρ' αὐτοῖς εἰπόντος (48, 31-32); διοργισθεῖς, καὶ βουλευθεῖς (48, 37); τὴν ὑπόστασιν καὶ ἐγχείρισιν (49, 12); προκαταπεπλησμένον ὕπαρχον τὸ στράτευμα οὐκ ἐβούλετο καὶ τούτους ἔχειν δύσχρηστον παρενόχλημα (49, 21-22); λόγους βλασφημίας καὶ ἀπονοίας μεστοὺς (50, 13-14); προσβαλὼν δὲ μετὰ τῆς εἰς θεὸν πεποιθήσεως ὁ γενναῖος οὗτος μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν ἀπάσης δυνάμεως (50, 30-31); τῶν ὑπ' αὐτὸν δὲ ὑποστρατήγων ταξιαρχῶν τε καὶ λοχαγῶν καὶ σύμπαντος τοῦ πλήθους ἀνδρικῶς ἀγωνισαμένων (50, 33-34); ἐθελοκακήσαντα καὶ ἀποστερήσαντα (50, 52); ἡγήσάμενος γὰρ τοὺς βαρβάρους ἐτοίμην λείαν καὶ οὐδὲν τῶν δεόντων προδιασκεψάμενος (51, 4-5); οὐδὲ προλογίσας, οὐδὲ στρατηγικῆς ἐμπειρίας καὶ εὐβουλίας ἐπάξιόν τι φρονήσας (51, 5-6); στρατηγικῆς ἐμπειρίας καὶ εὐβουλίας (51, 5-6); κλέψαι τὴν νίκην βουλευόνται, καὶ ἀπαρασκεύῃ καὶ ἀμερίμνῳ ἐπιτίθενται αὐτῷ (51, 12-14); τῶν πλείστων δυσκλεῶς συμπατουμένων καὶ συμπνιγομένων (51, 25-26); οὕτω δὲ παραδόξως καὶ παρ' ἐλπίδα κρατήσαντες οἱ ἐξ Ἰσμαήλ, καὶ τὰ νεῦρα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς κατακόψαντες (51, 26-28); τυμπάνων βοαῖς καὶ βαρβαρικοῖς ἀλαλαγμοῖς (51, 28-29); ἐν τοιαύταις ὄντων ἀναρχίαις καὶ ἀταξίαις (53, 1-2); ἐν κακίᾳ καὶ πολεμικῇ ἐμπειρίᾳ (53, 4-5); καίτοι σχεδὸν οὐκ ἀγνοοῦντες ὡς εἰς ἄλλα μᾶλλον ὁ κρατὼν ἀπησχόληται, ἐλεῆσαι παρακαλοῦντες

καὶ ἐπαμῦναι (53, 15-17); οὐπω δὲ τῶν πρέσβων καταλαβόντων τὴν βασιλεύουσαν, ἀλλ' ἔτι χρονοτριβούντων περὶ τὴν ἄνοδον (53, 18-20); διαπεράσαντες τὸ κάστρον Βάρεως ἐξεπόρθησαν, καὶ αὐτόθι κατασκηνώσαντες (53, 41-42); τοῖς μᾶλλον ἐγγίζουσι καθ' ἐκάστην ἐπιτιθέμενοι καὶ τῶν πορρωτέρω κατατολμῶντες καὶ ἀεὶ τι προσλαμβάνόμενοι (53, 42-44); ὑπομιμνήσκοντες, καὶ ἀξιοῦντες (54, 12-13); τοῦ ψυχικοῦ τούτους κινδύνου ἐξέλῃται καὶ πρὸς τὴν προτέραν πίστιν ἐπανασώσεται (54, 22-23); ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀνοίας (54, 23); τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων ἐκλεγόμενους καὶ οἰονεὶ χειροτονουμένους (54, 32-33); διαπεράσαντες βάρβαροι καὶ τοῦ Ῥαουσίου ἀποκρουσθέντες (55, 2-3); ἅμα μὲν ἐνθυμηθεὶς πῶς ἐφ' οὕτως ἀβεβαίον πραγμάτων ἐπαιρόμεθα, ἅμα δὲ καὶ οὐκ ἀδύνατον οἰηθεὶς τὸ καὶ ἐμέ (56, 16-17); οἱ δὲ πρὸς τὸν ῥῆγα διαπρεσβεύονται, ἀλλὰ μεθ' ὕβρεως ἀποπέμπονται (58, 6-7); ταῦτα οὖν οἱ τοῦ Σολδάνου ὑπηρεταὶ ἀκούσαντες καὶ πρὸς τὴν ἀπάτην ἐκμανέντες (58, 33-34); ἀλλὰ ταῖς τοῦ βασιλέως ἐπιμόνοις δεήσεσι πρὸς θεὸν καὶ ταῖς ἔμφορσι διατάξεσι καὶ τῇ δεούσῃ τῶν πραγμάτων μεταχειρίσει (59, 2-4); ἀπορῶν οὖν καὶ δυσθυμῶν (59, 20); ἐκόντας τοὺς πολλοὺς ἀποθνήσκοντας (59, 21); τῷ πρώτῳ ἐπιβάντι τοῦ ἄστεος καὶ τοῖς ὁμοφύλοις βραβεύσαντι τὸ νικᾶν (59, 24-25); ταῖς τοῦ βασιλέως εὐχαῖς καὶ ταῖς τῶν ἀντιπαραταξαμένων ἀλκαῖς (59, 35-36); μυοπαρώνων καὶ πεντηκοντόρων (60, 6); οἱ Κρήτες ἐλαττωθέντες καὶ δυστυχῶς ὑποστρέψαντες (61, 1-2); πολυχειρὶα καὶ ἐμπειρία (61, 16-17); τὰς μὲν πυρπολήσας τὰς δὲ καταποντώσας τῶν πολεμίων νεῶν (61, 22-23); ἄλλους δὲ κηλωνεῖσι τισὶν αἰωρῶν, εἴτα ἀπὸ τοῦ μετεώρου πρὸς λέβητας πίσεως μεστοὺς ἐμβάλλων τε καὶ ὠθῶν (61, 31-33); τριήρων τε καὶ διήρων καὶ ἄλλων νεῶν ταχυναντουσῶν (62, 8-9); τὰ πρόσωπα χρίσαντα, καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ γενείου καὶ τῆς κεφαλῆς τρίχας ψιλώσαντα (62, 29-30); ἰσαρίθμους τῶν ἀποσταλέντων δεσμιῶν ἐν Μεθώνῃ φούρκας στήναι προσέταξε καὶ τοὺς ὡς ἐξάρχους τῆς φυγῆς πεμφθέντας ἀνεσκολόπισεν (62, 41-43); μήτε συστήναι μήτε πρὸς ἀλκίην τραπήναι (63, 10-11); φορτηγῶν νεῶν καὶ σκαφῶν παμπολλῶν (64, 4); κρείττων δόλου καὶ φθόνου φανεῖς (65, 11-12); μετὰ πολλῶν λαφύρων καὶ νικητικῶν στεφάνων (65, 12-13); ἦν ὁ Χαμάρετος λαβὼν καὶ πρὸς τὴν βασιλεύουσαν εἰσελθὼν (67, 7-8); πρὸς τὸ κατασχεῖν αὐτοὺς καὶ πρὸς αὐτὸν ἀγαγεῖν (67, 14-15); ἀναπνεύσαντες Ἄραβες ἀργεῖν τε καὶ σχολάζειν καὶ ῥαθυμοῦντα τὸν βασιλέα νομίσαντες (68, 2-4); ἀνεθάρρησαν, καὶ τῶν κατὰ θάλασσαν ἀνθάπτεσθαι πραγμάτων πάλιν διέγνωσαν (68, 4-5); πλειόνων τριήρων καὶ διήρων (68, 13-14); ἡ κατὰ Συρίας εὐτρεπισθεῖσα δύναμις πρὸς Σικελίαν ἐκπέμπεται, Ἀδριανόν τινα ναύαρχον ἔχουσα (69, 11-12); ὧντινῶν δαιμόνων οἰονεὶ πρὸς ἀλλήλους διαλεγόμενων καὶ ἐπιχαιρόντων (70, 8-9); κατέσκαπται καὶ πυρὶ παραδέδοται (70, 10-11); ἀγνοῶν ὅτι τοῦτο οὐχὶ πρόγνωσης ἦν ἀλλὰ τῶν ἀποβάντων καὶ τελεσθέντων δήλωσις (70, 21-22); τοῦ μεγέθους τῆς συμφορᾶς τὰ βασιλέως σπλάγχνα δριμύως διασπαράξαντος καὶ πρὸς ἀμετρίαν σχεδὸν θυμοῦ καὶ λύπης προαγαγόντος (70, 32-35); τῶν κατὰ τὴν ἐσπέραν πάλιν κρατυνομένων ἐχθρῶν, καὶ ἀπὸ τῆς παρουσίας εὐτυχίας καὶ κατὰ τῶν προσεχεστέρων ἐκστρατεῦσαι προσδοκωμένων (71, 1-3); διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ μέλλῃσιν καὶ ῥαθυμίαν, ὡς ἔοικε, μᾶλλον δὲ ἀνανδρίαν τε καὶ τρυφήν (71, 9-10); ἐπὶ τοῦ πραοτάτου καὶ σοφωτάτου (71, 28-29); τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα (71, 36); στρατηγῶν τε καὶ αὐτοκρατόρων ἀνδρῶν (72, 10-11); γνωρίζειν καὶ ἐντυγχάνειν καὶ ὁμιλεῖν (72, 21); τῶν πολεμικῶν ἀγώνων τὸν λόγον καὶ τῶν πολεμικῶν ἀφηγήσεων (73, 3-4); βιβλίων ἱκανῶν παροχῇ καὶ κειμηλίων ἄλλων καὶ λαμπρῶν ἐσθημάτων προσαγωγῇ (73, 11-12); πρὸς τὸ εὐπορον ἡγάγε, καὶ τὸ πανταχόθεν ἀνενδεές αὐτῇ ἐμνηστεύσατο, καὶ κτισμάτων πολυτελέσιν οἰκοδομαῖς κατελάμπρυνε, καὶ παντοίως ὑπερῆρε καὶ κατεπλούτισεν (73, 14-17); διὰ τὴν ἐκ τοῦ εὐλαβοῦς μοναχοῦ προαγόρευσιν καὶ διὰ τὴν ἄλλην εὐεργεσίαν τε καὶ δεξίωσιν (74, 7-9); μετὰ μεγάλης δορυφορίας καὶ ὑπηρεσίας (74, 9-10); ὑπὸ δέκα τὸ λέχος αἰρόντων καὶ ἐκ διαδοχῆς ἀλλήλους ὑπαλλασσόντων (74, 15-16); ὃν δὲ τρόπον τὴν ἄνοδον ἐποιήσατο, τὸν αὐτὸν καὶ τὴν κάθοδον (75, 13-14); ἐκ διαφόρων ἐντίμων λίθων ψηφίδων δίκην ἡρμοσμένων, πρὸς ἀλλήλους συντεθειμένων (76, 8-9); εὐμαρῶς καὶ

ἀβαρῶς (76, 20); ὀρισθεὶς καὶ ἀποσταλεὶς (77, 1-2); αἰτηθέντα καὶ διατυπωθέντα (77, 2-3); βούλησιν καὶ διάταξιν (77, 7); ἀργυρώμασι καὶ χρυσώμασιν (77, 9); κτήματα καὶ χρήματα (77, 15); πολλοὺς τῶν ἱερῶν καὶ θείων ναῶν, ἐκ τῶν προγεγονότων διαρραγέντας σεισμῶν καὶ ἢ καταβληθέντας παντελῶς ἢ πτῶσιν ἀπὸ τῶν ῥηγμάτων σύντομον ὑπομεῖναι δηλοῦντας (78, 3-6); ἱκανῶς διαρραγεῖσαν καὶ πτῶσιν οὐκ εἰς μακρὰν ἀπειλοῦσαν (79, 3-4); κτίσμασί τε καὶ δαπανήμασι (79, 9); τὴν τῶν προσόδων ἐλάττωσιν ταῖς παρ' ἐαυτοῦ ἐπιδόσεις εἰς αὐξήσιν ἤγαγεν (79, 10-12); ἀνυστέρητόν τε καὶ ἀδιάλειπτον (79, 17-18); τῆς προτέρας εὐπρεπείας καὶ ἀσφαλείας (80, 2); ὃς ἐντῇ Ῥάβδῳ τῷ οἴκῳ τῆς θεομήτορος γειτονεῖ, τῇ παλαιότητι κατερρικνωμένον ἰδὼν καινουργεῖ (81, 12-13); τῆς περιστοιχούσης καὶ πιεζούσης (82, 19-20); αὐτὸς ἐπιστατῶν τε καὶ αὐτουργῶν (83, 3-4); καὶ ζέουσα πίστις καὶ ἀφθονωτάτη προαίρεσις (83, 13-14); νόμῳ ὠραϊσμένην καὶ περικεκοσμημένην (83, 16); σιλικῶν ὑφασμάτων ἢ Σιδονίων ἔργων ἐφηπλωμένων (84, 13-14); μεγαλοπρεπῶς διανέμεσθαι τοῖς προσανέχουσιν τῷ τοιούτῳ ἱλαστηρίῳ προσέταξεν, ὑπερβαλέσθαι σχεδὸν τοὺς πρὸ αὐτοῦ πάντας (84, 20-21); ἐν τε πολυτελείᾳ καὶ κάλλει καὶ τῷ καινοπρεπεῖ (87, 2-3); οἱ χειμέριοι νιφετοὶ τε καὶ παγετοὶ (87, 19); εἴαν δὲ μᾶλλον ὥς ἄδυτον καὶ τοῖς λόγοις ἄβατον (87, 43-44); πρὸς τε θεὸν καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ ζωοποιὸν σημεῖον τῆς χεῖρας ἐπαίροντας, καὶ τοῦτο μόνον οὐχὶ βοῶντας (89, 64-65); τοῦδε τοῦ νικοποιοῦ συμβόλου (89, 65-66); ἐκεῖνον χορηγὸν καὶ δημιουργὸν (90, 18); τὸ κάλλιστον δὲ καὶ μέγιστον καὶ φανότατον τῶν βασιλείων λουτρόν (90, 27-28); συγχωσθεῖσαν καὶ γεωθεῖσαν (92, 5); ἐξελθέτω δὲ τῶν βασιλείων ἡδη λοιπὸν ὁ λόγος, καὶ χωρεῖτω (93, 1-2); ἐν οἰκοδομαῖς τε καὶ ἀνοικοδομαῖς (93, 3); ὁρῶν γὰρ τὸν ἀστικὸν καὶ βάνανσον ὄχλον τὸν ... διατρίβοντα καὶ προστετηκότα ταῖς χρεῖαις τοῦ βίου ... τῆς ψυχικῆς ἐπιμελείας λήθην λαμβάνοντα (93, 4-8); ταπεινὸν ἰδὼν καὶ ἀφώτιστον (93, 13); εὐπρεπείας κατηύγασεν καὶ μαρμαρυγαῖς φωτὸς κατηγλάϊσε (93, 14-15); νοσοκομεῖα καὶ γηροκομεῖα (93, 26-27); πολλῶν καταπτωθέντα χρόνων καὶ ἐρείπιον ἀντὶ ναοῦ χρηματίζοντα (94, 7-8); κτίσμασί τε καὶ κτήμασι (94, 19-20); ἐκ μακρῶν διαρρυνέντα χρόνων καὶ πλείστοις ὀκλάσαντα ῥήγμασι καὶ ἡδη πρὸς γόνυ κλιθέντα σχεδὸν καὶ τὸ πολὺ τῆς περὶ αὐτὸν εὐπρεπείας ἀποβαλόντα (94, 22-25); πολλοὺς τοῦ ἐπικειμένου καλύμματος τῆς παρώσεως ἡλευθέρωσε καὶ πρὸς πίστιν εἴλκυσε τοῦ Χριστοῦ (95, 14-16); ταῖς τοῦ βασιλέως συχναῖς παραινήσεσι καὶ ταῖς λαμπραῖς δεξιώσεσιν, ἔτι δὲ καὶ ταῖς μεγαλοψύχοις φιλοτιμίαις (96, 6-7); μετακληθέντων καὶ ἐκεῖσε παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποσταλέντων (96, 10-11); δυσμαχώτατόν τε καὶ ἀθεώτατον ὄν (97, 1-2); ἐν μετοχῇ γενέσθαι καὶ τοῦ σωτηριώδους βαπτίσματος ἐπεισε καὶ ἀρχιεπίσκοπον παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου τὴν χειροτονίαν δεξάμενον δέξασθαι παρεσκεύασεν (97, 4-7); τὴν ἱερὰν τοῦ θεοῦ εὐαγγελίου βίβλον προτείναντος, καὶ τινὰ τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ θεοῦ θαυμάτων αὐτοῖς ἀπαγγείλαντος, καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τερατουργηθέντων κατὰ τὴν παλαιὰν τὴν ἱστορίαν αὐτοῖς ἀναπτύξαντος (97, 16-19); οὐκ ἂν σοὶ ὅλως πιστεύσωμεν, οὐδὲ τὰς ἀκοὰς ἡμῶν ἔτι τοῖς ὑπὸ σοῦ λεγομένοις ὑπόσχωμεν (97, 21-23); ὥρῶν δὲ διεληλυθυῶν ἱκανῶν (97, 39-40); μηδεμίαν ὑπὸ τοῦ πυρὸς δεξάμενον λύμην ἢ μείωσιν, ὥς μηδὲ τῶν ἐν τοῖς κλειδώμασι τῆς βίβλου κροσσῶν τὴν οἴαντοῦν ὑπομεινάντων φθορὰν ἢ ἀλλοίωσιν (97, 41-44); ὅπερ ἰδόντες οἱ βάρβαροι, καὶ τῷ μεγέθει καταπλαγέντες (97, 44-45); ἐξηγουμένων καὶ ὑποτιθεμένων (98, 28-29); ὁ δὲ βασιλεὺς ἀποδέχεσθαι προσποιησάμενος τὴν ὑπόμνησιν, ἐκλέξασθαι καὶ εὐτρεπίσαι (99, 13-14); ἔμεινεν ἀνέμποτος, ὥς ἂν τις εἴποι, καὶ ἀνεξίσωτος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐλεύθερός τε καὶ ἀδιάπρακτος (99, 45-46); εὐσεβὲς ἅμα καὶ ἐμμελές (100, 6-7); καὶ διὰ τοῦτο κόνιεται κατ' αὐτοῦ καὶ οὕτως πῶς ἀνταγωνίζεται (100, 10-11); δέχεται τὴν βουλὴν καὶ πείθεται μάχαιραν τοῦ ὑποδήματος ἐντὸς ἐπιφέρεισθαι (100, 29-30); πρὸς ὁργὴν ὁ βασιλεὺς κατὰ τοῦ υἱοῦ διανίσταται ... ἔμφρουρον τοῦτον πεποιήται (100, 44-47); ἦν τι ζῶον πτηνὸν ἐν ταλάρῳ πλεκτῷ κατὰ τὰ βασίλεια αἰωρούμενον, μιμητὸν καὶ

ταῖς δεξιαῖς ταύταις ὄψεσι, μᾶλλον δὲ θείαις ἀποκαλύψεσιν (8, 25-26)

καὶ τοῖς κτήμασι καὶ τοῖς χρήμασι (11, 63-64)

ἀναπείσαντες δὲ καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦς στρατεύματα εἰς ἔργον ἐξάγουσι τὰ βουλευόμενα (19, 6-7)

ὑπὸ πλουσία τῇ πολιᾷ καὶ τῇ κύκλῳ δορυφορία (44, 2-3)

μετὰ φρονήματος ἀνοήτου καὶ θράσους ἀπερισκέπτου (51, 7-8)

ὑπὸ τῆς προνοίας παραθαρρύνεσθαι καὶ πρὸς τὸ συμφέρον ἰθύνεσθαι καὶ τὰ μέλλοντα προδιδάσκεσθαι (72, 53-54)

Primjeri ekstremnog podudaranja s rimom, što rezultira uočljivim zvučnim efektom:⁵⁹⁹

μίμους καὶ ἡνιόχους καὶ ὀρχηστὰς καὶ βωμολόχους (27, 31-32)

εἰς τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον ναὸν εἰσιὼν καὶ ἱκετεύων τὸν κύριον (41, 8)

ἱστορικῶν τε διηγημάτων καὶ πολιτικῶν παραγγελμάτων καὶ ἠθικῶν παιδευμάτων καὶ πατρικῶν τε καὶ πνευματικῶν νοουθημάτων (72, 6-9)

μετὰ τοῦ ἐκεῖθεν ἀρχομένου αἰθερίου καὶ ἡλιοβολουμένου μαρμαροστρώτου περιπάτου (90, 22-23)

Izokolon s homeoptotom i homeoteleutom

Figura iskaza kojom se uspostavlja sintaktička, ritmička ili semantička podudarnost slijedom dvaju ili više kolona u kojima je uočljiv isti poredak riječi. Sastoji se od najmanje dva elementa, no ne mora slijed rečeničnih elemenata u svakom kolonu biti isti, što rezultira ili potpunim, ili djelomičnim paralelizmom.⁶⁰⁰

Paralelizam je svakako jedna od najznačajnijih karakteristika grčkih proznih djela. Kako i u *Vita Bas.* nalazimo mnogobrojne primjere, prilikom analize fokusirali smo se samo na one u kojima se javlja bilo homeoptot,⁶⁰¹ bilo homeoteleut. No budući da bi prevelika upotreba iskaza koji su međusobno jednaki po strukturi tj. slijedu riječi nesumnjivo dovela do monotonije, pisac *Vita Bas.* to vješto izbjegava na nekoliko načina. Nekad kombinira

πολύφωνον (101, 1-2); τὰ εικότα βουλευσάμενός τε καὶ ἐμφρόνως διορισάμενος (102, 6-7); ὁ πραότατος καὶ σοφώτατος καὶ πρῶτος (102, 19-20).

⁵⁹⁹ Ostali primjeri: καὶ χρόνου πολλοῦ καὶ πόνου συχνοῦ (1, 8); ὥσει δεσμόν τινα χόρτου κοῦφον καὶ ἄνυχον ἢ ἐξ ἐρίου πόκον ξηρόν τε καὶ ἐλαφρόν (12, 31-33); ληϊζόμενος καὶ πορθῶν καὶ κατατέμνων καὶ πυρπολῶν (37, 17-18); διὰ τῶν Χρυσῶν πυλῶν εἰσελθὼν (40, 49); ἄλλον δὲ τινα μετὰ χρόνον συχνὸν τῶν ἀπογόνων τῶν σῶν (48, 35-36); κατὰ σοῦ καὶ τοῦ σοῦ περιουσίῳ λαοῦ (50, 22); περιεσκεμμένον καὶ φρόνιμον καὶ ἄριστον στρατηγόν (51, 3-4); τὸν δὲ Σολδάνον ἐκεῖνον καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν λαὸν τῶν Ἀγαρηνῶν (55, 31-32).

⁶⁰⁰ Lausberg 1998: 320-322.

⁶⁰¹ Za homeoptot vidi Lausberg 1998: 324-325.

izokolon s hiperbatom, a nekad je sličnost u strukturi razbijena hijastičkim poretком krajnjih riječi. Takvi će uočeni primjeri biti svrstani u posebnu grupu.

Primjeri izokolona s homeoptotom i homeoteleutom:⁶⁰²

⁶⁰² Ostali primjeri izokolona s homeoptotom i homeoteleutom uočeni u tekstu: ὠρμᾶτο μὲν ἐκ τῆς Μακεδόνων γῆς, τὸ δὲ γένος εἴλκεν ἐξ Ἀρμενίων ἔθνους (2, 2-3); ὥς ἐπὶ μείζονος ἀσφαλείας μετόπισθε ... ὥς ἐπὶ λαμπροτέρας πολιτείας καὶ καταστάσεως μετεβίβασεν (2, 46-48); τὴν πάτριον εὐγένειαν διασώζοντες καὶ ἀσύγχυτον τὸ γένος διαφυλάττοντες (2, 51-53); γυνὴ δὲ τις εὐγενὴς καὶ κοσμίᾳ κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν τὴν οἴκησιν ἔχουσα, ἀποικομένη τοῦ ταύτης ἀνδρὸς σωφρόνως τὴν χρεῖαν ἀνύουσα (3, 16-18); εἰς τὰς πρὸς Ῥωμαίους ἐξυβρίσας σπονδὰς πολέμιον χάρακα τῇ Ἀδριανουπόλει ἐβάλετο, καὶ χρόνον προκαθίσας συχνὸν ὁμολογία ταύτην διὰ τὴν τῶν ἀναγκαίων ἔνδειαν παρεστήσατο (4, 4-5); ὥς ἐκπλαγῆναι μὲν τὸν ἄρχοντα, διαγρῖαινεσθαι δὲ ... τὴν δορυφόρον τάξιν (4, 34-35); ἐξῆλθεν ... ἅπας ὁ ἀπαχθεὶς ὡς αἰχμάλωτος λαὸς ..., συνεξῆλθον δὲ καὶ οἱ τοῦ Βασιλείου γονεῖς (4, 36-38); ἡ ἡμέρα προέκοπτεν καὶ ὁ ἥλιος ... ἐπέφλεγεν (5, 6-7); οὐκ ὀλιγάκις γέγονεν ἐπ' αὐτῷ, ἀλλὰ πολλάκις εὐρέθη ὑπὸ αἵματος (5, 32); πρὸς τε τὸ θεῖον ὁσιότητα καὶ εὐσέβειαν καὶ πρὸς τοὺς τεκόντας αἰδῶ καὶ εὐπειθειαν, πρὸς γεραιτέρους ὑπεῖξιν καὶ πρὸς ἡλικας καὶ φυλέτας ἄδολον εὐνοίαν, πρὸς δυνάστας ὑποταγὴν καὶ πρὸς πένητας ἔλεον (6, 6-10); χρεῖα περὶ τὴν μητέρα καὶ ὀρφανία περὶ τοῦτον τὸν κράτιστον (7, 6-7); ὁ δὲ Βασίλειος περὶ τὴν οἰκίαν διακονίαν, ὥς ἔοικεν, ἀσχολούμενος οὐ συνεισῆλθεν αὐτῷ, ἀλλ' ὕστερον καταμόνας τὸ ὀφειλόμενον καὶ αὐτὸς τῷ ἀποστόλῳ σέβας ἀποδιδὼς πρὸς τὸν τοιοῦτον ναὸν παραγέγονεν (11, 7-11); ὥστε καὶ ὕδωρ ἐπιχεῖν αὐτῇ καὶ διὰ τοῦ ἀπὸ ῥόδων στάγματος τὸ πνεῦμα μόλις ἀνακαλέσασθαι (15, 11-12); ὅθεν τὸ πρᾶγμα ὅλον τῇ διανοίᾳ παραλαβοῦσα, καὶ ὥσπερ κατ' ὀφθαλμοὺς τὸν ὄλεθρον βλέπουσα (15, 20-22); σοβαρώτερον τοῦ Καίσαρος χρωμένον τοῖς πράγμασι καὶ ἐξουσιαστικώτερον ἐκφέροντος τὰ προστάγματα (17, 2-3); παραιτεῖται μὲν τὴν προσοῦσαν αὐτῷ μέχρι τότε διακονίαν ... τῆς δὲ τῶν Ἰώνων ἥτοι Θρακησίων στρατηγίας αἰτεῖ τὴν ἀρχὴν (18, 7-10); ἀναπέισαντες δὲ καὶ τὰ ὑπ' αὐτοὺς στρατεύματα εἰς ἔργον ἐξάγουσι τὰ βουλευματα, εὐφημοῦντες μὲν τὸν Μιχαὴλ ὡς βασιλέα διὰ τὸ ἐκ τούτου τὰ πλήθη ἐπάγεσθαι καὶ μὴ δοκεῖν πτέρναν ἀποστασίας αἶρειν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, δυσφημοῦντες δὲ τὸν Βασίλειον καὶ μυρίαις πλύνοντες ὕβρεσι (19, 6-10); καὶ ὁ μὲν Συμβάτιος ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς μιᾶς χειρὸς στερηθεὶς εἰς ἐξορίαν ἐκπέμπεται, ὁ δὲ Πηγάνης καὶ αὐτὸς τῇ τῶν ὀφθαλμῶν ὑποπεσῶν ἐκκοπῇ καὶ τῇ τῶν ῥινῶν διὰ ξίφους ἀνατομῇ, πρὸς ἐξορίαν καὶ αὐτὸς ἀποστέλλεται (19, 25-29); τοσοῦτον ἑαυτὸν τῶν καθηκόντων ἐξεδιήτησε, καὶ τοσοῦτον πρὸς πᾶσαν παράνομον ἐξεβακχεύθη πρᾶξιν (20, 11-13); εἰς τὰς θυμελικὰς ὀρχήσεις καὶ λέσχας ὁ Ῥωμαϊκὸς ἐξεχεῖτο πλοῦτος, καὶ εἰς ἀσελεγεῖς καὶ παρανόμους βακχείας καὶ ἔρωτας ἀσώτως καὶ ῥύδην ἐξεφοροῦντο οἱ βασιλικοὶ θησαυροὶ (21, 7-10); ὅτι δὲ τὰ θεῖα κατέπαιζε, καὶ ἀπὸ τῶν συνόντων αὐτῷ μιαιῶν καὶ ἀσελγῶν ἀνδρογύνων καὶ πατριάρχην ἓνα ὠνόμαζε καὶ μητροπολίτας ἐκ τούτων ἀφώρισεν ἑνδεκα (21, 11-14); καὶ κιθάραν ἕκαστον ἔσωθεν τῆς ἱερατικῆς στολῆς ἐπιφέρεισθαι δούς, καὶ ταύτας κάτωθεν ὑπηχεῖν προστάξας (21, 21-22); μετὰ τῶν παμμιάρων ὁ μιαιώτατος, μετὰ τῶν βεβήλων ὁ ἐναγῆς (21, 24-25); ῥήματα καὶ ἄσματα πορνικὰ κατὰ τὸν φθόγον τοῦ μέλους τοῦ ἱεροῦ ἀντεπάδοντες, καὶ Πανικῶς τε καὶ Σατυρικῶς σκιρτῶντες καὶ κυμβαλίζοντες, καὶ ὡς ἀντιτέχνους τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸν ἀρχιερέα μυκτηρίσαντες (22, 12-15); καὶ μετὰ δακρύων τοῦ θεοῦ δεηθεὶς στήσαι τὴν τοιαύτην βλασφημίαν καὶ ὕβριν καὶ διασκεδάσαι παρὰ τὸν ἄδην τοὺς δυσσεβεῖς (22, 19-21); ταῦτα εἰποῦσα καὶ μετ' ὀδυρμοῦ θρήνων τὰς οἰκείας τρίχας ἐκτίλλουσα (23, 29-30); πρότερον μὲν δι' ἐτέρων ἐπειρᾶτο ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀποτρέπειν αὐτὸν καὶ πρὸς τὸ δέον ἐπαναγαγεῖν, ἔπειτα ἐθάρρησέ ποτε καὶ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ μετ' εὐνοοῦσης γνώμης καὶ προαιρέσεως νοθεῖν τὸν βασιλέα, καὶ εἰ

δυνατόν, ἀποστῆσαι τῶν τοιούτων ἀσεβημάτων (24, 7-11); καὶ εἰσηγεῖσθαι τὰ δέοντα καὶ ὑποτιθέναι τὰ ἄριστα καὶ ὑπομνησκῆναι τὰ λυσιτελεῖ καὶ σωτήρια (24, 15-16); καὶ τινα τῶν εὐλαβῶν προσκαλεσάμενος μετὰ τῶν λοιπῶν ἀτοπημάτων αὐτοῦ καὶ ἀνομιῶν καὶ τοῦτο ἐξομολογούμενος (24, 53-54); ἐκ τε γὰρ τῆς μέθης παροινῶν καὶ ἐκ τῆς εὐτυχίας παρανομῶν (26, 6-7); τὸν δεῖνα, φησί, καὶ δεῖνα λαβόντες τῷ δημίῳ παράδοτε, καὶ ἐτέρου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύξατε, καὶ ἄλλου τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἐκκόψατε (26, 11-13); καὶ ναοὺς περισυλᾶσθαι καὶ εὐαγεῖς οἴκους αἰχμαλωτίζεσθαι καὶ πάντας τοὺς πλεόν τῶν ἄλλων κεκτημένους εἰς χρήματα ἀναιρεῖσθαι καὶ ἀποσφάττεσθαι (27, 36-38); ὧν ἡ ψῆφος ὁμοφώνως συνάδουσα αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς κακῶς ταῦτα λαβόντας ἀντιστρέψαι πρὸς τὸ δημόσιον * * * τὸ ἄγαν ὑποθραύουσα δίκαιον τὰς ἡμισείας ὧν περ ἔλαβον ἕκαστον ἀντιστρέψαι πρὸς τὸ βασιλικὸν ταμιεῖον ἐκέλευσε (28, 17-21); συνέβη πολλῶν ἐπινικίων ἀγγελίαν τὴν βασιλεύουσιν αὐτὴν καταλαβεῖν καὶ ἀνάρρυσιν πλήθους αἰχμαλώτων ἀγγελθῆναι Χριστιανῶν (29, 3-5); ἅπαντα μὲν ἀδικία εὐθὺς ἀπὸ πάντων ἡλαύνετο, καὶ τὸ δίκαιον ἐπαρρησιάζετο ... καὶ τὰ ἀσθενῆ πρὸ τούτου τῶν πενήτων μέλη ἐρρώννυτο (30, 24-27); ἕκαστον τὴν οἰκείαν βῶλον ἐργάζεσθαι καὶ τὸν ἴδιον ἀμπελῶνα καρποῦσθαι (30, 28-29); ἀπὸ μὲν μαθημάτων ἔχειν μαρτυρουμένους τὸ ἱκανόν, ἀπὸ δὲ γνώμης καὶ προαιρέσεως τὸ εὐσεβές τε καὶ ἀδωρόληπτον (31, 1-3); ὅταν ἔτυχε τῶν στρατειῶν σχολάζων καὶ τοῦ χρηματίζειν ταῖς ἀπανταχόθεν πρεσβείαις, αὐτὸς τῶν βασιλείων ὑποκατιῶν (31, 23-25); ἠθέλησε καὶ τὴν τοιαύτην τῶν ἀδικεῖν βουλομένων περιελεῖν ἀφορμὴν, καὶ διωρίσατο καὶ γράμμασι λιτοῖς, ἃ καὶ τοῖς ἀγροίκοις ἀναγινώσκειν ἐστὶν ἐν δυνατῷ, καὶ ὀλογράφους καὶ φανεραῖς ταῖς ψήφοις τῆς δηλουμένης ποσότητος τοὺς τῶν ἀπαιτήσεων γράφεσθαι κώδικας (31, 45-50); τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν διέθετο, καὶ τὴν ἐνδεχομένην καὶ αὐτὴ γαλήνην τῇ οἰκείᾳ σπουδῇ καὶ προμηθείᾳ παρέσχετο (32, 17-18); αὐθις ἀναπαλαῖσαι τὴν οἰκείαν ἦτταν καὶ ἀπελάσαι τὴν εὐνομίαν καὶ δικαιοσύνην (34, 8-9); πλεόν δ' ἂν τὴν εἰσπραξίν ἐμετρίασεν, εἰ μὴ τὴν εἰς τούτους ἄκραν φιланθρωπίαν ἐγίνωσκεν (34, 16-18); κραταιοτέρας ρίζας καὶ πλείονας βαλλόμενος τῇ ἀρχῇ, καὶ τοὺς εὐγενεῖς τῆς βασιλείας ὀρηκας ἐπὶ ταύτης ὑψῶν (34, 27-28); οἱ πολλὰ περὶ τὸ μέρος τοῦτο πονήσαντες ἐν τοῖς τακτικοῖς συγγράμμασι καὶ οἱ μέγιστοι τῶν αὐτοκρατόρων καὶ στρατηγῶν, οἱ πολλὰ ἀπὸ πολλῶν τρόπαια συστήσαντες (36, 21-23); καὶ ταῖς ἀρμοζούσαις χορηγίαις καὶ δωρεαῖς λιπάνας αὐτῶν τὰ νεῦρα καὶ τονώσας τὰς δεξιὰς (36, 29-31); σοβαροῦ καὶ θρασέος ἐκείνου πρὸς τὴν γενναιότητα τοῦ ἐπίντος στρατεύματος καὶ τὴν σύνεσιν καὶ ἀνδρίαν τοῦ αὐτοκράτορος ἐμφανῶς μὴ τολμήσαντος ἀντιστῆναι (37, 13-15); ἐπεὶ καὶ τὰ ἐκτὸς ἅπαντα δι' ἐλαχίστου χρόνου τῷ πλήθει τῆς στρατιᾶς κατηρεῖπτο καὶ τὰ ἀναγκαῖα σχεδὸν κατηγάλωτο (37, 24-26); τὸ μετὰ τοῦ ἀνδρείου ἐπιεικὲς καὶ μετὰ τῆς δυνάμεως δίκαιον (38, 11-12); ὥς πολλοῖς νεκροῖς τὸ πρὸς τῆς πόλεως πεδῖον καταστρωθῆναι καὶ τὸ πρὸ τοῦ τείχους ὕδωρ αἵματι κερασθῆναι (40, 31-32); ἔνθα διενοεῖτο μὲν ὁ βασιλεὺς μηχανάς τε πῆγνυσθαι καὶ ἅπαν ὄργανον πολιορκητικὸν μεταπέμπεσθαι καὶ ἔργα τόλμης καὶ γενναιότητος περὶ τὴν τειχομαχίαν ἐνδείξασθαι (40, 36-38); ἔχειν ἀφθονίαν πολλὴν καὶ μὴ δεδιέναι χρόνιον πολιορκίαν (40, 41-42); ἔξεστιν ἐπὶ τῶν ἔργων φανῆναι τοὺς ἀριστεῖς καὶ ἐκ τῆς κατὰ χεῖρα γενναιότητος κριθῆναι τοὺς ὑπερέχοντας (42, 15-16); ὅταν οὗτοι προσβάλωσι τοῖς ἐχθροῖς, κάκεῖνοι σὺν ἀλαλαγμῷ μεγίστῳ καὶ σάλπιγξι, συνεπηχούντων καὶ τῶν ὁρέων αὐτῶν, ἐκπληκτικὴν βοὴν ἀναρρήξωσιν (42, 25-28); ἀπέδωκεν αὐθις τὴν ἐκκλησίαν καλῶς τῷ μὴ καλῶς ἀντιποιεῖσθαι τὸ πρότερον δόξαντι, καὶ κατέστησεν ἐννόμως τότε καὶ κανονικῶς τὸν σοφώτατον Φώτιον (44, 5-7); τὴν τῶν νόμων αὐστηρίαν παρέθραυνεν καὶ τὰς ποινὰς ἐμετρίαζε (45, 9-10); τὸν Ὀνοπνίκτην λεγόμενον ποταμὸν καὶ τὸν Σαρὸν διαπεράσας ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ στρατεύματος ἦλθε πρὸς Κουκουσόν, καὶ τὰς ἐκεῖσε λόχμας ἐμπρήσας καὶ τὴν ἄβατον τῇ τῶν δένδρων ἐκτομῇ βατὴν πεποικῶς (48, 1-4); τὰ περὶ αὐτὴν πάντα πυρὶ παραδοὺς καὶ τὰ πρὸ τῆς πόλεως κάλλη ὥς πεδῖον δεῖξας ἀφανισμοῦ (48, 11-12); τῶν δὲ τῆς τοιαύτης πόλεως μὴ τολμώντων ἐν τοῖς ὑπαίθροις διαγωνίζεσθαι, ἀλλ' ἐντὸς τῶν τειχῶν

συνελαθέντων καὶ διεγνωκότων τὴν πολιορκίαν ὑφίστασθαι (48, 12-15); διὰ τοῦ πατριάρχου τὸν τῆς νίκης ἐδέξατο στέφανον καὶ παρὰ τοῦ δήμου τὰς ἐπινικίους φωνάς (49, 27-28); πολλοὺς τῶν εἰς προνομίην ἐκτρεχόντων καὶ τοῦ ὅλου ἀπορρηγνυμένους στρατεύματος ἀνήρει καὶ αἰχμαλώτους ἐλάμβανε (50, 6-8); ἐκ τοῦ μήτε τόπους ὀχυροὺς καταλαβέσθαι μήτε χάρακα καὶ τάφρον προβαλέσθαι τῆς στρατοπεδείας (51, 9-11); συνέβη τοὺς βαρβάρους κρατῆσαι καὶ φόνον ἄπειρον ἀπεργάσασθαι (51, 24-25); καὶ τότε δὲ τῶν πρέσβεων ἐπιμελῶς ἀκροασάμενος καὶ τὰ τῶν πολιορκουμένων πάθη ἐμφρόνως ἀναλογισάμενος καὶ ὡς οἰκεῖα τραύματα τὰ τῶν ὁμοπίστων παθήματα ἠγησάμενος (53, 24-27); καὶ στόλον ἐξαρτυσάμενος νεῶν ἑκατὸν καὶ πάντα δεόντως ἐτοίμασάμενος, καὶ ἄνδρα συνέσει καὶ ἐμπειρίᾳ τῶν πολλῶν διαφέροντα ἐκλεξάμενος (53, 28-31); Τὸ δὲ περὶ τοὺς ἐν Δαλματία παρὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικουρίας γεγονὸς καὶ τὰ προμνημονευθέντα γένη θεασάμενοι, οἱ τε Χρωβάτοι καὶ Σέρβλοι καὶ οἱ λοιποί, καὶ τοῦ ἄρτι βασιλεύοντος Ῥωμαίων τὴν ἐπιείκειαν καὶ περὶ πάντα δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν πυνθανόμενοι (54, 1-5); οἱ τε μετὰ τῆς αὐτῆς θρησκείας ἀποστατήσαντες καὶ οἱ τέλειον τοῦ θείου βαπτίσματος ἀπαντομολήσαντες (54, 9-11); ἢ τελέως τροπώσασθαι τοὺς ἐχθροὺς ἢ κἂν ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας ἀπώσασθαι καὶ ἐξελάσαι τὸ δυσμενές (55, 8-10); ἅπερ ἀκούσας ὁ ῥήξ, καὶ ἐν νῶ τὰ οἰκεῖα λαβὼν καὶ ἐκεῖνον συνετὸν λογισάμενος (56, 19-21); ὡς ἐκ γεροντικῆς ἐμπειρίας συνετὸν καὶ σοφὸν καὶ ὡς ἐξ εὐτυχοῦς δυστυχῆ (57, 3-4); τὴν διακονίαν μου ἐξεπλήρωσα καὶ τὰ προσταγένη μοι πάντα πεποίηκα (58, 18-19); ὁμῶς τὴν διακονίαν μου ἐπλήρωσα καὶ τὴν παρ' ὑμῶν πρεσβείαν τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων προσήγαγον (58, 29-30); κατὰ τὸ ξηρὸν διαβιάσας τὰς ναῦς ἔργου εἶχετο ... καὶ συγχέας αὐτῶν τῷ δέει τοὺς λογισμοὺς (61, 17-20); πάντας τοὺς λειποτάκτας ἐζώγρησε καὶ ἐμφοῦρους ἐποίησε (62, 20-21); διὰ μαστίγων ἐπεξελθεῖν, καὶ ἐτοίμως διὰ τῆς κατὰ τὴν πόλιν ἀγορᾶς περιηγκωνισμένους διεξελθεῖν (62, 34-36); τὸν τε γὰρ ἐξ Ἀφρικῆς αὐθις ἐξελθόντα στόλον ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Στήλαι ὁ αὐτὸς Νάσαρ κατεπολέμησε, καὶ τὰ ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν κατεχόμενα κάστρα ἐν τε Καλαβρία καὶ Λαγοβαρδία, πλὴν ὀλίγων πάνυ, πάντα τῆς βαρβαρικῆς χειρὸς ἠλευθέρωσε καὶ πρὸς τὴν Ῥωμαίων ἐξουσίαν μετήγαγε (65, 6-10); συνέβη τὸν μὲν Ἀποστύπην μετὰ τῶν Θρακῶν τε καὶ Μακεδόνων κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος ἀγωνιζόμενον κρατεῖν τῶν ἐχθρῶν καὶ πολλὸν φόνον ἐργάζεσθαι, τὸν δὲ Προκόπιον μετὰ τῶν Σκλαβηνῶν τε καὶ δυτικῶν κατὰ τὸ ἕτερον μέρος ἀντιταττόμενον ὑπὸ τῶν ἐναντίων πιέζεσθαι (66, 5-9); τό τε οἰκεῖον στράτευμα λαβὼν καὶ τοὺς ἐκ τῆς φυγῆς διασωθέντας τῶν ταττομένων ὑπὸ τὸν Προκόπιον συμπαραλαβὼν (66, 15-17); ὃς τὴν ἀποδειχθεῖσαν τῆς ἀρχῆς χώραν καταλαβὼν, καὶ τὴν πόλιν Ἀμαντίας ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν κατεχομένην ἀφελέσθαι πειραθεὶς ἐξ αὐτῶν, καὶ διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ μέλλησιν καὶ ῥαθυμίαν, ὡς ἔοικε, μᾶλλον δὲ ἀνανδρίαν τε καὶ τρυφήν, μηδὲν ἄξιον λόγου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν δυνάμεως καταπράξασθαι δυνηθεὶς (71, 6-11); τὴν τε γὰρ πόλιν Ἀμαντίας εὐθὺς ἐχειρώσατο, τοὺς ἀντιταξαμένους ἐχθροὺς φόνῳ πολλῷ τρεψάμενος, καὶ τὸ κάστρον ὃ Τρόπας κατωνομάζετο καὶ τὸ τῆς ἁγίας Σευηρίνης πρὸς τὴν προτέραν δεσποτείαν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς μετηγάγετο (71, 20-24); τοὺς βίους ἐπιμελῶς κατεμάνθανεν καὶ τὰς ἀλόγους ὁρμὰς τῆς ψυχῆς περιέκοπτεν (72, 15-17); τῶν τὴν αὐτὸν πολιτείαν διαζώντων ἐν τῇ ὑλῶδει ταύτῃ ζωῇ καὶ πολίτευμα μεταθεμένων ἐν οὐρανοῖς (72, 19-21); πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ μονάζοντας αἰδῶ καὶ τὸν πρὸς τοὺς πένητας ἔλεον καὶ τὴν πρὸς πάντας δικαιοσύνην καὶ ἰσότητα (72, 36-38); μήτε τὸν ἥττονα ὑπὸ τοῦ μείζονος καταδυναστεύεσθαι μήτε τὸν ὑπερέχοντα ὑπὸ τοῦ ἐνδεοῦς λοιδορεῖσθαι ἢ διαβάλλεσθαι (72, 38-40); μετὰ τῆς ἀνδρείας τὸ φρόνιμον καὶ μετὰ τῆς σωφροσύνης τὸ δίκαιον (72, 29-30); διενεμήθη δὲ καὶ τὰ λοιπὰ ταύτης κτήματα καὶ χρήματα καὶ ψυχάρια ὡς ἐκεῖνη κατὰ τὴν διάταξιν αὐτῆς διωρίσατο, καὶ κατελείφθη καὶ τῷ κληρονόμῳ ταύτης βασιλεῖ εἰς ἴδιον κλῆρον τῶν ἄλλων χωρὶς προάστυα ὀγδοήκοντα (77, 14-18); εἰς χάριν τῆς εἰρημένης γραδὸς καὶ ἔνδειξιν τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐγενείας αὐτῆς καὶ τῆς προαιρέσεως (77, 21-23); τὴν τῆς θεομήτορος εἰκόνα τὸν ἄσπορον υἱὸν ἐπωλενιον φέρουσαν ἀνιστόρησε, καὶ

ἐφαίνετο γὰρ καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖος καὶ κατὰ ψυχὴν συνετὸς καὶ πρὸς τὸ κελευόμενον πᾶν ὁζὺς τε καὶ ἐπιτήδειος (9, 55-57)

ὅτε μὲν μυστηριώδης δῆθεν εὐχὴ ἐλέγετο, ἡρέμα τὰς κιθάρας ἔδει ὑποφωνεῖν· ὅτε δὲ ἱερέως ἐκφώνησιν ἢ λαοῦ ἀμοιβαίαν ἀπόκρισιν ὁ χρόνος ὑπέβαλλεν, ἐπὶ μέγα τὰς κιθάρας τῷ πλήκτρῳ κρουόμενας ἔδει ἡχεῖν (21, 25-29)

οἱ σπουδῇ τὰ στενὰ τῆς ὁδοῦ διελθόντες αὐτῇ τῇ πόλει προσπίπτουσι, καὶ ταύτην ἐξ ἐφόδου λαμβάνουσι, καὶ πολλοὺς ἐν αὐτῇ κατασφάπτουσιν, αἰχμαλωσίαν τε πολλὴν καὶ λείαν λαμβάνουσι, καὶ δεσμίους χρόνιους ἐξάγουσι τῆς φρουρᾶς (39, 4-8)

καὶ μάχαις ἄλλαις καὶ παρατάξσει τοὺς ἐκ τῆς Ἄγαρ νενίκηκε, καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν λαφύροις τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν ἱκανῆς ὠφελείας ἐνέπλησε (71, 24-26)

ἀναθημάτων πολυτελῶν ἀναθέσει καὶ βιβλίων ἱκανῶν παροχῇ καὶ κειμηλίων ἄλλων καὶ λαμπρῶν ἐσθημάτων προσαγωγῇ (73, 10-12)

τοὺς τῶν ἀποστόλων κορυφαίους Πέτρον καὶ Παῦλον ἐκατέρωθεν ἔστησε, καὶ τὰ λοιπὰ δὲ ῥήγματα ταύτης ἐν κτίσμασί τε καὶ δαπανήμασι φιλοτιμώτατα διωρθώσατο (79, 6-9); τὸ ἀρχαῖον ἀποβαλόντα κάλλος ἀνενεώσατό τε καὶ ὑπερλάμποντα μᾶλλον ἢ περὶ τὸ πρότερον ἔδειξεν (80, 6-8); τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας ἡξίωσε καὶ τελείως τοῦ πτώματος ἡγειρεν (81, 4-5); οἱ τε παρ' ἐκάτερα τοῖχοι τῷ πολυτελεῖ καὶ πολυχρόνῳ τῶν μαρμάρων καταποικίλλονται, καὶ τὰ ἄδυστα τοῦ ναοῦ καὶ χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ λίθοις τιμίοις καὶ μαργάραις καταπεποικίλται καὶ καταπεπλούτισται (84, 4-7); ἔνθα καὶ πλῆθος ἀδόντων ἐξυπηρετουμένων ἀφώρισε καὶ προσόδους ἱκανὰς ἀπέταξεν (84, 19-20); ἐν ναῶν καλλοναῖς καὶ πολυτελείαις καὶ τέρψεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν διαιτητηρίων βασιλικῶν ὄντως καὶ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομαῖς (87, 4-6); ὀφθαλμὸν ἐστίασαι καὶ ψυχὴν εὐφράναι (88, 12); ἀμπέλου σχῆμα κατ' αὐτοὺς μορφώσας καὶ παντοίων ζώων ἰδέας ἐν ταύτῃ ἀπεργασάμενος (89, 11-12); οἱ μὲν ἄρρενες τόμους ἐπιφερόμενοι δείκνυνται τὰς θείας ἐντολάς, αἷς στοιχεῖν ἐπαιδεύοντο, περιέχοντας, τὸ δὲ θῆλυ γένος καὶ αὐτὸ βίβλους τινὰς κατέχον ὁράται, νόμων θείων ἐχούσας περιοχὴν (89, 46-49); παρὰ τε τῶν φυσάντων ὑπὲρ τῶν τέκνων λεγομένη πρὸς τὸν θεὸν καὶ παρὰ τῶν τέκνων αὐθις ὑπὲρ τῶν γεννητόρων (89, 68-70); ἐκ τοῦ πολυτελοῦς καὶ ἀφθόνου τῶν τιμωμένων ὑλῶν καὶ τοῦ καινοπρεποῦς τῶν σχημάτων (90, 13-14); καὶ ἡλλοιωθῇ τῶν μερῶν ἢ περὶ ταύτας διατριβή, καὶ ἀπεπαύθη τὰ τελούμενα κατ' αὐτάς (90, 35-37); μὴ βουλόμενος γὰρ τὰ δημόσια χρήματα ... εἰς οἰκείας καταναλίσκειν χρεῖας καὶ τοὺς ἐτέρων πόρους τὴν τοῦ *** τῶν τράπεζαν ἡδύνειν ἢ συγκροτεῖν (91, 4-7); αἵτινες καὶ αὐταὶ ὕδωρ ἄφθονον ἔχουσαι καὶ ἰχθύας πρὸς τέρψιν καὶ ἄγρην τῶν βασιλέων ἐκτρέφουσαι, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως ἡπειρωθεῖσαι (92, 9-10); ὥς ἂν καὶ ὄμβρων καὶ χειμῶνων εἴη τοῖς ὄχλοις ἀλέξημα καὶ ψυχικῆς σωτηρίας ἐντρύφημα καὶ βοήθημα (93, 9-11); καλλοναῖς τε ὠραῖσας καὶ ὀχυρώμασι κατασφαισάμενος (94, 6); πάνσεπτον οἶκον θεαρέστως τε καὶ θεοφιλῶς δομησάμενος, καὶ σύστημά τι μοναχῶν εὐλαβῶν συναθροίσας, κτίσμασί τε καὶ κτήμασι τὸν τόπον καταπλουτίσας (94, 17-20); λαῖλαψ καὶ ζάλη καὶ καταγίγς συμφορῶν τοῖς ἀνακτόροις ἐκώμασε, κοπετὸς καὶ θρῆνος καὶ Ἰλιάς λυπηρῶν καὶ τραγωδία θλιβερῶν ἐχόρευσε (98, 6-7); ὀξεῖα νόσῳ περιπεσὼν καὶ ἐπὶ ὀλίγαις ἡμέραις τῷ πυρετῷ καυσωθείς (98, 11-12); εὐνοίαν πλάττεται καὶ φιλίαν πρὸς τὸν χρηστὸν ὑποκρίνεται Λέοντα (100, 19-20); ἄριστα μὲν τὰ πολιτικά διαθείς, κάλλιστα δὲ καὶ περὶ τὰ στρατιωτικὰ διαγεγονώς (102, 11-12); παρὰ τῆς φύσεως καὶ παρὰ τῆς ἀρετῆς ἐπὶ τὸν πατρῶον κλῆρον καλούμενος καὶ παρὰ τοῦ ὑπηκόου δι' εὐχῶν ἐπιζητούμενος (102, 17-19).

Primjeri izokolona s homeoptotom, homeoteleutom i hiperbatom:⁶⁰³

τὴν τοῦ Χρυσόχειρος ἀποτέμνουσι κεφαλὴν λειποψυχοῦντος ἤδη καὶ ἐκλιμπάνοντος, **συγκαταλέγουσι** δὲ καὶ τὸν Διακονίτζην ἐκεῖνον (43, 22-24)

τοιούτον τὸ τέλος τῆς ἀνοήτου στρατηγίας **ὁ φθόνος** κατὰ τῶν Ῥωμαίων **ἐβράβευσε**, καὶ τοιούτον ἢ βάσκανος Νέμεσις κατὰ τῶν εὐτυχησάντων πρότερον Ῥωμαίων τὸ τρόπαιον ἔστησεν (51, 29-32)

κτημάτων ἐπιδόσει μεγάλων τε καὶ προσόδων ἱκανῶν **ἀφθόνῳ χορηγία καὶ δαψιλεία** (73, 13-14)

Primjeri hijastičkih izokolona:

ὥς δὲ ἑώρα τὴν πόλιν τειχῶν τε περιβολῇ *καρτερὰν* καὶ **πλήθει** τῶν ἀπὸ τοῦ τείχους ἀμυνομένων *δυσάλωτον* (40, 38-40)

συντονώτερον τῆς πολιορκίας ἀνθήψατο καὶ *ἐνεργέστερον ἐχρήσατο* ταῖς παρασκευαῖς (48, 38-39)

πρὸς τὸν θεῖον ἐστηρίζετο φόβον καὶ *πρὸς τὰ τοῦ θεοῦ* δικαιώματα **κατηρθύνετο** (72, 26-27)

Klimaks (gradacija)

Proširena i uvišestručena anadiploza u kojoj se jedinice s krajeva dijelova iskaza ponavljaju na počecima sljedećih dijelova.⁶⁰⁴ Ta je figura preumjetna za širu upotrebu, jer bi

⁶⁰³ Ostali primjeri izokolona s homeoptotom, homeoteleutom i hiperbatom: συστησάμενος γὰρ περὶ ἑαυτὸν ἀσελγῶν καὶ μιαρῶν καὶ παμπονήρων ἀνθρώπων χορὸν δυσσεβῆ, καὶ τὴν τοῦ βασιλικοῦ μεγέθους ἀτιμάσας σεμνότητα (20, 15-17); τὸν γὰρ ἐναγῇ καὶ μιαρώτατον ἐκεῖνον Γροῦλλον τὸ τοῦ πατριάρχου ἐπιφημίσας ὄνομα, καὶ ἀρχιερατικῇ τοῦτον χρυσοστίκτῳ καὶ ὑπερλάμπρῳ κοσμήσας στολῇ (21, 15-18); πάντα κινῶν λογισμὸν καὶ πᾶν στρέφων βούλευμα (30, 4-5); τῶν οἰκείων ἀναμνησθεὶς προσευχῶν, καὶ πρὸς τὸν ποιοῦντα τὸ θέλημα τῶν ἐπικαλουμένων αὐτὸν μετὰ δακρύων τὸν τῆς διανοίας ἐκτείνας ὀφθαλμόν (43, 31-33); αὐτοῖς προσβάλλει τοῖς τείχεσι, καὶ ταῖς πρὸς πολιορκίαν ἐκέχρητο μηχαναῖς (48, 18-19); ἵππους συναγαγόντες συχνοὺς καὶ βύρσας ξηρὰς ἐξάψαντες (51, 17-18); μὴ πάνυ πιστὸν τέως ἡγησαμένων τὸ μηνυόμενον, ζητούντων δὲ σαφεστέραν ἔτι κατάληψιν (57, 12-13); τό τε πλῆθος ἰδὼν τῶν νεῶν καὶ τὴν δύναμιν ὥς ἐτοίμη πάρεστι πρὸς τὴν ἔκπεμψιν, καὶ πάντα καταμαθὼν τε καὶ στοχασάμενος (68, 22-24); τοῖς κοινοῖς ἐνασχολούμενος πράγμασι καὶ πρὸς τὴν κοσμικὴν ἐπιμέλειαν τεταμένην ἔχων διηνεκῶς τὴν διάνοιαν (72, 3-4); χρυσὸν ἐν νομίσμασι πάμπολυν καὶ ἄλλην περιουσίαν ἐν τε ἀργυρώμασι καὶ χρυσώμασιν ἐσθῆτί (77, 8-9); τὴν ὀροφὴν ἐργασάμενος, καὶ κόσμον ἄλλον ἐπιθεὶς ἀξιάγαστον (82, 7-8); στίλβει χρυσῷ καὶ εἰκόνων ὥς ἀστέρων ἀστράπτει κάλλεσιν (84, 2-3); διηνησιμένον χρυσῷ καὶ τιμίοις πεποικιλμένον λίθοις (87, 34); ἱκαναῖς ἐπιδόσεσιν εἰς συμβάσεις ἐφελκυσάμενος, καὶ σπονδὰς πρὸς αὐτοὺς σπεισάμενος εἰρηνικάς (97, 3-4).

⁶⁰⁴ Lausberg 1998: 279-280.

njezino učestalo pojavljivanje svakako narušilo ljepotu stila i polučilo suprotan učinak od željenog. Pisac *Vita Bas.* upotrijebio ju je na samo jednom mjestu:

μετὰ τοῦ πολυτελοῦς τὸ τερπνὸν καὶ μετὰ τοῦ τέρποντος πολὺ τὸ χρήσιμον ἔχόντων (87.6-8)

Iako su antički retoričari tako definirali klimaks, ovdje su kao primjer te stilske figure uzeta i mjesta bez anadiploze, u kojima se izborom riječi i misli postupno pojačava početna predodžba i uočava stupnjevanje od niže ka višoj točki.⁶⁰⁵ Takva su mjesta sljedeća:⁶⁰⁶

συστησάμενος γὰρ περὶ ἑαυτὸν ἀσελγῶν καὶ μιαρῶν καὶ παμπονήρων ἀνθρώπων χορὸν δυσσεβῆ, καὶ τὴν τοῦ βασιλικοῦ μεγέθους ἀτιμάσας σεμνότητα, περὶ κώμους καὶ μέθας καὶ ἔρωτας ἀσελγεῖς καὶ αἰσχροὶ διηγήματα, ἔτι δὲ περὶ ἡνιόχους καὶ ἵππους καὶ ἄρματα καὶ τὴν ἐντεῦθεν μανίαν καὶ παρακοπὴν τῶν φρενῶν ὁ ἄθλιος διημέρευε, καὶ εἰς τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους ἀφειδῶς ἐξεκένου τὰ δημόσια χρήματα (20, 15-21)

εἶχεν ὅμως τοὺς μισοῦντας, μᾶλλον δὲ φθονοῦντας καὶ ἐπιβουλεύοντας αὐτοῦ τῇ ζωῇ (45, 2-3);

Metabola

Vrsta poliptota, kod kojeg se u različitim oblicima pojavljuju zamjenice ili glagoli,⁶⁰⁷ nije rijetka pojava u *Vita Bas.* Podjednako se javlja metabola s različitim oblicima istoga glagola kao i metabola s različitim padežima iste zamjenice.⁶⁰⁸

⁶⁰⁵ Bagić 2012: 126.

⁶⁰⁶ Ostali primjeri klimaksa uočeni u tekstu: ὀνειράτων ὄψεις πείθουσι τὴν μητέρα ὑπενδοῦναι αὐτῷ καὶ ὑπεῖξαι τῆς πρὸς τὴν πόλιν ὀρμῆς, μᾶλλον δὲ αὐτὴν ἐκείνην παρορμηῆσαι αὐτὸν καὶ προτρέψασθαι τὴν βασιλεύουσαν πόλιν καταλαβεῖν (8, 3-6); ἀλλὰ ρύεσθαι πένητα καὶ πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ, καὶ κατὰ μικρὸν ἀναλαβεῖν τοὺς ἀνθρώπους οὕσπερ ἀπὸ τῶν φθασάντων ἤδη λειποψυχούντας τε καὶ ἐκλείποντας, καὶ ἀναρρωνύνοντας ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἅπαντας εὐετηρίας σπουδάζειν ἀποκαθιστᾶν (30, 16-20); ὥς ἂν τοῖς οἰκείοις πόνοις καὶ τῇ αὐτοῦ ἀνδρίᾳ καὶ γενναιότητι πλατύνῃ μὲν τὰ ὅρια τῆς ἀρχῆς (36, 3-5); περιεσκεμμένον καὶ φρόνιμον καὶ ἄριστον στρατηγόν (51, 3-4); ταῖς τοῦ βασιλέως συχναῖς παραινέσεσι καὶ ταῖς λαμπραῖς δεξιώσεσιν, ἔτι δὲ καὶ ταῖς μεγαλοψύχοις φιλοτιμίαις (96, 6-7); καὶ ἐπὶ τούτῳ τὸν ἅπαντα χρόνον τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ ἔμεινεν ἀνέμποτος, ὥς ἂν τις εἴποι, καὶ ἀνεξίσωτος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐλεύθερός τε καὶ ἀδιάπρακτος (99, 44-46).

⁶⁰⁷ Lausberg 1998: 290.

⁶⁰⁸ Ostali primjeri metabole uočeni u tekstu: οὐχ ὥς σὺ λέγεις, ἓνα τῶν τυχόντων εἶδον τὸν ἄνδρα ἐγώ, ἀλλ' ὥς μέγαν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων ὑπὸ Χριστοῦ κεχρισμένον ἰδὼν (11, 31-33); συνῆν δὲ ὅμως τῷ κυρίῳ αὐτοῦ καὶ διηκόνει αὐτῷ (11, 64); οἱ δὲ Βούλγαροι ἀεὶ πως οἰηματῖαι καὶ καυχηματῖαι τυγχάνοντες, ἐπεὶ ἔτυχον τότε μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες (12, 13-14); ὁ οὖν Βασίλειος συμπάρων τῷ κυρίῳ αὐτοῦ λέγει πρὸς αὐτὸν (13, 16-17); προσεῖχε δὲ καὶ ἡγάπα αὐτόν, ὁρῶν αὐτοῦ τὸ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐν ᾧ διαφέρον κατὰ πολὺ (13, 26-27); καὶ τὸ πάντας

ἐξ ὀνόματος **καλέσαι** Βασίλειον, καὶ ὃς ἂν αὐτῷ ὑπακούσῃ **καλοῦντι** (9, 13-14)

εἰ παραδράμω τὸν βασιλικὸν ἵππον καὶ ... ἔποχος αὐτοῦ **γένωμαι**, ἄρα μὴ ... ἀγανάκτησις παρὰ τοῦ βασιλέως **γένηται** κατ' ἐμοῦ (13, 17-21)

ἀδύνατον γὰρ ἦν ὡς **εἶχεν ἔχοντα** συστήναι τὰ πράγματα (20, 8-9)

μεταβληθῆναι ἢ τέλεον ἐκκοπῆναι οὐχ οἷός τε ἦν, δι' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ βασιλεύοντος ἢ **μετεβάλλετο** ἢ ἀλλοίως πως τὴν ἰατρειάν ἐδέχετο (30, 35-37)

μὴ ἀπιστήσητε τῶν πρὸς σωτηρίαν **ὑμῶν** λεγομένων **ὑμῖν** (57, 23-24)

εὐχαριστοῦμέν σοι, θεὲ ὑπεράγαθε καὶ βασιλεῦ τῶν βασιλευόντων, ὅτι περιέστησας ἡμῖν τέκνα **εὐχαριστοῦντα** τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῶν θαυμασίων σου (89, 71-74);

Paromeoza

τοὺς ἄρχοντάς τε καὶ στρατηγούς αὐτῷ προσανακεῖσθαι καὶ πρὸς αὐτὸν μᾶλλον ἢ πρὸς τὸν βασιλέα ὁρᾶν (17, 21-23); εὐθετον καιρὸν τοῦτον εἶναι νομίσας ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν τούτου ἀναίρεσιν (17, 31-32); ἀδύνατον γὰρ λαθεῖν αὐτὸν τὰ κατ' αὐτοῦ μοι βεβουλευμένα (17, 49-50); οἷός ἦν ὁ βίος τῷ βασιλεῖ Μιχαὴλ καὶ οἷσις πράγμασιν ἔχαιρε (20, 4); ὁ θεὸς τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἀφείλετο ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐδόθη σοι ἀδόκιμος νοῦς (23, 28-29); τοιαῦτα τοῦ γενναίου βασιλέως τὰ νεανιεύματα, καὶ τοιαύτη αὐτοῦ ἡ περὶ τὰ θεῖα καὶ τοὺς ἱεροὺς ἄνδρας ὀσιότης τε καὶ εὐλάβεια (23, 31-33); ὁ μὴ χαίρων οἷς χαίρεις αὐτός (24, 36-37); ἀκοντίσαι τὴν λόγχην κατ' αὐτοῦ καὶ οὕτως αὐτὸν διαχρήσασθαι (24, 44-45); καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους δὲ τῶν ὁμοίων αὐτῷ οὕτως ὑπέμετροι αἱ δόσεις ἦσαν αὐτοῦ (27, 26-27); γνοὺς ὅπου ταῦτα ἐχώρησε, βουλὴν περὶ τούτου τοῖς ἀρίστοις προὔθηκεν (28, 16-17); ὢν ἡ ψῆφος ὁμοφώνως συνᾶδουσα αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς κακῶς ταῦτα λαβόντας ἀντιστρέψαι πρὸς τὸ δημόσιον * * * τὸ ἄγαν ὑποθραύουσα δίκαιον τὰς ἡμισείας ὧν περ ἔλαβον ἕκαστοι ἀντιστρέψαι πρὸς τὸ βασιλικὸν ταμιεῖον ἐκέλευσε (28, 17-21); οὕτω τοῖς ἀδικουμένοις ἐπήμυνεν καὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἔπαυεν (31, 32); ἐκ τούτων καὶ τούτῳ συσκευὴν ἐπιβουλῆς (34, 4-5); ὅτι τῶν εὐεργεσιῶν σου, πατέρων, τὴν ἀμοιβὴν ἀποδοῦναί σοι κατὰ τὴν παροῦσαν ἡμέραν πεποithώς εἰμι ἐν θεῷ (43, 9-11); ὡς ἂν αὐτὸν οἶα γενναῖον σκύλακα πολέμιων γεύσῃ φόνου καὶ αὐτὸς αὐτῷ διδάσκαλος τῶν τακτικῶν (46, 17-19); οὐχ ὑπὸ σοῦ τοῦ νῦν πολιορκουόντος αὐτοῦς, ἀλλ' ὑφ' ἐτέρου τινὸς τῶν κατὰ γένος σοι προσηκόντων, Κωνσταντίνου καλουμένου (48, 27-29); ἴδω τί σοι ὁ τῆς Μαρίας ὠφελήσῃ υἱὸς καὶ αὕτη ἡ τοῦτον γεννήσασα ἐν τῷ μετὰ δυνάμεως ἀδράς ἀπέναι με κατὰ σοῦ (50, 15-17); καὶ τὸ καλῶς ἄρχεσθαι τοῦ ἐπισφαλῶς ἐκ θρασύτητος ἄρχειν προκρίναντες (54, 5-6); προσεπαγῶν καὶ πλείονα δύναμιν ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἀρχόντων καὶ τὸν Διακονίτζιν ἐκείνον, ὃς ὑπῆρέτης ποτὲ τοῦ κατὰ τὴν Τεφρικὴν Χρυσόχειρος ἦν, στίφος τῶν ἀπὸ Μάνεντος τὴν θρησκείαν ἐλκόντων προσεπαγόμενον (71, 15-18); οὐκ ἂν σοι ὅλως πιστεύσωμεν, οὐδὲ τὰς ἀκοὰς ἡμῶν ἐτι τοῖς ὑπὸ σοῦ λεγομένοις ὑπόσχωμεν (97, 21-23); εἰ τοιούτους εἰς τὸ τοιοῦτον ἔργον προβάλλεται (99, 19-20); παρ' ἐμοὶ τοιοῦτον τὸ τῆς προκειμένης διακονίας ἔργον κρίνεται ὥστε, εἴπερ οἷόν τε ἦν, αὐτὸν ἐμὲ πρὸς τὴν τούτων διοίκησιν ἐξελεῖν (99, 21-23); εἰ τοιούτους εἰς τὸ τοιοῦτον ἔργον προβάλλεται (99, 19-20); ὁ υἱὸς σου ἐπιβουλεύει σε ἀνελεῖν (100, 32).

Vrsta izokolona kod kojeg se javlja kombinacija homeoptota i homeoteleuta, dakle paralelno ponavljanje različitih riječi jednakih oblika i završetaka u dvama dijelovima iskaza.⁶⁰⁹ U *Vita Bas.* se uočava dosta manji broj izokolona s paromeozom u odnosu na izokolone s homeoptotom, što je očekivano.⁶¹⁰

τῶν πρακτέων ὑφηγητὴν καὶ τῶν ῥητέων ἐξηγητὴν (6, 2)

τῆς δεούσης ἐπιμελείας καὶ θεραπείας ἡξίωσεν καὶ πάσης φιланθρωπίας μετέδωκεν (9, 32-33)

διὰ νέων συλλογῆς τε καὶ ἐκλογῆς ἀνεπλήρωσεν καὶ διὰ τῆς τῶν δεόντων παροχῆς τε καὶ ἐπιδόσεως ἔρρωσεν (36, 9-10)

πῶς καὶ τὸ μετέωρον τούτων ταπεινοῦται καὶ τὸ ταπεινὸν αὐθις μετεωρίζεται (56, 13-14)

ἀποδεχθεῖσα δὲ δεξιῶς καὶ φιλοφρονηθεῖσα μεγαλοπρεπῶς (75, 1-2)

Paronomazija (*annominatio*)

Ovu figuru iskaza, koja sadržava igru riječima slična izraza koje mogu biti etimološki međusobno povezane, ali i ne moraju,⁶¹¹ pisac *Vita Bas.* često koristi kombinirajući je s etimološkom figurom (paregmenom). Ta se igra na mnogim mjestima naročito ostvaruje

⁶⁰⁹ Lausberg 1998: 325 i dalje.

⁶¹⁰ Ostali primjeri paromeoze uočeni u tekstu: ἐπεὶ ἐκεῖνοι μαλακόψυχοι τυχόν ὄντες ἀπεδειλίασαν καὶ πρὸς αὐτῷ τῷ δεινῷ γεγονότες διὰ τὸ μέγεθος τῆς πράξεως ἱλιγγίασαν (17, 38-40); χειρὶ μὲν τοῦ τότε Μιχαὴλ βασιλεύοντος, ψήφῳ δὲ καὶ κρίσει Χριστοῦ τοῦ αἰὲ βασιλεύοντος (18, 38-39); ὁ δὲ Πηγάνης καὶ αὐτὸς τῇ τῶν ὀφθαλμῶν ὑποπεσῶν ἐκκοπῇ καὶ τῇ τῶν ῥινῶν διὰ ξίφους ἀνατομῇ (19, 27-28); τοὺς φελόνas μετεωρίσαντες καὶ τὰς κιθάρας εὐτονώτερον κρούσαντες (22, 10-11); καὶ οὗτος κεφαλῆς τιμωρεῖσθω, κάκεῖνος γινέσθω πυρίκαυστος (26, 13-14); προάγεται δὲ εὐθὺς ἐπὶ τὴν πάντων ἀρχὴν ὁ μέχρι τοῦδε δευτερεύων ταύτης Βασίλειος ... ὁ καὶ πρὸ τούτου δι' ἱκετηρικῶν εὐχῶν ἐπιζητούμενος ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ Βασίλειος (28, 1-5); ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὔτε τὸν μὴ μαθόντα εἰδέναι οὔτε τὸν μὴ ἀσκήσαντα καὶ γυμνασάμενον ἀγωνίζεσθαι (36, 25-27); πολλοὺς δὲ καὶ ζῶντας ἀλῶναι, καὶ ἄλλους τῷ δέει ἐκόντας αὐτομολῆσαι (40, 33-34); καὶ μήτε συστήναι μήτε τὸ ἐπὶ πλῆθος ὅσον ἐστὶ λαβόντες καιρὸν κατιδεῖν, μήτ' ἄλλο τι σωτήριον ἑαυτοῖς ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἰσχύσαντες συνιδεῖν (42, 34-36); οὐδὲ πρὸ τούτου διέλειπε φιλοφρονούμενος αὐτὸν καὶ τιμῶν διὰ τὴν ἐν αὐτῷ παντοδαπὴν σοφίαν τε καὶ ἀρετὴν ... ὁμῶς τῶν εἰς παραμυθίαν οὐδὲν ἐνέλειπε παρεχόμενος (44, 8-12); τοὺς λειτουργίαν ὥσπερ τινὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐξουσίαν ἀνύοντας καὶ τὴν θεῖαν τῷ ὄντι διακονίαν ἐκτελοῦντας (72, 49-51); ἐρεισμάτων περιβολαῖς καὶ ταῖς τῶν διαρραγέντων ἀνοικοδομαῖς (80, 3); μαρμάρων πολυχρόων ποικιλίας καὶ ψηφίδων συνθέσεσι καὶ σπηρικῶν ὑφασμάτων καταστολαῖς (83, 17-19).

⁶¹¹ Lausberg 1998: 285 i dalje.

upotrebom pridjeva βασιλείος (carski, kraljevski) te imenica βασιλεύς (car, kralj) i βασιλεία (carstvo, kraljevina) uz ime cara Βασίλειος.⁶¹²

ἐξ ὧν ἐβλάστησεν ἡ βασιλείος αὕτη ρίζα Βασίλειος (3, 24)

Τοῦ δὲ ἀγιοτάτου πατριάρχου Ἰγνατίου ποτέ ... συνέβη καὶ τὸν δυσσεβῆ καὶ βέβηλον τοῦ βασιλέως φατριάρχην Γροῦλλον (22, 1-6)

τῶν ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀνοίας ἀπαλλάξῃ πλημμελημάτων (54, 23-24)

βουλὴν βουλευέται συνετὴν (61, 12-13; 62, 25)

τὸν εἰς ὄνομα τῆς θείας Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσεως καὶ Ἀναστασίας τῆς μάρτυρος (82, 5-6)

τὰ δὲ τῶν οἰκῶν κάλλη, ἅπερ ὡς βασιλείων βασιλεία ἐν αὐτοῖς τοῖς βασιλείοις ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἀνεδείματο (89, 1-2)

ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου ὡς στόμα χρηματίζει Χριστοῦ (95, 2-3)

Poliptot

⁶¹² Ostali primjeri paronomazije uočeni u tekstu: ὁ ἀγαπώμενος ὑπὸ σοῦ ὁ υἱός σου Βασίλειος τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας παρὰ θεοῦ τὰ σκήπτρα ἐγχειρισθῆσεται (8, 17-18); πλησίον τυγχάνοντι ... προσπελάζει μοναστηρίῳ (9, 7-8); τὸν βασιλεῖον ὁ Βασίλειος περιτίθεται στέφανον, χειρὶ μὲν τοῦ τότε Μιχαὴλ βασιλεύοντος, ψήφῳ δὲ καὶ κρίσει Χριστοῦ τοῦ αἰὶ βασιλεύοντος (18, 37-39); τὴν μὲν κατὰ τὸν βασιλέα Βασίλειον ἱστορίαν (20, 2); δωδέκατον ἑαυτὸν Κολωνείας ὀνομάσας ἀρχιεπίσκοπον⁶¹² (21, 20-21); πόσον ἦν κάλλιον τοῦτόν με ποιῆσαι βασιλέα ἢ τὸν Βασίλειον (25, 22-23); Χριστὲ βασιλεῦ, τῇ σῇ κρίσει τὴν βασιλείαν δεξάμενος σοὶ καὶ ταύτην καὶ ἑμαυτὸν ἀνατίθμι (28, 8-9); ἐν ἱερῷ σεμνείῳ τῆς πανευφήμου μάρτυρος Εὐφημίας καθιεροῖ (35, 9-10); ἀνάθημα θεῷ ἀνατίθῃσιν (35, 11); διὰ νέων συλλογῆς τε καὶ ἐκλογῆς ἀνεπλήρωσεν καὶ διὰ τῆς τῶν δεόντων παροχῆς τε καὶ ἐπιδόσεως ἔρρωσεν (36, 9-10); τὴν ἄβατον τῇ τῶν δένδρων ἐκτομῇ βατὴν πεποιηκῶς (48, 3-4); τῆς εὐσεβοῦς βασιλείας Βασιλείου (51, 33-34); περιφανῶς ἡττήθη καὶ δυσκλεῶς ἀνεχώρησεν (59, 36-37); ὁ ἐν βασιλεῦσιν αἰοίδιμος ἔζη Βασίλειος (71, 27); αὐτὸ δὲ τὸ ἄδυτον ὅσα κάλλη καὶ ἅγια περιεῖληφε καὶ ἐν ἑαυτῷ θησαυροφυλακεῖ, ὁλόγος παραιτεῖται δηλοῦν, ἔαν δὲ μᾶλλον ὡς ἄδυτον καὶ τοῖς λόγοις ἄβατον βούλεται· ἐν γὰρ τοῖς ἐπέκεινα λόγου εὐλογωτέρα ἢ σιωπὴ (87, 42-45); καὶ τὰ μὲν ὡς ἂν εἴποι τις ἐῷα κάλλη τῶν ἀνακτόρων, ἅπερ ἐκ τῆς τοῦ αἰοιδίμου βασιλέως Βασιλείου πίστεως ἐξανέτειλεν, ταῦτα ἐστίν (87, 45-47); ὁ γὰρ καινοπρεπῆς οὗτος οἶκος, οὗ τὸ Καινούργιον ἐστὶν ἐπώνυμον (89, 5-6); δεξαμένην τυγχάνουσαν ὕδατος ... καὶ καταφύτευσιν δεξαμένην δένδρων τε καὶ λαχάνων (92, 2-6); τοιοῦτος ὁ ἐν βασιλεῦσιν αἰοίδιμος Βασίλειος ἦν (94, 29); οὕτως οὖν τῶν τοιούτων ἔργων ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας τοῦ συνετοῦ βασιλέως Βασιλείου καταπραττομένων (98, 1-2); ἐπεὶ λόγῳ κρατεῖν ὀφείλει τῶν ἀλόγων παθῶν ὁ πεπαιδευμένος ἀνὴρ (98, 15); τὸ ὑποβαλλόμενον βούλομαι ἀνεπίσκεπτον καὶ ἀδιερεύνητον (99, 41-42); ἀνέποπτος, ὡς ἂν τις εἴποι, καὶ ἀνεξίσωτος (99, 45-46) naspram ἐπόπτας τούτους καὶ ἐξισωτάς (99, 9); ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ ἀλόγου τούτου ὀνειδιζόμενοι οἱ δοκοῦντες ἡμεῖς λογικοὶ (101, 10-11); περὶ τῆς εὐσεβοῦς βασιλείας βασιλέως Βασιλείου τοῦ αἰοιδίμου (102, 21).

Figura iskaza sastavljena od više različitih oblika iste riječi, najčešće imenica ili pridjeva, ponovljenih u istom izričaju,⁶¹³ zastupljena je u *Vita Bas.* otprilike u podjednakoj mjeri kao i metabola (vrsta poliptota kod kojeg se u različitim oblicima pojavljuju zamjenice i glagoli).⁶¹⁴

ἡ μήτηρ ἐπὶ τὸν **ἀετόν**, καὶ ὁ **ἀετὸς** πρὸς βίαν (5, 28-29)

συνέβη καὶ τὸν **δυσσεβῆ** καὶ βέβηλον τοῦ βασιλέως φατριάρχην Γρουῖλλον ... μετὰ τῶν **δυσσεβεστέρων** αὐτοῦ μητροπολιτῶν (22, 5-8)

λέγω δὴ τὴν **χρυσῆν** ἐκείνην καλουμένην πλάτανον καὶ τοὺς δύο **όλοχρύσους** γρυῖπας καὶ τοὺς δύο **χρυσοὺς** σφυρηλάτους λέοντας καὶ τὸ **όλόχρυσον** ὄργανον (29, 20-22)

καὶ τὸν τῶν ναυτικῶν ἡγεμόνα **δυνάμεων** (Νάσαρ δὲ οὗτος ἦν) μετὰ **δυνάμεως** ἐκπέμπει ἀδρᾶς (62, 7-8)

εἰ καὶ μὴ ἐξεστὶν ἐκπειράζειν κύριον τὸν **θεόν**, ἀλλ' ὅμως εἰ ἐκ ψυχῆς διεγνώκατε προσελθεῖν τῷ **θεῷ**, αἰτήσασθε ὅπερ καὶ βούλεσθε, καὶ ποιήσει τοῦτο πάντως διὰ τὴν πίστιν ὑμῶν ὁ **θεός** (97, 27-30)

Polisindetón

⁶¹³ Lausberg 1998: 288.

⁶¹⁴ Ostali primjeri poliptota uočeni u tekstu: τὰ τῶν καλῶν ἐξασκούμενος κάλλιστα (6, 6); εὐνοια παρὰ πάντων αὐτῷ καὶ τὸ πᾶσιν εἶναι προσφιλεῖ καὶ ἐράσμιον (6, 13-14); τὸν τῆς προνοίας ὀφθαλμὸν πᾶσαν πρᾶξιν αὐτοῦ καὶ πᾶν νόημα ἐφορᾶν (8, 29-31); φύλλοις τε χρυσοῖς πυκαζόμενον καὶ χρυσοῦς τοὺς κλάδους καὶ τὸ στέλεχος ἔχον (10, 5-6); σε ὁ θεὸς μέγαν ἄνθρωπον ἔχει καὶ ἐπὶ μεγάλης μέλλει τιμῆς ἀνυψοῦν (11, 54-55); καὶ παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν ὄντων ἐπὶ τῶν διοικήσεων καὶ μεταχειριζομένων τὰ πράγματα, ἔτι δὲ καὶ παρὰ τῶν στρατευμάτων καὶ παντὸς τοῦ πλήθους τοῦ ἀστικοῦ (18, 20-22); πάντα κινῶν λογισμὸν καὶ πᾶν στρέφον βούλευμα (30, 4-5); ὅπως ἀγαθοῦ τινὸς αἴτιος τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἅπασιν γένοιτο καὶ ὅπως ἐπὶ τὸ ἄμεινον ἐμφανῇ καὶ μεγάλην μεταβολὴν τὰ πράγματα δέξηται (30, 5-7); καὶ πρῶτα μὲν ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἀδωρότατα τοὺς πάντων ἀρίστους ἐκλεγόμενος προεβάλλετο, οἷς ἦν καὶ οἰκοθεν, ἅτε ἀρίστοις οὖσι (30, 7-9); καὶ τὴν ἐλαίαν καὶ τὴν συκὴν τὴν πατρῶαν μηδένα εἶναι τὸν τολμῶντα ὑπὸ τὴν ἐαυτοῦ ποιεῖσθαι ἐξουσίαν, ἀλλ' ἕκαστον ἐν τῇ συνήθει καὶ πατρῷα τούτων σκιᾷ ἀναπαύεσθαι (30, 29-32); κατὰ πᾶσαν σχεδὸν ἀγυιὰν καὶ πᾶν εὐαγὲς ἐνδιαίτημα ἐγκατέστησεν (31, 6-7); καὶ ὅτι ὑπ' οὐδενὸς οὐδένα ἀδικεῖσθαι ἐβούλετο (31, 53-54); προσάγει θεῷ καὶ τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ ἐγκαταλέγει (35, 8); οἱ πολλὰ ἀπὸ πολλῶν τρόπαια συστήσαντες (36, 23); ὥς δὲ ἑώρα τὴν πόλιν τειχῶν τε περιβολῇ καρτερὰν καὶ πλήθει τῶν ἀπὸ τοῦ τείχους ἀμυνομένων δυσάλωτον (40, 38-40); τῶν γὰρ ἐρετῶν οὐκ ὀλίγοι πρὸς τὸν κίνδυνον ἀποδειλιάσαντες κατ' ὀλίγους λαθραίως ἀπέφυγον (62, 14-15); ὑπὸ μηδενὸς μηδένα ἐπηρεάζεσθαι (72, 33-34); ἐπεὶ δὲ ἔτυχε μακρόβιον γενέσθαι αὐτὴν καὶ πλέον τῆς τοῦ βασιλέως ζωῆς τὴν ἐκείνης ἐπεκταθῆναι ζωὴν (76, 13-14); καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος ὢν καὶ θνητὸς ἥδει καὶ τὸν υἱὸν ἔχων ὁμοίως θνητόν (98, 16-17); τοῦ φιλτάτου τῷ βασιλεῖ υἱοῦ Κωνσταντίνου τὸν βίον ἀπολιπόντος, καὶ μεταπεσόντος τοῦ φίλτρου (100, 3-5).

To je posebna vrsta anafore u kojoj se više puta ponavlja veznik ili neka druga kopulativna riječ.⁶¹⁵ U *Vita Bas.* je učestalo upotrijebljen, naročito u kombinaciji sa zeugmom. U cijelom tekstu moguće je uočiti u najvećem broju polisindetone u kojima se kao kopulativna riječ javlja veznik καί. U obzir su uzeti oni primjeri u kojima se dotični veznik ponavlja po četiri ili više puta.⁶¹⁶

⁶¹⁵ Lausberg 1998: 306-307.

⁶¹⁶ Ostali primjeri polisindetona uočeni u tekstu: τῶν τε αὐτοκρατόρων καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀρχόντων καὶ στρατηγῶν καὶ ὑποστρατήγων καὶ τῶν καθ' ἕκαστα τὰς ἀξιολογωτέρας τῶν πράξεων ἀναγράψασθαι (1, 5-7); καὶ αὐτὸν ἔχων τῶν πρακτέων ὑφηγητὴν καὶ τῶν ῥητέων ἐξηγητὴν καὶ διδάσκαλον καὶ παιδοτρίβην πρὸς ἅπαν σπουδαῖον καὶ ἐπαινούμενον (6, 1-3); τροφῆς τε καὶ σκέπης καὶ ἐνδυμάτων καὶ πάσης μεταδόντα τῆς ἐνδεχομένης χρείας καὶ θεραπείας (9, 15-16); ἵππος ἀφηνιαστῆς καὶ ἄτακτος σκληραύχην τε καὶ ἀγέρωχος, τᾶλλα γενναῖος καὶ ἀγαθὸς καὶ καθ' ἡλικίαν καὶ κάλλος καὶ τάχος μέγας καὶ θαυμαστός (13, 1-4); καὶ πολλῶν συνδραμόντων, καὶ τῶν τε τοῦ ἵπποστασίου ἀρχόντων καὶ μαγγλαβιτῶν καὶ λοιπῶν τῶν περὶ αὐτοὺς συγκληθέντων (13, 10-12); διὰ τὸ ὁμότιμον σχεδὸν εἶναι καὶ κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς, καὶ διὰ τὸ δεδιέναι πάντας τὴν ἐταιριῶτιν αὐτοῦ φατρίαν καὶ σύστασιν, καὶ τὸ πάντας τοὺς ἄρχοντας τε καὶ στρατηγοὺς αὐτῷ προσανακεῖσθαι καὶ πρὸς αὐτὸν μᾶλλον ἢ πρὸς τὸν βασιλέα ὄρᾶν, ὥς καὶ μᾶλλον ἐκείνου τοῖς πράγμασι νήφοντος καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν μεταφέροντος ἕκαστα, καὶ μάλιστα διὰ τὸ τὸν ἀνθύπατον καὶ πατρίκιον Ἀντίγονον τὸν υἱὸν αὐτοῦ δομέστικον τὸ τηνικαῦτα τῶν βασιλικῶν τυγχάνειν σχολῶν (17, 19-26); ὅτε τὴν μόναρχον ἐξουσίαν ἐδέξατο, καὶ τῆς ὑπερορίας ἀνεκαλέσατο καὶ ταῖς πρὸ τῆς ἀποστασίας δωρεαῖς ἐφιλοτιμήσατο, καὶ μὴδὲ ἵχνος μνησικακίας πρὸς αὐτοὺς ἐνδειξάμενος καὶ ὁμοδιαίτους πολλὰκις ἐποιεῖτο καὶ λόγοις παρεμυθεῖτο, καὶ ἔργοις εὐεργετῶν ῥᾶον αὐτοὺς ἐποίει φέρειν τὸ τῆς ἀνοίας ἀτύχημα (19, 30-34); γίνεται δὲ κατ' εὐχὴν τὸ πρᾶγμα τοῖς τε ἐν τέλει καὶ τῷ δήμῳ παντὶ καὶ στρατοπέδῳ καὶ στρατηγοῖς καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν ἀρχὴν ἀνὰ πάσαις ταῖς χώραις καὶ πόλεσιν ἅπασιν πλήθεσι (19, 40-43); πάντες γὰρ ἐπιστῆναι τοῖς πράγμασιν ἤρχοντο ἄνδρα καὶ τῆς ἐλάττονος τύχης πεῖραν δεξάμενον καὶ ἐγνωκότα τοὺς κατὰ τῶν πενήτων ὑπὸ τῶν ὑπερεχόντων κονδυλισμοὺς καὶ τὰς ἀδίκους ἐξ αὐτῶν ἀφαιρέσεις καὶ τὰς ὥσπερ ἀναστάσεις τῶν ταπεινότερων καὶ τοὺς παρὰ τῶν ὁμοφύλων ἀνδραποδισμούς (19, 43-48); ὅτι καὶ τὸν Βασίλειον θεία ψῆφος σαφῶς ἦν ἢ ἐπὶ τὸ ἄρχειν καλέσασα (ἀδύνατον γὰρ ἦν ὥς εἶχεν ἔχοντα συστήναι τὰ πράγματα) καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ καθ' ἑαυτοῦ τὰ ξίφη ἠκόνησε καὶ τὰς τῶν ἀνελόντων αὐτὸν ἐστόμωσε δεξιὰς καὶ εἰς τὴν οἰκίαν σφαγὴν διηρέθισε (20, 7-11); περὶ κώμους καὶ μέθας καὶ ἔρωτας ἀσελγεῖς καὶ αἰσχρὰ διηγήματα, ἔτι δὲ περὶ ἡνιόχους καὶ ἵππους καὶ ἄρματα καὶ τὴν ἐντεῦθεν μανίαν καὶ παρακοπὴν τῶν φρενῶν ὁ ἄθλιος διημέρευε (20, 17-20); τὸν γὰρ ἐναγῆ καὶ μιαινώτατον ἐκείνον Γροῦλλον τὸ τοῦ πατριάρχου ἐπιφημίσας ὄνομα, καὶ ἀρχιερατικῇ τοῦτον χρυσοστίκτῳ καὶ υπερλάμπρῳ κοσμήσας στολῇ καὶ ὁμοφόριον περιθείς, καὶ ἐν τάξει μητροπολιτῶν ἐτέρους ἕνα πρὸς τοῖς δέκα, ὥς εἴρηται, ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῶν ὁμογνομόνων αὐτῷ συνεδρίου σκευάσας, καὶ δωδέκατον ἑαυτὸν Κολωνείας ὀνομάσας ἀρχιεπίσκοπον, καὶ κιθάραν ἕκαστον ἔσωθεν τῆς ἱερατικῆς στολῆς ἐπιφέρεισθαι δούς, καὶ ταύτας κάτωθεν ὑψηλεῖν προστάξας (21, 15-22); τοῖς ὅμοις τοὺς φερόντας μετεωρίσαντες καὶ τὰς κιθάρας εὐτονώτερον κρούσαντες, καὶ ῥήματα καὶ ἄσματα πορνικὰ κατὰ τὸν φθόγγον τοῦ μέλους τοῦ ἱεροῦ ἀντεπᾶδοντες, καὶ Πανικῶς τε καὶ Σατυρικῶς σκιρτῶντες καὶ κυμβαλίζοντες, καὶ ὥς ἀντιτέχνους τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸν ἀρχιερέα μυκτηρίσαντες (22, 10-15); ἐνδύει ποτὲ τὴν πολυύμνητον βασιλικὴν πορφύραν καὶ τὸν περίοπτον καὶ ἐπίφθονον στέφανον χλαμύδα τε πάγχρυσον καὶ τὰ κοκκοβαφεῖ καὶ διάλιθα πέδιλα καὶ τᾶλλα τῆς βασιλείας ἐπίσημα (25,

10-14); πλὴν οὐ τὸ μελίχιον μόνον καὶ λυαῖον καὶ τρυφηλὸν τε καὶ ἀνειμένον καὶ ἀπαλὸν καὶ παρακεκινηκὸς ἐκ τῆς μέθης ἐκέκτετο (26, 1-2); καὶ παρὰ τε τῆς ἐντίμου βουλῆς καὶ τῶν ὑποβεβηκότων ταγμάτων καὶ παντὸς τοῦ στρατεύματος καὶ τοῦ ὄχλου τοῦ ἀστικοῦ ὁ καὶ πρὸ τούτου δι' ἱκετηρικῶν εὐχῶν ἐπιζητούμενος ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ Βασίλειος (28, 2-5); λέγω δὴ τὴν χρυσὴν ἐκείνην καλουμένην πλάτανον καὶ τοὺς δύο ὀλοχρύσους γρῦπας καὶ τοὺς δύο χρυσοὺς σφυρηλάτους λέοντας καὶ τὸ ὀλόχρυσον ὄργανον καὶ ἕτερα τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης χρυσωμάτων ἔργα διάφορα καὶ τὰς βασιλικὰς τε καὶ αὐγουστιακὰς στολὰς καὶ τὰς ἄρχουσι μεγάλοις ἀρμοζούσας ἐσθῆτας, πάσας τυγχανούσας χρυσοῦφεις (29, 20-25); τὸ πρὸ τῶν ἄλλων τὰς ἰδίας χεῖρας καθαρὰς ἀπὸ παντοίου διαφυλάττει λήμματος, εἴθ' οὕτως πασῶν τῶν ἀρετῶν πλέον τιμῆσαι δικαιοσύνην, καὶ ἰσότητα παρασκευάσαι ἐμπολιτεύεσθαι πανταχοῦ, καὶ τὸ μὴ καταδυναστεύεσθαι ὑπὸ τῶν πλουτούντων τοὺς πένητας, μηδὲ ἀδίκως ζημίαν τινὰ ὑποβάλλεσθαι, ἀλλὰ ρύεσθαι πένητα καὶ πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ, καὶ κατὰ μικρὸν ἀναλαβεῖν τοὺς ἀνθρώπους οὕσπερ ἀπὸ τῶν φθασάντων ἤδη λειποψυχούντας τε καὶ ἐκλείποντας, καὶ ἀναρρωννύντας ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἅπαντας εὐετηρίας σπουδάζειν ἀποκαθιστᾶν (30, 11-20); οἱ σπουδῇ τὰ στενὰ τῆς ὁδοῦ διελθόντες αὐτῇ τῇ πόλει προσπίπτουσι, καὶ ταύτην ἐξ ἐφόδου λαμβάνουσι, καὶ πολλοὺς ἐν αὐτῇ κατασφάττουσιν, αἰχμαλωσίαν τε πολλὴν καὶ λεῖαν λαμβάνουσι, καὶ δεσμίους χρονίους ἐξάγουσι τῆς φρουρᾶς (39, 4-8); προσμίξας τοῖς πολέμοις, καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖος φανείς καὶ τόλμῃ διαφέρων, καὶ παρὰ δεινὰ ὀρώμενος εὐθαρσὴς τε καὶ ἀκατάπληκτος (40, 26-28); ἐν Μηδαίῳ δὲ γεγονὼς ὑποστρέφων ὁ βασιλεὺς, καὶ τιμὰς διανείμας τοῖς ὑπ' αὐτὸν καὶ ἀναλόγως τῆς οἰκείας ἑκαστον ἀρετῆς προβιάσας καὶ φιλοφρονησάμενος, καὶ πρὸς παραχειμασίαν ἀφείς (49, 23-26); διαπεράσαντες τὸ κάστρον Βάρεως ἐξεπόρθησαν, καὶ αὐτόθι κατασκηνώσαντες καὶ τοῖς μᾶλλον ἐγγίζουσι καθ' ἑκάστην ἐπιτιθέμενοι καὶ τῶν πορρωτέρω κατατολμῶντες καὶ αἰεὶ τι προσλαμβάνόμενοι (53, 41-44); συνέβη τὴν πόλιν κατὰ κράτος ἁλῶναι καὶ τῶν ἀντιταττομένων φόνον γενέσθαι πολὺν, ἐξανδραποδισθῆναι δὲ πᾶσαν τὴν κατὰ τὸ ἄστυ πληθὺν καὶ τὸν ἐν αὐτῇ πλοῦτον λάφυρα τοῖς πολεμίοις γενέσθαι, κατασκαφῆναι δὲ τὴν πόλιν καὶ πυρὶ δοθῆναι τοὺς ἐν αὐτῇ θεῖους ναοὺς, καὶ ἐρείπιον χρηματίσαι τὴν μέχρι τότε πόλιν περιφανῇ καὶ λαμπρᾷ καὶ πολλὰς πολλάκις Ἑλληνικὰς τε καὶ βαρβαρικὰς δυνάμεις ἐπ' αὐτὴν ἐλθούσας καταβαλοῦσαν (69, 24-31); ἀνὴρ ἐπιμελής τε καὶ ἄγρυπνος καὶ κατὰ χεῖρά τε καὶ βουλήν γενναῖός τε καὶ συνετός (71, 13-14); ἐβάδιζε πρὸς αὐτοὺς, καὶ τῶν εὐχῶν αὐτῶν μετελάγχανε, καὶ πῶς ταῖς ἐξ αὐτῶν εὐλογίαις ἐστεφανοῦτο καὶ πρὸς τὸν θεῖον ἐστηρίζετο φόβον καὶ πρὸς τὰ τοῦ θεοῦ δικαιώματα κατηρθύνετο (72, 24-27); καὶ περὶ τὸ θεῖον εὐλάβειαν καὶ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ μονάζοντας αἰδῶ καὶ τὸν πρὸς τοὺς πένητας ἔλεον καὶ τὴν πρὸς πάντας δικαιοσύνην καὶ ἰσότητα (72, 35-38); καὶ τὴν ἐπ' ὀνόματι τούτου μονὴν καὶ κτημάτων ἐπιδόσει μεγάλων τε καὶ προσόδων ἱκανῶν ἀφθόνῳ χορηγία καὶ δαψιλείᾳ πρὸς τὸ εὐπορον ἡγάγε, καὶ τὸ πανταχόθεν ἀνενδεὲς αὐτῇ ἐμνηστεύσατο, καὶ κτισμάτων πολυτελέσιν οἰκοδομαῖς κατελάμπρυνε, καὶ παντοίως ὑπερῆρε καὶ κατεπλούτισεν (73, 12-17); ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες σκιάστριαι ἑκατόν, καὶ Σιδόνια ἔργα παμποίκιλα, ἃ δὴ νῦν παραφθαρέντος τυχὸν τοῦ ὀνόματος τῇ τῶν πολλῶν ἀμαθίᾳ λέγεται σενδαῖς, ἑκατόν, λινόμαλοτάρια ἑκατόν (καλὸν γὰρ ἐπὶ τούτοις κοινολεκεῖν), ἀμάλια λινᾷ ψιλὰ διακόσια, καὶ ἕτερα ὑπὲρ τὰ τοῦ ἀραχνίου νήματα εἰς λεπτότητα, ὧν ἑκαστον εἰς καλάμου κόνδυλον ἐνεβέβλητο, καὶ αὐτὰ ἑκατόν, καὶ σκευὴ πολυτελῆ ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ἱκανὰ καὶ διάφορα (74, 31-37); εὗρε δὲ καὶ χρυσὸν ἐν νομίσμασι πάμπολυν καὶ ἄλλην περιουσίαν ἔν τε ἀργυρώμασι καὶ χρυσώμασιν ἐσθῆτί τε καὶ χαλκῷ καὶ ἀνδραπόδοις καὶ κτήνεσι (77, 7-10); ὃ τε τοῦ ἁγίου προφήτου Ἡλιοῦ τυγχάνει οἶκος σεπτὸς καὶ ὁ Ἑλισσαίου τοῦ ἐκείνου διαδόχου καὶ φοιτητοῦ, ἔτι δὲ καὶ ὁ τοῦ πρώτως ἡμῶν εὐσεβῶς βασιλεύσαντος Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, καὶ ὁ τῶν νεοφανῶν μαρτύρων τῶν δύο καὶ τεσσαράκοντα, καὶ πρὸς τούτοις ἕτεροι δύο οἱ εὐκτήριοι (91, 13-16); τὸν δὲ τοῦ πρώτου τῶν ἀγγέλων ἐν τοῖς Τζήρου λεγομένοις θεῖον ναὸν καὶ τὴν περὶ αὐτὸν φιλόφρονον εἰς τοὺς

ὁς καλῶς ἀναχθεὶς **καὶ** δι' ἐπαινουμένης ἀγωγῆς **καὶ** τροφῆς εἰς ἄνδρας τελέσας, **καὶ** εὐεξία σώματος **καὶ** ῥώμη διαφέρων **καὶ** παντοδαπαῖς κοσμούμενος ἀρεταῖς (3, 13-15)

ἔχων γενναίους ἄνδρας **καὶ** εὐειδεῖς **καὶ** εὐήλικας **καὶ** ἐπ' ἀνδρία μάλιστα **καὶ** ῥώμη σώματος διαφέροντας (9, 46-48)

παρά τε τῆς συγκλήτου βουλῆς **καὶ** τοῦ πολιτεύματος **καὶ** παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν ὄντων ἐπὶ τῶν διοικήσεων **καὶ** μεταχειριζομένων τὰ πράγματα, ἔτι δὲ **καὶ** παρὰ τῶν στρατευμάτων **καὶ** παντὸς τοῦ πλήθους τοῦ ἀστικοῦ (18, 19-22)

Κρωβάτοι φημί **καὶ** Σέρβλοι **καὶ** Ζαχλουμοὶ Τερβουνιῶταί τε **καὶ** Καναλῖται **καὶ** Διοκλητιανοὶ **καὶ** Πεντανοὶ (52, 8-9)

ἱστορικῶν τε διηγημάτων **καὶ** πολιτικῶν παραγγελμάτων **καὶ** ἠθικῶν παιδευμάτων **καὶ** πατρικῶν τε **καὶ** πνευματικῶν νουθετημάτων **καὶ** εἰσηγήσεων (72, 6-9)

Puno je manje primjera s ponavljanjem veznika οὔτε,⁶¹⁷

οὔτε μιζανθρώπου Χείρωνος ἐδεήθη ὡς Ἀχιλλεὺς **οὔτε** Λυκούργου νομοθέτου καὶ Σόλωνος **οὔτε** ὑπερορίου καὶ ξενικῆς ἀγωγῆς (6, 4-5)

Sinonimija

Od Druge sofistike, a djelomično i od Svetog Pisma, naslijeđena je upotreba stilskog sredstva koje se sastojalo u ponavljanju iste stvari najmanje dva puta pomoću sinonimnih izraza, inače vrlo dragog bizantskim autorima koji su težili visokom stilu.⁶¹⁸ Autor *Vita Bas.* u velikoj se mjeri služi ponavljanjem različitih riječi istog ili sličnog sadržaja u jednom izričaju. Najbrojniji su sinonimi u dodiru dok su sinonimi u razmaku razmjerno rijetki. Brojniji su sinonimi u prvih 35 poglavlja te u poglavljima u kojima se opisuju Bazilijevi građevinski

πένητας ὑπουργίαν καὶ χορηγίαν ἐκεῖνός ἐστιν ὁ περιποιησάμενος, καὶ τὸν τε ναὸν φαιδρύνας καὶ εἰς τὸ νῦν ὀρώμενον κάλλος περιστήσας καὶ ἀγαγὼν, καὶ τὴν διακονίαν εἰς τὸ ἀνενδεῆς τῇ τῶν προσόδων ἐπαυξήσει καταστήσας, καὶ ἐπιδαψιλευσάμενος τὸν εἰς τοὺς πένητας ἔλεον (93, 15-22); καὶ δεξιῶς κατὰ νοῦν τῶν πραγμάτων χωρούντων αὐτῷ, καὶ τοῦ καθ' ἡμέραν θάλλοντος βίου, καὶ εὐθυμίας χορευούσης περὶ τὴν πόλιν καὶ τὰ βασίλεια, καὶ γαλήνης ἡπλωμένης ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν νῆσον καὶ ἥπειρον, ἐξαίφνης λαῖλαψ καὶ ζάλη καὶ καταιγὶς συμφορῶν τοῖς ἀνακτόροις ἐκώμασε, κοπετὸς καὶ θρῆνος καὶ Ἰλιάς λυπηρῶν καὶ τραγωδία θλιβερῶν ἐχόρευσε περὶ τὰ βασίλεια (98, 2-8).

⁶¹⁷ Ostali primjeri uočeni u tekstu: οὔτε διανέστη οὔτε ἐπηύξατο οὔτε τινὸς ἠξίωσε ῥήματος (11, 13-14); καὶ οὔτε παρατάξων τρόπους οὔτε προσβολῶν ἐφόδους οὔτε φαλάγγων ἐκτάσεις καὶ συστολὰς οὔτε στρατηγημάτων ἐπικαίρους χρήσεις εἰδέναι καὶ ἀπαγγέλλειν ἔχομεν (47, 8-11).

⁶¹⁸ Za sinonimiju vidi Lausberg 1998: 292-295.

pothvati (76– 94), dok su u ostalim poglavljima rjeđi, osobito onima koji obuhvaćaju ratove na istoku i zapadu.⁶¹⁹

⁶¹⁹ Ostali primjeri sinonimije uočeni u tekstu: τοῦ ἀειμνήστου καὶ ἀθανάτου (1, 3); οἰκησὶν τε καὶ διαίταν (2, 16-17); ἐξουσίαν τε καὶ ἀρχὴν (2, 39); φατρίαν τε καὶ φυλὴν (2, 50); φιλόστοργος καὶ φιλότεκνος (5, 14); σύμβολα καὶ τεκμήρια (5, 30); ἡμελεῖτο καὶ παρελάνθανεν (5, 35); τῶν πρακτέων ὑφηγητὴν καὶ τῶν ῥητέων ἐξηγητὴν καὶ διδάσκαλον καὶ παιδοτρίβην (6, 2-3); ὑπερορίου καὶ ξενικῆς ἀγωγῆς (6, 5); τὸ πᾶσιν εἶναι προσφυλῇ καὶ ἐράσμιον (6, 14); πένθος δὲ καὶ θρήνος (7, 5); ἡ περὶ τὸν οἶκον ἐπιμέλεια καὶ ἡ πρόνοια (7, 9-10); προστασίαν ἐπιδείξασθαι καὶ προμήθειαν (7, 14-15); εἴσοδος ἐδόκει αὐτῷ λυσιτελεῖς καὶ συμφέρουσα (7, 22-23); ὑπενδοῦναι αὐτῷ καὶ ὑπεῖξαι (8, 3-4); ἐνουθέτει καὶ παρεκάλει (8, 28); καὶ εἰς θεραπείαν καὶ δουλείαν αὐτοῦ ἑαυτὸν ἀποτάξαι (9, 3-4); ὡς δὲ φαντασίαν ἄλλως καὶ κενὸν διανοίας ἀνάπλασμα δόξας τὸ ὄραθ' ἐν (9, 18-19); ῥυπῶντά τε καὶ αὐχμῶντα (9, 30-31); δυσθυμοῦσά τε καὶ ἀσχάλλουσα (10, 3); οὐκέτι περὶ αὐτοῦ ἐδυσφόρει οὐδὲ ἡσχαλλεν (10, 13-14); ἐμφρόνως πάνυ καὶ συνετῶς (11, 42-43); ἐπιζητῶ ἢ ἀπαιτῶ (11, 55); καὶ θᾶπτον συμπίεσας καὶ περισφίγγας αὐτόν (12, 31); εἰς ἑαυτὴν δὲ ἐλθοῦσα καὶ ἀναλάμψασα (15, 13); ἐλοιδορεῖτο καὶ κατεμέμεφετο (16, 31); πυκναὶ καὶ συνεχεῖς αἱ κατ' αὐτοῦ διαβολαὶ (17, 4); πρὸς τὴν βουλὴν καὶ σκέψιν τῆς αὐτοῦ ἀναιρέσεως (17, 17); ἀμέλειαν καὶ ῥαθυμίαν (18, 24-25); ἀλλὰ καὶ ἀνεπιτηδεϊότητα καὶ ἀφέλειαν (18, 25); ὀνειδίσας τε καὶ λοιδορησάμενος (19, 23); πρόρρησις καὶ προφητεία (19, 36); τὴν ἐντεῦθεν μανίαν καὶ παρακοπὴν τῶν φρενῶν (20, 19); χλευάζων καὶ κερτομῶν (20, 22); ἀρματηλάτης καὶ ἡνίοχος (21, 1); ἐναγὴ καὶ μιαιφώτατον (21, 15); παίζων καὶ κατορχούμενος (21, 23); μυσταγωγίαν καὶ λειτουργίαν (21, 24); ἀποτροπαίων καὶ βδελυρῶν (21, 35); ὁ ἀνότης καὶ παραπληγὴ βασιλεὺς (23, 3); φύλευσεβῆς γυνὴ καὶ φιλόθεος (23, 13); τὸ πλάσμα καὶ τὴν ἀπάτην (23, 26); ἐδυσφόρει καὶ ἡνιάτο (24, 5); μετ' εὐνοοῦσης γνώμης καὶ προαιρέσεως (24, 10); μεθ' ὑποπεπτωκότος καὶ ταπεινοῦ διελέχθη τοῦ σχήματος (24, 12-13); διαβάλλουσι καὶ κακίζουσιν (24, 21); δεδοικέναι καὶ τὴν ἀπὸ θεοῦ ἀγανάκτησιν χρή, καὶ φοβεῖσθαι μὴ πειραθῶμεν αὐτοῦ ὀργιζομένου καὶ χαλεπαίνοντος (24, 22-23); σὺν τοῖς θιασώταις αὐτοῦ καὶ συνοργιασταῖς (24, 29); οἱ μιαιοὶ καὶ ἀλάστορες (24, 32); ἐμβροντησίαν τε καὶ παρακοπὴν (25, 25); φρενοπληγὴ καὶ παράφορος (25, 27-28); τὸ μειλίχιον μόνον καὶ λυαῖον καὶ τρυφηλόν τε καὶ ἀνειμένον καὶ ἀπαλόν (26, 1-2); πρὸς φόνους ἐχώρει καὶ πρὸς ἀναιτίων ἀνθρώπων ἀλλοκότους ποινὰς καὶ σφαγὰς (26, 9-10); εἰ καὶ λιθίνην καρδίαν ἐκέκτητο ἢ παντάπασιν ἀναίσθητος ἦν (26, 33-34); ἡλιθιότης γὰρ καὶ ἀναλγησία (26, 37-38); διεφόρησε καὶ ἀνάλωσεν (27, 11-12); τὸ χοιρῶδες τοῦ βίου μᾶλλον καὶ ῥυπαρὸν (27, 18-19); παροινίας καὶ ἐμπληξίας (27, 34); δι' ἱκετηρίων καὶ εὐχῶν (28, 4-5); πρῶτον ἔργον καὶ σπούδασμα (30, 10-11); πένητα καὶ πτωχόν (30, 16); λειποψυχοῦντάς τε καὶ ἐκλείποντας (30, 18); ἐκνεναρκωμέναις ὥσπερ καὶ παρειμέναις (30, 26); ἀνηρεῖτο καὶ ἐξεκόπτετο (30, 42); ὑπεραίρων καὶ ἀνυψῶν (31, 4); τοῖς τῶν ἀριθμῶν μορίοις καὶ μέρεσι (31, 43); ἐν σάλῳ τινὶ καὶ ταραχῇ (32, 5-6); διὰ κοινῆς συνόδου καὶ συνελεύσεως (32, 9-10); ἀδιάκριτον καὶ κοινὴν ἀναγραφὴν (33, 4); τῇ κοσμικῇ εὐετηρίᾳ καὶ εὐθηνίᾳ (34, 2-3); ἀποφράδων ἀνθρώπων καὶ δυσσεβῶν (34, 6-7); τῶν εὐσεβῶν καὶ μακαρίων ἀνδρῶν (35, 4); σχήματι καὶ καταστολῇ (35, 11-12); καθαρῶς καὶ ἀμιάντως (35, 12); ὑπὲρ τῶν φυλετῶν καὶ συγγενῶν (36, 14); πόνους καὶ ταλαιπωρίας (37, 6); σοβαρὰ καὶ ὑπέρογκα (37, 11); σοβαροῦ καὶ θρασέος (37, 13); ληϊζόμενος καὶ πορθῶν (37, 17); πλημμυροῦντα καὶ πελαγίζοντα (40, 3-4); μὴ ξενοπαθῇ μηδὲ ἀήθης εὐρίσκοιτο (40, 10-11); εὐθαρσῆς τε καὶ ἀκατάπληκτος (40, 28); νικητικὰς ἐκβοήσεις καὶ εὐφημίας (40, 51-52); ἔρις περὶ τῶν πρωτείων καὶ ἄμιλλα (42, 5); θρασυνόμεθα καὶ αὐχοῦμεν διακενῆς (42, 13); τὸν ἀναιδῆ καὶ θρασὺν ἐκεῖνον Χρυσόχειρα (43, 1); συνήθη καὶ γνώριμον (43, 5); τὴν παροῦσαν ἀλλαξαμένου ζωὴν καὶ διαβάντος πρὸς τὴν ἀμείνονα (44, 4-5); ἐννόμως

Sinonimi u dodiru:

προθυμία καὶ ἔφεσις (1, 1)

διαχυθεῖσα καὶ πλήρης γενομένη χαρᾶς (8, 20-21)

τότε καὶ κανονικῶς (44, 6-7); εὐμενῶς τε καὶ προσηνῶς (44, 15); ὑπὸ πλούτου καὶ τρυφῆς ἐξυβρίσας (45, 4); ὡς προδιερευνητὰς καὶ προδιόπτας (46, 23); οὐκ ἔστι περὶ τὰ κατὰ μέρος ἐγχρονίζειν καὶ οἶον ἐμφιλοχωρεῖν (47, 11-12); ἀλλ' ἀνακρουέσθω καὶ καθ' ὁδὸν τῆς ἐξ ἀρχῆς διηγήσεως ὁ λόγος ἀνατρεχέτω (47, 20-21); ποιούμενος τὴν ὑπόστασιν καὶ ἐγχεῖρισιν (49, 12); ἐθελόκακον καὶ δειλὸν (51, 2-3); μετὰ φρονήματος ἀνοήτου καὶ θράσους ἀπερίσκεπτου (51, 7-8); ὀλίγοι γάρ τινες ὄντες ἀπὸ τῆς προτέρας ἡττης καὶ εὐαρίθμητοι (51, 15-16); αὐτόνομοί τε καὶ αὐτοδέσποτοι (52, 10-11); ἀναρχίαις καὶ ἀταξίαις (53, 2); ἐδυσφόρει περὶ αὐτῶν καὶ ἡσχαλλεν (54, 16-17); περικεκομμένης καὶ διηρπασμένης (54, 17); προσήκατο καὶ ἀνεδέξατο (54, 20); ἐκ τῶν οἰκείων καὶ ὁμοφύλων (54, 28); ἀπώσασθαι καὶ ἐξελάσαι (55, 10); τῆς ἀσταθμότητος καὶ ἀβεβαίου (56, 15); συνετὸν καὶ σοφὸν (57, 4); συμπαθὴς οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ φιλάνθρωπος ὢν (58, 10); τὴν διακονίαν μου ἐξεπλήρωσα καὶ τὰ προσταγέντα μοι πάντα πεποίηκα (58, 18-19); εἰ καὶ πρόδηλός μοι τυγχάνει ὁ θάνατος καὶ ἐν χερσὶν ἡ σφαγὴ (58, 24-25); ἀναστέλλειν καὶ ἀπωθεῖν (59, 13-14); τοῦτο γέρας” ἔφη “καὶ ἀριστεῖον (59, 23); βουλὴν βουλεύεται συνετὴν καὶ σοφὴν (61, 12-13); ἐμβάλλων τε καὶ ὠθῶν (61, 33); προσειπεῖν αὐτοὺς ἢ προσφθέγγασθαι (62, 32); ἄλλα τινὰ βάρεα καὶ δυσχερῆ (67, 7); ἀψιμαχίαν καὶ στάσιν (67, 19); ἀργεῖν τε καὶ σχολάζειν (68, 3); καταμαθὼν τε καὶ στοχασάμενος (68, 24); περιφανῆ καὶ λαμπρὰν (69, 29-30); τῶν ἀποβάντων καὶ τελεσθέντων (70, 22); πατρικῶν τε καὶ πνευματικῶν νουθετημάτων καὶ εἰσηγήσεων (72, 8); εὐεξίας καὶ καταστάσεως (72, 32); ἐντολὴ καὶ παράγγελμα (72, 38); πόθον ἔσχε καὶ μεγάλῃν ἔφεσιν (74, 5-6); μετὰ μεγάλης δορυφορίας καὶ ὑπηρεσίας (74, 9-10); ἐγεγῆθει τε καὶ ἐγάννυτο (75, 4); εὐμαρῶς καὶ ἀβαρῶς (76, 20); ἀφθόνῳ χορηγία καὶ παροχῇ (78, 7); ἀποξέσας τὸ ἀπὸ χρόνου γῆρας καὶ τὰς ῥυτίδας περιελών (80, 4-5); καταρρέοντα καὶ πρὸς πᾶσιν συνελαυνόμενον (82, 14-15); νύμφην ὠραϊσμένην καὶ περικεκοσμημένην (83, 16); τὴν σύμπηξιν καὶ σύστασιν (84, 12); ἐξωραΐσται καὶ καταπεποίκιλται (84, 14-15); ἐξερευγόμενοι καὶ οἶον ἐξεμοῦντες (85, 21-22); ἄθλους καὶ τὰ παλαίσματα (86, 3-4); εὐπρεπείας καὶ ὠραιότητος (88, 10-11); ῥύακες ἢ ποταμοὶ (89, 32-33); τῆς ἱστορίας δίχτα, διὰ τῆς γραφικῆς (89, 55-56); κατηγλαῖσμένη καὶ στίλβουσα (89, 60); κάλλους καὶ ὠραιότητος (90, 3); ἐπὶ πολὺ τοῦ ἀέρος πρὸς ὕψος (90, 10); καταγῶγια καὶ ἐνδιστήματα (91, 11); ἐν κάλλει καὶ ὠραιότητι (91, 20-21); μεταφοίτησιν καὶ μεταβολὴν (92, 1); ἔργον καὶ πόνημα (92, 3); ἀποχρῶντας καὶ ἱκανοὺς (92, 16-17); ὕδατος ποτίμου καὶ καθαροῦ (92, 17-18); ὕδατος ἀφθόνου τε καὶ διαρκοῦς (92, 21); τῷ χρόνῳ πονήσαντα καὶ καταβληθέντα (94, 5); εἰς μνήμην αὐτοῦ διηνεκῇ τε καὶ ἀνεπίληστον (94, 13-14); θεαρέστως τε καὶ θεοφιλῶς (94, 18); ἀμελὲς ἐφάνη καὶ ῥάθυμος (95, 4); ἰσχυρά τε καὶ ἀναντίρρητα (95, 8); ἀπαγὲς ἦν ἔτι πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀνίδρυτον (96, 4); σαλευόμενον καὶ μετακινούμενον (96, 5); ἀπαθὲς καὶ ἀλώβητον καὶ μηδεμίαν ὑπὸ τοῦ πυρὸς δεξάμενον λύμην ἢ μείωσιν (97, 41-42); λαῖλαψ καὶ ζάλη καὶ καταιγὶς συμφορῶν (98, 6); κοπετὸς καὶ θρήνος (98, 7); ἀγεννὲς τε καὶ ἄνανδρον (98, 18); ἡδέως καὶ εὐμενῶς (98, 27); σκεψάμενος δὲ καὶ φροντίσας (99, 16); ἀκίβδηλον καὶ καθαρὸν (99, 27); καμάτων τε καὶ πόνους (99, 34); ἀνεπίσκεπτον καὶ ἀδιερεύνητον (99, 41-42); κηδεμονίαν καὶ πρόνοιαν (99, 51); ζάλην καὶ θύελλαν (100, 2); συνταράσσων τε καὶ κυκῶν (100, 2-3); τὸ πρᾶον καὶ ἡσυχον (100, 6); ἀλλ' οὐκ εἶχε παρὰ τοῖς ἄλλοις δόξαν χρηστὴν οὐδ' ὑπόληψιν ἀνεπίληπτον (100, 14-16); γόης καὶ ἀπατεῶν (100, 17); εἰς ἃ μὴ δεῖ τὸν βασιλέα παρασύρων καὶ τῶν καθηκόντων ἐκδιδόντων (100, 17-18); ῥομφαίαν ἢ μάχαιραν (100, 22); ἀκάκως πάνυ καὶ ἀπονήρως (100, 40); μάταιαι καὶ κεναί (100, 43); ἀπήγγελλται καὶ ἱστόρηται (102, 25-26).

ἤρξατο Θεοδώρα ἡ βασιλὶς πυκνότερον ἀτενίζειν καὶ ἀφορᾶν πρὸς αὐτὸν καὶ κατανοεῖν καὶ παρεπισκοπεῖν αὐτὸν ἀκριβέστερον (15, 8-9)

πάντα κινῶν λογισμὸν καὶ πᾶν στρέφων βούλευμα (30, 4-5)

παιδευτὴν καὶ διδάσκαλον (44, 13-14)

ἀποξέσας τὸ ἀπὸ χρόνου γῆρας καὶ τὰς ῥυτίδας περιελών (80, 4-5)

ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος (98, 9-10)

Sinonimi u razmaku:

ἐξέλιπε τὸν βίον ὁ φύσας πατὴρ καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ἀπῆρε κατάστασιν (7, 3-4)

μυκτηρισμὸν καὶ χλεύην ἐτίθει ταῦτα καὶ γέλωτα (20, 24-25)

εἰ καὶ λιθίνην καρδίαν ἐκέκτητο ἢ παντάπασιν ἀναίσθητος ἦν (26, 33-34)

ἀπανθησάσης καὶ παντάπασιν ἀπεσβηκυίας τῆς Τεφρικῆς (50, 1-2)

τὴν ἀκοὴν ὑπετίθει καὶ ἐπιμελῶς ἠκροῶτο (72, 6)

οὐχ ὑπειδόμενος δὲ τὸν δόλον ἐκεῖνος οὐδὲ τὸ δολερὸν τοῦ ἀνδρὸς συννοήσας (100, 26-27)

Tradukcija

Posebna vrsta poliptota kod kojeg se pojavljuju i isti i različiti oblici neke riječi.⁶²⁰
Nalazimo je u citatima preuzetima iz Biblije:

ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ **ποιῶ**, καὶ κεῖνος **ποιήσει**, καὶ μείζονα τούτων **ποιήσει** (97, 24-25)

ὁ **κύριος** ἔδωκεν” εἰπὼν, “ὁ **κύριος** αὐτῆς ἀφείλατο. ὡς τῷ **κυρίῳ** ἔδοξεν, οὕτω καὶ γέγονεν (98, 20-21)

Zeugma

Figura iskaza u kojoj o jednom izrazu, najčešće glagolu, ovisi veći broj istovrsnih dijelova iskaza,⁶²¹ dosta je zastupljena u *Vita Bas*.⁶²²

Primjeri sa zeugmom:⁶²³

⁶²⁰ Lausberg 1998: 291.

⁶²¹ Lausberg 1998: 309-310 i dalje .

⁶²² Kod zeugme će se u obzir uzimati primjeri u kojima o istoj riječi ovise tri ili više elementa, dok se primjeri u kojima o istoj riječi ovise dva rečenična elementa neće razmatrati.

⁶²³ Ostali primjeri zeugme uočeni u tekstu: καὶ τοῖς ἐκγόνοις ἐκείνου οἰκοθεν εἶη ἀνεστηκὼς ὁ πρὸς ἀρετὴν κανὼν τε καὶ ἀνδριάς καὶ τὸ ἀρχέτυπον τῆς μιμήσεως (1, 17-18); καὶ αὐτὸν ἔχων τῶν πρακτέων ὑφηγητὴν καὶ

τῶν ῥητέων ἐξηγητὴν καὶ διδάσκαλον καὶ παιδοτρίβην πρὸς ἅπαν σπουδαῖον καὶ ἐπαινούμενον (6, 1-3); τὰ τῶν καλῶν ἐξασκούμενος κάλλιστα, πρὸς τε τὸ θεῖον ὁσιότητα καὶ εὐσέβειαν καὶ πρὸς τοὺς τεκόντας αἰδῶ καὶ εὐπειθείαν, πρὸς γεραιτέρους ὕπειξιν καὶ πρὸς ἡλικας καὶ φυλέτας ἄδολον εὖνοϊαν, πρὸς δυνάστας ὑποταγὴν καὶ πρὸς πένητας ἔλεον (6, 6-10); ἐβουλευέτο πρὸς τὸν βασιλεύουσαν εἰσελθεῖν καὶ τὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς ἐπιδείξασθαι κάντεῦθεν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς αὐτοῦ προσπορίσαι τὰ δέοντα καὶ μεγαλωφελῇ τὴν προστασίαν ἐπιδείξασθαι καὶ προμήθειαν (7, 11-15); ὄνειράτων ὄψεις πείθουσι τὴν μητέρα ὑπενδοῦναι αὐτῷ καὶ ὑπεῖξαι τῆς πρὸς τὴν πόλιν ὁρμῆς, μᾶλλον δὲ αὐτὴν ἐκείνην παρορμήσαι αὐτὸν καὶ προτρέψασθαι τὴν βασιλεύουσαν πόλιν καταλαβεῖν (8, 3-6); καὶ οἷα μήτηρ ἐνουθέτει καὶ παρεκάλει τὸν τε θεῖον φόβον διηνεκῶς ἔχειν ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ νομίζειν αἰετὸν τῆς προνοίας ὀφθαλμὸν πᾶσαν πρᾶξιν αὐτοῦ καὶ πᾶν νόημα ἐφορᾶν καὶ μηδὲν ἀνάξιον τῆς τοιαύτης ἐφορείας σπουδάζειν, ἀλλὰ τῷ προσήκοντι καταστήματι τὰς οἰκείας ἀρετὰς ἐπιδείξασθαι καὶ ἐν μηδενὶ τὴν προγονικὴν καταισχύναι εὐγένειαν (8, 28-33); τῶν δυνατῶν τινὶ καὶ περιφανῶν προσμιῖξαι βουλόμενος καὶ εἰς θεραπείαν καὶ δουλείαν αὐτοῦ ἑαυτὸν ἀποτάξαι καὶ καταστήσαι (9, 2-4); κελεύων ἐπὶ τὸν πυλῶνα τῆς μονῆς ἐξελθεῖν καὶ ἐξ ὀνόματος καλέσαι Βασίλειον, καὶ ὃς ἂν αὐτῷ ὑπακούσῃ καλοῦντι, τοῦτον εἰσαγαγεῖν εἰς τὸ μοναστήριον καὶ ἐπιμελείας ἀξιῶσαι (9, 12-15); καὶ ἰδὼν ῥυπῶντά τε καὶ αὐχμῶντα καὶ πολὺν ἐπὶ τοῦ προσώπου τὸν ἥλιον φέροντα (9, 30-32); ἔχων γενναίους ἄνδρας καὶ εὐειδεῖς καὶ εὐήλικας καὶ ἐπ' ἀνδρίᾳ μάλιστα καὶ ῥώμῃ σώματος διαφέροντας (9, 46-48); δέδωκε γὰρ αὐτῷ καὶ χρυσὸν ἱκανὸν καὶ ἀνδράποδα πρὸς ὑπηρεσίαν τριάκοντα καὶ ἐν ἱματισμῷ καὶ διαφόροις εἵδεσι πλοῦτον πολὺν (11, 45-47); κατεστοχάζετο γὰρ καὶ τὸ πρὸς πάντα τούτου ἐπιτυχές τε καὶ εὐτυχές καὶ τὴν διὰ ταῦτα τοῦ βασιλέως διάθεσιν πρὸς αὐτόν (14, 14-16); ἐπιγνοὺς τὴν οἰκείαν περὶ τὰ κοινὰ οὐ μόνον ἀμέλειαν καὶ ῥαθυμίαν ἀλλὰ καὶ ἀνεπιτηδεσιότητα καὶ ἀφέλειαν (18, 24-25); γίνεται δὲ κατ' εὐχὴν τὸ πρᾶγμα τοῖς τε ἐν τέλει καὶ τῷ δήμῳ παντὶ καὶ στρατοπέδῳ καὶ στρατηγοῖς καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν ἀρχὴν ἐν πάσαις ταῖς χώραις καὶ πόλεσιν ἅπασι πλήθεσι (19, 40-43); πάντες γὰρ ἐπιστῆναι τοῖς πράγμασιν ἠϋχοντο ἄνδρα καὶ τῆς ἐλάττονος τύχης πείραν δεξάμενον καὶ ἐγνωκότα τοὺς κατὰ τῶν πενήτων ὑπὸ τῶν ὑπερεχόντων κονδυλισμοὺς καὶ τὰς ἀδίκους ἐξ αὐτῶν ἀφαιρέσεις καὶ τὰς ὥσπερ ἀναστάσεις τῶν ταπεινότερων καὶ τοὺς παρὰ τῶν ὁμοφύλων ἀνδραποδισμοὺς (19, 43-48); καὶ ἐπὶ τίσι τὸν χρόνον καὶ τὴν πᾶσαν αὐτοῦ σπουδὴν καὶ τὰ δημόσια κατανήλiske χρήματα (20, 5-6); δίκαιόν ἐστιν ... με καταπολύσαντα καὶ εἰσηγεῖσθαι τὰ δέοντα καὶ ὑποτιθέναι τὰ ἄριστα καὶ ὑπομιμήσκειν τὰ λυσιτελεῖ καὶ σωτήρια (24, 13-15); ἐνδύει ποτὲ τὴν πολυμήνητον βασιλικὴν πορφύραν καὶ τὸν περίοπτον καὶ ἐπίφθονον στέφανον γλαμύδα τε πάγχρυσον καὶ τὰ κοκκοβαφεῖ καὶ διάλιθα πέδιλα καὶ τᾶλλα τῆς βασιλείας ἐπίσημα (25, 10-14); οὐ τὸ μειλίχιον μόνον καὶ λυαῖον καὶ τρυφηλόν τε καὶ ἀνειμένον καὶ ἀπαλὸν καὶ παρακεκινηκὸς ἐκ τῆς μέθης ἐκέκτητο (26, 1-2); ἀνάγκη ἦν, ὥσπερ εἴρηται, καὶ ναοὺς περισυλᾶσθαι καὶ εὐαγεῖς οἴκους αἰχμαλωτίζεσθαι καὶ πάντας τοὺς πλεόν τῶν ἄλλων κεκτημένους εἰς χρήματα ἀναιρεῖσθαι καὶ ἀποσφάττεσθαι (27, 36-38); λέγω δὴ τὴν χρυσὴν ἐκείνην καλουμένην πλάτανον καὶ τοὺς δύο ὀλοχρύσους γρῦπας καὶ τοὺς δύο χρυσοὺς σφυρηλάτους λέοντας καὶ τὸ ὀλόχρυσον ὄργανον καὶ ἕτερα τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης χρυσομάτων ἔργα διάφορα καὶ τὰς βασιλικὰς τε καὶ αὐγουστιακὰς στολὰς καὶ τὰς ἄρχουσι μεγάλοις ἀρμοζούσας ἐσθῆτας, πάσας τυγχανούσας χρυσοῦφεῖς (29, 20-25); οἷς ἦν καὶ οἰκοθεν, ἅτε ἀρίστοις οὖσι, καὶ ἀπὸ τῆς ἀκριβοῦς τοῦ βασιλεύοντος ἐπισκέψεως πρῶτον ἔργον καὶ σπούδασμα τὸ πρὸ τῶν ἄλλων τὰς ἰδίας χεῖρας καθαρὰς ἀπὸ παντοίου διαφυλάξαι λήμματος, εἴθ' οὕτως πασῶν τῶν ἀρετῶν πλεόν τιμῆσαι δικαιοσύνην, καὶ ἰσότητα παρασκευάσαι ἐμπολιτεῦεσθαι πανταχοῦ, καὶ τὸ μὴ καταδυναστεύεσθαι ὑπὸ τῶν πλουτούντων τοὺς πένητας, μηδὲ ἀδίκως ζημίᾳ τινὰ ὑποβάλλεσθαι, ἀλλὰ ρύεσθαι πένητα καὶ πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ, καὶ κατὰ μικρὸν ἀναλαβεῖν τοὺς ἀνθρώπους οὓσπερ ἀπὸ τῶν φθασάντων ἥδη λειποψυχοῦντάς τε καὶ ἐκλείποντας, καὶ ἀναρρωννύντας ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἅπαντας εὐετηρίας

σπουδάζειν ἀποκαθιστᾶν (30, 9-20); τοὺς ὑπὸ τῶν εἰσπραττόντων τοὺς δημοσίους φόρους πολλάκις, οἷα συμβαίνει, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς ἀδικουμένους καὶ ὥσπερ εἰς κοινὸν πρυτανεῖον εἰς τὸ τοιοῦτον διαιτητήριον καταφεύγοντας καὶ τὰς οἰκείας ἐγκλήσεις προβαλλομένους μετὰ πόνου πολλοῦ καὶ συχνῆς ἐπιμελείας ἐξήταζεν (31, 27-31); ἐκ τοῦ περικοπῆναι τὰς διδομένας τούτοις φιλοτιμίας καὶ ρόγας καὶ τὰ βασιλικά σιτηρέσια (36, 7-8); τὰ δὲ περὶ αὐτὴν φρούρια τὴν Ἀβαρὰν καὶ τὴν Σπάθην καὶ ἕτερά τινα ἐκπορθήσας (37, 26-28); καὶ τὴν πόλιν αὐτοῦ καὶ τὰ ὅπλα καὶ τὸν λαὸν τῷ αὐτοκράτορι καθυπέταξε (38, 10-11); θέλων δὲ τὸν κόπον παραμυθεῖσθαι τῶν οἰκείων στρατιωτῶν καὶ τοὺς πόνους ῥαδίως ὑποφέρειν πεῖσαι, ἅμα δὲ καὶ ἑαυτὸν ἐν τοῖς ἐκουσίοις ἀποτρύχειν πόνοις (40, 7-10); τὰ φρούρια τὸ τε Κουρτικίον καὶ τὸ Χαχὸν καὶ τὸ Ἄμερ καὶ τὸ Μουρινιζ καλούμενον καὶ τὸ Ἀβδελα ἐξεπόρθησεν (40, 19-21); τὸ Ἀργαοῦθ λεγόμενον αὐτῶν φρούριον καὶ τὸ Κουτακίον καὶ Στεφάνου καὶ Ῥαχὰτ ἐμπρήσας κατέσκαψεν (40, 44-45); τῶν οὖν διωκόντων Ῥωμαίων καὶ τοὺς μὴ συνόντας συνεχῶς ἐπιβωμένων στρατηγούς καὶ τὰ τάγματα καὶ τὸν τῶν σχολῶν ἀφηγούμενον (42, 38-40); εἶχεν ὁμως τοὺς μισοῦντας, μᾶλλον δὲ φθοноῦντας καὶ ἐπιβουλεύοντας αὐτοῦ τῇ ζωῇ (45, 2-3); ἄρχοντας ἐπιστήσαντες τὸν τε Σολδάνον καὶ Σάμβαν καὶ τὸν Καλφούς (53, 3-4); τὴν ἐπιείκειαν καὶ περὶ πάντα δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν πυνθανόμενοι (54, 4-5); καὶ τὸ μὲν κάστρον αὐτὸ καὶ ἡ χώρα καὶ πᾶν τὸ αἰχμάλωτον εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐξουσίαν ἀναλαμβάνεται (55, 29-31); οὐ γὰρ ἔκρινε διὰ θαλάσσης τὴν Πελοπόννησον διελθεῖν καὶ διὰ τοῦ Μαλέου κάμψας τὸ τῶν χιλίων μιλίων μῆκος ἀναμετρήσασθαι καὶ τοῦ προσήκοντος ὑστερήσαι καιροῦ (61, 13-15); τῷ γὰρ τῆς βίγλης δρουγγαρίῳ διακελεύεται ... τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν ἔτι νυκτὸς οὔσης ἐξαγαγεῖν, καὶ τούτων ἀσβόλῃ τὰ πρόσωπα χρίσαντα, καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ γενείου καὶ τῆς κεφαλῆς τρίχας ψιλώσαντα διὰ φλογός, περιελεῖν αὐτῶν τὸ γνῶρισμα τῆς μορφῆς, ἐξασφαλίσασθαι δὲ τοῦ μηδένα τῶν ἀπάντων τολμήσαι προσεῖπεῖν αὐτοὺς ἢ προσφθέγξασθαι, ἐπιτίμιον δὲ τῆς τόλμης ὀρίσασθαι θάνατον, καὶ τούτους ὡς δῆθεν ἐξάρχους τῶν λειποτακτησάντων ἐκείνων πλωτῶν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ διὰ μαστίγων ἐπεξελεθεῖν, καὶ ἐτοίμως διὰ τῆς κατὰ τὴν πόλιν ἀγορᾶς περιηγκωνισμένους διεξελεθεῖν (62, 25-36); δι' ἧς ἐδηλοῦτο καὶ ὁ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Προκοπίου θάνατος γνώμη τοῦ κυρίου αὐτῶν γεγονῶς καὶ καθοσιώσεως ἐγκλημα καὶ ἄλλα τινὰ βαρέα καὶ δυσχερῆ (67, 5-7); συνέβη τὴν πόλιν κατὰ κράτος ἀλῶναι καὶ τῶν ἀντιταττομένων φόνον γενέσθαι πολύν, ἐξανδραποδισθῆναι δὲ πᾶσαν τὴν κατὰ τὸ ἄστυ πληθύν καὶ τὸν ἐν αὐτῇ πλοῦτον λάφυρα τοῖς πολεμίοις γενέσθαι, κατασκαφῆναι δὲ τὴν πόλιν καὶ πυρὶ δοθῆναι τοὺς ἐν αὐτῇ θεῖους ναοὺς, καὶ ἐρείπιον χρηματίσαι τὴν μέχρι τότε πόλιν περιφανῇ καὶ λαμπρᾷ καὶ πολλὰς πολλάκις Ἑλληνικάς τε καὶ βαρβαρικάς δυνάμεις ἐπ' αὐτὴν ἐλθούσας καταβαλοῦσαν (69, 24-26); στρατηγῶν τε καὶ αὐτοκρατόρων ἀνδρῶν ἦθη καὶ βίους καὶ μεταχειρίσεις πραγμάτων καὶ πολεμικοὺς ἀγῶνας διηρευνᾶτο (72, 10-12); γνωρίζειν καὶ ἐντυγχάνειν καὶ ὁμιλεῖν ἐποιεῖτο περὶ πολλοῦ καὶ ἐν μεγάλῃ φροντίδι ἐτίθετο (72, 21-22); μιμεῖσθαι σπουδαζόντων τὴν δεσποτικὴν καὶ περὶ τὸ θεῖον εὐλάβειαν καὶ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ μονάζοντας αἰδῶ καὶ τὸν πρὸς τοὺς πένητας ἔλεον καὶ τὴν πρὸς πάντας δικαιοσύνην καὶ ἰσότητα (72, 35-38); ἐκείνου γὰρ ἦν ἐντολὴ καὶ παράγγελμα τὸ μήτε τὸν ἥττονα ὑπὸ τοῦ μείζονος καταδυναστεύεσθαι μήτε τὸν ὑπερέχοντα ὑπὸ τοῦ ἐνδεοῦς λειδορεῖσθαι ἢ διαβάλλεσθαι, ἀλλ' ἐκεῖνόν ἀγκαλίζεσθαι καὶ περιέπειν τὸν πένητα, καὶ τοῦτον ὡς κοινὸν πατέρα καὶ σωτήρα τὸν ὑπερέχοντα εὐλογεῖν καὶ ἀδόλως αὐτῷ τὰ ἀγαθὰ παρὰ τοῦ κυρίου ἐπεύχεσθαι (72, 38-44); καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν τοὺς λειτουργίαν ὥσπερ τινὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐξουσίαν ἀνύοντας καὶ τὴν θεῖαν τῷ ὄντι διακονίαν ἐκτελοῦντας ἐν τοῖς κάτω περὶ ἡμᾶς, καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἀφωμοιωμένους παράδειγμα τὸν δυνατόν τρόπον, ὑπὸ τῆς προνοίας παραθαρρύνεσθαι καὶ πρὸς τὸ συμφέρον ἰθύνεσθαι καὶ τὰ μέλλοντα προδιδάσκεσθαι (72, 49-54); ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες σκιάστριαι ἑκατόν, καὶ Σιδόνια ἔργα παμποίκια, ἃ δὴ νῦν παραφθαρέντος τυχὸν τοῦ ὀνόματος τῇ τῶν πολλῶν ἀμαθίᾳ λέγεται σενδαῖς, ἑκατόν, λινομαλοτάρια ἑκατόν (καλὸν γὰρ ἐπὶ τούτοις

ἐπεὶ δὲ ἐδεῖτο τὸ πρᾶγμα καὶ χρόνου πολλοῦ καὶ πόνου συχνοῦ καὶ βιβλίων ἀφθονίας καὶ σχολῆς τῆς ἀπὸ τῶν πραγμάτων (1, 7-9)

τροφῆς καὶ σκέπης καὶ ἐνδυμάτων καὶ πάσης μεταδόντα τῆς ἐνδεχομένης χρείας καὶ θεραπείας (9, 15-16)

ἐπιμελῶς ἡκροῶτο ἱστορικῶν τε διηγημάτων καὶ πολιτικῶν παραγγελμάτων καὶ ἠθικῶν παιδευμάτων καὶ πατρικῶν τε καὶ πνευματικῶν νουθετημάτων καὶ εἰσηγήσεων (72, 6-9)

τὸ πρᾶον καὶ ἡσυχον καὶ εὐσεβῆς ἅμα καὶ ἐμμελές, ὥς ἔοικεν, ὄρων (100, 6-7)

6. 1. 1. 2. *Figurae sententiae*

Alegorija

Figura misli u kojoj se neka ideja predočava govorom o bliskim i konkretnim stvarima.⁶²⁴ Odnos između alegorije i metafore je kvantitativan; alegorija je proširena

κοινολεκτεῖν), ἀμάλια λινᾶ ψιλὰ διακόσια, καὶ ἕτερα ὑπὲρ τὰ τοῦ ἀραχνίου νήματα εἰς λεπτότητα (74, 30-35); ἀμειβόμενος γὰρ ὥσπερ τῆς περὶ αὐτὸν εὐμενείας τὸν δεσπότην Χριστὸν καὶ τὸν πρῶτον τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων Γαβριὴλ καὶ τὸν Θεοσβίτην Ἥλιον τὸν ζηλωτὴν (83, 6-9); εἰς ὃν συνῆλθε τέχνη καὶ πλοῦτος καὶ ζέουσα πίστις καὶ ἀφθονωτάτη προαίρεσις (83, 13-14); περικεκοσμημένην μαργάροις τε καὶ χρυσῷ καὶ ἀργύρου λαμπρότησιν, ἔτι δὲ καὶ μαρμάρων πολυχρῶν ποικιλίαις καὶ ψηφίδων συνθέσεσι καὶ σηρικῶν ὑφασμάτων καταστολαῖς (83, 16-19); καταπεποικίλται τῷ πολυχρῷ τῶν ὑποκειμένων ἐκ μαρμάρων πλακῶν καὶ ταῖς πολυειδέσι τῶν ταύτας περικλειουσῶν ψηφίδων ζώναις καὶ τῷ τῆς ἀρμογῆς ἀκριβεῖ καὶ τῷ περιττῷ τῆς περιθεούσης ἐν ἅπασι χάριτος (84, 15-18); τοσοῦτος ἄργυρος καὶ χρυσὸς καὶ τιμίων λίθων καὶ μαργάρων πλῆθος ἐν τῇ τούτου περιβολῇ καταβέβληται (87, 28-30); καὶ αὖθις ἄνωθεν ἐπὶ τῆς ὀροφῆς ἀνιστόρηται τὰ τοῦ βασιλέως Ἡράκλεια ἄθλα καὶ οἱ ὑπὲρ τοῦ ὑπηκόου πόνοι καὶ οἱ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων ἰδρῶτες καὶ τὰ ἐκ θεοῦ νικητήρια (89, 22-24); ἐν οἷς ὁ τε τοῦ ἁγίου προφήτου Ἥλιου τυγχάνει οἶκος σεπτὸς καὶ ὁ Ἑλισσαίου τοῦ ἐκείνου διαδόχου καὶ φοιτητοῦ, ἔτι δὲ καὶ ὁ τοῦ πρώτως ἡμῶν εὐσεβῶς βασιλεύσαντος Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, καὶ ὁ τῶν νεοφανῶν μαρτύρων τῶν δύο καὶ τεσσαράκοντα, καὶ πρὸς τούτοις ἕτεροι δύο οἶκοι εὐκτήριοι (91, 13-17); καὶ τῶν παλαιωθέντων πλεῖστα ἀνενέωσε, νοσοκομεῖα τε καὶ γηροκομεῖα καὶ μοναστήρια (93, 26-27); κελεύσας γὰρ αὐτοὺς τῆς οἰκείας θρησκείας τὰς ἀποδείξεις κομίζοντας εἰς διαλέξεις χωρεῖν καὶ ἢ δεικνύναι τὰ κατ' αὐτοὺς ἰσχυρά τε καὶ ἀναντίρρητα, ἢ πειθομένους ὅτι κεφάλαιον τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ὁ Χριστὸς ἦν καὶ ὅτι σκιᾶς τύπον εἶχεν ὁ νόμος, ἢ τῇ ἐπιλάμψει τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς διασκεδάζεται, προσέρχεσθαι τῇ τοῦ κυρίου διδασκαλίᾳ καὶ βαπτίζεσθαι (95, 6-12); τὰ λυσιτελῆ καὶ σωτήρια καὶ τὴν ἄνω βασιλείαν προξενούντα ἐξηγουμένων (98, 27-29); οἱ καὶ χρόνῳ καὶ πείρᾳ καὶ ταῖς πολλαῖς ἐν τῷ μακρῷ βίῳ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν διοικήσεσιν, ἐν αἷς ἐξητάσθησαν, ἀκίβδηλον καὶ καθαρὸν τῆς ἀρετῆς ἐξενηνόχασιν τὸ δοκίμιον (99, 25-28).

⁶²⁴ Bagić 2012: 16.

metafora tj. niz ulančanih metafora koji se proteže na cijelu rečenicu i dalje.⁶²⁵ U *Vita Bas.* alegorijsko značenje nalazimo u sljedećim primjerima:

ἰκανὸν ἀναπληροῦν αὐτοῦ τὸ ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ κοσμικοῦ σκάφους ὑστέρημα (18, 30-31);
οὕτω δὲ τοῦ ἀπὸ Ταρσοῦ διασκεδασθέντος νέφους, αἱ ἀπὸ Κρήτης αὔθις ἀντηγεύροντο
θύελλαι (60, 1-2)

Ἀλλ' οὕτως μὲν τὰ μεσημβρινὰ διεσκέδαστο πνεύματα, καὶ ἀκλύστως ἐντεῦθεν τὸ τοῦ
Ῥωμαϊκοῦ κράτους σκάφος ἡϋθύνετο (61, 37-39)

ἐξαίφνης λαῖλαψ καὶ ζάλη καὶ καταιγὶς συμφορῶν τοῖς ἀνακτόροις ἐκόμασε, κοπετὸς καὶ
θρήνος καὶ Ἰλιάς λυπηρῶν καὶ τραγωδία θλιβερῶν ἐχόρευσε περὶ τὰ βασίλεια (98, 6-8)

Antapodoza (*redditio contraria*)

Figura mišljenja koja sadrži dvostruku poredbu istaknutu sintaktičkim paralelizmom.⁶²⁶ Uočen je samo jedan primjer u *Vita Bas.*:

ὥσπερ γὰρ τοὺς σκορπίους καὶ ἔχεις μόνον ἰδόντες καὶ πρὶν ἢ τρῶσαι **ἀναιροῦσιν οἱ**
ἄνθρωποι διὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτοῖς κακίαν, **οὕτω** καὶ τῶν ἀνδρῶν τοὺς ἰώδεις καὶ
φονικοὺς πρὸ τοῦ τρῶσαι καὶ ἀνελεῖν **σπουδάζουσιν** ἀποκτεῖναι οἱ ἐκ τούτων προσδοκῶντες
τὸν κίνδυνον (27, 43-47)

Antimetabola (*commutatio*)

Ponavljjanje riječi iz prvog dijela iskaza u drugome u izmijenjenom poretku, čime se postiže sadržajna opreka.⁶²⁷ U *Vita Bas.* je nalazimo na dvama mjestima:

πῶς καὶ τὸ μετέωρον τούτων ταπεινοῦται καὶ τὸ ταπεινὸν αὐθις μετεωρίζεται (57, 13-14)
παρά τε τῶν φυσάντων ὑπὲρ τῶν τέκνων λεγομένη πρὸς τὸν θεὸν καὶ παρὰ τῶν τέκνων αὐθις
ὑπὲρ τῶν γεννητόρων (89, 68-70)

Antiteza

Antiteza je suprotstavljanje dvaju različitih sadržaja u bliskoj sintaktičkoj okolini, koje može biti izraženo pojedinačnim riječima, grupama riječi ili cijelim rečenicama.⁶²⁸ Spada u

⁶²⁵ Lausberg 1998: 398-399 i dalje.

⁶²⁶ Lausberg 1998: 326, 380.

⁶²⁷ Lausberg 1998: 354 i dalje.

tzv. gorgijanske figure, uz homeoptot, izokolon i paronomaziju. U odnosu na njih, pisac *Vita Bas.* je mnogo manje upotrebljava.⁶²⁹

ἦδει γὰρ ἐν ταῖς μεγάλαις καὶ μάλιστα ταῖς βασιλευομέναις τῶν πόλεων τὰς δεξιὰς φύσεις εὐδοκιμεῖν καὶ τοὺς τῶν ἄλλων κατὰ τι προέχοντας ἐπὶ λαμπροτέρας τύχης γνωρίζεσθαι, ἐν δὲ ταῖς ἀδοξοτέραις τῶν πόλεων καὶ ταπειναῖς, ὥσπερ ἐν ταῖς κωμητικαῖς ἀναστροφαῖς, ἀμαυροῦσθαι καὶ φθίνειν τὰς ἀρετάς, καὶ αὐτὰς ὑφ' ἑαυτῶν ἐν τῷ μὴ ἐπιδείκνυσθαι μηδὲ θαυμάζεσθαι πρὸς τὸ ἐξίτηλον χωρεῖν καὶ μαραίνεισθαι (7, 15-21)

⁶²⁸ Lausberg 1998: 349 i dalje.

⁶²⁹ Ostali primjere antiteze uočeni u tekstu: κἄν μεγάλα τὰ προφαινόμενα, ἡμελεῖτο καὶ παρελάνθανεν, οὐδενὸς δυναμένου ἐν οἰκίᾳ λιτῇ καὶ δημοτικῇ ὅπως ἔλθῃ ποτὲ βαλέσθαι εἰς νοῦν (5, 35-37); διὰ τὸ δοκοῦν τῆς γυναικὸς περιφανὲς καὶ τὸ αὐτοῦ κατὰ τὸ ὀρώμενον εὐτελές (11, 50-51); τῆς τοῦ βασιλέως αὐλαίας ἦτοι κόρτης ἐπὶ χθαμαλοῦ καὶ ἐπιπέδου ταθείσης τόπου, τῆς δὲ τοῦ Καίσαρος ἐν ἀπόπτῳ καὶ ὑψηλῷ (17, 8-10); ἵνα χθαμαλὴ μὲν καὶ ταπεινὴ ἢ τοῦ αὐτοκράτορος σκηνὴ δεικνύται, ἢ δὲ ἐκείνου περιφανὴς καὶ μετέωρος (17, 14-16); εὐφημοῦντες μὲν τὸν Μιχαὴλ ὡς βασιλέα διὰ τὸ ἐκ τούτου τὰ πλήθη ἐπάγεσθαι καὶ μὴ δοκεῖν πτέρναν ἀποστασίας αἶρειν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, δυσφημοῦντες δὲ τὸν Βασίλειον καὶ μυρίαὶ πλύνοντες ὕβρεσι (19, 8-10); ἀντιτύπους τῶν σεμνῶν ἱερέων ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν μίμων καὶ γελοίων καταστησάμενος (20, 23-24); Τοῦ δὲ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἰγνατίου ποτὲ ... συνέβη καὶ τὸν δυσσεβῆ καὶ βέβηλον τοῦ βασιλέως φατριάρχην Γροῦλλον (22, 1-6); ῥήματα καὶ ᾄσματα πορνικὰ κατὰ τὸν φθόγγον τοῦ μέλους τοῦ ἱεροῦ ἀντεπάδοντες (22, 12-13); ταῦτα δὲ εἰ μὲν εἰς στρατιώτας καὶ προμάχους καὶ ἀριστεῖς ἢ εἰς τοὺς ἐπ' ἄλλῳ τινὶ τῶν ἀγαθῶν διαφέροντας ἐτοίμως οὕτως προῖετο, μεγαλοψυχίας ἂν τις καὶ ἐλευθεριότητος καὶ τρόπου φιλοτίμου ἐνόμισε σύμβολα· ὅτε δὲ εἰς μίμους καὶ ἡνιόχους καὶ ὀρχηστὰς καὶ βωμολόχους καὶ κόλακας καὶ βδελυρίας ἀπάσης μεστοὺς ἀφρόνως διεσκορπίζετο, εἰς δὲ τι τῶν σπουδαίων προῖει οὐδ' ὀβολός, ἀσωτίας πάντως καὶ παροινίας καὶ ἐμπληξίας λογίσαιτ' ἂν τις εἶναι τεκμήρια (27, 27-35); καὶ τὸ μὴ καταδυναστεύεσθαι ὑπὸ τῶν πλουτούντων τοὺς πένητας, μηδὲ ἀδίκως ζημίᾳ τινὰ ὑποβάλλεσθαι, ἀλλὰ ρύεσθαι πένητα καὶ πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ (30, 14-16); αἱ πρὶν ὑπὲρ τὰς Βριάρεω χεῖρες πρὸς τὰ ἀλλότρια ἐκτεινόμεναι ἐκνεναρκαμέναις ὥσπερ καὶ παρειμέναις ἐφίκεισαν, καὶ τὰ ἀσθενῆ πρὸ τούτου τῶν πενήτων μέλη ἐρρώννυτο (30, 25-27); ὡς οὖν ὁ μὲν προῖει οἷα βεβλαμμένος τὰς φρένας ὑπὸ θεοῦ, ἀπεγνωσμένος τε καὶ δειλός, ὁ δὲ ἐφείπετο μετ' εὐτολμίας καὶ θάρσους νεανικοῦ (43, 12-14); οὕτω δὲ παραδόξως καταπολεμηθέντων τῶν δυσμενῶν καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ ὑψωθέντος καυχήματος (43, 25-26); ἀλλὰ πάλιν ἢ τοῦ γενναίου βασιλέως φιланθρωπία τὴν τῶν νόμων αὐστηρίαν παρέθραυνεν (45, 8-9); ἀλλ' οὐ τοσοῦτον αὐτὸν ἢ δι' ἐτέρων πρόθεσις εὐφραίνειν, ὅσον ἡνία τὸ μὴ τοῖς αὐτοῦ πόνοις καὶ κινδύνοις τὰ τρόπαια ἴστασθαι (46, 14-16); Ἦδη δὲ τοῖς οἰχομένοις χρόνοις ἀπανθησάσης καὶ παντάπασιν ἀπεσβηκυίας τῆς Τεφρικῆς, ἢ τῶν Ταρσιτῶν ἰσχὺς ἀναθάλλειν καὶ αὐξάνεσθαι ἤρχετο (50, 1-3); καὶ τὸ καλῶς ἄρχεσθαι τοῦ ἐπισφαλῶς ἐκ θρασυτήτος ἄρχειν προκρίναντες (54, 5-6); πῶς καὶ τὸ μετέωρον τούτων ταπεινοῦται καὶ τὸ ταπεινὸν αὐθις μετεωρίζεται (56, 13-14); ὥσπερ ἐκ μετεώρου γέγονα ταπεινός, οὕτως καὶ ἐκ τοῦ χαμερποῦς ἐνδέχεσθαι πάλιν ἀρθῆναι πρὸς μέγεθος (56, 17-19); τὰ πρὸς τὴν κάθοδον ἐναντιούμενα πνεύματα ἐπιτήδεια πρὸς τὴν ἀνοδὸν καθεστήκεισαν (70, 29-30); τὴν τῶν προσόδων ἐλάττωσιν ταῖς παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδόσεσιν εἰς αὐξήσιν ἤγαγεν (79, 10-12); κρεῖττον γάρ, φησί, παρακερδαίνειν τινὰς ἀπὸ τῶν ἐμῶν οὐ καλῶς ἢ κακῶς ὑποπεσεῖν τινὰ ζημιώδει κακῶ καὶ ἐπιτριβούση αὐτὸν συμφορᾷ (99, 42-44).

θαρραλέους ἐποίησε τοὺς δειλοὺς καὶ τοὺς τρέμοντας εὐθαρσεῖς (17, 52-53)

ἅπανα μὲν ἀδικία εὐθὺς ἀπὸ πάντων ἡλαύνετο, καὶ τὸ δίκαιον ἐπαρρησιάζετο (30, 23-25)

ἐξ ἀνθρώπων μὲν ὁ φαῦλος γίνεται βασιλεύς, ἐπὶ δὲ τὸν ἐγρηγορότα καὶ νήφοντα τῶν κοινῶν φροντιστὴν Βασίλειον τὰ τῆς αὐτοκράτορος ἐξουσίας περίσταται πράγματα (53, 20-22)

οὕτως ἐν τοῖς ἰδίοις μέτριον ἔχων καὶ κεκολασμένον ὁ βασιλεὺς τὸν θυμὸν ἐν τοῖς κοινοῖς οὐ πάνυ τι ἐμετρίαζεν (70, 39-41)

Eksklamacija (uzvik)

Figura mišljenja kojom se izriče iskaz očigledne tvrdnje ili snažnog osjećaja uzvikom.⁶³⁰ Uočena je na ovom mjestu:

ἡ δὲ διείργουσα τὰ ἄδυστα τοῦ θεοῦ οἴκου τούτου κιγκλῖς, Ἡράκλεις, ὅσον ὄλβον ἐν ἑαυτῇ περιείληφεν (87, 35-37)

Epanortoza (correctio)

Tom se stilskom figurom ispravlja riječ ili iskaz neadekvatno upotrijebljen za neki pojam.⁶³¹ Uočeno je nekoliko primjera:

διυπνισθεῖσα οὖν ἐκείνη, καὶ ταῖς δεξιαῖς ταύταις ὄψεσι, μᾶλλον δὲ θείαις ἀποκαλύψεσιν οἶον ἀναπτρωθεῖσα καὶ ζωπυρήσασα (8, 25-26)

εἶχεν ὁμως τοὺς μισοῦντας, μᾶλλον δὲ φθονοῦντας καὶ ἐπιβουλεύοντας αὐτοῦ τῇ ζωῇ (45, 2-3)

τοῦτο οὐχὶ πρόγνωσις ἦν ἀλλὰ τῶν ἀποβάντων καὶ τελεσθέντων δήλωσις (70, 21-22)

διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ μέλλησιν καὶ ῥαθυμίαν, ὥς ἔοικε, μᾶλλον δὲ ἀνανδρίαν τε καὶ τρυφήν (71, 9-10)

Epifonem

Gnoma upotrijebljena na kraju duljeg izlaganja kao zaključak,⁶³² u *Vita Bas.* je uočena na ovim mjestima:

οὐ γὰρ οὕτως ἀπροσδόκητον ὥς ἄφυκτον ἀεὶ τὸ πεπρωμένον ἐστίν (14, 25-26)

⁶³⁰ Lausberg 1998: 358.

⁶³¹ Lausberg 1998: 346 i dalje.

⁶³² Lausberg 1998: 391.

δεῖ γάρ, φησί, χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων (29, 28-30)
ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὔτε τὸν μὴ μαθόντα εἰδέναι οὔτε τὸν μὴ ἀσκήσαντα καὶ γυμνασάμενον
ἀγωνίζεσθαι (36, 25-27)

Gnoma (*sententia*)

Mudra izreka u kojoj se iskazuje općenita misao, na osnovi općeljudskog iskustva, sažeta u jednu rečenicu.⁶³³

εἰς τὸν δεύτερον ἐξ ἀνάγκης ὑποβέβηκα πλοῦν (1, 10)

πέτρας ἔσπειρεν (24, 24)

αἰγιαλῷ προσελάλει (24, 24-25)

σμήχειν ἐφκει Αἰθίοπα (24, 25)

ἀπὸ γραμμῆς (30, 2)

ὥς ὑπὲρ ψυχῆς, τὸ λεγόμενον, θεόντας (53, 12-13)

τὸ γὰρ μὴ πρόχειρον εἰς κακίαν οὐδὲ ὑπονοεῖν ἔστι τὰ πονηρὰ εὐχερές (100, 28-29)

Hijazam

Sintaktički pojačana antiteza u kojoj sadržajno suprotstavljene riječi stoje u međusobno ukrštenom položaju u obliku slova X.⁶³⁴ U *Vita Bas.* nalazimo mnoštvo hijazama po strukturi, u kojima se relevantne riječi nalaze poredane po shemi *abba*, ali nijedan s antitezom. Kako bi se zbog učestale upotrebe spriječila monotonija, pisac na mnogim mjestima hijazam kombinira s hiperbatom, a u nešto manje slučajeve hijazam, hiperbat i paralelizam, pa će takvi primjeri biti zasebno tretirani.

Također je uočeno da je piščeva tendencija često stavljanje glagolskih oblika ili na početak i kraj iskaza, dok se među njima nalaze ostali rečenični dijelovi (najčešće predikatni dodaci), kao npr. **μηνύεται** ταῦτα παρὰ τινος τῶν ἐξυπηρετούντων αὐτοῖς τῷ βασιλεῖ, καὶ ἡ ἐπιστολὴ **ἐγχειρίζεται** (2, 24-26), **ἔλυσε** τὴν πολιορκίαν καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν χώραν **ὑπέστρεψεν** (58, 36-37), što bi se moglo predočiti shemom *p x y p* (*p* = predikat, *x*, *y* = ostali rečenični dijelovi), ili jednog do drugog, dok su na ostalim polovima drugi rečenični dijelovi, npr. ὅς αὐτίκα πάσας τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις **λαβὼν** καὶ **ἐξορμήσας** κατὰ Ταρσοῦ (51, 1-2),

⁶³³ Bagić 2012: 281; Lausberg 1998: 388-390.

⁶³⁴ Dubravko Škiljan, „Antičke figure i tropi i suvremena lingvistika“, *Latina et Graeca*, 26 (1985), 17-42 (str. 28); Lausberg 1998: 322-323.

πᾶσαν μηχανὴν **κινούντων** καὶ **σπευδόντων** πρὸ τοῦ ἐπιστῆναι τοῖς πολιορκουμένοις βοήθειαν ἀνύσαι τὸ σπουδαζόμενον (69, 22-24), što bi odgovaralo shemi *xppv*. Time se postiže unakrsna struktura, iako ne čisto hijastička, ali se javlja toliko učestalo da se može smatrati pišćevom stilskom osobitošću.

Primjeri čistih hijazama:⁶³⁵

⁶³⁵ Ostali primjeri hijazama uočeni u tekstu: φωραθέντος δὲ καὶ τοῦ τοιούτου δράματος Ἡρακλείῳ τῷ τηνικαῦτα βασιλεῖ, καὶ τῶν γραμμάτων ἐγχειρισθέντων (2, 39-41); προκρίνει τῆς οἰκείας τὴν ἄλλοτριάν διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀρετήν, καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ἀσπασάμενος κῆδος μίαν τῶν αὐτοῦ θυγατέρων ἠγάγετο (3, 10-12); ἐπισκεπτομένου θεοῦ τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔξοδον αὐτοῖς πρυτανεύοντος (4, 24-25); καὶ αἱ ἐντεῦθεν ἀνίαι καὶ θλίψεις ἐφύοντο, ἐπέρρει δὲ καὶ φροντίδων ἔσμος (7, 7-8); χρυσοῦν τε εἶναι τὸ ἀπὸ γῆς τούτου μέγα στέλεχος, καὶ τὸ κλάδος καὶ τὰ φύλλα χρυσοειδῆ (8, 10-11); διυπνισθεῖσα οὖν ἐκείνη, καὶ ταῖς δεξιαῖς ταύταις ὄψεσι, μᾶλλον δὲ θείαις ἀποκαλύψεσιν οἷον ἀναπτρωθεῖσα καὶ ζωπυρήσασα (8, 25-27); μηδὲ παραδέχεσθαι δόξαντος, ἀλλὰ μᾶλλον δι' αὐτοῦ ἀξιούντος εἰσοικισθῆναι (9, 37-38); τρεφομένη ταῖς ἐλπίσι καὶ τὴν ἄνωθεν ἀντίληψιν ἐκδεχομένη (10, 14-15); ποιούμενος τὰς διατριβὰς καὶ τὸν πλείονα χρόνον ἐν τῷ τοῦ ἀποστόλου σχολάζων ναῶ (11, 11-12); ὁ δὲ Καῖσαρ τοὺς μείζονας τῆς συγκλήτου καὶ τοὺς οἰκείους παραλαβὼν πρὸς τὴν εὐωχίαν ἀπῆει, συμπαραλαβὼν καὶ τοὺς ἀπὸ Βουλγαρίας φίλους (12, 6-7); τὸ πλεῖστον τοῦ κράτους εἰς ἑαυτὸν μετηγάγετο καὶ πολλάκις ἐκφέρεται τοῦ καθήκοντος (16, 6-7); πολλαῖς διαβολαῖς κατ' αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα χρησάμενος, καὶ πιθανῶς συνθεῖς τὰ κατηγορούμενα (16, 11-12); θαρραλέους ἐποίησε τοὺς δειλοὺς καὶ τοὺς τρέμοντας εὐθαρσεῖς (17, 52-53); διὰ τὸ τὸν κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς Καίσαρα ἀεὶ τὰ κατεπεύγοντα διοικεῖν καὶ αὐτῷ σχεδὸν ἀνακεῖσθαι τὰ πράγματα καὶ τὴν μέριμναν πᾶσαν τῆς κοσμικῆς διοικήσεως (18, 15-18); καὶ ἐπιγνοὺς τὴν οἰκείαν περὶ τὰ κοινὰ οὐ μόνον ἀμέλειαν καὶ ῥαθυμίαν ἀλλὰ καὶ ἀνεπιτηδειότητα καὶ ἀφέλειαν, καὶ ἐπανάστασιν ἢ ἀπόστασιν παρὰ τοῦ πλήθους εὐλαβηθεῖς (18, 24-26); καὶ τῆς ἐλάττονος τύχης πείραν δεξάμενον καὶ ἐγνωκότα τοὺς κατὰ τῶν πενήτων ὑπὸ τῶν ὑπερεχόντων κονδυλισμοὺς (19, 44-46); μὴ βεβηλῶνται τὰ ἅγια καὶ τὰ μυστικά καὶ σεπτὰ διασύρονται (22, 21-22); φανλισμῷ δῆθεν τοῦ ἀοιδίμου τούτου Ἰγνατίου τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς οἰκείας μητρὸς ἐμπαιγμῷ (23, 1-2); μισούμεθα” ... “παρὰ τε τῆς πόλεως πάσης καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς, καὶ παρὰ τῶν ἀρχιερέων θεοῦ ἐπάρατοι καθεστήκαμεν (24, 17-20); οὐδὲν τῶν ἐν τῇ ἐσπέρᾳ ἐμέμνητο, καὶ ἐζήτει πολλάκις τινὰς ἀφ' ὧν ἐν τῇ μέθῃ κατεψηφίσατο καὶ τῷ θανάτῳ ἐξέδωκε (26, 24-26); μὴ πρὸς ὀργὴν ἐκινήθη καὶ διεθερμάνθη ποτὲ πρὸς τὴν τῶν ἀναιτίως ἀπολλυμένων ἐκδίκησιν (26, 34-36); τοὺς ἐν τέλει πάντας φανερώς ἀποσφάττεσθαι καὶ δημεύεσθαι τὰς οὐσίας αὐτῶν (27, 2-4); τοῦτο μὲν θεοῦ διὰ τὸν πρὸς τοὺς πένητας ἔλεον αὐτοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην πολλοὺς τῶν ὑπὸ γῆν θησαυρῶν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ εἰς φῶς εὐδοκῆσαντος προελθεῖν, τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ εἰδικῷ εὐρεθέντος χρυσοῦ (29, 15-18); καὶ τὸ μὴ καταδυναστεύεσθαι ὑπὸ τῶν πλουτούντων τοὺς πένητας, μηδὲ ἀδίκως ζημίᾳ τινὰ ὑποβάλλεσθαι, ἀλλὰ ρύεσθαι πένητα καὶ πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ (30, 14-16); καὶ κατὰ μικρὸν ἀναλαβεῖν τοὺς ἀνθρώπους οὐσπερ ἀπὸ τῶν φθασάντων ἤδη λειποψυχοῦντάς τε καὶ ἐκλείποντας, καὶ ἀναρρωννύντας ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἅπαντας εὐετηρίας σπουδάζειν ἀποκαθιστᾶν (30, 17-20); τὴν τῶν ἀνηρημένων ἀχρησίαν περιελών, καὶ τῶν κυρίων ἀνακαθάρας τὸ πλῆθος, καὶ ὥσπερ ἐν συνόψει, ἐν κεφαλαίοις διὰ τὸ εὐμνημόνευτον τὴν προτέραν ἀπειρίαν περιλαβὼν (33, 5-8); ἄλλους προτρέψεσθαι πρὸς τὴν μίμησιν καὶ τότε εἰς ἀνάγκην ὑπαχθῆναι αὐτὸν καὶ βαρυτέρας ἀναταποδόσεως (34, 18-19); βουλόμενος δ' ἐπὶ μᾶλλον ἀναστεῖλαι τὰς ὁρμὰς τῶν ἀδίκως ζητούντων ἀλλότριον θάνατον καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἐλπίδα περιελεῖν (34, 21-23); προσάγει θεῷ καὶ τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ ἐγκαταλέγει καὶ ἀφιερῶι (35,

8-9); γυμνάσας τούτους ταῖς τακτικάς μελέταις, καὶ τοῖς ἐνδελεχέσι πόνοις ἐμπείρους τῆς πολεμικῆς ἀγωνίας πεποικώς (36, 10-12); γυμνάσας καὶ καταρτίσας τὰ τάγματα τὰ στρατιωτικά, καὶ τὴν νεοσύλλεκτον στρατιὰν ἀναμίξας τῇ παλαιᾷ (36, 27-29); σφόδρα παρελύπει τὴν Ῥωμαίων χώραν καὶ τοὺς λαούς, καὶ πολλοὺς τῶν ἀγροίκων καθ' ἐκάστην αἰχμαλώτους ποιούμενος ἐφρόνει σοβαρὰ καὶ ὑπέρογκα (37, 9-11); μὴ τολμήσαντος ἀντιστῆναι, ἀλλ' ὑποχωροῦντος καὶ μόνην τὴν οἰκίαν πόλιν φυλάξαι καὶ κρατύνεσθαι διεγνωκότος (37, 15-16); ληϊζόμενος καὶ πορθῶν καὶ κατατέμνων καὶ πυρπολῶν πάσας τὰς ὑπὸ τὸν Χρυσόχειρα χώρας καὶ κωμοπόλεις ὁ βασιλεὺς, λείαν ἄπειρον καὶ αἰχμαλωσίαν περιβαλλόμενος (37, 17-20); ὡς ἑώρα καὶ τειχῶν καρτερότητι καὶ πλήθει βαρβαρικῶ καὶ ἀφθονίᾳ χρειῶν (37, 22-23); τὰ δὲ περὶ αὐτὴν φρούρια τὴν Ἀβαρὰν καὶ τὴν Σπάθην καὶ ἑτέρα τινὰ ἐκπορθήσας, καὶ ἄρας ἐντεῦθεν ἀσινῇ τὸν περὶ αὐτὸν πάντα στρατόν (37, 27-29); ὃς εἶχε τότε τὴν Λόκαναν καὶ συνεχῶς τὰς ἐσχατίας τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐλυμαίνετο (38, 8-9); πρὸς αὐτὸν εἶχον τὸν νοῦν οἱ πολέμιοι, καὶ περιεσκόπουν πρὸς ὃ μέρος ῥέψει (39, 1-2); εἰς τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον ναὸν εἰσιῶν καὶ ἱκετεύων τὸν κύριον, καὶ μεσίτας πρὸς τοῦτο τὸν τε ἀρχιστράτηγον Μιχαὴλ καὶ Ἥλιον τὸν προφήτην πρὸς θεὸν προβαλλόμενος (41, 8-10); τῶν δὲ Ῥωμαϊκῶν στρατηγῶν καταλαβόντων τὰ τοῦτου μετεωρότερα καὶ τὸ μέλλον ἀποσκοπούντων (42, 3-5); τῶν μὲν τοῦ Χαρσιανοῦ ἑαυτοῖς ἐπιγραφόντων τὸ πρεσβεῖον τῆς κατ' ἀλκὴν ἀρετῆς, ἔμπαλιν δὲ τῶν Ἀρμενιακῶν μὴ μεθιεμένων τῆς ἐν τοῖς πολέμοις ἀνδρείας τὸ πρωτεῖον ἐκείνους λαβεῖν (42, 7-9); ἵνα ἐνεργοῦ μαχαίρας ἡγήται τὸ ἀκμαιότατον, τὸ δὲ ἔτι στιβαρότερον ἀπελαύνηται (46, 25-26); προσδοκήσας δὲ ὁμῶς ἐπίθεσιν τινὰ κατὰ τοὺς στενοὺς τῶν τόπων ... καὶ λόχους ἐν τοῖς ἐπικαίροις ὑφεῖς (49, 5-7); τὴν τε Ταρσὸν ἐξελεῖν ὑπισχνούμενον καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ γενναῖα ἀφρόνως οἰόμενον καταπράξεσθαι (50, 62-63); ἵππους συναγαγόντες συχνούς καὶ βύρσας ξηρὰς ἐξάψαντες (51, 17-18); πτοίας οὖν καὶ ταραχῆς ἐμπεσοῦσης τῷ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματι, καὶ συνταραχθέντων ἵππων ὁμοῦ καὶ ἀνδρῶν καὶ ἀλλήλοις περιπιπτόντων (51, 22-24); λύουσι τὴν πολιορκίαν καὶ τῶν τόπων ἐκείνων ἀπαναστεύουσι (53, 39-40); ποιῆσθαι τὰς συμπλοκάς καὶ πολὺ τῆς θαλάττης ἀπαρτᾶσθαι (55, 15-16); καὶ ἡ μὲν πρώτη κατὰ τὴν ἐσπέραν στρατεία τῷ βασιλεῖ τοιοῦτον πέρας ἐδέξατο, καὶ τοῖς ἐντεῦθεν λαφύροις καὶ τῇ δόξῃ κατεκοσμήθη ἡ βασιλεύουσα (55, 35-36); ἀποκλείουσι κατ' αὐτοῦ τὰς πύλας καὶ οὐκέτι τὴν εἴσοδον συγχωροῦσιν αὐτῷ (57, 27-28); καὶ πολλῶν ἀναιρουμένων, δεξαμένου δὲ καὶ τοῦ ἀμυρᾶ (59, 29-30); καὶ πάντα τὸν Αἰγαῖον καταληϊζόμενοι, πολλάκις δὲ καὶ μέχρι τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ Προικοννήσου ποιούμενοι τὴν ἐπέλευσιν (60, 8-10); προσβαλὼν δὲ τῷ τινικαῦτα τῷ τοιοῦτ' ναυτικῷ τῶν Κρητῶν ὁ προμνημονευθεὶς Νικίτας πατρίκιος, ὁ τῶν Ῥωμαϊκῶν τριήρων ἄρχειν λαχὼν, καὶ μάχην μετ' αὐτῶν καρτερὰν συστησάμενος (60, 11-14); τὸ προσῆκον τάχος ἀφαιρεθεισῶν τῶν νεῶν, μὴ ἔχουσῶν τὴν μετὰ ῥοθίου σὺν ὀξύτητι κατὰ τῶν ἐναντίων ἐπέλασιν (62, 15-17); κρατεῖν τῶν ἐχθρῶν καὶ πολλὸν φόνον ἐργάζεσθαι (66, 7); μὴ πεμφθείσης δὲ παρὰ τοῦ συστρατηγοῦ βοηθείας πρὸς τὸ πονοῦν διὰ τὴν προηγησαμένην φιλονεικίαν ... τοῦ ἵππου συμπεσόντος αὐτῷ (66, 9-13); ἐτράπη καθαρῶς τὸ κατὰ τὸν Προκόπιον μέρος, καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος ἐσφάγη κατὰ τὴν δίδωσιν (66, 11-12); πρωτοστράτωρ Βαγιάνος καὶ Χαμάρετος ὁ κουβικουλάριος (67, 2-3); μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ τοῦ Ἀποστύπη υἱοί, ὃ τε Βάρδας καὶ ὁ Δαβίδ, αὐτόχειρες τοῦ Βαϊάνου καθίστανται, τοῖς ξίφεσιν αὐτὸν ἀνηλεῶς κατακόψαντες (67, 9-11); ἐπὶ πολὺ δὲ χρονοτριβούντος αὐτοῦ κατὰ τὸν εἰρημένον λιμένα, καὶ τῶν Ἀγαρηνῶν σφοδρότερον τῇ πολιορκίᾳ ἐπικειμένων (69, 20-22); ἑάλω τῇ χθὲς ἡμέρᾳ Συράκουσα καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα κατέσκαπται (70, 10-11); καταλαμβάνει μετὰ τοῦ στόλου τὴν βασιλεύουσαν, καὶ τῷ μεγάλῳ τοῦ θεοῦ τεμένει, ἐν ᾧ τὸ τῆς αὐτοῦ σοφίας ἐπικεκλήρυκται ὄνομα, ὡς ἱκέτης προσέφυγεν (70, 30-32); τὴν ἀκοὴν ὑπετίθει καὶ ἐπιμελῶς ἠκροᾶτο ἱστορικῶν τε διηγημάτων καὶ πολιτικῶν παραγγελμάτων καὶ ἠθικῶν παιδευμάτων καὶ πατρικῶν τε καὶ πνευματικῶν νοουθημάτων καὶ εἰσηγήσεων (72, 6-9); τὴν χεῖρα πρὸς τὸν γραφικὸν ἐξεπαίδευε καὶ κατηύθυνε κάλαμον (72, 9-10); στρατηγῶν τε καὶ αὐτοκρατόρων ἀνδρῶν ἦθη καὶ βίους καὶ μεταχειρίσεις

ταινία τε γὰρ κοκκοβαφής παρὰ τὴν πρώτην ἔκφυσιν τῶν τριχῶν ἐωρᾶτο περὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ περὶ τὰ σπάργανα πορφύρεα βάμματα (3, 29-31)

πυκνότερον ἀτενίζειν καὶ ἀφορᾶν πρὸς αὐτὸν καὶ κατανοεῖν καὶ παρεπισκοπεῖν αὐτὸν ἀκριβέστερον (15, 8-9)

καὶ τὸν γνήσιον νυμφίον τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς τέκνοις τὸν πατέρα κανονικῶς παρασχών (32, 13-15)

τὸν ἓνα τῶν ὀφθαλμῶν ἐκκοπεῖς, ἀφαιρεθεὶς δὲ καὶ τῶν χειρῶν τὴν μίαν (67, 23-24)

τὰ πρὸς τὴν κάθοδον ἐναντιούμενα πνεύματα ἐπιτήδεια πρὸς τὴν ἄνοδον καθεστήκεισαν (70, 29-30)

οὐχ ὑπειδόμενος δὲ τὸν δόλον ἐκεῖνος οὐδὲ τὸ δολερὸν τοῦ ἀνδρὸς συννοήσας (100, 26-27)

Hijazam s hiperbatom:⁶³⁶

πραγμάτων (72, 10-12); τὸν βασιλέα ἰδεῖν καὶ ἀπολαῦσαί τινος καὶ αὐτὴ περισσοτέρας ἐν τῷ γήρᾳ τιμῆς (74, 6-7); ἐπιμελεῖα τε διηνεκεῖ καὶ τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν ἐπιτηδεῖων ἀφθόνῳ χορηγία καὶ παροχῇ (78, 6-7); τὸ τῶν θείων ἀποστόλων περιφανὲς καὶ μέγα τέμενος, ... ἐρεισμάτων περιβολαῖς καὶ ταῖς τῶν διαρραγέντων ἀνοικοδομαῖς ὀχυρώσας, καὶ ἀποξέσας τὸ ἀπὸ χρόνου γήρας καὶ τὰς ῥυτίδας περιελών (80, 1-5); ἐστιῶν ἅμα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ψυχὴν διεγείρων (86, 4-5); τὰς πρότερον ἐκεῖσε τυγχανούσας οἰκίας ἐξωνησάμενος καὶ ἄχρις ἐδάφους καταβαλὼν καὶ περικαθάρως τὸν τόπον (86, 13-15); τῶν οἰκημάτων ἐξώνησις καὶ κατασκευὴ τῆς αὐλῆς (86, 18); τὴν διακονίαν εἰς τὸ ἀνενδεῆς τῇ τῶν προσόδων ἐπαυξήσει καταστήσας, καὶ ἐπιδαμνιευσάμενος τὸν εἰς τοὺς πένητας ἔλεον (93, 20-22); ἀρχιεπίσκοπόν τε πείθεται καταδέξασθαι καὶ ἐπισκόποις καταπυκνωθῆναι τὴν χώραν ἀνέχεται (96, 8-9); ῥηθέντων δὲ τούτων, καὶ τοῦ ἱερέως πρὸς τὸν θεὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς χεῖρας ἐπάραντος (97, 35-36); τοῦ καθ' ἡμέραν θάλλοντος βίου, καὶ εὐθυμίας χορευούσης (98, 3-4); προϊστάμενος ὀρφανῶν, χήραις ἐπικουρῶν, χορηγῶν στρατιώταις καὶ πένησιν, ἀδικουμένοις ἐπαμύνων (98, 25-26); παρακερδαίνειν τινὰς ἀπὸ τῶν ἐμῶν οὐ καλῶς ἢ κακῶς ὑποπeseῖν τινὰ (99, 42-43); τοῦ φιλτάτου τῷ βασιλεὶ υἱοῦ Κωνσταντίνου τὸν βίον ἀπολιπόντος, καὶ μεταπεσόντος τοῦ φίλτρου (100, 3-4); πλατύνας μὲν τὰ ὅρια τῆς ἀρχῆς, ἀδικίαν δὲ καὶ βίαν ἐξελάσας (102, 12-13).

⁶³⁶ Ostali primjeri hijazama s hiperbatom uočeni u tekstu: οὐ μόνον τῆς προγονικῆς ἐκπεπτωκότες ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν κινδυνεύοντες (2, 12-13); ἐπεὶ τὸ γένος ἀνέμαθεν, καὶ τὴν ὁμοῦ τῶν Ἀρσακιδῶν κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἐπύθετο οἴκησιν (3, 9-10); καὶ εὐεξία σώματος καὶ ῥώμη διαφέρων καὶ παντοδαπαῖς κοσμούμενος ἀρεταῖς (3, 14-15); πολλοὺς τῶν Βουλγάρων πρὸς τὴν ἀληθινὴν πίστιν μετήγαγον τοῦ Χριστοῦ ... καὶ πολλαχοῦ τὰ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας κατεβάλλοντο σπέρματα (4, 14-16); αὐτῆς ἐκείνης μάλιστα τὰς γηροτρόφους ἐλπίδας προβαλλομένης καὶ τὴν ἐγγύθεν ἀπαιτούσης ἐπικουρίαν (7, 24-26); ἀλλὰ τῷ προσήκοντι καταστήματι τὰς οἰκείας ἀρετὰς ἐπιδείξασθαι καὶ ἐν μηδενὶ τὴν προγονικὴν καταισχύναι εὐγένειαν (8, 32-33); τιμήσας αὐτὸν καὶ πατρίκιον, καὶ γυναικὶ συζεύξας εὐμορφία σώματος καὶ κάλλει καὶ κοσμιότητι πρωτευούσῃ (16, 23-24); τὰ ξίφη ἠκόνησε καὶ τὰς τῶν ἀνελόντων αὐτὸν ἐτόνωσεν δεξιὰς (20, 10-11); τῷ βασιλικῷ προσανεκλίνετο σκίμποδι καὶ τῷ γείτονι τοῦ θανάτου ὕπνῳ ὡς ἀνδράποδον ἐξεδίδοτο (26, 21-22); τούτοις τε μετανοίας παρέσχε καιρὸν καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν πονηρῶν ἐσωφρόνιζε (34, 20-21); εἶτα τὰς ἐφεξῆς πυρπολήσαντες χώρας καὶ τὸ Σαμόσατον ἐκπορθήσαντες (39, 8-9); καὶ τῇ αὐτῇ ῥύμῃ τὸν Εὐφράτην περάσαντες

σηρικαῖς τε κοσμουμένους ἐσθῆσι καὶ τῇ ἄλλῃ καταστολῇ διαπρέποντας (9, 49-50)

τοῦ ψυχικοῦ τούτους κινδύνου ἐξέλῃται καὶ πρὸς τὴν προτέραν πίστιν ἐπανασώσεται καὶ τῶν ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀνοίας ἀπαλλάξῃ πλημμελημάτων αὐτοῦς (54, 22-24)

τὰς χεῖρας τηρήσῃ καθαρὰς καὶ τὸ προσήκον ἐμποιήσῃ δέος (62, 21-22)

πρὸς τὸν θεῖον ἐστηρίζετο φόβον καὶ πρὸς τὰ τοῦ θεοῦ δικαιώματα κατηρθύνετο (72, 26-27)

Hijazam s paralelizmom:⁶³⁷

κατὰ πολλὴν ἐρημίαν τῶν κωλυσόντων διὰ τὸ παραστρατοπεδεύειν τοὺς πολεμίους τῷ βασιλεῖ, καὶ πολλὴν λαβόντες αἰχμαλωσίαν καὶ λάφυρα (39, 9-12); τοὺς κατὰ τὸ ἄστρῳ περιελθὼν ἱεροὺς καὶ θεῖους ναοὺς καὶ τὰς εὐχὰς ἀποδοῦς (41, 4-5); τὴν πρὸς τῷ Ἀργεῖ Καισάρειαν τὴν πρώτην τῶν Καππαδόκων πόλιν καταλαβόν, καὶ τακτικῶς τὸν ὑπ' αὐτὸν ἐξοπλίσας λαὸν λογάδων (46, 21-22); εἰς τὸ τῶν πατρικίων προῆλθεν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀξίωμα καὶ εἰς τὴν τῶν σχολῶν ἀρχὴν προβάλλεται (50, 9-10); οἱ συνεχῶς τὰς βασιλικὰς διεθρύλουν προκαταλαμβάνοντες ἀκοὰς καὶ τὸν ἄνδρα διαβάλλοντες (50, 51-52); τοῦτο μὲν τὴν σύντομον ἀπογινώσκοντες ἄλωσιν, τοῦτο δὲ τὴν ἀφικέσθαι προσδοκωμένην ἐκ βασιλέως βοήθειαν δεῖσαντες (53, 37-39); σπουδὴν ποιοῦνται πάλιν εἰς τὴν προτέραν δεσποτείαν ἐπανελθεῖν καὶ πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπαναχθῆναι δούλωσιν (54, 7-8); τὸν λόγον ποικίλλειν καὶ τὰς τῶν ἐντυγχανόντων ψυχαγωγεῖν ἀκοὰς (56, 2-3); ἅμαξάν” φησι “κατιδὼν καὶ τοὺς ταύτης κατανοήσας τροχοῦς (56, 12-13); τὸν ἱκανὸν εἰς φυλακὴν τοῦ κάστρου λαὸν ἀπὸ πάσης Ἑλλάδος εἰσαγαγόντος καὶ τοῖς τεῖχεσι τὰ ἀρμόζοντα παρασκευασαμένου ἀμυντήρια (59, 11-12); τὸ τῶν χιλίων μιλίων μῆκος ἀναμετρήσασθαι καὶ τοῦ προσήκοντος ὑστερῆσαι καιροῦ (61, 14-15); σύντομον δὲ τὸν ἐκπλουν ὁ Νάσαρ πεποικῶς καὶ αἰσίοις χρησάμενος πνεύμασι (62, 10-11); εὐφροσύνης ἐμπλήσας πᾶν τὸ πολίτευμα, καὶ βασιλεῖ πολλὰς ἀφορμὰς παρασχὼν τῆς πρὸς θεὸν εὐχαριστίας (65, 13-15); ὥστε καὶ πρὸς ἐναντία παραβάλλεσθαι πνεύματα καὶ δι' εἰρεσίας ἐν ταῖς διὰ μέσου γαλήναις πρὸς τὸ προκείμενον κατεπείγεσθαι (69, 18-20); τῷ τοῦ πρωτοσπαθαρίου ἐτίμησεν ἀξιώματι καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν παρρησίας μετέδωκε (74, 2-3); τὸν τοῦ μάρτυρος Ἀκακίου ἐν τῷ Ἑπτασκάλῳ θεῖον ναὸν ἤδη σχεδὸν καταρρύνετα καὶ πρὸς πτῶσιν συνελανόμενον ἀνακαινίσας καὶ παντοίοις κατασφαιλίσάμενος ὀχυρώμασι (82, 13-16); παντοίοις κομῶντα φυτοῖς καὶ ὕδασι ἀφθόνοις ὄντα κατάρρυτον (86, 23-24); στολαῖς κεκοσμημένους βασιλικάς καὶ ταινιουμένους τοῖς στέμμασιν (89, 43-44); τὰ ἱερὰ μεμύηται γράμματα καὶ τῆς θείας σοφίας οὐκ ἔστιν ἀμέτοχος (89, 51-52); τόπους κεκτημένον ἀποχρῶντας καὶ ἱκανοὺς, ὑποσπανίζον δὲ ὕδατος ποτίμου καὶ καθαροῦ (92, 16-18); φωτοδόχας ἐκατέρωθεν ἀναστήσας ἀψίδας καὶ τὸ τέγος μετεωρίσας (93, 13-14); προσθεὶς δὲ καὶ ἀξιωμάτων τοῖς προσερχομένοις διανομὰς καὶ τοῦ βάρους τῶν προτέρων ἀπαλλάξας φόρων (95, 12-13).

⁶³⁷ Ostali primjeri hijazama s paralelizmom uočeni u tekstu: φρυαζάμενοι δὲ ταῖς τοιαύταις ἀπονοίαις κατὰ τὸν τοῦ θέρους καιρὸν, καὶ πολλοὺς ἀγροὺς τῶν κατὰ τὴν βασιλίδαν δυνατῶν πυρπολήσαντες, καὶ ναῦς οὐκ ὀλίγας τῶν πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ποιουμένων τὸν πλοῦν ἐν τοῖς ὄρμοις κατασχόντες καὶ κατακαύσαντες (19, 10-12); ἐπιγνοῦσα τὸ πλάσμα καὶ τὴν ἀπάτην ἡ βασιλὶς, καὶ πολλὰ τῶν παρόντων καταστενάζασα, καὶ πλείστας ἀρὰς τῷ υἱῷ ἐπιρρίψασα (23, 25-27); ἀξιώμασί τε τῆς ταπεινότερας βαθμίδος ὑπεραίρων καὶ ἀνυψῶν καὶ ρογῶν ἐνιαυσίων ἐκθέσει καὶ σιτηρεσίων ἄλλων καὶ φιλοτιμιῶν παροχαῖς δεξιούμενος (31, 3-6); καὶ ταύτας μεταλαχεῖν καὶ ἐξωσθῆναι μὲν τῆς οἰκείας καθέδρας καὶ ποιμένης τὸν ἐννόμως τούτων κατάρχοντα, ἀντεισαχθῆναι δὲ ἕτερον (32, 7-9); οὕτω μετ' αὐτῶν προσέβαλε τοῖς ἐχθροῖς καὶ τὰ πολλὰ τρόπαια ἔστησεν καὶ τὰς μυρίας νίκας ἀνείλετο (36, 31-32); τοὺς τοιοῦτους τοίνυν λόγους διακηκοότες οἱ στρατηγοί, καὶ τὴν πρὸς

ὀλίγου δὲ διελθόντος καιροῦ, καὶ τῶν πραγμάτων ἐπισφαλῶς σαλευόντων καὶ τῆς ἀρχῆς κραδαινομένης καὶ ζητούσης τὸν προστησόμενον (18, 11-13)

ἡττήθη τε τῆς πρεσβείας καὶ τῆς εἰρήνης τοῖς αἰτοῦσι μετέδωκε, καὶ συμμάχους ἀντὶ πολεμίων τὸ ἀπὸ τοῦδε ἐκέκτητο (38, 5-7)

ἔχουσαι καὶ τέχνης ὑπερβολὴν καὶ ὑλῆς λαμπρότητα καὶ φιλοτιμίαν τοῦ τῶν ἔργων δημιουργοῦ (85, 6-7)

Hijazam s hiperbatom i paralelizmom:⁶³⁸

δενδροτομήσας δὲ ταύτην καὶ τὰς οἰκίας πυρὶ δοῦς καὶ πᾶν διαφθείρων τὸ ἐν ποσί (40, 42-44)

ἰδοῦσα δὲ τὸν σοφώτατον καὶ πρᾶον βασιλέα Λέοντα, καὶ θαυμαστὰ δῶρα καὶ πρὸς τοῦτον εἰσαγαγοῦσα καὶ κληρονόμον αὐτὸν τῆς οἰκείας ποιησαμένη ὑπάρξεως (76, 20-23)

U ovim slučajevima uočen je takav poredak riječi da se mogu istovremeno promatrati i kao hijazam i kao izokolon:

ὥς δὲ ἑώρα τὴν πόλιν τειχῶν τε περιβολῇ καρτερὰν καὶ πλήθει τῶν ἀπὸ τοῦ τείχους ἀμυνομένων δυσάλωτον (40, 38-40)

συντονώτερον τῆς πολιορκίας ἀνθήψατο καὶ ἐνεργέστερον ἐχρήσατο ταῖς παρασκευαῖς (48, 38-39)

πρὸς τὸν θεῖον ἐστηρίζετο φόβον καὶ πρὸς τὰ τοῦ θεοῦ δικαιώματα κατηθύνετο (72, 26-27)

Hiperbola

ἀνδρίαν ὀρμὴν καὶ προθυμίαν κατανοήσαντες τοῦ λαοῦ, συννοήσαντες δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ τόπου βοήθειαν (42, 17-19); τοὺς μὲν ἀνελὼν τῷ ξίφει τοὺς δὲ ὑποβρυχίους τῷ βυθῷ ποιησάμενος, καὶ τὸν τούτων ἀρχηγὸν ἀνελὼν (61, 23-25); σφαγῆναι τοὺς δύο τοῦ Ἀποστόππῃ υἱούς, αὐτὸν δὲ ληφθῆναι καὶ δέσμιον ἀχθῆναι πρὸς βασιλέα (67, 19-20); ἐξανδραποδισθῆναι δὲ πᾶσαν τὴν κατὰ τὸ ἄστυ πληθὺν καὶ τὸν ἐν αὐτῇ πλοῦτον λάφυρα τοῖς πολεμίοις γενέσθαι, κατασκαφῆναι δὲ τὴν πόλιν καὶ πυρὶ δοθῆναι τοὺς ἐν αὐτῇ θεῖους ναοὺς (69, 25-28); ἐκεῖνόν τε ὥς ἀδελφὸν ἀγκαλίζεσθαι καὶ περιέπειν τὸν πένητα, καὶ τοῦτον ὥς κοινὸν πατέρα καὶ σωτήρα τὸν ὑπερέχοντα εὐλογεῖν καὶ ἀδόλως αὐτῷ τὰ ἀγαθὰ παρὰ τοῦ κυρίου ἐπεύχεσθαι (72, 41-44); διαθεῖς δὲ τὰ τῆς βασιλείας ἄριστα καὶ τὸν κληρονόμον γνωρίσας, καὶ περὶ τῶν καθ' ἕκαστα τὰ εἰκότα βουλευσάμενός τε καὶ ἐμφρόνως διορισάμενος (102, 4-7).

⁶³⁸ Ostali primjeri hijazama s hiperbatom i paralelizmom uočeni u tekstu: ἐβδομήκοντα γὰρ καὶ ἐννακόσια κεντηνάρια κεχαραγμένου χρυσοῦ ... καταλιπόντος Θεοφίλου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ φύλακι τηρούμενα τῷ βασιλικῷ, ἔτι δὲ καὶ Θεοδώρας τῆς τούτου μητρὸς ἄλλα προσθεῖσης τριάκοντα καὶ ἀπαρτισάσης τὸν χίλια τῶν κεντηναρίων ἀριθμόν (27, 5-10); τὴν τε πρὸ τούτου ἐβδόμην ἀγίαν ἐπικυρώσας σύνοδον, καὶ τοὺς περιλιπεῖς τῶν εἰκονομάχων αἰρετικῶν τῷ ἀναθέματι δούς, καὶ τὸν γνήσιον νυμφίον τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς τέκνοις τὸν πατέρα κανονικῶς παρασχών (32, 11-15); θάψας οὖν τοὺς οἰκείους, τοὺς δὲ πολεμίους εἰς ἓνα χῶρον συναγαγὼν καὶ μέγαν ἀπὸ τούτων ποιησάμενος κολωνόν (50, 39-41).

Naglašavanje neke ideje ili sadržaja pretjerivanjem.⁶³⁹ Može se upotrebljavati kao figura mišljenja ili kao trop. Iako je pohvalni govor veoma pogodna prilika za upotrebu hiperbole, u *Vita Bas.* je ne nalazimo u većem broju.⁶⁴⁰

ὥσει δεσμόν τινα χόρτου κοῦφον καὶ ἄψυχον ἢ ἐξ ἐρίου πόκον ξηρόν τε καὶ ἐλαφρόν, οὕτω ῥαδίως αὐτὸν ἐπάνω τῆς τραπέζης μετεωρίσας ἀπέρριπεν (12, 31-34)

εἶδεν ἄν τις τότε ἰσομέγεθες βάρος οὐπερ ὁ βασιλεὺς ῥαδίως ἐβάσταζε, τρεῖς τῶν στρατιωτῶν ὁμοῦ μόλις διακομίζοντας (40, 13-15)

Hipotipoza (*evidentia, illustratio*)

Hipotipoza je detaljno i živo opisivanje neke misli nabrojanjem detalja.⁶⁴¹ Premda nema niti sintaktičkih niti semantičkih specifičnosti, može se smatrati figurom mišljenja. Pored dolje izdvojenih primjera, u *Vita Bas.* je naročito zastupljena u poglavljima gdje se opisuju Bazilijevi građevinski pothvati: crkva sv. Mihaela (84. i 85. poglavlje), crkva sv. Spasitelja (87. poglavlje), Kainourgion (89. poglavlje), crkva sv. Ivana i carska kupelj (90. poglavlje), cisterna (92. poglavlje).⁶⁴²

⁶³⁹ Bagić 2012: 140; Lausberg 1998: 410-411.

⁶⁴⁰ Ostali primjeri hiperbole uočeni u tekstu: ψόφον ἀκόλαστον ἀπὸ τῆς μιᾶς ἀφέντος γαστρός, οὕτω βαρὺν καὶ σφοδρῶς καταγιγίζοντα ὥστε καὶ τὸ φαῖνον φατλίον ἀποσβεσθῆναι (27, 22-25); ἅμα γὰρ τὴν ταχύτητα τῶν πράξεων ἐκείνων μιμεῖσθαι ἢ διηγήσις ἔοικεν, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως ἐστὶν ἀπλὴ τε καὶ ἐπιτρέχουσα: θᾶττον γὰρ ἤρεθον τότε ἐκεῖνα καὶ τῶν πράξεων ἔλαβε τὴν συντέλειαν ἢ νῦν ἀπήγγελλται (47, 3-6).

⁶⁴¹ Lausberg 1988: 359 i dalje.

⁶⁴² Ostali primjeri hipotipoze uočeni u tekstu: συμπλακεῖς τῷ Βουλγάρῳ ὁ Βασίλειος, καὶ θᾶττον συμπίεσας καὶ περισφίγξας αὐτόν, ὥσει δεσμόν τινα χόρτου κοῦφον καὶ ἄψυχον ἢ ἐξ ἐρίου πόκον ξηρόν τε καὶ ἐλαφρόν, οὕτω ῥαδίως αὐτὸν ἐπάνω τῆς τραπέζης μετεωρίσας ἀπέρριπεν (12, 30-34); περὶ κώμους καὶ μέθας καὶ ἔρωτας ἀσελγεῖς καὶ αἰσχροὶ διηγήματα, ἔτι δὲ περὶ ἡνιόχους καὶ ἵππους καὶ ἄρματα καὶ τὴν ἐντεῦθεν μανίαν καὶ παρακοπὴν τῶν φρενῶν ὁ ἅθλιος διημέρευε (20, 17-20); τοῦτον δὲ τὸν δυσώνυμον Βασιλικῖνον ἐνδύει ποτὲ τὴν πολυύμνητον βασιλικὴν πορφύραν καὶ τὸν περίοπτον καὶ ἐπίφθονον στέφανον χλαμύδα τε πάγχρυσον καὶ τὰ κοκκοβαφῇ καὶ διάλιθα πέδιλα καὶ τᾶλλα τῆς βασιλείας ἐπίσημα (25, 10-14); ὅτε δὲ εἰς μίμους καὶ ἡνιόχους καὶ ὀρχηστάς καὶ βομολόχους καὶ κόλακας καὶ βδελυρίας ἀπάσης μεστοὺς ἀφρόνως διεσκορπίζετο, εἰς δὲ τι τῶν σπουδαίων προῆει οὐδ' ὀβολός, ἀσωτίας πάντως καὶ παροινίας καὶ ἐμπληξίας λογίσαιτ' ἂν τις εἶναι τεκμήρια (27, 31-35); λέγω δὲ τὴν χρυσὴν ἐκείνην καλουμένην πλάτανον καὶ τοὺς δύο ὀλοχρῦσους γρύπας καὶ τοὺς δύο χρυσοὺς σφυρηλάτους λέοντας καὶ τὸ ὀλόχρυσον ὄργανον καὶ ἕτερα τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης χρυσωμάτων ἔργα διάφορα καὶ τὰς βασιλικὰς τε καὶ αὐγουστιακὰς στολὰς καὶ τὰς ἄρχουσι μεγάλους ἀρμοζούσας ἐσθῆτας, πάσας τυγχανούσας χρυσοῦφεις (29, 20-25); ἐμφρόνως γὰρ ἅμα καὶ νεανικῶς προσμίζας τοῖς πολέμοις, καὶ κατὰ χεῖρα

ἵππος ἀφηνιαστὴς καὶ ἄτακτος σκληραύχην τε καὶ ἀγέρωχος, τᾶλλα γενναῖος καὶ ἀγαθὸς καὶ καθ' ἡλικίαν καὶ κάλλος καὶ τάχος μέγας καὶ θαυμαστός (13, 1-2)

ὄν ὡς νύμφην ὠραῖσμένην καὶ περικεκοσμημένην μαργάροις τε καὶ χρυσῷ καὶ ἀργύρου λαμπρότησιν, ἔτι δὲ καὶ μαρμάρων πολυχρόων ποικιλίαις καὶ ψηφίδων συνθέσει καὶ σηρικῶν ὕφασμάτων καταστολαῖς, τῷ ἀθανάτῳ προσήγαγε νυμφίῳ Χριστῷ (83, 15-19)

Ironija

Figura mišljenja u kojoj se jedna misao zamjenjuje drugom koja joj je sadržajno suprotna,⁶⁴³ te je njezino pravo značenje prepoznatljivo samo iz konteksta. U *Vita Bas.* je uočljiva na ovim mjestima:

τοιαῦτα τοῦ γενναίου βασιλέως τὰ νεανιεύματα, καὶ τοιαύτη αὐτοῦ ἡ περὶ τὰ θεῖα καὶ τοὺς ἱεροὺς ἄνδρας ὁσιότης τε καὶ εὐλάβεια (23, 31-33)

τὰ χαριστήρια τούτοις τῆς σωτηρίας ἀποδιδούς (58, 5-6)

Paradigma (*exemplum*)

Poseban oblik usporedbe koji se temelji na primjeru poznatom iz povijesti, književnosti ili mitologije.⁶⁴⁴ *Exempla* spadaju u amplifikacijske postupke, ali se isto tako mogu uvrstiti i u *ornatus*, ako su upotrijebljeni u svrhu stilskog ukrasa, kao što je slučaj u *Vita Bas.* Najviše ima *exempla* iz povijesti, zatim Biblije, a najmanje iz mitologije.

γενναῖος φανεῖς καὶ τόλμη διαφέρων, καὶ παρὰ δεινὰ ὀρώμενος εὐθαρσής τε καὶ ἀκατάπληκτος, πρῶτος τοὺς ἀντιτεταγμένους ἐτρέψατο φόνῳ πολλῷ (40, 26-29); τῶν μὲν γὰρ τὴν τῆς σαρκὸς ἀπέωσε δοράν, μάλιστα τῶν ἀρνησαμένων τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο παρ' αὐτῶν ἀφαιρεῖσθαι λέγων, καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἴδιον· ἐκ δὲ τῶν ἱμάντας ἀπὸ τοῦ ἰνίου ἄχρι τῶν σφυρῶν μετ' ὀδύνης δριμείας ἐξεῖλκεν· ἄλλους δὲ κηλωνεῖοις τισὶν αἰωρῶν, εἴτα ἀπὸ τοῦ μετεώρου πρὸς λέβητας πίσεως μεστοὺς ἐμβάλλων τε καὶ ὠθῶν, τοῦ ἰδίου αὐτοῖς μεταδιδόναι βαπτίσματος ἔλεγε τοῦ ἐπωδύνου καὶ ζοφεροῦ (61, 27-34); καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀποστέλλεται Νικηφόρος ὁ κατὰ τὸν Φωκᾶν προσαγορευόμενος, ἀνὴρ ἐπιμελής τε καὶ ἄγρυπνος καὶ κατὰ χεῖρά τε καὶ βουλὴν γενναῖός τε καὶ συνετός (71, 12-14); ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες σκιαστριαὶ ἑκατόν, καὶ Σιδόνια ἔργα παμποίκιλα, ἃ δὴ νῦν παραφθαρέντος τυχὸν τοῦ ὀνόματος τῇ τῶν πολλῶν ἀμαθίᾳ λέγεται σενδαῖς, ἑκατόν, λινομαλοτάρια ἑκατόν (καλὸν γὰρ ἐπὶ τούτοις κοινολεκτεῖν), ἀμάλια λινὰ ψιλὰ διακόσια, καὶ ἕτερα ὑπὲρ τὰ τοῦ ἀραχνίου νήματα εἰς λεπτότητα, ὧν ἕκαστον εἰς καλάμου κόνδυλον ἐνεβέβλητο, καὶ αὐτὰ ἑκατόν, καὶ σκευὴ πολυτελὴ ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ἱκανὰ καὶ διάφορα (74, 30-37).

⁶⁴³ Bagić 2012: 158; Lausberg 1998: 403 i dalje.

⁶⁴⁴ Lausberg 1998: 200.

Exempla iz Biblije:

ἡ νυκτὸς καὶ ἡμέρας κατὰ τὴν Ἄνναν ἐκείνην οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ θεοῦ ναοῦ (10, 8-9)
ἀνδρίαν μόνον ἔχων, οἷαν ὁ πάλαι Σαμψών, καὶ οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ὥς τις Ἐνὰκ ἢ Νεμβρῶδ
ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἀναφανείς (15, 25-27)
τὸν δὲ τούτων νεώτατον Στέφανον, ὡς τὸν Ἰσαὰκ ὁ Ἀβραάμ, προσάγει θεῷ (35, 7-8)
ὡς τὸν ἀφρόνως ἀφηγιάσαντα υἱόν, εἶτα μεταγνόντα καὶ ὑποστρέψαντα ὁ φιλόανθρωπος
πατήρ, καὶ αὐτὸς τούτους προσήκατο καὶ ἀνεδέξατο (54, 18-20)

Exempla iz ponijesti i općenito ljudskog života:

ἔδοξε γὰρ ποτε ὄναρ ἢ μήτηρ ὁρᾶν μέγιστον ἐξ αὐτῆς ἀναβλαστῆσαι φυτόν, ὡς ἡ Κύρου
μήτηρ εἶδε τὴν ἄμπελον (8, 7-9)
ἐξάγει τε αὐτὸν πρὸς τὴν σύγκλητον τῆς χειρὸς ἅμα κρατῶν καὶ ὑπουργῶν αὐτῷ, ὡς ὁ Νέρων
ἐκεῖνος πάλαι τὸν πολυθρύλητον Ἑρώτα (25, 14-16)
κατὰ γὰρ τοὺς πάλαι τῶν εὐσεβῶν καὶ μακαρίων ἀνδρῶν, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ ἐκείνους
πολύπαιδα καὶ καλλίπαιδα καὶ τοῦτον ἔδειξεν ὁ θεός (35, 3-5)
καὶ διὰ τῶν Χρυσῶν πυλῶν εἰσελθὼν ὡς οἱ πάλαι κατὰ τὴν μεγαλόδοξον Ῥώμην τῶν
αὐτοκρατόρων τοὺς θριάμβους κατὰγοντες (40, 49-51)
δοχῆς δὲ γεγονυίας ἐν τῇ Μαгнаύρα, καθὼς ἐστὶν ἔθος τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων ποιεῖν, ὅταν
τινὰ τῶν ἐφ' ἡγεμονίας ἔθνους τινὸς περιφανῶν καὶ μεγάλων εἰσδέχεσθαι μέλλωσιν, εἰσῆχθη
καὶ αὐτὴ πρὸς βασιλέα ἐντίμως τε καὶ λαμπρῶς (74, 18-21)

Exempla iz mitologije:

οὔτε μιξανθρώπου Χείρωνος ἐδέηθη ὡς Ἀχιλλεὺς οὔτε Λυκούργου νομοθέτου καὶ Σόλωνος
(6, 5-6)
αἱ πρὶν ὑπὲρ τὰς Βριάρεω χεῖρες πρὸς τὰ ἀλλότρια ἐκτεινόμεναι (30, 25-26)

Parenteza (*interpositio*)

Figura mišljenja kod koje se razvoj misli u rečenici prekida umetanjem druge rečenice (stoga i ideje).⁶⁴⁵ U velikom broju primjera upotrijebljena je radi nadopune rečenice. Iako se njezino učestalo pojavljivanje ne očekuje, u *Vita Bas.* je nalazimo na dosta mjesta:⁶⁴⁶

⁶⁴⁵ Lausberg 1998: 385.

⁶⁴⁶ Ostali primjeri parenteze uočeni u tekstu: μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων (καὶ αὐταὶ γὰρ μετὰ ταῦτα αὐτοῖς ὑπεκλάπησαν) μετοικίζονται (2, 34-35); ἀλλ' εἰς πρόθεσιν οἰκείας ἐπικρατείας τῶν ταῦτα μηχανωμένων (ἤλπιζον γὰρ τὸ ἔθνος ἐκ τῆς πρὸς τὸν παλαιὸν Ἀρσάκην εὐνοίας ῥαδίως, εἰ τούτους ἔχοιεν μεθ' ἑαυτῶν, προσάξεσθαι οἱ Σαρακηνοί) (2, 42-45); πολλοὺς τῶν Βουλγάρων πρὸς τὴν ἀληθινὴν πίστιν μετήγαγον τοῦ Χριστοῦ (οὕτω γὰρ

γυνή δέ τις εὐγενής καὶ κοσμία κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν τὴν οἴκησιν ἔχουσα, ἀποιχομένου τοῦ ταύτης ἀνδρὸς σωφρόνως τὴν χρεῖαν ἀνύουσα, (φήμη γάρ τις διέτρεχεν οὐ παντελῶς ἀμυδρὰ ἐκ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἔλκειν αὐτὴν τὴν συγγένειαν) (3, 16-20)

ἵν' ἐντεῦθεν εἰδέναι λογιζόμενος ἔχοι πᾶς ὁ βουλόμενος ὅτι καὶ τὸν Βασίλειον θεῖα ψῆφος σαφῶς ἦν ἢ ἐπὶ τὸ ἄρχειν καλέσασα (ἀδύνατον γὰρ ἦν ὡς εἶχεν ἔχοντα συστήναι τὰ πράγματα) (20, 6-9)

ἦν τὸ ἔθνος μετηνεγμένον πρὸς τὴν εὐσέβειαν) (4, 13-15); ἐπισκεπτομένου θεοῦ τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔξοδον αὐτοῖς πρυτανεύοντος (ὁ γὰρ τῶν Βουλγάρων ἄρχων μὴ δυνάμενος ἐπὶ πολὺ πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ἀνταγωνίζεσθαι πάλιν εἰς ὑπόπτωσιν ἔνευεν) (4, 24-27); γνωρίζει τῷ πατρικίῳ Συμβατίῳ λογοθέτῃ τοῦ δρόμου τυγχάνοντι (ὃς καὶ γαμβρὸς ἦν τοῦ Καίσαρος ἐπὶ θυγατρὶ καὶ τῆς κατ' αὐτοῦ βουλῆς ἐκοινώνει βασιλεῖ) (17, 32-35); εὐθέως μετὰ τὴν ἐκ τῆς στρατείας ὑποστροφὴν υἰοποιεῖται τοῦτον ὁ βασιλεὺς (ἐτύγχανε γὰρ καθάπαξ οἰκείας γονῆς ἀμοιρῶν) (18, 2-4); διὰ τὸ τὸν βασιλέα πρὸς ἄλλοις μᾶλλον εἶναι ἢ πράγμασιν εἰς δέον εἰδέναι χρῆσθαι, (πρότερον δὲ τὰ πολλὰ λανθάνειν διὰ τὸ τὸν κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς Καίσαρα αἰετὰ κατεπεύγοντα διοικεῖν καὶ αὐτῷ σχεδὸν ἀνακεῖσθαι τὰ πράγματα καὶ τὴν μέριμναν πᾶσαν τῆς κοσμικῆς διοικήσεως) (18, 13-18); μισούμεθα, γίνωσκε, δέσποτα, μισούμεθα” (συγκατεμίγνυε γὰρ καὶ ἑαυτὸν διὰ τὸ ἀνεπαχθές, καίτοι μηδενὸς τῶν ἀτόπων αὐτῷ κοινωνῶν) “παρά τε τῆς πόλεως πάσης καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς (24, 16-19); τοῦ δις τὴν τοῦ ὑπάρχου μετὰ ταῦτα ἐγχειρισθέντος ἀρχὴν (τότε δὲ ἐν τοῖς ἐλαύνουσιν εἰς τὴν βασιλικὴν τριήρη κατειλεγμένος ἐτύγχανε) (25, 8-10); διὰ δὲ τὸ χοιρῶδες τοῦ βίου μᾶλλον καὶ ῥυπαρὸν ἄξιός ἦν τῆς τοιαύτης προσήψεως - τοῦτ' αὖ τοῖν αἰσχρολογοῦντι ποτε κατενώπιον αὐτοῦ καὶ ταῖς ἀπὸ σκηνῆς φλυαρίαις καταχρωμένῳ, ἐκ τε τοῦ παντελῶς ἀπερυθριᾶσαι καὶ μηδὲν τῶν ἐπονειδίστων ὀκνῆσαι - καὶ ψόφον ἀκόλαστον ἀπὸ τῆς μιαρᾶς ἀφέντος γαστρός (27, 18-23); χρήματα πολλὰ, οὐκ ἐκ τῶν δημοσίων (οὐδὲ γὰρ ἦν) ἀλλ' ἐκ τῶν οἰκείων (29, 9-10); ὃν ὁ προβεβασιλευκῶς Μιχαὴλ τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων συγχωνεύσας, λέγω δὴ τὴν χρυσὴν ἐκείνην καλουμένην πλάτανον καὶ τοὺς δύο ὀλοχρύσους γρῦπας καὶ τοὺς δύο χρυσοὺς σφυρηλάτους λέοντας καὶ τὸ ὀλόχρυσον ὄργανον καὶ ἕτερα τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης χρυσωμάτων ἔργα διάφορα καὶ τὰς βασιλικὰς τε καὶ αὐγουστιακὰς στολὰς καὶ τὰς ἄρχουσι μεγάλους ἀρμοζούσας ἐσθῆτας, πάσας τυγχανούσας χρυσοῦφεις - αἱ δὴ πάντα συγχωνεύσας (29, 18-26); ὧν καὶ διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὰ βελτίω ροπήν (τοιούτοι γὰρ πάντως οἱ ἐκλεγόμενοι) καὶ διὰ τὴν τοῦ κρατοῦντος περὶ ταῦτα σπουδὴν (30, 20-22); Μὴ βουλόμενος δὲ μηδὲ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ δοκεῖν ἀμελεῖν (πάντως γὰρ ὡς ἐν τῷ κοσμικῷ περιεχόμεναι σκάφει, ὑπὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ κρατοῦντος καὶ αὐταὶ τυγχάνουσιν, ἐκείνου δὲ καὶ μᾶλλον ἄτε θεοφιλοῦς καὶ πολλὴν περὶ τὰ θεῖα κεκτημένου εὐλάβειαν) (32, 1-5); ὑφ' ὧν πολλάκις λεγομένων ὁ βασιλεὺς παραπείθεται (ἀπατῶνται γὰρ πολλάκις καὶ φρόνιμοι λεγομένων αὐτοῖς τῶν καθ' ἡδονὴν) (50, 56-58); πέμπουσι πρέσβεις ὡς βασιλέα ὑπὸ τῆς ἀνάγκης στενοχωρούμενοι - καίτοι σχεδὸν οὐκ ἀγνοοῦντες ὡς εἰς ἄλλα μᾶλλον ὁ κρατὼν ἀπησχόληται- (53, 14-16); τοῦ δὲ στρατηγοῦ Ἑλλάδος (ὁ Οἰνιάτης οὗτος ἦν) κελεύσει βασιλικῇ (59, 8-9); καὶ τὸν τῶν ναυτικῶν ἡγεμόνα δυνάμεων (Νάσαρ δὲ οὗτος ἦν) μετὰ δυνάμεως ἐκπέμπει ἀδρᾶς (62, 7-8); καὶ Σιδόνια ἔργα παμποίκιλα (αἱ δὴ νῦν παραφθαρέντος τυχὸν τοῦ ὀνόματος τῇ τῶν πολλῶν ἀμαθίᾳ λέγεται σενδαῖς) ἑκατὸν (74, 31-33); λινομαλλωτάρια ἑκατὸν (καλὸν γὰρ ἐπὶ τούτοις κοινολεκεῖν) (74, 33-34); ἀπέστειλε νακοτάπητας μεγάλους, τοὺς παρ' ἡμῖν ἀπὸ τῆς εὐχῆς τὸ ἐπώνυμον φέροντας (ὑφ' ὧν ἅπαν τὸ ἔδαφος, ἐκ διαφόρων ἐντίμων λίθων, ψηφίδων δίκην ἐνηρμοσμένων, πρὸς ἀλλήλους συντεθειμένων, ποικιλίαν καὶ κάλλος τῶν μισομένων, καλύπτεσθαι ἔμελλε) (76, 6-10); κληρονόμον αὐτὸν τῆς οἰκείας ποιησαμένη ὑπάρξεως (ἥδη γὰρ ὁ ταύτης υἱὸς Ἰωάννης ἐτύγχανε τὸν βίον ἀπολιπὼν) (76, 22-24).

προσδοκήσας δὲ ὅμως ἐπίθεσίν τινα κατὰ τοὺς στενοὺς τῶν τόπων (ἤδει γὰρ κακὴν εἶναι φωνὴν στρατηγοῦ τὸ οὐκ ἂν προσεδόκησα) (49, 5-7)

οὐχ ὑπειδόμενος δὲ τὸν δόλον ἐκείνος οὐδὲ τὸ δολερὸν τοῦ ἀνδρὸς συννοήσας (τὸ γὰρ μὴ πρόχειρον εἰς κακίαν οὐδὲ ὑπονοεῖν ἐστὶ τὰ πονηρὰ εὐχερές) (100, 26-29)

Personifikacija (prosopopeja, *fictio personae*)

Figura mišljenja u kojoj se neživoj pojavi pridaju osobine živog bića,⁶⁴⁷ rijetka je pojava u *Vita Bas*.

τὸ τῆς Νεμέσεως λυμίνηται φθονερὸν (50, 47-48)

ἡ βάσκανος Νέμεσις (51, 31)

ὁ ναυτικὸς στρατὸς κρείττων δόλου καὶ φθόνου φανείς καὶ Νεμέσεως (65, 11-12)

Poredba (parabola, *similitudo*)

Proširena usporedba koja se zasniva na fenomenu iz prirode ili općenito ljudskog života.⁶⁴⁸ U *Vita Bas*. je jedna od najviše upotrebljivanih figura mišljenja.⁶⁴⁹

⁶⁴⁷ Lausberg 1998: 369 i dalje.

⁶⁴⁸ Lausberg 1998: 377 i dalje.

⁶⁴⁹ Ostali primjeri poredbe uočeni u tekstu: ὥσει δεσμόν τινα χόρτου κοῦφον καὶ ἄψυχον ἢ ἐξ ἐρίου πόκον ξηρόν τε καὶ ἐλαφρόν, οὕτω ῥαδίως αὐτὸν ἐπάνω τῆς τραπέζης μετεωρίσας ἀπέρριψεν (12, 31-34); βύων τὰ ὅτα ὥσει ἄσπις πρὸς ἐπύσματα (24, 27); πεντήκοντα λιτρῶν ἐπιδόσει ἐτίμησεν ὥς Ἡράκλειόν τινα τοῦτον ἄθλον ἀνύσαντι (27, 25-26); ἰσονομία πᾶσα καὶ δικαιοσύνη ὥσπερ ἀπὸ τινος ὑπερορίου φυγῆς ἐδόκει κατιέναι πρὸς τὸν βίον καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐμπολιτεύεσθαι (30, 42-44); λογάδων ἐκ τούτων μοῖραν ἀπέτεμε καὶ ὥς προδιερευνητὰς καὶ προδιόπτας ἔμπροσθεν ἐξαπέστειλε καὶ κατόπιν αὐτὸς μετὰ τῆς βαρείας δυνάμεως εἶπετο, ἵνα ἐνεργοῦ μαχαίρας ἡγήται τὸ ἀκμαιότατον, τὸ δὲ ἔτι στιβαρότερον ἀπελαύνηται (46, 22-26); ἐλεῖν δὲ ἐξ ἐτοιμοῦ οὐκ ἔσθενον διὰ τὸ ἐκθύμως τοὺς ἔνδοθεν ἀγωνίζεσθαι ὥς ὑπὲρ ψυχῆς, τὸ λεγόμενον, θέοντας (53, 11-13); τὸν πατρίκιον Νικήταν φημί ... ὥσπερ τινὰ πρηστήριον κεραυνὸν κατὰ τῶν πολέμιων ἐκπέμπει (53, 31-33); ὅτι αἰεὶ τυγχάνει χώρα τοῖς σπάδουσι τούτοις εἰς τὰ βασίλεια, καὶ ἐν τούτοις ὑπὲρ τὰς μυίας ἐν ἔαρος ὥρα κατὰ προβάτων σηκὸν ἀναστρέφονται (74, 26-28); καὶ ἕτερα ὑπὲρ τὰ τοῦ ἀραχνίου νήματα εἰς λεπτότητα (74, 34-35); Ὁ δὲ φιλόχριστος Βασίλειος ὁ βασιλεὺς μεταξὺ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων, οὓς διὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα πολλακίς ὥσπερ ἀγωνοθετῶν πρὸς τὸ δέον κατήθυνε (78, 1-3); εἰκόνων ὥς ἀστέρων ἀστράπτει κάλλεσιν (84, 2-3); ὥς οὐρανὸς ὑπ' ἀστέρων ὑπέρλαμπρος ἐξάνισχει κοιτῶν (89, 25-26); οἱ δὲ κοινοὶ παῖδες ὥς ἀστέρες λαμπροὶ τοῦ δόμου περίξ ἱσθόρηται (89, 44-45); ὥς ἄστρα κατ' οὐρανὸν θεάσῃ ἐκλάμποντα αὐτόν τε τὸν αἰοίδιμον βασιλέα καὶ μετὰ τῶν τέκνων πάντων τὴν σύνευνον (89, 62-64); πρὸς τὸν οἰκεῖον ὥς κύνες ὑπέστρεψαν ἐμετόν (95, 17-18);

γυνή Δανηλὶς πολλοῖς καὶ μεγάλοις δεξιούται χαρίσμασιν, ἐμφρόνως πάνυ καὶ συνετῶς ὥσπερ τινὰ σπόρον εἰς ἀγαθὴν αὐτὰ καταβαλλομένη χώραν, ἵνα ἀμήσῃ παμπολλαπλασίονα ἐν εὐθέτῳ καιρῷ (11, 42-45)

Ἄλλ' ἐπεὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀεὶ παραφύεται φθόνος ὥς τοῖς γλυκέσι μάλιστα τῶν ξύλων οἱ σκώληκες (34, 1-2)

ὄν ὥς νύμφην ὠραῖσμένην καὶ περικεκοσμημένην μαργάροις τε καὶ χρυσῷ καὶ ἀργύρου λαμπρότησιν, ἔτι δὲ καὶ μαρμάρων πολυχρόων ποικιλίαις καὶ ψηφίδων συνθέσει καὶ σηρικῶν ὑφασμάτων καταστολαῖς, τῷ ἀθανάτῳ προσήγαγε νυμφίῳ Χριστῷ (83, 15-19)

ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου ὥς στόμα χρηματίζει Χριστοῦ (95, 2-3)

Retoričko pitanje (*interrogatio*)

Figura mišljenja, sadrži upit koji se ne postavlja radi dobivanja informacije već zbog efekta.⁶⁵⁰ Njegova upotreba svakako unosi određenu živahnost govoru, i veoma je zahvalno sredstvo za izricanje mržnje, suosjećanja, divljenja ili čuđenja. Iako retoričko pitanje ne zahtijeva odgovor, u *Vita Bas.* susrećemo nekoliko retoričkih upita iza kojih pisac daje pojašnjenje ili dodatni komentar.⁶⁵¹

ἅ τίς ἀκούων τε καὶ ὁρῶν, εἰ καὶ λιθίνην καρδίαν ἐκέκτητο ἢ παντάπασιν ἀναίσθητος ἦν, μὴ πρὸς ὀργὴν ἐκινήθη καὶ διεθερμάνθη ποτε πρὸς τὴν τῶν ἀναιτίως ἀπολλυμένων ἐκδίκησιν;

ὥς Αἰθίοπες ἔμειναν ἀμετάβλητοι (95, 19); ὥς ὑπὸ ἀνέμου φύλλα ῥαδίως σαλευόμενον καὶ μετακινούμενον (96, 5).

⁶⁵⁰ Usp. Lausberg 1998: 340-341.

⁶⁵¹ Ostali primjeri retoričkog pitanja uočeni u tekstu: καὶ πῶς δὲ οὐκ ἔμελλον ἐπιλιπεῖν, κἂν ἐκ ποταμῶν ἐπέρρει, οὕτως ἀσελγῶς καὶ ἀσώτως διασकिδνάμενα; ἡνιόχου γάρ ποτε παιδίον δεξάμενος τοῦ οὕτω καλουμένου Χειλᾶ ὀλόκληρον αὐτῷ κεντηνάριον ἐδωρήσατο. ἀλλὰ καὶ τῷ πατρικίῳ Ἡμερίῳ, ὃν Χοῖρον αὐτὸς μὲν ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν τῆς ὄψεως ὠνόμαζεν ἀγριότητα, διὰ δὲ τὸ χοιρῶδες τοῦ βίου μᾶλλον καὶ ῥυπαρὸν ἄξιος ἦν τῆς τοιαύτης προσήσεως, τοῦτ' ἐοικέναι τοῖνυν αἰσχρολογοῦντί ποτε κατενώπιον αὐτοῦ καὶ ταῖς ἀπὸ σκηνῆς φλυαρίαις καταχρωμένῳ, ἔκ τε τοῦ παντελῶς ἀπερυθριάσαι καὶ μηδὲν τῶν ἐπονειδίστων ὀκνῆσαι καὶ ψόφον ἀκόλαστον ἀπὸ τῆς μιαρᾶς ἀφέντος γαστρός, οὕτω βαρὺν καὶ σφοδρῶς καταγιγίζοντα ὥστε καὶ τὸ φαῖνον φατλίον ἀποσβεσθῆναι, πεντήκοντα λιτρῶν ἐπιδόσει ἐτίμησεν ὥς Ἡράκλειόν τινα τοῦτον ἄθλον ἀνύσαντι (27, 13-26); κατ' αὐτὰ γὰρ τὰ βασίλεια τίνα τῶν πώποτε μνημονευομένων ἐν ταῖς περὶ τὰ τοιαῦτα φιλοτιμίαις οὐχ ὑπερβέβηκεν ἐν τε πολυτελείᾳ καὶ κάλλει καὶ τῷ καινοπρεπεῖ τῶν σχημάτων καὶ ταῖς περὶ πάντα τὰ ἀξιάγαστα χάρισιν, οὐ μόνον ἐν ναῶν καλλοναῖς καὶ πολυτελείαις καὶ τέρψεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν διαιτητηρίων βασιλικῶν ὄντως καὶ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομαῖς, μετὰ τοῦ πολυτελοῦς τὸ τερπνὸν καὶ μετὰ τοῦ τέρποντος πολὺ τὸ χρήσιμον ἐχόντων καὶ θαύματος ἄξιον; (87, 1-8).

μηδὲ τὸν πραότατον πάντων ἀνθρώπων Δαβὶδ ἀνασχέσθαι οἶμαι τὴν τοσαύτην τοῦ καθάρματος παροινίαν (26, 33-37)

ποῖαν εὐπρεπείας καὶ ὥραιότητος ὑπερβολὴν οὐκ ἐπλούτησεν, ἢ τίνος οὐκ ἂν ὀφθαλμὸν ἐστιάσοι καὶ ψυχὴν εὐφράνοι καὶ ὅλον ἡδίω ποιήσοι τὸν θεατὴν; (88, 10-13)

ὁ γὰρ καινοπρεπὴς οὗτος οἶκος, οὗ τὸ Καινούργιον ἐστὶν ἐπώνυμον, ὃν ἐκ βάθρων ἐκεῖνος ἀνήγειρεν, τίνα τῶν θεωμένων οὐκ ἐγείρει πρὸς ἑκπληξιν; (89, 5-8)

6. 1. 1. 3. Tropi

Antonomazija

Trop zamjene vlastitog imena perifrazom ili sinegdohom.⁶⁵² U *Vita Bas.* se antonomazijom zamjenjuju:

a) imena duhovnih bića

Bog: ὁ κύριος (32, 16; 98, 20; 98, 20-21); κυρίου (50, 14; 72, 43; 87, 41; 95, 11); κυρίῳ (98, 21); κύριον (41, 8; 97, 28; 98, 27); κύριε (8, 22; 9, 29); τὸν ποιοῦντα τὸ θέλημα τῶν ἐπικαλουμένων αὐτὸν (43, 31-32)

Isus: βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων (89, 72)

b) imena gradova

Konstantinopol: βασιλίδος (9, 5; 61, 3; 69, 14; 100, 33; 100, 49); τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων (44, 8); βασιλίδι (2, 17); βασιλίδα (19, 12; 68, 15); νέα Ῥώμη (52, 3)

c) imena naroda

Arapī: οἱ ἐξ Ἰσραήλ (51, 27)

τῶν ἀρνητῶν τοῦ Χριστοῦ (53, 18)

Litota

Trop u kojem se najviši stupanj značenja izriče negiranjem njemu suprotne tvrdnje.⁶⁵³ Primjeri su sljedeći:⁶⁵⁴

⁶⁵² Lausberg 1998: 264.

⁶⁵³ Lausberg 1998: 268-269.

⁶⁵⁴ Ostali primjeri litote uočeni u tekstu: οὐκ ὀλιγάκις (5, 31-32); μετὰ καιρὸν οὐ πολὺν (16, 21); οὐκ ὀλίγην ἐπίδοσιν (18, 6); ναῦς οὐκ ὀλίγας (19, 13); οὐκ ὀλίγον ἔτι περιλειφθῆναι τῆς δωρεᾶς (28, 22-23); ἄλλοι τε οὐκ

φήμη γάρ τις διέτρεχεν οὐ παντελῶς ἀμυδρὰ (3, 19)

ἐπ' ἐλπίδος ἦν οὐ μικρᾶς (48, 19-20)

καίτοι σχεδὸν οὐκ ἀγνοοῦντες (53, 15-16)

οὐ μικρὸν καὶ τῆς Πελοποννήσου μέρος (75, 7)

τῆς θείας σοφίας οὐκ ἔστιν ἀμέτοχος (89, 51-52)

Metafora

Trop u kojem se jedna riječ zamijenjuje drugom prema značenjskoj sličnosti ili analogiji.⁶⁵⁵ Definira se i kao skraćena poredba.⁶⁵⁶ Obilje metafore u Bibliji i Novom Zavjetu veoma je doprinijelo njezinoj učestalosti kod kršćanskih pisaca, koji su bili pod snažnim utjecajem Druge sofistike. Određene metafore, npr. one temeljene na oluji ili pastiru i stadu, svakako su kršćanske. U *Vita Bas.* nalazimo mnoštvo metafora, pa tako i onih preuzetih iz Svetog Pisma.⁶⁵⁷

ὀλίγοι (38, 7-8); οὐ μικρῶ μέρει (54, 17); δόλων Φοινικικῶν οὐκ ἀμέτοχος (57, 1-2); οὐκ ὀλίγον δέος ἐνέβαλεν (61, 37); τῶν γὰρ ἑρετῶν οὐκ ὀλίγοι (62, 13-14); οὐκ ὀλίγον ὕστερον (77, 20); οὐκ ὀλίγοις ὑποπισὸν ῥήγμασι (81, 1-2).

⁶⁵⁵ Bagić 2012: 187.

⁶⁵⁶ Lausberg 1998: 250 i dalje.

⁶⁵⁷ Ostali primjeri metafore uočeni u tekstu: διὰ τοῦ ἀειμνήστου καὶ ἀθανάτου τῆς ἱστορίας στόματος (1, 3); εἰς τὸν δεῦτερον ἐξ ἀνάγκης ὑποβέβηκα πλοῦν (1, 10); τὸν τῆς προνοίας ὀφθαλμὸν πᾶσαν πρᾶξιν αὐτοῦ καὶ πᾶν νόημα ἐφορᾶν (8, 29-30); τὸν γείτονα θανάτου ὕπνον τῶν ὀφθαλμῶν ἀποτιναζάμενος (9, 26-27); οὕτως τὸ τοιοῦτον κύμα ὑπὸ θεοῦ φρουρούμενος παρέδραμεν ὁ Βασίλειος (15, 29-30); ἐξεώσας ἀλώπεκα, λέοντα ἀντεισήγαγον, ἵνα πάντας ἡμᾶς λαφύξῃ καὶ καταβρώξῃται (16, 33-34); Τῆς δὲ προνοίας ἀγοῦσης τὸν Βασίλειον εὐμηχάνως πρὸς ὅπερ ἐβούλετο (18, 1-2); ἱκανὸν ἀναπληροῦν αὐτοῦ τὸ ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ κοσμικοῦ σκάφους ὑστέρημα (18, 30-31); τῆς θείας ἐναγοῦσης εἰς τοῦτο προνοίας αὐτόν (18, 31-32); θεοῦ συνεφαπτομένου τῆς βουλῆς καὶ τοῦ πράγματος (18, 33-34); τὸν Βασίλειον θεία ψῆφος σαφῶς ἦν ἢ ἐπὶ τὸ ἄρχειν καλέσασα (20, 7-8); αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ καθ' ἑαυτοῦ τὰ ξίφη ἠκόνησε (20, 9-10); ἀλλὰ ταῦτα λέγων πέτρας ἔσπειρεν καὶ αἰγιαλῷ προσελάλει καὶ σμήχειν ἐφίκει Αἰθίοπα (24, 24-25); τοῦ ὕπνου τοὺς ἐκ τοῦ οἴνου ἀτμοὺς καὶ τὴν παχεῖαν ἐκείνην ἀχλὺν μόλις ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου διασκεδάσαντος (26, 23-24); ὥσπερ ἐνδεικνυμένου θεοῦ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω τῶν Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων μεταβολήν (29, 2-3); ἐπὶ τῶν τῆς ἀρχῆς οἰάκων ὑπὸ τῆς προνοίας προβιβασθεὶς ἐκάθισεν ὁ Βασίλειος (30, 1-2); αἱ πρὶν ὑπὲρ τὰς Βριάρεω χεῖρες πρὸς τὰ ἀλλότρια ἐκτεινόμεναι ἐκνεαρκωμέναις ὥσπερ καὶ παρειμέναις ἐφώκεισαν (30, 25-27); ὄζος κακίας (30, 34); ἐν τῷ κοσμικῷ περιεχόμεναι σκάφει (32, 2); τῆς οἰκείας καθέδρας καὶ ποιμνῆς (32, 7-8); τοὺς εὐγενεῖς τῆς βασιλείας ὀρηκας (34, 28); τῷ ἀθανάτῳ νυμφίῳ (35, 13); τὸν τῆς διανοίας ἐκτείνας ὀφθαλμόν (43, 32-33); τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων (44, 8); ὡς ἂν αὐτόν οἷα γενναῖον σκύλακα πολέμιον γεύσῃ φόνου (46, 17-18); καὶ τὰ πρὸ τῆς πόλεως κάλλι ὡς πεδίον δείξας ἀφανισμοῦ (48, 11-12); ἀπανθησάσης καὶ παντάπασιν ἀπεσβηκυίας τῆς

ἐπιδείξασθαι τὸν τῆς ψυχῆς λειμῶνα (8, 6)

τῷ γείτονι τοῦ θανάτου ὕπνῳ ὡς ἀνδράποδον ἐξεδίδοδο (26, 21-22)

καὶ τὸν γνήσιον νυμφίον τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς τέκνοις τὸν πατέρα κανονικῶς παρασχών (32, 13-15)

ἐκ δὲ τῆς ἐσπέρας αὐθις κλύδων δεινὸς ἐπηγείρετο (62, 1)

τὰ τοῦ βασιλέως Ἡράκλεια ἄθλα (89, 22-23)

ὁ φθόνος ἐτέραν ἤγειρε περὶ τὰ βασίλεια ζάλην καὶ θύελλαν (100, 1-2)

Perifraza

Trop u kojem se jedna riječ zamijenjuje s nekoliko riječi koje su sadržajno ekvivalentne.⁶⁵⁸ Uočeni su sljedeći primjeri:⁶⁵⁹

Τεφρικής (50, 1-2); ὁ βάρβαρος οὗτος καὶ ἀλαζών ὁ νέος Συναχειρίμ (50, 22-23); καὶ τὰ νεῦρα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς κατακόψαντες (51, 27-28); νέα Ῥώμη (52, 3); ἀξιούντες τῇ φιλανθρώπῳ ζεύγλῃ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας ὑπείσεσθαι καὶ ὑπὸ τῇ ταύτης ἀγελάρχη τάττεσθαι (54, 13-15); Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις ἡ ἱστορία φιλεῖ καὶ ταῖς κατὰ παρέκβασιν διηγήσεσι τὸν λόγον ποικίλλειν καὶ τὰς τῶν ἐντυγχανόντων ψυχαγωγεῖν ἀκοάς (56, 1-3); οὕτω δὲ τοῦ ἀπὸ Ταρσοῦ διασκεδασθέντος νέφους, αἱ ἀπὸ Κρήτης αὐθις ἀντηγείροντο θύελλαι (60, 1-2); Ἄλλ' οὕτως μὲν τὰ μεσημβρινὰ διεσκέδαστο πνεύματα, καὶ ἀκλύστως ἐντεῦθεν τὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους σκάφος ἠϋθύνετο (61, 37-39); τῆς βαρβαρικῆς χειρὸς ἠλευθέρωσε (65, 9-10); αἱ πεζικαὶ δὲ δυνάμεις οὐ πάντῃ τὸν φθόνον διέφυγον (66, 1); τοῦ μεγέθους τῆς συμφορᾶς τὰ βασιλέως σπλάγχνα δριμέως διασπαράξαντος (70, 33-34); τῶν τὴν αὐλὸν πολιτείαν διαζώντων ἐν τῇ ὑλώδει ταύτῃ ζωῇ καὶ πολιτεύμα μεταθεμένων ἐν οὐρανοῖς (72, 19-21); τὸν δὲ Ἥλιον τοῦ προφήτου κατὰ τὸ Πετρίον ναὸν ὥσπερ λειποψυχοῦντα (82, 17-18); τῷ ἀθανάτῳ προσήγαγε νυμφίῳ Χριστῷ (83, 19); κατὰ ἀνατολὰς καὶ αὐτὸν φυτευθέντα τῆς νέας Ἐδέμ (86, 23); ὀφθαλμὸν ἐστιάσοι (88, 12); ἐκ πτωχείας Δαυϊτικῆς ἀνύψωσας τὸν πατέρα ἡμῶν, καὶ ἔχρισας αὐτὸν τῷ χρίσματι τοῦ ἁγίου σου πνεύματος (89, 78-79); τὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ἱερὸν οἶκον ἐν τῷ Σωσθενίῳ ... πρὸς γόνυ κλιθέντα (94, 21-24); σκιὰς τύπον εἶχεν ὁ νόμος, ἢ τῇ ἐπιλάμψει τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς διασκεδάζεται (95, 10-11); ὁλόκληρον τῷ Χριστῷ σαγηνεύεται (96, 12-13); καταγιγίς συμφορῶν (98, 6-7); Ἰλιὰς λυπηρῶν (98, 7-8); πᾶσαν τὴν ζωτικὴν ἱκμάδα τοῦ παρὰ φύσιν λάβρου πυρὸς συντόμως ἐκδαπανήσαντος (98, 12-14); πρὸς τὸ καὶ τοὺς λύχνους ἐπισβέσαι τῶν ὀφθαλμῶν (100, 48-49); τῆς φύσεως οὐ γνωρίζουσης ἑαυτὴν ἀλλ' ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων τραχυνομένης (100, 51-53).

⁶⁵⁸ Lausberg 1998: 269 i dalje.

⁶⁵⁹ Ostali primjere perifraze uočeni u tekstu: τοῦ Ἀρμενίων κατάρχοντος ἐξ ἀνθρώπων ἀποιχομένου (2, 9-10); τὴν οἰκῆσιν ἔχουσα (3, 17); φόβον διηνεκῶς ἔχειν (8, 29); σπουδὴν ἔχων (9, 46); τὴν ἄρχουσιν ταύτην τῶν πόλεων (9, 1-2); πᾶτερ πνευματικέ (11, 24); μηδένα φόβον ἔχε (15, 28); ποιουμένων τὸν πλοῦν (19, 13); πρόοδον πρὸ τῆς πόλεως ποιουμένου (22, 3); πρόοδον ... ποιησάμενος (29, 6-7); ποιούμενος ἔγκλησιν (31, 38-39); δῆλον τοῦτο τῷ δομestikῶ ποιήσασθαι (41, 28-29); τὸν ποιοῦντα τὸ θέλημα τῶν ἐπικαλουμένων αὐτὸν (43, 31-32); δῆλα δὲ τὰ καταπραχθέντα τῷ αὐτοκράτορι ποιησάμενος (50, 48-49); οἱ ἐξ Ἰσμαὴλ (51, 27); νέα Ῥώμη

ἐξέλιπε τὸν βίον ὁ φύσας πατήρ (7, 3-4)

ποιούμενος τὰς διατριβὰς (11, 11)

τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων (44, 8)

σπουδὴν ποιοῦνται (54, 6-7)

βασιλεῦ τῶν βασιλευόντων (89, 72)

6. 1. 2. *Locī communes*

Općenita, u mnogim slučajevima primjenjiva misao, upotrijebljena kao argument ili kao ukras u razlaganju,⁶⁶⁰ može se u *Vita Bas.* uočiti na više mjesta:

a) ništa ne može spriječiti Božju volju

ἀλλ' ὅταν ἡ πρόνοια πρὸς ὃ βούλεται συνελαύνῃ τὰ πράγματα, καὶ φρόνησις ἀπρακεῖ καὶ πανουργία τοῖς οἰκείοις σοφίσμασι περιδράσσεται (16, 16-18)

b) nijedna se vještina, pa tako ni ratna, ne može steći bez učenja i nitko ne može postati dobro izobraženim majstorom bez vježbanja

ἦδει γὰρ ὥς οὐδὲ τῶν βαναύσων καὶ χυδαίων τούτων τεχνῶν οὐδεμίαν ἔστιν εἰδέναι πρὸ τοῦ μαθεῖν, οὐδ' ἔστιν ὅστις διδασκάλου χωρὶς οὔτε ὑποδηματοράφος, μήτι γε τῶν σπουδαιοτέρων τινὰ τεχνῶν κατωρθωκῶς φαίνεται. τὴν δὲ πολεμικὴν ἐπιστήμην ἡ τέχνην εἰ δίχα μαθήσεως καὶ ἱκανῆς ἐμπειρίας ἐξῆν εἰδέναι τῷ βουλομένῳ, οὐκ εἶχον ἄρα νοῦν ἀλλ' ἐλήρουν οἱ πολλὰ περὶ τὸ μέρος τοῦτο πονήσαντες ἐν τοῖς τακτικοῖς συγγράμμασι καὶ οἱ μέγιστοι τῶν αὐτοκρατόρων καὶ στρατηγῶν, οἱ πολλὰ ἀπὸ πολλῶν τρόπαια συστήσαντες, ὧν οὐδεὶς ἐθάρρησε πώποτε μετ' ἀμαθοῦς καὶ ἀγυμνάστου λαοῦ εἰς πολεμίων παράταξιν ἐμβαλεῖν (36, 15-25)

c) dobro je ostaviti iza sebe potomka, da osveti nepravdu učinjenu svojim precima

καὶ γὰρ ἐκείνου μὴ δυνηθέντος τότε τὴν πόλιν ἐλεῖν, νῦν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων Κωνσταντῖνος ὁ τῆς πορφύρας βλαστός, ὁ Λέοντος μὲν τοῦ σοφωτάτου υἱὸς ἐκείνου δὲ υἱωνός, τὸ τοιοῦτον προτέρημα ἀπηνέγκατο καὶ ἐπεγράφη τῷ κατορθώματι τῆς παντελοῦς ἀπωλείας τῶν οἰκούντων τὴν Ἄδατα, ὥς ἦν ἄρα, καθ' Ὅμηρον, ἀγαθὸν καὶ παῖδα

(52, 3); τῶν ἀρνητῶν τοῦ Χριστοῦ (53, 18); ἐξ ἀνθρώπων μὲν ὁ φαῦλος γίνεται βασιλεὺς (53, 20-21); ποιεῖσθαι τὰς συμπλοκάς (55, 15); κατασκευὴν ἐποιήσατο (68, 14); πόθον ἔσχε (74, 5-6); τὴν σύμπηξιν καὶ σύστασιν ἔχουσιν (84, 12); ἔχει τὴν σύστασιν (85, 8); ποιήσασθαι τὴν πορείαν (86, 8-9); ἔχοιεν ἄγνοιαν (87, 13); ἐχούσας περιοχὴν (89, 49).

⁶⁶⁰ Škiljan 1985: 28. Usp. Lausberg 1998: 193-196.

καταφθιμένοιο λιπέσθαι, ἵνα τιμωρὸς ὁ παῖς τῶν εἰς τὸ παπῶον κράτος ἀποθρασυνθῆναι
τολμησάντων περιφανῶς διασώζεται (48, 49-57)

d) vojskovođa uvijek mora biti pozoran i pripravan

ἥδει γὰρ κακὴν εἶναι φωνὴν στρατηγοῦ τὸ οὐκ ἂν προσεδόκησα ... (49, 6-7)

e) važnost osjetila vida

ἀλλ' ἐπεὶ τὰ τοιαῦτα κάλλη οὐ πᾶσιν εἰς ὄρασιν πρόκειται, ἥ καὶ μᾶλλον ἀκριβῆς τῶν
τοιούτων πέφυκεν εἶναι διδάσκαλος, ἀνάγκη διὰ τῆς γραφῆς παρατεθῆναι τῶν σπουδαίων
ταῖς ἀκοαῖς (87, 8-11)

f) dobre vladare Božja providnost hrabri, upravlja ka onome što je korisno i poučava ih za
budućnost

καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν τοὺς λειτουργίαν ὥσπερ τινὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐξουσίαν ἀνύοντας
καὶ τὴν θεῖαν τῷ ὄντι διακονίαν ἐκτελοῦντας ἐν τοῖς κάτω περὶ ἡμᾶς, καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον
ἀφωμοιωμένους παράδειγμα τὸν δυνατὸν τρόπον, ὑπὸ τῆς προνοίας παραθαρρύνεσθαι καὶ
πρὸς τὸ συμφέρον ἰθύνεσθαι καὶ τὰ μέλλοντα προδιδάσκεσθαι (72, 49-54)

g) činovnici u državnoj upravi često predlažu povećanje poreza da bi pokazali dobru volju
prema vladaru, nadajući se da će pomoću toga sebi osigurati duži ostanak u službi

Ἐπεὶ δὲ εἰώθασι πολλάκις οἱ καθεστηκότες ἐπὶ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν διοικήσεων, τὴν
εὐνοίαν δῆθεν ὑπεμφαίνειν ἐθέλοντες, τάχα δὲ καὶ μονιμωτέραν ἐντεῦθεν οἰόμενοι τὴν ἀρχὴν
ἐαυτοῖς καταστήσασθαι, ὑποτιθέναι τὰ πρὸς αὔξησιν τῶν εἰσφορῶν καὶ τὸν τῶν προσόδων
συντελοῦντα πλεονασμόν (99, 1-5)

h) onaj koji nema zlo pred očima (koji nije zao), nije sposoban niti prepoznati zlo

τὸ γὰρ μὴ πρόχειρον εἰς κακίαν οὐδὲ ὑπονοεῖν ἐστὶ τὰ πονηρὰ εὐχερές (100, 28-29)

6. 1. 3. Citati, parafraze, leksičke/frazeološke paralele i poslovice

6. 1. 3. 1. Citati

Pisac *Vita Bas.* sklon je upotrebi citata, kako pjesnika, tako i proznih pisaca, preuzimajući neke citate doslovno, a neke u većoj ili manjoj mjeri mijenjajući. Rjeđe je navedeno ime autora, a češće se njegovo ime izostavlja. Kako bi se prikazala dimenzija autorove lektire, ovdje će biti prikazani svi primjeri, te će biti razlučeni citati, gdje pisac citira

izvor ili od riječi do riječi ili uz vrlo male preinake (do dvije riječi), i parafraze, gdje je pisac zadržao idejnu tematiku svog izvora ali ju je obradio slobodnijim izborom riječi.⁶⁶¹

U kategoriji citata prednjači upotreba citata iz Biblije (6) nad antičkim autorima (5). Među citiranim antičkim piscima Homer i Plutarh su zastupljeni s po dva citata te Demosten s jednim. U djelu nalazimo i jedan citat nepoznata autora.⁶⁶²

a) citati antičkih pisaca

Homer

48, 54-55: ὥς ἦν ἄρα, καθ' Ὅμηρον, ἀγαθὸν καὶ παῖδα καταφθιμένοιο λιπέσθαι
ὥς ἀγαθὸν καὶ παῖδα καταφθιμένοιο λιπέσθαι ἀνδρός⁶⁶³

102, 14-16: ὥς καὶ τὴν Ὀμηρικὴν περὶ τοῦ ἀρίστου βασιλέως μαρτυρίαν ἀρμόζειν αὐτῷ, τὴν ἀμφοτέρων, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής
ἀμφοτέρων βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής⁶⁶⁴

Plutarh

14, 25-26: οὐ γὰρ οὕτως ἀπροσδόκητον ὥς ἄφυκτον ἀεὶ τὸ πεπρωμένον ἐστίν
ἀλλ' ἔοικεν οὐχ οὕτως ἀπροσδόκητον ὥς ἀφύλακτον εἶναι τὸ πεπρωμένον⁶⁶⁵

49, 6: κακὴν εἶναι φωνὴν στρατηγοῦ τὸ οὐκ ἂν προσεδόκησα
χειρίστην ἔφησε στρατηγοῦ φωνὴν εἶναι τὴν 'οὐκ ἂν προσεδόκησα'⁶⁶⁶

⁶⁶¹ Upotreba citata i parafraza bit će zbog bolje preglednosti prikazana na način da će se usporedo stavljati primjer iz djela i njegov izvor. Iz istog će razloga citati i parafraze biti grupirani u tri grupe – citate i parafraze antičkih autora, citate i parafraze iz Biblije te citate i parafraze bizantskih pisaca. Ako se isti citat bude ponavljao kod više autora, ukazat će se na to.

⁶⁶² Kod navođenja citata, parafraza te leksičkih i frazeoloških paralela poslužila sam se veoma iscrpnim kritičkim aparatom Ševčenkova izdanja *Vita Basilii*, pri čemu sam iz njegovih mnogobrojnih prijedloga bila prisiljena eliminirati ona mjesta koja su po mom mišljenju bila nedovoljno uvjerljiva, nastojeći na taj način dati prednost primjerima u kojima je podudarnost jasna i čvrsto dokaziva. Primjere sam pretraživala u digitalnoj bazi *Thesaurus Linguae Graecae* pomoću Diogenesa (verzija 3.1.6.).

⁶⁶³ Hom., *Od.*, 3, 196-197.

⁶⁶⁴ Hom., *Il.*, 3, 179; isti stih citiran je kod Liban., *Or.* 18 (= 2, appar. ad 371, 5, ed. Foerster) i Zos., *Hist. Nov.* 3, 34, 4.

⁶⁶⁵ Plut., *Iul. Caes.* 63, 1.

Demosten

29, 28-29: δεῖ γάρ, φησί, χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων
δεῖ δὲ χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων⁶⁶⁷

b) citati iz Biblije

9, 29-30: τί προστάσσεις τῷ δούλῳ σου
τί προστάσσεις τῷ σῷ οἰκέτῃ⁶⁶⁸

30, 16: ῥύεσθαι πένητα καὶ πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ
ῥυόμενος πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ⁶⁶⁹

97, 23-24: ὃ ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου λήψεσθε
ὃ τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου τοῦτο ποιήσω⁶⁷⁰

97, 24-26: ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κάκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων
ποιήσει
ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κάκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων
ποιήσει⁶⁷¹

98, 19-22: καὶ τὴν εὐχάριστον τοῦ γενναίου Ἰὼβ φωνὴν ἀνεφθέγγετο, “ὁ κύριος ἔδωκεν”
εἰπὼν, “ὁ κύριος αὐθις ἀφείλατο. ὥς τῷ κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ γέγονεν. εἶη αὐτοῦ
εὐλογημένον τὸ ὄνομα.”

ὁ κύριος ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλατο. ὥς τῷ κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο. εἶη τὸ
ὄνομα κυρίου εὐλογημένον⁶⁷²

⁶⁶⁶ Plut., *Reg. et imp. ap. Iph.*, 2 = *Mor.* 187 A.

⁶⁶⁷ Demosth., *I Olynth.*, 20.

⁶⁶⁸ Jos 5, 14.

⁶⁶⁹ Ps 34 (35), 10.

⁶⁷⁰ Jn 14, 13.

⁶⁷¹ Jn 14, 12.

⁶⁷² Job 1, 21; isti je citat upotrijebljeni kod Nic. Dav., *Vita Ignatii, Patrologia Graeca*, 105, col. 517 A.

97, 37: δόξασόν σου τὸ ἅγιον ὄνομα
πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα⁶⁷³

c) citat nepoznata autora

25, 16-21 καὶ φησιν ἐπὶ λέξεως
ἴδετε πάντες ὑμεῖς, καὶ θαυμάσατε.
ἄρα οὐ πρέπει αὐτὸν εἶναι βασιλέα;
πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος,
τὸ δεύτερον δὲ συμφυὲς πέλει στέφος,
ἅπαντα δ' ἀρμόζουσι πρὸς τὴν ἀξίαν⁶⁷⁴

6. 1. 3. 2. Parafraze

Pod parafrazama podrazumijevamo ona mjesta u tekstu gdje je uočen prijenos ideje, ali način izražavanja te ideje uključuje veći odmak i slobodu odabira riječi u odnosu na izvor. Velika frekventnost parafraziranja ranijih pisaca očekivana je s obzirom na uzvišeni stil u kojem je *Vita Bas.* pisana. Također treba naglasiti da su u djelu zastupljenije parafraze (30) od doslovnih citata (11). Najbrojnije su parafraze antičkih pisaca (11), zatim iz Biblije (10), te na kraju bizantskih autora (9). Od antičkih autora vodeće mjesto svakako pripada Plutarhu (4) i Homeru (4), nakon kojih slijede Diodor Sicilski, Herodot, Josip Flavije (1). Od bizantskih autora prednjači Grgur Nazijanski (3), nakon kojeg stoje Agapet Đakon, Himerije, Ivan Damašćanin, Ivan Zlatousti, Libanije te Menandar Protektor (1).

⁶⁷³ Jn 12, 28.

⁶⁷⁴ U kritičkom aparatu na 98. i 99. str. Ševčenkova izdanja *Vita Basilii* stoji da ove stihove Euripidu pripisuju od antičkih autora samo Atenej, a od bizantskih samo Stobej. Kod ostalih bizantskih autora, koji citat citiraju najmanje 39 puta, nigdje nema naznake da se radi o Euripidovim stihovima, osim možda kod Eustatija iz Soluna, *Comm. in Il. ad 3*, 170 = I, 628, 15 ed. Van der Walk (κατὰ τὸν τραγικὸν «εἶδος ἄξιον τυραννίδος»). Jedni stihove uzimaju za *locus communis*, npr. Fotije u *Bibl.*, cod. 80, 59b 9 ex Olympiod. = I, 175 ed. Henry (ὥς (τὸ τοῦ λόγου) πᾶσι φαίνεσθαι εἶδος ἄξιον τυραννίδος) ili Teodor Prodrom, *Carm. hist.*, 43a, 14 = str. 400 ed. Hörandner (τὸ πρῶτον εἶδος ἄξιον τυραννίδος), a drugi ih pripisuju anonimnom antičkom autoru, kao Georgije Akropolit, *Annales*, 65 = 136, 29 ed. Heisenberg (καὶ ὁ φησί τις τῶν παλαιῶν, τυραννίδος ἄξιον), ili nekom komediografu, kao Mihael Ataliat, *Hist.*, 99, 15 ed. Bonn. (ἄξιον εἶδος κατὰ τὸν κωμικὸν τυραννίδος). U svakom slučaju, ne može se pouzdano utvrditi izvor iz kojeg potječe ovaj citat.

a) parafraze antičkih pisaca

Diodor Sicilski

56, 1-2: Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις ἡ ἱστορία φιλεῖ καὶ ταῖς κατὰ παρέκβασιν διηγήσεσι τὸν λόγον ποικίλλειν

ὀφειλούσης γὰρ τῆς ἱστορίας τῇ ποικιλίᾳ κεκοσμηῆσθαι⁶⁷⁵

Herodot

102, 22-23: τῷ διὰ μέσου χρόνῳ ἐξίτηλα γέγονε

ὥς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται⁶⁷⁶

Homer

9, 26: τὸν γείτονα θανάτου ὕπνον; 26, 21-22: τῷ γείτονι τοῦ θανάτου ὕπνῳ

Ὑπνῷ ξύμβλητο κασιγνήτῳ Θανάτῳ⁶⁷⁷

καὶ τῷ νήδυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,

νήγρετος ἡδιστος, θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς⁶⁷⁸

53, 12-13: ὥς ὑπὲρ ψυχῆς, τὸ λεγόμενον, θέοντας

περὶ ψυχῆς θεόν⁶⁷⁹

74, 26-28: ὅτι ἀεὶ τυγχάνει χώρα τοῖς σπάδουσι τούτοις εἰς τὰ βασίλεια, καὶ ἐν τούτοις ὑπὲρ τὰς μυίας ἐν ἔαρος ὥρᾳ κατὰ προβάτων σηκὸν ἀναστρέφονται

ἢ ὅτε μυιάων ἀδινάων ἔθνεα πολλὰ

αἶ τε κατὰ σταθμὸν ποιμνήϊον ἡλάσκουσιν

ὥρῃ ἐν εἰαρινῇ ὅτε τε γλάγος ἄγγεα δεύει⁶⁸⁰

74, 31: Σιδόνια ἔργα παμποίικιλα

⁶⁷⁵ Diod. Sic., *Bibl. Hist.* XX, 2, 1 (takoder u Const. Porph., *Exc. de sententiis* 340, 5, ed. Boissevain).

⁶⁷⁶ Hdt., *Hist.*, I, Prooem. Vidi niže i kod Grgura Nazijanskog.

⁶⁷⁷ Hom., *Il.*, 14, 231.

⁶⁷⁸ Hom., *Od.*, 13, 79-80.

⁶⁷⁹ Hom., *Il.*, 22, 161.

⁶⁸⁰ Hom., *Il.*, 2, 469-471. Vidi niže i kod Libanija.

ἐνθ' ἔσαν οἱ πέπλοι παμποίκιλα ἔργα γυναικῶν Σιδονίων⁶⁸¹

Josip Flavije

20, 9-10 καθ' ἑαυτοῦ τὰ ξίφη ἠκόνησε καὶ τὰς τῶν ἀνελόντων αὐτὸν ἐτόνωσε δεξιὰς
ἐπ' αὐτὸν ἠκονῆσθαι ξίφος καὶ τὴν Ἀλεξάνδρου τετονῶσθαι δεξιάν⁶⁸²

Plutarh

2, 16-17: οἴκησιν τε καὶ δίαιταν τὴν προσήκουσαν ἐν τῇ βασιλίδι ἀπένειμε
οἴκησιν τε καὶ δίαιταν ἐν τοῖς βασιλείοις ἔδωκεν⁶⁸³

46, 8 πειθὼ καὶ βίαν προσαγαγόν
δύο γὰρ ἦκειν ἔφη θεοὺς κομίζων, Πειθὼ καὶ Βίαν⁶⁸⁴

56, 12-15: ὁ δὲ “ἄμαξάν” φησι “κατιδὼν καὶ τοὺς ταύτης κατανοήσας τροχούς, πῶς καὶ τὸ
μετέωρον τούτων ταπεινοῦται καὶ τὸ ταπεινὸν αὐθις μετεωρίζεται, καὶ ὥς εἰκόνα ταῦτα
λαβὼν τῆς ἀσταθμότητος καὶ ἀβεβαίου τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονίας
τύχης ἄστατον καὶ ἀβεβαίον, οὐδ' ὅτι ῥαδίως τὰ ὑψηλὰ γίγνεται ταπεινὰ καὶ τὰ
χθαμαλὰ πάλιν ὑψοῦται ταῖς ὀξυρρόποις μεθιστάμενα τῆς τύχης μεταβολαῖς⁶⁸⁵

56, 15 τῆς ἀσταθμότητος καὶ ἀβεβαίου τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονίας
τὸ γὰρ ἐφήμερα <τὰ ἡμέτερα> καλεῖν καὶ ἀβεβαία καὶ ἀστάθμητα⁶⁸⁶

b) parafraze iz Biblije

10, 8-10: ἡ νυκτὸς καὶ ἡμέρας κατὰ τὴν Ἄνναν ἐκείνην οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ θείου ναοῦ
ἀλλὰ ταῖς εὐχαῖς καὶ νηστείαις ἐσχόλαζε
ἡ οὐκ ἀφίστατο τοῦ ἱεροῦ νηστείαις καὶ δεήσεσιν λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν⁶⁸⁷

⁶⁸¹ Hom., *Il.*, 6, 289-290.

⁶⁸² Jos. Flav., *Bell. Iud.*, I, 520.

⁶⁸³ Plut., *Lucull.*, 2, 5.

⁶⁸⁴ Plut., *Them.*, 21,1.

⁶⁸⁵ Plut., *Cons. ad. Apoll.*, 5 = *Mor.* 103 F. Vidi niže i kod Menandra Protektora.

⁶⁸⁶ Plut., *Non posse.*, 5 = *Mor.* 1090 B.

30, 28-32: τὸν ἴδιον ἀμπελῶνα καρποῦσθαι, καὶ τὴν ἐλαίαν καὶ τὴν συκῆν τὴν πατρῶαν μηδένα εἶναι τὸν τολμῶντα ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ποιεῖσθαι ἐξουσίαν, ἀλλ' ἕκαστον ἐν τῇ συνήθει καὶ πατρῷα τούτων σκιᾷ ἀναπαύεσθαι

καὶ ἀναπαύσεται ἕκαστος ὑποκάτω ἀμπέλου αὐτοῦ καὶ ἕκαστος ὑποκάτω συκῆς αὐτοῦ⁶⁸⁸

43, 31-32: πρὸς τὸν ποιοῦντα τὸ θέλημα τῶν ἐπικαλουμένων αὐτὸν

κύριος πᾶσιν τοῖς ἐγκαλουμένοις αὐτὸν ... θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει⁶⁸⁹

50, 17-25: λαβὼν ἐκεῖνος τὸ λοῖδορον γραμματεῖον μετὰ δακρύων πολλῶν τῇ εἰκόνι τῆς θεομήτορος, ἡγκαλισμένον φερούσης καὶ τὸν υἱόν, προσανέθετο, ἐπειπὼν “ἴδε, ὦ μήτερ τοῦ λόγου τε καὶ θεοῦ, καὶ σὺ ὁ προαιώνιος ἐκ πατρὸς καὶ ὑπὸ χρόνον ἐκ τῆς μητρός, οἶα ὠνειδίσει καὶ ἐφρυάξατο κατὰ τοῦ σοῦ περιουσίῳ λαοῦ ὁ βάρβαρος οὗτος καὶ ἀλαζὼν ὁ νέος Σεναχηρίμ, καὶ γενοῦ βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν δούλων σου, καὶ γνώτω πάντα τὰ ἔθνη τὸ κράτος τῆς δυναστείας σου.

καὶ ἔλαβεν Ἐζέκίας τὰ βιβλία ἐκ χειρὸς ἀγγελλῶν ... καὶ εἶπε „ἄνοιξον, κύριε, τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ ἰδὲ καὶ ἄκουσον τοὺς λόγους Σεναχηρίμ, οὓς ἀπέστειλεν ὠνειδίζειν θεὸν ζῶντα, ... καὶ νῦν, κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, σῶσον ἡμᾶς ἐκ χειρὸς αὐτοῦ, καὶ γνώσονται πᾶσαι αἱ βασιλεῖαι τῆς γῆς ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς μόνος⁶⁹⁰

72, 20-21: πολίτευμα μεταθεμένων ἐν οὐρανοῖς

ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει⁶⁹¹

95.1-3: ἐπὶ σωτηρίᾳ ψυχῶν ὁ θεὸς ἐπευφραίνεται, καὶ ὅτι ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου ὡς στόμα χρηματίζει Χριστοῦ

ἐὰν ἐξαγάγῃς τίμιον ἀπὸ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔση⁶⁹²

⁶⁸⁷ Lk 2, 37.

⁶⁸⁸ Mic 4, 4.

⁶⁸⁹ Ps 144 (145), 18-19.

⁶⁹⁰ IV Reg 19, 14-19.

⁶⁹¹ Php 3,20.

⁶⁹² Jr 15, 19.

95, 4-5: τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἀπερίτμητόν τε καὶ σκληροκάριον
πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ἀπερίτμητοι καρδίας αὐτῶν⁶⁹³

95, 17-18: πρὸς τὸν οἰκεῖον ὡς κύνες ὑπέστρεψαν ἐμετόν
ὥσπερ κύων ὅταν ἐπέλθῃ ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἐμετόν⁶⁹⁴

97, 23-24: ὁ ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου λήψεσθε
πάντα ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες λήψεσθε⁶⁹⁵

97, 29-30: αἰτήσασθε ὅπερ καὶ βούλεσθε, καὶ ποιήσει τοῦτο πάντως διὰ τὴν πίστιν ὑμῶν ὁ
θεός
ὅ τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου τοῦτο ποιήσω⁶⁹⁶

c) parafrase bizantskih pisaca

Agapet Dakon

98, 15-16: λόγῳ κρατεῖν ὀφείλει τῶν ἀλόγων παθῶν ὁ πεπαιδευμένος ἀνὴρ
σύμμαχον ἔχων ... λογισμόν, τὸν ... αὐτοκράτορα τῶν ἀλόγων παθῶν⁶⁹⁷

Grgur Nazijanski

15, 27: ὥς τις Ἐνὰκ ἢ Νεμβρῶδ
οἶον Νεβρῶδ ἐκεῖνος, ἢ τὸ τοῦ Ἐνὰκ γένος⁶⁹⁸

30, 25-26: αἱ πρὶν ὑπὲρ τὰς Βριάρεω χεῖρες πρὸς τὰ ἀλλότρια ἐκτεινόμεναι
ὁρῶν τὰς Βριάρεω χεῖρας ἐπιβάλλοντας τοῖς δημοσίοις⁶⁹⁹

102, 22-23: τῷ διὰ μέσου χρόνῳ ἐξίτηλα γέγονε

⁶⁹³ Jr 9, 26.

⁶⁹⁴ Pr 26, 11.

⁶⁹⁵ Mt 21, 22.

⁶⁹⁶ Jn 14, 13.

⁶⁹⁷ Agap. Diac., *Ecthes.* cap. 68 = str. 72, ed. Riedinger.

⁶⁹⁸ Greg. Naz., *Or.* 14, *Patrologia Graeca*, 35, col. 888 C.

⁶⁹⁹ Greg. Naz., *Or.* 18, *Patrologia Graeca*, 35, col. 992 C.

μη ἐξίτηλα τῷ χρόνῳ γένηται⁷⁰⁰

Himerije

30, 4: νύκτωρ διηγρύπνει καὶ μεθ' ἡμέραν διεσκόπει

καὶ νύκτωρ ἀγρυπνεῖ καὶ μεθ' ἡμέρας ἐσπούδακεν⁷⁰¹

Ivan Damaščanin

34, 1-2: τοῖς ἀγαθοῖς ἀεὶ παραφύεται φθόνος ὥς τοῖς γλυκέσι μάλιστα τῶν ξύλων οἱ σκώληκες

Καθάπερ ὁ σκώληξ τὸ ξύλον διαφθείρει, οὕτω καὶ ὁ φθόνος τὸν μὲν φθοноῦντα διατῆκει⁷⁰²

Ivan Zlatousti

34, 1-2: τοῖς ἀγαθοῖς ἀεὶ παραφύεται φθόνος ὥς τοῖς γλυκέσι μάλιστα τῶν ξύλων οἱ σκώληκες

Ὡσπερ γὰρ σκώληξ τὴν καρδίαν τοῦ δένδρου κατὰ μέρος ἐκτρώγων ξηραίνει, ὡσαύτως ὁ φθόνος τὴν καρδίαν τοῦ ἔχοντος αὐτὸν κατὰ μέρος ἐκβιβρώσκων μαραίνει.⁷⁰³

Libanije

74, 26-28: ὅτι ἀεὶ τυγχάνει χώρα τοῖς σπάδουσι τούτοις εἰς τὰ βασίλεια, καὶ ἐν τούτοις ὑπὲρ τὰς μυίας ἐν ἔαρος ὥρα κατὰ προβάτων σηκὸν ἀναστρέφονται

εὐνούχους ὑπὲρ τὰς μυίας παρὰ τοῖς ποιμέσιν ἐν ἡρι⁷⁰⁴

Menandar Protektor

⁷⁰⁰ Greg. Naz., *Or.* 44, *Patrologia Graeca*, 36, col. 608 A.

⁷⁰¹ Himer., *Or.* 3, 17 = 1, 118-119, ed. Colonna, i Phot. *Bibl.*, cod. 243, 357a, 33, ed. Bekker. Budući da su Himerijevi govori sačuvani samo kod Fotija, vjerojatno je izraz preuzet iz Fotija.

⁷⁰² Ioan. Damasc., *Sacris parall.*, Litt. Φ, tit. 12, *Patrologia Graeca*, 96, col. 420 A. Vidi niže i kod Ivana Zlatoustog.

⁷⁰³ Ps.-Ioan. Chrys., *Hom. in illud: Exeuntes* = *Patrologia Graeca*, 61, col. 708, 25-29.

⁷⁰⁴ Liban., *Or.* 18, 130.

56, 12-15: ὁ δὲ “ἄμαξάν” φησι “κατιδὼν καὶ τοὺς ταύτης κατανοήσας τροχούς, πῶς καὶ τὸ μετέωρον τούτων ταπεινοῦται καὶ τὸ ταπεινὸν αὐθις μετεωρίζεται, καὶ ὡς εἰκόνα ταῦτα λαβὼν τῆς ἀσταθμότητος καὶ ἀβεβαίου τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονίας

ὁ δὲ ἀμοιβαδὼν ἔφη· ὃ δέσποτα, ὁρῶ τὸν τροχὸν ὡς θαμὰ περιδινούμενος οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως μένει ὅδε, ἀλλὰ γὰρ ἄνω κάτω φερόμενος τὴν ἄρματοτροχίαν ἐργάζεται. τοῦτο ἀκηκοὺς ὁ Αἰγύπτιος καὶ μὲν οὖν τεκμηράμενος, ὡς ὑπαινίττεται τὸ ἀστάθμητόν τε καὶ παλίμβολον τῆς τύχης, καὶ ὡς τροχῷ κυλιόμενῳ ἔοικε τὰ ἀνθρώπεια⁷⁰⁵

6. 1. 3. 3. Leksičke/frazeološke paralele

U *Vita Bas.* uočen je veliki broj posuđenih leksičkih i frazeoloških izraza od klasičnih grčkih i bizantskih autora te iz Biblije. Svrstani su u posebnu skupinu jer se njihova upotreba razlikuje u odnosu na upotrebu citata i parafraza. Ovdje se ne citira ili prerađuje tuđa misao, već je sintagma uklopljena u rečenicu. Najviše ima paralela s bizantskim autorima (38), od kojih je na prvom mjestu očekivano Konstantin Porfirogenet (15), zatim Ivan Zlatousti i *Theophanes Continuatus* (3), Grgur Nazijanski, Himerije, Libanije, Niketa David Paflagonac, Prokopije (2), te na kraju Atanazije, Herodijan Povjesničar, Ivan Antiohijski, Leon VI., Menandar Protektor, Proklo Diadoh i Sinezije (1). S antičkim autorima uočene su 33 paralele; na prvom je mjestu Plutarh (16), zatim Diodor Sicilski i Dionizije Halikarnašanin (3), Homer, Platon, Polibije (2), te Demosten, Dinarh, Dion Kasije, Euripid i Tukidid (1). Najmanje ima paralela s Biblijom (18).

a) leksičke/frazeološke paralele s antičkim autorima

Demosten

98, 7-8: Ἰλιὰς λυπηρῶν

κακῶν Ἰλιὰς⁷⁰⁶

Dinarh

24, 25: δευσοποιὸς ἢ πονηρία

δευσοποιὸν ἐν τῇ πόλει πονηρίαν⁷⁰⁷

⁷⁰⁵ Men. Prot., *Fragm.* 11, sačuvan samo kod Const. Porph., *Exc. de legationibus* I, 177, 25-30.

⁷⁰⁶ Demosth., *Or.* 19, 148.

Diodor Sicilski

1, 7-8: ἐδεῖτο τὸ πρᾶγμα καὶ χρόνου πολλοῦ καὶ πόνου συχνοῦ
πολλοῦ δὲ πόνου καὶ χρόνου προσδεομένην⁷⁰⁸

9, 47-48: ἐπ' ἀνδρεία μάλιστα καὶ ῥώμῃ σώματος διαφέροντας
διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν τοῦ σώματος ῥώμην⁷⁰⁹

102, 1: φθινάδι νόσῳ περιπίπτει
αὐτὸς δὲ περιπεσὼν νόσῳ φθινάδι⁷¹⁰

Dion Kasije

61, 16: πολυχειρία καὶ ἐμπειρία
ὕπὸ τε τῆς πολυχειρίας καὶ ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας⁷¹¹

Dionizije Halikarnašanin

1, 22: τῆς ἱστορίας ἀφήγησιν
εἰς ἱστορίας ἀφήγησιν⁷¹²

48, 22: οὐ ταραττομένους ἐπὶ προδήλῳ σχεδὸν ὀλέθρῳ
εἰς πρόδηλον ἄγων ὀλεθρον τὰς δυνάμεις⁷¹³

60, 4: ἄνδρα πολεμιστὴν καὶ δραστήριον
πολεμιστὴν ἄνδρα καὶ δραστήριον⁷¹⁴

Euripid

⁷⁰⁷ Din., *In Aristog.*, 4.

⁷⁰⁸ Diod. Sic., *Bibl. Hist.*, I, 4, 1.

⁷⁰⁹ Diod. Sic., *Bibl. Hist.*, XVII, 26, 2.

⁷¹⁰ Diod. Sicul., *Bibl. Hist.*, XVI, 38, 6. Vidi niže i kod Plutarha.

⁷¹¹ Cass. Dion., *Hist.*, 40, 7, 2, 3. Izraz se također javlja i kod Diodora Sicilskog, Dionizija Halikarnašanina, Libanija, Plutarha i Ksenofonta, koji su Porfirogenetu bili dobro poznati.

⁷¹² Dion. Hal., *Antiq. Rom.*, 10, 53, 8.

⁷¹³ Dion. Hal., *Antiq. Rom.*, 9, 28, 4. Vidi niže i kod Polibija.

⁷¹⁴ Dion. Hal., *Antiq. Rom.*, 8, 14, 3. Isti izraz vidi niže i kod Plutarha.

7, 4: ὁ φύσας πατήρ

ὁ δὲ φύσας πατήρ⁷¹⁵; πατήρ ὁ φύσας⁷¹⁶

Homer

41, 22-23; 49, 3-4: ἐπανόδου ἐμνήσθη

νόστου δὴ μνήσαι⁷¹⁷

νόστου μιμνήσκεσθαι⁷¹⁸

61, 21: ἀλκῆς μεμνήσθαι

μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλκῆς⁷¹⁹

μνήσαιτο δὲ θούριδος ἀλκῆς⁷²⁰

Platon

3, 14: εἰς ἄνδρας τελέσας

πρὶν εἰς ἄνδρας δυνατὸς εἶναι τελεῖν⁷²¹

57, 1: δόλων Φοινικικῶν

Μηδὲν καινόν, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ Φοινικικόν τι⁷²²

Plutarh

3, 14-15: εὐεξία σώματος καὶ ῥώμη διαφέρων

τῷ σώματι πρὸς εὐεξίαν καὶ ῥώμην ἀσφαλῶς πεπηγὼς⁷²³

4, 33: ἐν τῷ ἀπλάστῳ ἦθει

ἦθους ἀπλάστου⁷²⁴

⁷¹⁵ Eur., *Hel.*, 87.

⁷¹⁶ Eur., *Iph. in Aul.*, 873.

⁷¹⁷ Hom., *Il.*, 10, 509.

⁷¹⁸ Hom., *Od.*, 3, 142.

⁷¹⁹ Hom., *Il.*, 6, 112.

⁷²⁰ Hom., *Od.*, 4, 527.

⁷²¹ Plat., *Leg.*, XI 923 e 7-8. Vidi niže i kod Nikete Davida Paflagonca.

⁷²² Plat., *Resp.*, III, 414 c 4. Usp. također Phot., *Lex.*, Φ 652, 14-16 (<Φοινικικὸν τὸ ψευδὸς>: ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν δράκοντα καὶ τοὺς Σπαρτοὺς καὶ Κάδμον ψευδῶς λεγομένων).

⁷²³ Plut., *Cato Mai.*, 24, 1.

7, 25: τὰς γηροτρόφους ἐλπίδας
τῆς Πινδαρικῆς γηροτρόφου ἐλπίδος⁷²⁵

19, 35: ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον; 29, 30: ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον
ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον⁷²⁶

21, 14-15: τοῦτο δὲ διηγῆσομαι
τοῦτο διηγῆσομαι⁷²⁷

26, 4-5: ἐρινυῶδές τε καὶ τιτανικόν
ἐρινυῶδες καὶ δαιμονικόν⁷²⁸

29, 2-3: ἐνδεικνυμένου θεοῦ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω τῶν Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων μεταβολὴν
ἀποδεικνύναι μεγάλην μεταβολήν⁷²⁹

29,9-10: οὐκ ἐκ τῶν δημοσίων ... ἀλλ' ἐκ τῶν οἰκείων
ἐκ τῶν ιδίων, οὐκ ἐκ τῶν δημοσίων⁷³⁰

32, 5-6: ἐν σάλῳ τινὶ καὶ ταραχῳ
ἐν ταραχῇ καὶ σάλῳ⁷³¹

33, 1-2: πολλὴν ἀσάφειαν καὶ σύγχυσιν
πολλὴν ἀπεργάζεται σύγχυσιν καὶ ἀσάφειαν⁷³²

⁷²⁴ Plut., *Praec. ger. reip.*, 6 = *Mor.* 802 F.

⁷²⁵ Plut., *De tranquillitate animi*, 19 = *Mor.* 477 B. Usp. također Pind., *Fragm.* 214 (233) edd. Snell-Maehler (γηροτρόφος συναορεῖ Ἑλπίς).

⁷²⁶ Plut., *Iul. Caes.*, 4, 9. Vidi niže i kod Konstantina Porfirogeneta.

⁷²⁷ Plut., *Brut.*, 33, 1.

⁷²⁸ Plut., *De cohib. ira*, 13 = *Mor.* 458 C.

⁷²⁹ Plut., *Galb.*, 16, 1.

⁷³⁰ Plut., *Galb.*, 16, 1.

⁷³¹ Plut., *Quaest. conv.*, 6 = *Mor.* 722 E. Vidi niže i kod Atanazija.

⁷³² Plut., *Quomodo adul.*, 21 = *Mor.* 62 BC.

34, 3: βασκαίνοντα τὰ φαῦλα δαιμόνια
τὰ φαῦλα δαιμόνια καὶ βάσκανα⁷³³

37, 8: ἐπ' ἀνδρεία καὶ συνέσει; 37, 14 τὴν σύνεσιν καὶ ἀνδρείαν; 55, 28 συνέσει καὶ ἀνδρεία
μετ' ἀνδρείας, ἐπιμελείας, συνέσεως⁷³⁴
δόξαν ἀνδρείας καὶ συνέσεως⁷³⁵

40, 50: τὴν μεγαλόδοξον Ῥώμην, 53, 45 μεγαλοδόξου Ῥώμης
μεγαλοδόξου Ῥώμης⁷³⁶

47.9-10: ἐκτάσεις καὶ συστολὰς
τὰς δασύτητας αὐτῶν ἐκτάσεις τε καὶ συστολὰς⁷³⁷

60, 4: ἄνδρα πολεμιστὴν καὶ δραστήριον
ἄνδρα πολεμιστὴν καὶ δραστήριον⁷³⁸

102, 1: φθινάδι νόσῳ περιπίπτει
ὑπὸ φθινάδος νόσου δαπανώμενον⁷³⁹

Polibije

48, 22: καὶ οὐ ταραττομένους ἐπὶ προδήλῳ σχεδὸν ὀλέθρῳ
πάντες εἰς πρόδηλον ὀλεθρον ἄγονται⁷⁴⁰

98, 16: πεπαιδευμένος ἀνὴρ
οὐχ οἷον ἂν τις διέθετο πεπαιδευμένος ἀνὴρ⁷⁴¹

⁷³³ Plut., *Dion.* 2, 6; *Quest. Rom.*, 51 = *Mor.* 277 A.

⁷³⁴ Plut., *Lucull.*, 36, 5.

⁷³⁵ Plut., *Reg. et imp. ap., Scipio Iun.*, 3 = *Mor.* 200 A.

⁷³⁶ Plut., *Thes.*, 1.

⁷³⁷ Plut., *Plat. quaest.*, 10, 1 = *Mor.* 1009 E.

⁷³⁸ Plut., *Agis et Cleom.*, 36, 4.

⁷³⁹ Plut., *Galb.*, 17, 4.

⁷⁴⁰ Polyb., XXXVIII, 16, 1 (takoder u Const. Porph., *Exc. de virt. et vit.* II, 207, 17-19, ed. Roos).

⁷⁴¹ Polyb., XII, 13, 2 (takoder u Const. Porph., *Exc. de virt. et vit.*, II, 130, 1-2, ed. Roos).

Tukidid

55, 16: πρὸς νηϊτήν στρατὸν

μὴ οἱ πολέμιοι νηϊτῇ στρατῷ ἐπιπλέωσι τῇ πόλει⁷⁴²

b) leksičke/frazeološke paralele s Biblijom

2, 4-5: ἐπὶ μέγα δόξης προελθόντος καὶ ἀρετῆς

τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς ἰδίᾳ δόξῃ καὶ ἀρετῇ⁷⁴³

4, 24-25: ἐπισκεπτομένου θεοῦ τὸν λαὸν αὐτοῦ

ἐπισκέπτεσθαι τὸν λαὸν αὐτοῦ⁷⁴⁴

11, 44-45: ἐν εὐθέτῳ καιρῷ; 17, 31: εὐθετον καιρὸν

ἐν καιρῷ εὐθέτῳ⁷⁴⁵

15, 29: ὑπὸ θεοῦ φρουρούμενος

ἐν δυνάμει θεοῦ φρουρουμένους⁷⁴⁶

18, 12: τῶν πραγμάτων ἐπισφαλῶς σαλευόντων

ἐπισφαλῶς σαλευθήσεται⁷⁴⁷

22, 20-21: διασκεδάσαι παρὰ τὸν ὄδην τοὺς δυσσεβεῖς

τοὺς ἐχθροὺς ... διασκεδάσει⁷⁴⁸

22, 21: μὴ βεβηλῶνται τὰ ἅγια

τὰ ἅγιά σου βεβήλωνται⁷⁴⁹

⁷⁴² Thuc., 2, 24.

⁷⁴³ II Pe 1,3.

⁷⁴⁴ Ps 26 (27), 4.

⁷⁴⁵ Ps 31 (32), 6.

⁷⁴⁶ I Pe 1, 5.

⁷⁴⁷ Sap Sal 4, 4.

⁷⁴⁸ Is 9, 11 (10).

⁷⁴⁹ I Macc 3, 51.

24, 26-27: ἐξεκώφει πρὸς πάντα λόγον σωτήριον, βύων τὰ ὦτα ὡσεὶ ἀσπίς πρὸς ἐπάσματα
ὡσεὶ ἀσπίδος κωφῆς καὶ βυούσης τὰ ὦτα⁷⁵⁰

26, 33-34: λιθίνην καρδίαν
ἐκσπάσω τὴν καρδίαν τὴν λιθίνην⁷⁵¹

35, 5: πολύπαιδα καὶ καλλίπαιδα
ἢ πολύπαις καὶ καλλίπαις ἐγὼ γυνή⁷⁵²

48, 12: ὡς πεδῖον δείξας ἀφανισμοῦ
τὰ ὀπισθεν αὐτοῦ πεδῖον ἀφανισμοῦ⁷⁵³

50, 22: περιουσίῳ λαοῦ
λαὸς περιούσιος⁷⁵⁴

50, 23-24: γενοῦ βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς
κύριος βοηθὸς μου καὶ ὑπερασπιστὴς⁷⁵⁵

50, 25: συντριμμοῦ καρδίας
καρδίαν συντετριμμένην⁷⁵⁶

50, 31 ἢ 59, 27: τοῖς παρακλητικοῖς τῶν λόγων
λόγους παρακλητικούς⁷⁵⁷

61, 12 ἢ 62, 25: βουλὴν βουλεύεται συνετὴν

⁷⁵⁰ Ps 57 (58), 5.

⁷⁵¹ Eze 11, 19.

⁷⁵² IV Macc 16, 10. Vidi niže i kod Grgura Nazijanskog.

⁷⁵³ Jl 2, 3.

⁷⁵⁴ Ex 19, 5.

⁷⁵⁵ Ps 27 (28), 7.

⁷⁵⁶ Ps 50 (51), 19.

⁷⁵⁷ Zch 1, 13.

βεβούλουνται βουλὴν πονηρὰν⁷⁵⁸

89, 72: βασιλεῦ τῶν βασιλευόντων

ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων⁷⁵⁹

89, 74: ἐν τῷ θελήματί σου

ἐν τῷ θελήματί σου⁷⁶⁰

c) leksičke/frazeološke paralele s bizantskim piscima

Atanazije

32, 5-6: ἐν σάλῳ τινὶ καὶ ταραχῳ

ἐν ταραχῳ καὶ σάλῳ⁷⁶¹

Grgur Nazijanski

35, 5: πολύπαιδα καὶ καλλίπαιδα

τοὺς γὰρ αὐτοὺς πολύπαιδας καὶ καλλίπαιδας⁷⁶²

102, 1: οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ

οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ⁷⁶³

Himerije

34, 26: ἀρχικὴν ἀρετὴν

τῆς δὲ ἀρχικῆς ἀρετῆς διπλᾶ τεκμήρια⁷⁶⁴

⁷⁵⁸ Is 3, 9; biblijska etimološka figura, u knjigama proroka (Is, Jr, Eze, Dan) javlja se desetak puta. Vidi niže i kod Konstantina Porfirogeneta.

⁷⁵⁹ Tim 6, 15.

⁷⁶⁰ Ps 29 (30), 6.

⁷⁶¹ Athan., *Exp. in Ps.*, *Patrologia Graeca*, 27, col. 344 A.

⁷⁶² Greg. Naz., *Or.* 43, *Patrologia Graeca*, 36, col. 505 A.

⁷⁶³ Greg. Naz., *Or.* 25, *Patrologia Graeca*, 35, col. 1209 A; kršćanski izraz, u bazi TLG nalazi se 69 primjera, od kojih 4 iz patristike te 65 kod bizantskih autora (od kojih 5 spadaju u 9. st. a 16 u 10. st.).

⁷⁶⁴ Himer., *Or.* 28, 4 = 1, 15, ed. Colonna, i Phot., *Bibl.*, cod. 243, 374 b, 16-17, ed. Bekker. Budući da su Himerijevi govori sačuvani samo kod Fotija, može se pretpostaviti da je izraz uzet iz Fotija.

46, 1: ἡ ὑπὲρ τῶν ὅλων φροντὶς
τὰς ὑπὲρ τῶν ὅλων φροντίδας⁷⁶⁵

Herodijan Povjesničar

71, 9: μέλλησιν καὶ ῥαθυμίαν
τοῦ δὲ Νίγρου μέλλησιν τε καὶ ῥαθυμίαν⁷⁶⁶

Ivan Antiohijski

71, 9: μέλλησιν καὶ ῥαθυμίαν
τοῦ δὲ Νίγρου μέλλησιν τε καὶ ῥαθυμίαν⁷⁶⁷

Ivan Zlatousti

24, 12: μεθ' ὑποπεπτωκότος καὶ ταπεινοῦ διελέχθη τοῦ σχήματος
μετ' εὐτελοῦς σχήματος καὶ ταπεινοῦ φανείς⁷⁶⁸

32, 11: τὸν σάλον κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἔστησεν
τὸν σάλον εὐθέως ἔστησεν⁷⁶⁹

94, 21: ἰατρεῖον ψυχῶν
πανήγυρις ἐστὶ πνευματικὴ τοῦ Θεοῦ ἢ ἐκκλησία, καὶ ἰατρεῖόν ἐστι ψυχῶν⁷⁷⁰

Konstantin Porfirogenet

tit 5-6: φιλοπόνως ἀπὸ διαφόρων ἀθροίσας διηγημάτων
διήγησις ἀπὸ διαφόρων ἀθροισθεῖσα ἱστοριῶν⁷⁷¹
ἡμετέραις ἐπιμελείαις φιλοπόνως συναθροισθέντα⁷⁷²

⁷⁶⁵ Himer., *Or.* 31, 10 = 1, 52, ed. Colonna, i Phot. Bibl. cod. 243, 375 a, 37, ed. Bekker.

⁷⁶⁶ Hdn. Hist., *Hist.*, II, 12, 2.

⁷⁶⁷ Joan. Ant., *Fragm.* 126 u Const. Porph., *Exc. de insidiis*, 92, 12 (Ivan Antiohijski preuzeo iz Herodijana).

⁷⁶⁸ Ioan. Chrys., *In Joannem Hom.*, 12, 2 = *Patrologia Graeca*, 59, col. 82, 39.

⁷⁶⁹ Ioan. Chrys., *Hom.* 27 (28), 1 *In Matth.* = *Patrologia Graeca*, 57, col. 345, 5.

⁷⁷⁰ Ioan. Chrys., *In Genes. Hom.* 32, 1 = *Patrologia Graeca*, 53, col. 293; isti izraz, ali u drugačijem kontekstu, kod Diod. Sicul., *Bibl. Hist.*, I, 49, 3 (τὴν ἱερὰν βιβλιοθήκην, ἐφ' ἧς ἐπιγεγράφθαι Ψυχῆς ἰατρεῖον = iz Hekateja, usp. FGrH 3a, str. 34) i Lib., *Declam.* 15, 37 (ἰατρεῖα γὰρ τῶν κατὰ ψυχὴν νοσημάτων τὰ δικαστήρια).

⁷⁷¹ Const. Porph., *De imag. Edessena*, 39**, 2-3, ed. Dobschütz.

⁷⁷² Const. Porph., *De Cerim.*, 516, 9, ed. Bonn. Vidi niže i *Theophanes Continuatus*.

1, 1-2: ἐμπειρίαν πραγμάτων καὶ γνῶσιν
ἢ τῶν πραγμάτων γνῶσις⁷⁷³

18, 30-31: ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ κοσμικοῦ σκάφους; 32, 2: ἐν τῷ κοσμικῷ περιεχόμεναι
σκάφει
τὴν κοσμικὴν ὀλκάδα πηδαλιουχεῖν τε καὶ κυβερνᾶν⁷⁷⁴

19, 35: ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον; 29, 30: ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον
ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον⁷⁷⁵

20, 7: θεία ψήφος
σὺ ἐκ θείας ψήφου προεχειρίσθης⁷⁷⁶

28, 3: τῶν ὑποβεβηκότων ταγμάτων
ἐκ τῶν ὑποβεβηκυῶν τάξεων⁷⁷⁷

47, 6-7: ἐπεὶ ὁ χρόνος ἤδη ρεύσας διὰ μέσου πολὺς
ἔρρει τοίνυν ὁ χρόνος διὰ μέσου πολὺς⁷⁷⁸

49, 10: εὐγνώμονα δοῦλον
εὐγνώμονες δοῦλοι⁷⁷⁹

52, 9-10: τῆς ἀνέκαθεν τῶν Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἀφηνιάσαντες
τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας ἀφηνιάσαντες⁷⁸⁰

⁷⁷³ Const. Porph., *De Cerim.*, 456, 4, ed. Bonn.

⁷⁷⁴ Const. Porph., *De adm. imp.*, 1, 7-8, ed. Moravcsik-Jenkins.

⁷⁷⁵ Const. Porph., *De imag. Edessena*, 75**, 25-26, ed. Dobschütz.

⁷⁷⁶ Const. Porph., *De Cerim.*, 198, 17-18, ed. Bonn = II, 7, 28, ed. Vogt.

⁷⁷⁷ Const. Porph., *De imag. Edessena*, 79**, 21, ed. Dobschütz.

⁷⁷⁸ Const. Porph., *De imag. Edessena*, 63**, 9, ed. Dobschütz.

⁷⁷⁹ Const. Porph., *De cerim.*, 684, 1,9 ed. Bonn.

⁷⁸⁰ Const. Porph., *De adm. imp.*, 29, 65, ed. Moravcsik-Jenkins.

57, 29: πρὸς τὴν ἰδίαν χώραν αὐθις ἀνθυπενόστησε; 58, 36-37: πρὸς τὴν οἰκεῖαν χώραν ὑπέστρεψεν; 75, 10-11: πρὸς τὴν οἰκεῖαν χώραν ἀνθυπενόστησεν
πρὸς τὰ οἰκεῖα ἀνθυπενόστησεν⁷⁸¹

60, 1: διασκεδασθέντος νέφους
τὰ τοῦ φθόνου διασκεδασθέντα νέφη⁷⁸²

61, 12 ἢ 62, 25: βουλὴν βουλευέται συνετὴν
βουλὴν βουλεύονται συνετὴν⁷⁸³

84, 12: σύστασιν ἔχουσιν
τὴν σύστασιν ἔχουσιν⁷⁸⁴

89, 71: οὕτωςί πως ἐπὶ λέξεως ἔχουσα
ἐπὶ λέξεως οὕτως ἔχουσιν⁷⁸⁵

97, 4: σπονδὰς πρὸς αὐτοὺς σπεισάμενος εἰρηνικάς
σπονδὰς εἰρηνικάς ποιησάμενος⁷⁸⁶

Leon VI.

46, 17-18: οἷα γενναῖον σκύλακα
παῖδας ὥσπερ εὐγενεῖς σκύλακας⁷⁸⁷

Libanije

7, 8: φροντίδων ἐσμὸς
πολὺς ὁ τῶν φροντίδων ἐσμὸς⁷⁸⁸

⁷⁸¹ Const. Porph., *De imag. Edessena*, 71**, 4, ed. Dobschütz.

⁷⁸² Const. Porph., *Or. de transl. Chrysost.*, 311, 31-32.

⁷⁸³ Const. Porph., *De imag. Edessena*, 71**, 23, ed. Dobschütz.

⁷⁸⁴ Const. Porph., *De imag. Edessena*, 57**, 14, ed. Dobschütz.

⁷⁸⁵ Const. Porph., *De imag. Edessena*, 49**, 8, ed. Dobschütz.

⁷⁸⁶ Const. Porph., *De imag. Edessena*, 71**, 3, ed. Dobschütz.

⁷⁸⁷ Leon. VI, *Tactica*, 20, 214, *Patrologia Graeca*, 107, col. 1073 A.

⁷⁸⁸ Liban., *Or.* 25, 66, 5.

37, 17: κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν; 39, 10: κατὰ πολλὴν ἐρημίαν τῶν κωλυσόντων

ἐπὶ πολλῆς τοῦ κωλύσοντος ἐρημίας⁷⁸⁹

Menandar Protektor

92, 18-19: πολυχειρία τε καὶ σπουδῇ
πάση σπουδῇ καὶ πολυχειρία⁷⁹⁰

Niketa David Paflagonac

3, 14: εἰς ἄνδρας τελέσας
ἤδη εἰς ἄνδρας τελεῖς⁷⁹¹

53, 33: ὥσπερ τινὰ πρηστήριον κεραυνὸν
κεραυνοῖς δὲ πρηστηρίοις⁷⁹²

Proklo Diadoh

8, 29-30: τὸν τῆς προνοίας ὀφθαλμὸν
πρὸς τὸν τῆς προνοίας ὀφθαλμὸν⁷⁹³

Prokopije

10, 13-14: οὐκέτι περὶ αὐτοῦ ἐδυσφόρει οὐδὲ ἥσχαλλεν; 54, 16: πρὸ τούτου ἐδυσφόρει περὶ αὐτῶν καὶ ἥσχαλλεν
ἥσχαλλέ τε καὶ ἀπορούμενος ἐδυσφορεῖτο⁷⁹⁴

51, 8: θράσους ἀπερiscέπτου

Πουδέντιος θράσει ἀπερiscέπτῳ ἐχόμενος θνήσκει⁷⁹⁵

⁷⁸⁹ Liban., *Or.* 18, 34.

⁷⁹⁰ Men. Prot. fragm. u Const. Porph., *Exc. de legationibus*, 474, 4-5, ed. de Boor (sačuvan samo na tom mjestu).

⁷⁹¹ Nic. Dav., *Vita Ignatii, Patrologia Graeca*, 105, col. 504 D.

⁷⁹² Nic. Dav., *Paraphr. Carm. arc. Greg. Naz., Patrologia Graeca*, 38, col. 740.

⁷⁹³ Procl. Diad., *De decem dub.*, 57, 11.

⁷⁹⁴ Procop., *Bell. Goth.*, VIII, 13, 29.

⁷⁹⁵ Procop., *Bel. Vand.*, IV, 21, 15.

Sinezije

2, 32: μετ' εὐπρεποῦς τοῦ σχήματος
μετ' εὐπρεποῦς τοῦ σχήματος⁷⁹⁶

Theophanes Continuatus

tit 5-6: φιλοπόνως ἀπὸ διαφόρων ἀθροίσας διηγημάτων
ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Κωνσταντῖνος φιλοπόνως συνέλεξε⁷⁹⁷

48, 45: ἡμῖν δὲ θαυμάζειν ἐπέρχεται
ὃ καὶ θαυμάζειν μοι ἔπεισιν⁷⁹⁸

53, 18: τῶν ἀρνητῶν τοῦ Χριστοῦ
τῶν ἀρνητῶν τοῦ Χριστοῦ⁷⁹⁹

6. 1. 3. 4. Poslovice

Budući da često citirane misli s vremenom postanu poslovični iskazi, nužno je da se poslovice isprepliću s primjerima iz kategorije citata i parafraza, no ovdje će one ipak biti izdvojene na zasebno mjesto, jer bi u ovom slučaju njihovo uvrštavanje u tu kategoriju moglo narušiti stvaran suodnos citiranih antičkih i bizantskih autora. Naime, zbog velikog broja autora kod kojih se javljaju, ne može se pouzdano utvrditi iz kojeg su točno izvora poslovice crpljene, a također postoji i mogućnost da su preuzete iz usmene tradicije.

Pored toga što je primarni cilj demonstrirati dimenziju upotrebe poslovica u ovom djelu, bit će objašnjeno i njihovo značenje. Najprije će biti navedeno mjesto na kojem se poslovica javlja u *Vita Bas.*, a zatim autori za koje pretpostavljamo da su mogli poslužiti kao izvor. U pohvalnom se govoru ne očekuje upotreba poslovica u većoj mjeri kao što je to slučaj kod drugih književnih žanrova (npr. pisma), pa tako u skladu s tim nalazimo sljedeće primjere:

⁷⁹⁶ Syn., Ep. 154, 54.

⁷⁹⁷ Theoph. Cont., str. 3, 11-12, ed. Bonn.

⁷⁹⁸ Theoph. Cont., str. 180, 5, ed. Bonn.

⁷⁹⁹ Theoph. Cont., str. 289, 20; 427, 3; 443, 3; 453, 13; 455, 15; 461, 13, ed. Bonn.

1. δεύτερος πλοῦς; τὸν δεύτερον πλοῦν ποιῆσθαι „poduzeti drugo putovanje“ = propali pothvat iznova započeti

1, 10: εἰς τὸν δεύτερον ἐξ ἀνάγκης ὑποβέβηκα πλοῦν

Platon: τὸν δεύτερον πλοῦν ἐπὶ τὴν τῆς αἰτίας ζήτησιν ... ποιήσωμαι⁸⁰⁰

Diogenijan: <Δεύτερος πλοῦς:> ταύτην τὴν παροιμίαν σαφῆ ποιεῖ <Φιλήμων> πλοῦς † δεύτερός ἐστι δήπου λεγόμενος, Ἄν ἀποτύχη ** τοῦ οὐρίου καὶ κόπαις πλεῖ· οἶον <Δευτέρα γνώμη> καὶ <πρᾶξις.> Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν ναυτιλλομένων.⁸⁰¹

Libanije: οὐ παρήκα τὸν δεύτερον πλοῦν⁸⁰²

2. πέτρας σπείρειν „sijati kamenje“ = raditi uzaludan posao

24, 24: πέτρας ἔσπειρεν

Platon: εἰς πέτρας τε καὶ λίθους σπείροντας⁸⁰³

Plutarh: κατὰ πετρῶν σπείρεις⁸⁰⁴

Diogenijan: <Πέτρας σπείρειν:> ἐπὶ τῶν πολλὰ καμνόντων καὶ μηδὲν ἀνύσαι δυναμένων⁸⁰⁵

Elije Aristid: σπείρων τὰς πέτρας⁸⁰⁶

Libanije: ταῦτα λέγων εἰς πέτρας ἔσπειρον⁸⁰⁷

Izidor Peluziota: κατὰ πετρῶν σπείρων⁸⁰⁸

3. αἰγιαλῷ λαλεῖν „govoriti žalu“ = govoriti onome koji ne čuje tj. raditi uzaludan posao

24, 24-25: αἰγιαλῷ προσελάλει

Plutarh: Αἰγιαλῷ λαλεῖς⁸⁰⁹

Zenobije: Αἰγιαλῷ λαλεῖς:> ἐπὶ τῶν ἀνηκούστων⁸¹⁰

⁸⁰⁰ Plat., *Phaed.*, 99 cd.

⁸⁰¹ Diog., *Paroemiae (epitome operis sub nomine Diogeniani)*, II, 45, 1.

⁸⁰² Liban., *Ep.* 83, 1, 4. Libanije veoma često rabi onu poslovicu i na ostalim mjestima, npr. *Ep.* 336, 1, 5 (εἰς τὸν δεύτερον εἶδον πλοῦν), *Ep.* 739, 4, 5 (τὸν δεύτερον ἐζήτησε πλοῦν), *Ep.* 777, 7, 4 (τὸν δεύτερον δόξεις ἡρῆσθαι πλοῦν).

⁸⁰³ Plat., *Leg.*, VIII 838e 8.

⁸⁰⁴ Plut., *Ἐκλογὴ περὶ τῶν ἀδυνάτων*, 1.

⁸⁰⁵ Diog., *Paroemiae (epitome operis sub nomine Diogeniani)*, III, 71, 1-2.

⁸⁰⁶ Ael. Arist., *Or.* 46, 230, 11 = II, 302 ed. Dindorf.

⁸⁰⁷ Liban., *Declam.* 26, 39.

⁸⁰⁸ Isid. Pel., *Epistolarum lib.* III, 67 = *Patrologia Graeca*, 78, col. 777 C.

⁸⁰⁹ Plut., *Ἐκλογὴ περὶ τῶν ἀδυνάτων*, 23.

Diogenijan: <Αἰγιαλῷ λαλεῖς:> ἐπὶ τῶν ἀνηκόντων⁸¹¹

Libanije: αἰγιαλοῖς ἐδόκουν προσομιλεῖν⁸¹²

4. Αἰθίοπα σμήχειν „oprati/izbijeliti Etiopljanina“ = raditi uzaludan posao

24, 25: σμήχειν ἐώκει Αἰθίοπα

Plutarh: Αἰθίοπα σμήχεις⁸¹³

Lukijan: τὴν παροιμίαν Αἰθίοπα σμήχειν ἐπιχειρῶ⁸¹⁴

Zenobijs: <Αἰθίοπα σμήχων:> ἐπὶ τῶν μάτην ἀνήνυτον ἔργον ἐπιτελούντων⁸¹⁵

Diogenijan: <Αἰθίοπα σμήχειν:> ἐπὶ τῶν μάτην πονούντων⁸¹⁶

5. ἀπὸ γραμμῆς „od slova“ = od početka

30, 2: ἀπὸ γραμμῆς

Diogenijan: <Ἀπὸ γραμμῆς αὐτῆς:> ἐκ μεταφορᾶς τῶν τρεχόντων⁸¹⁷

Libanijs: ἀπὸ γραμμῆς⁸¹⁸

6. ὑπὲρ ψυχῆς θεῖν „trčati za život“ = boriti se za život

53, 12-13: ὡς ὑπὲρ ψυχῆς, τὸ λεγόμενον, θέοντας

Homer: περὶ ψυχῆς θεὸν Ἑκτορος ἵπποδάμοιο⁸¹⁹

6. 1. 4. Ostale stilske osobitosti

Čestica δῆθεν

⁸¹⁰ Zenob., *Epitome collectionum Lucilli Tarrhaei et Didymi*, I, 38, 1.

⁸¹¹ Diog., *Paroemiae (epitome operis sub nomine Diogeniani)*, I, 37, 1.

⁸¹² Liban., *Declam.*, 51, 8.

⁸¹³ Plut., *Ἐκλογὴ περὶ τῶν ἀδυνάτων*, 7.

⁸¹⁴ Lucian., *Adv. indoct.*, 28.

⁸¹⁵ Zenob., *Epitome collectionum Lucilli Tarrhaei et Didymi*, I, 46, 1.

⁸¹⁶ Diog., *Paroemiae (epitome operis sub nomine Diogeniani)*, I, 19, 1.

⁸¹⁷ Diog., *Paroemiae (epitome operis sub nomine Diogeniani)*, II, 83a, 1.

⁸¹⁸ Liban., *Or.* 18, 40.

⁸¹⁹ Hom., *Il.*, 22, 161.

Kao osobitost uočava se i učestala upotreba čestice δῆθεν u prvih dvadeset poglavlja ovog djela (2, 22; 2, 33; 2, 39; 17, 10; 21, 23; 21, 26; 23, 1), nakon čega se do kraja djela javlja još samo tri puta (62, 33; 70, 7; 99, 2).

Diskurz molitve

Pod diskurzom molitve podrazumijevamo ona mjesta u kojima se likovi obraćaju Bogu molitvom. S obzirom na to da se u radnji cijelog djela stalno naglašava prisutnost Božje volje, kako bi se pozornost slušatelja/čitatelja usmjerila na to da je Božja volja dovela Bazilija na carsko prijestolje, ovakva su mjesta očekivana.⁸²⁰

Χριστὲ βασιλεῦ, τῇ σῇ κρίσει τὴν βασιλείαν δεξάμενος σοὶ καὶ ταύτην καὶ ἑμαυτὸν ἀνατίθημι (28, 8-9)

ἴδε, ὦ μήτερ τοῦ λόγου τε καὶ θεοῦ, καὶ σὺ ὁ προαιώνιος ἐκ πατρὸς καὶ ὑπὸ χρόνον ἐκ τῆς μητρός, οἷα ὠνείδισε καὶ ἐφρυάξατο κατὰ σοῦ καὶ τοῦ σοῦ περιουσίῳ λαοῦ ὁ βάρβαρος οὗτος καὶ ἀλαζών ὁ νέος Συναχειρίμ, καὶ γενοῦ βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν δούλων σου, καὶ γνώτω πάντα τὰ ἔθνη τὸ κράτος τῆς δυναστείας σου (50, 20-25)

Prvo lice jednine

U *Vita Bas.* pisac, istupajući s pozicije autora, govori ponekad u 1. licu jednine a ponekad u 1. licu množine. Većina uvodnog poglavlja napisana je u 1. licu jednine. U cijelom djelu uočeno je 25 mjesta u kojima autor piše u *ich-formi*.⁸²¹

⁸²⁰ Ostali primjeri: εὐχαριστοῦμέν σοι, θεὲ ὑπεράγαθε καὶ βασιλεῦ τῶν βασιλευόντων, ὅτι περιέστησας ἡμῖν τέκνα εὐχαριστοῦντα τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῶν θαυμασίων σου. ἀλλὰ φύλαζον αὐτοὺς ἐν τῷ θελήματί σου, μή τις αὐτῶν παραδράμῃ τι τῶν σῶν ἐντολῶν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ εὐχαριστῶμεν τῇ σῇ ἀγαθότητι (89, 71-76); εὐχαριστοῦμέν σοι, λόγε τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐκ πτωχείας Δαυϊτικῆς ἀνύψωσας τὸν πατέρα ἡμῶν, καὶ ἔχρισας αὐτὸν τῷ χρίσματι τοῦ ἁγίου σου πνεύματος. ἀλλὰ φύλαζον αὐτὸν τῇ χειρί σου σὺν τῇ τεκούσῃ ἡμᾶς, ἀξιῶν αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς καὶ τῆς ἐπουρανίου σου βασιλείας (89, 77-81); δόξασόν σου τὸ ἅγιον ὄνομα, Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ νῦν ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ ἔθνους τούτου παντός (97, 37-38).

⁸²¹ Ostali primjeri: καὶ ἐβουλόμην, ἂν ἄρα οἷός τε ὦ (1, 3-4); εἰς τὸν δεῦτερον ἐξ ἀνάγκης ὑποβέβηκα πλοῦν (1, 10); ὅπερ οὐ θέμις οἶμαι σιγῇ παρελθεῖν (5, 2-3); Μᾶλλον δέ, ἐπεὶ ἐνταῦθα τοῦ λόγου ἐγενόμην, οἶμαι δεῖν τὴν μὲν κατὰ τὸν βασιλέα Βασίλειον ἱστορίαν σχολάσαι ἐπὶ μικρόν (20, 1-3); διηγῆσομαι δέ τινα ἐξ αὐτῶν, οὐ πολλά, ἵνα ἀπὸ τῶν ὀλίγων γνῶτε καὶ τὰ λοιπά (20, 25-26); καθεστὼς παρήσειν μοι δοκῶ (21, 11); ὅτι δὲ τὰ θεῖα κατέπαιζε, καὶ ἀπὸ τῶν συνόντων αὐτῷ μιᾶν καὶ ἀσελγῶν ἀνδρογύνων καὶ πατριάρχην ἕνα ὠνόμαζε καὶ μητροπολίτας ἐκ τούτων ἀφώρισεν ἑνδεκα ὡς αὐτοῦ συμπληροῦντος τὸν δώδεκα ἀριθμόν, τοῦτο δὲ διηγῆσομαι

Ἦν **μοι** προθυμία (1, 1)

Ἀλλ' ἵνα τὰ ἐν μέσῳ **συντέμω** (4, 35-36)

Ἀλλ' ἐπεὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος **ἐγενόμην** τῆς διηγήσεως, **βούλομαι** καὶ περὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ παίδων ἤδη διαλαβεῖν (35, 1-2)

ὅσα εἰς **ἐμὴν** ἔφθασεν ἐλθεῖν ἀκοήν (71, 34-35)

Treće lice jednine

U poglavlju o osvajanju Adate nalazimo mjesto u kojem se Porfirogenet spominje u 3. licu jednine, što se također može smatrati stilskom osobnošću, gdje on iz skromnosti upotrebljava to lice, prikazujući sebe kao da nije pisac.⁸²²

καὶ γὰρ ἐκείνου μὴ δυνηθέντος τότε τὴν πόλιν ἐλεῖν, νῦν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων Κωνσταντῖνος ὁ τῆς πορφύρας βλαστός, ὁ Λέοντος μὲν τοῦ σοφωτάτου υἱὸς ἐκείνου δὲ υἱωνός, τὸ τοιοῦτον προτέρημα ἀπηνέγκατο καὶ ἐπεγράφη τῷ κατορθώματι τῆς παντελοῦς ἀπωλείας τῶν οἰκούντων τὴν Ἰαδατα (48, 49-53)

Prvo lice množine

Uočeno je 21 mjesto na kojima pisac istupajući s pozicije autora upotrebljava 1. lice množine.⁸²³

(21, 11-15); μηδὲ τὸν πραότατον πάντων ἀνθρώπων Δαβὶδ ἀνασχέσθαι οἶμαι τὴν τοσαύτην τοῦ καθάρματος παροινίαν (26, 36-37); πλὴν τρία καὶ μόνα, καθὼς ἤδη καὶ πρὸ ὀλίγου μοι εἴρηται, κεντηνάρια (28, 13-14); λέγω δὴ τὴν χρυσὴν ἐκείνην καλουμένην πλάτανον (29, 20); λέγω δὴ τὴν τῶν ἀνηρημένων καὶ πολιτευομένων ἀδιάκριτον καὶ κοινὴν ἀναγραφὴν (33, 3-4); διὰ βραχέων δὲ διηγῆσομαι (37, 1); τὰ δὲ πρὸς δυόμενον ἔρχομαι διηγῆσασθαι (51, 34-35); Κρωβάτοι φημί καὶ Σέρβλοι (52, 8); τὸν πατρίκιον Νικήταν φημί (53, 31); τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς κάτωθεν ταύτης νήσους φημί (61, 4-5); τὸν Ὠρούφαν φημί (61, 8); τὰς Συρακούσας φημί (69, 8); λέγω δὲ τὸ περὶ τὴν μνήμην καὶ ἀμοιβὴν (73, 4-5); τῶν πρασίνων φημί (90, 33); τὸν αὐχένα τοῦ Εὐξείνου φημί (94, 17).

⁸²² Usp. str. 43-44.

⁸²³ Ostali primjeri: ταῦτα δ' ἡμῖν οὐ προσῆν (1, 9-10); καὶ νομισθῶμεν ἴσως ἀπορία τῶν περὶ αὐτὸν καλῶν ἐν τούτοις τὴν ἱστορίαν ἀπασχολεῖν, τὰ τοῦ ὁμοίου εἶδους καὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας πάντα παρήσομεν, ἐπὶ δὲ τὰ ἔμπροσθεν τὸν λόγον σπουδῇ προαγάγωμεν, τὴν τῶν ἐπαίνων ἀπληστίαν ὥσπερ ἄλλο τι τῶν οὐκ ἐπαινετῶν ἀπωθούμενοι (5, 39-44); ὁ τοῦ καθ' ἡμᾶς λογοθέτου τοῦ δρόμου (12, 11); αὐτὰ τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν σύμβολα χλευάζων καὶ κερτομῶν (20, 22); cijelo 47. poglavlje; νῦν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων Κωνσταντῖνος ὁ τῆς πορφύρας βλαστός (48, 50-51); ὅση τῇ καθ' ἡμᾶς νέᾳ Ῥώμῃ προαφώριστο (52, 3-4); ὡς φθάσαντες εἵπομεν (55, 12); κατὰ δὲ τὸν καιρὸν ἐκείνον καὶ ὁ περικαλλὴς οὗτος ναὸς καὶ περίοπος ὠκοδομεῖτο ὃν νέαν βασιλικὴν

εἰ δὲ ἐπιμετρηθεῖη καὶ χρόνος ἡμῖν ἔτι ζωῆς, καὶ γένηταί τις καὶ ἀπὸ τῶν νόσων ἐκεχειρία μικρά, καὶ μηδὲ τῶν ἔξωθεν εἴη τι ἐμποδὼν, ἴσως προσθῶμεν ἐχομένως καὶ τῆς ἄχρις ἡμῶν κατιούσης αὐτοῦ γενεᾶς τὴν ὅλην τῆς ἱστορίας ἀφήγησιν (1, 18-22)

ἡμῖν δὲ θαυμάζειν ἐπέρχεται τοῖς μετὰ τοσοῦτον χρόνον τῆς προρρήσεως ἐκείνης ἰδοῦσι τὴν ἔκβασιν (48, 45-46)

Ἀλλὰ τί στρεφόμεθα περὶ τὰ μικρὰ τῶν ἐκείνου, εἰ καὶ πάνυ μεγάλα καθέστηκε, καὶ οὐ προστιθέαμεν τὸ μέγα ἔργον καὶ ἀξιάγαστον (83, 1-3)

Fraza

Fraze upotrijebljene u *Vita Bas.* su sljedeće:

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον (19, 35)

ἥπερ εἴρηται (27, 36)

ὥσπερ εἴρηται (29, 14)

ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον (29, 30)

καὶ οὕτω μὲν ταῦτα (48, 45)

καὶ εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα (52, 45)

καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ (54, 35)

Ἀλλὰ ἀπόχρη περὶ τούτων τὰ εἰρημένα (86, 25-26)

Izraz λέγω s akuzativom nalazimo na sljedećim mjestima:

λέγω δὴ τὴν χρυσὴν ἐκείνην καλουμένην πλάτανον (29, 20)

λέγω δὴ τὴν τῶν ἀνηρημένων καὶ πολιτευομένων ἀδιάκριτον καὶ κοινὴν ἀναγραφὴν (33, 3-4)

λέγω δὲ τὸ περὶ τὴν μνήμην καὶ ἀμοιβὴν (73, 4-5)

Izraz φημί s akuzativom uočen je u ovim primjerima:

Κρωβάτοι φημί καὶ Σέρβλοι (52, 8)

τὸν πατρίκιον Νικήταν φημί (53, 31)

τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς κάτωθεν ταύτης νήσους φημί (61, 4-5); τὸν Ὠδρύφαν φημί (61, 8)

ἐκκλησίαν λέγειν εἰώθαμεν, ὃς ἐπ' ὀνόματι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Μιχαὴλ τοῦ πρώτου τῶν ἀγγέλων καὶ Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου ἠγείρετο (76, 1-5); τοὺς παρ' ἡμῖν ἀπὸ τῆς εὐχῆς τὸ ἐπώνυμον φέροντας (76, 6-7); δηλωτέον δὲ καὶ καθ' ἕκαστα (78, 11); τῆς θείας Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσεως (82, 5); ὃν ἡμεῖς Ῥωμαῖον λέγειν εἰώθαμεν (85, 8); ὃν ἀπὸ τῆς θέσεως Μεσοκίπιον ὀνομάζειν εἰώθαμεν (86, 24-25); μὴ καὶ ἀπειροκαλίας τις γραφὴν ἀποίσειται καθ' ἡμῶν (86, 26-27); ἐπ' ὀνόματι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν (87, 25-26); ἔτι δὲ καὶ ὁ τοῦ πρώτως ἡμῶν εὐσεβῶς βασιλεύσαντος Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου (91, 15-16); τοῦ σωτῆρος ἡμῶν (97, 17); κατὰ τὸ ἡμῖν ἐφικτόν (102, 24-25).

τὰς Συρακούσας φημί (69, 8)

τῶν πρασίνων φημί (90, 33); τὸν ἀνχένα τοῦ Εὐξείνου φημί (94, 17)

Komentar na tijek pripovijedanja

U *Vita Bas.* nalazimo i mjesta u kojima se pisac osvrće na svoje pisanje i tijek izlaganja priče, a najčešće se nalaze na završetku poglavlja (samo ponekad na početku). Pisac obično opravdava digresiju pojašnjavajući razlog zašto je uklopio neku priču upravo na to mjesto, a ne onda kada se zaista dogodila, ili kao da sebe opominje da mora vratiti priču na redovni tijek izlaganja.⁸²⁴

ταῦτα δὲ εἰ καὶ τοῖς χρόνοις ὕστερον τυχὸν γέγονεν, ἀλλ' οὖν ἐνταῦθα κείσθω συνημμένα, ὥσπερ τῇ φύσει, οὕτω δὴ καὶ τῇ διηγήσει τῆς τετρακτύος τῶν ἀδελφῶν (35, 13-16)

ἀλλ' ἀνακρουέσθω καὶ καθ' ὁδὸν τῆς ἐξ ἀρχῆς διηγήσεως ὁ λόγος ἀνατρεχέτω (47, 20-21)

ταῦτα εἰ καὶ πολὺ τοῖς χρόνοις τὰ μὲν ἐτύγχανε πρότερα τῶν ἱστορουμένων κατὰ τὸ προκείμενον μέρος πραγμάτων τε καὶ καιρῶν, τὰ δὲ οὐκ ὀλίγον ὕστερον, καὶ οὐδὲ σφόδρα ἀναγκαῖον ἐδόκει τῇ ἱστορίᾳ, ἀλλ' ὅμως εἰς χάριν τῆς εἰρημένης γραδὸς καὶ ἔνδειξιν τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐγενείας αὐτῆς καὶ τῆς προαιρέσεως ἐνταῦθα κείσθω κατὰ παρέκβασιν (77, 18-23)

Ἀλλὰ τί στρεφόμεθα περὶ τὰ μικρὰ τῶν ἐκείνου, εἰ καὶ πάνυ μεγάλα καθέστηκε, καὶ οὐ προστιθέαμεν τὸ μέγα ἔργον καὶ ἀξιάγαστον (83, 1-3)

⁸²⁴ Ostali primjeri: καὶ ταῦτα μὲν, εἰ καὶ κατὰ παράβασιν ἴσως, ἀλλ' οὐκ ἔξω τῆς ὑποθέσεως εἴρηται (14, 26-27); ἀλλ' εἰς ἵχνος αἰθῆς ὁ λόγος παλινδρομεῖται καὶ δηλούτω τὰ ἐφεξῆς (48, 57-58); Ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον οὕτως εἶχε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εὐσεβοῦς βασιλείας Βασιλείου, τὰ δὲ πρὸς δυόμενον ἔρχομαι διηγήσασθαι (51, 32-35); εἰ δὲ μὴ συνημμένα τοῖς χρόνοις ἀλλήλαις αἱ μάχαι ἐτύγχανον, ὥσπερ οὖν ἡ διήγησις, ἀλλ' ὅμως ἐπεὶ ὁ ἐκάστης πράξεως ἀκριβὴς ἠγνοεῖτο χρόνος, διὰ τοῦτο μίαν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τάξιν ἐδέξατο ἅπαντα. Καὶ τὰ μὲν ἐν πολέμοις καταπραχθέντα διὰ τε αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν ὑποστρατήγων Βασιλείῳ τῷ βασιλεῖ, ὅσα εἰς ἐμὴν ἔφθασεν ἔλθεῖν ἀκοήν, διὰ τε τῆς ξηρᾶς καὶ ὑγρᾶς κατὰ ἀνατολὴν καὶ δύσιν, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἐτύγχανεν (71, 29-36); Ἀλλ' ὅπερ ἡ ῥύμη τοῦ λόγου παρήνεγκε φέρουσα καὶ κατὰ τὸν οἰκεῖον ῥηθῆναι καιρὸν οὐκ ἐπέτρεψεν, ἐνταῦθα ἤδη μετὰ τὸ σχολάσαι τῶν πολεμικῶν ἀγώνων τὸν λόγον καὶ τῶν πολεμικῶν ἀφηγήσεων καλὸν ἀναγράψασθαι (73, 1-4); Ἀλλὰ ἀπόχρη περὶ τούτων τὰ εἰρημένα, μὴ καὶ ἀπειροκαλίας τις γραφὴν ἀποίσειται καθ' ἡμῶν, καὶ μεταστρεπτέον ἦδη τὸν λόγον ἐπὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἔργων τοῦ φιλοπόνου καὶ τῶν καλῶν προμηθεῦς αὐτοκράτορος (86, 25-29); καὶ τὰ μὲν τοῦ εἰρημένου κοιτῶνος ἔργα καὶ κάλλη ἐν τούτοις περιγεγράφθω (89, 81-82); ἐξελθέτω δὲ τῶν βασιλείων ἡδὴ λοιπὸν ὁ λόγος, καὶ χωρεῖται πρὸς τὰ ἐξῆς τῶν κατὰ τὴν βασιλεύουσιν αὐτὴν πόλιν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἐν οἰκοδομαῖς τε καὶ ἀνοικοδομαῖς θείων οἰκῶν ἔργα τοῦ αὐτοκράτορος (93, 1-4).

6. 2. *De thematibus*

6. 2. 1. *Ornatus*

6. 2. 1. 1. *Figurae elocutionis*

Adjunkcija

Ovu vrstu izokolona u kojem se na zajednički predikat vežu koordinirane sintaktičke cjeline nalazimo u sljedećim primjerima:⁸²⁵

Λογγίνους γὰρ ἔλεγον τοὺς χιλιάρχους καὶ κεντουρίωνας τοὺς ἑκατοντάρχους καὶ κόμητας τοὺς νυνὶ στρατηγούς (praef. 25-26)

ἄλλος μὲν τῶν δημοσίων πραγμάτων ἦρχεν, ἄλλος δὲ τῶν στρατιωτικῶν (I, 1, 72)

ὥς Φιλοστέφανος ἐν τῷ Περὶ νήσων καὶ Ἰστρος ἐν Ἀποικίαις Αἰγυπτίων ιστόρησαν (I, 15, 9-10)

Anafora

U *De them.* najčešći su primjeri anafore s ponavljanjem istog elementa tri ili više puta, dok su primjeri u kojima se ista riječ ponavlja dva puta rijetki.⁸²⁶

⁸²⁵ Ostali primjeri adjunkcije uočeni u tekstu: πρὸς δὲ πλάτος ἔχει μὲν ἐξ ἀριστερῶν μέρη τινὰ τοῦ Βουκελλαρίου καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς Καππαδοκίας· πρὸς δὲ δεξιᾶν τὴν τε Ἰσαυρίαν καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν μερῶν τοῦ Κιβυρραιώτου (I, 1, 23-25); ἄλλοι μὲν δημοκρατίαις, ἄλλοι δὲ τυράννοις ὑποταττόμενοι (I, 1, 58-59); ἐπὶ μὲν τῆς κεφαλῆς βαστάζουσα στάμνον, ἐπὶ δὲ τῶν χειρῶν ἡλακάτην καὶ ἄτρακτον (I, 3, 13-14); βούκελλος γὰρ τὸ κρικελοειδὲς ψωμίον καλεῖται, κελλάριος δὲ ὁ φύλαξ τοῦ ἄρτου (I, 6, 6-7); Τὴν μὲν οὖν Συράκουσαν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ αἰοιδίμου βασιλέως παρέλαβον οἱ Σαρακηνοί, τὸ δὲ Ταυρομένιον ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφωτάτου βασιλέως (II, 10, 33-35).

⁸²⁶ Ostali primjeri anafore uočeni u tekstu: καὶ σατράπης μὲν ἦν Λυδῶν, ἕτερος δὲ Φρυγῶν, ἄλλος δὲ Ἰώνων, ἕτερος δὲ Παμφύλων, ἄλλος δὲ Καρῶν, ἄλλος δὲ Παφλαγόνων, ἄλλος δὲ Βιθυνῶν, καὶ ἀπλῶς ἢ πᾶσα Ἀσία μικρὰ καλουμένη, ὥς ἐδόκει τῷ Πέρσῃ, κᾶπειτα τοῖς Μακεδόσι, διεμεμέριστό τε καὶ διετάττετο, καὶ ἄλλος μὲν τῶν δημοσίων πραγμάτων ἦρχεν, ἄλλος δὲ τῶν στρατιωτικῶν (I, 1, 67-72); οὔτε γὰρ Στράβων ὁ γεωγράφος τῆς τοιαύτης ὀνομασίας ἐμνήσθη, καίτοι Καππαδόκης ὢν τὸ γένος ἐξ Ἀμασειᾶς τῆς πόλεως, οὔτε Μένιππος ὁ τοὺς σταδισμοὺς τῆς ὅλης οἰκουμένης ἀπογραφάμενος, οὔτε μὴν Σκύλαξ ὁ Καρυανδηνός, οὔτε ἄλλος τις τῶν ἱστορίας γεγραφότων, οὔτε αὐτὸς Πausanias ὁ Δαμασκηνός (I, 2, 5-9); οὔτε γὰρ Προκόπιος, οὔτε μὴν Ἀγαθίας,

Primjer anafore u kojima se isti element ponavlja dva puta:

εἴτε διὰ τὸ πυκνὸν τῶν νήσων, **εἴτε** καὶ διὰ τὸ ρεῦμα τοῦ πόντου τὸ καταβαῖνον (I, 17, 32-33)

Primjeri anafore u kojima se isti element ponavlja tri ili više puta:

ὥς ὁ Καῖσαρ Ἰούλιος, ὥς ὁ θαυμαστὸς Αὐγουστος, ὥς ὁ Τραϊανὸς ἐκεῖνος ὁ περιβόητος, ὥς ὁ μέγας ἐν βασιλεῦσι Κωνσταντῖνος (praef. 11-13)

καὶ ἕτερα λευκότριχα χίλια, **καὶ ἕτερα** σποδοειδῆ χίλια, **καὶ ἕτερα** ῥαντὰ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν διασφύζοντα **καὶ ἕτερα** πυρρὰς ἔχοντα τὰς ὄψεις χίλια, **καὶ ἕτερα** φαιὰ ὡσαύτως, **καὶ ἕτερα** ξανθὰς ἔχοντα τὰς τρίχας, τὴν αὐτὴν ποσότητα φέροντα, **καὶ ἕτερα** περκνὰ τῆς αὐτῆς ὄντα ἰσότητος, **καὶ ἕτερα** φοινικότριχα χίλια, **καὶ ἕτερα** χρυσίζοντα (I, 12, 37-41)

Asindeton

Asindeton ili nizanje riječi bez veznika u *De them.* se ne koristi na isti način kao u *Vita Bas.*, na onim mjestima gdje je u skladu sa sadržajem ta figura upotrijebljena kako bi opisani događaji dobili ritam i ostali bolje zapamćeni, već najčešće na mjestima gdje se nabrajaju gradovi koji su u sastavu određenih tema.⁸²⁷

οὔτε Μένανδρος, οὔτε Ἡσύχιος ὁ Ἰλλούστριος ἐμνημόνευσαν τοῦ τοιοῦτου ὀνόματος (I, 2, 10-12); ὅτε Μάρκελλος ἐκεῖνος ἐστρατήγει καὶ ναύαρχος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου ἀνεδείκνυτο, ὅτε καὶ Ἀρχιμήδης ὁ γεωμέτρης ἐν αὐταῖς ταῖς Συρακούσαις ὢν, νυκτὸς ἀλούσης τῆς πόλεως, ὑπὸ στρατιώτου τινὸς ἀνηρέθη (II, 10, 43-46).

⁸²⁷ Ostali primjeri asindetona uočeni u tekstu: ὥς ὁ Καῖσαρ Ἰούλιος, ὥς ὁ θαυμαστὸς Αὐγουστος, ὥς ὁ Τραϊανὸς ἐκεῖνος ὁ περιβόητος, ὥς ὁ μέγας ἐν βασιλεῦσι Κωνσταντῖνος (praef. 11-13); πρώτη μὲν Ἐφεσος, δευτέρα δὲ Σμύρνα, τρίτη Σάρδεις, τετάρτη Μίλητος, πέμπτη Πριήνη, ἕκτη Κολοφών, ἑβδόμη Θυάτειρα, ὀγδόη τὸ Πέργαμον, ἑνάτη Μαγνησία, δεκάτη Τράλλη, ἑνδεκάτη Ἱεράπολις, δωδεκάτη Κολοσσαὶ αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι, οὗ ἔστι ναὸς διαβόητος τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, τρισκαίδεκάτη Λαοδίκεια, τεσσαρεσκαίδεκάτη Νύσσα, πεντεκαίδεκάτη Στρατονίκεια, ἑξκαίδεκάτη Ἀλάβανδα, ἑπτακαίδεκάτη Ἀλίνδα, ὀκτωκαίδεκάτη Μύρινα, ἑννεακαίδεκάτη Τέως, εἰκοστή Λέβεδος, [εἰκοστή πρώτη Φιλαδέλφεια] καὶ ἄλλαι τινές (I, 3, 33-40); πρώτην μὲν Νίκαιαν τὴν καὶ μητρόπολιν χρηματίζουσιν, δευτέραν δὲ Κοτυάειον, τρίτην Δορυλαίειον, τετάρτην Μηδάειον, πέμπτην Ἀπάμειαν, ἕκτην Μύρλειαν, ἑβδόμην Λάμψακον, ὀγδόην Πάριον, ἑνάτην Κύζικον, δεκάτην Ἀβυδὸν (I, 4, 27-30); πρώτην μὲν Νικομήδειαν τὴν μητρόπολιν, δευτέραν δὲ Ἐλενούπολιν, τρίτην Πραίνετον, τετάρτην Ἄστακον, πέμπτην Παρθενούπολιν (I, 5, 15-17); πρώτη μὲν Ἄγκυρα, μητρόπολις τῶν Γαλατῶν, δευτέρα δὲ Κλαυδιούπολις, καὶ αὕτη μητρόπολις τῶν Μαριανδυνῶν, τρίτη Ἡράκλεια, τετάρτη Προυσιάς, πέμπτη τὸ Τήιον (I, 6, 20-23); πρώτην μὲν μητρόπολιν Γάγγραν, δευτέραν δὲ Ἀμαστραν, τρίτην Σῶραν, τετάρτην Δάδυβραν, πέμπτην Ἰωνόπολιν, ἕκτην Πομπηϊούπολιν (I, 7, 19-21); ἐν ᾧ κεῖται ἢ τε Μύλασσα, πόλις διάφημος, καὶ αὐτὰ τὰ Βαργύλια, ἢ τε Μύνδος καὶ ἡ καλουμένη Στρόβηλος, ἢ τε Ἀλικαρνασσός, ἡ Ἡροδότου πατρίς, ἡ τῆς Ἀρτεμισίας πόλις ἡ πολυθρύλητος (I, 14, 3-6); Εἶτα Φοῖνιξ ὁ ποταμὸς καὶ πόλις ὁμώνυμος, εἶτα Φασιλὶς ἡ περὶ κλυτος, εἶτα

καὶ ἔστι πρώτη μὲν Γερμανικούπολις, δευτέρα δὲ Τιτιούπολις, τρίτη Δομετιούπολις, τετάρτη Ζηνούπολις, πέμπτη Νεάπολις, ἕκτη Κλαυδιούπολις, ἑβδόμη Εἰρηνούπολις, ὀγδόη Διοκαισάρεια, ἑνάτη Λαύζαδος, δεκάτη Δαλισανδός (I, 13, 17-20)

Epanalepsa

Epanalepsa se, kao i u *Vita Bas.*, rijetko pojavljuje:

ἀπογόνους ἑαυτοὺς Ἡρακλέους ὀνομάζουσιν, Ἡρακλέους ἐκείνου τοῦ βουφάγου καὶ λεοντοφόνου (II, 2, 13-14)

Epifora

Ponavljanje iste riječi na kraju pojedinih dijelova rečenice.⁸²⁸

ἡ Ἀττάλου τοῦ Περγαμηνοῦ πόλις ἐπώνυμος, εἴτα τὸ Σύλαιον, ἔπειτα Πέργη ἡ περιώνυμος, εἴτα Σίδη τὸ τῶν πειρατῶν ἐργαστήριον, εἴτα Σέλγη ἡ τῶν Λακεδαιμονίων ἄποικος, εἴτα τὸ Καλ[λίστ]ὸν ὄρος καλούμενον, εἴτα τὸ καλούμενον Ἀνεμούριον, εἴτα Ἀντιόχεια ἡ μικρά (I, 14, 21-26); εἴτα Μέλας ὁ ψυχρὸς ποταμός, ἔπειτα τὸ τῆς Συκῆς πολισμάτιον, εἴτα λιμὴν ὁ καλούμενος Παλαιός, εἴτα αὐτὴ ἡ Σελεύκεια (I, 14, 28-30); Κωνσταντία μητρόπολις, Κίτιον, Ἀμαθοῦς, Κυρήνεια, Πάφος, Ἀρσινόη, Σόλοι, Λάπιθος, Κέρμεια [ἦτοι Λευκουσία], Κυθερεία, Ταμασία, [Κούριον, Νέμευος,] Τρίμυθος, ὅθεν ὁ ἅγιος Σπυρίδων, Κάρπασος (I, 15, 2-5); πρώτην μὲν τὴν τῆς Ἀθίδος, δευτέραν τὴν Ἰώνων, τρίτην δὲ τὴν Αἰολέων, τετάρτην δὲ τὴν Δωριέων, πέμπτην δὲ τὴν κοινήν ἣ πάντες χρώμεθα (I, 17, 12-14); Εὐδοξιούπολις, Ἡράκλεια, Ἀρκαδιούπολις, Βιζύη, Πάνιον, Ὀρνοι, Γάνος, Καλλίπολις, Μήριζος, Σαλτική, Σαύαδα, Ἀφροδισία, Ἄπρος, Κοιλία (II, 1, 49-51); Παρθικόπολις, Ἡράκλεια Στρύμνου, Αἴνος, Μαξιμιανούπολις, Σέρραι, Φίλιπποι, Τραϊανούπολις (II, 1, 52-53); Ἀδριανούπολις, Ἀγχιάλος, Δεβελτός, Πλουτινούπολις, Τζόϊδα (II, 1, 54-55); κλίμα Μεστικὸν καὶ Ἀκόντισμα, Φιλιπούπολις, Βερόη, νῆσος Θάσος, νῆσος Σαμοθράκη (II, 1, 56-57); Τόμις, Διονυσόπολις, Ἄκραι, Καλλάτις, Ἴστρος, <Κωνσταντιανὰ>, Ζέλπα, Τρόπαιος, Αἰσιούπολις, Καπίδαβα, Κάρσος, Τρόσμις, Νοβιόδουνος, Αἰγισσος, Ἀλμυρίς (II, 1, 58-60); Θεσσαλονίκη, Πέλλη, Εὐρωπος, Δίος, Βέρροια, Ἑορδαία, Ἑδεσσα, Κέλλη, Ἀλμωπία, Ἡράκλεια Λάκκου, Ἀντανία, Γέμινδος, Νικεδῆς, Διόβουρος, Ἰδομένη, Βράγυλος, Πρίμανα, Μαρώνεια, Ἀμφίπολις, Νεάπολις, Ἀπολλωνία, Τόπειρος τὸ νῦν Ῥούσιον, Νικόπολις, †Ἰθάπολις†, Ἄκανθος, Κερεόπυργος, Βέρπη, Ἄραλος, Διοκλητιανούπολις, Σεβαστόπολις (II, 2, 33-38); Στόλοι, Ἄργος, Εὐστράτιον, Πελαγονία, Βάργαλα, Κελαινίδιον, Ἀρμονία, Ζάπαρα (II, 2, 39-40); Λάρισσα, Δημητριάς, Θῆβαι, Ἐχιναιός, Λάμια, Τρίκη, Γόμφοι, Ὑπάτη αἱ νῦν λεγόμεναι Νέαι Πάτραι, Μητρόπολις, Καισάρεια, Φάρσαλος, Βουραμίνσιος, σάλτος Ἰ[ωανν]οῦβιος, νῆσος Σκίαθος, νῆσος Σκέπολα, νῆσος Πεπάρηθος (II, 2, 41-44); α' μὲν Σκάρφειαν, β' Ἐλ<ατ>ίνα, γ' Δαύλιον, δ' Χαιρώνειαν, ε' Ναύπακτον, ς' Δελφούς, ζ' Ἀμφισσαν, καὶ τὰς λοιπὰς (II, 5, 11-14); Σκάμπα, Ἀπολλωνία, Βούλλις, Ἀμαντία, Πουλχεριόπολις, Αὐλών, Λίστρων, Σκεύπτων, Α<ὐ>λίνιδος μητρόπολις (II, 9, 1-3); Πανταλία, Γερμαή, Ναισός, ἡ πατρίς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, Ῥεμεσιάνα (II, 9, 4-5).

⁸²⁸ Lausberg 1998: 283-284.

Ἀργεῖους αὐτοὺς ἀποκαλῶν, ἀλλὰ Θεσσαλοὺς μόνον ἀποκαλῶν (II, 5, 7)

Figura etymologica (paregmen, derivatio)

Upotrebu različitih riječi istoga korijena nalazimo na sljedećim mjestima:⁸²⁹

Ἔστι δὲ ἀρχὴ τοῦ θέματος ἀπὸ μὲν τῆς κωμοπόλεως Μοδρηνῆς ἀρχόμενον (I, 6, 8-9)

ἀλλ' οἱ τοῦ Βοσπόρου κρατοῦντες ἐκράτουν καὶ Χερσῶνος αὐτῆς (II, 12, 2-3)

Hiperbat

Hiperbat je, uz homeoteleut koji spada u tzv. gorgijanske figure, najčešće upotrijebljena figura iskaza u *De them*. Najviše ima primjera gdje se razdvaja član, pridjev, zamjenica ili particip od pripadajuće mu imenice, no često se rastavljaju i dijelovi imenskog predikata, a među umetnutim riječima nalazimo različite glagolske oblike, subjekt ili objekt.⁸³⁰ Češći su blagi hiperbati, dok primjera s jačim hiperbatom ima manje. Kao i u *Vita Bas.*, uočeni su primjeri u kojima se unakrsno isprepliću dva hiperbata, koji će biti posebno izdvojeni.

Primjeri s blagim hiperbatom:⁸³¹

⁸²⁹ Ostali primjeri figurae etymologicae uočeni u tekstu: διὸ καὶ ἀντὶ ταινίας καὶ στέμματος καὶ πορφύρας βασιλικῆς τῷ δέρματι τῆς κεφαλῆς τοῦ λέοντος ἑαυτοὺς ταινιοῦσι (II, 2, 17-19); Ἀπὸ δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ καλουμένου Ἀκτίου καὶ τὰς καλουμένας ἰνδικτιῶνας ἐκάλεσεν (II, 8, 10-12).

⁸³⁰ Kao i kod *Vita Bas.*, bit će iscrpljeni primjeri hiperbata u kojima se između dviju usko povezanih riječi nalazi glagolski oblik, subjekt ili objekt, dok se ostali primjeri neće uzimati u obzir prilikom analize. Pod blagim će se hiperbatom smatrati primjeri u kojima se između dviju usko povezanih riječi nalaze jedna ili dvije riječi, a kao jači hiperbat oni primjeri gdje su između umetnute tri ili više riječi (uključujući član i čestice).

⁸³¹ Ostali primjeri blagog hiperbata uočeni u tekstu: νέαν ἐκτίσαντο τὴν προσηγορίαν (tit 4); τῶν ἱστορίας γραψάντων (praef. 2-3); πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐπολιόρκουν ἀτακτοῦσαν (praef. 10-11); τῶν ἱστορίας γεγραφότων (I, 2, 8); οἱ τὰ χρονικὰ συντάξαντες (I, 2, 11-12); εἰς τρία τέμνουσι μέρη (I, 2, 13); ὅτε Ἀριαράθης ἦρχεν αὐτῆς ὁ βασιλεὺς (I, 2, 53); ἡ τὸ ἄλλας τίκτουσα (I, 2, 54); μεγάλης δράζωνται ἀπήνης (I, 2, 73); Ἐκ δὲ ταύτης τὰ τοιαῦτα βλασφημουμένης (I, 2, 78); πρὸς τὸν τῆς Θράκης βασιλέα ποιησάμενος Κότυν ὀνομαζόμενον (I, 3, 21-22); οὐδεμίαν ἔχει κοινωνίαν (I, 5, 1-2); Εἰς γὰρ ὑπηρεσίαν ἐτέτακτο τῶν στρατιωτῶν (I, 5, 4-5); ἀπὸ Φινέως τοῦ πρώτου τὴν Παφλαγονίαν οἰκίσαντος (I, 7, 16-17); Ἐχει δὲ πόλεις ἐπισήμους ἡ Παφλαγονία τοσαύτας (I, 7, 18-19); τοῦ τὴν Καίσαρος ἀρχὴν πρώτου κρατουμένου (I, 11, 3); Μελίαν λέγω τὸν περιβόητον (I, 12, 10); ὅλην, ὡς εἶπεῖν, τὴν πόλιν (I, 12, 19); τῶν σκῆπτρων ἐκράτει τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας (I, 12, 29-30); ἡ θεία παρίστησι ἱστορία (I, 12, 34); στρατηγίδος ἐκεκλήρωτο ὄνομα (I, 13, 10); τοῖς ζωγραφικοῖς κατελάμπρυνε πίναξιν (I, 14, 18-19); ὀνομασίαν ἔσχε τοῦ καλεῖσθαι Σάμος (I, 16, 1); τὸ ὑψηλὸν ἐκάλουν τόπον

ἐκ γενῶν συνίσταται τοιῶνδε (I, 3, 25-26)

Ἐλαβε δὲ τὴν προσωνομίαν, ὥσπερ ἔφαμεν, τοῦ καλεῖσθαι Κιβυρραιώτης (I, 14, 39-40)

ὅθεν ὁ Αἰγεατικός ἀπάρχεται κόλπος (I, 17, 6-7)

πᾶσαν ἐβόσκειτο τὴν οἰκουμένην (II, 6, 34)

Primjeri s jačim hiperbatom:⁸³²

οἱ μετ' ἐκείνους τὸν χριστιανισμόν καὶ τὴν θεοσέβειαν ἀσπασάμενοι (praef. 13-14)

ἡ πρώτη μάχη πρὸς τοὺς στρατηγούς τῶν Περσῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνοιο (I, 4, 16-17)

Ἔστι δὲ πᾶσα ἡ νῆσος ὑπὸ ἐνὶ στρατηγῷ τεταγμένη (II, 6, 3-4)

Primjeri s dvostrukim hiperbatom:⁸³³

(I, 16, 3-4); Ταύτης ἐκράτησε τῆς νήσου (I, 16, 4); αὐτὴν ἔλαχε Σμύρναν (I, 16, 15-16); διαλέκτῳ χρῶνται τῶν Αἰολέων (I, 17, 18); τὴν ὀνομασίαν ἔλαχε θέματος (II, 1, 6); ζυγὸν ἠνάγκασε τελεῖν ἓνα (II, 1, 14); ἐν ταῖς μακεδονικαῖς αὐτὴν τέθεικε πόλεσιν (II, 4, 7); πόλεις ἔχουσα τεσσαράκοντα (II, 6, 4); τρεῖς ἔχει ἐπωνυμίας (II, 6, 7); τοῦ τὸν Οἰνόμαον νικήσαντος (II, 6, 12-13); εἰς τάξιν ἐχρημάτιζε θέματος (II, 7, 1-2); πάσης ἤδη τῆς νήσου <ἐκράτησε> ταύτης <τῆς> τότε Σικελίας καλουμένης (II, 10, 15-16); Ὅσα τοίνυν κατελείφθησαν κάστρα (II, 10, 35-36); μηδένα κοπετὸν ἀπολειφθῆναι τῆς ἐκείνου ταφῆς (II, 10, 46-47); ἐπὶ χρόνον ἐπολιόρκουν ἱκανόν (II, 11, 23); ἄλλην ἐπιτιθέασι μυθικὴν ἱστορίαν (II, 12, 32).

⁸³² Ostali primjeri jačeg hiperbata uočeni u tekstu: ἡ τῶν θεμάτων ἐγένετο προσηγορία (praef. 1-2); ὁ τοὺς σταδισμοὺς τῆς ὅλης οἰκουμένης ἀπογραφάμενος (I, 2, 7); ὁ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν γεγραφώς (I, 2, 19-20); ὁ Πέρσης ἐν τῷ τοῦ θηρὸς συναντήματι, τὸν ἀκινάκην σπασάμενος (I, 2, 25-26); παροιμίαν περὶ αὐτῶν ἐξενεχθῆναι τοιαύτην (I, 2, 69); ὁ Ναζιανζοῦ τὴν ἐπισκοπὴν κληρώσας (I, 2, 85-86); οἱ τὴν μικρὰν Ἀσίαν οἰκοῦντες (I, 3, 24); Γραικοί, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Γρανικοῦ τὴν ὀνομασίαν πλουτήσαντες (I, 4, 15-16); ὁ τὴν μυθοποιίαν πρῶτος εἰς τὸν βίον εἰσαγαγὼν (I, 4, 19); Εἰσὶ δὲ ἔθνη τὰ συμπληροῦντα τὸ Ὀψίκιον τοσαῦτα (I, 4, 25); Ἐχει δὲ πόλεις ἐπισήμους τὸ θέμα τὸ καλούμενον Ὀψίκιον τοσαύτας (I, 4, 26-27); Εἰσὶ δὲ ἔθνη τὰ συμπληροῦντα, μᾶλλον δὲ ὑπουργοῦντα εἰς τὴν τοιαύτην δουλείαν τῶν στρατιωτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως τοσαῦτα (I, 5, 12-14); Ἔστι δὲ ἀρχὴ τοῦ θέματος ἀπὸ μὲν τῆς κωμοπόλεως Μοδρηνῆς ἀρχόμενον (I, 6, 8-9); Εἰσὶ δὲ πόλεις αἱ συμπληροῦσαι τὸ θέμα τῶν Βουκελλαρίων τοσαῦται (I, 6, 19-20); Ἔστι δὲ λόγος τις περὶ αὐτοῦ χαρίεις (I, 12, 25-26); Ἔστι δὲ ἡ αἰτία τῆς ἐπιγραφῆς αὕτη (I, 12, 28-29); μυριάδα προβάτων ταῖς χροιαῖς διαλλάττουσαν (I, 12, 36); ἕτερα ῥαντὰ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν διασφύζοντα (I, 12, 38); τοῦ προμηθῶς τὰ πράγματα διευθύνοντος (I, 12, 48); τὸν πρὸς Δαρεῖον τὸν Πέρσιν ἠγωνίσαστο πόλεμον (I, 13, 7-8); οὐ θέμα τὸ πρὶν ἐχρημάτιζεν (I, 13, 9-10); εἴτα Σελινοῦς, μικρὸν πολισμάτιον καὶ ποταμὸν ὁμώνυμον ἔχουσα (I, 14, 27-28); Δωριέων δὲ ἐστὶν ἄποικος τῶν ἐκ Πελοποννήσου (I, 14, 45); Σοφοὶ δὲ γεγόνασιν ἐξ αὐτῆς ἐξοχώτατοι (I, 16, 5-6); οὐδαμοῦ τούτου λόγος ἐστὶ περὶ θέματος (II, 3, 1-2); Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου ἐν τοῖς ὄρεσι τοῦ Στρυμόνος καὶ ταῖς διαβάθραις τῶν κλεισουργῶν τούτους ἐγκατοικίσαντος (II, 3, 3-5); τρεῖς ἤδη πρότερον ἀλλάξασα τὰς ἐπωνυμίας (II, 6, 9-10); Ἔστι δὲ Χερρόνησος ἀμπέλου φύλλῳ τῷ σχήματι παρεμφερῆς (II, 6, 13-14); τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν Ῥωμαίων διεῖπεν ἀρχῆς (II, 6, 35-36); τῷ τῆς Ῥώμης ὑπέκειτο βασιλεύοντι (II, 9, 34).

⁸³³ Ostali primjeri dvostrukog hiperbata uočeni u tekstu: τὰ ἀργυρὰ μινσούρια τὰ ἀνάγλυφα, ἅπερ κεῖνται ἐν τῷ βασιλικῷ βεστιαρίῳ, ἐπιγραφὴν ἔχοντα τοιάνδε (I, 1, 37-39); πρὸ τοῦ τὸν ζυγὸν καὶ τὴν ἀρχὴν ἐμπεσεῖν ἐπ'

οὐ κύριον ἔχει τὸ ὄνομα (I, 2, 1)

γέφυρα, ἣν ἐποίησεν Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ὁ πολυύμνητος, ἐπιγραφὴν ἔχουσα τοιαύτην (I, 5, 18-20)

παλαιὸς τοῦ τοιοῦτου μάρτυρας πράγματος (II, 4, 2-3)

Homeoarkt

Ponavljanje početnog sloga kod dviju uzastopnih riječi uočeno je u sljedećim primjerima:

ἄλλη ἄλλως (praef. 7)

Ταύρου Ταυρικὴν (I, 2, 14)

Homeoteleut

Paralelno podudaranje završetaka riječi unutar istog izričaja jedno je od najčešće korištenih stilskih sredstava u ovom djelu, kao i u *Vita Bas.*⁸³⁴

αὐτοὺς τὴν Ῥωμαϊκὴν (I, 1, 45); ὁ ὑπὸ χεῖρα ὦν στρατηγοῦ (I, 5, 11-12); ἕτερα πυρρὰς ἔχοντα τὰς ὄψεις χίλια (I, 12, 38-39); ἕτερα ξανθὰς ἔχοντα τὰς τρίχας (I, 12, 39-40); ἕτερα περκνὰ τῆς αὐτῆς ὄντα ἰσότητος (I, 12, 40-41); Πρῶτον θέμα τὸ ἐπὶ τῆς δύσεως Εὐρώπης κείμενον γῆς (II, 1, tit. 1); αὐτῆς τῆς πόλεως τῆς πάλαι Βυζαντίδος καλουμένης ἐν τῇ τῶν Θρακῶν ἰδρυθείσης χώρας (II, 1, 42-43).

⁸³⁴ Ostali primjeri homeoteleuta uočeni u tekstu: ἀτακτοῦσαν καὶ ἀντιλέγουσαν (praef. 10-11); ὡς ὁ θαυμαστὸς Αὐγουστος, ὡς ὁ Τραϊανὸς ἐκεῖνος ὁ περιβόητος (praef. 11-12); Ὅτε δὲ τοῦ στρατεύειν οἱ βασιλεῖς ἀπεπαύσαντο, τότε καὶ στρατηγοὺς καὶ θέματα διωρίσαντο (praef. 17-19); Νυνὶ δὲ στενωθείσης κατὰ τε ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας καὶ ἀκρωτηριασθείσης ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Ἡρακλείου τοῦ Λίβυος (praef. 20-21); κρατήσαντες οὐκ ἔχοντες (praef. 22); μάλιστα ἐλληνίζοντες καὶ τὴν πάτριον καὶ Ῥωμαϊκὴν γλῶτταν ἀποβαλόντες (praef. 24-25); ἵνα μὴ μακρολογῶμεν καὶ δοκῶμέν τισι τερατεύεσθαι περὶ τῆς τῶν θεμάτων ὀνομασίας, συντομώτερον ἐροῦμεν (I, 8-9); νεύοντα καὶ διορίζοντα (I, 1, 17-18); εἰς χιλιαρχίας καὶ πεντακοσιαρχίας [καὶ ἑκατονταρχίας καὶ πεντηκονταρχίας] (I, 1, 27-28); ἦνθι δὲ καὶ εὐδοκίμει (I, 1, 41); ἐκστρατεύειν κατὰ Ῥωμαίων καὶ διαφθεῖρειν τὰς χώρας (I, 1, 53-54); εἰς ἐπαρχίας διηρέθησαν καὶ ἡγεμονίας (I, 1, 59-60); διεμέριστό τε καὶ διετάττετο (I, 1, 71); εἷς τε Καταονίαν τὴν ἀπὸ Μελιτηνῆς ἀρχομένην, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Ταύρου Ταυρικὴν ὀνομασμένην (I, 2, 13-14); ὥσπερ ἀστέρες πολύφωτοι, ἐπὶ σοφία διαβόητοι (I, 2, 79); διεπέρασεν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀσίας εἰς χώραν τὴν λεγομένην Λυδίαν καὶ κατῴκησε πλησίον τῆς πόλεως Σάρδεων (I, 3, 11-12); τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου, καὶ τοῦ Δασκυλίου ἀκρωτηρίου (I, 4, 7-8); ὁ ὀνομαστότατος καὶ παλαιὸς ἐκεῖνος Αἰσωπος (I, 4, 18-19); καταρτίζειν καὶ διευθύνειν (I, 4, 24); δομέστικον μόνον ἀγορευόμενον (I, 5, 4); Διὸ οὐδὲ εἰς θέματος τάξιν λελόγισται, οὐδὲ στρατηγὸς ὁ τούτου ἄρχων κατονομάζεται (I, 5, 10-11); Εἰσὶ δὲ ἔθνη τὰ συμπληροῦντα, μᾶλλον δὲ ὑπουργοῦντα (I, 5, 12-13); ἀναβαῖνον δὲ πρὸς τὴν μητρόπολιν Ἀγκυραν

κολοβοῦσθαι καὶ ἀκρωτηριάζεσθαι καὶ συστέλλεσθαι (I, 1, 49-50)

ἀναισχυντία τε καὶ κακοτροπία (I, 7, 2)

κολωνοὺς δὲ τοὺς ὑψηλοὺς καὶ ἐπηρμένους λόφους (I, 10, 3)

ἐπεὶ καὶ πόλις ἐστὶ βασιλεύουσα τοῦ τε κόσμου παντὸς ὑπερέχουσα, ὡς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ βασιλέως τὴν ἐπωνυμίαν κληρονομήσασα (II, 1, 2-4)

καὶ νικήσας ὁ Καῖσαρ τὸν Ἀντώνιον καὶ τὴν Κλεοπάτραν ἔκτισε πόλιν, καλέσας αὐτὴν Νικόπολιν (II, 8, 9-10)

Izokolon s homeoptotom i homeoteleutom

Pisac *De them.* također upotrebljava izokolon s homeoptotom i homeoteleutom, a ponekad kombinira izokolon s hijazmom, što je uočeno i u *Vita Bas.*

Primjeri izokolona s homeoptotom i homeoteleutom:⁸³⁵

καὶ παρεκτεῖνον (I, 6, 10); Χρυσόχειρ ἐκεῖνος ὁ τῶν Μανιχαίων περιβόητος ἀρχηγὸς (I, 10, 8-9); μοναρχίαν τὴν πολυαρχίαν (I, 11, 3-4); Ὁ γοῦν προλεχθεὶς Μελίας ἐκ τούτου τοῦ πολέμου διασωθεὶς (I, 12, 15-16); κουροτρόφος οὖσα ἀγαθὴ τε καὶ ἱππόβοτος καὶ παντοίων βοσκημάτων εἰς τροφήν ἐπιτήδειος (I, 12, 21-22); Διὸ καὶ θέμα κατωνομάσθη καὶ εἰς στρατηγίδα περιδοξὸν ἀνήχθη (I, 12, 22-23); ἐβασιλεύετο, ἤγουν ἐτυραννεῖτο (I, 15, 12-13); τὸ κάλλιστόν τε καὶ τιμιώτατον (II, 1, 5); πάντας, ὡς εἰπεῖν, διεσκεύασε καὶ μετεσκεύασεν εἰς μίαν ἀρχὴν καὶ ζυγὸν ἠγάγκασε τελεῖν ἓνα (II, 1, 13-14); διασῆπτεσθαι καὶ διαρρήγνυσθαι (II, 1, 14-15); ἀπογόνους ἑαυτοῦς Ἡρακλέους (II, 2, 13); Ἡρακλέους ἐκείνου τοῦ βουφάγου καὶ λεοντοφόνου (II, 2, 14); καὶ στέμμα τοῦτο καὶ κόσμον ἠγοῦνται, καὶ ὑπὲρ πάντα λίθον καὶ μάργαρον τούτῳ ἐγκαλλωπίζονται (II, 2, 19-20); αὐξηθεῖσα δὲ ἀπὸ Φιλίππου τοῦ πατρὸς Ἀλεξάνδρου, μεγαλυνθεῖσα δὲ καὶ ὑπερφυῆς γενομένη (II, 2, 23-25); καὶ τῶν ἄκρων τῆς γῆς αὐτῶν ἐπιψαύσασα ἐπ' αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν αὐτοῦ διαδόχων, καταλήξασα δὲ εἰς Περσέα τὸν Φιλίππου (II, 2, 25-26); Τὸ δὲ θέμα τοῦ Στρυμόνος τῇ Μακεδονίᾳ συντέτακται καὶ οὐδαμοῦ τούτου λόγος ἐστὶ περὶ θέματος, ἀλλ' εἰς κλεισούρας τάξιν λελόγισται (II, 3, 1-2); ἐπὶ τῇ αὐτοῦ εὐγενείᾳ, ἵνα μὴ λέγω δυσγενείᾳ (II, 6, 37); ἐν αὐτῷ τῷ ἀκρωτηρίῳ τῷ καλουμένῳ Ἀκτίῳ (II, 8, 8); Ἀπὸ δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ καλουμένου Ἀκτίου (II, 8, 10-11); μεγίστη καὶ ἐπιφανεστάτη (II, 10, 1); τὰς μὲν ἡρημωμένας, τὰς δὲ κρατουμένας (II, 10, 32-33); Τοῦτο δὲ διὰ αὐτομόλου μαθόντες οἱ Ἄφροι καὶ περὶ τὴν πολιορκίαν ἀπρακτήσαντες, μᾶλλον δὲ πτήξαντες τὴν τοῦ βασιλικοῦ στόλου κατ' αὐτῶν παρουσίαν, ἀνεπέρασαν ἐν Λαγοβαρδίᾳ καὶ πολιορκήσαντες τὸ κάστρον Βάρης ὥκησαν ἐν αὐτῷ, παραλαβόντες πάντα τὰ κάστρα (II, 11, 28-32).

⁸³⁵ Ostali primjeri izokolona s homeoptotom i homeoteleutom uočeni u djelu: τὸ μὲν μεσόγαῖον ἐκλήθη Χαρσιανόν ... τὸ δὲ κάτω καὶ πρὸς θάλασσαν ἐκλήθη Ἀρμενιακόν (I, 2, 45-48); Καὶ τὰ μὲν κάτω καὶ παρὰ θάλασσαν ... κατοικοῦσι Βιθυνοί· τὰ δὲ πρὸς νότον ... κατοικοῦσι Μυσοί· τὰ δὲ πρὸς θάλασσαν καὶ τὴν Κύζικον κατοικοῦσι Φρύγες τε καὶ Γραικοί (I, 4, 9-15); Τοῦτο θαυμάσας ὁ Καῖσαρ καὶ τὸ δῶρον τοῦ Θωμᾶ προσδεξάμενος (I, 12, 44-45); διεκτρέχει δὲ τὴν καλουμένην Ἀγίαν καὶ παρέρχεται τὴν Ταυρόπολιν (I, 14, 34-35); ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ τρίτου υἱοῦ Ἡρακλέους Καρανοῦ προσαγορευομένου, αὐξηθεῖσα δὲ ἀπὸ Φιλίππου τοῦ

καὶ τὰς τῶν στρατιωτῶν τροφὰς ἐξ ἐτοίμου παρέχοντες, τὰ τε τῶν βασιλέων ἄπληκτα διευθετοῦντες καὶ τὰς ὁδοὺς ἐκκαθαίροντες (I, 1, 64-66)

πεξῆ μὲν ὑπὸ Λακεδαιμονίων ὅτε Μαρδόνιος ἐκεῖνος σὺν παντὶ τῷ λαῷ ἐπεπτώκει, νηίτη δὲ στόλῳ ὑπ' Ἀθηναίων ὅτε Θεμιστοκλῆς ἐνανάρχει τοῦ στόλου (II, 6, 22-24)

Primjer izokolona s hijazmom:

συμμορίαν τινὰ τῶν Ἀρμενίων ἀναλεξάμενος καὶ ταυτησὶ τῆς πόλεως τὴν ἄκραν κατοχυρώσας (I, 12, 17-19)

Metabola

Metabola se uočava u sljedećim primjerima:⁸³⁶

Λαβὼν οὖν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς γυναικὸς ἀφορμήν, πρεσβείαν πρὸς τὸν τῆς Θράκης βασιλέα ποιησάμενος Κότυν ὀνομαζόμενον, ἐκεῖθεν ἔλαβεν ἄνδρας μετοίκους (I, 3, 20-22)

Οἱ δὲ τοῦ κάστρου Ξαουσίῳ ἀπέστειλαν πρὸς τὸν βασιλέα ἐξαιτούμενοι διὰ στόλου βοήθειαν· τῶν δὲ εἰς τοῦτο ἀποσταλέντων ἀνελθόντων (II, 11, 23-25)

Paronomazija

Igru riječima pisac *De them.* koristi rijetko, tako da je zapažena samo na ovim mjestima:

Ταύτης ἐκράτησε τῆς νήσου Πολυκράτης (I, 16, 4)

Αἱ γὰρ Κυκλάδες Δῆλον τὴν νῆσον ἐκύκλωσαν (I, 17, 25-26)

Poliptot

πατρὸς Ἀλεξάνδρου (II, 2, 22-24); Ἀργεῖους αὐτοὺς ἀποκαλῶν, ἀλλὰ Θεσσαλοὺς μόνον ἀποκαλῶν (II, 5, 7); παρὰ μὲν τισι Λογγιβαρβία, τουτέστι πολυγένεια· παρὰ δὲ τισι Λαγοβαρδία, ὡς [πολυγένεια] (II, 11, 1-2); Οἱ δὲ ὑπεῖξαντες τῇ βασιλικῇ ἐντεύξει καὶ ἀμφοτέρω ἐνωθέντες τῷ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποσταλέντι στρατῷ καβαλλαρικῷ καὶ πλωῖμῳ (II, 11, 38-39); κατεπολέμησαν τοὺς ἀπὸ Ἀφρικῆς Σαρακηνοὺς καὶ ἐπόρθησαν τὸ κάστρον Βάρης (II, 11, 39-40).

⁸³⁶ Ostali primjeri metabole uočeni u tekstu: παρεκτεῖνον μέχρι τῶν ὁρίων Καππαδοκίας καὶ αὐτοῦ τοῦ φρουρίου τοῦ καλουμένου Σανιάννα, ἐν οἷς παρεκτείνεται τὸ τῶν Γαλατῶν ἔθνος (I, 6, 10-12); ὃς ἔσχεν υἱὸν Παφλαγόνα, ἐξ οὗ καὶ ἡ χώρα τὴν προσηγορίαν ἐκληρονόμησεν (I, 7, 17-18); ἀγαγεῖν αὐτὸ καὶ στρατηγὸν ἐν αὐτῷ χειροτονῆσαι (II, 1, 28-29); Ἀπὸ δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ καλουμένου Ἀκτίου καὶ τὰς καλουμένας ἰνδικτιῶνας ἐκάλεσεν (II, 8, 10-12).

Ova se stilska figura uočava na sljedećim mjestima:⁸³⁷

οὐδὲ ἀρχαία τίς ἐστὶν ἢ τοῦτου **προσηγορία**, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν ὁμορούντων καὶ συνοίκων Ἀρμενίων τὴν **προσηγορίαν** ἐκτίσατο (I, 2, 1-3)

ἐν ᾧ ἔστιν **ῥῥωρ** πότιμον καὶ γλυκύτατον ὑπὲρ πάντα τὰ **ῥῥατα** (II, 9, 38)

Polisindeton

Pisac *De them.* sklon je upotrebi polisindetona. Kao i u *Vita Bas.*, u ovom je djelu moguće uočiti u najvećem broju polisindetone u kojima se kao kopulativna riječ javlja veznik καί. Prilikom analize u obzir su uzeti primjeri u kojima se taj veznik javlja po četiri ili više puta.⁸³⁸

προσέφυγε Παγκρατούκας ἐκεῖνος ὁ Ἀρμένιος καὶ Πουκρίκας καὶ Ταυτούκας οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ παρέδωκαν τὰ ἐκεῖσε καστέλλια, καὶ ἐπλατύνθη ὁ τόπος καὶ ἐγένετο εἰς ὄνομα στρατηγίδος (I, 9, 3-6)

τῷ μὲν πρώτῳ υἱῷ τὰς ἄνω Γαλλίας καὶ τὰ ἐπέκεινα Ἰαλπεων ἕως τοῦ ἐσπερίου Ὠκεανοῦ καὶ ἐς αὐτὴν πόλιν τὴν Κάνταυριν· τῷ δὲ Κώνσταντι τῷ ὑστάτῳ υἱῷ τὴν Ῥώμην καὶ τὰς κάτω Γαλλίας, τὴν τε νῆσον Σαρδῶ καὶ αὐτὴν Σικελίαν καὶ τὴν ἀντίπερα Λιβύην Καρχηδόνα τε [καὶ] τὴν τῶν Ἰαφρων μητρόπολιν καὶ ἕως Κυρήνης αὐτῆς· τῷ δὲ Κωνσταντίῳ τὰ ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου καὶ αὐτὸ τὸ Ἰλλυρικὸν τὴν Ἑλλάδα τε καὶ τὰς ἐπέκεινα νήσους τὰς τε Κυκλάδας καὶ τὰς καλουμένας Σποράδας καὶ ἕως Ἑλληςπόντου, τὴν τε καλουμένην μικρὰν Ἀσίαν,

⁸³⁷ Ostali primjeri poliptota uočeni u tekstu: ἀπόστολος ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων (I, 3, 4); πλατύνεται πρὸς αὐτὸν τὸν Πόντον καὶ τὴν καλουμένην πόλιν Ἡράκλειαν καὶ μέχρι τοῦ Παρθενίου ποταμοῦ καὶ αὐτὴν τὴν Τίον (I, 6, 15-17); εὐρήσεις τὸν Κεραμεικὸν κόλπον καλούμενον καὶ πόλιν τῷ κόλῳ ὁμώνυμον (I, 14, 7-8); τὴν ἑαυτῆς σαγήνην ἐξήπλωσεν εἰς πάντα τὰ τοῦ κόσμου τέρματα, πάντας, ὡς εἰπεῖν, διεσκεύασε καὶ μετεσκεύασεν (II, 1, 12-13); μάχη οὖν ἐκροτήθη πρὸς ἀμφοτέρων περὶ πρωτείων καὶ διεκράτησεν ἐπ' ἀμφοτέροις ὁ πόλεμος (II, 6, 24-26).

⁸³⁸ Ostali primjeri polisindetona uočeni u tekstu: ὡς ἡ λεγεὼν ἡ τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων [ἐλέγετο Κεραυνοβόλος] καὶ ἄλλη Μαρμαριτῶν καὶ ἄλλη Πισιδικὴ καὶ ἑτέρα Θετταλικὴ καὶ ἄλλη ἄλλως ὀνομασμένη (praef. 5-7); Συμπεριλαμβάνει δὲ καὶ αὐτὴν Κλαυδιούπολιν Κράτιάν τε καὶ αὐτὸ τὸ Βασίλειον καὶ ἕως τῶν ὁρίων Παφλαγονίας καὶ μέχρι Ἰαλυσ ποταμοῦ (I, 6, 17-19); πρώτη μὲν αὕτη Σελεύκεια, ἔπειτα Κώρυκος καὶ τὸ Κωρύκειον ἄντρον καὶ λειμὼν ὁ καλούμενος Κροκοφόρος, Σόλοι τε καὶ Αἰγαῖαι καὶ Πομπηίουπολις καὶ Ἀφροδισιάς, ἥ τε Ἰσσοὺς καὶ κόλπος ὁμώνυμος (I, 13, 3-6); Ἡ γὰρ μεσόγειος καὶ ἡ καταντικρὺ ἄκρα τῆς Σάμου, αὕτη τε ἡ Ἐφεσος καὶ Μαγνησία καὶ Τράλλεις ἥ τε Μύρινα καὶ Τέως καὶ Λέβεδος καὶ ἕως τοῦ Ἀτραμυτιῦ (I, 16, 10-12); ἀπὸ τοῦ λεγομένου Λεκτοῦ καὶ ἕως Ἀβύδου καὶ αὐτῆς Προποντίδος καὶ μέχρι Κυζίκου καὶ τοῦ ποταμοῦ τοῦ λεγομένου Γρανικοῦ (I, 17, 19-20).

ἀμφοτέρας τε καὶ Συρίας καὶ Παλαιστίνην καὶ τὴν Κιλικίαν καὶ αὐτὴν Αἴγυπτον (II, 9, 24-33)

Sinonimija

Među figurama iskaza nalazimo i upotrebu sinonimije, stilskog sredstva koje su osobito njegovali sljedbenici Druge sofistike, no u puno manjoj mjeri nego što je to slučaj u *Vita Bas*. Najbrojniji su sinonimi u dodiru dok su sinonimi u razmaku razmjerno rijetki.⁸³⁹

Sinonimi u dodiru:

τὸν ζυγὸν καὶ τὴν ἀρχὴν (I, 1, 45)

καὶ ὀνομασίαν καὶ τὴν προσωρυμίαν (I, 4, 5)

ἡφαντώθη καὶ γέγονεν ἄδηλος (I, 12, 15)

Sinonimi u razmaku:

Ἐρημος γὰρ ἦν τὸ πρότερον καὶ ἀοίκητος (I, 12, 3)

βαρύπλουν ἐστὶ καὶ δυσπέρατον (I, 17, 31)

Zeugma

Ova figura također je jedna od često upotrebljavanih figura iskaza u ovom djelu. Kao i kod *Vita Bas*., u obzir će biti uzeti primjeri u kojima o istoj riječi ovise tri ili više elementa.⁸⁴⁰

⁸³⁹ Ostali primjeri sinonimije uočeni u tekstu: κολοβοῦσθαι καὶ ἀκρωτηριάζεσθαι καὶ συστέλλεσθαι (I, 1, 49-50); ἐργοπόνους ἐργώδεις τε καὶ χειρώνεκτας (I, 3, 24-25); φυλῶν τε καὶ ἐθνῶν (I, 4, 6); πονηρίας καὶ μοχθηρίας (I, 7, 11); ἀνώνυμος καὶ ἀκατονόμαστος (I, 9, 2); ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ γιγαντοειδὴς Ἀρμένιος (I, 12, 5); ἀρχαία τις καὶ παλαιὰ (I, 12, 24); ἐτερόχραιοι καὶ παρηλλαγμένοι τοῖς χρώμασι (I, 12, 43-44); διὰ τὸ πολλάκις αὐθάδεις τε καὶ ὕβριστὰς γενέσθαι (I, 14, 41-42); δελτωτὴ τὸ σχῆμα, τὴν δὲ γραμμὴν τρίγωνος (I, 14, 44-45).

⁸⁴⁰ Ostali primjeri zeugme uočeni u tekstu: ἐν ἧ κατοικοῦσιν Ἴνδοι καὶ Αἰθίοπες καὶ Αἰγύπτιοι (I, 1, 5); τὸν ἔχοντα ὕφ' ἑαυτὸν στρατιώτας τοξοφόρους πεντακοσίους καὶ πελταστὰς τριακοσίους καὶ δεξιολάβους ἑκατόν (I, 1, 76-77); οὔτε γὰρ Προκόπιος, οὔτε μὴν Ἀγαθίας, οὔτε Μένανδρος, οὔτε Ἡσύχιος ὁ Ἰλλούστριος ἐμνημόνευσαν τοῦ τοιοῦτου ὀνόματος (I, 2, 10-12); ὧν ἀπάρχεται ἡ Ταρσὸς καὶ ἡ Μόμψου ἐστία καὶ Ἄδανα (I, 2, 41-42); Ἐρημος γὰρ ἦν τὸ πρότερον καὶ ἀοίκητος κάκεινη καὶ ἡ Τζαμανδὸς καὶ τὰ συμπαρακείμενα μέρη τῶν Ἀρμενίων (I, 12, 3-4); διαβαίνει τὴν Στρατονίκειαν καὶ τὰ καλούμενα Μόγολα καὶ τὴν πόλιν Πισύης (I, 14, 33-34); ἡ τε γὰρ Βουλγαρία καὶ αὐτὸς ὁ Ἰστρος καὶ τὸ περιώνυμον ὄρος τὸ διήκον ἄχρι τοῦ Πόντου, τὸ καλούμενον Αἶμος, τῆς Θράκης εἰσὶ μέρη (II, 1, 21-23); οὗ τὴν εἰκόνα καὶ τὸ μέγεθος καὶ ὅλον αὐτοῦ τὸν χαρακτήρα ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ὁ χαλκοῦς ἀνδριὰς ἀπεμάξατο (II, 2, 15-16); ἐν ἧ καὶ τὸ Ῥήγιόν ἐστι καὶ τὸ πολισμάτιον τῆς ἁγίας Κυριακῆς, τῆς τε ἁγίας Σευηρίνης καὶ ὁ Κρότων καὶ ἄλλα τινά (II, 10, 37-39); Ἡ δὲ γῆ, ἦν κατοικοῦσιν, ἡ τε Συρρεντὸς καὶ Νεάπολις ἡ μητρόπολις καὶ τὸ Βέσβιον ὄρος καὶ ὁ ἐν αὐτῷ Πυρχάνος,

οὔτε γὰρ Στράβων ὁ γεωγράφος τῆς τοιαύτης ὀνομασίας ἐμνήσθη, καίτοι Καππαδόκης ὢν τὸ γένος ἐξ Ἀμασειᾶς τῆς πόλεως, οὔτε Μένιππος ὁ τοὺς σταδιασμοὺς τῆς ὅλης οἰκουμένης ἀπογραφάμενος, οὔτε μὴν Σκύλαξ ὁ Καρυανδηγός, οὔτε ἄλλος τις τῶν ἱστορίας γεγραφότων, οὔτε αὐτὸς Πανσανίας ὁ Δαμασκηνός (I, 2, 5-9)

Σοφοὶ δὲ γεγόνασιν ἐξ αὐτῆς ἐξοχώτατοι ὅ τε Πυθαγόρας ὁ Σάμιος, ὁ Μνησάρχου υἱός, Ἐπίκουρός τε ὁ Νεοκλέους, καὶ Μελισσὸς καὶ ἄλλοι πλείονες (I, 16, 5-7)

Ἔχει δὲ πόλεις ἐπισήμους τὴν τε Συράκουσαν καὶ τὸ καλούμενον Ταυρομένιον, καὶ αὐτὴν τὴν Ἀκράγαντα καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις (II, 10, 31-32)

6. 2. 1. 2. *Figurae sententiae*

Epanortoza

Stilska figura kojom se ispravlja neadekvatno upotrijebljena riječ ili iskaz uočena je u malom broju primjera:

Εἰσὶ δὲ ἔθνη τὰ συμπληροῦντα, μᾶλλον δὲ ὑπουργοῦντα εἰς τὴν τοιαύτην δουλείαν (I, 5, 12-13)

Ἐκ δὲ ταύτης τὰ τοιαῦτα βλασφημουμένης ἐβλάστησαν ἄνδρες, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν, ἐξανέτειλαν ὥσπερ ἀστέρες πολύφωτοι (I, 2, 78-79)

ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἰουστινιανοῦ, μᾶλλον δὲ Ζήνωνος (II, 11, 5)

Gnoma

Upotrebu gnome nalazimo na ovim dvama mjestima:

τρία κάππα κάκιστα· Καππαδοκία Κρήτη Κιλικία (I, 2, 69-70)

Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε τιμῆς (II, 6, 30)

Hijazam

Ἑλλήνων εἰσὶν ἀποικίαι (II, 11, 3-5); ἔχων κεφαλὴν τὸν τε Σολδανὸν καὶ τὸν Σάβαν καὶ τὸν Καλφοῦς (II, 11, 19-20); Καὶ ἐχειρώσαντο διαφόρους πόλεις τῆς Δαλματίας καὶ τὴν τε Βούτοβαν καὶ τὴν Ῥῶσαν καὶ τὰ κάτω Δεκάτερα (II, 11, 20-22); παραλαβόντες πάντα τὰ κάστρα καὶ τὴν πᾶσαν Λογγιβαρδίαν καὶ τὰ λοιπὰ κάστρα Καλαβρίας μέχρι Ῥώμης (II, 11, 32-33).

Hijazam je najviše upotrebljavana figura mišljenja u *De them.*, gdje nalazimo hijazme samo po strukturi, dok nije uočen nijedan s antitezom, kao što je to slučaj i u *Vita Bas.*⁸⁴¹ Također su zapažena mjesta gdje pisac stavlja glagolske oblike na početak i kraj iskaza, dok su među njima ostali rečenični dijelovi, kao npr. ἐξήλθε Φίλιππος ὁ τοῦ Ἀλεξάνδρου πατὴρ καὶ ἀμφοτέρους αὐτοὺς ἐδουλώσατο (II, 6, 27-28) ili μαθόντες οἱ Ἄφροι καὶ περὶ τὴν πολιορκίαν ἀπρακτήσαντες (II, 11, 29).

Λαβὼν οὖν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς γυναικὸς ἀφορμήν, πρεσβείαν πρὸς τὸν τῆς Θράκης βασιλέα ποιησάμενος (I, 3, 20-22)

χίλια πρόβατα μέλανα, καὶ ἕτερα λευκότριχα χίλια (I, 12, 36-37)

τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν αὐξηθῆναί τε καὶ διαδραμεῖν πάντα τὰ τοῦ κόσμου πληρώματα (II, 1, 10-11)

ἀπέστη δὲ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς δι' ἔρωτα τῆς Κλεοπάτρας αὐτῆς καὶ τῆς Αἰγυπτίων γῆς πάσης ἐκράτησεν (II, 8, 5-7)

Paradigma (exemplum)

Usporedbu neke pojave s tipičnim fenomenom iz povijesti, književnosti ili mitologije, u ovom slučaju iz Biblije, nalazimo u ovom primjeru, upotrijebljenu u svrhu *ornatusa*:

Ὁ γοῦν Θωμᾶς ἐκεῖνος ὁ πρόοικος τῆς αὐτῆς πόλεως τηλικούτος ἦν ἐπὶ βοσκήμασι πλούσιος, οἶον τὸν μακάριον Ἰωβ ἢ θεία παρίστησι ἱστορία (I, 12, 33-34)

⁸⁴¹ Ostali primjeri hijazama uočeni u tekstu: ἐρρύσατο τὸν βασιλέα παρὰ μικρὰν κινδυνεύοντα καὶ τὸν λέοντα ἐθανάτωσεν (I, 2, 26-27); διήρχετο ἡ γυνὴ τοῦ Θρακὸς ... ὀπισθεν δὲ πρὸς τὴν ζώνην ἵππος τις προσεδέδετο (I, 3, 13-15); διὰ τὸ ἐπακολουθεῖν τοῖς στρατιώταις καὶ τὰς τροφὰς αὐτῶν ἐπιφέρεισθαι (I, 6, 3); Ἄλυσ μὲν ποταμὸς ἐξ ἀνατολῶν, πρὸς δὲ δυσμὰς ὁ καλούμενος Βύλλαιος (I, 7, 14-15); διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ προλεχθέντος Μελίου, μᾶλλον δὲ τοῦ ἐμοῦ πατρός, τοῦ προμηθῶς τὰ πράγματα διευθύνοντος καὶ σκοποῦντος ἀνδρὸς ἀρετὴν (I, 12, 47-49); συνάπτει δὲ πρὸς τὴν Τλῶ καὶ Οἰνιάνδα, εἴτα παρέρχεται Φίλιπτα καὶ αὐτὴν τὴν Ποδάλειαν· διεκτρέχει δὲ τὸ καλούμενον Ἀνεμότειχος καὶ συνάπτει πρὸς τὴν πόλιν Σαγαλασσόν (I, 14, 35-37); δελτωτὴ τὸ σχῆμα, τὴν δὲ γραμμὴν τρίγωνος (I, 14, 44-45); εἰς θέματος τάξιν αὐτὴν κατέστησε, καὶ διεπέρασεν ἐν αὐτῇ Ἀλέξιον στρατηγὸν ἐκεῖνον τὸν περιβόητον (I, 15, 21-22); πάντας, ὥς εἰπεῖν, διεσκεύασε καὶ μετεσκεύασεν εἰς μίαν ἀρχὴν καὶ ζυγὸν ἠγάγκασε τελεῖν ἓνα πάντας (II, 1, 13-14); Διασαπείσης δὲ τῆς σαγήνης, ὥς εἵπομεν, καὶ τῶν βαρβάρων ἐκπορθησάντων τὰς πόλεις (II, 1, 19-20); ἀγαγεῖν αὐτὸ καὶ στρατηγὸν ἐν αὐτῷ χειροτονῆσαι (II, 1, 28-29); Οὐκ ἦν δὲ τοῦτο παλαιὸν ὄνομα ἔθνους, ἀλλὰ φωνῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἰδίωμα (II, 5, 3-4); μάχη οὖν ἐκροτήθη πρὸς ἀμφοτέρων περὶ πρωτείων καὶ διεκράτησεν ἐπ' ἀμφοτέροις ὁ πόλεμος (II, 6, 24-26); ἀποθέσθαι τὸ βασίλειον κράτος καὶ ἰδιοκρατορίαν ἔχειν (II, 10, 3-4).

Parenteza

Upotreba ove stilske figure ne očekuje se u velikoj mjeri, pa je tako nalazimo samo na dvama mjestima, gdje služi kao nadopuna rečenici:

διὰ τὸ ἐπακολουθεῖν τοῖς στρατιώταις καὶ τὰς τροφὰς αὐτῶν ἐπιφέρεισθαι – βουκελλάριος γὰρ κατὰ Ῥωμαίων διάλεκτον ὁ φύλαξ τοῦ ἄρτου καλεῖται (I, 6, 3-4)

Διενεχθέντων γὰρ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους περὶ πρωτείων – ἀφ' οὗπερ ὑπ' ἀμφοτέρων ὁ Πέρσης ἡττήθη, Ξέρξης ἐκεῖνος ὁ περιβόητος, πεζῇ μὲν ὑπὸ Λακεδαιμονίων ὅτε Μαρδόνιος ἐκεῖνος σὺν παντὶ τῷ λαῷ ἐπεπτώκει, νηίτη δὲ στόλῳ ὑπ' Ἀθηναίων ὅτε Θεμιστοκλῆς ἐναυάρχει τοῦ στόλου (II, 6, 20-24)

Poredba (*similitudo*)

Ova se figura mišljenja rijetko pojavljuje u *De them.*:

ἐβλάστησαν ἄνδρες, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν, ἐξανέτειλαν ὥσπερ ἀστέρες πολύφωτοι (I, 2, 78-79)

ἐξῆλθε βρυχώμενος, ὥσπερ τις σκύμνος λέοντος (I, 11, 7)

κύματα μακρὰ καὶ ὄρεσιν ἐοικότα προσανεγείρον (I, 17, 31-32)

6. 2. 1. 3. Tropi

Antonomazija

Antonomazijom se u sljedećim primjerima zamjenjuju imena ljudi.

Tukidid: ὁ συγγραφεὺς (II, 5, 4)

Homer: ὁ ποιητὴς (II, 5, 6)

Litota

Primjere litote nalazimo na sljedećim mjestima:

οὐκ ἄμουςος (I, 12, 26)

μνείαν οὐ μικρὰν (I, 16, 5)

Metafora

Iako upotreba metafore u ovakvoj vrsti djela nije očekivana u većoj mjeri, ipak je nalazimo na više mjesta te je ujedno i najbrojniji trop.⁸⁴²

οὐς ἐξωλόθρευσε καὶ πρὸς τοὺς Ἰαίδου κευθμῶνας ἀπέπεμψεν (I, 10, 10)

ὅλην, ὥς εἶπεῖν, τὴν πόλιν τοῦ πτώματος ἤγειρε (I, 12, 19-20)

ἢ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ τὴν ἑαυτῆς σαγήνην ἐξήπλωσεν εἰς πάντα τὰ τοῦ κόσμου τέρματα (II, 1, 11-13)

Perifraza

Perifraza se uočava u malom broju primjera:

ἐγένοντο συμμιγεῖς (I, 1, 47)

μνείαν οὐ μικρὰν ἐποιήσατο (I, 16, 5)

6. 2. 2. Citati, parafraze i poslovice

6. 2. 2. 1. Citati

Spis se uglavnom temelji na izvorima, antičkim i ranobizantskim, među kojima su najzastupljeniji Hijeroklo i Stefan Bizantinac. Za razliku od *Vita Bas.* gdje se citati upotrebljavaju u svrhu polučivanja uzvišenog stila i u funkciji stilskih ukrasa, u ovom su djelu oni piscu poslužili ponajviše kao izvor informacija i građe na kojima se zasniva djelo. Najbrojniji su citati proznih pisaca, i uvijek se navodi ime izvora. Citati su preneseni doslovno ili su do određene mjere izmijenjeni, pa će zbog bolje preglednosti biti razlučeni u kategorije citata gdje se tekst prenosi od riječi do riječi ili uz vrlo male izmjene, te parafraza gdje je prenesena ideja obrađena slobodnijim izborom riječi.⁸⁴³

⁸⁴² Ostali primjeri metafore uočeni u tekstu: τὸν ζυγὸν (I, 1, 45); Ἐμπεσόντος δὲ τοῦ τῶν Ῥωμαίων ζυγοῦ (I, 1, 46); τὴν ὀνομασίαν πλουτήσαντες (I, 4, 15-16); Τὸ δὲ τῆς πόλεως ὄνομα ... τὴν προσωνομίαν ἐπλούτησε (I, 13, 14-15); Ἀρξαμένης δὲ τῆς σαγήνης διασήμεσθαι (II, 1, 14-15); τὴν νέαν Ῥώμην (II, 1, 40); ἡ βασιλεία τῶν Μακεδόνων ... τῶν ἄκρων τῆς γῆς αὐτῶν ἐπιψάυσασα (II, 2, 22-25); λοιμικὸς θάνατος πᾶσαν ἐβόσκειτο τὴν οἰκουμένην (II, 6, 34).

⁸⁴³ Upotreba citata i parafraza će zbog bolje preglednosti biti prikazana na način da će se usporedo stavljati primjer iz djela i njegov izvor; iz istog su razloga citati grupirani u tri grupe – citate antičkih autora, citate iz

U djelu prednjači upotreba doslovnih citata (73) nad parafrazama (10). Najzastupljeniji su citati bizantskih autora (42), zatim antičkih (30), a najmanje iz Biblije (1). Od antičkih autora najcitiraniji su Dionizije Perieget, Homer, Tukidid (3), zatim Helanik, Nikola Damašćanin, Strabon (2), te na kraju Aleksis, Artemidor, Deksip, Eshil, Favorin, Filostefan, Hesiod, Ister, Klidem, Kornelije Aleksandar Polihistor, Marsija Filipljanin, Menip, Plutarh, Polibije, Publije Elije Flegon (1). Od bizantskih autora prvo mjesto svakako pripada Hijeroklu (27) i Stefanu Bizantincu (6), nakon kojih slijede Agatija Skolastik i Demodok (2), dva citata nepoznatih autora, te Grgur Nazijanski, Hesihije Ilustrije i Ivan Laurencije Lidanin (1).⁸⁴⁴

a) citati antičkih autora

Aleksis

II, 10, 22-28: καθά φησιν Ἀλεξίς ὁ κωμικός·

Τῶν ἐπτὰ νήσων, ἃς δέδειχεν ἡ φύσις
 θνητοῖς μεγίστας, Σικελία μὲν, ὡς λόγος,
 ἐστὶν μέγιστη, δευτέρα Σαρδῶ, τρίτη
 Κύρνος, τετάρτη δ' ἡ Διὸς Κρήτη τροφός.
 Εὐβοία πέμπτη στενοφυής, ἕκτη Κύπρος·
 Λέσβος δὲ τάξιν ἐβδόμην λαχοῦσ' ἔχει.

Τῶν ἐπτὰ νήσων, ἃς δέδειχεν ἡ φύσις
 θνητοῖς μεγίστας, Σικελία μὲν, ὡς λόγος,
 ἔστιν μέγιστη, δευτέρα Σαρδῶ, τρίτη
 Κύρνος, τετάρτη δ' ἡ Διὸς Κρήτη τροφός,
 Εὐβοία πέμπτη στενοφυής, ἕκτη Κύπρος,
 Λέσβος δὲ τάξιν ἐβδόμην λαχοῦσ' ἔχει.⁸⁴⁵

Biblije i citate bizantskih pisaca. Fragmenti pisaca koji su sačuvani samo u *De them.*, navest će se pod kategorijom doslovnih citata, iako njihova djela nisu samostalno sačuvana i ne posjedujemo izvorni tekst s kojim možemo usporediti citat.

⁸⁴⁴ Kod navođenja citata i parafraza konzultirala sam kritički aparat Pertusijeva izdanja *De thematibus*, pri čemu sam odbacila ponuđene paralele koje po mom mišljenju nisu bile dovoljno čvrste. Primjere sam pretraživala u digitalnoj bazi *Thesaurus Linguae Graecae* pomoću Diogenesa (verzija 3.1.6.).

⁸⁴⁵ Alex., *frg.* 268, CAF II, 1.

Artemidor

I, 17, 7-10: Ὅμοίως δὲ καὶ ὁ Ἀρτεμίδωρος τὰ αὐτὰ φησι τῷ Στράβωνι. «Ἄκρα τίς ἐστι τῆς Αἰολίδος, ἣν Αἶγα οἱ ἐπιχώριοι ὀνομάζουσιν, ἀφ' ἧς καὶ τὸ πέλαγος τὴν τοιαύτην ὀνομασίαν προσεΐληφεν».⁸⁴⁶

Dexip

II, 9, 17-20: Δέξιππος <δ'> ἐν Χρονικῶν δεκάτῳ, Μακεδονικὴν πόλιν αὐτὴν καλεῖ, γράφων οὕτως· «καὶ Μακεδόνων Ἐπίδαμνον, ἐσύτερον Δυρράχιον μετονομασθεῖσαν, πόλιν τῆς Μακεδονίας μεγάλην καὶ εὐδαίμονα οὔσαν, κατὰ κράτος αἰροῦσιν».

Καὶ Μακεδόνων τὴν μὲν Ἐπίδαμνον, εἰς ὕστερον δὲ Δυρράχιον μετονομασθεῖσαν, πόλιν τῆς Μακεδονίας μεγάλην καὶ εὐδαίμονα οὔσαν, κατὰ κράτος αἰροῦσιν.⁸⁴⁷

Dionizije Perieget

I, 15, 6-7: καθὼς φησιν ὁ Περιηγητὴς Διονύσιος· Κύπρος δ' εἰς αὐγὰς Παμφυλίου ἔνδοθι πόντου.

Κύπρος δ' εἰς αὐγὰς Παμφυλίου ἔνδοθι κόλπου.⁸⁴⁸

I, 17, 26-27: ὥς φησιν ὁ Περιηγητὴς [Διονύσιος]· Δῆλον ἐκυκλώσαντο καὶ οὖνομα Κυκλάδες εἰσίν.

Δῆλον ἐκυκλώσαντο, καὶ οὖνομα Κυκλάδες εἰσί.⁸⁴⁹

II, 6, 14-16: Διονύσιος δὲ πλατάνου φύλλῳ ἀπεικάζει, λέγων οὕτως· Εἰδομένη πλατάνοιο μυουρίζοντι πετήλῳ.

Πέλοπος δ' ἐπὶ νῆσος ὀπηδεῖ, εἰδομένη πλατάνοιο μυουρίζοντι πετήλῳ.⁸⁵⁰

Eshil

II, 12, 6-9: καθὼς Αἰσχύλος ἐν τῷ Προμηθεῖ γράφει·

Ἦσται δὲ θνητοῖς εἰσαεὶ λόγος μέγας

⁸⁴⁶ nedostaje u *Geogr. Gr. Min.* II.

⁸⁴⁷ Dexipp., *frg.* 6, *Hist. Gr. Min.* I 174 = *F Gr Hist* II A 100, *frg.* 3, *str.* 456.

⁸⁴⁸ Dion. Per., *Orb. descr.*, 508.

⁸⁴⁹ Dion. Per., *Orb. descr.*, 526.

⁸⁵⁰ Dion. Per., *Orb. descr.*, 403-404.

τῆς [σῆς] πορείας Βόσπορος δ' ἐπώνυμος
κεκλήσεται.

Ἔσται δὲ θνητοῖς εἰσαεὶ λόγος μέγας
τῆς σῆς πορείας, Βόσπορος δ' ἐπώνυμος
κεκλήσεται.⁸⁵¹

Favorin

Π, 12, 18-19: καθὰ Φαβωρίνος γράφει· »Βυζαντίων λιμὴν Βοσπόριον καλεῖται»⁸⁵²

Filostefan

Ι, 15, 8-10: Ἐκλήθη δὲ ἀπὸ Κύπρου τῆς θυγατρὸς Κινύρου, ἣ τῆς Βύβλου καὶ Ἀφροδίτης, ὡς Φιλοστέφανος ἐν τῷ Περὶ νήσων καὶ Ἰστρος ἐν Ἀποικίαις Αἰγυπτίων ἱστόρησαν.

Ἐκλήθη δὲ ἀπὸ Κύπρου τῆς θυγατρὸς Κινύρου, ἣ τῆς Βίβλου καὶ Ἀφροδίτης, ὡς Φιλοστέφανος ἐν τῷ Περὶ νήσων καὶ Ἰστρος ἐν Ἀποικίαις Αἰγυπτίων ἱστόρησαν.⁸⁵³

Flegon iz Tralesa (Publije Elije Flegon)

Π, 12, 13-16: Μαρτυρεῖ καὶ Φλέγων ἐν Ὀλυμπιάδων πεντεκαιδεκάτῃ ὅτι »ἐβασιλεύετο <ὁ> Βόσπορος Κότυϊ τῷ Βοσποριανῷ βασιλεῖ, ὃ καὶ διάδημα ἐκέλευσε φορεῖν ὁ Καῖσαρ καὶ τὰς πόλεις αὐτῷ καθυπέταξεν, ἐν αἷς συναριθμεῖ καὶ αὐτὴν Χερσῶνα».

Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Φλέγων ἐν Ὀλυμπιάδων πεντεκαιδεκάτῃ, ὅτι ἐβασιλεύετο ὁ Βόσπορος Κότυι τῷ Βοσποριανῷ βασιλεῖ, ὃ καὶ διάδημα ἐκέλευσε φορεῖν ὁ Καῖσαρ, καὶ τὰς πόλεις αὐτῷ καθυπέταξεν, ἐν αἷς συναριθμεῖ καὶ αὐτὴν Χερσῶνα.⁸⁵⁴

Helanik

Π, 2, 6-8: Ἄλλοι δὲ ἀπὸ Μακεδόνοιο τοῦ Αἰόλου, ὡς Ἑλλάνικος, Ἱερειῶν πρώτη τῶν ἐν Ἄργει· «ἐκ Μακεδόνοιο <τοῦ> Αἰόλου, <ἀφ'> οὗ νῦν Μακεδόνες καλοῦνται, μόνοι μετὰ Μυσῶν τότε οἰκοῦντες».

⁸⁵¹ Aesch., *Prom.*, 732-734.

⁸⁵² nedostaje u *FHG* III, 577 i dalje.

⁸⁵³ Philost., *frg.* 11, *FHG* III, 30.

⁸⁵⁴ Phleg. Trall., *frg.* 20 *FHG* III, 607 = *F Gr Hist* II B, *frg.* 17, str. 116.

Ἄλλοι δ' ἀπὸ Μακεδόνοιο τοῦ Αἰόλου, ὡς Ἑλλάνικος Ἱερειῶν πρώτη τῶν ἐν Ἀργεὶ
<«καὶ Μακεδόνοιο <τοῦ> Αἰόλου, <ἀφ'> οὗ νῦν Μακεδόνες καλοῦνται, μόνοι μετὰ Μυσῶν
τότε οἰκοῦντες».⁸⁵⁵

Π, 10, 10-17: ὥς φησιν Ἑλλάνικος, Ἱερειῶν τῆς Ἥρας β'· «ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ Αὔσονες
ὑπὸ τῶν Ἰαπύγων ἐξ Ἰταλίας ἀνέστησαν, ὧν ἦρχε Σικελός· καὶ διαβάντες εἰς τὴν νῆσον τὴν
<τό>τε Σικανίαν καλουμένην περὶ τὴν Αἴτναν καθιζόμενοι, ὥκουν αὐτοὶ τε καὶ ὁ βασιλεὺς
αὐτῶν Σικελός, βασιλείην ἐγκαταστησάμενος καὶ ἐντεῦθεν ὁρμώμενος ὁ Σικελός οὗτος
πάσης ἤδη τῆς νήσου <ἐκράτησε> ταύτης <τῆς> τότε Σικελίας καλουμένης ἀπὸ τοῦ Σικελοῦ
τούτου, ὃς καὶ ἐν αὐτῇ ἐβασίλευσε».

ὥς φησιν Ἑλλάνικος Ἱερειῶν τῆς Ἥρας <β>· <«ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ Αὔσονες
ὑπὸ τῶν Ἰαπύγων ἐξ Ἰταλίας ἀνέστησαν, ὧν ἦρχε Σικελός, καὶ διαβάντες εἰς τὴν νῆσον τὴν
<τό>τε Σικανίαν καλουμένην περὶ τὴν Αἴτναν καθιζόμενοι ὥκουν αὐτοὶ τε καὶ ὁ βασιλεὺς
αὐτῶν Σικελός βασιλείην ἐγκαταστησάμενος· καὶ ἐντεῦθεν ὁρμώμενος ὁ Σικελός οὗτος
πάσης ἤδη τῆς νήσου <ἐκράτησε> ταύτης <τῆς> τότε Σικελίας καλουμένης ἀπὸ τοῦ Σικελοῦ
τούτου, ὃς καὶ ἐν αὐτῇ ἐβασίλευσε».⁸⁵⁶

Hesiod

Π, 2, 2-5: ὥς φησιν Ἡσίοδος ὁ ποιητής·

Ἦ δ' ὑποκυσαμένη Διὶ γείνατο τερπικεραύνῳ
οὔτε δ' ὡς, Μάγνητα Μακεδόνα θ' ἰπποχάρμην,
οἳ περὶ Πιερίην καὶ Ὀλύμπου δώματ' ἔναιον.

Ἦ δ' ὑποκυσαμένη Διὶ γείνατο τερπικεραύνῳ
οὔτε δ' ὡς, Μάγνητα Μακεδόνα θ' ἰπποχάρμην,
οἳ περὶ Πιερίην καὶ Ὀλύμπου δώματ' ἔναιον⁸⁵⁷

Homer

Ι, 3, 9-10: ἥς καὶ Ὅμηρος μνημονεύει λέγων οὕτως· Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων καὶ ἀγαυῶν
Ἰππημολγῶν.

Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων καὶ ἀγαυῶν ἰππημολγῶν.⁸⁵⁸

⁸⁵⁵ Hellan., *frg.* 46, *FHG* I, 51 = *F Gr Hist* I, 4, *frg.* 74, *str.* 126.

⁸⁵⁶ Hellan., *frg.* 51, *FHG* I, 51 = *F Gr Hist* I, 4, *frg.* 79a *str.* 126.

⁸⁵⁷ Hes., *frg.* 5 (25).

I, 7, 5-9:

Παφλαγόνων δ' ἡγεῖτο Πυλαιμένεος λάσιον κῆρ
ἐξ Ἑνετῶν ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων,
οἳ ῥα Κύτωρον ἔχον καὶ Σήσαμον ἀμφενέμοντο
ἀμφί τε Παρθένιον ποταμὸν κλυτὰ δώματ' ἔναιον
Κρῶμνάν τ' Αἰγιαλὸν τε καὶ ὑψηλοὺς Ἑρυθίνους.

Παφλαγόνων δ' ἡγεῖτο Πυλαιμένεος λάσιον κῆρ
ἐξ Ἑνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων,
οἳ ῥα Κύτωρον ἔχον καὶ Σήσαμον ἀμφενέμοντο
ἀμφί τε Παρθένιον ποταμὸν κλυτὰ δώματ' ἔναιον
Κρῶμνάν τ' Αἰγιαλὸν τε καὶ ὑψηλοὺς Ἑρυθίνους.⁸⁵⁹

I, 14, 48-51:

Τληπόλεμος δ' Ἡρακλείδης [ἡϋς τε μέγας τε
ἐκ Ῥόδου] ἐννέα νῆας ἄγεν Ῥοδίων ἀγερώχων,
οἳ [Ῥόδον ἀμφενέμοντο διὰ τρίχα κοσμηθέντες,]
Λίνδον Ἰηλυσὸν τε καὶ ἀργινόεντα Κάμειρον.

Τληπόλεμος δ' Ἡρακλείδης ἡϋς τε μέγας τε
ἐκ Ῥόδου ἐννέα νῆας ἄγεν Ῥοδίων ἀγερώχων,
οἳ Ῥόδον ἀμφενέμοντο διὰ τρίχα κοσμηθέντες
Λίνδον Ἰηλυσὸν τε καὶ ἀργινόεντα Κάμειρον.⁸⁶⁰

Ister

I, 15, 8-10: Ἐκλήθη δὲ ἀπὸ Κύπρου τῆς θυγατρὸς Κινύρου, ἢ τῆς Βύβλου καὶ Ἀφροδίτης, ὡς Φιλοστέφανος ἐν τῷ Περὶ νήσων καὶ Ἰστρος ἐν Ἀποικίαις Αἰγυπτίων ιστόρησαν.

Κύπρος ἐκλήθη ἀπὸ Κύπρου τῆς θυγατρὸς Κινύρου, ἢ τῆς Βίβλου καὶ Ἀφροδίτης, ὡς Φιλοστέφανος ἐν τῷ περὶ νήσων καὶ Ἰστρος ἐν ἀποικίας Αἰγυπτίων ιστόρησαν.⁸⁶¹

⁸⁵⁸ Hom., *Il.*, 13, 5.

⁸⁵⁹ Hom., *Il.*, 2, 851-855.

⁸⁶⁰ Hom., *Il.*, 2, 653-656.

⁸⁶¹ Istr., *frg.* 39, *FHG I*, 423 = *F Gr Hist III B* 334, *frg.* 45, *str.* 180.

Klidem

Π, 2, 10-12: Ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην Μακεδονίαν Μακετίαν οἶδεν ὀνομαζομένην Κλειδήμος ἐν πρώτῳ Ἀτθίδος· «καὶ ἐξοκίσθησαν ὑπὲρ τὸν Αἰγιαλὸν ἄνω τῆς καλουμένης Μακετίας».

Ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην Μακεδονίαν Μακετίαν οἶδεν ὀνομαζομένην Κλειδήμος ἐν πρώτῳ Ἀτθίδος· «καὶ ἐξοκίσθησαν ὑπὲρ τὸν Αἰγιαλὸν ἄνω τῆς καλουμένης Μακετίας».⁸⁶²

Kornelije Aleksandar Polihistor

Π, 5, 6-10: Οὐδὲ ὁ ποιητὴς ἐμνήσθη Ἑλλήνων, Ἀργείους αὐτοὺς ἀποκαλῶν, ἀλλὰ Θεσσαλοὺς μόνον ἀποκαλῶν, καὶ Ἑλλάδα τὴν ὑπ' Ἀχιλλεῖ πόλιν, ὡς Ἀλέξανδρός φησιν ὁ πολυῖστωρ· «οὐδαμοῦ τοὺς σύμπαντας ὠνόμασεν Ἑλληνας, οὐδ' ἄλλους ἢ τοὺς μετὰ Ἀχιλλέως ἐκ τῆς Φθιώτιδος» πρὸς τὴν Ἴλιον ἐκπλεύσαντας.

Οὐδ' ὁ ποιητὴς ἐμνήσθη Ἑλλήνων, Ἀργείους αὐτοὺς ἀποκαλῶν, ἀλλὰ Θεσσαλοὺς μόνον ἀποκαλῶν, καὶ Ἑλλάδα τὴν ὑπ' Ἀχιλλεῖ πόλιν, ὡς Ἀλέξανδρός φησιν ὁ Πολυῖστωρ, οὐδαμοῦ τοὺς σύμπαντας ὠνόμασεν Ἑλληνας, οὐδ' ἄλλους ἢ τοὺς μετὰ Ἀχιλλέως ἐκ τῆς Φθιώτιδος πρὸς τὴν Ἴλιον ἐκπλεύσαντας.⁸⁶³

Marsija Filipljanin

Π, 2, 9-10: ὡς Μαρσύας ἐν πρώτῳ Μακεδονικῶν· «καὶ τὴν Ὀρεστείαν δὲ Μάκεταν λέγουσιν ἀπὸ τοῦ Μακεδόνο».

ὡς Μαρσύας ἐν πρώτῳ Μακεδονικῶν· «καὶ τὴν Ὀρεστείαν δὲ Μάκεταν λέγουσιν ἀπὸ τοῦ Μακεδόνο».⁸⁶⁴

Menip

Π, 10, 11-17: «ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ Αὔσονες ὑπὸ τῶν Ἰαπύγων ἐξ Ἰταλίας ἐξανέστησαν, ὧν ἦρχε Σικελός· καὶ διαβάντες εἰς τὴν νῆσον τὴν τότε Σικανίαν καλουμένην περὶ τὴν Αἴτην καθιζόμενοι ὥκουν αὐτοὶ τε καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Σικελός, βασιλείην ἐγκαταστησάμενος· καὶ ἐντεῦθεν ὀρμώμενος ὁ Σικελὸς οὗτος πάσης ἤδη τῆς νήσου ταύτης, τότε Σικελίας καλουμένης ἀπὸ τοῦ Σικελοῦ τούτου, (ὃς καὶ ἐν αὐτῇ) ἐβασίλευσε.» Καὶ Μένιππος δὲ ταῦτά φησιν.

⁸⁶² Cleid., *frg.* 7, *FHG* I, 360 = *F Gr Hist* III B 323, *frg.* 3, *str.* 52.

⁸⁶³ Alex. Polyhist., *frg.* 31, *a FHG* III, 231 = *F Gr Hist* III A 273, *frg.* 100, *str.* 119.

⁸⁶⁴ Marsya Philipp., *frg.* 10, *F Gr Hist* II B 135, *str.* 739.

«ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ Αὔσονες ὑπὸ τῶν Ἰαπύγων ἐξ Ἰταλίας ἐξανέστησαν, ὧν ἦρχε Σικελός· καὶ διαβάντες εἰς τὴν νῆσον τὴν τότε Σικανίαν καλουμένην περὶ τὴν Αἴτνην καθιζόμενοι ὥκουν αὐτοὶ τε καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Σικελός, βασιλείην ἐγκαταστησάμενος· καὶ ἐντεῦθεν ὁρμώμενος ὁ Σικελός οὗτος πάσης ἤδη τῆς νήσου ταύτης, τότε Σικελίας καλουμένης ἀπὸ τοῦ Σικελοῦ τούτου, (ὅς καὶ ἐν αὐτῇ) ἐβασίλευσε.» Καὶ Μένιππος δὲ ταῦτά φησιν.⁸⁶⁵

Nikola Damašcanin

I, 3, 7-31: ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἀλυάττου τοῦ τῶν Λυδῶν βασιλέως, ἀνὴρ τις μετὰ γυναικὸς καὶ τῶν ἑαυτοῦ τέκνων ἐκ Μυσίας τῆς τῶν Θρακῶν χώρας ὁρμώμενος, – ἥς καὶ Ὅμηρος μνημονεύει λέγων οὕτως· Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων καὶ ἀγαυῶν Ἰππημολγῶν – διεπέρασεν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀσίας εἰς χώραν τὴν λεγομένην Λυδίαν καὶ κατώκησε πλησίον τῆς πόλεως Σάρδεων. Τοῦ οὖν βασιλέως πρὸς τὸ τῆς πόλεως τεῖχος καθεζομένου, διήρχετο ἡ γυνὴ τοῦ Θρακὸς ἐπὶ μὲν τῆς κεφαλῆς βαστάζουσα στάμνον, ἐπὶ δὲ τῶν χειρῶν ἡλακάτην καὶ ἄτρακτον, ὅπισθεν δὲ πρὸς τὴν ζώνην ἵππος τις προσεδέδετο· καὶ ἐπὶ μὲν τῆς κορυφῆς ὁ στάμνος ἦν μεστὸς ὕδατος, ἐν δὲ ταῖς χερσὶν εἰργάζετο νήθουσα ἐκ τῆς ἡλακάτης τὸν ἄτρακτον, ὅπισθεν δὲ πρὸς τὴν ζώνην ἠκολούθει ὁ ἵππος ἀπὸ τῆς πηγῆς πεποτισμένος. Ταύτην ἰδὼν ὁ βασιλεὺς μεγάλως ἐθαύμασε καὶ ἠρώτησε πόθεν καὶ τίς καὶ ποίας ἐστὶ πόλεως. Ἡ δὲ ἀπεκρίνατο Μυσὴ μὲν εἶναι τὸ γένος <ἐκ ***>· Θράκης δ' ἐστὶν αὕτη πολίχνη. Λαβὼν οὖν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς γυναικὸς ἀφορμήν, πρεσβείαν πρὸς τὸν τῆς Θράκης βασιλέα ποιησάμενος Κότυν ὀνομαζόμενον, ἐκεῖθεν ἔλαβεν ἄνδρας μετοίκους μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων ὄχλον ἱκανόν. Ἐκ τούτου τοῦ γένους ὠνομάσθησαν οἱ τὴν μικρὰν Ἀσίαν οἰκοῦντες Θρακῆσιοι, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐργοπόνους ἐργώδεις τε καὶ χειρώνακτας. Ὅλον δὲ τὸ τῶν Θρακησίων θέμα ἐκ γενῶν συνίσταται τοιῶνδε· Λυδῶν, Μαιόνων, Καρῶν, Ἰώνων· καὶ Ἴωνες μὲν καλοῦνται οἱ κατοικοῦντες Μίλητόν τε καὶ Ἐφεσον· οἱ δὲ τὸ μεσόγειον Σαρδιανοί, Λυδοί τε καὶ Μαίονες καὶ Κᾶρες καὶ οἱ τῆς μικρᾶς Φρυγίας οἰκῆτορες. Καὶ οὕτως μὲν οἱ Θρακῆσιοι. Ταύτην δὲ τὴν ἱστορίαν Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς γράφει ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ, ὁ γεγωνὺς ὑπογραφεὺς Ἡρώδου τοῦ βασιλέως.

ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἀλυάττου τοῦ τῶν Λυδῶν βασιλέως, ἀνὴρ τις μετὰ γυναικὸς καὶ τῶν ἑαυτοῦ τέκνων ἐκ Μυσίας τῆς τῶν Θρακῶν χώρας ὁρμώμενος, – ἥς καὶ Ὅμηρος μνημονεύει λέγων οὕτως· Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων καὶ ἀγαυῶν Ἰππημολγῶν – διεπέρασεν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀσίας εἰς χώραν τὴν λεγομένην Λυδίαν καὶ κατώκησε πλησίον τῆς πόλεως Σάρδεων. Τοῦ οὖν

⁸⁶⁵ Menipp., frg. 5, Geogr. Gr. Min. I 573.

βασιλέως πρὸς τὸ τῆς πόλεως τεῖχος καθεζομένου, διήρχετο ἡ γυνὴ τοῦ Θρακὸς ἐπὶ μὲν τῆς κεφαλῆς βαστάζουσα στάμνον, ἐπὶ δὲ τῶν χειρῶν ἡλακάτην καὶ ἄτρακτον, ὅπισθεν δὲ πρὸς τὴν ζώνην ἵππος τις προσεδέδετο· καὶ ἐπὶ μὲν τῆς κορυφῆς ὁ στάμνος ἦν μεστὸς ὕδατος, ἐν δὲ ταῖς χερσὶν εἰργάζετο νήθουσα ἐκ τῆς ἡλακάτης τὸν ἄτρακτον, ὅπισθεν δὲ πρὸς τὴν ζώνην ἠκολούθει ὁ ἵππος ἀπὸ τῆς πηγῆς πεποτισμένος. Ταύτην ἰδὼν ὁ βασιλεὺς μεγάλως ἐθαύμασε καὶ ἠρώτησε πόθεν καὶ τίς καὶ ποίας ἐστὶ πόλεως. Ἡ δὲ ἀπεκρίνατο Μυσὴ μὲν εἶναι τὸ γένος <ἐκ ***>. Θράκης δ' ἐστὶν αὕτη πολίχνη. Λαβὼν οὖν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς γυναικὸς ἀφορμὴν, πρεσβείαν πρὸς τὸν τῆς Θράκης βασιλέα ποιησάμενος Κότυν ὀνομαζόμενον, ἐκεῖθεν ἔλαβεν ἄνδρας μετοίκους μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων ὄχλον ἱκανόν. Ἐκ τούτου τοῦ γένους ὠνομάσθησαν οἱ τὴν μικρὰν Ἀσίαν οἰκοῦντες Θρακῆσιοι, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐργοπόνους ἐργώδεις τε καὶ χειρώνακτας. Ὅλον δὲ τὸ τῶν Θρακησίων θέμα ἐκ γενῶν συνίσταται τοιῶνδε· Λυδῶν, Μαιόνων, Καρῶν, Ἰώνων· καὶ Ἴωνες μὲν καλοῦνται οἱ κατοικοῦντες Μίλητόν τε καὶ Ἔφεσον· οἱ δὲ τὸ μεσόγαιον Σαρδιανοί, Λυδοί τε καὶ Μαίονες καὶ Κᾶρες καὶ οἱ τῆς μικρᾶς Φρυγίας οἰκῆτορες.⁸⁶⁶

II, 6, 7-13: ὡς Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς γράφει ἐν τετάρτῳ Ἱστοριῶν· «μέγιστον οὖν τῶν τότε ἴσχυον οἱ Πελοπίδαι, καὶ ἡ Πελοπόννησος εἰς αὐτοὺς ἀφεώρα, καὶ αὐτὸ τοῦνομα ἔχουσα ἀπ' ἐκείνων, τρεῖς ἤδη πρότερον ἀλλάξασα τὰς ἐπωνυμίας· ἐπὶ μὲν γὰρ Ἀπίου τοῦ Φορωνέως ἐκαλεῖτο Ἀπίη, ἐπὶ δὲ Πελασγοῦ τοῦ αὐτόχθονος Πελασγία, ἐπὶ δὲ Ἄργου καὶ αὐτὴ ὁμωνύμως ἐκαλεῖτο Ἄργος. Ἐπὶ δὲ Πέλοπος, τοῦ τὸν Οἰνόμαον νικήσαντος, Πελοπόννησος ἔσχε τοῦτο τὸ κύριον ὄνομα».

Μέγιστον οὖν τῶν τότε ἴσχυον οἱ Πελοπίδαι, καὶ ἡ Πελοπόννησος εἰς αὐτοὺς ἀφεώρα, καὶ αὐτὸ τοῦνομα ἔχουσα ἀπ' ἐκείνων, τρεῖς ἤδη πρότερον ἀλλάξασα τὰς ἐπωνυμίας. Ἐπὶ μὲν γὰρ Ἄπεως τοῦ Φορωνέως ἐκαλεῖτο Ἀπίη, ἐπὶ δὲ Πελασγοῦ τοῦ αὐτόχθονος Πελασγία, ἐπὶ δὲ Ἄργου καὶ αὐτὴ ὁμωνύμως ἐκαλεῖτο Ἄργος, ἐπὶ δὲ Πέλοπος τοῦ τὸν Οἰνόμαον νικήσαντος Πελοπόννησος ἔσχε τοῦτο τὸ κύριον ὄνομα.⁸⁶⁷

Plutarh

II, 6, 30: Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε τιμῆς.

⁸⁶⁶ Nicol. Damasc., *frg.* 71, *FHG* III, 413-414 = *Hist. Gr. Min.* I, 72-73, *frg.* 70 = *F Gr Hist* II 90, *frg.* 71, str. 376.

⁸⁶⁷ Nicol. Damasc., *frg.* 32, *FHG* III, 74 = *Hist. Gr. Min.* I 22, *frg.* 26 = *F Gr Hist* II A 90 *frg.* 23.

Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε τιμῆς.⁸⁶⁸

Polibije

I, 2, 16-31: Καλοῦσι δὲ οἱ παλαιοὶ μεγάλην τε καὶ μικρὰν Καππαδοκίαν, μεγάλην μὲν τὴν ἀπὸ Καισαρείας καὶ τοῦ Ταύρου καὶ ἕως τῆς Ποντικῆς θαλάσσης, ἣν διορίζει Ἄλυσ μὲν ποταμὸς ἐκ δυσμῶν, Μελιτηνὴ δὲ ἐξ ἀνατολῶν. Καὶ αὕτη μὲν ἡ μεγάλη Καππαδοκία. Καὶ τούτων μάρτυς Πολύβιος, ὁ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν γεγραφώς, ὃς διορίζει τὴν Καππαδοκίαν ἀπὸ τε τοῦ Ταύρου καὶ Λυκαονίας καὶ ἕως τῆς Ποντικῆς θαλάττης· καὶ αὕτη γὰρ ἡ Νεοκαισάρεια ἢ τε Κολώνεια καὶ ἡ Μελιτηνὴ σύμπασα Καππαδοκία λέγονται. Ἔστι δὲ τὸ ὄνομα περσικόν· Πέρσης γάρ τις ἀνὴρ *** ἐν κυνηγίῳ Ἀρταξέρξει τῷ βασιλεῖ, ἣ οὐκ οἶδα ἄλλῳ τινί· λέων προσαπαντήσας τοῦ ἵππου τοῦ βασιλέως ἐδράξατο. Καὶ κατὰ τύχην εὗρεθεις ὁ Πέρσης ἐν τῷ τοῦ θηρὸς συναντήματι, τὸν ἀκινάκην σπασάμενος ἐρρύσατο τὸν βασιλέα παρὰ μικρὰν κινδυνεύοντα καὶ τὸν λέοντα ἐθανάτωσεν. Οὗτος οὖν ὁ Πέρσης ἐπὶ τινος ὄρους ὑψηλοτάτου ἀναβὰς καὶ πᾶσαν τὴν γῆν περισκοπήσας ὅσῃν ὀφθαλμὸς ἀνθρώπινος περιβλέπει κατὰ τε ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς, ἄρκτον τε καὶ μεσημβρίαν, δωρεὰν παρὰ τοῦ βασιλέως πᾶσαν εἴληφε. Ταῦτα δὲ ἱστορεῖ Πολύβιος.

Καλοῦσι δὲ οἱ παλαιοὶ μεγάλην τε καὶ μικρὰν Καππαδοκίαν, μεγάλην μὲν τὴν ἀπὸ Καισαρείας τε καὶ τοῦ Ταύρου καὶ ἕως τῆς Ποντικῆς θαλάσσης, ἣν διορίζει Ἄλυσ μὲν ποταμὸς ἐκ δυσμῶν, Μελιτηνὴ δὲ ἐξ ἀνατολῶν. καὶ αὕτη μὲν ἡ μεγάλη Καππαδοκία. καὶ τούτων μάρτυς Πολύβιος, ὁ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν γεγραφώς, ὃς διορίζει τὴν Καππαδοκίαν ἀπὸ τε Ταύρου καὶ Λυκαονίας καὶ ἕως τῆς Ποντικῆς θαλάττης. καὶ αὕτη γὰρ ἡ Νεοκαισάρεια ἢ τε Κολώνεια καὶ ἡ Μελιτηνὴ σύμπασα Καππαδοκία λέγονται. ἔστι δὲ τὸ ὄνομα Περσικόν. Πέρσης γάρ τις ἀνὴρ, *** ἐν κυνηγίῳ Ἀρταξέρξει τῷ βασιλεῖ, ἣ οὐκ οἶδα ἄλλῳ τινί, λέων προσαπαντήσας τοῦ ἵππου τοῦ βασιλέως ἐδράξατο· καὶ κατὰ τύχην εὗρεθεις ὁ Πέρσης ἐν τῷ τοῦ θηρὸς συναντήματι τὸν ἀκινάκην σπασάμενος ἐρρύσατο τὸν βασιλέα παρὰ μικρὸν κινδυνεύοντα καὶ τὸν λέοντα ἐθανάτωσεν. οὗτος οὖν ὁ Πέρσης ἐπὶ τινος ὄρους ὑψηλοτάτου ἀναβὰς καὶ πᾶσαν τὴν γῆν περισκοπήσας, ὅσῃν ὀφθαλμὸς ἀνθρώπινος περιβλέπει κατὰ τε ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς ἄρκτον τε καὶ μεσημβρίαν, δωρεὰν παρὰ τοῦ βασιλέως πᾶσαν εἴληφε. ταῦτα δὲ ἱστορεῖ Πολύβιος.⁸⁶⁹

Strabon

⁸⁶⁸ Plut., *Alex.* 53, 5; *Nic.*, 11, 3; *Comp. Lys. et Sull.*, 1, 2; *Moral.*, 479 A, 11.

⁸⁶⁹ Polyb., *frg.* 54 (90), vol. IV, str. 521-522, ed. Büttner-Wobst.

Π, 9, 14-17: «Μετὰ δὲ τὸν Ῥιζόνικον Λισσός ἐστι πόλις, καὶ Ἀκρόλισσος καὶ Ἐπίδαμνος, Κερκυραίων κτίσμα, ἢ νῦν Δυρράχιον ὁμωνύμως τῇ Χερρονήσῳ λεγομένη, ἐφ' ἧς ἵδρυται», ὡς [Φίλων] <Στράβων> γράφει.

Μετὰ δὲ τὸν Ῥιζονικὸν κόλπον Λίσσος ἐστὶ πόλις καὶ Ἀκρόλισσος καὶ Ἐπίδαμνος Κερκυραίων κτίσμα, ἢ νῦν Δυρράχιον ὁμωνύμως τῇ χερρονήσῳ λεγομένη ἐφ' ἧς ἵδρυται.⁸⁷⁰

Π, 12, 10-13: Στράβων δὲ ἐν ἐνδεκάτῳ τῶν Γεωγραφικῶν τάδε γράφει· «τοῖς δὲ τοῦ Βοσπόρου δυνάσταις ὑπήκοοι Βοσποριανοὶ πάντες καλοῦνται, καὶ ἔστι τῶν μὲν Εὐρωπαϊῶν μητρόπολις τὸ Παντικάπαιον, τῶν δὲ Ἀσιανῶν τὸ Φαναγόρειον»

Τοῖς δὲ τοῦ Βοσπόρου δυνάσταις ὑπήκοοι ὄντες ἅπαντες Βοσποριανοὶ καλοῦνται· καὶ ἔστι τῶν μὲν Εὐρωπαϊῶν Βοσποριανῶν μητρόπολις τὸ Παντικάπαιον, τῶν δ' Ἀσιανῶν τὸ Φαναγόρειον (καλεῖται γὰρ καὶ οὕτως ἡ πόλις).⁸⁷¹

Tukidid

Π, 5, 5: ὡς ὁ συγγραφεὺς [Ἀλέξανδρος] φησι, τὴν ὀνομασίαν νεωτερικὴν εἰδώς· «δοκεῖ δέ μοι, οὐδὲ τὸ ὄνομα τοῦτο σύμπασά πως εἶχεν ἡ χώρα»

Δοκεῖ δέ μοι, οὐδὲ τοῦνομα τοῦτο ξύμπασά πω εἶχεν⁸⁷²

Π, 5, 8-10: ὡς Ἀλέξανδρος φησιν ὁ πολυίστωρ· »οὐδαμοῦ τοὺς σύμπαντας ὠνόμασεν Ἑλληνας, οὐδ' ἄλλους ἢ τοὺς μετὰ Ἀχιλλέως ἐκ τῆς Φθιώτιδος» πρὸς τὴν Ἴλιον ἐκπλεύσαντας.

Οὐδαμοῦ τοὺς ξύμπαντας ὠνόμασεν, οὐδ' ἄλλους ἢ τοὺς μετ' Ἀχιλλέως ἐκ τῆς Φθιώτιδος.⁸⁷³

Π, 10, 17-21: <Θουκυδίδης δὲ οὕτως>· «ἐλθόντες εἰς Σικελίαν στρατὸς πολὺς ἐξ Ἰταλίας, τοὺς τε Σικανοὺς κρατήσαντες μάχῃ ἀπέστειλαν εἰς τὰ μεσημβρινὰ καὶ τὰ ἐσπέρια μέρη αὐτῆς καὶ ἀντὶ Σικανίας Σικελίαν τὴν νῆσον ἐποίησαν καλεῖσθαι, καὶ τὰ κράτιστα τῆς γῆς ὥκησαν ἔχοντες»

⁸⁷⁰ Strab., VII, 5, 8.

⁸⁷¹ Strab., XI, 2, 10.

⁸⁷² Thuc., I, 3, 2.

⁸⁷³ Thuc., I, 3, 3.

Ἐλθόντες δὲ ἐς τὴν Σικελίαν στρατὸς πολλὸς τοὺς τε Σικανοὺς κρατοῦντες μάχῃ ἀνέστειλαν πρὸς τὰ μεσημβρινὰ καὶ ἐσπέρια αὐτῆς καὶ ἀντὶ Σικανίας Σικελίαν τὴν νῆσον ἐποίησαν καλεῖσθαι, καὶ τὰ κράτιστα τῆς γῆς ᾤκησαν ἔχοντες.⁸⁷⁴

b) citati iz Biblije

Π, 4, 3-5: ἀξιόχρεως μάρτυς ὁ ἅγιος τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολος Παῦλος Μακεδονίαν ταύτην ἀποκαλῶν· γράφει <δ'> οὕτως· »παρόντος ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνοιο Θεσσαλονικέως»
Ὅντος σὺν ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνοιο Θεσσαλονικέως⁸⁷⁵

c) citati bizantskih autora

Agatija Skolastik

I, 5, 21-26:

Καὶ σὺ μεθ' Ἑσπερίην ὑψαύχενά καὶ μετὰ Μήδων
ἔθνεα καὶ πᾶσαν βαρβαρικὴν ἀγέλην,
Σαγγάριε, κρατερῇσι ῥοαῖς ἀψῖσι πεδηθεῖς
οὕτως ἐδουλώθης κοιρανικῇ παλάμῃ·
ὁ πρὶν γὰρ σκαφέεσσιν ἀνέμβατος, ὁ πρὶν ἀτειρῆς
κεῖσθαι λαϊνέῃ σφιγκτὸς ἀλυκτοπέδῃ.

Καὶ σὺ μεθ' Ἑσπερίην ὑψαύχενά καὶ μετὰ Μήδων
ἔθνεα καὶ πᾶσαν βαρβαρικὴν ἀγέλην,
Σαγγάριε, κρατερῇσι ῥοαῖς ἀψῖσι πεδηθεῖς
οὕτω ἐδουλώθης κοιρανικῇ παλάμῃ·
ὁ πρὶν δὲ σκαφέεσσιν ἀνέμβατος, ὁ πρὶν ἀτειρῆς
κεῖσθαι λαϊνέῃ σφιγκτὸς ἀλυκτοπέδῃ.⁸⁷⁶

Π, 11, 10-15:

Ῥεῖθρα Κασουλίνου ποταμοῦ βεβαρημένα νεκροῖς

⁸⁷⁴ Thuc., VI, 2, 5.

⁸⁷⁵ Act. Ap. 27, 2.

⁸⁷⁶ Anthol. Pal., IX, 641; *Inscriptiones Graecae metricae*, ed. Preger, br. 218.

δέξατο Τυρσηνῆς [ῥιόνος κροκάλῃ,
ἡνίκα Φραγγικὰ φύλα κατέκτανεν Αὐσονὶς αἰχμῇ,]
ὀππόσα δειλαίῳ πείθετο Βουτελίνῳ·
ὄλβιον αὖ τόδε χεῦμα καὶ ἔσσεται ἀντὶ τροπαίου
αἵματι βαρβαρικῷ δηρὸν ἐρευθόμενον.

Ῥεῖθρα Κασουλίνου ποταμοῦ βεβαρημένα νεκροῖς
δέξατο Τυρσηνῆς ῥιόνος κροκάλῃ,
ἡνίκα Φραγγικὰ φύλα κατέκτανεν Αὐσονὶς αἰχμῇ,
ὀππόσα δειλαίῳ πείθετο Βουτελίνῳ.
ὄλβιον ἄ τόδε χεῦμα, καὶ ἔσσεται ἀντὶ τροπαίου
αἵματι βαρβαρικῷ δηρὸν ἐρευθόμενον.⁸⁷⁷

Anonimi

I, 2, 69-70: τρία κάππα κάκιστα· Καππαδοκία Κρήτη Κιλικία
τρία κάππα κάκιστα· Καππαδοκία Κρήτη Κιλικία⁸⁷⁸

II, 12, 22-29:

Ἰναχίης οὐκ εἰμὶ βοὸς τύπος, οὐδ' ἀπ' ἐμεῖο
κλήζεται ἀντωπὸν Βοσπόριον πέλαγος.
Κεῖνην γὰρ τὸ πάροιθε βαρὺς χόλος ἤλασεν Ἥρης
ἐς Φάρον, ἥδε δ' ἐγὼ Κεκροπὶς εἰμι νέκυς.
Εὐνέτις ἦν δὲ Χάρητος· ἔπλων δ' ὅτε πλῶεν ἐκεῖνος
τῇδε Φιλιπείων ἀντίπαλος σκαφέων·
Βοῖδιον δὲ καλεῦμαι ἔθ' ὥς [τότε]· νῦν δὲ Χάρητος
εὐνέτις ἠπεῖροις τέρπομαι ἀμφοτέραις.

Ἰναχίης οὐκ εἰμὶ βοὸς τύπος, οὐδ' ἀπ' ἐμεῖο
κλήζεται ἀντωπὸν Βοσπόριον πέλαγος.
κεῖνην γὰρ τὸ πάροιθε βαρὺς χόλος ἤλασεν Ἥρης
ἐς Φάρον, ἥδε δ' ἐγὼ Κεκροπὶς εἰμι νέκυς.

⁸⁷⁷ Agath., II, 10 = *Hist. Gr. Min.* II, str. 197; *Inscriptiones Graecae metricae*, ed. Preger, br. 282.

⁸⁷⁸ *Lex. Suda*, Διπλοῦν κάππα, vol. II, str. 119, 5, ed. Adler.

εὐνέτις ἦν δὲ Χάρητος· ἔπλων δ', ὅτ' ἔπλωεν ἐκεῖνος
τῇδε Φιλιππείων ἀντίπαλος σκαφέων.
Βοῦιδιον δὲ καλεῖμαι ἔθ' ὥς τότε· νῦν δὲ Χάρητος
εὐνέτις ἡπεῖροις τέρπομαι ἀμφοτέραις.⁸⁷⁹

Demodok

I, 2, 71-74:

Καππαδόκαι φαῦλοι μὲν ἀεὶ ζώνης δὲ τυχόντες,
φαυλότεροι· κέρδους δ' εἵνεκα φαυλότατοι·
ἦν δ' ἄρα δις καὶ τρις μεγάλης δράζονται ἀπήνης,
δὴ τότε γίνονται φαυλεπιφαυλότατοι.

Καππαδόκαι φαῦλοι μὲν ἀεὶ ζώνης δὲ τυχόντες
φαυλότεροι, κέρδους δ' εἵνεκα φαυλότατοι.
ἦν δ' ἄρα δις καὶ τρις μεγάλης δράζονται ἀπήνης,
δὴ τότε γίνονται φαυλεπιφαυλότατοι.⁸⁸⁰

I, 2, 76-77:

Καππαδόκην ποτ' ἔχιδνα [κακὴ] δάκεν· ἀλλὰ [καὶ] αὐτὴ
κάτθανε γευσαμένη αἵματος ἰοβόλου.

Καππαδόκην ποτ' ἔχιδνα κακὴ δάκεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ
κάτθανε γευσαμένη αἵματος ἰοβόλου.⁸⁸¹

Grgur Nazijanski

II, 8, 18-20: ἥς μνημονεύει καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, λέγων οὕτως· «ἡ Δωδωναίας δρυὸς
ληρήματα ἡ Κασταλίας μαντικώτατον πόμα»

⁸⁷⁹ *Anthol. Pal.*, VII, 169; *Inscriptiones Graecae metricae*, ed. Preger, br. 190; epigram se nalazi još kod Dion. Byz., str. 36, ed. Wescher; Hesych. III., πατρία Κωνσταντ. 30 (28) = *FHG* IV, 152; Ps.-Sym. Log., str. 729, ed. Combefis; Lex. Suda, ἀντωπεῖ i Βοῦιδιον, tom. I, str. 249, 28-29, ed. Adler.

⁸⁸⁰ *Anthol. Palat.*, XI, 238 pripisuje Demodoku; isti se epigram nalazi i kod Ioann. Laur. Lyd., *De mag. pop. Rom.*, III, 57, ed. Wuensch.

⁸⁸¹ *Anthol. Palat.*, XI, 237 pripisuje Demodoku.

ἢ Δωδωναίας δρυὸς ληρήματα, ἢ τρίποδος Δελφικοῦ σοφίσματα, ἢ Κασταλίας μαντικὸν πόμα⁸⁸²

Hesihije Ilustrije

II, 8, 12-16: Οὕτω γὰρ γράφει Ἡσύχιος ὁ Ἰλλούστριος· «ἰνδικτιῶν τουτέστιν ἰνακτιῶν ἢ περὶ τὸ Ἄκτιον νίκη· διὰ τοῦτο ἄρχεται μὲν ἰνδικτιῶν ἀπὸ πρώτης καὶ καταλήγει μέχρι τῆς ιε΄ καὶ πάλιν ὑποστρέφει καὶ ἄρχεται ἀπὸ πρώτης, διὰ τὸ τὸν Ἀντώνιον συνάρχοντα γενέσθαι Αὐγούστῳ τῷ Καίσαρι μέχρι τοῦ ιε΄ χρόνου, μετὰ δὲ ταῦτα μόνος ἐκράτησεν Αὐγούστος».

Οὕτω γὰρ γράφει Ἡσύχιος ὁ Ἰλλούστριος· »<Ἰνδικτιῶν,> τοῦτ' ἔστιν <Ἰνακτιῶν,> ἢ περὶ τὸ Ἄκτιον νίκη. Διὰ τοῦτο ἄρχεται μὲν ἰνδικτιῶν ἀπὸ πρώτης καὶ καταλήγει μέχρι τῆς ιε΄, καὶ πάλιν ὑποστρέφει καὶ ἄρχεται ἀπὸ πρώτης, διὰ τὸ τὸν Ἀντώνιον συνάρχοντα γενέσθαι Αὐγούστῳ τῷ Καίσαρι μέχρι τοῦ ιε΄ χρόνου· μετὰ δὲ ταῦτα μόνος ἐκράτησεν Αὐγούστος.»⁸⁸³

Hijeroklo

I, 2, 59-62: Καισάρεια μητρόπολις, ἢ ἀπὸ τοῦ μεγάλου Καίσαρος Ἰουλίου ὀνομασμένη, ἥτις πρότερον ἐκαλεῖτο Μάζακα, ἀπὸ Μουσῶχ τοῦ τῶν Καππαδοκῶν ἀρχεγόνου· δευτέρα πόλις Νύσσα· τρίτη τὰ Θέρμα, τετάρτη Ῥεγεποδαντός.

Καισάρεια,⁸⁸⁴ Νύσσα, τὰ Θέρμα, Ῥεγεποδαντός.⁸⁸⁵

I, 2, 63-65: Τῆς δὲ δευτέρας Καππαδοκίας εἰσὶ πόλεις ὑπὸ ἡγεμόνα ὀκτώ· Τύανα, Φαυστινούπολις, Κύβιστρα, Ναζιανζός, <Σά>σιμα, Παρνασός, Ῥεγέδωρα, Μωκισσός καὶ φρούριον τὸ καλούμενον Κόρον.

Ἐπαρχία Καππαδοκίας β΄, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις η΄, Τύανα, Φαυστινούπολις, Κύβιστρα, Ναζιανζός, Σάσιμα, Παρνασός,⁸⁸⁶ Ῥεγέδωρα.⁸⁸⁷

I, 2, 65-67: Τῆς δὲ τρίτης Καππαδοκίας, ἢ νῦν ὀνομάζεται Ἀρμενιακός, εἰσὶ πόλεις ἑπτά· Ἀμάσεια, Ἰβωρα, Ζάλιχος, Ἀνδραπα, Ἀμινσός, Νεοκαισάρεια, Σινώπη.

⁸⁸² Greg. Naz., *Oratio in sancta lumina* 39, *Patrologia Graeca*, 36, col. 340 B.

⁸⁸³ Hesych. Ill., *frg.* 2, *FHG* IV, 145.

⁸⁸⁴ Hierocl., 698, 6.

⁸⁸⁵ Hierocl., 699, 1-3.

⁸⁸⁶ Hierocl., 700, 1-8.

⁸⁸⁷ Hierocl., 701, 1.

Ἐπαρχία Ἐλενοπόντου, ὑπὸ κονσουλάριον, πόλεις ζ', Ἀμασία, Ἰβωρα, Ζάλιχος;⁸⁸⁸
Ἄνδραπα;⁸⁸⁹ Ἀμισός, Σινώπη, Νεοκαισάρεια.⁸⁹⁰

I, 5, 15-17: Ἐχει δὲ πόλεις ἐπισήμους τοσαύτας· πρώτην μὲν Νικομήδειαν τὴν μητρόπολιν,
δευτέραν δὲ Ἐλενούπολιν, τρίτην Πραίνετον, τετάρτην Ἄστακον, πέμπτην Παρθενούπολιν
Νικομήδεια, Ἐλενόπολις, Πρίνετος.⁸⁹¹

I, 6, 19-23: Εἰσὶ δὲ πόλεις αἱ συμπληροῦσαι τὸ θέμα τῶν Βουκελλαρίων τοσαῦται· πρώτη μὲν
Ἄγκυρα, μητρόπολις τῶν Γαλατῶν, δευτέρα δὲ Κλαυδιούπολις, καὶ αὕτη μητρόπολις τῶν
Μαριανδυνῶν, τρίτη Ἡράκλεια, τετάρτη Προυσίας, πέμπτη τὸ Τήϊον.

Ἄγκυρα μητρόπολις;⁸⁹² Κλαυδιούπολις, Ἡράκλεια, Προυσίας;⁸⁹³ Τίος.⁸⁹⁴

I, 7, 18-21: Ἐχει δὲ πόλεις ἐπισήμους ἡ Παφλαγονία τοσαύτας· πρώτην μὲν μητρόπολιν
Γάγγραν, δευτέραν δὲ Ἀμαστραν, τρίτην Σῶραν, τετάρτην Δάδυβραν, πέμπτην Ἰωνόπολιν,
ἕκτην Πομπηϊούπολιν.

Γάγγρα;⁸⁹⁵ Ἀμαστρα;⁸⁹⁶ Σόρα;⁸⁹⁷ Δάδυβρα, Ἰουνόπολις;⁸⁹⁸ Πομπηϊούπολις.⁸⁹⁹

I, 15, 1-5: Ἐπαρχία Κύπρου τῆς νήσου ὑπὸ κονσιλάριον, τουτέστι βουλευτήν, πόλεις
δεκατρεῖς· Κωνσταντία μητρόπολις, Κίτιον, Ἀμαθοῦς, Κυρήνεια, Πάφος, Ἀρσινόη, Σόλοι,
Λάπιθος, Κέρμεια [ἦτοι Λευκουσία], Κυθερεία, Ταμασία, [Κούριον, Νέμευος,] Τρίμυθος,
ὅθεν ὁ ἅγιος Σπυρίδων, Κάρπασος.

⁸⁸⁸ Hierocl., 701, 2-5.

⁸⁸⁹ Hierocl., 701, 7.

⁸⁹⁰ Hierocl., 702, 1, 4, 2.

⁸⁹¹ Hierocl., 691, 3, 1, 2.

⁸⁹² Hierocl., 696, 5.

⁸⁹³ Hierocl., 694, 4, 6, 5.

⁸⁹⁴ Hierocl., 695, 1.

⁸⁹⁵ Hierocl., 695, 5.

⁸⁹⁶ Hierocl., 696, 1.

⁸⁹⁷ Hierocl., 695, 7.

⁸⁹⁸ Hierocl., 696, 3, 2.

⁸⁹⁹ Hierocl., 695, 6.

Ἐπαρχία Κύπρου τῆς νήσου, ὑπὸ κονσουλάριον, πόλεις ἑξή, Κωνσταντία μητρόπολις, Ταμασός, Κίτιν, Ἀμαθοῦς, Κόρην, Πάφος, Ἀρσινόε, Σόλοι, Λάπιθος, Κύθροι, Κυρηνία, Τριμηθούντων, Λευκουσία.⁹⁰⁰

I, 13, 16-20: Τὰ δὲ ἄνω Σελευκείας καὶ μεσόγαια καλεῖται Δεκάπολις, καὶ ἔστι πρώτη μὲν Γερμανικούπολις, δευτέρα δὲ Τιτιούπολις, τρίτη Δομετιούπολις, τετάρτη Ζηνούπολις, πέμπτη Νεάπολις, ἕκτη Κλαυδιούπολις, ἑβδόμη Εἰρηνούπολις, ὀγδόη Διοκαισάρεια, ἐνάτη Λαύζαδος, δεκάτη Δαλίσανδος.

Σελεύκεια,⁹⁰¹ Τιτιούπολις, Διοκαισάρεια, Κλαυδιούπολις,⁹⁰² Δαλίσανδος, Γερμανικόπολις, Εἰρηνόπολις, Νέα πολις, Λαυζαδαῖε.⁹⁰³

I, 17, 28-30: Καλοῦνται δὲ διαφόροις ὀνόμασι· Λῆμνος, Σκῦρος, Μῆλος, Ἀμολγός, Θήρα, Θηρασία καὶ Ῥήνεια.

Νῆσος Λῆμνος,⁹⁰⁴ Σκῦρος,⁹⁰⁵ Μῆλος, Ἀμολγός, Θήρα.⁹⁰⁶

II, 1, 36-39: Ἱεροκλῆς <δὲ> ὁ γραμματικὸς ὁ γράψας τὸν Συνέκδημον *** λέγων οὕτως· «εἰσὶν αἱ πᾶσαι ἐπαρχίαι καὶ πόλεις, αἱ ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων διοικούμεναι τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπαρχίαι μὲν ξδ', πόλεις <δὲ> ἄλε'».

Εἰσὶν αἱ πᾶσαι ἐπαρχίαι καὶ πόλεις, αἱ ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων διοικούμεναι τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπαρχίαι μὲν ξδ', πόλεις ἄλε'.⁹⁰⁷

II, 1, 48-51: Ἐπαρχία Θράκης, ἡγουν Εὐρώπης· ὑπὸ κονσιλαρίων, τουτέστι βουλευτῶν, πόλεις ιδ'· Εὐδοξιούπολις, Ἡράκλεια, Ἀρκαδιούπολις, Βιζύη, Πάνιον, Ὀρνοι, Γάνος, Καλλίπολις, Μήριζος, Σαλτική, Σαύαδα, Ἀφροδισία, Ἄπρος, Κοιλία.

⁹⁰⁰ Hierocl., 706, 3–707, 8.

⁹⁰¹ Hierocl., 708, 2.

⁹⁰² Hierocl., 709, 1, 8, 10.

⁹⁰³ Hierocl., 710, 1-3, 8, 9.

⁹⁰⁴ Hierocl., 649, 1.

⁹⁰⁵ Hierocl., 646, 5.

⁹⁰⁶ Hierocl., 687, 2, 5, 4.

⁹⁰⁷ Hierocl., 631, 3.

Ἐπαρχία Θράκης Εὐρώπης, ὑπὸ κονσιλάριον, πόλεις ιδ';⁹⁰⁸ Εὐδοξιούπολις, Ἡράκλεια, Ἀρκαδιούπολις, Βιζύη, Πανόνιον, Ὀρνοι;⁹⁰⁹ Γάννος, Καλλίπολις, Μόριζος, Σιλτική, Σαναδία;⁹¹⁰ Ἀφροδισία, Ἄπρος, Κοιλία.⁹¹¹

II, 1, 52-53: Ἐπαρχία Ῥοδόπης· ὑπὸ τὸν αὐτόν, πόλεις ζ'· Παρθικόπολις, Ἡράκλεια Στρώμνου, Αἶνος, Μαξιμιανούπολις, Σέρραι, Φίλιπποι, Τραϊανούπολις.

Ἐπαρχία Ῥοδόπης· ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ζ';⁹¹² Παρθικόπολις, Ἡράκλεια Στρώμνου;⁹¹³ Αἶνος, Μαξιμιανούπολις;⁹¹⁴ Σέρραι;⁹¹⁵ Φίλιπποι;⁹¹⁶ Τραϊανούπολις.⁹¹⁷

II, 1, 54-55: Ἐπαρχία Ἡμιμόντου· ὑφ' ἡγεμόνα, πόλεις ε[ξ]· Ἀδριανούπολις, Ἀγχίαλος, Δεβελτός, Πλουτινούπολις, Τζόϊδα.

Ἐπαρχία Ἡμιμόντου· ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ε'· Ἀδριανούπολις, Ἀχίαλος, Δερβέτιος, Πλουτινούπολις, Τζόϊδης.⁹¹⁸

II, 1, 56-57: Ἐπαρχία Θράκης· ὑπὸ κονσιλάριον, πόλεις ε'· κλίμα Μεστικὸν καὶ Ἀκόντισμα, Φιλιπούπολις, Βερόη, νῆσος Θάσος, νῆσος Σαμοθράκη.

Ἐπαρχία Θράκης· ὑπὸ κονσουλάριον, πόλεις ε';⁹¹⁹ κλῆμα Μευτικὸν καὶ Ἀκόντισμα;⁹²⁰ Φιλιπούπολις, Βερόη;⁹²¹ νῆσος Θάσος, νῆσος Σαμοθράκη.⁹²²

⁹⁰⁸ Hierocl., 631, 4.

⁹⁰⁹ Hierocl., 632, 1-6.

⁹¹⁰ Hierocl., 633, 1-5.

⁹¹¹ Hierocl., 634, 1-3.

⁹¹² Hierocl., 634, 4.

⁹¹³ Hierocl., 639, 8, 9.

⁹¹⁴ Hierocl., 634, 5, 6.

⁹¹⁵ Hierocl., 639, 10.

⁹¹⁶ Hierocl., 640, 1.

⁹¹⁷ Hierocl., 634, 7.

⁹¹⁸ Hierocl., 635, 9-14.

⁹¹⁹ Hierocl., 635, 3.

⁹²⁰ Hierocl., 640, 8.

⁹²¹ Hierocl., 635, 4-5.

⁹²² Hierocl., 640, 9, 10.

Π, 1, 58-60: Ἐπαρχία [Μυσίας] <Σκυθίας>· ὑφ' ἡγεμόνα, πόλεις ιε΄· Τόμις, Διονυσόπολις, Ἄκραι, Καλλάτις, Ἴστρος, <Κωνσταντιανά>, Ζέλπα, Τρόπαιος, Ἀξιούπολις, Καπίδαβα, Κάρσος, Τρόσμις, Νοβιόδουνος, Αἴγισσος, Ἀλμυρίς.

Ἐπαρχία Σκυθίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ιε΄;⁹²³ Τόμις, Διονυσόπολις, Ἄκραι, Καλατίς, Ἴστρος, Κωνσταντιανή, Ζελδέπα, Τρόπαιος, Ἀξιούπολις, Καπίδαβα, Κάρσος, Τρόσμις, Νοβιοδοῦνος, Αἴγισσος, Ἀλμυρίς.⁹²⁴

Π, 2, 33-38: Ἐπαρχία Μακεδονίας <α΄>· ὑπὸ κονσιλάριον, πόλεις λ[β]΄· Θεσσαλονίκη, Πέλλη, Εὐρωπος, Δίος, Βέρροια, Ἐορδαία, Ἐδεσσα, Κέλλη, Ἀλμωπία, Ἡράκλεια Λάκκου, Ἀντανία, Γέμινδος, Νικεδής, Διόβουρος, Ἰδομένη, Βράγυλος, Πρίμανα, Μαρώνεια, Ἀμφίπολις, Νεάπολις, Ἀπολλωνία, Τόπειρος τὸ νῦν Ῥούσιον, Νικόπολις, †Ἰθάπολις†, Ἄκανθος, Κερεόπυργος, Βέρπη, Ἄραλος, Διοκλητιανούπολις, Σεβαστόπολις.

Ἐπαρχία Ἰλλυρικοῦ. α΄ Μακεδονία, ὑπὸ κονσιλάριον, πόλεις λβ΄· Θεσσαλονίκη, Πέλλη, Εὐρωπος, Δίος, Βέροια, Ἐορδέα, Ἐδεσσα, Κέλλη, Ἀλμοπία;⁹²⁵ Ἡράκλεια Λαούκου, Ἀντανία Γεμίνδου, Νικέδης, Διόβορος, Ἰδομένη, Βράγυλος, Πρίμαυλα;⁹²⁶ Μαρώνεια;⁹²⁷ Ἀμφίπος, Νεάπολις, Ἀπολλωνία;⁹²⁸ Τόπιρος νῦν Ῥούσιον;⁹²⁹ Νικόπολις;⁹³⁰ Ἄκανθος;⁹³¹ Κερεοπύργος;⁹³² Βέρπη, Ἄραυρος;⁹³³ Διοκλητιανούπολις, Σεβαστούπολις.⁹³⁴

Π, 2, 39-40: Ἐπαρχία Μακεδονίας <β΄>· ὑφ' ἡγεμόνα, πόλεις η΄· Στόλοι, Ἄργος, Εὐστράϊον, Πελαγονία, Βάργαλα, Κελαινίδιον, Ἀρμονία, Ζάπαρα.

Ἐπαρχία Μακεδονίας β΄, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις η΄. Στόλοι, Ἄργος, Εὐστράϊον, Πελαγονία, Βάργαλα, Κελενίδιν, Ἀρμονία, Ζάπαρα.⁹³⁵

⁹²³ Hierocl., 636, 9.

⁹²⁴ Hierocl., 637, 1-15.

⁹²⁵ Hierocl., 638, 1-10.

⁹²⁶ Hierocl., 639, 1-7.

⁹²⁷ Hierocl., 634, 8.

⁹²⁸ Hierocl., 640, 2, 4, 3.

⁹²⁹ Hierocl., 634, 9.

⁹³⁰ Hierocl., 635, 1.

⁹³¹ Hierocl., 640, 5.

⁹³² Hierocl., 635, 2.

⁹³³ Hierocl., 640, 6, 7.

⁹³⁴ Hierocl., 635, 6, 7.

⁹³⁵ Hierocl., 641, 1-9.

Π, 2, 41-44: Ἐπαρχία Θεσσαλίας· ὑπὸ τὸν αὐτόν, πόλεις ιζ´· Λάρισσα, Δημητριάς, Θῆβαι, Ἐχιναιός, Λάμια, Τρίκη, Γόμοι, Ὑπάτη αἱ νῦν λεγόμεναι Νέαι Πάτραι, Μητρόπολις, Καισάρεια, Φάρσαλος, Βουραμίνσιος, σάλτος Ἰ[ωανν]οῦβιος, νῆσος Σκίαθος, νῆσος Σκέπολα, νῆσος Πεπάρηθος.

Ἐπαρχία Θεσσαλίας· ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ιζ´· Λάρισσα, Δημητριάς, Θῆβαι, Αἰχίνεος, Λάμια, Τρίκαι, Γόμοι, Ὑπατα μητρόπολις, Καισάρεια, Φάρσαλος,⁹³⁶ Σαλτοβουραμίσιον, Σαλτοσιόβιος, νῆσος Σκίαθος, νῆσος Σκέπολα, νῆσος Πεπαρίσθος.⁹³⁷

Π, 5, 10-13: Ἔχει δὲ τὸ θέμα τῆς Ἑλλάδος πόλεις οθ´· α´ μὲν Σκάρφειαν, β´ Ἐλ<ατ>ίνα, γ´ Δαύλιον, δ´ Χαιρώνειαν, ε´ Ναύπακτον, ς´ Δελφούς, ζ´ Ἀμφισσαν, καὶ τὰς λοιπὰς. Συναριθμεῖ δὲ ταύταις καὶ νῆσον τὴν Εὐ<β>οιαν.

Ἐπαρχία Ἑλλάδος ἦτοι Ἀχαΐας, ὑπὸ ἀνθύπατον, πόλεις οθ´. Σκαρφία, Ἐλατίνα, Δαύλια, Δελφοί,⁹³⁸ Ἀμφισσα, νῆσος Εὐβοία.⁹³⁹

Π, 6, 1-2: Κόρινθος, ἥ ποτε Ἐφύρα, μητρόπολις πάσης Ἑλλάδος καὶ αὐτῆς Πελοποννήσου, τουτέστιν Ἀχαΐας.

Κόρινθος ἥ ποτε Ἐφυρος, μητρόπολις πάσης Ἑλλάδος.⁹⁴⁰

Π, 6, 4-6: ἐξ ὧν εἰσιν ἐπίσημοι Κόρινθος μητρόπολις, Σικυών, Ἄργος, Λακεδαιμονία τῆς Λακωνικῆς ἢ πρὶν Σπάρτη, ἑτέρα μητρόπολις αἱ λεγόμεναι Πάτραι.

Κόρινθος ἥ ποτε Ἐφυρος, μητρόπολις πάσης Ἑλλάδος. Νέα Σικυών,⁹⁴¹ Ἄργος, Λακεδαίμων μητρόπολις τῆς Λακωνικῆς, ἢ πρὶν Σπάρτη,⁹⁴² Πάτραι.⁹⁴³

Π, 8, 1-2: Ἐπαρχία τῆς παλαιᾶς Ἠπείρου τῆς Φωκικῆς, ὑφ' ἡγεμόνα, πόλεις ιβ´· Νικόπολις μητρόπολις.

⁹³⁶ Hierocl., 643, 1-5.

⁹³⁷ Hierocl., 642, 1-6, 9, 10, 7/8, 11, 13.

⁹³⁸ Hierocl., 643, 6-8, 10, 13.

⁹³⁹ Hierocl., 644, 1, 11.

⁹⁴⁰ Hierocl., 646, 7.

⁹⁴¹ Hierocl., 646, 7-8.

⁹⁴² Hierocl., 647, 4, 8.

⁹⁴³ Hierocl., 648, 3.

Ἐπαρχία Παλαιᾶς Ἠπείρου, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις δώδεκα.⁹⁴⁴

II, 9, 1-3: Δυρράχιον, ἥ ποτε Ἐπίδαμνος· ὑπὸ κονσιλαρίου, πόλεις θ´· Σκάμπα, Ἀπολλωνία, Βούλλις, Ἀμαντία, Πουλχεριόπολις, Αὐλών, Λίστρων, Σκεύπτων, Ἀ<υ>λίνιδος μητρόπολις.

Δυρράχιον ἥ ποτε Ἐπίδαμνος,⁹⁴⁵ Ἐπαρχία νέας Ἐπείρου, ὑπὸ κονσιλάριον, πόλεις θ´;⁹⁴⁶ Σκάμπα, Ἀπολλωνία, Βούλλις, Ἀμαντία, Πολυχεριούπολις;⁹⁴⁷ Λιστρῶν καὶ Σκεύπτων,⁹⁴⁸ Αὐλίνιδος μητρόπολις.⁹⁴⁹

II, 9, 4-5: Ἐπαρχία Δακίας μεσογαίου· ὑπὸ κονσιλαρίου, πόλεις ε´· Πανταλία, Γερμαή, Ναισός, ἡ πατρὶς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, Ῥεμεσιάνα.

Ἐπαρχία Δακίας μεσογαίου, ὑπὸ κονσουλάριον, πόλεις ε´. Πανταλία, Γερμάη, Νάϊσος, Ῥεμεσιανά.⁹⁵⁰

II, 9, 6: Ἐπαρχία [τῇ παλαιᾷ] <***>· ὑπὸ κονσιλαρίου, πόλεις ε´.

Ἐπαρχία τῇ πα ***, ὑπὸ κονσουλάριον, πόλεις ε´.⁹⁵¹

II, 9, 7: Ἐπαρχία Δαρδανίας· ὑφ' ἡγεμόνα, πόλεις γ´.

Ἐπαρχία Δαρδανίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις γ´.⁹⁵²

II, 9, 8: Ἐπαρχία Πανονίας· ὑπὸ τὸν αὐτόν, πόλεις β´.

Ἐπαρχία Πανονίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις β´.⁹⁵³

Ivan Laurencije Liđanin

I, 2, 71-74:

Καπαδόκαι φαῦλοι μὲν αἰεὶ ζώνης δὲ τυχόντες,

⁹⁴⁴ Hierocl., 651, 3.

⁹⁴⁵ Hierocl., 653, 1.

⁹⁴⁶ Hierocl., 652, 8.

⁹⁴⁷ Hierocl., 653, 2-7.

⁹⁴⁸ Hierocl., 654, 1.

⁹⁴⁹ Hierocl., 653, 8.

⁹⁵⁰ Hierocl., 654, 2, 4-7.

⁹⁵¹ Hierocl., 655, 1.

⁹⁵² Hierocl., 655, 7.

⁹⁵³ Hierocl., 657, 7.

φαυλότεροι· κέρδους δ' εἵνεκα φαυλότατοι·
ἦν δ' ἄρα δις καὶ τρίς μεγάλης δράζονται ἀπήνης,
δὴ τότε γίνονται φαυλεπιφαυλότατοι.

Ἐκαπαδόκαι φαῦλοι μὲν αἰεὶ, ζώνης δὲ τυχόντες
φαυλότεροι· κέρδους δ' εἵνεκα φαυλότατοι·
ἦν δ' ἄρα δις καὶ τρίς μεγάλης δράζονται ἀπήνης,
δὴ ῥα τότε εἰς ὥρας φαυλεπιφαυλότεροι.⁹⁵⁴

Stefan Bizantinac

I, 15, 5-11: Ἡ μὲν Κύπρος ἡ νῆσός ἐστι μεγάλη καὶ ἐπιφανεστάτη, κειμένη ἐν τῷ Παμφυλίῳ κόλπῳ, καθὼς φησιν ὁ Περιηγητὴς Διονύσιος· Κύπρος δ' εἰς αὐγὰς Παμφυλίου ἔνδοθι πόντου. Ἐκλήθη δὲ ἀπὸ Κύπρου τῆς θυγατρὸς Κινύρου, ἢ τῆς Βύβλου καὶ Ἀφροδίτης, ὡς Φιλοστέφανος ἐν τῷ Περὶ νήσων καὶ Ἰστρος ἐν Ἀποικίαις Αἰγυπτίων ἱστόρησαν.

<Κύπρος,> νῆσος μεγάλη [καὶ ἐπιφανεστάτη, κειμένη] ἐν τῷ Παμφυλίῳ κόλπῳ, [καθὼς φησιν ὁ περιηγητὴς Διονύσιος “Κύπρος δ' εἰς αὐγὰς Παμφυλίου ἔνδοθι κόλπου”. ἐκλήθη δὲ] ἀπὸ Κύπρου τῆς θυγατρὸς Κινύρου, [ἢ τῆς Βύβλου καὶ Ἀφροδίτης, ὡς Φιλοστέφανος ἐν τῷ περὶ νήσων καὶ Ἰστρος ἐν ἀποικίαις Αἰγυπτίων ἱστόρησαν,] ἢ ἀπὸ τοῦ φυομένου ἄνθους κύπρου.⁹⁵⁵

II, 1, 32-34: Ἡ δὲ Θράκη ὀνομασίαν μὲν ἔσχεν ἀπὸ Θρακὸς βασιλέως, τοῦ πάλαι ἐν αὐτῇ τελευτήσαντος· ἢ ἀπὸ νύμφης Τιτανίδος, ἀφ' ἧς καὶ Κρόνου Δόλογκος, ὅθεν τὸ πρῶτον ἔθνος τῶν Θρακῶν Δόλογοι ὀνομάζονται.

<Θράκη,> [ἀπὸ Θρακὸς βασιλέως τοῦ πάλαι ἐν αὐτοῖς τελευτήσαντος, ἢ] ἀπὸ Θράκης νύμφης Τιτανίδος, ἀφ' ἧς καὶ Κρόνου Δόλογκος.⁹⁵⁶

II, 2, 1-12: Μακεδονία ἡ χώρα ὀνομάσθη ἀπὸ Μακεδόνοιο τοῦ Διὸς καὶ Θυίας τῆς Δευκαλίωνος, ὥς φησιν Ἡσίοδος ὁ ποιητής·

Ἦ δ' ὑποκυσαμένη Διὶ γείνατο τερπικεραύνῳ
υἷε δ' ὤω, Μάγνητα Μακηδόνα θ' ἱπποχάρμην,
οἳ περὶ Πιερίην καὶ Ὀλύμπον δώματ' ἔναιον.

⁹⁵⁴ Ioann. Laur. Lyd., *De mag. pop. Rom.*, III, 57, ed. Wuensch.

⁹⁵⁵ Steph. Byz., Κύπρος, str. 395, 15–396, 1, ed. Meineke.

⁹⁵⁶ Steph. Byz., Θράκη, str. 316, 9-11.

Ἄλλοι δὲ ἀπὸ Μακεδόνοιο τοῦ Αἰόλου, ὡς Ἑλλάνικος, Ἱερειῶν πρώτη τῶν ἐν Ἀργεὶ «ἐκ Μακεδόνοιο <τοῦ> Αἰόλου, <ἀφ'> οὗ νῦν Μακεδόνες καλοῦνται, μόνοι μετὰ Μυσῶν τότε οἰκοῦντες». Λέγεται δὲ καὶ Μακεδονίας μοῖρα Μάκετα, ὡς Μαρσύας ἐν πρώτῳ Μακεδονικῶν· «καὶ τὴν Ὀρεστεῖαν δὲ Μάκεταν λέγουσιν ἀπὸ τοῦ Μακεδόνοιο». Ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην Μακεδονίαν Μακετίαν οἶδεν ὀνομαζομένην Κλειδήμος ἐν πρώτῳ Ἀθίδος· »καὶ ἐξωκίσθησαν ὑπὲρ τὸν Αἰγιαλὸν ἄνω τῆς καλουμένης Μακετίας».

<Μακεδονία> ἡ χώρα, ἀπὸ Μακεδόνοιο τοῦ Διὸς καὶ Θυίας τῆς Δευκαλίωνος, [ὥς φησιν Ἡσίοδος ὁ ποιητής

ἡ δ' ὑποκυσαμένη Διὶ γείνατο τερπικεραύνῳ
υἱὲ δ' ὧ, Μάγνητα Μακεδόνα θ' ἵππιοχάρμην,
οἱ περὶ Πιερίην καὶ Ὀλύμπου δώματ' ἔναιον.

ἄλλοι δ' ἀπὸ Μακεδόνοιο τοῦ Αἰόλου, ὡς Ἑλλάνικος ἱερειῶν πρώτη τῶν ἐν Ἀργεὶ «καὶ Μακεδόνοιο [τοῦ] Αἰόλου οὕτω νῦν Μακεδόνες καλοῦνται, μόνοι μετὰ Μυσῶν τότε οἰκοῦντες». Λέγεται δὲ καὶ Μακεδονίας μοῖρα <Μακετία,> ὡς Μαρσύας ἐν πρώτῳ Μακεδονικῶν «καὶ τὴν Ὀρεστεῖαν δὲ Μακετίαν λέγουσιν ἀπὸ τοῦ Μακεδόνοιο». Ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην Μακεδονίαν Μακετίαν οἶδεν ὀνομαζομένην Κλειδήμος ἐν πρώτῳ Ἀθίδος «καὶ ἐξωκίσθησαν ὑπὲρ τὸν Αἰγιαλὸν ἄνω τῆς καλουμένης Μακετίας».]⁹⁵⁷

Π, 6, 6-16: Ἡ δὲ Πελοπόννησος τρεῖς ἔχει ἐπωνυμίας, ὡς Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς γράφει ἐν τετάρτῳ Ἱστοριῶν· «μέγιστον οὖν τῶν τότε ἴσχυον οἱ Πελοπίδαι, καὶ ἡ Πελοπόννησος εἰς αὐτοὺς ἀφεώρα, καὶ αὐτὸ τοῦνομα ἔχουσα ἀπ' ἐκείνων, τρεῖς ἤδη πρότερον ἀλλάξασα τὰς ἐπωνυμίας· ἐπὶ μὲν γὰρ Ἀπίου τοῦ Φορωνέως ἐκαλεῖτο Ἀπίη, ἐπὶ δὲ Πελαγοῦ τοῦ αὐτόχθονος Πελασγία, ἐπὶ δὲ Ἀργεὺ καὶ αὐτὴ ὁμωνύμως ἐκαλεῖτο Ἀργος. Ἐπὶ δὲ Πέλοπος, τοῦ τὸν Οἰνόμαον νικήσαντος, Πελοπόννησος ἔσχε τοῦτο τὸ κύριον ὄνομα». Ἔστι δὲ χερρόνησος ἀμπέλου φύλλῳ τῷ σχήματι παρεμφερής. Διονύσιος δὲ πλατάνου φύλλῳ ἀπεικάζει, λέγων οὕτως· Εἰδομένη πλατάνοιο μυουρίζοντι πετῆλῳ.

<Πελοπόννησος> τρεῖς ἔσχεν ἐπωνυμίας, [ὡς Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς γράφει ἐν τετάρτῃ ἱστορίᾳ «μέγιστον οὖν τότε ἴσχυον οἱ Πελοπίδαι, καὶ ἡ Πελοπόννησος εἰς αὐτοὺς ἀφεώρα, καὶ αὐτὸ τοῦνομα ἔχουσα ἀπ' ἐκείνων, τρεῖς ἤδη πρότερον ἀλλάξασα τὰς ἐπωνυμίας.] ἐπὶ μὲν γὰρ Ἀπεως τοῦ Φορωνέως ἐκαλεῖτο Ἀπία, ἐπὶ δὲ Πελαγοῦ [τοῦ αὐτόχθονος] Πελασγία, ἐπὶ δὲ Ἀργεὺ [καὶ αὐτὴ] ὁμωνύμως Ἀργος ἐκαλεῖτο· ἐπὶ δὲ Πέλοπος [τοῦ τὸν Οἰνόμαον νικήσαντος] Πελοπόννησος [ἔσχε τοῦτο τὸ κύριον ὄνομα». ἔστι δὲ

⁹⁵⁷ Steph. Byz., Μακεδονία, str. 427, 12–428, 5.

χερρόνησος ἀμπέλου φύλλῳ τῷ σχήματι παρεμφερής. Διονύσιος δὲ πλατάνου φύλλῳ ἀπεικάζει λέγων οὕτως “εἰδομένη πλατάνοιο μουρίζοντι πετήλῳ”.]⁹⁵⁸

Π, 10, 9-30: «Σικελία ἢ νῆσος Σικανία πρότερον ὠνομάζετο· εἴτα Σικελία ἐκλήθη, ὥς φησιν Ἑλλάνικος, Ἱερειῶν τῆς Ἥρας β´· «ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ Αὔσονες ὑπὸ τῶν Ἰαπύγων ἐξ Ἰταλίας ἀνέστησαν, ὧν ἦρχε Σικελός· καὶ διαβάντες εἰς τὴν νῆσον τὴν <τό>τε Σικανίαν καλουμένην περὶ τὴν Αἴτναν καθιζόμενοι, ὥκουν αὐτοὶ τε καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Σικελός, βασιλείην ἐγκαταστησάμενος καὶ ἐντεῦθεν ὀρμώμενος ὁ Σικελὸς οὗτος πάσης ἤδη τῆς νήσου <ἐκράτησε> ταύτης <τῆς> τότε Σικελίας καλουμένης ἀπὸ τοῦ Σικελοῦ τούτου, ὅς καὶ ἐν αὐτῇ ἐβασίλευσε». Καὶ Μένιππος δὲ ταῦτά φησιν. <Θουκυδίδης δὲ οὕτως> “ἐλθόντες εἰς Σικελίαν στρατὸς πολλὸς ἐξ Ἰταλίας, τοὺς τε Σικανοὺς κρατήσαντες μάχῃ ἀπέστειλαν εἰς τὰ μεσημβρινὰ καὶ τὰ ἐσπέρια μέρη αὐτῆς καὶ ἀντὶ Σικανίας Σικελίαν τὴν νῆσον ἐποίησαν καλεῖσθαι, καὶ τὰ κράτιστα τῆς γῆς ὥκησαν ἔχοντες”. Μεγίστη δὲ αὕτη μαρτυρεῖται τῶν ἑπτὰ, καθά φησιν Ἀλεξίς ὁ κωμικός·

Τῶν ἑπτὰ νήσων, ἃς δέδειχεν ἡ φύσις
θνητοῖς μεγίστας, Σικελία μὲν, ὡς λόγος,
ἐστὶν μεγίστη, δευτέρα Σαρδῶ, τρίτη
Κύρνος, τετάρτη δ' ἡ Διὸς Κρήτη τροφός.
Εὐβοία πέμπτη στενοφυής, ἕκτη Κύπρος·
Λέσβος δὲ τάξιν ἐβδόμην λαχοῦσ' ἔχει.

»Τῶν δὲ νησιωτῶν οἱ μὲν ἰθαγενεῖς πάλαι Λίγυες ἐξ Ἰταλίας Σικελοὶ λέγονται, οἱ δὲ ἐπήλυδες Ἕλληνες [εἰσι] Σικελιῶται, ὡς Ἰταλιῶται».

<Σικελία,> ἢ χώρα καὶ ἡ νῆσος. [[<Σικανία> πρότερον ὠνομάζετο, εἴτα <Σικελία> ἐκλήθη, ὥς φησιν Ἑλλάνικος Ἱερειῶν τῆς Ἥρας β´ “ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ Αὔσονες ὑπὸ τῶν Ἰαπύγων ἐξ Ἰταλίας ἀνέστησαν, ὧν ἦρχε Σικελός· καὶ διαβάντες εἰς τὴν νῆσον τὴν τότε Σικανίαν καλουμένην περὶ τὴν Αἴτην καθιζόμενοι ὥκουν αὐτοὶ τε καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Σικελὸς βασιλείην ἐγκαταστησάμενος, καὶ ἐντεῦθεν ὀρμώμενος [ὁ Σικελὸς οὗτος] πάσης ἤδη τῆς νήσου τότε [ταύτης] Σικελίας καλουμένης ἀπὸ τοῦ Σικελοῦ [τούτου], ὅς καὶ ἐν αὐτῇ ἐβασίλευσε”. καὶ Μένιππος δὲ ταῦτά φησιν. [Θουκυδίδης δὲ οὕτως] “ἐλθόντες εἰς Σικελίαν στρατὸς πολλὸς ἐξ Ἰταλίας τοὺς τε Σικανοὺς κρατήσαντες μάχῃ ἀπέστειλαν εἰς τὰ μεσημβρινὰ καὶ τὰ ἐσπέρια μέρη αὐτῆς καὶ ἀντὶ Σικανίας Σικελίαν τὴν νῆσον ἐποίησαν καλεῖσθαι, καὶ τὰ

⁹⁵⁸ Steph. Byz., Πελοπόννησος, str. 515, 20–516, 9.

κράτιστα τῆς γῆς ᾤκησαν ἔχοντες”. μεγίστη δὲ αὕτη μαρτυρεῖται τῶν ἐπτά, καθά φησιν Ἄλεξις ὁ κωμικός

τῶν ἐπτά νήσων, ἃς δέδειχεν ἡ φύσις
θνητοῖς μεγίστας, Σικελία μὲν, ὡς λόγος,
ἐστὶν μεγίστη, δευτέρα Σαρδῶ, Τρίτη
Κύρνος, τετάρτη δ' ἡ Διὸς Κρήτη τροφός,
Εὐβοία πέμπτη στενοφυής, ἕκτη Κύπρος,
Λέσβος δὲ τάξιν ἐβδόμην λαχοῦσ' ἔχει.

.... “τῶν δὲ νησιωτῶν οἱ μὲν ἰθαγενεῖς πάλαι Λίγυες ἐξ Ἰταλίας Σικελιοὶ λέγονται, οἱ δὲ ἐπήλυδες Ἑλληνέες εἰσι Σικελιῶται, ὡς Ἰταλιῶται”.]⁹⁵⁹

Π, 12, 4-33: Βόσπορος πόλις Πόντου κατὰ τὸν Κιμμέριον κόλπον καὶ πορθμὸς ὁμώνυμος ἀπὸ Ἰοῦς τῆς Ἰνάχου καλούμενος, καθὼς Αἰσχύλος ἐν τῷ Προμηθεῖ γράφει·

Ἔσται δὲ θνητοῖς εἰσαεὶ λόγος μέγας
τῆς [σῆς] πορείας Βόσπορος δ' ἐπώνυμος
κεκλήσεται.

Στράβων δὲ ἐν ἐνδεκάτῳ τῶν Γεωγραφικῶν τάδε γράφει· «τοῖς δὲ τοῦ Βοσπόρου δυνάσταις ὑπήκοοι Βοσποριανοὶ πάντες καλοῦνται, καὶ ἔστι τῶν μὲν Εὐρωπαϊῶν μητρόπολις τὸ Παντικάπαιον, τῶν δὲ Ἀσιανῶν τὸ Φαναγόρειον». Μαρτυρεῖ καὶ Φλέγων ἐν Ὀλυμπιάδων πεντεκαιδεκάτῃ ὅτι »ἐβασιλεύετο <ὁ> Βόσπορος Κότυϊ τῷ Βοσποριανῷ βασιλεῖ, ὃ καὶ διάδημα ἐκέλευσε φορεῖν ὁ Καῖσαρ καὶ τὰς πόλεις αὐτῷ καθυπέταξεν, ἐν αἷς συναριθμεῖ καὶ αὐτὴν Χερσῶνα». Δύο δὲ εἰσι τόποι Βόσποροι καλούμενοι· εἷς μὲν ὁ Κιμμέριος καλούμενος πλησίον Χερσῶνος, ἐν ᾧ καὶ τὸ βασίλειον τῶν Βοσποριανῶν ἦν, ἕτερος δὲ ἐν Βυζαντίῳ, καθὰ Φαβωρίνος γράφει· »Βυζαντίων λιμὴν Βοσπόριον καλεῖται». Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ κίονος τῆς ἀντίπεραν γῆς Χρυσοπόλεως, ἐν ᾧ μαρμαρίνη δάμαλις ἱδρύται, φάσκον οὕτως·

Ἰναχίης οὐκ εἰμὶ βοὸς τύπος, οὐδ' ἀπ' ἐμεῖο
κλήζεται ἀντὶ τὸν Βοσπόριον πέλαγος.
Κεῖνην γὰρ τὸ πάροιθε βαρὺς χόλος ἤλασεν Ἥρης
ἐς Φάρον, ἥδε δ' ἐγὼ Κεκροπὶς εἰμι νέκυς.
Εὐνέτις ἦν δὲ Χάρητος· ἔπλων δ' ὅτε πλῶεν ἐκεῖνος
τῇδε Φιλιππεῖων ἀντίπαλος σκαφέων·

⁹⁵⁹ Steph. Byz., Σικελία, str. 566, 20–568, 6.

Βοΐδιον δὲ καλεῖμαι ἔθ' ὥς [τότε]· νῦν δὲ Χάρητος

εὐνέτις ἡπείροις τέρπομαι ἀμφοτέραις.

Ὁ δὲ Χάρης ἐκεῖνος ἦν στρατηγὸς Ἀθηναίων. Οἱ δὲ ἐγχώριοι Φωσφόριον αὐτὸ καλοῦσι παραγραμματίζοντες, ὅθεν οἱ τὰ πάτρια συγγεγραφότες τοῦ Βυζαντίου ἄλλην ἐπιτιθέασι μυθικὴν ἱστορίαν· ὅτι Φιλίππου τοῦ Μακεδόνοιο τὸ Βυζάντιον πολιορκοῦντος. ***

<Βόσπορος,> πόλις Πόντου κατὰ τὸν Κιμμέριον κόλπον, ὡς Φίλων, καὶ πορθμὸς ὁμώνυμος, ἀπὸ Ἰοῦς [τῆς Ἰνάχου] καλούμενος, [καθὼς] Αἰσχύλος ἐν Προμηθεΐ δεσμώτη [γράφει]

ἔσται δὲ θνητοῖς εἰσαεὶ λόγος μέγας

τῆς σῆς πορείας, Βόσπορος δ' ἐπώνυμος

κεκλήσεται.

[Στράβων δὲ ἐν ἐνδεκάτῳ τῶν γεωγραφικῶν τάδε γράφει “τοῖς δὲ τοῦ Βοσπόρου δυνάσταις ὑπήκοοι Βοσποριανοὶ πάντες καλοῦνται, καὶ ἔστι τῶν μὲν Εὐρωπαϊῶν μητρόπολις τὸ Παντικάπαιον, τῶν δὲ Ἀσιανῶν τὸ Φαναγόρειον”. μαρτυρεῖ δὲ καὶ Φλέγων ἐν Ὀλυμπιάδων πεντεκαίδεκάτῃ, ὅτι ἐβασιλεύετο ὁ Βόσπορος Κότυϊ τῷ Βοσποριανῷ βασιλεῖ, ὃ καὶ διάδημα ἐκέλευσε φορεῖν ὁ Καῖσαρ, καὶ τὰς πόλεις αὐτῷ καθυπέταξεν, ἐν αἷς συναριθμεῖ καὶ αὐτὴν Χερσῶνα. δύο δὲ εἰσι τόποι Βόσποροι καλούμενοι, εἷς μὲν ὁ Κιμμέριος καλούμενος πλησίον Χερσῶνος, ἐν ᾧ καὶ τὸ βασίλειον τῶν Βοσποριανῶν ἦν, ἕτερος δὲ ἐν Βυζαντίῳ, καθὰ Φαβωρίνος γράφει “Βυζαντίων λιμὴν Βόσπορος καλεῖται”. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ κίονος τῆς ἀντιπέραν γῆς Χρυσοπόλεως, ἐν ᾧ μαρμαρίνη δάμαλις ἱδρυταί, φάσκον οὕτως

Ἰναχίης οὐκ εἰμὶ βοὸς τύπος, οὐδ' ἀπ' ἐμεῖο

κληῖζεται ἀντωπὸν Βοσπόριον πέλαγος·

κείνην γὰρ τὸ πάροιθε βαρὺς χόλος ἤλασεν Ἥρης

ἐς Φάρον· ἥδε δ' ἐγὼ Κεκροπὶς εἰμι νέκυς.

εὐνέτις ἦν δὲ Χάρητος· ἔπλων δ' ὅτε πλῶεν ἐκεῖνος

τῇδε Φιλιππείων ἀντίπαλος σκαφέων.

Βοΐδιον δὲ καλεῖμαι ἐγὼ, νῦν δὲ Χάρητος

εὐνέτις, ἡπείροις τέρπομαι ἀμφοτέραις.

ὁ δὲ Χάρης ἐκεῖνος ἦν στρατηγὸς Ἀθηναίων.] λέγεται καὶ Βοσπόριον τοῦ Βυζαντίου λιμὴν· οἱ δὲ ἐγχώριοι Φωσφόριον αὐτὸ καλοῦσι παραγραμματίζοντες, ὅθεν οἱ τὰ πάτρια

συγγεγραφότες τοῦ Βυζαντίου ἄλλην ἐπιτιθέασι μυθικὴν ἱστορίαν ὅτι Φιλίππου τοῦ Μακεδόνοϛ τὸ Βυζάντιον πολιορκοῦντοϛ.⁹⁶⁰

6. 2. 2. 2. Parafraze

U ovu su kategoriju svrstana ona mjesta u tekstu gdje je posuđena misao obrađena slobodnijim odabirom riječi. Parafraze su u *De them.* zastupljene u mnogo manjoj mjeri od doslovnih citata. Antički i bizantski autori parafrazirani su četiri puta, a dijelovi Biblije dva. Među antičkim autorima nalaze se Herenije Filon, Herodot, Ksenofont i Strabon (1), a među bizantskim Stefan Bizantinac (3) i Eustatije (1).

a) parafraze antičkih autora

Herenije Filon (Filon iz Biblosa)

Π, 9, 11-14: «Δυρράχιον πόλις [Ἑλληνικὴ] <Ἰλλυρικὴ> καὶ Ἐπίδαμνος κληθεῖσα ὑπὸ Ἐπιδάμνου τοῦ ἀρχαίου ἥρωοϛ· τούτου θυγάτηρ Μέλισσα, ἥϛ ἡράσθη Ποσειδῶν καὶ ἀφ' ἥϛ ὁ Δυρράχιος. Ἔστι τόπος ἐν Ἐπιδάμνῳ Μελισσόνιος, ἔνθα Ποσειδῶν αὐτῇ συνῆλθεν», <ὡϛ Φίλων>.

<Δυρράχιον,> πόλις Ἰλλυρικὴ, Ἐπίδαμνος κληθεῖσα ἀπὸ Ἐπιδάμνου. Τούτου θυγάτηρ Μέλισσα, ἥϛ καὶ Ποσειδῶνοϛ Δυρράχιος· ἀφ' ἥϛ ἐστὶν ἐν Ἐπιδάμνῳ τόπος Μελισσώνιος, ἔνθα Ποσειδῶν αὐτῇ συνῆλθεν.⁹⁶¹

Ksenofont

I, 8, 2: Τὸ δὲ καλούμενον θέμα Χαλδία καὶ ἡ μητρόπολις λεγομένη Τραπεζοῦϛ Ἑλλήνων εἰσὶν ἀποικίαι, καθὼϛ καὶ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀναβάσει Κύρου λέγει.

Ἦλθον ἐπὶ θάλατταν εἰς Τραπεζοῦντα πόλιν Ἑλληνίδα οἰκουμένην ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ.⁹⁶²

Herodot

⁹⁶⁰ Steph. Byz., Βόσποροϛ, 177, 7–178, 15.

⁹⁶¹ Phylo Bybl., *frg.* 15, *FHG* III, 574.

⁹⁶² Xenoph., *Exp. Cyri* IV, 8, 22.

I, 16, 4-5: Ταύτης ἐκράτησε τῆς νήσου Πολυκράτης ἐκεῖνος ὁ εὐτυχέστατος, οὗ καὶ Ἡρόδοτος μνείαν οὐ μικρὰν ἐποιήσατο.

Ἐποιήσαντο καὶ Λακεδαιμόνιοι στρατιήν ἐπὶ Σάμον τε καὶ Πολυκράτεα τὸν Αἰάκεος, ὃς ἔσχε Σάμον ἐπαναστάς.⁹⁶³

Strabon

I, 17, 4-7: Στράβων δὲ ὁ γεωγράφος ἄλλως αὐτοῦ τὴν ὀνομασίαν τέθεικεν· «ἀπὸ γὰρ τῆς ἄκρας Αἰολίδος, ἣν Αἶγα οἱ ἐπιχώριοι ὀνομάζουσιν, ὅθεν ὁ Αἰγεατικὸς ἀπάρχεται κόλπος, τὴν ὀνομασίαν εἵληφεν, ὁμονύμως τῷ ζῳῷ».

Αὕτη δὲ μέχρι τῶν Ἀργινουσῶν διήκει καὶ τῆς ὑπερκειμένης ἄκρας, ἣν Αἶγά τινες ὀνομάζουσιν ὁμονύμως τῷ ζῳῷ.⁹⁶⁴

b) parafraze iz Biblije

I, 3, 3-6: αὐτὸς ὁ μάρτυς τῆς ἀληθείας Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ ἀπόστολος ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων τὸ αὐτὸ λέγει, μεμνημένος Ἀλεξάνδρου τοῦ τότε πρωτεύοντος τῶν Ἑφεσίων, Ἀσιάρχην αὐτὸν ἀποκαλῶν.

Τινὲς δὲ καὶ τῶν Ἀσιαρχῶν, ὄντες αὐτῷ φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτὸν παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον. ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον, ἣν γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη, καὶ οἱ πλείους οὐκ ᾔδεισαν τίνος ἔνεκα συνεληλύθεισαν. ἐκ δὲ τοῦ ὄχλου συνεβίβασαν Ἀλέξανδρον, προβαλόντων αὐτὸν τῶν Ἰουδαίων· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος κατασείσας τὴν χεῖρα ἤθελεν ἀπολογεῖσθαι τῷ δήμῳ.⁹⁶⁵

I, 8, 5-6: Μαρτυρεῖ δὲ καὶ περὶ τούτων ἡ θεία Γραφή ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν· τοὺς γὰρ κατοικοῦντας τὴν Σαμάρειαν αἰχμαλώτους λαβόντες Ἀσσύριοι κατῴκισαν αὐτοὺς ἐν τῷ ποταμῷ Γοιζάνῳ.

Καὶ ἀπόκισεν βασιλεὺς Ἀσσυρίων τὴν Σαμάρειαν εἰς Ἀσσυρίους καὶ ἔθηκεν αὐτοὺς ἐν Αλαε καὶ ἐν Αβωρ ποταμῷ Γωζαν καὶ Ορη Μήδων.⁹⁶⁶

c) parafraze bizantskih pisaca

⁹⁶³ Hdt., III, 39, 1-3.

⁹⁶⁴ Strab., XIII, 1, 68.

⁹⁶⁵ Act. Ap. 19, 31-33.

⁹⁶⁶ IV Reg., 18, 11.

Eustatije

I, 15, 5-11: Ἡ μὲν Κύπρος ἡ νῆσός ἐστι μεγάλη καὶ ἐπιφανεστάτη, κειμένη ἐν τῷ Παμφυλίῳ κόλπῳ, καθὼς φησιν ὁ Περιηγητὴς Διονύσιος· Κύπρος δ' εἰς αὐγὰς Παμφυλίου ἔνδοθι πόντου. Ἐκλήθη δὲ ἀπὸ Κύπρου τῆς θυγατρὸς Κινύρου, ἣ τῆς Βύβλου καὶ Ἀφροδίτης, ὡς Φιλοστέφανος ἐν τῷ Περὶ νήσων καὶ Ἰστρος ἐν Ἀποικίαις Αἰγυπτίων ἱστόρησαν.

Ὅτι ἡ Κύπρος οὐδεμιᾶς νήσου λειπομένη τῇ ἀρετῇ τῷ Παμφυλίῳ καὶ τῷ Ἰστικῷ κλύζεται κόλπῳ, ἥς οὐδεμία ἐστὶ ἀνατολικωτέρα νῆσός ἐστι. ... Τινὲς δὲ φασὶ Κύπρον κληθῆναι αὐτὴν ἀπὸ Κύπρου υἱοῦ Κινύρου, ἣ ἀπὸ ἀνθους ἐκεῖ πολλοῦ φυομένου, κύπρου καλουμένου.⁹⁶⁷

Stefan Bizantinac

II, 1, 35-36: τὸ τῶν Δολόγκων ἔθνος τῇ Θράκῃ συναριθμῶν.

<Δόλογοι,> ἔθνος Θράκης, ἀπὸ Δολόγκου τοῦ ἀδελφοῦ Βιθυνοῦ.⁹⁶⁸

II, 9, 4-5: Ἐπαρχία Δακίας μεσογαίου· ὑπὸ κονσιλαρίου, πόλεις εἰς Πανταλία, Γερμαή, Ναισός, ἡ πατρις τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, Ῥεμεσιάνα.

<Ναῖσσός,> πόλις Θράκης, κτίσμα καὶ πατρις Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως.⁹⁶⁹

II, 9, 11-20: «Δυρράχιον πόλις [Ἑλληνική] <Ἰλλυρικὴ> καὶ Ἐπίδαμνος κληθεῖσα ὑπὸ Ἐπιδάμνου τοῦ ἀρχαίου ἥρωος· τούτου θυγάτηρ Μέλισσα, ἥς ἡράσθη Ποσειδῶν καὶ ἀφ' ἥς ὁ Δυρράχιος. Ἔστι τόπος ἐν Ἐπιδάμνῳ Μελισσόνης, ἔνθα Ποσειδῶν αὐτῇ συνῆλθεν», <ὡς Φίλων>. «Μετὰ δὲ τὸν Ῥιζόνικον Λισσός ἐστι πόλις, καὶ Ἀκρόλισσος καὶ Ἐπίδαμνος, Κερκυραίων κτίσμα, ἡ νῦν Δυρράχιον ὁμωνύμως τῇ Χερρονήσῳ λεγομένη, ἐφ' ἥς ἱδρύται», ὡς [Φίλων] <Στράβων> γράφει. Δέξιππος <δ'> ἐν Χρονικῶν δεκάτῳ, Μακεδονικὴν πόλιν αὐτὴν καλεῖ, γράφων οὕτως· «καὶ Μακεδόνων Ἐπίδαμνον, ἐσύτερον Δυρράχιον μετονομασθεῖσαν, πόλιν τῆς Μακεδονίας μεγάλην καὶ εὐδαίμονα οὔσαν, κατὰ κράτος αἰροῦσιν».

<Δυρράχιον,> πόλις Ἰλλυρικὴ, [καὶ] <Ἐπίδαμνος> κληθεῖσα ἀπὸ Ἐπιδάμνου. τούτου θυγάτηρ Μέλισσα, ἥς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος ὁ Δυρράχιος· ἀφ' ἥς ἔστιν ἐν Ἐπιδάμνῳ τόπος

⁹⁶⁷ Eustath., *Ad Dion. Perieg.* 508.

⁹⁶⁸ Steph. Byz., *Δόλογοι*, str. 235, 16-17.

⁹⁶⁹ Steph. Byz., *Ναῖσσός*, str. 467, 3-4.

Μελισσώνιος, ἔνθα Ποσειδῶν αὐτῇ συνῆλθεν, ὡς Φίλων. [Στράβων δ' ἐν η' φησί] “μετὰ δὲ τὸν Ῥιζονικὸν Λίσσος ἐστὶ πόλις καὶ Ἀκρόλισσος καὶ Ἐπίδαμνος Κερκυραίων κτίσμα, ἡ νῦν Δυρράχιον ὁμωνύμως τῇ χερρονήσῳ λεγομένη ἐφ' ἧς ἵδρυται”. Δέξιππος δὲ ἐν χρονικῶν ι' φησὶν οὕτως “καὶ Μακεδόνων τὴν [πρότερον] μὲν Ἐπίδαμνον, ἐσύτερον δὲ Δυρράχιον μετονομασθεῖσαν, πόλιν τῆς Μακεδονίας μεγάλην καὶ εὐδαίμονα κατὰ κράτος αἰροῦσιν”.⁹⁷⁰

6. 2. 2. 2. Poslovice

Kategorija poslovica isprepliće se s kategorijom citata. U književnom djelu ovakve tematike ne očekuje se upotreba poslovica u većoj mjeri, stoga ih nalazimo na samo dvama mjestima. Prvo će biti navedeno mjesto na kojem se javlja poslovica, a zatim autor koji je poslužio kao izvor.

1. τρία κάππα κάκιστα· Καππαδοκία Κρήτη Κιλικία „tri najgore *kape*: Kapadokija, Kreta, Kilikija“

I, 2, 69-70: τρία κάππα κάκιστα· Καππαδοκία Κρήτη Κιλικία

Anonim: τρία κάππα κάκιστα· Καππαδοκία Κρήτη Κιλικία⁹⁷¹

2. Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε τιμῆς „u neslozi i najgori postiže čast“

II, 6, 30: Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε τιμῆς

Plutarh: Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε τιμῆς⁹⁷²

6. 2. 3. Ostale stilske osobitosti

Prvo lice jednine

U cijelom djelu uočeno je 14 mjesta na kojima autor pripovijeda u 1. licu jednine:⁹⁷³

⁹⁷⁰ Steph. Byz., Δυρράχιον, str. 243, 3 – 244, 2.

⁹⁷¹ Lex. Suda, Διπλοῦν κάππα, vol. II, str. 119, 5.

⁹⁷² Plut., Alex. 53, 5; Nic., 11, 3; Comp. Lys. et Sull., 1, 2; Moral., 479 A, 11.

⁹⁷³ Ostali primjeri: οὐκ οἶδ' ὅπως εἰπεῖν (I, 5, 1); ὁ ἐμὸς πάππος κύριος Βασίλειος ὁ τῶν καθ' ἡμᾶς βασιλέων εὐτυχῆς τε καὶ εὐσεβέστατος (I, 10, 10-11); ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ μακαρίτου καὶ ἁγίου μου πατρός (I, 12, 2); ἐκεῖνος γοῦν ἐλθὼν πρὸς τὸν μακαρίτην καὶ ἁγίον μου πατέρα (I, 12, 8); τοῦ μακαρίου μου πατρός (I, 12, 14); ἐπὶ τοῦ μακαρίου μου πατρός (I, 12, 46-47); τοῦ ἐμοῦ πατρός (I, 12, 48); Ὁ δὲ μακάριος καὶ περιώνυμος ἐν

ὥς ἐμοὶ καταφαίνεται (praef. 1)

Ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ μακαρίου καὶ ἁγίου πατρὸς μου Λέοντος (I, 9, 3)

ἀρχὴν δὲ τῆς Εὐρώπης ἐγὼ τίθημι (II, 1, 4)

Treće lice jednine

I u ovom je djelu, kao i u *Vita Bas.*, uočeno jedno mjesto gdje se Porfirogenetovo ime nalazi u 3. licu jednine:

ὕπὸ τοῦ εὐσεβοῦς καὶ φιλοχρίστου βασιλέως Κωνσταντίνου (I, 2, 87-88)

Prvo lice množine

Osim 1. lica jednine, autor u pripovijedanju, kad istupa s pozicije pisca, upotrebljava i 1. lice množine. Uočeno je 12 takvih mjesta:⁹⁷⁴

ἵνα μὴ μακρολογῶμεν καὶ δοκῶμέν τισι τερατεύεσθαι περὶ τῆς τῶν θεμάτων ὀνομασίας, συντομώτερον ἐροῦμεν (I, 1, 8-9)

ὅπερ ἐν τοῖς ἄνωθεν ἔφημεν (I, 12, 46)

εἴπωμεν τοίνυν (II, 1, 46)

Fraza

U *De them.* se upotrebljavaju sljedeće fraze:

ὥς ἐμοὶ καταφαίνεται (praef. 1)

καθὼς περ ἔφημεν (I, 1, 6); ὥς ἔφαμεν (I, 2, 50); ὥς περ ἔφαμεν (I, 14, 40)

Ὡς οὖν προείπομεν (I, 1, 42); ὥς προείπομεν (I, 1, 56); ὥς περ εἴπομεν (I, 3, 32; I, 11, 9); Ὡς δὲ προείπομεν (I, 10, 12); ὥς εἴπομεν (II, 1, 19)

Δοκῶ δὲ εἰπεῖν (I, 2, 3)

βασιλεῦσι ὁ ἐμὸς πάππος Βασίλειος (I, 15, 20-21); Ἀρχὴν οὖν τῆς Εὐρώπης τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων καὶ τοῦ κόσμου παντὸς τὴν νέαν Ῥώμην ἐγὼ τίθημι (II, 1, 39-40); ἵνα μὴ λέγω (II, 4, 2); ἵνα μὴ λέγω (II, 6, 37).

⁹⁷⁴ Ostali primjeri: καθὼς περ ἔφημεν (I, 1, 6); ὥς οὖν προείπομεν (I, 1, 42); ὥς προείπομεν (I, 1, 56); ὥς ἔφαμεν (I, 2, 50); ὥς περ εἴπομεν (I, 3, 32); καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτοῦ εἴπομεν (I, 4, 23); τὴν κοινὴν ἢ πάντες χρώμεθα (I, 17, 13-14); ὥς εἴπομεν (II, 1, 19); διὰ τοῦτο καὶ τὸ περὶ αὐτὴν θέμα τὸ καλούμενον Θράκη, τῶν ἐν τοῖς Εὐρώπης μέρεσι θεμάτων πρῶτον τεθείκαμεν (II, 1, 40-42).

ἵνα μὴ λέγω (I, 3, 3; II, 4, 2; II, 6, 37; II, 10, 41)

καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον (I, 1, 73)

οὐκ οἶδ' ὅπως εἰπεῖν (I, 5, 1)

χθὲς καὶ πρὸς μικροῦ (I, 12, 1; I, 12, 9-10)

ὥς εἰπεῖν (I, 12, 19; II, 1, 13)

ὥς προλέλεκται (I, 15, 16); καθὰ προεῖρηται (II, 11, 35)

Izraz λέγω s akuzativom nalazimo na sljedećim mjestima:

Μελίαν λέγω τὸν περιβόητον (I, 12, 10)

τὸν τοῦ Βουλγάρου λέγω (I, 12, 11)

Ἀλέξανδρον λέγω τὸν τοῦ Φιλίππου (I, 13, 7)

Αἰολίδος δὲ λέγω οὐκ ἔθνους ὀνομασίαν (I, 17, 10)

Uočene su i sljedeće stereotipne fraze, od kojih se većina pojavljuje uglavnom na završecima poglavlja:

a) καὶ ταῦτα μὲν + nominativ, καὶ αὕτη μὲν + nominativ, καὶ τοσαύτη μὲν + nominativ, καὶ τοσαῦτα μὲν + nominativ

καὶ ταῦτα μὲν τὰ τῶν Ῥωμαίων (I, 1, 66); καὶ ταῦτα μὲν τὰ τῆς Καππαδοκίας (I, 2, 91); καὶ ταῦτα μὲν Ὅμηρος περὶ Παφλαγόνων (I, 7, 11-12); καὶ αὕτη μὲν ἡ Παφλαγονία (I, 7, 15-16); καὶ τοσαύτη μὲν ἡ τοῦ Κιβυρραιώτου περιοχὴ (I, 14, 39); καὶ τοσαῦτα μὲν ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸν Ἱεροκλέα (II, 5, 17-18)

b) καὶ ταῦτα μὲν περὶ ...

καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦτον (I, 3, 40-41); καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ καλουμένου θέματος τῶν Ὀπτιμάτων (I, 5, 27); καὶ ταῦτα μὲν περὶ Σεβαστείας (I, 11, 9); καὶ ταῦτα μὲν περὶ Σελευκείας (I, 13, 21); καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ θέματος Σάμου (I, 16, 26); Ταῦτα μὲν περὶ τοῦ θέματος τοῦ Αἰγαίου πελάγους (I, 17, 39); καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων (II, 7, 7); καὶ ταῦτα μὲν περὶ Νικοπόλεως (II, 8, 22-23); καὶ ταῦτα μὲν περὶ Σικελίας (II, 10, 47)

c) καὶ οὕτως/οὕτω μὲν + nominativ

καὶ οὕτως μὲν οἱ Θρακῆσιν (I, 3, 29); καὶ οὕτω μὲν τὸ Ὀψίκιον (I, 4, 22-23); καὶ οὕτως μὲν ἡ Πελοπόννησος (II, 6, 18)

d) καὶ ὧδε μὲν ...

καὶ ὧδε μὲν ἡ Κολώνεια (I, 10, 12); καὶ ὧδε τὰ περὶ Ῥόδου (I, 14, 52); καὶ ὧδε μὲν ἐπαρχία τῆς νέας Ἠπείρου (II, 9, 9)

e) ἕως ὧδε + nominativ

ἕως ὧδε τὸ τῆς Θράκης θέμα (II, 1, 61)

ἕως ὧδε τὸ θέμα Μακεδονίας (II, 2, 45)

6. 3. Raspored stilskih figura i tropa prema poglavljima

6. 3. 1. *Vita Basilii*

6. 3. 1. 1. *Figurae elocutionis*

poglavlje	adjunkcija	anafora	anakolut	asindeton	epanalepsa	figura etymologica	hendiadion	hiperbat	homeoarkt	homeoteleut	izokolon	klimaks	metabola	paromeoza	paronomazija	poliptot	polisindeton	sinonimija	tradukcija	zeugma
1								3		4							1	2		2
2		1						15		6	3							3		
3						1		9		4	1				1		1			
4			1					12	1	7	3									
5				2				7		7	2					1		3		
6								1		2	1			1		2	2	3		2
7	1							5		8	1							5		1

8						1		6		7		1			1	1		3		2
9								7	1	15	1		1	1	1		2	2		5
10										5						1		2		
11								11	1	11	1		2			1	1	2		1
12								4		8			1					1		
13								1		7			3				2			
14								5	1	6										1
15								6		6	2							2		
16								4		6								1		
17								8	1	13	1		3	1			1	2		
18		1						3		5	1			1	1	1	1	2		1
19								6		7	2			1			3	1		2
20		3				1		5	1	2	1	1	2		1		2	2		1
21		3						6		8	5				1		1	5		
22	1		1				1	2		9	2			1	1	1	1			
23								2	2	7	1		2					3		
24		2			1	1		4		8	3		2					7		1
25								4		5					1		1	2		1
26		1						4		6	2			1			1	5		1
27		1	1					10	1	8	1		1					3		1
28								4		3	1		2	1	1		1	1		

29			1					4		2	1					1	1			1
30		2						9	1	9	1	1	1			4	1	6		1
31		2						10	1	7	3		1			2		2		1
32			1					4		2	1							2		
33								2		1								1		
34			1					3	1	5	3		1					2		
35						2			1	3					2	1		3		
36		1								7	2	1		2	1	1		1		1
37								2		4	2							4		1
38											1									1
39								3		3	1						1			
40	1						1	9		8	4			1		1	1	4		3
41			1					5		6										
42								7	1	5	2			1				2		1
43								7		2	1		1					2		
44								2		3	1			1				4		
45								1		3	1	1						1		1
46								1		3			1					1		
47	1							1		2							1	2		
48		1				1		12	1	6	4		1		1					
49								5		2	1						1	1		

50			1					11		4	1							1		
51			1			1		5	1	11	3	1			1			3		
52			1														1	1		
53				1			1	9		8	2						1	1		1
54								6		6	2		1		1			4		1
55	1							3		3	1							1		1
56						1		3		1	1			1				1		
57		1						5			1		1					1		
58								5		2	2							3		
59								6		5					1			2		
60								4		1										
61						1		9	1	4	1				1			2		1
62						1		10		5	2				1	2		1		1
63								3		1										
64										1										
65								2		3	1									
66								2		2	2									
67										2								2		1
68		1						4		3								2		
69				1		1		8	1	1							1	1		1
70						1		6		4								1		

71						1		5		5	3		1		1		1			
72	2	2						14	1	8	6			1		1	2	4		6
73								4		4	1						1			
74								3		3							1	2		1
75								4		1				1				1		
76								8		2						1	1	1		
77								3		6	2						1			
78								1		1								1		
79								3		5	1									
80								4		1	1			1				2		
81								3		1	1									
82						1		4		1					1			1		
83								3		3				1				1		3
84								6		2	2							2		1
85								7										1		
86								6										1		
87							1	7		4	1	1			2					1
88								4		1	1							1		
89	1					3		12		2	3		1		2			3		1
90								7		4	2							2		
91								4		1	1						1	2		1

92			1					6		2	1				1			4		
93								5		7	1						1			1
94						1		4		3	2				1			3		
95		2						7		1					1			1		1
96										2		1						2		
97						1		11	1	7			1			1		1	1	
98		1		2		1		2		2	2				2	1	1	5	1	1
99								9		1		1	3		3			2		1
100	1			1				14		5	1		1			1		10		1
101								2		1					1					
102						1		2		3	2				1			1		
ukupno	9	25	11	7	1	22	4	516	20	427	117	9	34	18	34	25	40	181	2	59

6. 3. 1. 2. *Figurae sententiae* i tropi

figurae sententiae																		tropi			
poglavlje	alegorija	antapodoza	antimetabola	antiteza	eksklamacija	epanortoza	epifonem	gnoma	hijazam	hiperbola	hipotipoza	ironija	paradigma	parenteza	personifikacija	poredba	retoričko pitanje	antonimizacija	litota	metafora	perifraza
1								1												2	
2									1					2				1			1
3									2					1					1		1
4									1					2							
5				1															1		
6													1								
7				1					1												1
8						1			2				1					1		2	1
9									1									2		1	2
10									1				1								
11				1					1							1					2
12									1	1	1					1					

13																					
14							1														
15									1				1							1	1
16									2										1	1	
17				3					1					1							
18	1								2					2					1	3	
19				1					1									1	1		1
20				1							1			1						1	
21																					
22				2					1												1
23									1			1									
24								3	1					1		1				1	
25											1		1	1							
26									2								1			2	
27		1		1					1	1	1			1		1	1				
28																			1		
29							1		1		1			2						1	1
30				3				1	2				1	1		1				3	
31																					1
32									1					2				1		3	
33									1												

34								1							1				1	
35								1				2							1	
36							1	2												
37								5												
38								2										1		
39								1												
40								2	1	1		1								
41								1									1			1
42								2												
43				2													1		1	1
44																	1		1	1
45				1		1														
46				1				1							1				1	
47									1											
48								1										1	1	
49								1					1							
50				1				1					1	1			1		2	1
51								2						1			1		1	1
52																	1		1	1
53				1				1	2					1		2		1	1	2
54				1					1				1					1	1	1

55									2											1
56				2											1				1	
57			1						1									1		
58												1								
59									1					1						
60	1								2										1	
61	1										1							1	1	1
62									2					1					1	1
63																				
64																				
65																			1	
66									3										1	
67									3											
68																		1		1
69									1									1		
70				2		1			3										1	
71						1					1									
72									5									1		1
73																				
74									1		1		1	2		2				1
75																			1	

76									1					2							
77																		1			
78									1						1						
79				1																	
80									1												
81																		1			
82																			1		
83																			1		
84											1				1					1	
85									1		1									1	
86									3											1	
87					1						1						1	1		1	
88																	1		1		
89			1								1				3	1	1	1	2	2	
90											1										
91																					
92											1										
93									1										1		
94																					
95															2		1				
96									1							1			1		

97									1									1			
98	1								2									4		3	
99				1					1												
100								1	2					1				2		3	
101																					
102									1												
ukupno	4	1	2	27	1	4	3	7	95	4	15	2	11	27	3	19	5	27	17	53	30

6. 3. 2. *De thematibus*

6. 3. 2. 1. *Figurae elocutionis*

poglavlje	adjunkcija	anafora	asindeton	epanalepsa	epifora	figura etymologica	hiperbat	homeoarkt	homeoteleut	izokolon	metabola	paronomazija	poliptot	polisindeton	sinonimija	zeugma
praef.	1	1	1				5	1	6					1		
I	3	1					4		9	1					2	2
II		2					13	1	2	1			1			3
III	1		1				3		1		1		1		1	
IV			1				5		3	1					2	
V			1				4		3							
VI	1		1			1	2		1		1		1	1		
VII			1				2		1		1				1	
VIII																
IX														1	1	
X									2							
XI							1		1							

XII		1					11		3	2					5	1
XIII			1				3							1		
XIV			3				3			1			1			1
XV	1		1						1							
XVI							5					1		1		1
XVII		1	1				2					1		1	1	
1			5				4		4		1		1			1
2			3	1		1			7	1						1
3							2		1							
4							1									
5			1		1				1	1						
6							8		2	1			1			
7							1									
8						1			3		1					
9			2				1						1	1		
10	1	1					3		2							2
11							1		3	3	1					4
12						1	1									
ukupno	8	7	23	1	1	4	95	2	56	12	6	2	7	7	13	16

6. 3. 2. 2. *Figurae sententiae* i tropi

figurae sententiae							tropi			
poglavlje	epanortoza	gnoma	hijazam	paradigma	parenteza	poredba	antonomazija	litota	metafora	perifraza
praef.										
I									2	1
II	1	1	1			1				
III			2							
IV									1	
V	1									
VI			1		1					
VII			1							
VIII										
IX										
X									1	
XI										
XII			3	1				1	1	

XIII									1	
XIV			2							
XV			1							
XVI								1		1
XVII						1				
1			4						3	
2									1	
3										
4										
5			1				2			
6		1	1		1				1	
7										
8			1							
9										
10			1							
11	1									
12										
ukupno	3	2	19	1	2	2	2	2	11	2

6. 4. Zaključna razmatranja

Rezultati stilističke analize doprinijeli su našem nastojanju da prikazemo autora obaju djela kao vrsnog poznavatelja klasičnih retoričkih pravila. Također je potvrđena i očekivana različita razina upotrebe *ornatusa* u njima, koja je uvjetovana vrstom književnog žanra kao i tematikom. Carski je govor vrlo zahvalna književna vrsta za upotrebu velikog broja retoričkih postupaka koji se svrstavaju u figure i trope, stoga je osobita zasićenost stilskim ukrasima u *Vita Bas.* zasigurno izravna posljedica autorove nakane, sukladno propagandnom karakteru tog djela. Time se životopis Porfirogenetova djeda Bazilija ističe svojom jedinstvenom stilskom dotjeranošću koja odstupa ne samo u odnosu na *De them.*, nego i na ostala djela koja se pripisuju Porfirogenetu. Također se u cijelom djelu daje iščitati snažan utjecaj jezika Starog i Novog Zavjeta, s ciljem da se naglasi kako je Božjom voljom Bazilije postavljen na carsko prijestolje. S druge strane, tematika djela *De them.* diktira ograničenu upotrebu *ornatusa*, i to je djelo bilo namijenjeno zasigurno mnogo manjem krugu slušateljstva. Stoga je u njemu očekivano uočeno mnogo manje figura i tropa te ostalih stilskih sredstava.

Po sklonosti prema određenim stilskim figurama možemo zaključiti da je autor ovih djela nesumnjivo bio pod utjecajem Druge sofistike. Pisac *Vita Bas.* preferira tzv. gorgijanske figure – homeoteleut (427 primjera), izokolon (117), te u manjoj mjeri antitezu (27) i paronomaziju (34). Među figurama iskaza najbrojniji je hiperbat (516), a uz spomenuti homeoteleut i izokolon, mnogobrojni su primjeri sinonimije (181), stilskog sredstva koje su osobito njegovali sljedbenici Druge sofistike i bizantski autori koji su težili visokom stilu. Od figura mišljenja najzastupljeniji su hijazam (95), antiteza (27), parenteza (27) i poredba (19). Monotoniju koja bi proizišla učestalom upotrebom hijazama ili izokolona pisac vješto izbjegava time što često kombinira hijazam s hiperbatom te rjeđe hijazam s hiperbatom i paralelizmom. I kod izokolona su uočene kombinacije s hiperbatom, te nekoliko primjera s hijastičkim poretkom određenih rečeničnih elemenata. Kod tropa prednjače primjeri s metaforom, među kojima su uočljive kršćanske metafore (oluja, pastir, stado), što također potvrđuje utjecaj Starog i Novog Zavjeta, gdje se taj trop obilato upotrebljava. Ukupno je u *Vita Bas.* uočeno 20 figura iskaza, 17 figura mišljenja i 4 tropa. Djelo je pisano u uzvišenom stilu, što se i očekuje kod pohvalnoga govora, no neka poglavlja, ovisno o sadržaju, odudaraju bogatstvom upotrebe stilskih figura u odnosu na ostala. Takva su poglavlja sljedeća: 8. (ukazanje proroka Ilije u snu Bazilijevoj majci, koji joj je preporučio da pošalje sina u Konstantinopol), 9. (Bazilijev odlazak u Konstantinopol, što će biti početak njegove uspješne

karijere), 18. (napredovanje u karijeri, krunidba Bazilija za suvladara), 20. (opis Mihaelovih negativnih osobina), 27. (Mihaelovo raskalašeno ponašanje i smrt), 30. (dolazak Bazilija na carsko prijestolje, uvođenje reforma i reda u carstvo), 72. (Bazilijevi osobni interesi), 89. (ljepote carske palače), 98. (smrt najstarijeg sina Konstantina), 100. (sukob sa sinom Leonom).

U *De them.* su među figurama iskaza najbrojniji hiperbat (95), homeoteleut (56), asindeton (23), zeugma (16), sinonimija (13) i izokolon (12), od figura mišljenja hijazam (19), od tropa metafora (11). U djelu je uočeno ukupno 16 figura iskaza, 6 figura mišljenja i 4 tropa. Neka veća odstupanja u upotrebi stilskih sredstava u odnosu na sadržaj poglavlja ovdje nisu uočena.

Figure koje su zajedničke za oba djela su sljedeće: figure iskaza – adjunkcija, anafora, asindeton, epanalepsa, figura etymologica, hiperbat, homeoarkt, homeoteleut, izokolon, metabola, paronomazija, poliptot, polisindeton, sinonimija, zeugma; figure mišljenja – epanortoza, gnoma, hijazam, paradigma, parenteza, poredba; tropi – antonomazija, litota, metafora, perifraza. U obama su djelima od figura iskaza najbrojniji hiperbat i homeoteleut, od figura mišljenja hijazam te od tropa metafora.

U jednom i drugom djelu veoma je zastupljena citatnost, što također treba promatrati u sklopu utjecaja Druge sofistike i aticizma, gdje je poželjno pozivanje na ranije doba i klasičnu grčku književnost. U *Vita Bas.* nalazimo i mnoštvo leksičkih i frazeoloških paralela s klasičnim i bizantskim grčkim piscima te Biblijom, kojih pak u *De them.* nema. Citati u *Vita Bas.* imaju primarno ulogu stilskih ukrasa i upotrijebljeni su u svrhu postizanja uzvišenog stila, dok su u *De them.* informativnoga karaktera i na njima se temelji većina djela. Način navođenja citata također je različit – u *Vita Bas.* se rjeđe navodi ime autora a češće izostavlja; u *De them.* ime autora gotovo je uvijek navedeno. U *Vita Bas.* prednjači upotreba parafraza (30) nad doslovnim citatima (11), dok su u *De them.* doslovni citati (73) daleko brojniji od parafraza (10). U *Vita Bas.* su najzastupljeniji citati iz Biblije (6), nakon kojih slijede citati antičkih autora (5), dok su kod parafraza na prvom mjestu antički pisci (11), zatim Biblija (10), te na kraju bizantski pisci (9). Autori koji se citiraju ili parafraziraju i kod kojih su uočene leksičke i frazeološke paralele su sljedeći: antički - Demosten, Dinarh, Diodor Sicilski, Dion Kasije, Dionizije Halikarnašanin, Euripid, Herodot, Homer, Josip Flavije, Platon, Plutarh, Polibije i Tukidid; bizantski - Agapet Đakon, Atanazije, Grgur Nazijanski, Herodijan Povjesničar, Himerije, Ivan Antiohijski, Ivan Damašćanin, Ivan Zlatousti, Konstantin Porfirogenet, Leon VI, Libanije, Menandar Protektor, Niketa David Paflagonac, Proklo Diadoh, Prokopije, Sinezije i *Theophanes Continuatus*. U *De them.* su najcitiraniji

bizantski autori (42), zatim antički (30), a najmanje Biblija (1). Podjednako se parafriziraju antički i bizantski pisci (4), a najmanje Biblija (2). Od antičkih autora citiraju se ili parafriziraju Alekxis, Artemidor, Deksip, Dionizije Perieget, Eshil, Favorin, Filostefan, Helanik, Herenije Filon, Herodot, Hesiod, Homer, Ister, Klidem, Kornelije Aleksandar Polihistor, Ksenofont, Marsija Filipljanin, Menip, Nikola Damašćanin, Plutarh, Polibije, Publije Elije Flegon, Strabon i Tukidid, a od bizantskih Agatija Skolastik, Demodok, Eustatije, Grgur Nazijanski, Hesihije Ilustrije, Hijeroklo, Ivan Laurencije Liđanin i Stefan Bizantinac. Od mnoštva nabrojanih autora, u obama se djelima pojavljuju samo Herodot, Homer, Plutarh, Polibije, Tukidid, Grgur Nazijanski i citati iz Biblije, pa možemo zaključiti da je to također posljedica različite tematike ovih djela.

Od ostalih stilskih osobitosti, i u *Vita Bas.* i u *De them.* autor u pripovijedanju upotrebljava 1. lice jednine i 1. lice množine, s tim da je uočeno više mjesta gdje se s pozicije pisca pripovijeda u 1. licu jednine. Također je i u jednom i u drugom djelu uočeno jedno mjesto na kojem se Porfirogenetovo ime spominje u 3. licu jednine. U obama se djelima upotrebljavaju i stereotipni izrazi, od kojih i u jednom i u drugom djelu nalazimo izraz λέγω s akuzativom. U *Vita Bas.* su uočena i mjesta na kojima pisac komentira svoje pripovijedanje, što smo nazvali komentarom na tijek pripovijedanja, te mjesta na kojima se upotrebljava govor sličan molitvi (diskurz molitve).

7. ZAKLJUČAK

Književno-znanstveni rad bizantskog cara Konstantina VII. Porfirogeneta (944.-959.) ostavio je snažan trag ne samo u 10. stoljeću, već u cjelokupnoj bizantskoj književnosti i povijesti bizantske kulture. U Konstantinovoju mladosti presudnu je ulogu imao njegov prijatelj i odgojitelj Teodor, metropolit grada Kizika, koji je u njemu potaknuo ljubav prema književnosti i znanosti. Stoga se Konstantin u razdoblju potisnutosti u sjeni Lekapenida, kad je prisilno bio odvojen od državnih poslova, posvetio učenju i bavljenju književnim radom, što je nastavio i nakon povratka na nepravdom mu oteto prijestolje. Carevo je ime nužno povezano s pojmom enciklopedizma 10. st., pri čemu je on dao poticaj pokretu koji je započeo prije njegova vremena. Na njegovu je dvoru bio okupljen niz učenih ljudi, čija je zadaća bila skupiti i sačuvati od zaborava antička i ranobizantska književna djela. Tako se Konstantinov literarni angažman odrazio na dvama poljima: zbirkama izvadaka iz starijih autora i spisima enciklopedijske naravi sastavljenima na njegov nalog, te djelima u čijem je nastanku osobno sudjelovao ili ih sam napisao.

U neodvojivoj vezi s književnim korpusom koji tradicija pripisuje Konstantinu stoji pitanje njegova autorstva. Djela tradirana kao Porfirogenetova još uvijek, nakon više od jednog stoljeća proučavanja, izazivaju nedoumicu oko toga tko ih je uistinu napisao. Što je proizišlo iz pera samoga cara, teško je utvrdivo, pa su se znanstvene spoznaje kretale u rasponu od pripisivanja svih djela Konstantinu osobno sve do tendencije promatranja njihova nastanka u kontekstu bizantske književne produkcije 10. st., gdje je on imao učene suradnike koji su mu asistirali u književno-znanstvenom radu. Uostalom, i sami naslovi pojedinih djela predstavljaju pouzdan dokaz o tome kako su caru spisateljske usluge pružali neki od njegovih pomoćnika. Sumnju oko autorstva produbljuje činjenica da se u Porfirogenetovim djelima odražavaju različite razine stilskog izričaja; među naslovima koji mu se pripisuju moguće je uočiti oko šest različitih stilskih razina, što je u recentnije vrijeme čak dovelo do toga da su neki proučavatelji Konstantinovih spisa caru osporavali autorstvo većine djela.

Idući tragom pretpostavke da bi nas potenciranje temeljitijeg proučavanja stilskog izričaja Konstantinova književnoga korpusa moglo približiti rješenju pitanja autorstva njegovih djela ili ukloniti barem neke od dvojbi, odlučili smo se na istraživanje i usporedbu jezičnih i stilskih osobitosti dvaju od carevih četiriju najvećih prozних djela, *Vita Basilii* i *De thematibus*. Jasnu granicu u jeziku i stilu između njih te *De administrando imperio* i *De cerimoniis* povukao je Gy. Moravcsik, uočivši kako *De adm. imp.* i *De cerim.* izrazito

reflektiraju govorni jezik svojega vremena, dok *Vita Bas.* i *De them.*, pisani arhaizirajućim grčkim jezikom u kojem nema vulgarizama, poštuju kanone klasične grčke gramatike. Pritom Moravcsik nije naglasio da i među ovim dvama djelima postoji osjetna stilaska razlika, te da se njihov pisac nije sasvim mogao oduprijeti promjenama koje su tijekom stoljeća nastale u grčkom jeziku.

Uzimajući u obzir da je upotreba ukrasnih stilskih sredstava generički uvjetovana, ishodišna točka razmatranja stilskih osobitosti ovih dvaju, kao i ostalih Porfirogenetovih djela, obilježena je njihovim žanrovskim značajkama, kao i time jesu li ona bila namijenjena široj javnosti, ili su zbog dokumentarnog i povjerljivoga karaktera (o čemu svjedoči i njihova relativno siromašna rukopisna tradicija) morala ostati u okvirima dvorskoga kruga. Carski govor *Vita Bas.*, životopis Porfirogenetova djeda Bazilija, svakako je iznimno zahvalna književna vrsta za upotrebu čitavog raspona ukrasnih stilskih sredstava. Porfirogenetov motiv pri sastavljanju ovog pohvalnoga govora neosporno je bio politički obojen, jer je htio s Bazilija ukloniti krivnju za ubojstvo njegova prethodnika na prijestolju cara Mihaela III., ali i potvrditi legitimitet makedonske dinastije te svoju pripadnost njoj, budući da je duže vrijeme postojala sumnja kako je otac Porfirogenetova oca Leona VI. bio Mihael III. Snažan propagandni karakter uvjetovao je ovdje osobitu zasićenost stilskim izražajnim sredstvima, kojom ovaj spis daleko nadmašuje ostala careva djela. S druge strane, pretpostavljajući da *De them.*, u kojem su opisani nastanak i ustrojstvo vojno-administrativnih jedinica (tema) u sastavu Bizantskog carstva, zbog ne toliko atraktivne tematike nije pobuđivalo znatniji interes šire publike, možemo zaključiti kako je jednostavan stilski izričaj ovog djela najvjerojatnije posljedica prirode njegova sadržaja.

Kako bi saznanja o osobitostima ovih dvaju spisa bila što potpunija, nametnulo se svrsishodnim analizirati ih sa sintaktičkog, leksičkog i stilskog aspekta. Pri istraživanju sintaktičkih osobitosti oslonili smo se na Moravcsikove spoznaje da se oba djela ravnaju prema pravilima klasične grčke gramatike, no dublja sintaktička analiza pokazala je da se kanoni antičke gramatike poštuju u glavnini, ali su zastupljeni i primjeri u kojima se reflektiraju elementi sintakse postklasičnog i bizantskoga grčkog. Pritom treba naglasiti da se u *Vita Bas.* zamijećuje mnogo kompleksnija i bogatija sintaksa nego u *De them.*, kao i veći odmak od klasičnih pravila, što se može objasniti snažnim utjecajem Svetog Pisma koje je u ovom djelu vidljivo prisutno. Od elemenata karakterističnih za sintaksu postklasičnog i bizantskoga grčkog u obama je djelima uočljivo to da subjekt u N. pl. srednjeg roda stoji (ali ne uvijek) s predikatom u pluralu, dolazi do zbrke u upotrebi padeža gdje glagoli koji u klasičnom grčkom stoje s genitivom ili dativom sada stoje s akuzativom ili obrnuto, najviše se

prijedloga upotrebljava s akuzativom, εἰς s akuzativom koristi se za izricanje mjesta a ἐν s dativom za izricanje cilja, kod upotrebe priloga mjesta isto se tako brkaju kategorije mjesta i cilja. Kod glagola perfekt stoji za izricanje prošle svršene radnje umjesto aorista, česti su primjeri supstantiviranog infinitiva s prijedlozima za izricanje različitih adverbijalnih oznaka te genitiv supstantiviranog infinitiva bez prijedloga u funkciji infinitiva kao adverbijalne oznake svrhe. U *Vita Bas.* se očiti utjecaj Svetog Pisma vidi i u upotrebi vremena te naročito upotrebi načina u zavisno-složenim rečenicama. Jedna od značajki nekih knjiga Novog Zavjeta jest učestala pojava historijskog prezenta, što susrećemo i u ovom djelu. Također nalazimo perifrastične oblike u kojima se futur opisuje pomoću μέλλω i infinitiva, a perfekt pomoću participa aorista ili perfekta i pomoćnoga glagola εἶμι. Kod upotrebe vremena, osim spomenutog perfekta koji stoji umjesto aorista, nalazimo i mjesta na kojima se imperfekt upotrebljava umjesto aorista, aorist umjesto futura te pluskvamperfekt umjesto aorista ili imperfekta. I među zavisno-složenim rečenicama nalazimo primjere neklasične upotrebe. Namjerne se rečenice konstruiraju s indikativom, s konjunktivom iza historijskih te optativom iza glavnih vremena. Kod vremenskih se rečenica izgubila razlika između veznika ὅτε i ὅταν, pa kao u Starom i Novom Zavjetu ὅτε stoji s konjunktivom a ὅταν s indikativom. U eventualnim pogodbenim rečenicama veznik εἰ stoji umjesto εἰάν, a u irealnim pogodbenim rečenicama ispušta se čestica ἄν. Visoki stupanj upotrebe upravnoga govora koji karakterizira Novi Zavjet uočljiv je i u *Vita Bas.* U *De them.* kod zavisno-složenih rečenica nisu uočena odstupanja od klasičnih pravila grčke sintakse. Nema niti primjera upotrebe upravnoga govora.

U istraživanju leksičkih osobitosti ovih djela obuhvaćene leksičke pojavnice razvrstane su po sljedećim kategorijama: semantička polja (crkveno-religiozni, vojni, administrativno-politički termini, bizantske i strane carske titule i dvorske službe, mjerne i novčane jedinice), porijeklo riječi (arabizmi, latinizmi, perzijske riječi, slavenske riječi), semantička inovacija i razvoj u jeziku (klasične riječi s promjenom u značenju, postklasične i bizantske riječi), hapaksi i rijetke riječi, deminutivi. Leksička analiza urodila je zaključkom kako je izbor riječi u ovim djelima također uvjetovan različitim književnim vrstama te tematikom njihova sadržaja. U *Vita Bas.* najbrojniji su crkveni i religiozni termini, čime se još jednom potvrđuje utjecaj Svetog Pisma. Ovakav je leksički izbor ovdje očekivan, jer je vjera imala važnu ulogu u životu bizantskih vladara, koji su prema tadašnjim vjerovanjima bili birani Božjom voljom, a jedna od njihovih najvažnijih zadaća bila je širenje kršćanstva. U *De them.* se podrazumijeva da će nazastupljeniji biti vojni termini, s obzirom na to da nam taj spis donosi opis tema istočnog i zapadnog dijela Bizantskog carstva. Od stranih riječi u obama

su djelima najbrojniji latinizmi, među kojima ima najviše onih koji su u upotrebu ušli u bizantskom razdoblju. Među zajedničkim riječima koje se javljaju u jednom i drugom djelu nalazimo 9 crkveno-religioznih, 7 vojnih, 9 administrativno-političkih termina, 8 istih riječi među bizantskim i stranim carskim titulama i dvorskim službama, 1 deminutiv, 1 arabizam, 9 latinizama, 28 klasičnih riječi s promjenom u značenju, postklasičnih i bizantskih riječi. Među hapaksima i rijetkim riječima nema uočenih primjera koji se javljaju u obama djelima.

Najzahtjevnijim se pokazao zadatak koji je za cilj imao prikaz upotrebe *ornatusa* u ovim djelima, pri čemu su uzete u obzir sve stilske figure koje su u njima uočene te ostale stilske osobitosti, kao što su upotreba citata, parafraza i poslovice, korištenje stereotipnih fraza, pripovijedanje u 1. licu jednine ili množine s autorove pozicije itd. Pregled upotrebe svih stilskih figura po poglavljima prikazan je i u tablicama, s namjerom da se uoče moguće oscilacije u upotrebi *ornatusa* među poglavljima u odnosu na njihov sadržaj. Rezultati analize stilskih osobitosti potvrdili su da je autor obaju djela izvrsno upućen u klasična retorička pravila, ali i da su nejednake stilske razine plod njihove različite tematike i književnih vrsta. U *Vita Bas.* nalazimo 20 figura iskaza, 17 figura mišljenja te 4 tropa. Pored najviše upotrijebljene figure iskaza hiperbata, uočava se i tendencija prema tzv. gorgijinskim figurama (homeoteleut, izokolon, paronomazija, antiteza), no učestali su i primjeri sinonimije koju su osobito njegovali sljedbenici Druge sofistike kao i bizantski autori koji su težili visokom stilu. Od figura mišljenja najčešći su hijazam, antiteza, parenteza i poredba, a od tropa metafora. Kako učestala upotreba izokolona i hijazama ne bi dovela do monotonije, pisac je na mnogim mjestima jednoličnost spretno izbjegao tako da je kombinirao hijazam s hiperbatom (ponekad i paralelizmom) te izokolon s hiperbatom. Neka se poglavlja spisa, u kojima su opisani trenuci koji su bili veoma važni u Bazilijevu životu i usponu u karijeri, ističu bogatstvom upotrebe stilskih ukrasa u odnosu na ostatak djela. U *De them.* je ukupno uočeno 16 figura iskaza, 6 figura mišljenja te 4 tropa. Od figura iskaza najbrojniji su hiperbat i homeoteleut, od figura mišljenja hijazam a od tropa metafora. Oscilacije u upotrebi *ornatusa* među poglavljima ovdje nisu prisutne. Od figura iskaza u obama se djelima javlja njih 16 (adjunkcija, anafora, asindeton, epanalepsa, figura etymologica, hiperbat, homeoarkt, homeoteleut, izokolon, metabola, paronomazija, poliptot, polisindeton, sinonimija, zeugma), od figura mišljenja 6 (epanortoza, gnoma, hijazam, paradigma, parenteza, poredba) a od tropa 4 (antonomazija, litota, metafora, perifraza). Zajednička karakteristika obaju djela također je visoki postotak citatnosti, u čemu je opet vidljiv utjecaj Druge sofistike, gdje je poželjno pozivanje na klasičnu grčku književnost, no citati su upotrijebljeni u različite svrhe. U *Vita Bas.* imaju primarno funkciju stilskog ukrasa i služe postizanju uzvišenog stila, dok su u *De*

them. informativnoga karaktera i na njima se temelji glavnina djela. U *Vita Bas.* su parafraze (30) zastupljenije od doslovnih citata (11), dok su u *De them.* doslovni citati (73) daleko brojniji od parafraza (10). U *Vita Bas.* najviše je citata iz Biblije (6), nakon kojih slijede citati antičkih autora (5), dok je kod parafraza poredak drugačiji - antički pisci (11), Biblija (10), bizantski pisci (9). U *De them.* su najbrojniji citati bizantskih autora (42), zatim antičkih (30), a najmanje ih je iz Biblije (1); antički i bizantski pisci parafraziraju se četiri puta, Biblija dva. Pored citata i parafraza, u *Vita Bas.* nalazimo i mnoštvo leksičkih i frazeoloških paralela s klasičnim i bizantskim grčkim piscima te Biblijom, koje u *De them.* nisu uočene. Od citiranih i parafraziranih autora u obama se djelima javljaju Herodot, Homer, Plutarh, Polibije, Tukidid i Grgur Nazijanski, te citati iz Biblije. Od ostalih stilskih osobitosti koje su zajedničke za oba djela treba spomenuti govor u 1. licu jednine i 1. licu množine s pozicije autora, mjesta na kojima Porfirogenetovo ime stoji u 3. licu jednine te upotrebu stereotipnih izraza.

Saznanja do kojih se došlo analizom sintaktičkih, leksičkih i stilskih značajki ovih djela potvrdila su naša očekivanja s početka istraživanja, kako je osjetna stilaska razlika među njima posljedica različite tematike njihova sadržaja i različitih književnih žanrova. Čini se da je namjena tih djela odredila razinu autorove angažiranosti oko stilske izričaja. Carski govor *Vita Bas.* bio je namijenjen širokoj publici, jer se njime trebalo Porfirogenetova djeda Bazilija osloboditi krivnje za ubojstvo njegova prethodnika na prijestolju Mihaela III., koje se dogodilo neposredno prije Bazilijeva dolaska na vlast i nesumnjivo ubrzalo njegovo napredovanje na hijerarhijskoj ljestvici. Upravo iz tog razloga djelo je pisano visokim stilom bizantske retorike i prezentira najvišu stilsku razinu među svim Porfirogenetovim djelima. Ideja o Božjoj providnosti, inače tradicionalna u bizantskoj literaturi, naglašena je upotrebom elemenata sintakse i jezika Svetog Pisma kao i mnoštvom citata iz Biblije, čime je potkrijepljena autorova ideološka namjera u djelu, kako je Bazilije došao na prijestolje zahvaljujući Božjoj volji, a ne ubojstvima i nemoralnim postupcima. Specifična i uska tematika *De them.*, kao i činjenica da je to djelo bilo dokumentarnoga karaktera, utjecala je na nisku razinu stilske izričaja. Kako se djelo u svojoj većini zasniva na doslovnim citatima preuzetima ponajviše od Hijerokla i Stefana Bizantinca, zbog kompilacijskog je karaktera pisac minimalno intervenirao u tekst ili nije uopće intervenirao u pogledu stilskih ukrasa.

Zajedničke osobitosti sintakse postklasičnog i bizantskoga grčkog, zajednički fond riječi te veliki broj stilskih figura koje se javljaju u obama djelima, govore u prilog tomu da je njihov autor isti, kao što se uostalom i smatra. No, je li to bio sam car, ili netko od njegovih pomoćnika, nemoguće je točno utvrditi. Ako stvaranje ovih djela razmatramo u okvirima književne produkcije 10. st., te ukoliko uzmemo u obzir sam naslov *Vita Bas.*, u kojem jasno

stoji da je Porfirogenet prikupio građu za djelo te je „priložio onomu koji piše“, teško je zamislivo da je car, pored učenih suradnika i pisara koji su mu bili na raspolaganju, sam svojom rukom napisao djela od početka do kraja. Ono što se nikako ne može osporiti jest to da je Porfirogenet duhovni autor tih spisa, da je prikupio potreban materijal i nadgledao rad svojih pomoćnika, da je pritom vrlo vjerojatno mogao osobno napisati uvodna poglavlja, koja su pisana u 1. licu i koja ga potvrđuju kao autora, no što je u ostalim dijelovima sam napisao, a što neki od njegovih suradnika, možda nikad neće biti moguće saznati.

Iako ovo istraživanje nije dalo odgovor na sva pitanja kao ni otklonilo sve nedoumice, nadamo se da je urodilo važnim spoznajama o karakteristikama *Vita Bas.* i *De them.* te potvrdilo da unatoč svom dokumentarnom karakteru posjeduju i značajnu književnu vrijednost kojom zauzimaju važno mjesto u bizantskoj književnosti, kao i da je njime postavljen dobar temelj za daljnje studije koje će se kretati u smjeru proučavanja stilskih osobitosti ostalih Porfirogenetovih djela te razrješenju zagonetke oko njihova autorstva.

8. IZVORI I LITERATURA

Adontz, Nicholas. 1933. „La portée historique de l'Oraison Funèbre de Basile I par son fils Léon VI le Sage“, *Byzantion*, 8, 501-513.

Adontz, Nicholas. 1933. „L'âge et l'origine de l' empereur Basile I“, *Byzantion*, 8, 475-500.

Ahrweiler, Hélène. 1981. „Sur la date du De Thematibus de Constantin VII Porphyrogénète“, *Travaux et Mémoires*, 8, 1-5.

Ahrweiler, Hélène. 1967. „Un discours inédit de Constantin VII Porphyrogénète“, *Travaux et Mémoires*, 2, 393-404.

Alexander, Paul J. 1940. „Secular Biography at Byzantium“, *Speculum*, Vol. 15, No. 2, 194-209.

Anagnostakis, Elias. 1999. „Οὐκ εἶσιν ἐμὰ τὰ γράμματα. Ιστορία και ιστορίες στον Πορφυρογέννητο“, *Σύμμεικτα*, 13, 97-139.

Bagić, Krešimir. 2012. *Rječnik stilskih figura*. Zagreb: Školska knjiga.

Barišić, Franjo. 1958. „Génésios et le Continuator de Théophane“, *Byzantion*, 28, 119-133.

Blass, Friedrich, i Albert Debrunner. [1896] 2001. *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*. 18. izd. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. English translation and revision of ninth-tenth German edition incorporating supplementary notes of A. Debrunner by R. W. Funk under the title *A Greek Grammar of the New Testament and Other Christian Literature*. Cambridge – Chicago, 1961.

Brooks, Ernest W. 1901. „On the date of the first four books of the Continuator of Theophanes“, *Byzantinische Zeitschrift*, 10, 416-417.

Brooks, Ernest W. 1911. „The Age of Basil I“, *Byzantinische Zeitschrift*, 20, 486-491.

Browning, Robert. 1978. „Literacy in the Byzantine World“, *Byzantine and Modern Greek Studies*, 4, 39-54.

Browning, Robert. 1969. *Medieval and Modern Greek*. London: Hutchinson & Co. 2. izd. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.

Bury, John B. 1906. „The treatise De administrando imperio“, *Byzantinische Zeitschrift*, 15, 517-577.

Bury, John B. 1912. *A history of the Eastern Roman empire from the fall of Irene to the accession of Basil I., A.D. 802-867*. London.

Conca, Fabrizio. 2000. „La Cronaca di Teofane Continuato. Racconto, Lingua e Stile“, u Ugo Criscuolo i Riccardo Maisano (edd.), *Categorie linguistiche e concettuali della storiografia bizantina* (Atti della quinta giornata di studi bizantini, Napoli, 23.-24. aprile 1998.), Napoli, str. 249-264.

Conley, Thomas M. 1986. „Byzantine Teaching on Figures and Tropes: An Introduction“, *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric*, Vol. 4, No. 4, 335-374.

Conley, Thomas M. 1990. „Aristotle's "Rhetoric" in Byzantium“, *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric*, Vol. 8, No. 1, 29- 44.

Cvjetković Kurelec, Vesna. 1994. „Novozavjetni grčki i helenistička koiné“, *Književna smotra*, 26, br. 92-94, 63-69.

Darrouzès, Jean. 1960. *Épistoliers byzantins du Xe siècle*. Paris.

Darrouzès, Jean, i Leendert G. Westerink. 1978. *Théodore Daphnopatès Correspondance*. Paris.

Denniston, John D. 1965. *Greek Prose Style*. Oxford: Clarendon Press.

Der Sahaghian, Garabed. 1911. „Un document arménien de la généalogie de Basile Ier“, *Byzantinische Zeitschrift*, 20, 165-176.

Diehl, Charles. 1925. *Figures byzantines*. Paris.

Dieterich, Karl. 1898. *Untersuchungen zur geschichte der griechischen sprache von der hellenistischen zeit bis zum 10. jahrhundert n. Chr.* Leipzig: Teubner.

Dover, Kenneth J. 1960. *Greek Word Order*. Cambridge: Cambridge University Press.

Du Cange, Ch. 1688. *Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis*. Lyon.

- Dželebdžić, Dejan. 2004. „Jedan zanemareni aspekt simbolike jabuke u vizantijskoj književnosti: povodom *Vita Basilii* (4.14-20)“, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, 41, 123-132.
- Džurić, Ivan. 1986. „Romejski govor i jezik Konstantina VII Porfirogenita“, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, 24/25, 109-137.
- Ferjančić, Božidar. 1997. „Vasilije I i obnova vizantijske vlasti u IX. veku“, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, 36, 9-30.
- Ferluga, Jadran. 1953. „Niže vojno-administrativne jedinice tematskog uređenja“, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, 2, 61-98.
- Ferluga, Jadran. 1971. „Vizantijsko carstvo i južnoslovenske države od sredine IX. do sredine X. veka“, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, 13, 75-107.
- Gallina, Mario. 2000. „Genere letterario e modelli classici: la *Vita Basilii* come esempio di *Kaiserbild*“, u Cosimo D. Fonseca i Vito Sivo (edd.), *Studi in onore di Giosuè Musca*, Bari: Edizioni Dedalo, str. 189-199.
- Garzya, Antonio. 1987. „Letteratura bizantina“, u *Introduzione allo studio della cultura classica*, I, Milano: Marzorati, str. 665-681.
- Guscini, Mark. 2009. *The Image of Edessa*. Leiden-Boston: Brill.
- Hägg, Tomas, i Philip Rousseau. 2000. *Greek Biography and Panegyric in Late Antiquity*. Berkeley-Los Angeles-London.
- Head, Constance. 1980. „Physical Descriptions of the Emperors in Byzantine Historical Writing“, *Byzantion*, 50, 226-240.
- Hirsch, Ferdinand. 1876. *Byzantinische Studien*. Leipzig.
- Hornblower, Simon, i Antony Spawforth (ed.). 2003. *The Oxford Classical Dictionary*. 3. revidirano izd. Oxford: Oxford University Press.
- Horrocks, Geoffrey. 2010. *Greek: A History of the Language and its Speakers*. 2. izd. Chichester: Wiley-Blackwell.

Hunger, Herbert. 1969/70. „On the Imitation (μίμησις) of Antiquity in Byzantine Literature“, *Dumbarton Oaks Papers*, 23/24, 15-38.

Hunger, Herbert. 1978. *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner, I-II*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.

Huxley, George L. 1980. „The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus“, *Proceedings of the Royal Irish Academy, Section C: Archaeology, Celtic Studies, History, Linguistics, Literature*, Vol. 80C, 29-40.

Jannaris, Antonios N. 1897. *An Historical Greek Grammar: Chiefly of the Attic Dialect as Written and Spoken from Classical Antiquity Down to the Present Time*. London: Macmillan.

Jenkins, Romilly J. H. 1948. „Constantine VII's Portrait of Michael III“, *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques*, Académie Royale de Belgique, 34, 71-77.

Jenkins, Romilly J. H. 1954. „The Classical Background of the Scriptores post Theophanem“, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 8, 11-30.

Jenkins, Romilly J. H. et al. (edd.). 1962. *Constantine Porphyrogenitus. De administrando imperio, II. Commentary*. London: University of London Athlon Press.

Jenkins, Romilly J. H. 1966. *Byzantium: the Imperial Centuries, AD 610-1071*. London.

Kazhdan, Alexander P. (ed.) 1991. *The Oxford Dictionary of Byzantium*. Oxford: Oxford University Press.

Kennedy, George A. 1980. *Classical Rhetoric and Its Christian and Secular Tradition from Ancient to Modern Times*. London: University of North Carolina Press.

Kennedy, George A. 1994. *A New History of Classical Rhetoric*. Princeton: Princeton University Press.

Kennedy, George A. 1983. *Greek Rhetoric Under Christian Emperors*. Princeton University Press. Ponovljani tisak. Eugene, Oregon: Wipf & Stock Publishers, 2008.

Kravar, Zoran. 1979. „Prolegomena književnoznanstvenoj teoriji tropa i figura“, *Umjetnost riječi*, Zagreb, 23, 1, 25-46.

Krsmanović, Bojana, i Ninoslava Radošević. 2004. „Legendarne genealogije vizantijskih careva i njihovih porodica“, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, 41, 71-94.

Krumbacher, Karl. [1891] 1897. *Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des Ostroemischen Reiches (527-1453)*. 2. izd. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.

Kühner, Raphael. [1835] 1870. *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*, II. 2. izd. Hannover: Hahn.

Langslow, David. 2009. *Jakob Wackernagel, Lectures on Syntax: With Special Reference to Greek, Latin, and Germanic*. Oxford: Oxford University Press.

Lausberg, Heinrich. [1960] 1973. *Handbuch der literarischen Rhetorik: eine Grundlegung der Literaturwissenschaft*. 2. izd. München: Max Hueber Verlag. 3. izd. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1990. English translation of the second German edition under the title *Handbook of literary rhetoric: a foundation for literary study*, Leiden – Boston – Köln: Brill, 1998.

Lemerle, Paul. 1971. *Le premier humanisme byzantin. Notes et remarques sur enseignement et culture à Byzance des origines au Xe siècle*. Paris.

von Leutsch, Ernst, i Friedrich G. Schneidewin (edd.). 1839/1851. *Corpus paroemiographorum Graecorum*, I-II. Gottingae: apud Vandenhoeck et Ruprecht.

Liddell, H. G., R. Scott, i H. S. Jones. *Greek-English Lexicon*. dostupno na <http://www.tlg.uci.edu/ljsj/#eid=1&context=lsj>.

Lončar, Milenko. 2002. *Filološka analiza Porfirogenetovih vijesti o Hrvatima*. diss. Zadar.

Lounghis, Telemachos C. 1973. „Sur la date de De thematibus“, *Révue des études byzantines*, 31, 299-305.

Ljubarskij, Jakov N. 1993. „New Trends in the Study of Byzantine Historiography“, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 47, 131-138.

Ljubarskij, Jakov N. 1998. „Quellenforschung and/or Literary Criticism. Narrative Structure in byzantine Historical Writings. Report“, *Symbolae Osloenses*, 73, 5-22.

Maguire, Henry. 1988. „The Art of Comparing in Byzantium“, *Art Bulletin*, 70, 88-103.

Maisano, Riccardo. 1985. „Il problema della forma letteraria nei proemi storiografici bizantini“, *Byzantinische Zeitschrift*, 78, 329-343.

Mango, Cyril. 1980. *Byzantium. The Empire of the New Rome*. London.

Markopoulos, Athanasios. 1994. „Constantine the Great in Macedonian Historiography: Models and Approaches“, u Paul Magdalino (ed.), *New Constantines* (Papers from the Twenty-Sixth Spring Symposium of Byzantine Studies, St. Andrews, March 1992), Aldershot, str. 159-170.

Markopoulos, Athanasios. 1994. *History and Literature of Byzantium in the 9th-10th Centuries*. Aldershot.

Markopoulos, Athanasios. 2002. „Κύρου Παιδεία και Βίος Βασιλείου“, *Σύμμεικτα*, 15, 91-108.

Migne, Jacques P. 1857-66. *Patrologiae cursus completus, series Graeca*. t. 109, col. 225-370 (*Vita Basilii*); t. 112, col. 73-1416 (*De cerimoniis*); t. 113, col. 63-140 (*De thematibus*); col. 157-422 (*De administrando imperio*); col. 633-952, (*Excerpta de legationibus*); col. 952-6 (*De virtutibus*, Proem.).

Mommsen, Tycho. 1895. *Beiträge zu der Lehre von den griechischen Präpositionen*. Berlin.

Moravcsik, Gyula. 1939. „Τὰ συγγράμματα τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀπὸ τῆς γλωσσικῆς ἀπόψεως“, u *Atti del 5 Congresso Internazionale di Studi Bizantini*, Roma 20.-26. settembre 1936 (*Studi Bizantini e Neoellenici* 5), Roma, 514-520.

Moravcsik, Gyula. 1942/1943. *Byzantinoturcica, I-II*. Budapest. 2. izd. Berlin: Akademie-Verlag, 1958. 3. izd. Leiden: Brill, 1983.

Moravcsik, Gyula. 1961. „Sagen und Legenden Über Kaiser Basileios I“, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 15, 59-126.

Moravcsik, Gyula, i Romilly J. H. Jenkins (edd.). [1966] 1967. *Constantine Porphyrogenitus. De administrando imperio*. Novo revidirano izd. Washington: Dumbarton Oaks.

Moulton, James H. 1908. *A Grammar of New Testament Greek*. vol. I. Prolegomena. Edinburgh: T. & T. Clark.

Nickles, H. G. 1937. „The Continuatio Theophanis“, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol. 68, 221-227.

Norden, Eduard. [1898] 1995. *Die Antike Kunstprosa vom VI. Jahrhundert v. Chr. bis in die Zeit der Renaissance*, I-II. 10. izd. Stuttgart-Leipzig: Teubner.

Novaković, Darko. 1995. „Stilska dimenzija figura u antičkoj retoričkoj tradiciji“, u Živa Benčić i Dunja Fališevac (ur.), *Tropi i figure*, Zagreb, 11-51.

Ostrogorski, Georgije. 1969. „O datumu sastavljanja spisa o temama i vremenu stvaranja prvih tema u Maloj Aziji“, u *Iz vizantijske istorije, istoriografije i prosopografije*. Sabrana dela Georgija Ostrogorskog, knj. 3, Beograd, str. 90-119 (Prijevod članka Ostrogorski, Georgije. 1953. „Sur la date de la composition du Livre des Thèmes et sur l'époque de la constitution des premiers thèmes d'Asie Mineure“, *Byzantion*, 23, 31-66).

Ostrogorski, Georgije. 1969. „Vreme postanka tematskog uređenja“, u *Iz vizantijske istorije, istoriografije i prosopografije*. Sabrana dela Georgija Ostrogorskog, knj. 3, Beograd, str. 120-129 (Prijevod članka Ostrogorski, Georgije, i Andrea Pertusi. 1958. „La formation des Thèmes Byzantins“, *Berichte zum XI. Internationalen Byzantinisten-Kongress*, München, str. 1-8).

Ostrogorski, Georgije. 2002. *Povijest Bizanta (324.-1453.)*. Zagreb: Golden marketing.

Pertusi, Andrea (ed.). 1952. *Costantino Porfirogenito. De thematibus*. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana.

Pingree, David. 1973. „The Horoscope of Constantine VII Porphyrogenitus“, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 27, 217-231.

Pratsch, Thomas. 1994. „Untersuchungen zu De thematibus Kaiser Konstantins VII. Porphyrogennetos“, u *Varia V*, Beiträge von T. Pratsch, C. Sode, P. Speck und S. Takács, Bonn (Ποικίλα Βυζαντινά, 13), str. 13–145.

Psaltes, Stamatios B. 1913. *Grammatik der Byzantinischen Chroniken*. Göttingen.

Radermacher, Ludwig. 1947. *Koine*. Wien.

Ramnaud, Alfred. 1870. *L'Empire grec au Xe siècle, Constantin Porphyrogénète*. Paris.

Rodríguez Adrados, Francisco. 2005. *A History of the Greek Language: From Its Origins to the Present*. Leiden-Boston: Brill.

Russell, Donald A., i Nigel G. Wilson (ed.). 1981. *Menander Rhetor*. Oxford: Clarendon Press.

Schreiner, Peter. 2002. „Formen der Kaiserbiographie in Byzanz“, u Dorothea Walz (ed.), *Scripturus Vitam, Festgabe für Walter Berschin zum 65. Geburtstag*, Heidelberg, str. 59-70.

Scott, Roger. 1981. „The Classical Tradition in Byzantine Historiography“, u Margaret Mullett i Roger Scott (edd.), *Byzantium and the Classical Tradition* (University of Birmingham, Thirteenth Spring Symposium of Byzantine Studies 1979), Birmingham, str. 61-74.

Serventi, Stefano. 2001. „Il Vat. gr. 167, testimone della Continuatio Theophanis, e i marginalia di un anonimo lettore bizantino“, *Aevum*, 75, 267-302.

Shepard, Jonathan. 2002. „Spreading the Word: Byzantine Missions“, u Cyril Mango (ed.), *The Oxford History of Byzantium*, Oxford: Oxford University Press, 230-247.

Signes Codoñer, Juan. 1989. „Algunas consideraciones sobre la autoria de Theophanes Continuatus“, *Erytheia*, 10, 17-28.

Signes Codoñer, Juan. 1993/1994. „Constantino Porfirogénito y la fuente común de Genesio y Theophanes Continuatus I-IV.“, *Byzantinische Zeitschrift*, 86/87, 319-341.

Sofroniou, Sofronis A. 1989. *Structural semantics of Byzantine Greek*. S.A. Sofroniou and Kykkos Research Centre. Nicosia.

Sophocles, Evangelinus A. 1914. *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods*. Cambridge: Harvard University Press; 3. nepromijeni pretisak. Hildesheim – Zürich – New York: Georg Olms Verlag, 1992.

Ševčenko, Ihor. 1978. „Storia Letteraria“, u *La civiltà bizantina dal IX all'XI secolo* (Universita degli Studi di Bari, Centro di Studi Bizantini, Corsi di Studi – II, 1977), Bari, 91-127.

Ševčenko, Ihor. 1981. „Levels of Style in Byzantine Prose“, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, 31/1, 289-312.

Ševčenko, Ihor. 1992. „Re-reading Constantine Porphyrogenitus“, u Jonathan Shepard i Simon Franklin (edd.), *Byzantine Diplomacy* (Papers from the Twenty-fourth Spring Symposium of Byzantine Studies, Cambridge, March 1990), Aldershot, 167-195.

Ševčenko, Ihor. 1992. „The Search for the Past in Byzantium around the Year 800“, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 46, Homo Byzantinus: Papers in Honor of Alexander Kazhdan, 279-293.

Ševčenko, Ihor. 1998. „The Title of and Preface to Theophanes Continuatus“, u Santo Lucà i Lidia Perria (edd.), *Όπώρα. Studi in onore di Mgr Paul Canart per il LXX compleanno* (Bollettino della Badia greca di Grottaferrata, n. s. 52), str. 77-93.

Ševčenko, Ihor (ed.). 2011. *Chronographiae quae Theophanis Continuati nomine fertur liber quo Vita Basilii Imperatoris amplexitur*. Berlin - Boston: De Gruyter.

Škiljan, Dubravko. 1985. „Antičke figure i tropi i suvremena lingvistika, I-II“, *Latina et Graeca*, 26, 17-42.

Švab, Mladen, i Nikola pl. Tomašić (ur.). 1994. *Konstantin Porfirogenet. O upravljanju carstvom*. Zagreb: August Cesarec.

Tanner, Godfrey. 1997. „The Historical Method of Constantine Porphyrogenitus“, u Lynda Garland (ed.), *Conformity and non-Conformity in Byzantium: Papers given at the Eighth Conference of the Australian Association for Byzantine Studies, University of New England, Australia July 1993*, Amsterdam: Verlag Adolf M. Hakkert (Byzantinische Forschungen, 24), str. 125-140.

Tartaglia, Luigi. 1982. „Livelli stilistici in Constantino Porfirogenito“, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, 32/2, 197-206.

Thesaurus Linguae Graecae ®. A Digital Library of Greek Literature.

Toynbee, Arnold. 1973. *Constantine Porphyrogenitus and his World*. London – New York – Toronto: Oxford University Press.

Treadgold, Warren 1997. *A History of the Byzantine State and Society*. Stanford: Stanford University Press.

Van Hoof, Lieve. 2002. „Among Christian Emperors: The *Vita Basilii* by Constantine VII Porphyrogenitus, *Journal of Eastern Christian Studies*, 54, 163-183.

Varona, Patricia. 2010. „Contribución al problema de la cronología y las fuentes de la *Vita Basilii*“, *Byzantinische Zeitschrift*, Vol. 102, N° 2, 739–775.

Vogt, Albert. 1908. *Basile Ier, empereur de Byzance (867-886) et la civilisation byzantine à la fin du IXe siècle*. Paris.

Vogt, Albert i Irénée Hausherr (edd.). 1932. *Oraison funèbre de Basile I par son fils Léon le Sage*. Roma.

Vogt, Albert (ed.). 1967. *Constantin VII Porphyrogénète. Le Livre des Cérémonies*, t. I-II. Paris.

Vogt, Albert (ed.). 1967. *Constantin VII Porphyrogénète. Le Livre des Cérémonies, Commentaire*. Paris.

Wahlgren, Staffan (ed.). 2006. *Symeonis Magistri et Logothetae Chronicon*. Berlin – New York: De Gruyter.

Whittow, Mark. 1996. *The Making of Orthodox Byzantium 600-1025*. Berkeley – Los Angeles.

ŽIVOTOPIS

Teuta Serreqi Jurić rođena je 14. kolovoza 1976. u Zadru. Osnovnu i srednju školu završila je u Zadru. Studij Klasične filologije upisala je na Filozofskom fakultetu u Zadru 1994. te diplomirala 1998. Tijekom studija dobila je Rektorovu nagradu za najboljeg studenta u akademskoj godini 1994./1995. Od siječnja 1999. do lipnja 2003. radila je kao profesor latinskog jezika i rimske književnosti i grčkog jezika i književnosti u Gimnaziji Vladimira Nazora u Zadru. U istom je vremenskom razdoblju bila i vanjski suradnik u naslovnom zvanju asistenta na Odjelu za klasičnu filologiju Filozofskog fakulteta u Zadru (kasnije Sveučilišta u Zadru). Od 2003. godine predavač je na istoimenom Odjelu. Nakon odslušanijh predavanja i položenih ispita s Poslijediplomskog studija književnosti (magisterija) upisanog na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, prebačena je na Poslijediplomski doktorski studij književnosti, izvedbenih umjetnosti, filma i kulture 2013. godine.

Popis objavljenih radova:

1. Povijest Odjela za klasičnu filologiju 1956. - 2007., Zadar: Sveučilište u Zadru, 2009.
2. *Kastron i polis* u Porfirogenetovu *De administrando imperio*, *Folia onomastica Croatica*, 17, 2008, 111-117 (koautor Milenko Lončar)

Sudjelovanje na znanstvenim skupovima:

1. *Zadarski filološki dani 6*, Sveučilište u Zadru, Zadar – Novalja, Hrvatska, 25.–26. rujna 2015. Podnesak: *Porfirogenetovo Tamno more: Baltičko ili Crno?*. (Koautor: Lončar, Milenko)
2. *Književnost, umjetnost, kultura između dviju obala Jadrana / Letteratura, arte, cultura tra le due sponde dell'Adriatico*, Sveučilište u Zadru, Zadar – Biograd na Moru, Hrvatska, 23.–25. listopada 2014. Podnesak: *Stilske razine u Porfirogenetovim izvještajima o pohodu Saracena na jadranske obale*. (Koautor: Lončar, Milenko)